



**TMMOB
ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ
ODASI**

**TMMOB
10. ENERJİ SEMPOZYUMU**

3-4-5 Aralık 2015 | Samsun - Sinop

“ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR VE KAMUSALLIK”

BİLDİRİLER KİTABI

Panel ve soru - cevap bölümleri ses dökümleri dahil edilmiştir.



1954

TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI

TMMOB 10. ENERJİ SEMPOZYUMU "ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR ve KAMUSALLIK" BİLDİRİLER KİTABI

Yayıma Hazarlayan: Elektrik Mühendisleri Odası

Nisan, 2016

EMO YAYIN NO: SK/2016/643

ISBN 978-605-01-0868-2

Adres

İhlamur Sokak No: 10/2 06420-Kızılay-Ankara
Tel: (0.312) 425 32 72-73 Faks: (0.312) 417 38 18
e-posta: emo@emo.org.tr <http://www.emo.org.tr>

621.306

ELE

Elektrik Mühendisleri Odası

TMMOB 10. Enerji Sempozyumu Bildiriler Kitabı
EMO --1.bs.--Ankara: EMO Yayınları, 2016
462s.; 16cm x 24cm (SK/2016/643)
ISBN 978-605-01-0868-2
Enerji- EMO

Dizgi ve Tasarım

TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI

İhlamur Sokak No: 10/2 06420-Kızılay-Ankara
Tel: (0.312) 425 32 72-73 Faks: (0.312) 417 38 18
e-posta: emo@emo.org.tr <http://www.emo.org.tr>

Baskı

MATTEK MATBAACILIK

Basım Yayın Tanıtım Tic. San. Ltd. Şti.
Ağaç İşleri San. Sit. 1354 Cad. (21.Cad.) 1362 Sok. (601 Sok). No:35 İvedik/ANKARA
Tel: (0312) 433 23 10 Pbx Faks: (0312) 434 03 56 • e-posta: mattekmatbaa@yahoo.com.tr

İÇİNDEKİLER

TMMOB 10. Enerji Sempozyumu Sonuç Bildirgesi.....	7
Açılış Konuşmaları.....	13
Prof. Dr. Filiz Zabcı Açılış Bildirisi <i>Kamusallık ve Toplumsal Yarar</i>	45
1. Oturum: Enerjide Kamusallık Oturum Başkanı: Hüseyin Yeşil	53
Prof. Dr. Aziz Konukman, Mehmet Kayadelen, Oğuz Türkyılmaz <i>Enerjide Toplum Yararı</i>	57
Prof. Dr. Seyhan Erdoğan <i>Enerji Yoksulluğu ve Sosyal Politika</i>	97
Doç. Dr. R. Koray Yılmaz <i>Enerjinin Kamusallığını Politik İktisat Çerçevesinden Yeniden Düşünmek</i>	113
Oğuz Türkyılmaz / Makine Mühendisleri Odası <i>Enerjide Toplum Yararı İçin Kamusal Planlamanın Gereği</i>	123
2. Oturum: Enerjide Toplumsal Yarar Ve Maliyet Oturum Başkanı: Kemal Ulusaler	151
Cengiz Göltaş <i>Enerjide Toplumsal Bakış</i>	155
Fatih Kaymakçıoğlu <i>Enerji Üretiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme</i>	169
Özgür Gürbüz <i>Yenilenebilir Enerji Nasıl Halkın Enerjisi Olur?</i>	181
Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı <i>Sürdürülebilirlik Ekseninde Enerji Politikaları</i>	191
3. Oturum: Özelleştirmeler ve Sonuçları Oturum Başkanı: N. Bülent Damar	211
Necdet Pamir / Petrol Mühendisleri Odası <i>Türkiye’de Petrol (Alt) Sektörü ve Özelleştirmeler</i>	215
Nejat Tamzok / Maden Mühendisleri Odası <i>Madenlerde Özelleştirmeler ve Taşeronlaşma</i>	229
Olgun Sakarya / Elektrik Mühendisleri Odası <i>Elektrik Özelleştirmeleri ve Getirdikleri</i>	237

İsmail Küçük / Meteoroloji Mühendisleri Odası
Su'dan Enerji mi? Ama Nasıl?.....255

Yrd. Doç. Dr. Deniz Yıldırım
AKP'nin Ekonomi Politikası Açısından Soma Katliamı ve
Halkçı-Kamucu Bir Çıkış Yolu.....271

4. Oturum: Enerji, Çevre Ve Toplum
Oturum Başkanı: Teoman Alptürk.....293

Av. Yakup Okumuşoğlu
Enerji Ve Çevre Hukuki Boyut.....297

Yerel Çevre Platformları
Enerjide Toplumsal Muhalefet.....309

Panel: Türkiye'de Uygulanan Enerji Politikalarının
Topluma Etkileri
Panel Başkanı: Oğuz Türkyılmaz.....337

5. Oturum: Nükleer Enerji
Oturum Başkanı: Erdal Apaçık.....377

Zeki Karataş / Sinop NKP
Sinop Özelinde Ve Türkiye Geneline
Nükleer Enerji Santralı Gerçeği.....381

Yrd. Doç. Dr. İrfan Mukul
Sinop Yarımadasının Depremselliği ve Nükleer Santral Gerçeği.....397

Doç. Dr. Sedat Çal
Ülkemizde Nükleer Santrallerin Gerçekleştirilme
Sürecinin Hukuksal Değerlendirilmesi.....415

Panel: Enerji Politikalarının Bölgesel Etkileri ve
Nükleer Santraller
Panel Başkanı: Mehmet Özdağ.....435

TMMOB
10. ENERJİ SEMPOZYUMU

3-4-5 Aralık 2015 | Samsun - Sinop

"ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR VE KAMUSALLIK"

BİLDİRİLER KİTABI

Panel ve soru - cevap bölümleri ses dökümleri dahil edilmiştir.

TMMOB 10. ENERJİ SEMPOZYUMU

“ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR ve KAMUSALLIK”

SONUÇ BİLDİRGESİ

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) adına, Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) tarafından, 1996’dan bu yana her iki yılda bir düzenlenen TMMOB Enerji Sempozyumlarının onuncusu, 3-4 Aralık 2015 tarihlerinde Samsun’da, 5 Aralık 2015 tarihinde Sinop’ta gerçekleştirilmiştir. Önceki Enerji Sempozyumlarının biri İstanbul’da, diğerleri Ankara’da yapılmışken, ilk kez 10. Enerji Sempozyumu, Ankara ve İstanbul dışına taşınmıştır. Üç gün boyunca devam eden etkinliğe, dört yüz elli sekiz kişi katılmıştır.

Geçmiş sempozyumlarda da, enerji sektöründe kamu varlığının ve kamusal hizmetin gerekleri irdelenmişti ancak bu defa “Enerjide Toplumsal Yarar ve Kamusal” başlığı Sempozyumun ana teması olarak belirlenmiştir. Sempozyum açılış bildirisi başta olmak üzere; “Enerjide Kamusal”, “Enerjide Toplumsal Yarar ve Maliyet”, “Enerji Özelleştirmeleri ve Sonuçları”, “Enerji Çevre ve Toplum” ile “Nükleer Enerji” başlıklı beş oturumda sunulan bildirilerde konu ele alınmış ve tartışılmıştır. Etkinlik kapsamında her iki ilde birer panel gerçekleştirilmiştir. Samsun’da yapılan panelde, “Türkiye’de Uygulanan Enerji Politikalarının Topluma Etkileri”, Sinop’ta yapılan ikinci panelde ise “Enerji Politikalarının Bölgesel Etkileri ve Nükleer Santraller” gündeme alınmıştır.

Enerji alanında yapılan yatırımların yol açtığı çevresel, toplumsal sorun-

lar ve hatalı bulunan projelere karşı yerel halkın yürüttüğü mücadele kamuoyuna yansımakta ve ülke çapında destek bularak, sık sık toplumun gündeminde yer almaktadır. Daha önce enerji özelleştirmelerine ve yanlış projelere karşı gelişen hukuksal ve toplumsal mücadele, daha dar bir zeminde ve temelde meslek kuruluşları ile demokratik kitle örgütleri çerçevesindeyken, bugün yerel inisiyatiflere, toplum tabanına yayılmaktadır. Fosil kaynaklardan, yenilenebilir enerji kaynaklarına kadar pek çok farklı enerji yatırımının; topluma, insana, yaşama, çevreye olumsuz etkilerinin yarattığı zararları yaşayan ya da ön gören yöre halkının bir araya gelerek yaptıkları eylemlerin haberleri medyada gündem olmuştur. Sempozyumun Samsun ve Sinop'ta yapılmasının sebeplerinden biri de, Sinop NES Projesinin yanı sıra, toplumsal tepkilere neden olan termik santral ve HES projelerinin Orta ve Doğu Karadeniz'de yoğunluk göstermesidir. Bu bölgedeki enerji yatırımlarına gelen itirazların ifade edilebileceği geniş ve kapsamlı bir kürsü sağlamak amacıyla Sempozyum Samsun ve Sinop'ta düzenlenmiştir. Ayrıca Sempozyumda "Enerjide Toplumsal Muhalefet" başlığıyla, bölgedeki enerji projelerine karşı direnen yerel muhalefet hareketlerinin temsilcilerine söz verilmiş, çevre halkının konuya bakış açısı sempozyuma taşınmıştır. Terme Çevre Platformu, Gerze Çevre Platformu, Derelerin Kardeşliği, Bartın Platformu, Tonya Çevre Platformu, Munzur Çevre Derneği ve Sinop NKP'den temsilciler yörelerindeki termik ve hidroelektrik santral projelerine, yanlış sanayi yatırımlarına itirazlarını dile getirmişlerdir. Ayrıca Çeşme Çevre Platformu'ndan bir temsilci de, Çeşme'deki rüzgâr santral yatırımlarında insana ve topluma duyarsız, hukuk dışı uygulamaları anlatmıştır.

Devletin etkinliklerinde toplum yararı olup olmadığına dair kararlar; öznel, muğlak, ölçülemeyen takdir haklarına değil, mümkün olduğunca, üzerinde uzlaşılmış analiz tekniklerine ve nesnel, ölçülebilir kriterlere dayandırılmalıdır. Türkiye'deki geleneksel siyaset anlayışına göre devlet ve kamu birbirine eş tutula gelmiştir. 1980'lerden itibaren uygulanan neoliberal politikalar ile enerji alanının serbestleştirilmesine ve özelleştirilmesi uygulamaları bu bakış açısıyla "kamu yararına" olduğu söylemiyle temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşıma göre devlet, her zaman kamu yararını gerçekleştiren bir kurum olarak görülmüştür. Devletin, özel sektör yatırımları için kamu yararı gerekçesiyle yaptığı acil kamulaştırmalar, yalnızca sermayedarlara, yatırımcılara yaramakta; toplum, kamu ve halk yararına bir sonuç vermemektedir. Plansızlık, teknik sorunlar, yönetim zafiyeti ve kurumların içinin boşaltılmasıyla yaratılan nitelikli personel yetersizliğinin yarattığı ülkeyi karanlığa boğan 31 Mart kesintisi ve bugüne kadar yapılan TMMOB Enerji Sempozyumlarının ortaya koyduğu tablo, bunun böyle olmadığını göstermiştir.

Sempozyum açılış bildirisini sunan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Filiz Zabcı, enerjide toplum yararı kavramının önemini şu şekilde dile getirmiştir: “Özelleştirmeler kamu yararı için yapılıyor ifadesi 1982 Anayasasının kamu yararıyla ilgili yerine sıkıştırıldı. Kamu yararına ilişkin bu değerlendirme Anayasamızda sosyal haklar ve ödevler kısmında yer almaktadır. Aynı bölümde ayrıca özelleştirmelere, özelleştirmelerin de kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olduğu iddiasına da yer verilmektedir. Daha sonra, AKP dönemiyle başlayan iktisadi çıkar ağı ile parti ve devlet özdeşliğinin aslında devletin kamu yararını gerçekleştirmede artık ne derece işlevsiz kalabildiğini görmemiz açısından da ortaya çıkarttığı yeni bir süreç yaşamaya başladık. Dolayısıyla, bizim açımızdan devlet ve toplumsal yarar arasındaki farkı, ayırım noktalarını görebilmemiz; devletin çıkarı ile toplumsal yarar ve kamu yararı arasındaki farkı koyabilmemiz çok önemli. Bu nedenle, “Toplumsal Yarar” diye bir başlığın seçilmesinin anlamlı olduğunu düşünüyorum.”

Sempozyumda, TMMOB’ye bağlı farklı odaların temsilcileri tarafından, enerji alanını pek çok farklı boyutuyla ele alan, bildiriler sunulmuştur. Elektrik Mühendisleri Odası adına “Enerjide Toplumsal Bakış”, “Enerji Üretiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme” ve “Elektrik Özelleştirmeleri ve Getirdikleri” adlı bildiriler yer almıştır. Makine Mühendisleri Odası adına “Enerjide Toplum Yararı İçin Kamusal Planlamanın Gereği”, Petrol Mühendisleri Odası adına “Türkiye’de Petrol (Alt) Sektörü ve Özelleştirmeler”, Maden Mühendisleri Odası adına “Madenlerde Özelleştirmeler ve Taşeronlaşma” ve Meteoroloji Mühendisleri Odası adına “Su’dan Enerji mi, Ama Nasıl?” başlıklı bildiriler sunulmuştur. Türkiye’de Uygulanan Enerji Politikalarının Topluma Etkileri Paneli’nde TMMOB adına, Enerji Politikalarının Bölgesel Etkileri ve Nükleer Santraller Paneli’nde ise Elektrik Mühendisleri Odası adına birer konuşmacı yer almıştır. Ayrıca Sempozyumun Samsun’daki ayağı boyunca farklı üniversitelerden akademisyenler ve uzmanlar tarafından; “Yenilenebilir Enerji Nasıl Halkın Enerjisi Olur”, “Sürdürülebilirlik Ekseninde Enerji Politikaları”, “AKP’nin Ekonomi Politikası Açısından Soma Katliamı ve Halkçı-Kamucu Bir Çıkış Yolu”, “Enerji ve Çevre Hukuki Boyut” başlıklarında bildiriler sunulmuştur.

Sinop’ta gerçekleşen nükleer enerji konulu oturumda “Sinop Özelinde ve Türkiye Genelinde Nükleer Enerji Santralı Gerçeği”, “Sinop Yarımadasının Depremselliği ve Nükleer Santral Gerçeği” ve “Ülkemizde Nükleer Santrallerin Gerçekleştirilme Sürecinin Hukuksal Değerlendirilmesi” isimli bildiriler kürsüde yer almıştır. Sadece Sinop’ta yapılması planlanan nükleer santralin değil ülke genelindeki tüm nükleer santrallerin, dışa bağımlılığı azaltacak bir etkisinin olmayacağı aksine bağımlılığı artırıcı

etki yaratacağı, anlaşmaların hukuki boyutu ve içeriği incelendiğinde anlaşılmaktadır. Nükleer santral anlaşmalarının elektrik fiyatlarında genel olarak yükselmeye yol açacağı, kurulması planlanan yerlerde çevre halkının görüşleri alınmadığı, alım garantileri nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimin önünü kapatacağı, atıkların depolanması ya da bertaraf edilmesine ilişkin sorunlara çözüm sunulmadığı da görülmektedir. Nükleer santralleri denetleyecek bir mekanizmanın olmadığı ve kaza olması durumunda ortaya çıkacak zararın boyutlarının telafi edilemez düzeyde olduğu tarihsel bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Türkiye'nin gelecekte ihtiyaç duyacağı enerjinin iyi planlandığı takdirde nükleer enerjiye gerek olmadığı ve alım garantileri nedeniyle arz fazlası yaratacakları görülmektedir. TMMOB 10. Enerji Sempozyumu'nda nükleer enerji konusunda yapılan oturum ve panellerden ortaya çıkan görüş, nükleer enerji santrallerinin halkın ve ülkenin yararına olmayacağı şeklindedir.

Başta sanayi ve enerji olmak üzere toplumsal yaşamın bütün alanlarında, dayatılan neo liberal politikalara karşı, kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplum yararı ilkelerini temel alan demokratik ve katılımcı bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifinin inşa edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Toplumda tartışılarak yükseltilecek bu ve benzeri yaklaşım, eleştiri ve önermelerin; toplumsal, ekonomik, siyasal bilinç ve karşı basınç atmosferi oluşturmasıyla, başka çözüm yok diye dayatılan ezberlerin bozulması, mevcut olumsuz durumun aşılması ve sermayenin değil, başta emekçiler olmak üzere; toplumun yararını gözeten yeni tercih ve alternatif politikaların ağırlık kazanması, benimsenmesi ve uygulanması mümkündür. Türkiye'de enerji alanındaki düzenlemeler toplum yararına gibi gösterilmekle birlikte, çıkar ilişkilerine dayalı, tamamen sermayeye kâr ve kamusal kaynak transferi şeklinde işleyen bir yeni modelin şu anda yerleştiği görülmektedir. Enerji Türkiye'de yerleşmekte olan bir ekonomik krizle mücadele programının derinleştirilmesinde özellikle belirlenmiş sektörlerden biri şeklinde yönetilmektedir.

Sonuç ve Öneriler;

- *Enerjinin bir insan hakkı olduğu gerçeğinden hareketle, insanın sağlıklı ve adil bir yaşam sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu enerjinin tedarik ve sunumu kamusal bir hizmeti gerekli kılmaktadır.*
- *Enerji alanında üretimden tüketime merkezi bir planlama anlayışının benimsenmesi, toplumsal yararı ön planda tutan enerji politikalarına geçilmesi gerekmektedir.*
- *Elektrik enerjisi, yerli ve yenilenebilir kaynakları ön planda tutan, arz güvenliği sağlanmış, ulaşılabilir ve ekonomik olmalıdır.*

- *Toplumla barışık, kültür ve tabiat varlıklarını koruyan, doğal yaşamı tahrip etmeyen ve çevreyle uyumlu enerji politikaları tercih edilmelidir.*
- *Enerji alanında özelleştirme, piyasalaştırma ve güvencesiz çalışma koşullarını yaratan taşeronlaşma uygulamalarından acilen vazgeçilmelidir.*
- *Dışa bağımlılığı daha da artırıcı etkisi olan, atık sorunu çözümlenememiş, bünyesinde birçok risk taşıyan ve gelişmiş ülkelerin bile artık terk etmeye başladığı Nükleer Enerji Santrali hayalinden kesinlikle uzak durulmalıdır.*

TMMOB 10. Enerji Sempozyumu`nda ortaya çıkan önerilerin, enerji alanındaki tartışmalara ve izlenecek politikalara katkı sunacağına inanıyoruz.

Sempozyum Yürütme Kurulu

TMMOB
10. ENERJİ SEMPOZYUMU

3-4-5 Aralık 2015 | Samsun - Sinop

“ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR VE KAMUSALLIK”

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Teoman Alptürk

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Sayın Vali Yardımcım, Samsun Barosu Başkanımız, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanımız, Elektrik Mühendisleri Odası Başkanımız, Sayın Milletvekilimiz, sektörümüzün değerli katılımcıları, özel sektörümüzün genel müdürleri ve enerjiye gönül vermiş tüm dostlara hoş geldiniz diyorum.

Değerli konuklar, değerli meslektaşlarım; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, her 2 senede bir, enerji sektöründe bir ana temayı konu alarak, çalışmalarını kamuoyuna sergilemektedir. Bugün başlatmakta olduğumuz sempozyumumuz, 1996'da ilkinin gerçekleştirdiğimiz Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Enerji Sempozyumları ve Enerji Kongreleri dizisinin onuncusunu oluşturmaktadır.

Bu sempozyuma bir sözle başlamak istiyorum: Sözün en güzeli, söyleyenin doğru olarak söylediği, dinleyenin de en çok yararlandığı sözdür. Biz, mühendis ve mimarların örgütü olarak, sektörümüze ilişkin doğruları her alanda, bizim Birliğimizin altında toplanmış her disiplinde kamuoyuna sunmaktayız. Enerji konusunda bu zamana dek yaptığımız 9 sempozyum ve kongreden sonra, bugün Samsun'da yeni bir sempozyuma başlıyoruz.

Enerji alanında var olan sorunların ve çözüm önerilerinin tartışılabilmesi, alanın tüm bileşenlerinin kendini ifade edebileceği bir zemin yaratmak, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği enerji sempozyumlarının genel hedefidir.

Bu sempozyumun hazırlık sürecinde, enerjiyle ilgili olarak dünyada ve ülkemizde yaşanan tüm gelişmeler dikkate alınarak, sempozyumun ana teması ve alt başlıkları belirlenmiştir. Sempozyumun yeri de bu çerçevede içinde belirlenmiştir. Bölgede görülen duyarlılık, kararımızı oldukça kolaylaştırmıştır.

Niye Samsun? Bunun üzerinde biraz durmak gerekir veya işaret etmek gerekir, buranın altını kalın çizgilerle çizmek gerekir.

Biz, bugüne kadar bu çalışmalarımızı daha çok Ankara ve İstanbul'da yaptık. 10. Enerji Sempozyumu'nun Samsun'da yapılmasının en önemli nedeni, bölgede görülen farkındalıktır, duyarlılıktır. Bir diğer neden, bu bölgede son dönemlerde oldukça yoğun termik santral yatırım girişimleri ve onlardan daha önemlisi, hemen yanı başımızda, Sinop'ta nükleer santral girişimidir. Bu konuda, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, yıllardır görüşlerini kamuoyuyla paylaşmakta ve bunların hangi çerçevede ele alınacağını ve ülkeye yararlarını-zararlarını ortaya koymaktadır. Samsun'da yapılmasının sebebi, Merzifon Çevre Platformu, Terme Çevre Platformu, Gerze Çevre Platformu, Bartın Çevre Platformu, Derelerin Kardeşliği, Tonya Çevre Platformu ve Çeşme Çevre Platformu, Munzur Çevre Derneği gibi yerel inisiyatiflerin öncülüğünde bölgede görülen çalışmalardır. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği olarak, biz, insanlarımızın yanında yer almayı her zaman başardık, bundan sonra da başaracağımızı sizlere garanti edebilirim.

Sempozyumumuz "Enerjide Toplumsal Yarar ve Kamusalılık" ana başlığı altındadır. Düzenlenen sempozyumda, enerjinin özelleştirme-piyasalaştırma sürecinin ardından toplumun karşı karşıya kaldığı sorunlar irdelenecektir. Program çerçevesinde, Soma kömür madeni kazasından nükleer santrallere, enerji yoksulluğundan enerjide toplum yararına kadar tüm konular incelenecektir.

Bu çalışmaları yaparken de kendimize göre ilkelerimiz vardır. Mesela, Elektrik Mühendisleri Odası'nın enerji çalışmalarında göz önünde tuttuğu ilkeler vardır. Bunlardan en önemlisi: Enerji kullanımı bir insan hakkıdır, kimse bu haktan mahrum edilemez.

Şunu söylemek istiyorum: Anadolu üzerinde yaşayan insanlarımızın enerji konusundaki ihtiyaçlarının -ki enerjinin temel ihtiyaç olduğunu söyledik- çeşitli politik kaygılarla istismar edilmesini, onların iyi niyetlerinin suistimal edilmesini hiçbir şekilde hoş karşılamayız, bu konuda da çalışmalarımızı ve mühendislik-mimarlık açısından doğru bulduğumuz şeyleri kamuoyuyla her zaman paylaşmaya hazırız.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin çalışmalarında odak noktası insandır. Mühendis ve mimarların temel görevi, insanların kolay ve rahat yaşayabilmelerini sağlamaktır. Bu çerçevede içinde bütün çalışmalarımızı yapmakta ve bunu kamuoyuyla paylaşmaktayız.

Değerli konuklar; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin buradaki çalışmasına başlamadan önce, çevrede, Terme'de, Samsun'da, Sinop'ta, Merzifon'da toplantılar yaptık. Kendi görüşlerimizi insanlarımızla paylaştık, onların görüşlerini aldık ve sonuçta bugün başlattığımız sempozyumun ana temasını oluşturduk. Bugünden itibaren yaklaşık 30 kadar bildirinin sunulacağı oturumlar ve üç tane de panel düzenleyeceğiz. Bunlar iki gün Samsun'da son gün, üçüncü gün de Sinop'ta gerçekleştirilecek.

Bu bakımdan, katılımınız bizleri çok mutlu etmiştir. Biz, her zaman insanlarımızın yanında olmayı sürdüreceğiz ve hatta onların sözlerini, düşüncelerini -katılsak da, katılmasak da- söyleyebilmeleri için canımızı bile veririz. Yeter ki akıl ve bilimin önderliğinde görüşler ortaya çıksın, bu konuda çeşitli çalışmalar yapılabilir.

Size ne yapacağınızı söylemeye çalışırlar ama sizin ne düşüneceğinizi kimse söyleyemez. Bu bakımdan, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin bugüne kadar enerji, imar ve çeşitli mühendislik konularında, şehirlik konusunda yaptığı çalışmalar, ülkede uygulanagelen sektör politikalarının temelini oluşturmalıydı. Bu, zaman zaman çeşitli siyasi partilerin çalışmalarını etkilemekte; ama bazılarının da hoşuna gitmediği için, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği üzerinde kara bulutlar dolaştırılmaya çalışılmaktadır. Biz bunların hepsine bilim ve akıl yoluyla cevap vermeye çalışıyoruz, bunu da böylece sürdüreceğiz.

Değerli konuklar; bu çalışmaların görünmeyen kahramanları var. Az önce bahsettiğim çeşitli dernek ve platformların yanında, biz, Elektrik Mühendisleri Odası olarak, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği adına bu işin sekretaryasını götürdük, götürmeye çalıştık. Burada, yörede, pek çok, ismini sayamayacağım kadar pek çok kimse bize yardımcı oldu. Kendilerine son derece şükran borçluyum. Onlarla birlikte, bu sempozyumun bölge ayağında bizlere yardımcı olan, gecesini gündüzüne katan Elektrik Mühendisleri Odası Samsun Şube Başkanı Sayın Mehmet Özdağ'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, yine bu sempozyumun sekretaryasını yürüten Oylum Yıldır kardeşime de son derece teşekkür ediyorum. Hepsi, özellikle bu iki arkadaşım, son derece dikkatli ve özverili çalıştılar ve bugünden itibaren de hep birlikte bunun meyvelerini almaya çalışacağız.

Başta Sayın Valimiz olmak üzere, bütün katılımcılara çok teşekkür ediyorum. Hoş geldiniz. Çalışmalarımızın başarılı olmasını diliyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Mehmet Özdağ

EMO Samsun Şube Yönetim Kurulu Başkanı

İlimizin saygıdeğer yöneticileri, değerli temsilcileri, üniversitelerimizin değerli hocaları ve yöneticileri, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin ve bağlı odalarının değerli yöneticileri, değerli üyeleri, kurum ve kuruluşlarımızın değerli yöneticileri, değerli konuklar, değerli meslektaşlarımız; yoğun bir emek ve özveriyle çalışmalarını yürüttüğümüz 10. Enerji Sempozyumu çalışmalarımızı sizlerin katılımı ve desteğiyle bugün taçlandırıyoruz.

Sempozyum çalışmalarını yerel çalışma grubu oluşturarak kurguladık. Çünkü bu sempozyum, kendisinden önceki dokuz sempozyumdan farklı olarak, ilk kez Anadolu'da yapılan bir sempozyumdur.

İlimizde örgütlü TMMOB'ye bağlı odalarımızın, sektörde faaliyet gösteren emek örgütlerinin, Terme Çevre Platformunun, Gerze Çevre Platformunun, Merzifon Çevre Platformunun ve Sinop NKP başta olmak üzere, birçok çevre örgütlülüklerinin de katılımı ve destekleriyle yerel çalışma grubumuzu oluşturduk. Sinop, Merzifon ve Terme'de yerel toplantılar yaptık. Bölge insanımızın enerji yatırımları konusundaki hassasiyet ve beklentilerini sempozyum ortamına aktarmayı, sempozyum sonuçlarını toplumun tüm kesimlerine iletmeyi hedefledik.

Sempozyumun EMO Samsun Şubesi ev sahipliğinde düzenlenmesi süre-

cinde, başta Samsun fikrini somuta dönüştüren Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanımız Sayın Teoman Alptürk ve Bülent Damar başta olmak üzere, emeği geçen tüm kurul üyelerine, EMO Başkanımız Sayın Hüseyin Yeşil ve Yönetim Kurulumuza, Enerji Çalışma Grubumuza; Gerze ve Terme termik santral raporlarını büyük bir sorumlulukla hazırlayan, Terme ve Amasya termik santral ÇED değerlendirme sürecinde Bakanlık önleminde bile bizleri bir an yalnız bırakmayarak, "TMMOB halkın yanındadır" söylemini fiilen gösteren TMMOB Başkanımız Sayın Mehmet Soğancı'ya ve Yönetim Kuruluna; Samsun'a gelen siz değerli konuklarımıza ev sahipliği konusunu en içten duygularla sahiplenen, elinden gelen çabayı sergileyen Büyükşehir Belediye Başkanımız Sayın Yusuf Ziya Yılmaz'a ve ekibine, sempozyuma katılım ve desteğini kurumsal olarak ortaya koyan Yeşilirmak EDAŞ Genel Müdürü Sayın Nurettin Türkoğlu'na ve ekibine, Terme Belediye Başkanı Sayın Şenol Kul'a; TERÇEP, MERÇEP, YEGEP ve Sinop NKP temsilcilerine, sözcülerine, özverili ve sorumluluk sahibi üyelerine; sahada birlikte, omuz omuza, TMMOB adına mesleki her türlü etkinliği ve toplumsal sorumluluk adına görev aldığımız her etkinliği birlikte tasarladığımız TMMOB İl Koordinasyon Kurulumuza ve bileşenlerine; Samsun'da elini taşın altına koyan odalarımızın başkanlarına ve yönetim kurulu üyelerine ve üyelerine; bugüne kadar her türlü özveriyle, emeklerini, kalplerini ortaya koyan EMO Genel Merkez ve Şube çalışanlarımıza ve bugün burayı çiçek tarlasına dönüştüren çalışanlarımıza; bizlerin sesi olan, çalışmalarımızın topluma ulaşmasını sağlayan Samsun yerel basınına ve ulusal basına, bugün bizleri yalnız bırakmayan siz değerli katılımcılara ve meslektaşlarıma, hocalarıma çok çok teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız, iyi ki buradasınız.

Verimli ve üretken bir sempozyum olması dileklerimle, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Kerami Gürbüz

Samsun Barosu Başkanı

Saygıdeğer Milletvekilim, saygıdeğer Vali Yardımcım, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin çok değerli başkanları, çok değerli yöneticileri, çok saygıdeğer bilim insanları ve bugünkü sempozyumun çok değerli katılımcıları; hepinizi şahsım ve Samsun Barosu adına saygıyla selamlıyorum. İl dışından Samsun'umuza teşrif etmiş olan değerli katılımcılara da hoş geldiniz diyorum.

Bu sempozyumla ilgili olarak Baromuza ziyaret lütfunda bulunan ve bizi onurlandıran Sempozyum Koordinatörü Teoman Bey ile EMO Samsun Şube Başkanı Sayın Mehmet Bey'e, ziyaretlerinde ifade etmeye çalıştığım bir hususu burada da arz edeceğim.

Ülkemizde birçok hastalık var da, burada zikredeceğim bir-iki tanesi.

Bir tanesi şu: Maalesef, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmayı tercih ediyoruz. Böyle bir anlayışla hareket ettiğimiz müddetçe de, maalesef, gerçekler üzerinden değil, algılar üzerinden değerlendirmeler ve yargılara varıyoruz.

Bir diğer hastalığımız ise şu: Dünyanın en özgün, en değerli fikirlerine sahip olsanız da ya da dünya çapında özgün projelerin sahibi olsanız da, projenin, fikrin, düşüncenin, önerinin, çözümün ne olduğuna bakmayıp bu öneri, çözüm, fikir, projenin kimden geldiğine ya da kim tarafından ifade edildiğine bakıyoruz. Bu da, maalesef, meselelere önyargıyla, mesafe-

li bakmamız sonucunu doğuruyor ve ülkemizin birçok problemi, bu yanlış yaklaşımlar nedeniyle çözümsüz kalabiliyor, kronikleşebiliyor. Tabii, bu, bilgiyi değersizleştiriyor, bilim insanlarının gayretlerini ve konunun uzmanı insanların ortaya koyduğu çözüm önerilerini karşılıksız bırakabiliyor ve o öneriler doğrultusunda çözümler üretilemeyebiliyor.

İşte bu olumsuzlukların önüne geçebilmenin yolu; bilimi, bilgiyi, bilimsel bilgiyi toplumla buluşturabilmek ve toplumun farklı katmanlarını, toplumu ilgilendiren en temel meselelerde bilgilendirebilmek gerekiyor.

Bu anlamda, ben, bugün Samsun’umuzda gerçekleştirilen, “Enerjide Toplumsal Yarar ve Kamusalılık” ana temalı Enerji Sempozyumu’nun, Samsunumuz için, Samsunumuzda gündemde olan, güncel olan meselelerin anlaşılması bakımından çok faydalı olacağını düşünüyorum. Bu anlamda verimli geçmesini temenni ediyorum. Böyle bir sempozyum için Anadolu’da ilk kez Samsunumuzun tercih edilmesinden dolayı da değerli organizatörleri tebrik ediyorum. Bana da bu fırsatı verdikleri için, değerli yöneticilere ve dinlemek sabrını gösterdiğiniz için sizlere teşekkür ediyorum; tekrar, sempozyumun verimli geçmesi dileğiyle, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Kemal Zeybek
CHP Samsun Milletvekili

Sayın Valim, TMMOB'nin değerli başkanları, yöneticileri, değerli katılımcılar, şehrimizden ve ülkemizin diğer illerinden buraya teşrif eden değerli misafirlerimiz; hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Hoş geldiniz.

Tabii, dünya yönetiliyor. Dünyanın yönetildiği süreçte enerji ve enerji kaynakları da çok önemli. Şu andaki mevcut savaşların nedeninin enerji kaynaklarının paylaşımı olduğunu, bunların enerji kaynaklarının paylaşım savaşı olduğunu hep birlikte Ortadoğu'da seyrediyoruz. Bunu seyrederken, ülkemizde de önemli enerji kaynaklarının mevcut olduğunu; ama enerji yatırımlarının gerekli destek ve katkılarla ülkemizde gerçekleşmediğini görüyoruz. Dışa bağımlı enerji kaynaklarımız bizi bağımlı ettiği gibi, enerji kaynaklarıyla bağımlı olmamız daha çok pekiştiriliyor.

Son aylarda yaşanan gelişmeleri ve ülkemizdeki mevcut siyasal iktidar ile uluslararası dengeleri sağlayan güçlerin Ortadoğu'da paylaşımı öngören, Suriye'de enerji kaynaklarının savaş nedeni olduğunu insanlarımıza aktarmayan, sadece yönetsel olarak görülen bir olayı hep beraber seyrediyoruz.

Ne yazık ki, ülkemizin tüm enerji kaynakları dışarı bağımlı. Başta Rusya, Bulgaristan, İran ve buna benzer çevre ülkelerin, komşu ülkelerin enerji kaynaklarıyla, destekleriyle besleniyoruz.

Enerjinin olmadığı yerde üretimin, ekonominin olamayacağını, ekonomi-

nin büyümeyeceğini biliyoruz. Dışa bağımlı enerji kaynakları, ülkemizdeki üretimi de pahalı kılmaktadır. O yüzden ki, siyasal iktidarlar, devlet yapısı, bundan sonraki süreçte enerji kaynaklarının planlanmasında yatırımlar yapan ve ülkemizi enerjide bağımsız hale getiren projeleri ortaya koymak zorundadır.

Ne yazık ki, şu anda yapılan yatırımların tamamı dışa bağımlı. Nükleer santral ve kirliliği atıklarla beslenen termik santrallerin bölgemizde yapılması bizi endişelendiriyor. Yeni Çeltik'te yapılacak termik santral ve Terme'de yapılacak termik santral bu bölgenin coğrafi dengesini, coğrafi yapısını bozacak durumdadır.

Biz, enerjiye karşı değiliz; ama enerjinin temiz ve kullanılabilir durumda olması gerekiyor. Bu konuda şu anda burada bulunan TMMOB'nin ve Samsun'daki Elektrik Mühendisleri Odası'nın büyük çabaları olduğunu biliyorum.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, sizin birikimlerinizi, sizin hazırlamış olduğunuz değerlendirmelerinizi bölgemiz açısından, ülkemiz açısından en iyi şekilde değerlendireceğimizi, sizlerle beraber, ortak bir şekilde hareket edeceğimizi bir kez daha belirtiyor; bu birlik-beraberliğimizle, sizlerden alacağımız güçle, ülkemizin daha yaşanabilir bir duruma getirilmesi, yatırım yapılabilir bir ülke haline getirilmesi konusunda için var gücümüzle çalışacağımızı biliyor, elektrik bağımsızlığımızı da bir şekilde sürdüreceğimizi düşünüyorum.

Hepinize sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Hüseyin Yeşil

EMO Yönetim Kurulu Başkanı

Değerli meslektaşlarım, değerli konuklar, değerli basın emekçileri; hepinizi Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu adına saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Sekretaryasını Odamızın yaptığı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği 10. Enerji Sempozyumu'nun hazırlıklarında emeği geçen herkese, başta Düzenleme Kurulu, Yürütme Kurulu üyelerine, bildiri sunan uzman ve akademisyenlere, oturum başkanlarına, EMO Samsun Şubesi Yönetim Kurulu'na, Oda ve şube çalışanlarımıza çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, destek veren bütün kurumlara; Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne, buradaki elektrik dağıtım şirketine, Sayın Valimize çok teşekkür ediyorum.

Öyle bir ortamda yaşamaya çalışıyoruz ki, Ekim ayından bu yana gerçekleştirdiğimiz etkinliklerimizin hiçbirini, bir katliam, bir cinayet haberi olmaksızın açamaz hale geldik. Son olarak da, karanlık bir cinayetle, Diyarbakır Baro Başkanı, barış elçisi Tahir Elçi öldürüldü.

Öncelikle, barış elçisi Tahir Elçi cinayetini, arkasındaki güçleri; Suruç, Ankara, Beyrut ve Paris katliamlarını gerçekleştirenleri lanetliyor ve buna ortam hazırlayanları, devlet erkini, kendi koltuğunu korumak için kullanırken, insanların canını hiçe sayanları nefretle kınıyor, tüm insanlığa başsağlığı diliyorum.

Bir gün önce haber alma hakkımızı savunurken, bir gün sonra Tahir Elçi ci-

neyetiyle yaşam hakkını savunmak zorunda kalıyoruz. Acılarımız, her katliam sonrası, devlet erkini kullanan siyasal iktidarın pervasız tavırlarıyla derinleşmektedir. Tahir Elçi'nin katledilmesi ve ardından yapılan açıklamalar, inceleme yapmak üzere olay yerine giden savcı ve heyetin güvenliğinin sağlanamaması, olay yerinde inceleme yapılamaması, Tahir Elçi'nin eşi Türkan Elçi'ye yönelik tehditler ve tehdit yapanın polis çıkması, tüm toplumun üzerinde karabasan gibi çökmüştür. Bu cinayetin arkasındaki gerçeklerin aydınlatılması engellenmeye çalışılmaktadır. İktidar, kamuoyunu bilgilendirmeye çalışan her türlü kurum ve kuruluşu susturmak için, deyim yerindeyse, elinden geleni ardına koymamaktadır.

Gazetelere ve gazetecilere yönelik baskı, gazetecilerin işten atılması, yandaş medya yaratılması, medya kuruluşlarına el konulması, kayyum atama, vergi ve benzeri araçlarla basın kuruluşları üzerinde oluşturulmaya çalışılan iktidar egemenliği, bugün yargı nezdinde gazetecilerin tutuklanması düzeyine vardırılmıştır.

Cumhuriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Can Dündar, MİT tırlarıyla silah taşındığını belgeleyen haberi ve Ankara Temsilcisi Erdem Gül de, IŞİD kampına cihatçı taşındığına ilişkin haberi nedeniyle, hukuk kuralları hiçe sayılarak, içeride tutulmaktadırlar. Can Dündar ve Erdem Gül yalnız değildir.

Bu ortamda bize düşen sorumluluk, faşist uygulamalara karşı dimdik ayakta durmaya, özgürlük, barış ve demokrasi mücadelesini her daim, her ortamda yerine getirmeye çalışmaktır.

Değerli katılımcılar, değerli arkadaşlarım; Suriye'de emperyalist güçlerin yarattığı parçalanma, bugün halkları savaş, sürgün ve göç bataklığı içinde bırakmıştır. Avrupa Birliği'yle yapılan uzlaşma doğrultusunda, bugünlerde de göçmen avcılığına soyunmuşlardır.

Diğer yandan, IŞİD gibi, aşırı dinci tanımlamasının bile yetersiz kaldığı, vahşet uygulayan örgütler büyütülmüştür.

Ne yazık ki, iktidarın politikalarıyla, ülkemiz bu vahşetin bir parçası haline getirilmiştir. Türkmenler üzerinden, Suriye'deki savaşın getirdiği yıkım kullanılarak, ülkemizdeki milliyetçilik damarlarına yükleme yapılmış, ardından Rusya uçağı düşürülmüştür. Rus uçağının düşürülmesi, dış basında, IŞİD'e karşı mücadeleye ket vurmak olarak algılanmaktadır. Ayrıca, dünyadaki emperyalist güçlerin kendi aralarındaki bölüşüm kavgası içinde, ne yazık ki, ülkemizin uçak düşürme olayında taşeron olarak kullanıldığı dile getirilmektedir. Ülkemizin ister kendi kararıyla olsun, ister taşeron olarak belli destekler karşılığında Rusya ile ilişkilerinin gerilmesi,

başta enerji olmak üzere, pek çok sıkıntıyı beraberinde getirmiştir.

Enerji alanında, özellikle doğalgazda Rusya'ya bağlı olduğumuz bilinen bir gerçektir. Hele kış aylarında doğalgaz kesintisiyle karşı karşıya kalınması, yeterli depolama tesisinin de bulunmaması nedeniyle, Türkiye için, hanelerin, evlerin ısınmasında büyük bir sorunla karşılaşılması anlamına gelmektedir.

Değerli katılımcılar; elektrik üretiminde doğalgazın çok büyük bir payı bulunmaktadır. Ekim sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam üretiminin yüzde 37'si doğalgazdan sağlanmıştır. Bu rakamın geçmiş yıllara göre düşük olması, bu sene su gelirlerinin iyi olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa bu oran çok daha yüksektir.

Ayrıca, HES'ler ile doğalgaz santrallerinin rekabet edememeleri yanında, elektrik sistemini çökertme pahasına, seçim öncesi fiyatları düşük tutma baskısı, doğalgaz santrallerinin üretimden çekilmesinde etkili olmuştur. Nitekim 31 Martta tüm ülke çapında elektrikler 10 saat kesilmiştir.

31 Martın arkasındaki gerçekler:

Ülkemiz ekonomisine maliyeti çok yüksek olan ve dünyanın yedinci büyük kesintisi olarak bilinen bu sistem çökmesinin arkasında, AKP Hükümeti'nin uyguladığı özelleştirme ve serbestleştirme politikaları yatmaktadır, başka bir sebebi yoktur. Her şirketin kendi kârı esas olduğu için, HES'lerin ucuz üretimi ile doğalgaz ya da diğer kaynakların pahalı üretimi dengelenememektedir. İşte asıl bu nedenle, hidrolik potansiyelden elde edilen elektrik enerjisinin Batı'ya aktarılması aşamasında sistem çökmüştür. Yönetim zafiyeti, plansızlık, teknik sorunlar ve kurumların içinin boşaltılmasıyla yaratılan nitelikli personel yetersizliği sorunlarının da eklenmesiyle 31 Mart karanlığı yaşanmıştır.

31 Mart karanlığı ve yaşanan kısmi kesintiler göstermektedir ki, arz güvenliğinin sağlanabilmesi için yatırım yapılması kadar, bu yatırımların idaresi, yani elektrik sisteminin bütüncül kamu yararına idaresi gerekmektedir.

Dışa bağımlılık 2014 yılında pik yapmıştır. Elektrik üretiminde ithal kaynak bağımlılığı, esas itibarıyla AKP iktidarları döneminde sürekli artış göstermiş, 2014 yılında gerçekleşen elektrik üretiminde ithal kaynak payı yüzde 62,6'ya ulaşmıştır. 2015 yılı başlarında, özellikle su gelirlerinin yüksek olması nedeniyle, bu oran 53-54 seviyelerine gerilemiştir.

Bu kadar dış bağımlılığı olan Türkiye'nin, yakıtını dışarıdan getireceği ve işletmeciliğini de yabancılara bırakacağı yapılanmalarla nükleer santral

kurma hevesini anlamak mümkün değildir. Bu, dışa bağımlılığı daha da artıracak bir adımdır. Üstelik alım garantisi verildiği için, savundukları piyasa şartlarını yok edici bir içeriğe sahiptir. Yani piyasada fiyatlar daha düşük oluşsa dahi, nükleer santrallerden pahalıya elektrik alımı yapılma-ya devam edilecek ya da doğalgazda olduğu gibi, kullanılmayan elektriğin parasını ödeyeceğiz.

Rusya ile yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığı açısından olumsuz olmakla birlikte, bir tek konuda, eğer Rusya yaptırım yaparsa, nükleer santral ihalesinden vazgeçsin, biz bunu destekleriz. Bu yaşanan süreçten siyasi iktidarın ders alması, nükleer santral projesinden vazgeçmesi gerekmektedir. Nükleer sevdası çılgınlıktır.

Bugünkü dünya konjonktüründe nükleer santral sevdasına düşülmesi, gerçekten her anlamıyla çılgınlıktır. Fukuşima felaketi bir kez daha tüm dünyaya nükleer santrallerin gerçek yüzünü göstermiştir, "nükleer Rönesans" denilen süreç çoktan sona ermiştir.

Türkiye'de, Fukuşima gerçeğinin ardından, "Tüp de patlar" gibi, bilimsellikten yoksun, akıl dışılık örneği beyanatlarla, üstelik Japonlarla Sinop'ta bir nükleer santral hevesi içine girilmiştir. Tüm bunlar, nükleer santrallerin güvenlik maliyetlerini giderek artırmakta, yani nükleerden elektrik üretimi giderek pahalılaşmaktadır. Buna karşılık, yenilenebilir enerji kaynaklarının maliyeti, gelişen teknolojiyle birlikte aşağı düşmektedir.

Ülkemiz, çok zengin yenilenebilir enerji kaynaklarına sahiptir. Rüzgâr enerjisinde, resmi verilere göre, teknik ve ekonomik olarak kullanılabilir 48 bin megavat kapasiteye sahibiz. Ekim ayı itibarıyla kullanılan, şu ana kadar kurduğumuz kurulu güç 4280 megavattır.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları Yasasının üzerinden 10 yıldan fazla bir zaman geçmesine karşılık, rüzgârda gelinen nokta yetersizdir. 2023 yılı için konulan hedeflere bakıldığında, kurulu gücümüzün 125 bin megavat, elektrik enerjisi talebinin de 424 milyar kilovat/saat olduğu görülmektedir.

Enerji Bakanlığının 2015-2019 Strateji Planına bakıldığında, ülkemizin 2019 yılında rüzgâr enerjisine dayalı kurulu gücünün 10 bin megavat; Türkiye Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planına bakıldığında ise, 2023 yılı itibarıyla rüzgâr kurulu gücünün 20 bin megavat olması öngörülmektedir. 2005-2015 yılları arasında geçen sürede 4 bin megavata ancak ulaşılabilmiştir rüzgârda. Bu yaklaşımla 2019 yılında 10 bin ve 2023 yılında da 20 bin megavata nasıl ulaşılabilecektir, takdiri sizlere bırakıyorum.

2023 yılı için öngörülen 125 bin megavat kurulu güç içinde güneşin payı 5 bin megavat olarak hedeflenmektedir. Günümüzde güneş enerjisinden elde edilen elektrik enerjisi miktarı, henüz istatistiklerin içinde yer almayacak kadar düşük düzeydedir. Kurulu güç, 2015 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 203 megavattır sadece. Güneş enerjisi tesislerinde megavat başına kuruluş bedeli 1,2 milyon ABD Doları seviyesine düşmüştür. Rüzgâr santrallerinde ve büyük güçte su santrallerinde bu rakam daha da düşüktür. Nükleer santralde ise bu megavat başına 6 milyon dolardan fazladır. Atık sorunu çözülememiş, tehlikeli ve pahalı nükleer santral yerine, ülkemizin yerli ve yenilenebilir kaynaklarını değerlendirmek üzere yatırımlar yapmaya, daha da ötesi, bu alanlarda kendi teknolojimizi geliştirip üretmeye ihtiyaç vardır.

İlk olarak 2006 yılında Batı'daki 13 ilimizde yaşadığımız, 6-7 saat süren elektrik kesintisiyle, piyasa çıkarlarına teslim edilen elektrik hizmetinin kesintisiz sürdürülemeyeceği ortaya çıkmıştır. Ancak, bu uyarılardan ders çıkarılmamış; tam tersine, dengeleme-uzlaştırma piyasası adı altında karaborsa sistemine geçiş yapılmıştır.

Bugün Enerji Piyasaları İşletme A.Ş adı altında, elektriğin kâğıt üzerinde alınıp satıldığı bir borsa sistemine geçilmektedir. Piyasa işleticilerinin kendileri bile kâğıt üstünde alım-satım yapılırken, fiziki gerçekleşme günü geldiğinde ortada o şirketin kalmamış olması gibi bir riskten söz edebilmektedirler. Bunun örneği ABD'de Enron kriziyle yaşanmıştır.

Elektrik enerjisi alanı tam bir kumar aracı haline dönüştürülmekte olup, bir kaosun içine doğru sürüklenmekteyiz. Biz bunları söylediğimiz zaman, muhalefet etmekle suçlanıyoruz, sanki muhalefet etmek suçmuş gibi.

Ama bakın işte, bugün gazetelerde elektrik piyasasının iflası yansımaya başlamıştır. Gazetelere yansıyan bir açıklamayı sizlerle paylaşmak istiyorum. BİS Enerji'den -bu üretimde olan bir şirket- yapılan açıklamada, "Enerji sektöründeki halen devam eden sorunlar, reel sektörde ekonomik koşulların zorlaşması, doğalgaz üretim maliyetlerinin yüksek olması, tahsilat tarihleri ile ödeme tarihlerinin örtüşmemesi nedeniyle, üretim faaliyetlerini şimdilik durdurup, tesisin üretim grupları bakıma alınmıştır" denilmiştir. Bu ifadeler bizim söylediklerimizin biraz daha diplomatça olanıdır. Bu söyleme bir de "Spot elektrik piyasa fiyatlarının düşük seyretmesi nedeniyle sektörde sıkıntılı günler yaşanıyor" söylemi eklenirse, uygulanan enerji politikalarının çökeceğini söylemek kehanet olmaz.

Bugün üretici şirketler fiyatların artırılması için baskı yapmaktadırlar. Tarife yapısı değiştirilerek, faturanın halka kesilmesi istenmektedir. Oysa bu şirketlerin yatırım için aldıkları krediler, faiziyle birlikte, faturalar ara-

cılığıyla halktan tahsil edilmektedir. Kâr payı dışında tüm gider kalemleri tek tek tarifeye yansıtılmaktadır. Kaldı ki sürekli olarak elektrik piyasası endeksi aracılığıyla güncellemeler yapılmakta, enflasyon değişimleri yine tarifelere yansıtılmaktadır.

Özelleştirmeler gelirimizi değil, dış borcumuzu artırdı. Geline aşamada, 12 milyar dolar gelir elde edildiği iddiasıyla övünülen dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi tam bir fiyaskodur. Dağıtım özelleştirmelerinden gelir elde edildiği iddiaları gerçeklerden çok uzaktır. Tam tersine, özel sektör üzerinden ülkemizin dış borcu artırılmıştır.

Öncelikle, özelleştirme işleminde yapılan yeni bir yatırım söz konusu değildir. Yapılan iş yalnızca mülkiyet ve paranın el değiştirmesinden başka bir anlam ifade etmemektedir. Özelleştirmenin kaçak elektrik kullanımını sonlandıracağı iddiası çökmüş; amacın kaçak elektrik kullanımını sonlandırmak değil, özelleştirmeye gerekçe bulmak ve birtakım şirketlere kaynak aktarımına argüman olarak geliştirildiği ortaya çıkmıştır.

Sürekli kayıp-kaçak hedefleri yükseltilmektedir, bunun faturasını da vatandaşlar ödemektedir. Bugün de bataklık içerisinde oldukları iddiasıyla feriyat eden dağıtım şirketlerini kurtarmak için bir taraftan yeni yatırımlara onaylar verilmiş, diğer taraftan da kayıp-kaçak hedefleri yükseltilmiştir. Bu lobi faaliyetlerine verilecek tek bir yanıt vardır: Madem serbest piyasa deniliyordu, serbest piyasanın işleyişinde kâr etmek kadar, kaybetmek de vardır. Buna katlanmayı bilmelidirler. Eğer elektrik hizmetini riske sokacak bir durum oluyorsa, bugünlerde medya kuruluşları üzerinde gözde bir yöntem olarak uygulanan kayyum atamasının dağıtım şirketlerine de yapılabileceğini söylemek isterim. Ama EMO olarak kesin çözüm önerimiz, bu şirketlerin derhal yeniden kamulaştırılmalıdır.

Özelleştirmelerin ardından, kayıp-kaçak oranının yanında, halkın büyük bir sorunu da elektriğin pahalılaşmasıdır. 2008 yılından itibaren elektriğe yapılan zam, 230 kilovat/saatlik asgari bir tüketim gerçekleştiren 4 kişilik bir aile için yüzde 150 artmıştır. Böylece, 2007 yılında aylık 36,4 lira olan elektrik harcaması, Ekim 2015 itibarıyla 90 liraya ulaşmıştır. Fatura içinde en dikkati çeken kalem, perakende satış hizmet bedelidir. Bu kalem de yüzde 545 artmıştır. Ne yazık ki, yeni kurulan Hükümetin programı da, atanan bakan da, enerji alanındaki politikalar ve sorunların çözümü için umut vermemektedir.

Yeni kurulan kabineyle, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına Cumhurbaşkanının daha önce özel bir şirketin genel müdürlüğünü yapmış olan damadı getirilmiştir. Bugüne kadar enerji alanında yapılan ihalelerde yan-

daş tartışması böylece açıktan Kabineye kadar taşınmıştır. Şimdi, zaten tarafsızlığının mümkün olmadığını gördüğümüz bu iktidar yönetiminde, bir de akraba ve şirket ilişkileri yönetime taşınmıştır. Yaptırılan saraylar, yerleştirilen biat kültürü; tüm bunlar ülkemiz için gündeme getirilen başkanlık sistemiyle kastedilen yönetim şeklinin görünen ibareleridir.

Hükümet, programında, ne ülkenin ekonomik gidişatının, ne enerji ihtiyacının, ne de potansiyelinin farkında olma göstermektedir. Programda, "hızla kalkınan bir ülkede enerji kaynaklarımızın ülke ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmadığından" söz edilmektedir. Oysa sektördeki, enerjide oluşan arz fazlasını gerekçe göstererek yatırım yapmaktan uzaklaştıklarını ilan etmektedirler. Enerji talebi de öngörülenin çok altında kalmıştır. 2014 yılında enerji tüketimimiz yalnızca 1,3 artmış; üretimimiz ise artmamış, yüzde 0,3 azalmıştır.

Şaka gibi, ama Hükümetin programında aynen şu cümle yer almaktadır: "Önümüzdeki dönemde, enerji ve ticaret başta olmak üzere, Rusya ile ilişkilerimizi, karşılıklı hassasiyetlere saygı çerçevesinde ve müşterek menfaatler doğrultusunda güçlendirmeye gayret göstereceğiz." Evet, ilişkilerimiz gayet güzel(!) gidiyor, hassasiyetlerimizi de gayet güzel(!) değerlendiriyoruz diye düşünüyorum. Bunun takdirini size bırakıyorum.

Değerli konuklar, değerli katılımcılar; enerji politikalarının büyük bir sorun yarattığı alanlardan birisi de çalışma yaşamıdır. Enerji alanı artık iş kazaları ve facialarla anılır hale gelmiştir. Afşin-Elbistan'daki heyelan, baraj inşaatlarındaki can kayıpları, Soma ve Ermenek maden kazaları, Erzurum'un Aşkale ilçesinde elektrik kesildiği için bakıma giden TEDAŞ çalışanlarının boğulması, sektörün piyasalaşmasıyla, can güvenliğinin de hiçe sayıldığını göstermektedir. Bu gelişmelerde en büyük nedenlerden biri taşeronlaşma ve sendikasızlaştırmadır. EPDK tarafından yayınlanan Elektrik Piyasası 2014 Yılı Piyasa Gelişim Raporu aslında bu sürecin itirafı niteliğinde bilgiler içermektedir. 2014 yılında dağıtım sektöründe çalışan 44943 kişiden sadece 14970'i, yani toplam personelin üçte biri dağıtım şirketlerinin kadrolu elemanı durumundadır. Bunların dışındaki 29970 kişiye, yani toplam personelin üçte ikisiye taşeron firmalarda çalışan personelden oluşmaktadır.

Benzer bir durum iletim şirketi TEİAŞ için de geçerlidir. İşletme onun asli görevi olmasına karşın, indirici trafo merkezlerinin birçoğu taşeron firmalar eliyle işletilmeye çalışılmaktadır. Taşeronluk sisteminin gerek iş güvencesi ve iş sağlığı açısından, gerekse ücretler açısından ne türlü olumsuzluklar içerdiğini acı deneylerle her gün yaşamaktayız. İş kazaları yüreklerimizi yakmakta, bu konuda ciddi hiçbir önlem alınmamakta, "işin

fitratında var” anlayışıyla yetinilmektedir. AKP’nin izlediği bu politikalar artık çökmüş ve karanlık yüzünü göstermiştir, sürdürülebilirliği de yoktur.

Son sözüm, Akkuyu, Sinop ve İğneada’da yapılacak nükleer santrallerle ilgili olacaktır. Bir santralin inşaatı yaklaşık 10 yıl, uzatmalarla bu 12 yıl alabilir. Bu da üç hükümet dönemidir. Üstelik dünya, Türkiye ve Ortadoğu konjonktürü göz önüne alındığında ve bizlerin hep birlikte mücadelesi göz önüne alınacak olursa, bunların bir tanesinin bile inşaatına başlayamazlar, başlasalar bitiremezler, bitirseler çalıştıramazlar, çalıştırsalar da kapattıracağız.

Hepinize saygılar sunuyorum.

Mehmet Soğancı

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Vali Yardımcısı, Sayın Milletvekili, Sayın Baro Başkanı, örgütümün çeşitli kademelerinde görev yapan arkadaşlarım, çok değerli bilim insanları, mühendis aday gençler, meslektaşlarım, basın mensupları; hepinizi, bu ülkenin mühendisleri, mimarları, şehir plancıları adına, sevgi, saygı ve dostlukla selamlıyorum.

Öncelikle de Birlik adına hepimizin bugün burada buluşmasını sağlayan Enerji Sempozyumumuzun Düzenleme Kuruluna, Yürütme Kuruluna, burada görüşlerini bizimle paylaşacak olan bilim insanlarına, uzmanlara; tabii, bütün bu sekreteryaya hizmetlerini yürüten Elektrik Mühendisleri Odamıza, yöneticilerine ve çalışanlarına, Birlik Yönetim Kurulu adına çok teşekkür ediyorum.

Genel anlamıyla, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, öncelikli olarak üyelerinin hak ve çıkarlarını halkın çıkarları doğrultusunda korumakla yükümlü bir örgüttür. Bu ülkenin okumuş çocuklarından oluşan bu örgüt, aynı zamanda kendi meslek alanlarıyla ilgili olarak ülke gerçeklerini tespit eder, çözüm yolları önerir. Birliğin ana çalışma yolları bunlar.

Mühendislik bir şarap mesleği, yıllara sâri gelişir. Mühendislerin teknolojik bilgi birikimlerinin, mesleki bilgi birikimlerinin gelişmesi için de meslek içi eğitimler, seminerler, sempozyumlar, kongreler yapar. Bütün odalarımızın faaliyet alanları bunlar. Aynı zamanda da bu ülke gerçeklerini ka-

muoyu önünde, konunun taraflarını bir araya getirerek, konuşur. Bu sempozyum da bu şekilde bir anlam ifade eder. Enerji Sempozyumumuz da bu maksatla oluşturulmuş bir iştir. Ülkenin fotoğrafını çekiyoruz, tespitler yapıyoruz ve bilim insanları, uzmanlarla birlikte, 60 yıllık birikimimizi, örgütlerimizin, odalarımızın birikimini söylüyoruz. Doğrudan yanlışa yanlış diyoruz, “Kral çıplak” diyoruz; “Padişahım çok yaşa!” diyenlerle saf tutmuyoruz. Arkamızda bilimin ve tekniğin yol göstericiliği var, bizim zekâmız var -aklımızla kimse oynamasın- ve örgütümüzün de 60 yıllık bir birikimi var.

Şüphesiz, içinden çıktığımız halkımıza karşı sorumluluklar bunlarla bitmiyor. Kara bulutların çok olduğu bugünlerde, her gün bir ölüm, her gün bir katliam, her gün basın özgürlüğüne büyük bir darbe. Tahir Elçi yakınımıdır; hepimizin başı sağ olsun. Can Dündar yakınımıdır, Erdem Gül yakınımıdır; onların da özgür basın adına çıkacaklarına çok inanıyorum. Babasının dediği gibi, onlar başı dik çıkarak, kaldıkları yerden devam edecekler.

Böylesi bir ülkede, emek, insan, hak, hukuk, adalet kavramlarını içselleştiren bir örgüt olarak da, Türkiye’de emek, barış, demokrasi, en genel anlamıyla demokrasi mücadelesinin tam göbeğinde yer alıyor. Bildiğimiz TMMOB bunları yapıyor sevgili arkadaşlar.

Enerji alanında da yaptığımız çalışmalar çok önemli. Şunu söylemek lazım: Enerji sempozyumlarına başlayalı 20 yıl oldu. O zamandan bu yana, bunu düşünen, hayata geçiren ve takip eden ve 10 dönemdir, 10 defadır bunu gerçekleştiren bütün arkadaşlarım, aslında TMMOB’nin kadrosu olan arkadaşlarımdır. 96’da yapılmış ilki, 94-95 yıllarında, ben o zaman Makine Mühendisleri Odası Başkanı olarak görev yapıyordum, karar alma süreçleri işletilerek Birlik ortamına getirildi ve o zamandan bu zamana çok sayıda arkadaşımız, bilim insanı, uzmanlar, Türkiye’nin enerji alanındaki gerçeklerin ifadesini yaptılar. Hepsinin yüreklerine sağlıklar diliyorum.

Bu karanlık ülkede bizim enerji sempozyumları aslında umudun birer ışığıdır. Bunu da ifade etmek gerekir. Evet, eleştiriyoruz; ama neyin nasıl olması gerektiğini de ifade ediyoruz, bilim ve tekniğin ışığında.

Enerji sempozyumlarının sonuç bildirgeleri, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’nin enerji alanında siyasetedir, siyaset belgesidir, manifestosudur. Bu böyle algılanmak zorundadır.

1998 yılında yaptığımız TMMOB Demokrasi Kurultayında çok geniş kapsamlı olarak hazırlanan Enerji Dosyası, bizim örgütümüzün manifestosudur. 2005 yılında Birlik ortamında hazırlanan Enerji Raporu, çalışma gru-

bumuz tarafından hazırlanan Enerji Raporumuz çok kapsamlıdır, bizim manifestomuzdur.

Bu etkinliğin sonucunda, ülkeyi yönetmek iddiasında olanlar dikkat etsinler; bilimi ve tekniği emekçi halkımızın hizmetine sunmak gibi bir derdi olan bu ülkenin TMMOB'sinin kadrolarının sonuç bildirgesi de bizim siyaset manifestomuz olacaktır.

Sevgili Oğuz Ağabeyden, onun bugünkü sunumundan, ondan da izin alarak, konuyla ilgili birkaç söz söyleyeceğim. TMMOB bunları söylüyor aslında. Şöyle diyoruz;

Enerji, Toplumsal Yarar ve Kamusalılık:

- *Tartışarak geliştireceğimiz, toplum yararını gözeten, alternatif kalkınma ve sanayileşme politikalarında, öncelikle büyüme politikalarının gözden geçirilmesini, döviz üreten-yaratan sektörleri ihmal eden paradigmalardan vazgeçilmesini; büyümede enerji kullanımını azaltan, enerjiyi verimli kullanan, enerjiyi yerli ve yenilenebilir kaynaklardan temin eden bir paradigmaya geçiş sağlanmasını, enerji politikalarının da bu makro yönelime göre yeniden düzenlenmesini savunuyoruz.*
- *Enerji sektörümüzü tekellerin salt kâr egemenliğinden çıkarıp, kamusal bir düzleme aktarmak ve yenilenebilir kaynaklara dayalı, düşük karbon emisyonlu bir ekonomiye yönelerek, enerjide demokratik bir denetim programı gerçekleştirmeye ihtiyaç vardır. Bu nedenle, toplum çıkarlarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, demokratik enerji politikaları programı tasarlamak, kurgulamak, geliştirmek ve uygulanabilmesi için mücadele etmek gerekmektedir.*
- *Süregeleyen baştan savma ÇED süreçleri, çevresel etkileri de kapsayan toplumsal etki değerlendirmesi çalışmaları, öngörülen enerji yatırımlarının bölgedeki halkın toplumsal yaşamına etkilerini de değerlendirecek bir içerikte yapılmalıdır.*
- *Bugün ülkemizde kamu yararı gerekçe gösterilerek çeşitli kurumlar eliyle uygulanan kamulaştırmalar, çoğu kez kamunun ve toplumun değil, yalnızca yatırımcıların çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Kamu yararı kavramının soyut bir kavram olmaktan çıkarılıp, kamunun ve toplumun yararlarını, emekçi halkın çıkarlarını gözeten, ölçülebilir değerlerle ifade edilmesiyle, kamu yararı-toplum yararı karşılaştırmaları da yapılabilecek ve kamulaştırma kararı, mahkeme kararı gibi, bu kavramın dayanak yapıldığı kararlarda, kamu yararı çerçevesiyle toplumun mu, yoksa belirli kesimlerin çıkarının mı korunup kollanacağı anlaşılabilecektir. Bu konuda yapılacak tartışma ve çalışmalarla, toplum yararının kamu yararından önce geldiğinin vurgulanması da gerekecektir.*
- *Plansız, çevre ve toplumla uyumsuz, yatırımı yerinde yaşayan halkın istemediği, topluma maliyeti faydasından fazla olan projelerden vazgeçil-*

melidir.

- *Verimli tarımsal arazilere, ormanlara, SİT alanlarına santral kurulmamalıdır. Gerze’de, Terme’de halkın istemediği termik santral projeleri nasıl iptal edildiyse; Sinop ve Akkuyu ’da nükleer santral, Doğu Karadeniz’de, Dersim’de, Alakır’da, Göksu’da, Türkiye’nin dört bir yanındaki HES’ler, Biga’da kömür santralleri gibi, bölgede halkın istemediği tüm projeler iptal edilmelidir.*
- *TMMOB bunları söylüyor sevgili arkadaşlar. Açış konuşmasında özellikle de belirttim; çünkü çok değerli uzmanlar, bilim insanları ve örgütümün kadroları, bunları detaylandırarak bu üç günlük sempozyumda, ilave edecekler.*

Bu sempozyumun bir özelliği var, esas oraya getireceğim sözü.

Çok değil sevgili arkadaşlar, 45 gün oldu; 10 Ekim, Türkiye tarihinin en büyük katliamı. TMMOB denilen olgu, o katliamın tam göbeğindeydi. 1 Ağustosta, Suruç olmuş, çoğu sosyalist genç olan 32 kişinin öldüğü bir katliam olmuş. 7 Haziran-1 Kasım arası, Türkiye’nin 5 ayı. 5 ayda, şu ana kadar 700’e yakın ölü, 3 katliam. Bu ölümlerin arasında, asker, polis, genç, kadın, çocuk, hepsi var. Ama tarihimizin en büyük katliamı. 1 Ağustos’ta Yönetim Kurulumuzda aldık kararı. Çok karışık bir ülke bu. Toplumsal sorumluluklarımız gereği, içinden çıktığımız halkımıza sorumluluklarımız gereği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu olarak, 1 Ağustosta karar aldık. Şunları yazmışız:

“7 Haziran genel seçimleri sonrası AKP eliyle oluşturulan siyasi atmosfer içerisinde, Suruç katliamıyla başlayan ve ülkemizin savaş, şiddet, baskı ortamı içerisine sokulmasıyla devam eden, insanlarımızın öldürüldüğü karanlık gidişata dur demek için; savaşa karşı barış; baskı, şiddet ve zora karşı demokrasiyi hâkim kılmak için; insanımızın kardeşçe, bir arada yaşamasını savunmak için; eşit, özgür, demokratik, laik, bağımsız bir Türkiye mücadelesini yükseltmek için; bölgemizde emperyalist işgal ve savaş politikalarına karşı tüm halkların kardeşliğini büyütmek için miting düzenlenmesine, bunun için emek ve meslek örgütlerine çağrıda bulunulmasına...” Çağrıda bulunduk ve hep birlikte, 10 Ekimde, üç kelimeyi söylemek için; emek, barış, demokrasi kelimelerini söylemek için Ankara’da buluştuk. Saat 10.00. 10.04’te Türkiye’nin en büyük katliamını yaşadık.

Bu sempozyum onun için önemli. Orada an farkıyla, saniye farkıyla, dakika farkıyla, buradaki birçok arkadaşım katledilmiş olabilirdi. 40 gün önce bunu yaşamış bir örgüt bugün işte Türkiye’nin temel sorunlarından enerji sorununu burada tartışmak, görüşmek için burada toplanmış bulunuyor. 40 gün önce oradan çıkan arkadaşlarım bugün burada konuşuyorlar ya,

TMMOB'nin büyüklüğü tam da bu noktadadır arkadaşlar.

Bir cümle şudur: Eğer biz bunu unutursak, unutturursak, yüreğimiz kurusun.

Hepinize saygılar sunuyorum.

Nurettin Türkoğlu
YEDAŞ Genel Müdürü

Saygıdeğer konuklar; hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Bugün programınızda olmadığı halde konuşacağım için de, şimdiden, buna müsaade eden tüm üst yönetimden, özellikle Teoman Ağabeyden özür diliyorum. Saygılarımı sunarak başlamak istiyorum.

Tabii, aslında bu konuşmaların hemen hemen tamamının bir şekilde muhatabı olarak, Samsun, Sinop, Ordu, Amasya ve Çorum illerini yöneten elektrik dağıtım şirketinin genel müdürü olarak konuşuyorum. Ayrıca, daha önce yöneticiliğini de yaptığım EMO üyesi olmaktan her zaman gurur duyduğumu ve bir elektrik mühendisi olarak, genel müdür olarak çalışan çok az kişiden biri olduğumu da belirtmek istiyorum.

Çok güzel konuşmalar yapıldı. Sayın Baro Başkanımızın söylediği bir söz var ki onu ben de çok severim. Rahmetli Uğur Mumcu çok kullanmıştır bu sözü: “Bu ülkede insanların en büyük sorunu, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmaktır.”

Burada da konuşmaların bir bölümünde aslında fikirlerimizi söyledik. Ama konu enerji olduğu için, Enerji Sempozyumunda fikirlerden daha çok bilgilerimizi konuşmamızın daha doğru olduğunu düşünüyorum. Sebebi de şudur: Evet, konuşmalarda da bahsedildi, gerçekten de şu anda dünyada onlarca devlet yok, aslında iki tane güç var. Bir tanesi küresel, bir tanesi bölgesel güç. Yani Amerika ve Rusya birer bölgesel güçtür ve

bunların dışında kalan, zaman zaman savunduğumuz emekçilerin dahi sermayelerin bulunduğu bir küresel güç var ve dünya savaşlarının kaynağı, evet, enerji. Maalesef, enerji.

Zaten enerjinin tanımına baktığımızda, iş yapabilme yeteneğidir. Dünyadaki, doğadaki bütün canlılar enerji olmadan yaşayamazlar. Bitkiler fotosentez yaparlar ve enerji olmasa şu anda ben de burada konuşmıyor, sesimi aktaramıyor olacaktım. Enerji bu kadar önemli.

Enerji kaynakları açısından baktığımızda, ülkemiz, maalesef, çok zengin bir ülke değil. Şu an 50 bin megavat kapasitemiz olduğunu düşünün. Yüzde 5 büyüdüğümüzü düşünün. Bu, 2500 megavat ilave kapasite eder. 10 yıl düşündüğümüzde 25 bin eder. Bu 25 bini nereden karşılayacağız?

Tamam, onu yapmayalım, bunu yapmayalım. Bu güzel. Bir şeyi söylerken, illaki karşı olmak gerekmiyor; ben buna karşıyım. Bir şeyi anlatırken, bence çözümümüzü de getirmeliyiz.

Türkiye'nin şu anki yenilenebilir kaynakları çok da sanıldığı gibi sisteme alınacak düzeyde değil. Elektrik mühendisleri bunu çok iyi bilirler. Kurulu kapasitenizin en fazla yüzde 20'sini yenilenebilirten tedarik ederek kurgu yapabilirsiniz. Yoksa kesintisiz elektriği nasıl sağlayacaksınız, emre amadeyi nasıl kullanacaksınız? Dolayısıyla, böyle bir sıkıntımız var ülke olarak.

Ama ben, burada -panellerde inşallah gündeme getirilir- doğalgaz bağımlılığının gerçekten çok ciddi bir sorun olduğunu düşünüyorum. Sayın Başkanımız söyledi, yüzde 37-40'lara düştü; ama bu aslında 50'nin altına hiç düşmez, düşmemiştir de. Ama bunun bir çözümü olmalı. Bunun çözümü de yenilenebilir üzerindeki baskı olmalı. Yenilenebilirde şu anda ciddi bir baskı var. Teşvikler son derece komik. Ama diğer alanlarda çok ciddi teşvikler var. Örneğin, bugün İspanya'ya baktığınızda, güneşteki teşviklerin 25-30 Euro/Sent civarlarında olduğunu görürsünüz. Ama Türkiye'de 7-8-9'u zor buluyorsunuz, 13,7-14'ü, o da yerli güneş teşviklerinde yakalayabiliyorsunuz.

Dolayısıyla, bunlar çok önemli konular. Yani bunları bence çok daha derin, çok daha böyle rakamlarla ifade etmek lazım.

İletmek istediğim diğer bir konuda, dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesiyle alakalı. Benimle ilgili olduğu için söylüyorum; hatta yanımda oturan Sayın Vekilime takılıyordum, "Sataşma var" diye, sataşmadan dolayı cevap vereceğim.

Ben kendi adıma konuşmak istiyorum, yani Yeşilirmak olarak konuşmak

istiyorum. Evet, belki bazı şeyler genelde doğru olabilir; ama özelde ben kendimi anlatmak istiyorum. Eğer bu bir yanılsa, “Evet, bunu kamulaştıralım” derim.

Yeşilirmak Elektrik Dağıtım A.Ş. 2010 yılında, kamudaki son yılında 20 trilyon zarar eden bir şirketti, müşteri memnuniyeti diye bir sorunu yoktu, 25 milyon lira yatırım yapıyordu. Şu anda, 2010 fiyatlarıyla, yıllık 100 milyon yatırım yapılan, müşteri memnuniyeti odaklı bir şirket ve 2010-11 fiyatlarında baktığımızda -ki biz 5. yılımızdayız- 100 milyon dolar devlete bir bütçe sağladı bu işlem. Yani bu işlemle denildi ki, “30 yıllık bir süreçte, devlet, 3 milyar dolarlık bir kaynağı eğitime, sağlığa, güvenliğe harcasın.”

Sürdürülebilir bir ilişki kurduğunuz zaman, yönetim modelinizle bunu sağladığınız zaman, bence bunu tartışabiliriz. Ama bu işin kökten tersten bir süreçle değerlendirilmesi, Yeşilirmak için konuştuğumda, yıllık 100 milyon dolarlık bir bütçenin tekrar Türkiye gündeminde olmasının bana göre bir mantığı yok. Şu anda biz burada müşteri memnuniyeti odaklı bir yönetim modeli geliştirdik. Bu yönetim modelimizde toplam kalite yönetim modeli var. Dünyaya böyle entegre olunuyor. Şu anda bizim yönetim modelimiz, toplam kalite yönetim modeli ve dünyaya entegre olma süreci. Burada bütün paydaşlarınızı içeren bir model geliştiriyorsunuz. Şu anda benim 2500 çalışanım var. Kamu döneminde 2300 çalışanımız vardı, şimdi 2500 çalışanımız var ve bunlar şirketin ortağı. Bunun dışında, toplumun bütün fertleri, yani müşterimiz olmayan kimseler, bütün tedarikçilerimiz, bütün toplum üyeleri, bütün müşterilerimizle ortak bir sinerjiyle, yön birliği içerisinde bir yönetimle yönetiliyor. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerimiz gerçekten bölgemize ciddi değerler katıyor. Dolayısıyla, biz yönetim modeli olarak, dünyaya entegre olmak dışında bir sistem geliştirmiyoruz. Sürdürülebilir olmanın zaten kaygısı da budur.

Enerji, tüm canlıların var olma kaynağıdır, yaşama kaynağıdır. Enerjinin doğru yönetilmesi, doğru kullanılması, doğru üretilmesi, sürdürülebilir olmak adına, dünyadaki karbon emisyonu ve ekolojik dengeyi de koruyan bir sürdürülebilirlik kavramı son derece önemlidir.

Bu anlamda katkı vermek isteyen herkesin yanında olduğumuzu burada tekrar belirtmek istiyorum. Hatta birebir önerecekleri, savunacakları projeleri de, sosyal sorumluluk projelerini de, PR kısmını da kurumsal olarak üstlendiğimizi belirtmek istiyorum.

Saygılar sunuyorum.

Hakan Kubalı

Samsun Vali Yardımcısı

Sayın Milletvekilim, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanımız, değerli Oda Başkanımız, Elektrik Mühendisleri Odası Başkanımız, Sayın Baro Başkanımız, sayın hocalarımız, çok değerli Türk mühendisleri, Türkiye'nin dört bir yanından gelen katılımcılar; hepinizi en içten duygularla, saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Bu sempozyumda Samsun'un seçilmesinden dolayı özellikle gurur ve memnuniyet duyduğumu öncelikle paylaşmak istiyorum. "Neden Samsun?" dediler. Ona bir sebep daha eklenmeliydi, mutlaka düşünülmüştür. Çünkü ulusal kurtuluş savaşının başladığı kenttir Samsun. Türkiye'de iyi bir şeyler yapılıyorsa, iyi bir şeyler başarıyorsa, mutlaka Samsun'dan başlamalıdır.

Değerli arkadaşlar; Samsun, aynı zamanda Türkiye açısından, bölge açısından en önemli kentlerden birisidir. Biliyorsunuz, enerji koridoru olarak düşündüğümüzde Türkiye'yi, doğalgaz Samsun'dan girmektedir Türkiye'ye ve bütün Türkiye'ye buradan dağılmaktadır. Konjonktürün şu anda nasıl olduğu ayrı bir konu; ama Samsun-Ceyhan petrol boru hattının da gerçekleşmesini diliyorum.

Değerli arkadaşlar; elbette, enerji, ulusal bir konudur. Enerjinin ulusal bağımsızlık açısından özel bir önemi vardır ve Türkiye, aynen kalkınma planlarında belirtildiği üzere, kendi enerjisini üreten, bu alanda yatırım

yapan bir ülke olmakta daha çok yol kat etmelidir. Bu kesin.

Değerli arkadaşlar; enerji alanında yapılması gereken bir şey de enerji tasarrufu ve verimliliğidir. Bugün bu kavram, ne yazık ki, toplumumuzun tüketim toplumu olması paralelinde unutuldu gibi bir şey. Oysa bilim adamları mutlaka şunu söylüyorlar: Ekonomi sadece bir bilim değil, aynı zamanda yaşamsal bir gerçeklik. Çok önemli. Nasıl ki 1970'lerde buzdolaplarında enerji verimliliği devrimi gerçekleşmiş ve bunun uzantısı olarak 2000'li yıllarda enerji verimli buzdolaplarıyla daha az enerjiyle daha kaliteli buzdolapları üretildiyse, aynı şekilde, enerji tasarrufu ve verimliliği, enerjinin birçok alanında uygulanabilir. Türkiye toplumu, Türk toplumu, bu anlamda, enerjiyi daha tasarruflu kullanmak yönünde eğitilmelidir.

Biz, Samsun Valiliği olarak, bir örnek olsun diye, Valilik binasında kendi enerjisini kendisi üreten bir bina tasarımı yaptık. Projeyi gerçekleştirmek üzereydik; fakat ödenek sorununa takıldık şu an. Olsun, bunu yapacağız. Ama örnek olsun diye düşünmüştük. Bu uygulama yaygınlaştırılmalıdır.

Değerli arkadaşlar; daha fazla sizleri yormak istemiyorum. Sempozyumun başarılı olmasını diliyorum, sempozyuma gelen herkese teşekkür ediyorum ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Elektrik Mühendisleri Odası'nın yaptığı bu çalışmanın, proaktif bir düşünceyle, devlete ve topluma yön vermesini diliyorum.

Hepinizi tekrar saygıyla selamlıyorum.

TMMOB
10. ENERJİ SEMPOZYUMU

3-4-5 Aralık 2015 | Samsun - Sinop

"ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR VE KAMUSALLIK"

Açılış Bildirisi: Kamusal ve Toplumsal Yarar

Prof. Dr. Filiz Zabcı

Açılış Bildirisi: Kamusal ve Toplumsal Yarar

Prof. Dr. Filiz Zabcı

Konuşmaya başlamadan önce, burada olmaktan çok büyük bir mutluluk ve onur duyduğumu belirtmek isterim. Beni buraya davet eden TMMOB ve Elektrik Mühendisleri Odası'na müteşekkirdiğimi söyleyerek başlamak istiyorum.

Benden daha çok kavramsal bir giriş yapmam istendi. Kamusal, kamu yararı, toplumsal yarar kavramları çerçevesinde bir açılış konuşması beklendi.

Ben burada, teknik anlamda kavramsal bir giriş yapmaktan ziyade, son dönemlerde yaşadığımız süreçte ortaya çıkan genel eğilimlere değinmek ve bu eğilimler çerçevesinde kavramlara gönderme yapmayı tercih edeceğim. Bu çerçevede, birkaç başlık üzerinden bu kavramların bizim için taşıdığı önemi, Türkiye'de gelişen toplumsal-siyasal mücadelede, özellikle de özelleştirmeye karşı gelişen mücadelede bu kavramların edinmiş olduğu rolü gözden geçirmeye ve sizin görüşlerinize çeşitli tartışmalarla sunmaya çalışacağım.

Bilmiyorum, buna katılır mısınız; ama genel olarak benim gözlemlediğim şeylerden bir tanesidir, bunu bir kırılma noktası olarak da belki ele almak mümkün: Türkiye'de özelleştirmeye karşı gelişen mücadelenin hukuksal bir yönü vardı. Fakat bu mücadele daha çok belli kurumlar, kuruluşlar ve demokratik kitle örgütleri tarafından gerçekleştiriliyordu. Mesela, Ki-

GEM, sol partiler, TMMOB'nin çok büyük bir önemi vardı. Ama bu özelleştirme dalgası KİT'lerle sınırlı kalmadı. Özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren çok daha yaygınlaşmaya ve genelleşmeye başladı. Yani ortak olanın, kamusal varlıklarımızın, ortak kullandığımız mekânların ve alanların sermayenin çıkarına, özel çıkarlara hizmet edecek şekilde yenden bir paylaşımı, bir rant konusu olmasıyla karşı karşıya kaldık. Bu, ikinci bir dalgaydı. Bana kalırsa, bir tür el koyma süreci. KİT'lerle başlayan, kritik sektörlerdeki kamu kuruluşlarının özelleştirilmesiyle başlayan bu süreç, ormanların, derelerin, limanların, yaylaların, otlakların, parkların, yani ortak kamusal alanlarımızın, çıkarın, kâr amacının konusu haline getirildiği bir rant siyasetiyle bizim olmaktan çıkartıldığını, ortak alanlar olmaktan çıkartıldığını görüyoruz. Bu, kapitalizmin mantığı içinde anlaşılabilir ve egemen bir şey, kapitalizmin başından itibaren. Ama 80 sonrası neoliberal dalgayla dünyanın her tarafında yaşanan bir olay ve buna karşı gelişen bir toplumsal mücadele hattı da var.

Türkiye'de, 2000'li yılların sonlarından itibaren bu anlamda yeni bir toplumsal mücadele hattı başladı. Daha önce var olan bir şeydi, ama çok daha güçlü bir biçimde kendisini hissettirdi.

Daha önce özelleştirmelere karşı gelişen gerek hukuk mücadelesi, gerekse toplumsal mücadele, daha dar ve kuruluşlar, kurumlar, demokratik kitle örgütleri çerçevesindeyken, bugün topluma doğru, yerel inisiyatiflere, taban örgütlerine yayılmış durumda. Başta konuşan değerli konuşmacıların belirttiği gibi, Derelerin Kardeşliği Platformu gibi pek çok platform var ve halkın kendisi bu mücadelede birer siper haline gelmiş durumda. Yani bir tür mevzi savaşı yürütüyor halk. TOMA'ların önüne çıkıyor, kepeçlerin önüne çıkıyor, gece nöbetler tutuyor; tarlasını, merasını, deresini savunuyor. Bu çok önemli bir nokta. Yani olumsuz bir süreçten geçiyoruz, ama olumlu ve umut verici noktalardan bir tanesi, toplumsal mücadelenin halka doğru, özellikle bu özelleştirmelere karşı verilen mücadelenin tabana doğru yayılmış olması. Bu, Türkiye'de eksikliğini duyduğumuz, demokratik hak ve özgürlüklerimizi ve ortak değerlerimizi, ortak varlıklarımızı sahiplenme anlamında eksikliğini duyduğumuz bir yurttaşlık kültürünün yayılması, güçlenmesi anlamına da geliyor. Dolayısıyla, daha doğrudan katılımcı, daha demokratik bir siyaset anlayışının filizlenmesi açısından da çok önemli. Bir tür yurttaşlık kültürü, sivil kültür olarak adlandırdığımız bir kültürün doğması, toplumsal olanın kendisine ait olanı ve bu çok güzel ifade ediliyor, yaşam hakkının savunusu şeklinde ifade ediliyor. Bu hakkın, su hakkı olarak, başta tür haklar olarak dallanıp budaklanan bu hattın savunulması, Türkiye'deki toplumsal mücadeleler açısından, emek mücadelesiyle de iç içe girerek gelişeceğini düşünüyorum.

ben. Bunu önemli bir gelişim noktası, kırılma noktası olarak görüyorum, temel eğilimlerden birisi olarak görüyorum.

Bir ikinci nokta, belki yine bir kırılma noktası olarak görülebilecek şeylerden bir tanesi, devlet ve kamu yararı arasındaki farkı daha iyi görmemiz ve ortaya koymaya başlamamız.

Bu sempozyumun toplumsal yarar kavramını öne çıkarmasının arkasında da böyle bir ayrımın, böyle bir kırılma noktasının ve eğilimin olduğunu düşünüyorum. Kamu yararı değil, toplumsal yarar kavramı tercih ediliyor. Neden? Çünkü bizim siyaset geleneğimizde çok başattır; devlet ve kamu birbirine özdeş olarak görülür. Devlet ve kamu yararı özdeş addedilir. Devlet, kamu yararını gerçekleştiren bir kurumdur. Oysa yaşadığımız süreç bunun hiç de böyle olmadığını gösterdi. Devlet, kamulaştırma yapıyor; ama bu, kamu yararına değil, halkın yararına değil. Kamulaştırma yapıyor; sonra bunu şirketlere devrediyor, özel ellere, sermayeye devrediyor.

“Özelleştirme, kamu yararıyla için yapılıyor” denildi. 1982 Anayasası’nın kamu yararıyla ilgili yerine sıkıştırıldı; Anayasamızda sosyal haklar ve ödevler kısmında yer alır, kamu yararına ilişkin değerlendirme. Onun içine bir de özelleştirme yerleştirildi. Yani ciddi bir ideolojik saldırıyla karşı karşıyaydık ve özelleştirmelerin de kamu yararına yönelik olduğu, kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olduğu iddiası öne sürüldü. Daha sonra, AKP dönemiyle başlayan o iktisadi çıkar ağı ile parti ve devlet özdeşliğinin aslında devletin kamu yararını gerçekleştirmede artık ne derece işlevsiz kalabildiğini görmemiz açısından da ortaya çıkarttığı yeni bir süreç yaşamaya başladık.

Dolayısıyla, bizim açımızdan ikinci bir kırılma noktası, devlet ve toplumsal yarar arasındaki farkı, ayrım noktalarını görebilmemiz; devletin çıkarı ile toplumsal yarar ve kamu yararı arasındaki farkı koyabilmemiz oldu. Bu nedenle, ben, “Toplumsal Yarar” diye bir başlığın seçilmesinin anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Bir diğer konu: Batı dünyasında devlet ve kamu arasındaki ayrıma baktığımızda, kamusalılık olarak geçen kavramın devletten ayrı ve devleti sınırlandıran, eleştiren, denetleyen, hesap soran bir halk inisiyatifi olduğunu görüyoruz. Kamusalılık bunun üzerine kurulmuş durumda ve bunu da bu mücadele içerisinde gerçekleştirmiş.

Batı’da anayasacılık hareketinin devleti anayasacı bir forma büründürme mücadelesi içerisinde gerçekleşen bu süreçte en önemli şeylerden bir tanesi, devlet sırrı kavramıdır ve bunun nasıl tanımlanacağı mesele-

sidir. Devlet sırrının küçültülmesi, devlet sırrı olarak addedilen pek çok konunun kamunun bilgisine sunuluyor olması, kamunun bundan haberdar oluyor olması, devletin demokratikleştirilmesi ve demokrasi süreci açısından çok büyük bir önem arz eder.

Oysa biz Türkiye’de bugün bu anlamda da ciddi bir sorunla karşı karşıyayız. Biliyorsunuz, Can Dündar’ın ve Erdem Gül’ün tutuklanmasının arkasında bir casusluk faaliyeti olduğu gerekçesi yatıyor ve devlet sırrını ifşa ettikleri yönünde bir gerekçe oluşturulmuş, hukuki bir gerekçe oluşturulmuş durumda. Oysa kamusal söz konusu olduğunda, otoriter yönetimlerde, yürütme gücünün çok öne geçtiği dönemlerde, mesela İkiz Kule saldırısından sonra Bush döneminde olduğu gibi, devlet sırları ayrıcalığı diye bir kavramla, devlet sırrı olarak adlandırılan bilgiler genişletilir ve bunlar mahkemeler dahi sunulmaz; kamunun bilgisine de sunulmaz, mahkemelere de sunulmaz. Güvenlik meselesi öne geçer; özgürlük meselesindense, güvenlik meselesi öne geçer. Halkta kök salan bir korkudan da yararlanacak bir şekilde güvenlik meselesi öne geçer ve devletin tüm eylem ve işlemleri ne kamunun bilgisine sunulur, ne de mahkemelere.

Mesela, örneklerden bir tanesi de Akkuyu’da yapılan nükleer santraldir. Hatırlayacağınız üzere, Uluslararası Atom Enerji Ajansı’nın bu konuda hazırlamış olduğu rapor ne kamuoyuna sunuldu, ne de mahkemelere gönderildi. Gerekçe: Devlet sırrı. Çünkü herhangi bir şey devlet sırrıysa, mahkemeye gönderilmez, gönderilmeyebilir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri’nde de var olan bir uygulama. Ayrıca, devlet sırrı dediğimi, yürütmenin tanımını yaptığı bir şeydir, ticari sırlarla beraber ve yasamanın da denetimi dışındadır, yani meclis soruşturması falan da açmaz. Dolayısıyla, kamusal söz konusu olduğunda, kamunun bilgi edinme hakkı, kamu yararının, toplumsal yararın gerçekleştirilmesi açısından çok büyük bir önem taşır. Ama devlet sırrı bahanesiyle kamunun bilgi edinme hakkının engellenmesi; bunu yerine getiren, özgür basın ve gazeteci etiği çerçevesinde hareket eden gazetecilerin tutuklanıyor olması; devlet sırrı bahanesiyle, çok önemli, enerjiyle ilgili gerçekleşen özelleştirmeler ve devletin sermaye mantığı içerisindeki eylem ve işlemlerinin mahkemelere taşınmaması, bizim içinde yaşadığımız ciddi sorunlardan bir tanesi olarak çıkıyor karşımıza. Buna yönelik olarak da kamu yararı ve toplumsal yarar, kamusal bilgi edinme hakkı, kamusal aklın gerçekleşebilmesi için üzerinde duracağımız ve mücadele hattı yürütebileceğimiz konulardan bir tanesi olarak gözüküyor bana ve bu konuda da, devlet ve kamu ayrımında da iyi bir noktaya geldiğimizi düşünüyorum. Bu da ikinci bir kırılma noktası ve eğilimlerden bir tanesi.

Bir üçüncü konu ise şu: Ben de epeyce bir bunlara katıldım ve bu toplantı-

lara çağrılmış olmaktan dolayı müteşekkirim; ama şimdiye kadar yapılan, kamusallıkla ilgili, kamu yararı ve toplumsal yarar başlıklı sempozyumlarda karşılaştığımız şey, daha çok bir tür savunma siyaseti, savunucu bir kamusalılık, kamuculuk geliştirmek yönündeydi. Tamam, elimizden giden mevziler var; kamusal varlıkların birer birer talan edildiği, yağmalandığı, gasp edildiği ve el konulduğu bir süreçten geçiyoruz; dolayısıyla, bunları koruma adına, korumacı bir kamusalılık üzerinden hareket ediyoruz. Hem sosyal devlet ve emek kazanımlarının savunusu, hem de ortak varlıklarımızı kaybetmemeye yönelik bir savunuyu. Yani savunucu bir kamusalılık.

Üçüncü bir kırılma noktası olarak, buradan biraz daha kurucu bir kamusallığa doğru, kurucu bir toplumsal hareket, kurucu bir bilgi edinme ve bilgiyi ortak iradeye doğru çevirme, yöneltmeye doğru ilerlediğimizi düşünüyorum. Bu da umut ettiğim bir şey aynı zamanda. Bir gözlem ürünü, ama aynı zamanda umut ettiğim bir şey. Yani sadece bir savunma değil, aynı zamanda ne yapabiliriz, alternatif bir kamusalılık konusunda ne düşünebiliriz, buna eğilmek. Devletin sol elini, emekten yana, toplumsal yarardan yana yanını güçlendirmek çok önemli ve bu, devlet içinde gerçekleşen toplumsal mücadelelerin ve sınıf mücadelelerinin bir parçası. Devlet bizden, bu mücadelelerden ayrı bir varlık değil, kuşkusuz. Bu mücadelenin kendisi kendi başına bir anlam ve değer taşıyor, kuşkusuz. Ama bunun yanında, nasıl bir şey istiyoruz acaba? Yani farklı bir kamusalılık derken, Cumhuriyet değerlerini içeren, kamusal etiğin içinde yer aldığı, bir yurttaşlık etiğinin içinde yer aldığı, ama aynı zamanda kurucu nitelikte olan; yani daha eşitlikçi, daha özgürlükçü bir cumhuriyeti de hayal ederek, düşünerek, bu yönde bir ortak irade, ortak tartışmalarla kuracağımız irade, bilgilenme sürecini acaba nasıl devreye sokabiliriz? Bu bizim için çok ciddi bir ihtiyaç. Bu konuda, insanların buna doğru, özellikle toplumsal mücadele içerisinde olan kişi ve kurumların buna doğru yönelmiş olduğunu da gözlemliyorum. Yani sadece tanıma, teşhis koyma değil, aynı zamanda reçeteler ortaya koyabilmek, alternatif politikalar ortaya koyabilmek yönünde bir gayretin, bir çabanın biçimlenmeye başladığını, bunda da bir filizlenmenin ortaya çıkmış olduğunu gözlemliyorum ve bunun çok umut verici bir şey olduğunu düşünüyorum.

2009'da gerçekleşen, yine TMMOB'nin gerçekleştirdiği, özelleştirmelere karşı kamusalılığı içeren konferansta, Bilsay Kuruç Hoca şöyle bir şey önermişti: Beyin şûraları. Mesela, bu tür sempozyumlardan çok sayıda düzenlendi, çok önemli elbette, ama fikri bir takip yapacak olursak, mesela Bilsay Hoca'nın bu önerisini belki düşünebiliriz. Beyin şûraları, sadece var olanı teşhis eden değil, alternatif öneriler, politikalar ortaya koyabilecek çalışmalar yapan, toplumsal mücadele içerisinde yer alan kesimleri ba-

rındırabilir. Öncü bir kuruluş olarak TMMOB'nin bu konuda yine öncü bir rol yüklenebileceğini düşünüyorum. Sivil toplum kelimesini kullanmayı sevmiyorum; ama Türkiye'nin toplumsal mücadeleler tarihinde çok kritik bir demokratik kitle örgütü olarak, bu alternatif kamusalılık, kurucu bir kamusalılık yönünde de öncü bir rol yüklenebileceği kanısını taşıyorum.

Diğer konuşmaları büyük bir heyecanla dinleyeceğim. Asıl pratikte nasıl gerçekleşiyor, bütün bu bahsettiğimiz, kavramsal düzeyde bahsettiğimiz noktalar, onu duymak açısından diğer konuşmalar çok verimli ve bilgilendirici olacak.

Ben tekrar çok teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum, büyük onur duyduğumu belirtmek istiyorum.

TMMOB
10. ENERJİ SEMPOZYUMU

3-4-5 Aralık 2015 | Samsun - Sinop

"ENERJİDE TOPLUMSAL YARAR VE KAMUSALLIK"

Oturum: Enerjide Kamusalılık

Oturum Başkanı: Hüseyin Yeşil

Mehmet Kayadelen, Oğuz Türkyılmaz, Prof. Dr. Aziz Konukman
Enerjide Toplum Yararı

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan
Enerji Yoksulluğu ve Sosyal Politika

Doç. Dr. R. Koray Yılmaz
Enerjinin Kamusallığını Politik İktisat Çerçevesinden Yeniden Düşünmek

Oğuz Türkyılmaz - Makina Mühendisleri Odası
Enerjide Toplum Yararı İçin Kamusal Planlamanın Gereği

Hüseyin Yeşil (Başkan): Tekrar merhabalar.

Oturumumuza başlamak için, Sayın Mehmet Kayadelen'i, Prof. Dr. Seyhan Erdoğan'ı, Doç. Dr. Koray Yılmaz'ı ve Oğuz Türkyılmaz'ı buraya davet ediyorum.

Bu oturumumuz yaklaşık 2 saat sürecek. Dört konuşmacımıza yarımşar saat vereceğiz. Bu yarımşar saatin 20 dakikasını sunum yapmak için kullanmalarını istiyorum, 10 dakikasını da salondan gelecek sorular ve kendilerinin vereceği cevaplara ayırmalarını istiyorum. Çünkü öbür türlü salonun katkısını almamış oluruz. Hâlbuki biz buradaki herkesi tartışmaya katmak istiyoruz. O açıdan, arkadaşlarımızın sunumlarını yaparken 20 dakikada bitirmeye dikkat etmelerini rica ediyorum.

Bu oturumda ilk bildiri, Prof. Dr. Aziz Konukman, Mehmet Kayadelen ve Oğuz Türkyılmaz'a ait. Mehmet Kayadelen sunacak.

İkinci bildiri, Prof. Dr. Seyhan Erdoğan'a ait. "Enerji Yoksulluğu ve Sosyal Politikalar" konusunda.

Üçüncü bildiri, Doç. Dr. Koray Yılmaz'ın; "Enerjinin Kamusallığını Politik İktisat Çerçevesinden Yeniden Düşünmek" başlıklı.

Son konuşmacı da sevgili arkadaşım Oğuz Türkyılmaz. Bildirisinin konusu, "Enerjide Toplum Yararı İçin Kamusal Planlamanın Gereği."

Evet, ilk sözü Mehmet Kayadelen'e veriyorum.

Buyurun.

Enerjide Toplum Yararı

Mehmet Kayadelen, Oğuz Türkyılmaz, Prof. Dr. Aziz Konukman



Mehmet Kayadelen

Özgeçmiş: 1947 yılında Mersin’de doğdu. 1973 yılında ODTÜ Maden Mühendisliği Bölümünden mezun oldu. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Fizibilite Etütleri Dairesinde, Devlet Yatırım Bankası Teknik Değerlendirme Müdürlüğünde, Türkiye Halk Bankası Proje Değerlendirme Müdürlüğünde, İller Bankası Etüt Plan ve Yol Dairesinde çeşitli görevlerde bulundu.

2000-2003 yılları arasında Türkiye Taşkömürü Kurumunda Genel Müdür Yardımcısı ve Genel Müdür Vekili olarak görev yaptı. 2004 yılından itibaren serbest danışman olarak çalışmakta; madencilik sektörü ile Avrupa Birliği ve kalkınma ajansları hibelerinden yararlanılması alanlarında hizmet vermektedir. Çeşitli kuruluşlarca düzenlenen sanayi, madencilik ve sosyal kalkınma konulu projelerin hazırlanması, değerlendirilmesi ve izlenmesine yönelik çok sayıdaki eğitim programında eğitmenlik yaptı.

TMMOB Maden Mühendisleri Odasının Yönetim Kurulu dahil hemen her organında yer aldı, mesleki yayınlarında editörlük yaptı; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin çalışmalarına katkıda bulundu. Halen ODTÜ Mezunları Derneği Enerji Çalışma Grubu Üyesidir. Çeşitli konularda yayımlanmış çok sayıda makalesi ve bildirisi vardır.



Oğuz Türkyılmaz

Özgeçmiş: 1951 Ankara doğumlu. 1973'te ODTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümünden mezun oldu. 1973-1976 arasında Etibank'ta çalıştı. 1976-1977 döneminde TMMOB Makine Mühendisleri Odası Genel Merkez Yönetim Kurulunda İkinci Başkan olarak görev aldı ve Oda'da profesyonel yönetici olarak çalıştı. 1977-1980 döneminde TMMOB'de Genel Sekreter Yardımcısı olarak çalıştı. 1982'den bu yana özel sektörde çeşitli kuruluşlarda mühendis ve yönetici olarak çalıştı. Halen müşavirlik yapıyor. TMMOB Makina Mühendisleri Odası Üyesi ve Enerji Çalışma Grubu Başkanı, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Üyesi, ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu Üyesi ve Enerji Ekonomisi Derneği Üyesi.

Ulusal ve uluslararası ölçekte çok sayıda bilimsel ve teknik kongreye çağrılı konuşmacı ve bildiri sahibi olarak katıldı, panelist ve oturum yöneticisi olarak görev yaptı. UNDP etkinlik ve projelerinde çalıştı. Birçok radyo ve TV programına katıldı. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesinde 2005-2014 arasında yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı. Anadolu, Bahçeşehir, Başkent, Bilkent, Bülent Ecevit, Dicle, Trakya, İstanbul Teknik, Kocaeli, Marmara, Muğla, ODTÜ, Osman Gazi, Sabancı, Yıldız Üniversitelerinde konferans ve seminerler verdi.

Doğal Gaz, Mühendis ve Makina, Ekonomik Forum, Elektrik Mühendisliği, EMO Enerji, Cumhuriyet Enerji Eki, Çevre Mühendisleri Odası, ODTÜ Mezunlar Derneği, ESM, Insight Turkey, Perspectives dergilerinde, Birgün Gazetesinde, SBF KAYAUM Planlama Kurultayları kitaplarında yazı ve bildirileri yayınlandı. Hazırlık çalışmalarını üstlendiği ve yönettiği doğal gaz ve enerji konulu çok sayıda rapor TMMOB Makina Mühendisleri Odasınca yayınlandı.



Prof. Dr. Aziz Konukman

Özgeçmiş: Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümünde 1978 yılında lisans eğitimini tamamladı. Aynı üniversitenin Ekonomi Bölümünden ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü'nden Yüksek Lisans dereceleri aldı. Doktorasını Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nde 1995 yılında tamamladı. 2002 yılında Doçent, 2007 yılında Profesör oldu. 1986-1990 yılları arasında Devlet Yatırım Bankasında Araştırma Uzmanı, Türkiye İhracat Kredi Bankasında Araştırma Müdürü ve Tetkik Kurulu Müdürü; 1993-1996 yılları arasında İller Bankası Yönetim Kurulu Üyesi, 2003-2008 yılları arasında Türk-İş Genel Merkezi Araştırma Müdürü olarak görev yaptı. Halen Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğretim üyesidir.

*10 Ekim 2015 günü Ankara’da düzenlenen
Emek, Barış ve Kardeşlik konulu yürüyüş ve mitinginin
toplanma alanında patlatılan bomba ile katledilenlerin anısına...*

Enerjide Toplum Yararı

1. GİRİŞ

Enerji, modern yaşamdaki vazgeçilemez ve ikame edilemez işlevi; ekonomi, dış ticaret ve dış politikadaki önemi; özellikle elektrik enerjisinin kamusal mal özelliği taşıması; üretim ve sunumunun kamu hizmeti niteliğinde oluşu; topluma ait olan doğal kaynaklardan elde edilebilmesi; bazı birincil kaynaklarının aranması ve işletilmesi ile bazı türlerinin özellikle üretim sürecinde çevreye olumsuz etkileri; hemen her kaynağının ve her türünün üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticaretinin devletin verdiği izin ve ayrıcalıklarla yapılabilmesi gibi pek çok nedenle, toplum açısından benzersiz bir yer ve öneme sahiptir; ve bu yer ve önem, bir toplumsal yapı olan devlete aynı önemde sorumluluklar ve görevler yüklemektedir.

Devletin, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde ve doğal kaynakların korunmasında, işletilmesinde ve/veya bu kaynaklardan yararlandırılmasındaki temel sorumlulukları nelerdir? Birbiri ile çelişen, biri diğerini dışlar görünen; herkese sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını sağlamak, çevreyi korumak ve geliştirmek; toprak, mineral, su, orman gibi doğal kaynak ve servetleri korumak ve tahribini önlemek ile toplumsal refahı sürdürmek ve artırmak için hangi birincil kaynaktan olursa olsun enerji üretme ikilemini aşmada amaç unsuru ne olmalıdır?

Her alanda olduğu gibi Devletin enerji ile ilgili görev ve sorumluluklarını yerine getirirken de toplum/kamu yararının gözetilmesi ve toplum/kamu

yararının varlığına/yokluğuna dair kararların öznel kriterlere değil, mümkün olduğunca ölçülebilir kriterlere dayandırılması, bunun için çeşitli alanlarda kullanılabilen bazı analiz tekniklerinden yararlanılıp yararlanılamayacağını sorgulanması, olmuyorsa, amaca uygun yeni analiz tekniklerinin geliştirilmesi gerektiğini savunan yazarlar, bu bildiri kapsamındaki çalışmaları ile yukarıdaki sorulara enerji bağlamındaki cevaplarını biraz daha geliştirmeyi, mevzuatımızın bu açılardan yeterli olup olmadığını incelemeyi ve bugünkü koşullarda uygulanabilir öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır.

2. KAMU HİZMETİ VE DOĞAL KAYNAKLAR BAĞLAMINDA DEVLETİN SORUMLULUKLARI

“..(E)nerji üretimi kamu hizmeti alanına dâhildir.”¹ Üretimi, iletimi, dağıtımı, ticareti vb etkinlikler kamu kurum/kuruluşları tarafından ve/veya onların verdiği lisanslarla, onların gözetim ve denetimleri altında özel kişiler tarafından yapılabilir. ²

Devletin işlevlerinin tanımlanması siyasal akımlara göre farklılık gösterebilmekle birlikte, faaliyetlerinde toplumun ortak yararını (da) gözetmek durumunda olduğu genel olarak paylaşılan bir görüştür. Pek çok yazında³ ve ilerde de değinileceği gibi yüksek yargı organlarının bazı karar-

1 Karahanoğulları, 2003:4.

2 Esnek ve birçok anlamda kullanılabilen bir kavram olan kamu hizmeti, “Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimi altında genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş olan devamlı ve muntazam faaliyetler” olarak tanımlanabilmektedir. (Onar 1996:13ten aktaran Sezer ve Vural, 2010:205) Aynı tanım, Anayasa Mahkemesinin 21.10.1992 tarih ve E. 1992/13, K. 1992/50 sayılı kararında da geçmektedir (kararlaryeni.anayasa.gov.tr).

3 Bildirinin temel argümanlarından biri olan devletin kamu yararını gözetmesi gerektiğine ilişkin görüşler, bazı kaynaklarda şöyle yer almaktadır:

- “Kamu hizmeti doktrinine göre devletin varlık sebebi, toplumun iyiliğine çalışmak, kamu için gerekli ve yararlı olan teşebbüslere girişmek ve faaliyetleri yerine getirmektir.” (Karahanoğulları, 2002:54 vd’den aktaran Avcı 2014: 108).

- “Kamu hizmeti devletin varlık nedeni olarak görülmektedir. Kamu hizmeti idari faaliyetin etrafında cereyan etmekte ve idarenin yapmakla yükümlü olduğu bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. (Giritli ve Akgüner 1987:27’den aktaran Sezer, 2008:149.)

- “Kamu yararı kavramının ilk özelliği, yasama ve yürütmenin etkinliklerinin temel hedefi olmasıdır. Kamu yararı, yasanın oluşumunda belirleyici bir kavram olduğu kadar uygulanmasında da belirleyicidir (Akıllıoğlu, 1991:13). Çünkü gerek yasama ve gerekse yürütme organı toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere vardır. (...) Bundan dolayı yasalar çıkarılarken kamu yararının hedeflenmesi zorunlu olduğu gibi, bu yasalar uygulanırken de temel hedef kamu yararının sağlanması olmalıdır.” (Şimşek, 2011: 72-73).

- “Kamu yararı kavramı ‘toplumun ortak çıkarı için yapılan ve idarenin kamu hizmetlerini

larında ve içtihatlarında, kamu hizmetinin devletin varlık nedeni olduğu ve devletin/idarenin kamu hizmetlerini yerine getirirken kamu yararını gözetmesi gerektiği görüşleri yer almaktadır. Dünyada, devletin işlevlerine ilişkin **hâkim rüzgâr**, ister küreselleşme, ister ulus devlet yönünden essin; hangi sınıfın çıkarını öncelirse öncelesin bir modern hukuk devleti, bu misyonundan sıyrılmaz, bu görevlerini devredemez.⁴ Ancak bizde olduğu gibi, bu görevinde ayak sürüyebilir tabii.

Öte yandan enerji, doğal kaynak niteliğindeki petrol, taşkömürü, linyit, doğal gaz, hidrolik, jeotermal, güneş, rüzgâr gibi birincil enerji kaynaklarından elde edilir. Doğal kaynakların tüm insanlığa miras olduğu, bu kaynaklarda, yalnızca bugünkü toplumun değil, gelecekteki toplumların/kuşakların da hakkı olduğu kabul edilir. Pek çok ülkede olduğu gibi bizde de hüküm ve tasarrufları, bulunduğu topraklarda yaşayan toplum adına, o topraklarda egemenlik hakkını kullanan devlete aittir. Yani bir topluma ait olan doğal kaynakların hüküm ve tasarruf hakkı, o toplumun devletine emanet edilmiştir. Devlet, bu kaynakları korumak, işletilmeleri sırasında yalnızca bugünkü toplumun değil, gelecek kuşakların da yararını gözetmek durumundadır. Bu ilkeyi Anayasamızın 168. Maddesi **düzenlemektedir**.

Dolayısıyla denebilir ki; Devlet, enerji ile ilgili yasama ve yürütme etkinliklerinde, iki temel nedenle toplum yararını gözetmek durumundadır:

i) Enerjinin üretimi ve sunumu, kamu hizmeti alanına dâhil olduğu, kamu

yerine getirmek için bir takım faaliyetlerde araması gereken olgu' olarak da tanımlanmıştır." (Gençay, 2010: 38'den aktaran Tombaloğlu, 2014: 365).

- "Kamu yönetiminin varlık nedeni, 'kamu hizmeti sunmak' ve 'kamu yararını sağlamak'tır." (Gözübüyük, 1998: 5'ten aktaran Akyıldız, ? : 46)

- "Kamu hizmeti kamu yararını bünyesinde taşır. Kamu yararı ise, idarî işlemlerin amaç unsurunu oluştur(ur)." (Atiyas ve Oder, 2008:7-8.'den aktaran Avcı, 2014: 120)

- "Modern ulus devletin en önemli görevlerinden birisi de kamu hizmetlerini kamu yararı düşüncesi içerisinde vatandaşların beklentileri doğrultusunda sunabilmektir." (Sezer ve Vural, 2010: 204).

- Marksist kuramı yorumlayarak devlet nedir sorusuna cevaplar veren Cem Eroğul; üretim güçlerinin korunması ve geliştirilmesinin, devletin üç temel işlevinden biri olduğunu ve bu işlevin de sınıfsal sömürüye rağmen, uzun vadede daima toplumun tüm üyelerinin lehine olduğunu, genel çıkara yönelik bir takım görevleri yerine getiremeyen hiçbir devletin yaşamını sürdürmesinin beklenemeyeceğini belirtmekte; devletin diğer iki işlevini ise, üretim ilişkilerini korumak ve geliştirmek ile kendi çıkarını korumak ve geliştirmek olarak tanımlamaktadır (Eroğul, 2014: 24, 34, 66.)

4 Bildiride, devletin, kamu hizmetlerini yerine getirirken kamu yararını gözetmesi gerektiğine ve kamu yararını gözetme sürecine odaklanılması, devletin diğer işlevlerinin görmezden gelindiği biçiminde yorumlanmamalıdır.

hizmeti Devletin varlık nedeni olduğu ve kamu yararı kamu hizmetini bünyesinde taşıdığı için.

ii) Enerji, doğal kaynaklardan elde edilebildiği, bu kaynaklar topluma ait olduğu, işletilmelerinde toplum yararını (da) gözetmek gerektiği için.

3. KAMU/TOPLUM YARARI KAVRAMI NE İFAE EDER? BU KAVRAM HANGİ FAALİYETLERDE VE NASIL GÖZETİLEBİLİR?

3.1 Kamu yararı/ Toplum yararı

Kamu yararı, toplum yararı, kamu (amme) menfaati, kamu iyiliği, ortak yarar, ortak çıkar, ortak iyilik, genel yarar terimleri, aynı kavramı ifade etmek amacıyla yönelik olarak birbirlerinin yerine kullanılabilen terimlerdir. "Tüm bu terimlerle anlatılmak istenen, 'bireysel çıkar'dan farklı, onun, üstünde ya da dışında ortak bir yarar..."⁵dır.

Bu terimlerden en çok kullanılanları kamu yararıdır. Kamu yararı ile toplum yararı kavramları arasında anlam farkı olmadığını savunanlar da var, olduğunu savunanlar da var. Kavramı ve terimler arasındaki farkı tartışmak bildirinin kapsamı dışındadır. Ancak **Ümit Doğanay**'ın şu görüşünü önemsiyoruz: "Kamu yararı, kurulu düzenin korunmasındaki çıkardır. Toplum yararı ise, **ülkede yaşayan tüm insanların ortak çıkarlarını** ifade eder."⁶ Bildiri yazarlarının muradı, devleti kapsamayacak biçimde tüm toplumun, sivil toplumun, yararının gözetilmesi olduğundan, bildiride "toplum yararı" teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Bununla birlikte Bildirinin yazımında yararlanılan kaynakların hemen hepsinde kamu yararı terimi geçtiği için, referans alınan kaynaklara sadık kalmak amacıyla, kimi yerlerde kamu yararı terimi de kullanılmıştır.

"...(Y)önetim hukukunda, kamu hukukunda ve siyaset biliminde sıkça kullanılmasına rağmen bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır."⁷

5 Anayasa Mahkemesinin 21.10.1992 tarih ve E. 1992/13, K. 1992/50 Sayılı kararı (kararlariyeni.anayasa.gov.tr).

6 Doğanay 1974:5

7 "Bununla birlikte yönetim ve kamu hukukçuları ile siyaset bilimcileri, kamu yararının başlıca iki anlamı olduğu noktasında birleşmektedirler. Bunlardan birincisi, kamu yararının hukuki, teknik ve dar anlamı, diğeri ise bu kavrama verilen geniş, siyasal ve ideolojik anlamdır. Hukuki, teknik ve dar anlamda kamu yararı, mülkiyet hakkının sınırlarının belirtilmesinde ve bu hakkın özüne yapılacak müdahalelerde bir ölçü olarak kullanılmaktadır. Siyasal, ideolojik ve geniş anlamda kamu yararı da değişik şekillerde ifade edilmektedir." (Sezer, 2010:156)

Ama şu görüşte uzlaşma var **görünüyor**: Bu kavram net değil, bulanık; mutlak değil, kişilere, durumlara ve zamana göre değişebilmekte; ölçülebilir ve nesnel değil, **öznel**dir.⁸ Benzer şeyler, **üstün kamu yararı** kavramı için de söylenebilir.⁹

Bu nedenle Türkiye’de, yasalar ile kamu idarelerinin eylemlerinin ve idare mahkemelerinin kamu yararı ve/veya üstün kamu yararı kavramlarına dayanan kararlarının, gerçekte kamu yararına olmadığı kuşkusundan sıkça söz edilmekte; kamu yararı kavramı etrafındaki tartışmaların sonu gelmemektedir.

Dolayısıyla da, yasama ve yürütme ile bunların faaliyetlerini denetlemek durumunda olan yargının kararlarının toplum yararına olup olmadığını, ya da toplum yararına olan seçeneklerden hangisinin daha yararlı olduğunu belirlemede, üzerinde uzlaşılmış, ölçülebilir ve nesnel kriterlerin ve analiz tekniklerinin kullanılmasına ihtiyaç vardır. Hep söylendiği gibi, ölçülemeyen şey değerlendirilemez. Ya da, değerlendirebilmek için ölçmek gerekir.

Bu amaca hizmet edebilecek analiz teknikleri var mı? Var olduğunu düşünüyoruz.

3.2 Toplum yararını analiz etmede kullanılabilecek teknikler

Hukuksal düzenlemelerin de yatırım projelerinin de topluma ve/veya

8 Kamu yararı kavramının temel zaafalarını belirten bazı görüşler şöyledir (Şimşek, 2011: 74): a) “Kavram durağan bir anlama sahip olmadığı, devletten devlete farklılık gösterebildiği ve toplumun farklı dönemlerinde kendisine farklı anlamlar yüklenildiği bilinen bir gerçektir.” b) “Kavram, tanımlayan kişinin siyasi görüşlerine göre oldukça değişik anlamlara bürünebilmektedir.” c) “Kavram, bağımsız ve mutlak bir kavram değildir, tam aksine (doğası gereği) geniş, öznel ve bulanık bir kavramdır. Bundan dolayı kavramın tanımını yapmak ve içeriğini belirlemek oldukça zordur.” d) “Kavram zaman içinde değişebilir. Bugün için kamu yararına olan bir durumun, belirli bir dönem sonra kamu yararına olmaması mümkün olabilir.”

9 a) Farklı iki konuda kamu yararı söz konusu olduğunda, birinin diğerine olan üstünlüğünü göstermek amacıyla, “üstün kamu yararı” kavramı kullanılmakta. Örneğin, ormanların ekolojik bütünlüğünün korunması da, ormanların savunma, ulaşım, enerji, haberleşme, su, atık su, petrol, doğalgaz, altyapı ve katı atık bertaraf tesisleri, baraj, gölet, eğitim ve spor tesislerinin yapılması amacıyla tahsis edilmesinde de kamu yararı bulunduğu kabul edilebilmekte; bunlardan birinin tercih edilmesi, üstün kamu yararı kavramı yargısı sayesinde olabilmektedir. (Şimşek, 2011:80). b) Üstün kamu yararı konusunda ne Anayasa’da, ne de mevzuatta bir tanım olmamasına karşın, özellikle yönetsel yargının -Danıştay’ın- üstün kamu yararını çevresel değerler ve çevrenin korunması yönünde yorumladığı görülmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin de, üstün kamu yararına açıklık getiren ve üstün kamu yararının çevresel değerlerin korunmasında olduğunu vurgulayan önemli bir kararı bulunmaktadır (Duru ve Mengü 2010: 4).

toplumun çeşitli kesimlerine, çevresel, ekonomik, sosyal, kültürel, bölgesel doğrudan ve dolaylı, pozitif ve negatif etkilerini (fayda ve maliyetlerini) ölçebilen, risklerini tanımlayabilen pozitif ve normatif analiz teknikleri olduğu, bunların dünyanın pek çok yerinde ulusal ve uluslararası örgütlerce kullanıldığı bilinmektedir.

Topluma farklı etkilerini analiz eden Çevresel analiz (ÇED), Ekonomik Analiz, Sosyal Analiz, Sosyo-kültürel Analiz, Bölgesel analiz gibi analizlerin sonuçlarının bir arada değerlendirilmesiyle, bir hukuksal düzenlemenin ya da bir yatırım projesinin topluma olumlu ve olumsuz etkileri (fayda ve maliyetleri) hakkında, bir başka ifade ile düzenlemenin/projenin toplum yararına olup olmayacağı konusunda bir kanaatin oluşması mümkündür.¹⁰

Yasama etkinliklerinin topluma etkileri, Düzenleyici Etki Analizi (DEA) kapsamında yapılan analizlerle araştırılabilmektedir.

“DEA, herhangi bir kamu hizmetinin veya programın başlatılması, yönetim biriminin kurulması veya düzenlemenin yapılmasına ilişkin kararların alınması ya da uygulanmasından önce, bunların toplum açısından getirisinin ve muhtemel sonuçlarının hesaplanmasını, fayda ve maliyetinin değerlendirilmesini ifade etmektedir.”¹¹ “(D)üzenleyici etki analizi, düzenlemenin içeriğine ve türüne göre fayda-maliyet analizi, maliyet-etki analizi, maliyet değerlendirme ve fayda değerlendirme gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir.”¹²

DEA, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’ne (OECD) üye pek çok ülkede 2000’li yılların başlarından itibaren uygulanmaktadır. ABD’de ise, ilk kez Ronald Reagan döneminde (1981) uygulanmaya başlanmış. OECD ülkelerinde, DEA kapsamında çeşitli analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Bunların içinde fayda maliyet analizleri, maliyet etkinlik analizleri, maliyet-çıktı analizleri, mali veya bütçe analizleri, sosyo-ekonomik etki analizleri, sonuç odaklı analizler, maliyet analizleri ve iş hayatına etki testleri en çok kullanılan metotların başında gelmektedir. Ülkelerin birçoğunda fayda-maliyet analizini uygulama eğilimi görülmektedir. Etki analizi, yeni düzenlemelerin hazırlanması sırasında olduğu kadar mevcut düzenleme-

10 Ortak yararın/toplum yararının sağlanma biçimi konusunda farklı görüşler vardır. Örneğin piyasanın görünmeyen eline emanet etmek. Bildiride bu tür görüşler dikkate alınmamıştır.

11 Küçük ve Dinçer, 2011: 7.

12 Küçük ve Dinçer, age:12.

lerin gözden geçirilmesi esnasında da kullanılabilmektedir.¹³

Yatırım projelerinin topluma etkileri ise, ekonomik, sosyal, bölgesel, çevresel, kültürel analizlerle farklı açılardan analiz edilebilmektedir. Fayda-maliyet, maliyet-etkinlik ile katma değer, döviz kazancı, istihdam, gelir dağılımı, kamu finansmanına etkileri, dışsal etkiler, sosyal-etki, sosyo-kültürel etkiler, ekonomik ve sosyal analiz kapsamında yapılabilen analizlerden bazılarıdır. İlerideki bölümlerde de değinileceği gibi, bu analizler mevzuatımızda da yer almaktadır.

Anılan analiz tekniklerinden en kapsamlısı ve uygun olduğu durumlarda en çok tercih edileni fayda maliyet analizidir (FMA). FMA, DEA kapsamında hukuksal düzenlemelerin fayda ve maliyetlerini analiz etmek amacıyla da yapılabilmekte; yatırım projelerinin fayda ve maliyetlerini analiz etmek amacıyla da yapılabilmektedir. Yatırım projelerinin fayda ve maliyetleri, yatırımcı açısından da, ulusal ekonomi açısından da, toplum açısından da analiz edilebilmektedir. Yatırımcı açısından yapılanan Ticari (ya da Mali) FMA deniyor, ki bu analiz bildirinin konusu değildir. Ulusal ekonomi açısından yapılanan Ekonomik FMA, toplum açısından yapılanan da Sosyal FMA deniyor.¹⁴ “Ekonomik FM analizi, bir projeyi milli gelirin büyüme oranına etkisi yönünden inceler. Sosyal FM analizi ise, milli gelirde büyüme ve gelir dağılımı toplumsal amaçlarının birlikte nazara alınarak yapılan proje değerlendirme usulüdür.”¹⁵ Ancak ekonomik ve sosyal analizlerin amaçları ve yöntemleri hakkında literatürde farklı bilgiler de bulunmaktadır.

FMA, çevresel etki değerlendirmesine (ÇED) alternatif bir analiz tekniği değildir. Onu tamamlar niteliktedir.

13 Ekici, 2006: 45,52.

14 Ekonomik ve sosyal fayda maliyet analizlerinde bir düzenlemenin ya da bir projenin ekonomi ya da toplum açısından önemli olan **çevresel etkileri, ileri-geri bağlantı etkileri, çoğaltan etkisi** gibi negatif ve pozitif dışsallıkları da hesaplamalara katılabilir. Bu analiz tekniğinde bütün fayda ve maliyetler mümkün olduğunca sayısal ve parasal olarak ifade edilmelidir. Ancak bu her zaman kolay olmamaktadır

Ekonomik ve sosyal FM analizleri, yöntem olarak, ticari analize benzer. Hatta onun (ticari analizin) üstüne bina edilirler. Farkları, fayda ve maliyetlerin, ticari analizde piyasa fiyatları ile tanımlanırken, ekonomik ve sosyal analizlerde Gölge Fiyat tabir edilen, düzeltilmiş fiyatlarla ifade edilmesidir. Çünkü piyasadaki fiyatların çeşitli müdahalelerle “çarpıtılmış” olduğu, toplumsal fırsat maliyetlerini, bir başka deyişle ekonomiye gerçek maliyetleri yansıtmadığı ve bu nedenle düzeltilmeleri gerektiği kabul edilmektedir. Bu analizlerde vergi, sübvansiyon, kiralara ile iç piyasadan kullanılan krediler için ödenen faizler, “transfer harcamaları” niteliğinde olduklarından, maliyetlere dâhil edilmez.

15 Özkan 1985: 237.

Ekonomik ve sosyal FMA'ni, tahsis edecekleri kamusal kaynakların söz konusu toplumdaki etkilerini ölçebilmek amacıyla pek çok ülkenin ulusal kurumları ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), OECD, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği (AB) gibi örgütler de kimi farklılıklarla kullanmış/önermiş ve halen de kullanmaktadır/önermektedir.

Fayda-maliyet analizinin çeşitli zaaflarından söz edilebilmektedir. Örneğin oldukça pahalı ve zaman alıcı bir analiz yöntemidir.

FMA yetersiz kaldığında ve/veya onu tamamlamak ya da diğer amaçlarla, başka pozitif ve/veya normatif analiz teknikleri de kullanılabilir.

3.3. Toplum yararı enerji sektöründe hangi alanlarda ve nasıl gözetilmeli?

Yasama ve yürütme etkinliklerinin temel hedefi kamu yararı kavramı olduğuna göre, yasamanın ve yürütmenin enerji ile ilgili tüm etkinliklerinde toplum yararı gözetilmelidir.

Bildirinin doğrudan konusu olmamakla birlikte; tüm kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık, katılımcılık, dürüstlük, etkililik, verimlilik, ussallık, tutarlılık, objektiflik, adillik, hukuk ve etik kurallarına uygunluk ilkelerinin gözetilmesinin de, toplum yararı açısından zorunlu olduğu vurgulanmalıdır.

Bildirinin amacına odaklanarak daha somut biçimde ifade etmek gerekirse, enerjide toplum yararının sağlanabilmesi için aşağıdaki etkinliklerin topluma olası etkilerinin uygulamaya geçmeden önce analiz edilmesi ve yalnızca topluma yararlı olacağı kanıtlanabilen seçeneklerin uygulamaya konulmasına izin verilmesi gerekir:

- *Enerji ile ilgili yeni kanun, KHK vd düzenlemeler hazırlanırken; var olanlar gözden geçirilirken;*
- *Petrol, taşkömürü, linyit, doğal gaz, hidrolik, jeotermal, güneş, rüzgâr gibi topluma ait olan birincil enerji kaynaklarının işletilmesi ve enerji üretim ve dağıtımına yönelik tesisler kurulması için ruhsat, izin, lisans verilirken;*
- *Aynı konu/kota/yer için yapılan, birden fazla lisans başvurusu arasında seçim/tercih yaparken;*
- *enerji sektörü ve enerji ekipmanları teşvik edilirken;*
- *enerji fiyatlandırılırken, vergilendirilirken;*

- enerji sektörü yatırımlarına kamu kaynaklarından finansal destek sağlanırken;

• *enerji yatırımlarının çevresel etkileri değerlendirilirken.*

Peki, bizde Devlet, enerji sektörüne yönelik bu faaliyetlerinde, kararlarını anılan türdeki analiz sonuçlarına dayandırıyor mu? Bu soruyu yanıtlayabilmek için önce ilgili mevzuata ve sonra da uygulamalara bakmak gerekir.

4. ENERJİDE TOPLUM YARARININ GÖZETİLMESİ AÇISINDAN MEVZUAT VE UYGULAMA

Yasama ve yürütme etkinliklerinde temel amacın kamu yararı olması gerektiğine göre, bu amacın genelde tüm mevzuatın özelde de enerji ile ilgili mevzuatın ruhunda da dilinde de açıkça yer alması, usul ve esaslarının açıkça belirtilmiş, uygulamanın da bu usul ve esaslara göre yapılıyor olması beklenir. Öyle olup olmadığını araştırmak üzere, Anayasa, Anayasa Mahkemesi ile Danıştay kararları, doğal kaynaklarla ilgili mevzuat, enerji yatırımları ile ilgili mevzuat, bu mevzuatı uygulamak ve denetlemek durumunda olan kamu idarelerinin kanunları gibi enerji ile ilgili olabilecek tüm mevzuat; hem devletin yasama ve yürütme etkinliklerinde hem de doğal kaynakların korunması ve işletilmelerinde, toplum yararının gözetilmesine yönelik hükümlerinin varlığı/yokluğu açısından incelendi. İnceleme sonuçları aşağıda ayrı alt başlıklarda özetlenmektedir.

4.1. Anayasa’da ve ilgili yüksek yargı organlarının kararlarında toplum yararı

Yürürlükteki 1982 Anayasa’sında, Devletin -yasama ve yürütme- etkinliklerinin temel hedefinin kamu/toplum yararı kavramı olduğuna dair açık ya da dolaylı bir hüküm yoktur.

Bu ilke Anayasa Mahkemesinin bazı kararlarında yer almıştır.¹⁶ “Yasalar çıkarılırken kamu yararının hedeflenmesi zorunlu olduğu gibi, bu yasalar uygulanırken de temel hedef kamu yararının sağlanması olmalıdır.”¹⁷ “Danıştay (da), bütün idari işlemlerin ortak ve mutlak amacının kamu yararı olması dolayısı ile, yargısal denetim üst derece yetkili mahkeme

16 Anayasa Mahkemesinin bazı ilgili kararları: i) 21.10.1992 tarih ve E: 1992/13, K: 1992/50 sayılı kararında, “Devletin etkinliklerinde kamu hizmeti ve dolayısıyla kamu yararının önde geldiği”; ii) 22.06.1972 tarih ve E: 1972/14, K: 1972/34 sayılı kararında da: “...Anayasa’nın hukuk devleti ilkesinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesi vardır. Bu ilkenin anlamı kamu yararı düşüncesi olmaksızın başka bir deyimle yalnızca özel çıkarlar veya yalnızca belli kişilerin yararı olarak herhangi bir yasa kuralının konulamayacağı” ifade edilmiştir (kararlariyeni.anayasa.gov.tr).

17 Şimşek, 2011: 73.

mercii olarak, inşa ettiği içtihat ve verdiği kararlarda kamu yararı kavramını temel belirleyici kıstas olarak tutmuştur.”¹⁸ Örneğin, “Danıştay, düzenleyici işlemlerin hukuka uygunluğunun denetiminde, üst normlara uygunluğunun yanında kamu yararına uygunluk testine de tabi tutulması gerektiğinden söz etmekte.”¹⁹

Anayasamızda, pek çok bölümde kamu yararı terimi kullanılmışken iki yerde de toplum yararı terimi kullanılmıştır.²⁰

Anayasa’da en dikkat çeken husus, doğal kaynak ve servetlerin korunması, tahrip edilmemesi, bunların aranması ve işletilmesinde verimlilik ilkesinin ya da toplum yararının gözetilmesine ilişkin hiçbir hükmün olmamasıdır. İlgili maddede (m. 168) yalnızca bu tür kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, bunların işletilmesinin devletin iznine tabi olduğu gibi hükümler yer almakta. Buna göre, Anayasa’mızda kıyılara, tarih, kültür ve tabiat varlıklarına, tarım arazilerine, çayirlara, meralara, toprağa ve orman varlıklarına verilen önem, taşkömürü, linyit, petrol, doğal gaz vb gibi tükenebilir kaynaklara verilmemektedir. Oysa yenilenebilir/tükenebilir olma özelliği nedeniyle anılan kaynaklar, korunmayı ve verimli işletilmeyi, yenilenebilir kaynaklardan daha çok hak etmektedir.²¹

4.2. Hukuksal düzenleme hazırlanmasında toplum yararının gözetilmesi

Mevzuatımızda, yürürlüğe girecek düzenlemelerin topluma etkilerinin araştırılması amacıyla DEA yapılması gerektiği yer almaktadır. 17 Şubat 2006 tarihinde yürürlüğe giren Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in 24’üncü maddesinde, yürürlüğe konulması hâlinde etkisinin on milyon TL’yi geçeceği tahmin edilen, milli güvenliği ilgilendi-

18 Gül, 2014: 549.

19 Danıştay 6. Dairesinin 13.5.1997 tarih ve E. 1996/5477, K. 1997/2312 sayılı kararını aktaran Akıncı, 2009:611.

20 **Kamu yararı terimi; Kıyılardan Yararlanma (m. 43), Toprak Mülkiyeti (m. 44), Tarım, Hayvancılık ile Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması (m. 45), Kamulaştırma (m. 46), Devletleştirme ve Özelleştirme (m.47) madde başlıkları ile Mülkiyet hakkı (m. 35), İspat hakkı (39) ve Ormanların korunması (m. 169/2) başlıklı maddelerde geçmektedir. Toplum yararı terimi ise Mülkiyet hakkı (m. 35/3), Mahalli idareler (m. 127/5) ve Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey (m. 166/2) ile ilgili maddelerde geçmektedir. Bunlardan konumuzla ilgili olabilecek olan hüküm yalnızca 166 ıncı maddede geçen “Planda... yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır.” hükmüdür. **Mülkiyet hakkı ile ilgili maddede (m. 35) hem kamu yararı hem de toplum yararı terimlerinin kullanılma nedenlerini uzmanları tartışıyor olmalıdır.****

21 Kayadelen, 2010.

ren konular ile bütçe ve kesin hesap kanunları ve kanun hükmünde kararname hariç olmak üzere, 17 Şubat 2007 tarihinden itibaren hazırlanacak kanun ve kanun hükmünde kararname ile Başbakanlıkça uygun görülecek diğer düzenleyici işlemler için DEA yapılması gerektiği belirtilmektedir. Yönetmelik, Başbakanlık, bakanlıklar, bağlı, ilgili, ilişkili kurum ve kuruluşlar ile diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanacak kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik, Bakanlar Kurulu kararı eki kararlar ve diğer düzenleyici işlemleri kapsıyor. Bunun dışında, ilgili kurumlarda DEA çalışmalarını yapacak birimler kurulmasına yönelik, ekinde DEA Rehberi yer alan, 3 Nisan 2007 tarihli bir Başbakanlık Genelgesi de yayımlanmıştır.

DEA Rehberi, DEA'nın temel ilkelerini, o kapsamda ne tür analizlerin yapılması gerektiğini belirtmektedir. Rehber, düzenlemeyi gerektiren nedenler, **hedefler, alternatif çözüm yolları ile düzenlemeden etkilenen gruplar ve alanların tespitini; çözüm önerisinin, belirli bir sosyal grup, ekonomik sektörler, büyüklüklerine göre sektörler ve idari birimler üzerinde doğuracağı etkinin yanında, bütün toplum üzerindeki etkisinin de ölçülmesini** öngörmektedir.

Rehber, fayda ve maliyetlerin; ekonomik etkiler (Kamu yönetimine, iş dünyasına, tüketicilere, KOBİ'lere, rekabete), sosyal etkiler (Sosyal eşitsizliklerin artması, iş güvenliğinde azalma, işsizlik artışı, sağlık, güvenlik ve tüketici hakları, eğitim-öğretim, kültür, istihdam düzeyleri ya da iş kalitesi, cinsiyet eşitliği, sosyal dışlanma ve fakirlik, yaralanma ve hastalıklar ve benzerleri üzerine muhtemel etkiler) ve Çevresel etkiler (Hava, su ve toprak kirliliği, arazi kullanımı değişikliği, biyo-çeşitlilik kayıpları ve iklim değişikliği üzerine muhtemel etkiler) başlıkları altında incelenmesini; alternatif çözüm yollarının karşılaştırılmasını; etkilerin geniş halk kitlelerine danışılmasını öngörmekte ve **uygulama, izleme ve değerlendirmeye dair hükümler içermektedir.**

Bu aşamada şu soru sorulabilir: Bir hukuksal düzenlemenin toplum yararına olup olmayacağını pek çok kriteri barındıran bu analizler ortaya koyamıyorsa, nasıl bir analiz/değerlendirme ölçülebilir?

DEA Rehberi'nin kusursuz olduğu söylenemez. Ancak, uygulamada yaşanacak sorunlara çözüm aranarak geliştirilebileceği dikkate alınırsa, başlangıç için çok önemli bir düzenleme olduğu kabul edilmelidir.²²

22 Aslında Türkiye'de düzenlemeler için fayda ve maliyet analizi yapılması gerektiğine ilişkin girişimlerin geçmişi daha önceki yıllara uzanıyor. İlk kez 58. Hükümet'in 2003 yılında yayımlanan Acil Eylem Planı'nda, hedeflerden biri olarak yer alıyor. Acil Eylem Planı'nda, Meclis'e sunulan kanun tasarısı ve tekliflerinin gerekçelerinde, kanunun sağlayacağı

Uygulamaya gelince... “Türk usulü” olduğu anlaşılıyor. Yani Yönetmeliğin ilgi hükümlerinin tam anlamıyla uygulanmadığı ama uygulanıyor “MUŞ” gibi yapıldığı anlaşılıyor. Gece yarısı baskınları ile “torba kanunlara” madde ekleyerek yasa yapma/değiştirme alışkanlığının olduğu yerde DEA’nin önemsendiğinden söz edilebilir mi?

4.3 Yürürlükteki mevzuatta toplum yararının gözetilmesi ve uygulamalar

Enerji sektörünü doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren yürürlükteki mevzuat ile kastedilen, birincil enerji kaynaklarından yararlanma ve enerji üretim tesislerinin kurulması ile ilgili olarak ruhsat, lisans, ÇED olumlu kararı ve kamulaştırma kararından, teşvik tedbirlerinden yararlanma ve kamu bankalarından finansman sağlamaya kadar, bir enerji projesinin gerçekleştirilebilmesi için devletten alınması gereken tüm izin, onay, destek ve ayrıcalıklarla ilgili düzenlemeler ve anılan bu işlemleri yürüten idarelerin görevlerini tanımlayan düzenlemelerdir.

Aşağıda bu düzenlemelerde toplum yararının ne ölçüde gözetildiği ve var olan hükümlerin ne ölçüde uygulandığı ele alınmaktadır. Kamu yatırımları için ayrı bir düzenleme olduğundan, bu tür yatırımlar ayrı başlıkta ele alınmaktadır.

4.3.1 Kamu yatırımlarında toplum yararının gözetilmesi

Kamu yatırımları için geçerli olan 2015-2017 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi’nin, proje maliyeti 5 Milyon TL ve üzerinde olan yeni yatırım projesi tekliflerinde kullanılmasını zorunlu kıldığı Fizibilite Raporu Formatına göre, bu tür projeler için finansal analize ek olarak, ekono-

Fayda ve getireceği maliyetler dikkate alınarak düzenleme yapılması, genel gerekçelerin kanunlarla birlikte Resmi Gazete’de yayımlanması hedefi de yer almıştır. İkinci olarak Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun (Kabul Tarihi: 15.07.2004), yapılacak yeni düzenlemeler ve kurulacak birimler için düzenleyici etki analizi yapılmasını hükme bağlamıştı (m. 5/c). Anımsanabileceği gibi anılan yasa dönemin Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından, bir daha görüşülmek üzere Meclis’e gönderildikten sonra bir işlem yapılmadı. Anılan maddenin gerekçesinde, yapılacak yasal ve idari düzenlemelerin halkın hayatında ve kamu yönetiminde ne gibi etkiler yapacağını, değişik yöntemlerle ve sınırlı kaynakların yaşam kalitesini artıracak şekilde ve en uygun biçimde kullanılabilmesini temin etmek üzere sistematik olarak araştırılmasının gerektiği belirtilmiştir. Uygulanacak yöntemler ise, konusuna göre fayda-maliyet analizi, maliyet-etki analizi, maliyet değerlendirmesi ve fayda değerlendirmesi olarak sıralanmıştır. Kanun, “Kamu hizmetlerine ilişkin temel kararların alınmasında, ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerilerinden yararlanılır.” hükmünü de içermektedir. Yürürlüğe giremeyen bu kanunun, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik hedefi doğrultusunda yönetim yapısını, katılmayı hedeflediği topluluk standartlarına kavuşturma çabalarından biri olduğu da bilinmektedir.

mik, sosyal, bölgesel analizlerin yapılması gerekiyor.²³

Ekonomik analiz kapsamında Ekonomik Fayda-Maliyet Analizi (*ENBD, EİKO vb.*), Maliyet Etkinlik Analizi (karşılaştırmalı birim üretim ve yatırım maliyeti), Projenin Diğer Ekonomik Etkileri (*Katma değer etkisi vb.*); Sosyal analiz kapsamında Sosyal Fayda-Maliyet Analizi, Sosyo-kültürel Analiz (*Katılımcılık, cinsiyet etkisi vb.*), Projenin Diğer Sosyal Etkileri *İstihdama katkı vb.*); Bölgesel Analiz kapsamında da projenin bölgesel düzeydeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin araştırılması gerekmektedir.

Bu aşamada da şu soru sorulmalıdır: Bir yatırım projesinin toplum yararına olup olmayacağını pek çok kriteri barındıran bu analizler ve ÇED ortaya koyamıyorsa, nasıl bir analiz/değerlendirme ölçekbilir?

Buna göre, diğer ilgili mevzuatta eksiklik/yetersizlik olsa bile, yeni kamu yatırım projelerinde toplum yararı olup olmadığının araştırılması için anılan rehberin yeterli bir düzenleme olduğu söylenebilir. Uygulamada bu analizler layıkıyla yapılıyor mu? Emin değiliz.

4.3.2 Maden, petrol, jeotermal ve hidrolik gibi kaynaklardan yararlanma ile ilgili düzenlemelerde toplum yararının gözetilmesi

Maden, petrol, jeotermal ve hidrolik gibi doğal birincil enerji kaynaklarının işletilmesi ile ilgili yasalarda toplum yararının gözetilmesine ilişkin durum şöyle özetlenebilir.

a) Taşkömürü, linyit, uranyum, toryum, asfaltit, bitümlü şist gibi birincil enerji kaynakları, Maden Kanunu kapsamında olup Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün (MİGEM) verdiği ruhsat/izinlerle aranıp işletilebilmektedir. Maden Kanunu ve bu kanunun Uygulama Yönetmeliği, arama ve işletme ruhsatı verilirken mineral kaynakların korunmasına, tahrip edilmemesine, verimli işletilmesine ve işletilmesinde toplum yararının gözetilmesine ilişkin hiçbir hüküm içermiyor. İşletme ruhsatı verilmesinin ön koşulu olan işletme projesinde "Projenin Ülke Ekonomisine Katkısı" başlığı altında, yalnızca Devletin projeden elde edeceği gelirin (vergilerin) belirtilmesi istenmektedir. Bu bilgi, top-

23 Kamu yatırım projeleri fizibilite araştırmalarında ekonomik ve sosyal analizlerin yapılması ilk kez 2005 Temmuzunda yayımlanan 2006-2008 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi eki olan "Proje Maliyeti 2 Milyon YTL ve Üzerindeki Kamu Yatırım Projesi Teklifleri İçin Fizibilite Raporu Formatı"nda talimatlanmıştır. Kamu yatırımlarında bu tür analizlerin yapılması gerektiğini öneren ilk belge ise, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kamu Yatırımlarının Planlanması ve Uygulanmasında Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu'dur. Anılan ÖİK Raporunun raportörlüğünü Bildiri yazarlarından A. Konukman üstlenmişti.

lum yararı kavramı açısından çok sınırlı bir anlam ifade etmektedir.

b) Ham petrol ve doğal gaz, Türk Petrol Kanunu kapsamında olup ETKB Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün (PİGM) verdiği ruhsat/izinlerle aranıp işletilebilmektedir. 2013 yılında neoliberal politikalara uyumlu hale getirilirken bazı geri adımlar atılmış olmakla birlikte Petrol Kanunu'nun, Ülke yararı, ulusal yarar, doğal kaynakların ve çevrenin korunması kavramlarına yer verdiğinden, Maden Kanunu'na kıyasla daha olumlu hükümler içerdiği söylenebilmektedir.²⁴ Orta Vadeli Program (2016-2018)'ta yer alan şu ifadeler toplum açısından da FMA'ni kapsıyorsa, olumlu bir adım olarak kabul edilebilir: "183. Yurt içi ve yurt dışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerine fayda-maliyet dengesi gözetilerek devam edilecek, (...) Fayda-maliyet dengesi gözetilerek kaya gazı ve diğer yeni teknolojilere yönelik araştırma faaliyetleri yürütülecektir."²⁵

c) Jeotermal kaynaklar, Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu kapsamında olup il özel idarelerinin (Büyükşehir olan illerde valiliklerin) verdikleri ruhsatlarla aranıp işletilebilmektedir. Anılan kanunda, Kanun'a tâbi faaliyetlerde kaynağı oluşturan jeotermal sistemin korunmasının, kaynağın israf edilmemesinin ve çevrenin korunmasının esas olduğu belirtilmekte (m. 14) ve sürdürülebilirliğe ilişkin hükümler bulunmakta, ancak ruhsat verme sürecinde toplum yararının gözetilmesine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır.

d) Hidrolik kaynaklardan yararlanma, Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü ile imzalanacak Su Kullanım Hakkı Anlaşması ile mümkün olabilmektedir. Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve eklerinde, toplum yararının gözetilmesine ilişkin açık

24 Örneğin; a) Kanun amacının, TC petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve üretilmesini sağlamak olduğu yazılmakta (m. 1); b) Koruyucu önlemler madde başlığı altında, petrol hakkı sahiplerinin, petrol işlemlerinin her safhasında; petrol varlığının korunması, savurganlığın önlenmesi, petrol sahalarının iyi niyetle işletilmesi, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ile çevrenin ve kültür varlıklarının korunmasına ilişkin mevzuata uygun olarak gerekli önlemleri almakla yükümlü olduğu ve insan sağlığını tehlikeye sokacak, doğaya, çevreye ve kültür varlıklarına zarar verecek şekilde faaliyette bulunamayacakları ile bunlara yönelik alınması gereken bazı önlemler (m. 46) belirtilmektedir.

25 Orta Vadeli Program (2016-2018)'in nihai biçimi, Sempozyum gerçekleştirildikten sonra, Bildiriye son biçiminin verildiği günlerde (12.01.2016 günü) açıklandı. Ekim 2015'te açıklanan geçici OVP'da fayda maliyet dengesinin yalnızca, kaya gazı ve diğer yeni teknolojilere yönelik araştırma faaliyetlerinde yürütülmesinden söz edilmiştir (OVP, Parag. 175).

bir hüküm yok. Yönetmeliğin 3 nolu ekindeki formata göre hazırlanması istenen Hidrolik Enerji Üretim Tesisleri Fizibilite Raporlarının değerlendirilmesinde, projenin mevcut, inşa halinde ve mutasavver projelere etkisi ve onlarla ilişkisi, teknik ve mali yapılabiliği gözetilmekte; yukarıda tanımlanan anlamda ulusal ekonomi/toplum açısından bir fayda maliyet analizi yapılması öngörülmemektedir.

4.3.3 ÇED mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

Niteliğine ve/veya ölçeği tanımlanmış eşik değerlerin üstünde olmasına bağımlı olarak madencilik ve enerji projeleri için alınması gerekli Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Olumlu Kararı, ÇED Yönetmeliği'nin 3 nolu eki olan ÇED Genel Formatında yer alan bilgilere dayanılarak verilmektedir. Bu formatta projenin yalnızca çevreye etkileri ve bunlar için alınacak önlemler önemsenmekte, topluma olan fayda ve maliyetlerinin analizinden söz edilmemektedir.

4.3.4 Lisanslama mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

Elektrik, doğal gaz, petrol ve sıvılaştırılmış petrol gazları ile ilgili alanlardaki üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış, ithalat, ihracat gibi faaliyetler Devletin verdiği lisanslarla yürütülebilmektedir.²⁶ Yani Devlet, enerji alanındaki kamu hizmetlerinin görülebilmesi için lisanslarla birilerine ayrıcalık veriyor. Her enerji türü için ayrı lisans yönetmeliği yürürlüktedir. Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği, Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, Doğal Gaz Piyasası Lisans Yönetmeliği gibi. Yönetmeliklerde, tüketicilerin korunmasına yönelik bazı hükümler yer almakta ancak lisans konusu projenin topluma sağlayacağı fayda ve maliyetlerin analizine dayanan toplum yararı varlığının aranmasına dair hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Lisans konusu faaliyetlerden üretime, özellikle elektrik üretimine yönelik olanlarda, olumsuz çevresel etkilerinin önemli boyutlarda olabilmesi nedeniyle, topluma olumsuz etkileri ile sağlayacakları faydaların karşılaştırılması gerekir.

4.3.5 Yatırımlarda Devlet yardımları mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

Enerji sektörüne ve bu sektöre girdi sağlayan madencilik ve imalat sana-

²⁶ Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik'te, aralarında, kurulu gücü bir megavat sınırına kadar olan yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesislerinin de bulunduğu bazı üretim tesisleri, lisans alma yükümlülüğünden muaf tutulmuştur.

yisine yönelik olanlar da dâhil olmak üzere, yatırım projelerine, Bakanlar Kurulu'nca kabul edilen Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve bu kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirleyen Tebliğ uyarınca destek sağlanmaktadır. Sağlanan destekler projenin yerine ve özelliklerine göre; Gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, Vergi indirimi, Sigorta primi işveren hissesi desteği, Yatırım yeri tahsisi, Faiz desteği, KDV iadesi, Gelir vergisi stopajı desteği, Sigorta primi desteği biçiminde olabilmektedir. Anılan düzenlemelerde katma değeri yüksek, ülkenin uluslararası rekabet gücünü artıracak, ithal ikamesi sağlayacak olanlarla, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına ve çevrenin korunmasına yönelik yatırımlar, bu destek biçimlerinin tamamı ya da bir kısmı ile desteklenmektedir. Desteğe esas anılan kriterler, projenin ülke ekonomisi yararına olup olmadığını ölçmeye yöneliktir. Ancak değerlendirmelerde yukarıda tanımlandığı biçimde bir ekonomik/sosyal fayda maliyet analizi öngörülmemektedir.

4.3.6 Kamulaştırma mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

Doğal kaynakların işletilmesi ve enerji yatırımları (elektrik üretim ve dağıtım tesisleri, doğal gaz iletim, dağıtım ve depolama tesisleri ile petrol depolama, rafineri, işleme tesisleri ve iletim hatları) için gerekli görülen taşınmazlardan; özel mülkiyete ait olanların kamulaştırması; Hazineye ait veya devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunanların kullanma izni, irtifak hakkı tesisi veya kiralanması; diğer kamu tüzel kişileri ve kurumlarına ait olanların devri; ormanlık alanlarda olanların izni ve orta malı nitelikli olanların tahsisi, ruhsat/lisans sahibince talep edilmesi halinde mümkündür.

İlgili mevzuat, projenin niteliğine göre, Kamulaştırma Kanunu ve bu kanunun esaslarını uygulayan Maden Kanunu, Türk Petrol Kanunu, Elektrik Piyasası Kanunu, Doğal Gaz Piyasası Kanunu, Petrol Piyasası Kanunu'dur. Kamulaştırmaya yetkili idareler ise ilgili kanunu uygulamak durumunda olan idarelerdir (MİGEM, il özel idaresi, EPDK vd). Acele kamulaştırmalarda Bakanlar Kurulu ve Asliye Hukuk Mahkemeleri yetkilidir.²⁷

Kamulaştırma kararının alınabilmesinde madenler için kamu yararı kararı, enerji projeleri için de kamu yararı kararı yerine geçmek üzere lüzum kararının alınması gerekmektedir. Maden işletmeleri için kamulaştırmaya, kamulaştırılması istenilen alandaki madenin işletme projesi ve rezerv durumu, bu alandaki madenin üretilip üretilmemesi durumunda bölgeye ve ülke ekonomisine fayda ve zararları, kamulaştırılması talep edilen alan

²⁷ Leblebici, 2009:5.

dışında ruhsat sahası içinde başka alanlardaki rezerv durumuna göre üretim olanakları, bölgedeki alternatif üretim alanları, mülk sahibinin kayıpları, mülk sahibinin kamulaştırma sonrası sürdüreceği ekonomik faaliyet ve kamulaştırmadan nasıl etkileneceği ile ilgili hususlar, kamulaştırılması talep edilen alanın çevre ile ilişkileri gibi teknik ve sosyal içerikli tüm etkenler değerlendirilerek karar verilir. Kararlarda anılan bilgilerin nasıl dikkate alındığına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Kamulaştırma kararlarında kamu yatırımlarında öngörülen türden ekonomik ve sosyal fayda maliyet analizlerini de içeren kapsamlı ekonomik, sosyal ve bölgesel analizler öngörülmemektedir.

4.3.7 Kamu kaynaklarından finansman desteği sağlanmasında toplum yararının gözetilmesi

Enerji projelerine uygun koşullu (uzun vadeli düşük faizli kredi ya da hibe) finansman desteği sağlayan kamu kuruluşlarından ilk akla gelenler, Türkiye Kalkınma Bankası (TKB), Halkbank, Ziraat Bankası, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) ve kalkınma ajanslarıdır. Bunlar, kendi kaynaklarını ve/veya Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Birliği gibi kurum ya da kuruluşlardan sağladıkları kaynakları kullanılabiliyor. Bu tür kurumlar, yabancı kaynak kullandıkları projelerde, aracılığı yaptıkları kurumların/kuruluşların önemsedikleri kriterleri gözetmektedirler. Kendi mevzuatlarında finansal destek sağlayacakları projelerde FMA'ni de kapsayan ekonomik ve sosyal analiz yaptıklarına/yapacaklarına ilişkin bilgi yoktur.²⁸ Bu kurumlardan bir kısmının sağladığı desteklerin miktarları küçüktür. Küçük ölçekli destekler için FMA gibi uğraştırıcı analizlerin yapılması gerekli olmayabilir.

4.4 İlgili idarelerin mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

Yukarıda belirtilen iş ve işlemlerle ilgili mevzuatı uygulamakla görevli kamu idarelerinin mevzuatlarında, kamu hizmetlerini görürken toplum yararının gözetilmesine ilişkin hükümler olup olmadığı da şöyle özetlenebilir:

4.4.1 Doğal kaynaklardan yararlanılma ile görevli idarelerin mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

28 Örneğin TKB, bir enerji projesine kredi verme kararında, projenin gerçekleştirilebilirliği, proje gelirlerinin kredi anapara taksit ve faiz geri ödemeleri ile yatırımcıya gelir yaratma gücüne sahip olup olmadığını esas almaktadır (kalkinma.gov.tr).

i) ETKB, taşkömürü, linyit, asfaltit, petrol gibi doğal kaynakların aranması ve işletilmesi için ruhsat veren idarelerin (MİGEM ve PİGM) bağlı olduğu bakanlık. Bakanlık ile bu idarelerin görevleri, ETKB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da belirtilmektedir. Bakanlığın görevleri arasında doğal kaynakların korunması, verimli işletilmesi, işletilmesinde toplum yararının gözetilmesi ile ilgili doğrudan ve açıkça tanımlanmış görevler yoktur. Konuyla ilgili olarak dolaylı biçimde ilişkilendirilebilecek bazı görevler var (m. 2).²⁹

a) MİGEM için görece daha açık görevlendirmeler tanımlanmıştır (m. 9).³⁰

b)) PİGM'nün görevleri arasında petrol ve doğal gaz kaynaklarının korunması, verimli işletilmesi, işletilmelerinde toplum yararının gözetilmesine yönelik hiçbir hüküm yoktur.

c) Enerji İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri arasında, konumuzla ilişkilendirilebilecek bazı görevler sayılmakta (m. 10).³¹ Ancak bu birimin doğal kaynakların korunması, verimli işletilmesi ve işletilmesinde toplum

29 Anılan görevler şöyle tanımlanmıştır:

- "Enerji ve tabii kaynakların ülke yararına (...) uygun olarak araştırılması, işletilmesi, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve korunması amacıyla genel politika esaslarının tespit ve tayinine yardımcı olmak, gerekli programları yapmak, plan ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak";

- "Kamu ihtiyaç, güvenlik ve yararına uygun olarak enerji ve tabii kaynaklar ile enerjinin üretim, iletim, dağıtım, tesislerinin etüt, kuruluş, işletme ve devam ettirme hizmetlerinin genel politikasını tespit çalışmalarının koordinasyonunu temin etmek ve denetlemek".

30 MİGEM'in şu görevleri Bildirinin amacı ile ilişkilendirilebilir:

"Madencilik faaliyetlerinin ülke ihtiyaçları, yararı vb doğrultusunda yürütülmesini sağlayacak tedbirleri almak ve teşvik için gerekli önerilerde bulunmak";

- "Madencilik faaliyetlerinin çevre ve kaynak koruma ilkesine uygun olarak yürütülmesini, ilgili kuruluşlar ile işbirliği içinde izlemek ve gerekli tedbirleri almak";

- "Maden kaynaklarının ülke menfaatlerine en uygun şekilde değerlendirilmesi için gerekli arama, üretim, stoklama ve pazarlama politikalarının esaslarını tespit etmek."

31 EİGM'nün anılan görevleri şunlardır:

- "Enerji kaynaklarının üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin milli menfaatlere ve modern teknolojiye en uygun şekilde kurulmaları ve işletilmeleri için gerekli tedbirleri almak ve aldirtmak";

- "Enerji ve tabii kaynakların ülke yararına, teknik icaplara ve ekonomik gelişmelere uygun olarak araştırılması, işletilmesi, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve korunması amacıyla genel politika esaslarının tespit ve tayinine yardımcı olmak, gerekli programları yapmak, plan ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak";

- "Kamu ihtiyaç, güvenlik ve yararına uygun olarak enerji ve tabii kaynaklar ile enerjinin üretim, iletim, dağıtım, tesislerinin etüt, kuruluş, işletme ve devam ettirme hizmetlerinin genel politikasını tespit çalışmalarının koordinasyonunu temin etmek ve denetlemek."

yararının gözetilmesi ve enerji tesislerinin lisanslandırılması ile ilgili doğrudan görevleri yoktur.

ii) Jeotermal kaynaklarla ilgili mevzuatı uygulayan il özel idarelerinin görevleri İl Özel İdaresi Kanunu'nda belirtilmektedir. Kanun'da, bu kurumların jeotermal kaynakların korunması ve işletilmelerinde toplum yararını gözetmesine ilişkin hiçbir hüküm yoktur.

iii) Hidrolik kaynaklardan yararlanma ile ilgili mevzuatı uygulayan DSİ Genel Müdürlüğü'nün görevlerini tanımlayan 6200 sayılı Kanun'da iş ve işlemlerinde yukarıda tanımlanan türden analizlere dayanan kararlarla toplum yararının gözetilmesine ilişkin bir hüküm yok.³² Bağlı bir kuruluşu olduğu Orman ve Su İşleri Bakanlığının görevleri 658 sayılı KHK'de belirtilmektedir. Bakanlığın görevleri arasında Bildiri konusu ile ilişkilendirilebilecek şu görev var: "Su kaynaklarının korunmasına ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına dair politikalar oluşturmak, ulusal su yönetimini koordine etmek." (m. 2).

4.4.2 Diğer ilgili kurumlar mevzuatında toplum yararının gözetilmesi

i) Enerji sektöründe önemli yetkilerin toplandığı kamu kurumu olan Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun görevleri 4628 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Buna göre Kurumun elektrik, doğal gaz, petrol ve sıvılaştırılmış petrol gazları piyasaları ile ilgili görevleri var. Bunlar, düzenleme, rekabet şartlarının oluşturulması, tüketici haklarının korunması ile tüketici şikâyetlerinin incelenmesi çalışmalarını yapmak, her türlü lisans, sertifika, izin ve belgelendirmeye ilişkin iş ve işlemleri yürütmek olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılarına girmeden belirtilecekse, EPDK'nın çeşitli başlıklar altında yer alan görevleri arasında tüketicinin korunmasına ilişkin görevler olduğu söylenebilir. Ancak lisanslama ile birilerine ayrıcalık verme sürecinde toplum yararının gözetilmesine ilişkin açık bir hüküm yoktur.³³

32 DSİ Kanununda, Bildiri konusu ile ilişkilendirilebilecek tek görev şöyle düzenlenmiştir: "Hükümet daireleriyle Hükümete bağlı müesseseler ve diğer hükmi ve hakiki şahıslar tarafından yapıp amme menfaati bulunan ve Umum Müdürlüğü'nün vazifesi ile ilgili işlere ait proje ve keşif evrakını tetkik ve tasdik etmek, inşaatın yapılmasının proje ve fenni icaplara uygunluğunu murakabe etmek ve bu işlerin etüd ve projelerini uygun gördüğü bir ücret mukabilinde yapmak veya yaptırmak."

33 Amaca tam olarak hizmet etmese de, şu görevleri konu ile bir biçimde ilişkilendirilebilir (m. 5):

- Üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin inşası ve işletilmesi sırasında genel olarak kamu yararının, hidrolik kaynakların, ekosistemin ve mülkiyet haklarının korunması için diğer kamu kuruluşları ile birlikte hareket ederek kamu yararı ve güvenliğine tehdit teşkil eden veya etme olasılığı bulunan durumları incelemek ve bu durumları ortadan kaldırmak amacıyla,

ii) ÇED mevzuatını uygulayan Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün görevleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 644 Sayılı KHK ve bunda değişiklik yapan 648 Sayılı KHK'de belirtilmektedir. Adı geçen birimin tüm faaliyet alanı toplum yararını sağlamaya yönelik olmakla birlikte bu düzenlemelerde, iş ve işlemlerinde toplum yararının kollanması gerektiğine ilişkin bir hüküm yoktur.

iii) Yatırımlarda Devlet yardımları ile ilgili mevzuatı Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü uyguluyor. Görevleri, 637 sayılı Ekonomi Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'de belirtilmiş. Görevleri arasında toplum yararının gözetilmesine ilişkin açık bir hüküm yoktur.³⁴

iv) Kamu kaynaklarından finansman desteği sağlayan TKB, Halkbank, Ziraat Bankası, KOSGEB, kalkınma ajansları gibi kurumların da, finansmanına katılacakları projelerde anılan türden analizler yapmaları gerektiğine ilişkin bilgi yoktur.

v) Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, "Kamu idarelerinin mal ve hizmet üretimi ile ihtiyaçlarının karşılanmasında, ekonomik veya sosyal verimlilik ilkelerine uygun olarak maliyet-fayda veya maliyet-etkinlik ile gerekli görülen diğer ekonomik ve sosyal analizlerin yapılmasının esas olmasını," kamu maliyesinin temel ilkelerinden saymaktadır.³⁵

vi) Kamu idarelerini TBMM adına denetlemekle görevli olan Sayıştay,

daha önceden bilgi vermek şartıyla bu tesislerde 20/11/1984 tarihli ve 3082 sayılı Kanun hükümleri uyarınca gereken tedbirleri almak. Anılan 3082 sayılı Kanun; kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde, kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslerin devletleştirilmesi esaslarını, devletleştirme karşılığının hesaplanma tarz ve usullerini ve bunlarla ilgili uyusmazlıkların çözüm yollarını düzenliyor. Yani bildiri konusu ile ilgili değil.

- Tüketicilere güvenilir, kaliteli, kesintisiz ve düşük maliyetli elektrik enerjisi hizmeti verilmesini teminen gerekli düzenlemeleri yapmak.

- Elektrik enerjisi üretiminde çevresel etkiler nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarının ve yerli enerji kaynaklarının kullanımını özendirmek amacıyla gerekli tedbirleri almak ve bu konuda teşvik uygulamaları için ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimde bulunmak

34 Bildiri konusu amaca hizmet edebilecek nitelikte görünüp hiçbir biriminin görevleri arasında sayılmamış şu görevini, Bakanlığın hangi birimi aracılığı ile yerine getireceği de cevaplanması gereken bir soru olarak ortaya çıkıyor, "Yatırım teşviklerinin ülke ekonomisi yararına etkin bir şekilde düzenlenmesini temin amacıyla ihtiyaç duyulan mevzuatı hazırlamak, uygulamak, uygulamayı takip etmek, değerlendirmek ve gerekli tedbirleri almak."

35 Kanun aslında kamu idarelerinin içe dönük iş ve işlemlerinde maliyet-fayda analizinin yapılmasını öngörmekle birlikte, bu hükmün, dışa dönük iş ve işlemlerinde de benzer analizleri yapmak isteyenler için yasal dayanak olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.

Kanunu'nda (No:6085) Kanun amacının; "...kamuda hesap verme sorumluluğu ve mali saydamlık esasları çerçevesinde, kamu idarelerinin etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak çalışması ve kamu kaynaklarının öngörülen amaç, hedef, kanunlar ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olarak elde edilmesi, muhafaza edilmesi ve kullanılması için Türkiye Büyük Millet Meclisi adına yapılacak denetimleri, (...)" düzenlemek olduğu belirtilmekte (m. 1) ve "kamu kaynakları"nın da "Kamuya ait veya kamu gücü kullanılarak elde edilen gelirler, taşınır ve taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler, para, alacak ve haklar, borçlanma suretiyle elde edilenler dâhil her türlü değerler ile bağış ve yardımlar" olarak tanımlanmaktadır. Buna göre Sayıştay'ın da hüküm ve tasarrufu Devlete ait olan doğal kaynak ve servet niteliğindeki birincil enerji kaynaklarının öngörülen amaç, hedef, kanunlar ve diğer hukuki düzenlemelere (Dolayısıyla toplum yararına da) uygun olarak, korunması ve işletilmesini sağlama konusunda yetkisi olduğu biçiminde yorumlanabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç

Devletin, işlevlerinin tanımlanması siyasal akımlara göre farklılık gösterebilmekle birlikte, faaliyetlerinde toplumun ortak yararını (da) gözetmek durumunda olduğu genel olarak paylaşılan bir görüştür. Pek çok yazında, kamu hizmetinin devletin varlık nedeni olduğu ve devletin/idarının kamu hizmetlerini yerine getirirken kamu yararını gözetmesi gerektiği görüşü yer almaktadır. Buna göre:

- i) Devlet, kamu hizmeti alanına dâhil olan enerji ile ilgili yasama ve yürütme etkinliklerinde (de) kamu/toplum yararını gözetmek durumundadır. (Bildiride, açıklanan nedenle toplum yararı teriminin kullanılması tercih edilmiştir.).
- ii) Kamu yararı kavramı bulanık, kişilere, durumlara ve zamana göre değişebilmektedir. Bu nedenle yasama ve yürütme ile bunların faaliyetlerini denetlemek durumunda olan yargının kararlarının toplum yararına olup olmadığını ya da toplum yararına olan seçeneklerden hangisinin daha yararlı olduğunu belirlemede, üzerinde uzlaşılmış, ölçülebilir ve nesnel kriterlerin ve analiz tekniklerinin kullanılmasına ihtiyaç vardır. Her biri topluma farklı etkileri analiz eden Çevresel analiz (ÇED), Ekonomik Analiz, Sosyal Analiz, Sosyo-kültürel Analiz, Bölgesel Analiz gibi pek çok pozitif ve normatif analiz tekniği sonuçlarının birlikte değerlendirilmesiyle bu ihtiyaç karşılanabilir.

iii) Kamu hizmetlerinde toplum yararının gözetilmesine ilişkin usul ve esasların, ilgili tüm mevzuatta yer alması gerekirken, başta Anayasa olmak üzere tüm ilgili mevzuatta yapılan incelemede görülmüştür ki; yalnızca yürürlüğe konulması hâlinde etkisinin 10 milyon TL'yi geçeceği tahmin edilen kanun, KHK vb düzenlemeler ile proje maliyeti 5 Milyon TL ve üzerinde olan yeni kamu yatırım projesi tekliflerinde, anılan türden analizlerin yapılması öngörülmektedir. Dolayısıyla da, yürürlüğe girecek mevzuat ile kamu yatırım projelerinde toplum yararı varlığına ya da yokluğuna dair bir kanaatin oluşmasında, yürürlükteki mevzuat yeterlidir denebilir. Ancak var olan hükümlerin de lâyıkıyla uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

iv) Özel hukuk tüzel kişilerine ait enerji yatırımlarında toplum yararının gözetilmemesi ile ilgili olarak mevcut durumun çarpıklığı şöylesi bir örnekle açıklanabilir: Devlet; topluma ait olan örneğin linyit, hidrolik gibi doğal kaynakların elektrik enerjisi üretiminde kullanılması için birilerine ruhsat/izin/lisans ya da anlaşmalarla ayrıcalık veriyor; onları yatırıma teşvik etme adına bazı gelirlerinden feragat ediyor; çevrenin bir ölçüde de olsa kirlenmesine/tahrip edilmesine rıza gösteriyor; bazı insanları yerinden yurdundan etme pahasına özel kişilere ait bazı taşınmazları kamulaştırıp ve/veya kendisine (Devlete/topluma) ait bazı arazileri ruhsat ya da lisans sahibine tahsis ediyor; projelerine kredi ya da hibe vererek finansman desteği sağlıyor. Ama, topluma ait bunca kaynağı bir projeye tahsis ederken, söz konusu projede toplum yararının var olup olmadığını incelemiyor ya da nesnel kriterlerle ölçmüyor. Bir projede toplum yararı varlığının nesnel kriterlerle kanıtlanmaması, öznel kriterlere dayandırılması, o projenin toplum yararına olmayabileceği, bir başka ifade ile belli kişilerin çıkarına/yararına hizmet edebileceği anlamına gelir ki, bu da hukuk devleti tanımı ile bağdaşmaz.

5.2 Öneriler

Enerji sektöründe toplum yararının gözetilmesini sağlamaya yönelik öneriler şöyle özetlenebilir:

a) Yasama ve yürütme etkinliklerinin temel hedefinin kamu yararı kavramı olduğu ilkesi genelde tüm kamu hizmetlerinde, özelde de enerji sektöründe hayata geçirilmelidir. Bu amaçla;

i) Devletin etkinliklerinde toplum yararı olup olmadığına dair kararlar; öznel, muğlak, ölçülemeyen takdir haklarına değil, mümkün olduğunca, üzerinde uzlaşılmış analiz tekniklerine ve nesnel, ölçülebilir kriterlere dayandırılmalıdır.

ii) Yürürlükteki Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ciddiyetle uygulanmalı; yürürlüğe girecek mevzuatın tartışmalarına toplumun en geniş kesiminin katılması sağlanmalı; Düzenleyici Etki Analizi Rehberinin eksiklikleri ve kusurları uygulamada kazanılacak deneyimler ışığında giderilmeli; topluma yarar sağlayacağı anılan türden analizlerle kanıtlanamayan hukuksal düzenlemeler yürürlüğe konulmamalıdır.

iii) Tüm ilgili mevzuattaki eksiklikler giderilmelidir. Yani başta Anayasa olmak üzere; mineral, petrol ve jeotermal kaynaklara ruhsat verilmesi, Su Kullanım Hakkı Anlaşması, ÇED Olumlu Kararı, lisanslama, yatırımlarda devlet yardımları, kamulaştırma kararı, kamu kaynaklarından proje finansmanı sağlanması gibi işlemlerle ilgili tüm mevzuata ve bu mevzuatı uygulamakla görevli tüm kamu idarelerinin mevzuatına, kamu hizmetlerinde toplum yararının gözetilmesine yönelik açık ve kesin ifadeli hükümler konulmalıdır.

iv) Topluma ait kaynakları kullanmak için kamu idarelerinden lisans/izin/destek vb talep eden tüm ya da en azından belirlenecek eşik değerlerin üstündeki özel sektör enerji yatırım projeleri için de, çevresel analizlere ek olarak, ekonomik, sosyal, bölgesel analizler yapılmalı; bunu sağlayabilmek için anılan taleplere yönelik başvurularda kamu yatırım projeleri için zorunlu tutulana benzer formatta fizibilite raporlarının sunulması zorunlu olmalı; sözü edilen ekonomik, sosyal ve bölgesel analizlerin layıkıyla yapılması sağlanmalı; topluma faydası maliyetinden (zararından) fazla olacağı bu tür analizlerle kanıtlanmayan enerji yatırım projelerinin gerçekleştirilmesine izin/lisans/destek verilmemelidir.

- a) *Aynı yörede/havzada birden fazla proje gerçekleştirilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, anılan analizler projelerin toplam etkilerini dikkate alacak biçimde yapılmalıdır.*
- b) *Her proje için ÇED ile bağlantılı olarak bir kez yapılacak bu tür analizler, tüm ilgili idarelerin kararlarına dayanak oluşturabilmelidir.*
- c) *Yasama ve yürütmenin, kamu yararı olduğuna/olmadığına dair kararlarını, anılan analiz sonuçlarına dayandırmasıyla, kamuya ait kaynaklar daha etkin ve verimli kullanılabilir, Anayasa Mahkemesi ve özellikle idare mahkemelerinin yükü azalabilecek, toplum yararına olmayan düzenlemeler/projeler daha kolay engellenebilecek, toplum yararına olanlara karşı dirençler azalabilecek ve planlardaki hedeflere ulaşma olasılığı artacaktır.*
- d) *Ekonomik ve sosyal analiz kapsamındaki FMA ile diğer bazı analiz tekniklerinin uygulanması, sağlıklı veri tabanı, iyi işleyen iş süreçleri ve yetişmiş insan gücünü gerektirir. Bu koşullar sağlanmalıdır.*
- e) *Bu analiz tekniklerinin her yerde deva olmadığı bilinmektedir. Her*

şeyden önce, bir düzenleme ya da bir enerji tesisinin, toplumdaki bireylerin çoğuna fayda sağlasa bile, bazılarına zarar verebilmesi mümkün olduğundan, nimet ve külfetlerinin paylaştırılmasında herkesi memnun edebilecek kriterlerin bulunması her zaman kolay olmayacaktır. Ayrıca, fayda maliyet analizinin pahalı, zaman alıcı ve her duruma uygulanamaması gibi zaafı da vardır. Ancak bu zaafıların, onun uygulanmasına engel teşkil etmemesi gerektiği, zaafılarına karşın, bir girişimin topluma etkilerini ölçmede anılan teknikleri kullanmanın, hiçbir şey yapmaktan daha iyi olacağı düşünülmektedir.

- f) Yukarıda sayılan öneriler gerçekleştirilip toplum yararı kavramı hukuksal güvenceye kavuşturulsa ve belirtilen diğer koşullar sağlansa bile, somut olaylarda oluşacak yararlılardan toplumun geniş kesimlerinin alacağı payların, ancak toplumsal süreçler ve sınıf mücadeleleri tarafından belirlenebileceği unutulmamaktadır. Dolayısıyla, son önerimiz de, toplum yararını dert edinen herkesin, mevcut koşullarda tüm kamu hizmetlerinde toplum yararının olabildiğince sağlanması adına siyasete katılmanın meşru araçlarını kullanarak toplumsal süreçleri etkilemeye çalışmasıdır.

6. KAYNAKÇA

- Akıllıoğlu, Tekin, "Kamu Yararı Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, c. 24, s.2, 1991.
- Akıncı, Müslüm, "Kamu Yararı-Özel Yarar Geriliminde Toprak Mülkiyeti'ne İdare Hukuku Açısından Bakmak", Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri, Memleket Yayınları, Sh. 607-616, Ankara, 2010.
- Akyıldız, Fulya, "Sosyal Devlet Tarihe Gömülürken 'Kamu Yararı' ve 'Sosyal Hizmet' Kavramlarını Yeniden Düşünmek",
- https://www.academia.edu/3046065/Sosyal_Devlet_Tarihe_Gömülürken_Kamu_Yararı_Ve_Sosyal_Hizmet_Kavramlarını_Yeniden_Düşünmek. Erişim:23.08.2015.
- Atıyas, İzak ve Oder, Burak, Türkiye'de Özelleştirmenin Hukuk ve Ekonomisi, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, TEPAV Yayını, İstanbul, 2008.
- Avcı, Mustafa, "İdarenin Kamu Hizmeti Faaliyetlerinde Daralma ve Dönüşüm: Özelleştirme ve Regülasyon"
- TAAD, Yıl: 5, Sayı: 16 (Ocak 2014). <http://www.taa.gov.tr>. Erişim: 23.10.2015.
- Bal, Eylem, "İdari Yargının Üç Temel Bileşeni Olarak; Kamu Yararı, Planlama Esasları ve Şehircilik İlkeleri"; Planlama, 2006/3, TMMOB Şehir Plancıları Odası,

- http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/e89ebdb49f712c7_ek.pdf. Erişim: 15.10.2015
- Bayramoğlu, Sonay, " 'Düzenleyici Devlet' Düzenlenirken: OECD Türkiye Raporu Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme", *Praksis* 9, sayı 141-142, 2011.
- <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/009-05.pdf>. Erişim: 15.10.2015
- Bozbıyık, Selda, "Üstün Kamu Yararı" <https://surdurulebilirodtu.wordpress.com/category/ustun-kamu-yarari/> Erişim: 14.09.2015.
- Cankay, Gökçe, "Ormancılıkta Kamu Yararı" *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2010, 60:38-49.
- Dik, Esra, "Kamu Yararı Anlayışında Değişim Baskısı", <http://sbed.mku.edu.tr/article/viewFile/1038000562/1038000359>, Erişim: 26.08.2015.
- Doğanay, Ümit, "Toplum Yararı ve Kamu Yararı Kavramları", *Mimarlık*, Sayı 7, Temmuz 1974, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/471/6895.pdf>. Erişim: 8.9.2015.
- DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kamu Yatırımlarının Planlanması ve Uygulanmasında Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT: 2557 ÖİK: 573, Ankara, 2001. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OzellhtisasKomisyonuRaporlari.aspx>. Erişim: 14.11.2015.
- Ekdi, Barış, "Düzenleme Tuzakları-2: Düzenleyici Etki Analizinin 'Bir' Öyküsü"; <https://www.linkedin.com/pulse/d%C3%BCzenleme-tuzaklar%C4%B1-2-d%C3%BCzenleyici-etki-analizinin-bir-baris-ekdi>; Erişim: 29.08.2015.
- Ekici, Birol, *Düzenleyici Etki Analizi Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Yönetmelik Ve Diğer Düzenlemelerde Uygulanması*, TEAPV, Haziran 2006, Ankara,
- http://www.tepav.org.tr/upload/files/1269869472r2385.Duzenleyici_Etki_Analizi.pdf
- Erdoğan Seyhan, "Türkiye'de Enerji Sektöründeki Gelişmeler ve Kamu Hizmeti", *Türkiye'de Enerji Sektöründeki Gelişmeler ve Kamu Mülkiyeti*, s.97-106.
- http://www.emo.org.tr/ekler/6b122d4358357d8_ek.pdf. Erişim: 25.9.2015.
- Eroğul, Cem, *Devlet Nedir?*, Yordam Kitap, Birinci Basım Ocak 2014, İstanbul.
- Ezici, Erhan ve Tarhan, Ahmet Bora, "Kamu Hizmetlerinin Üretiminde

Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Toplam Kalite Yönetimi”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, c. 3, no.2. s.13-21. 2011.

- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sobiadsbd/article/viewFile/5000136875/5000125802>. Erişim: 13.11.2015.
- Fidan, Ahmet, *Yerel Kamu Hizmetleri, Balıkesir, 2005.* <http://www.ahmetfidan.com/>
- Erişim: 15.10.2015.
- Gençay, Gökçe, “Ormancılıkta Kamu Yararı”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 60, 2010, s. 38-49. 2010. dergipark.ulakbim.gov.tr/jffiu/article/download/.../1023008903. Erişim: 16.11.2015.
- Gül, İbrahim, “Danıştay Kararlarında ‘Kamu Yararı’ Kavramı”,
- <http://www.ankarabarosus.org.tr/siteler/ankarabarosus/tekmakale/2014-2/23.pdf>. Erişim: 01.09. 2015.
- Gözübüyük, A. Ş. *Yönetim Hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi, 1998.*
- Kayadelen, Mehmet ve Türkyılmaz, Oğuz, “Elektrik Enerjisi Üretiminde Yerli Kaynak Kullanımı Bazı Sorunlar Ve Politika Önerileri”, *TMMOB 9. Enerji Sempozyumunu Bildirileri, Ankara, 2009.*
- Kayadelen, Mehmet, “Mineral kaynakların asıl sahibine yararı”, kayadelen.gen.tr.
- Kayadelen, Mehmet, “[Madenlerin İşletilmesinde Toplum Yararının Gözetilmesi](#)”, *Memleket Mevzuat, Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği (YAYED) Sayı 63, Eylül 2010.*
- Karahanoğulları, Onur, *Kamu Hizmeti, Kavram ve Hukuksal Rejim, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002. s. 54 vd.*
- Karahanoğulları, Onur, “Kamu Hizmetleri Kavramı ve Kamu Hizmetleri Alanında Yeni Eğilimler”; KESK’in 1-2 Şubat 2003 tarihli “Değişim Sürecinde Kamu Hizmetleri ve Sendikal Politikalar Sempozyumu”nda sunulan bildirisi.
- <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/makaleler/kamu-hizmeti-yeniegilimler.pdf>. Erişim: 11.10.2015.
- Kaymak, Hasan, “Düzenleyici Etki Analizi”, *Maliye Dergisi, Sayı 146, Mayıs-Ağustos, 2004, s. 107-131.*
- http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/etkianalizi.pdf. Erişim: 18.9.2015.
- Kurucu, Barçın, “3194 Sayılı İmar Kanunu İle Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı’nın Kamu Yararı Kavramı Açısından Değerlendirilmesi”,

- <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlar-Dergisi/sayi30/sehirplanlama.pdf>. Erişim: 16.8.2015.
- Küçük, Şaban ve Dinçer, Tuğba, "Düzenleyici Etki Analizi", *Sayıştay Dergisi Sayı: 81, Nisan-Haziran 2011*.
- [https://www.maliye.gov.tr/StratejikPlan/Hazırlık%2008-2012%20Stratejik%20Planı%20Hazırlık%20Çalışmaları/%B1/Belgeler%20\(kapalı\)/Düzenleyici%20Etki%20Analizi-Tuğba%20Dinçer.pdf](https://www.maliye.gov.tr/StratejikPlan/Hazırlık%2008-2012%20Stratejik%20Planı%20Hazırlık%20Çalışmaları/%B1/Belgeler%20(kapalı)/Düzenleyici%20Etki%20Analizi-Tuğba%20Dinçer.pdf). Erişim: 25.09.2015.
- Leblebici, Neşe, "Enerji Projelerinde Arazi Temini; Kamulaştırma, Kullanma İzin, İrtifak Hakkı Tesisi, Kiralama, Devir, Tahsis" DEKTMK. 11. Enerji Kongresi, 2009. http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_11/125.pdf. Erişim: 28.10.2015.
- Leblebici, Neşe, "Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca Yürütülen Arazi Temini Çalışmaları Kapsamında Kamulaştırma ve Taşınmaz Değerleme"; TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 1822 Nisan 2011, Ankara. Erişim: 15.10.2015.
- http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/dd42643573d3523_ek.pdf
- Mengi, Ayşegül ve Duru, Bülent, "Kamulaştırmanın Çevreye Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", *Kamu Yatırımları İçin Arazi Edinimi ve Kamulaştırma Sempozyumu - Uluslararası Katılımlı, 14-18 Haziran 2010, Ankara*.
- <http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/Duru%20Mengi%20kamulas-tirma%2019Ekim.pdf>. Erişim: 01.09.2015
- Mehter Aykın, Sibel, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Sürdürülebilir Katılımı İçin Düzenleyici Etki Analizinin Gerekliği", *Yönetim ve Ekonomi, Yıl:2010, Cilt:17, Sayı:2 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa*.
- http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C17S22010/227_242.pdf. Erişim: 29.08.2015.
- Onar, S. S. (1996), *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, Cilt: 1 (3.Baskı), İstanbul.
- Özkan, Necati, "Yatırım Projelerinin Ulusal Ekonomi Açısından Değerlendirilmesi (Genel Tanım, UUNİDO ve Little-Mirrlees Yöntemleri)", *Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi*, c. 2, Devlet Yatırım Bankası, Ankara, s. 237-299. 1985.
- Saraç, Osman, "Kamu Yararı Kavramı", http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md139/O.%20SARAC.pdf Erişim: 16.07.2015.
- Rasgelenler, Özge, "Sosyal Fayda Maliyet Analizi ve Gölge Fiyatlar", *Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi*, c. 2, Devlet Yatırım Bankası, Ankara, s. 221-236. 1985.

- Sezer, Özcan ve Vural, Tarık, "Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı",
- Maliye Dergisi, Sayı 159, Temmuz-Aralık 2010.
- http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/159/OzcanSEZER.pdf. Erişim: 27.08.2015.
- Sezer, Özcan, "Kamu Hizmetlerinde Müşteri (Vatandaş) Odaklılık: Türkiye'de Kamu Hizmeti Anlayışı Açısından Bir Değerlendirme", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 8, 2008, s. 147-171.
- <http://www.ijmeb.org/index.php/zkesbe/article/viewFile/183/132>. Erişim: 21.09.2015.
- Şataf, Ceyda, "Fayda-Maliyet Analizinde Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler: Fayda Ve Maliyetin Belirlenebilme Sorunu", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2014, c.19, S.1, s.107-123.
- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduiibfd/article/viewFile/5000122069/5000112375>. Erişim: 28.10.2015.
- Şimşek, Suat, "Orman Sayılan Alanlarda Orman Dışı Amaçlarla İrtifak Hakkı Tesisinin Kamu Yararı Açısından Değerlendirilmesi"
- <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der81m3.pdf>. Erişim: 31.08.2015.
- Tarhan, Ahmet Bora, "Kamu Hizmetlerinin Üretiminde Yeni Kamu Yönetimi"
- Anlayışı Ve Toplam Kalite Yönetimi" Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 3, No 2, 2011 ISSN: 1309-8012 (Online).
- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sobiadsbd/article/viewFile/5000136875/5000125802>. Erişim: 05.10.2015.
- Tekeli, İlhan, "Mülkiyet Kurumu, Kamu Yararı Kavramı ve İmar Planları Üzerine", Planlama Dergisi 88 (2), TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 6-13, 1988.
- Tezcan, Ayhan Melih ve Poyraz, Ufuk, "Kamu Yararı Kavramının ve Türkiye'deki Yasal Dayanaklarının Kentsel Politikalar Açısından Değerlendirilmesi",
- <http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/12a33be1f43e241ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi>. Erişim: 01.11.2015
- Tombaloğlu, Nermin, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Yararı Kavramı" İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 5 Sayı:1 Yıl 2014 353- 388.

- <https://www.inonu.edu.tr/uploads/old/21/255/nermin-tombalog-lu-5-1-tam.pdf>, Erişim 13.07.2015.
- Ürker, Okan ve Çobanoğlu, Nesrin, "Türkiye’de Hidroelektrik Santrallerin Durumu (Hes’ler) ve Çevre Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, 3(2) DOI: 10.1501/sbeder_0000000046 65
- <http://sbedergisi.ankara.edu.tr/busayi/5.pdf>. Erişim: 21.09.2015.
- Yıldırım, Turan, "Yasama Yetkisinin Sınırı-Hukuk Devleti-Kamu Yararı-Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması", Hukuk Araştırmaları, C:2, 1987, S. 2, s.82.
- Velasquez, Manuel- Andre, Claire- Shanks, S.J., Thomas- J. Meyer Michael; *The Common Good*,
- <http://www.scu.edu/ethics/practicing/decision/commongood.html>, Erişim: 14.08.2015.
- Zabcı, Filiz, "Kamu Yararı Üzerine Bir Değerlendirme", https://www.academia.edu/10087006/Kamu_Yarar%C4%B1_%C3%9Czerine_Bir_De%C4%9Feriendirme. Erişim: 14.08.2015.
- Konukman, Aziz, "Economic Appraisal Methods of Projects", Training Programme on Project Appraisal Organized by State Investment Bank-Turkey and Islamic Development Bank, 8-26, June 1987 (Yayımlanmış tebliğ), Ankara.
- Konukman, Aziz, "Gölge Fiyat Kavramı ve Belirlenmesi", Ekonomik Yaklaşım, Cilt 6, Sayı 16, ilkbahar 1995, Ankara.
- http://ekonomikyaklasim.org/pdfs2/EYD_V06_N16_A06.pdf, Erişim: 25.08.2015.
- EMO, Başka Bir Kamusalılık Mümkün Çalıştayı, Özelleştirme, Kamulaştırma ve Toplumsallaştırma Oturumu Bildirileri ve Tartışmaları, 23.05.2015, Ankara.

Başvurulan Mevzuat

- TBMM İç Tüzüğü
- TC Anayasası
- Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü,
- Danıştay Kanunu
- Sayıştay Kanunu
- Maden Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği
- Türk Petrol Kanunu

- *Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu*
- *Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun (Kabul Tarihi: 15.07.2004)*
- *Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik*
- *Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve bu kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirleyen Tebliğ*
- *Kamulaştırma Kanunu*
- *Elektrik Piyasası Kanunu*
- *Doğal Gaz Piyasası Kanunu*
- *Petrol Piyasası Kanunu.*
- *2015-2017 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi*
- *Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında 644 Sayılı KHK*
- *637 sayılı Ekonomi Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında KHK*
- *Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu*
- *Orta Vadeli Program*
- *Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in*
- **Başbakanlık Genelgesi, No: 2007/6 ve Eki Düzenleyici Etki Analizi Rehberi**
- *Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*
- *Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik*
- *Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği, Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, Doğal Gaz Piyasası Lisans Yönetmeliği*
- *ÇED Yönetmeliği*
- *Türkiye Kalkınma Bankası, Halkbank, Ziraat Bankası, KOSGEB Mrvzuatı*
- *İl Özel İdaresi Kanunu*
- *Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*
- *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Kanunu*
- *Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 658 sayılı KHK*

Yararlanılan Web siteleri

- Mevzuat.gov.tr
- tbmm.gov.tr

- *Anayasa.gov.tr*
- *www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr*
- *ekonomi.gov.tr*
- *epdk.gov.tr*
- kalkinma.com.tr/proje-degerlendirme-sureci.aspx
- *dsi.gov.tr*
- *ormansu.gov.tr*
- *migem.gov.tr*
- *maden.org.tr*

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. 10 dakikalık bir zamanımız var; salondan katkılar ve sorular alabiliriz. Soru sormak isteyen veya katkı koymak isteyen arkadaşımız var mı? Soru sormak veya görüş belirtmek isteyen yok mu? Ben kışkırtayım. Aziz hocam; buyurun.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Ben de şunu söyleyeyim: Müthiş bir mevzuat tarandı. Bilmiyorum, kaldı mı ulaşamadığımız bir yer; olabilir ki, kalabilir. Müthiş bir şey var. Yazılı bir şeyler var, değil mi; yazılı, şunlar, şunlar deniliyor. Fakat hiçbirisine dikkat edilmemiş ve takipçi de olunmamış, onu da söyleyeyim, takipçilik de yok. Bizler açısından da belki bir eksiklik. Kendimize de dönük bir eleştiri yapalım. Mesela, son şeyi Kayadelen anlattı. O yönetmelik neydi?

Mehmet Kayadelen: Mevzuat hazırlamayla ilgili düzenleme.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Hah, o mesela. O müthiş. 2007'den beri yürürlükte; ama yıl 2015 ve görüyorsunuz durumu. Yani böyle bir şey olabilir mi! Yani geç keşfettiğimiz şeyler de var, geç fark ettiğimiz olaylar da var.

Dolayısıyla, eğer biz, toplum açısından, diyelim ki bir nükleer santrali ele alsak, arkadaşlar, istediğiniz analizi yapın, sonuçlar olumsuz. Yani nükleer santralin toplumsal yararı, toplumsal maliyetlerle karşılaştırırsanız, toplumsal yarar makasın diplerinde şey yapar; makas açılır, açılır ve toplumsal maliyetin sıçradığı, adeta katlandığı bir noktaya doğru gelir. Bu analizlerle kamuoyunun önüne çıkarsak, açık söyleyeyim, çok sağlam, arkamızın güçlü olduğu ve muhalefetin de maddi temellere dayandığı bir Türkiye'ye doğru çok sağlıklı gideriz diye düşünüyorum. Benim söyleyeceklerim bu kadar.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. Başka görüş belirtmek isteyen veya soru sormak isteyen var mı? Buyurun.

Nurettin Türkoğlu: Mehmet Bey, sunumunuzun ikinci sayfasında bir ifade vardı; "Devletin işlevlerinin tanımlanması siyasal akımlara göre farklılık gösterir" diye bir kavram vardı. Burada ne demek istediğinizi tam anlamadım ben. Yani devlet ne, hükümet ne, orayı biraz karıştırdım.

Mehmet Kayadelen: Hocalarım buradayken ben bu konuda bir şey demeyeyim, ama...

Nurettin Türkoğlu: Bu ifadeyi siz kullandığınız için soruyorum.

Mehmet Kayadelen: Doğru, kullandım. Yani Marksizm'in devlete, devletin işlevlerine bakışı ile liberal yaklaşımın, o görüşü benimseyenlerin devletin işlevlerine bakışı ya da bir başka akımın bakışı örtüşmüyor. Yine

hocalarımızın kaynaklarını okuduğum kadarıyla, Milattan Öncesinden beri, Aristo zamanından beri konuşulan kavramlar bunlar.

Nurettin Türkoğlu: Evet. Bir de Anayasadan hep bahsedildi. Sanki böyle Anayasa ile kanunlar çatışıyor gibi bir algı oluştu. Bizim 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu 2001’de çıktı, şu anda rakam olarak 6046’ya dönüştü. Bu kanunlar çok net; “Devlet enerji yatırımı yapamaz” diyor artık. Dolayısıyla, burada bir çelişki mi var? Ben onu tam anlayamadım. Sanki Anayasaya göre devlet mutlaka yapacak edecek gibi bir algı oluştu. “Kaynakları koruyacak” falan denildi. Bir konu.

Bir de kamudan bahsediliyor. Kamunun tanımına baktığımızda, “Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü” diyor. Dolayısıyla, burada amaç eğer müşteri memnuniyetiye, yani halka hizmetse, bunu kamu mu yapacak ya da kamu bunu hangi mantıkla yapacak? Örneğin, ben eski bir bürokratım, 18 sene kamuda çalıştım, hiçbir derdim olmadı, hiçbir kaygım olmadı, kimse bana hesap sormadı, idari mevzuata uygun olarak herkesi de batırabilirdim. Orada bir tane mevzuatınız var, demin de şikâyet edildi, o mevzuata göre varlığınızı sürdürmeniz sizin için yeterli, on numara bir memur olursunuz. Yani aslanı kediye boğdurduğunuz zaman çok iyi bir memur olursunuz mevzuata göre. Dolayısıyla, burada amaç eğer halka hizmetse, müşteri memnuniyetiye, bunu kamu ve özel sektör yapacak kaygısıysa, burada kamunun tanımı çok net; performans kaygısı hiç yok.

Dolayısıyla, kanunlar çok net. 4628, yeni adı 6046, bunlar çok net; “Devlet artık bu yatırımı yapamaz” diyor. Enerji zaten dünyada da artık kamu eliyle yapılmıyor. Bir nükleer için bile, biliyorsunuz, özel kanun çıktı, yoksa devlet yapamazdı. Orada da tam ne olduğu net değil. Yani dünya bu noktadayken, şu an bunları paylaşıırken, ben buradaki amacı sormak istiyorum; yani bu ifadeden ne anlayalım?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Evet, başka? Buyurun.

Fatih Kaymakçioğlu: Devletin yapacağı hizmetin ya da kamu hizmetinin özel sektöre yaptırılması işinin adı aslında imtiyazdır. Yani bu işi ele alırken imtiyazla başlamak gerekiyor. Bu imtiyaz kavramını atladığımız zaman iş farklı boyutlara gider. Fayda: maliyet hesabı gibi, sosyal maliyet analizi yapılması mantığını ben çok merak ediyorum, hatta heyecanlandım. Ama bu işin, yani kamu hizmetinin tanımını Anayasa Mahkemesi yapmıştır, halen de geçerlidir, nasıl yapılacağı da orada çok nettir, kaldırılmamıştır. Ama 1999 yılında üç tane önemli yasal düzenleme yaptılar. Uluslararası tahkim... Bu kamu hizmetinin özel sektöre yaptırılmasında Danıştay incelemesinin kaldırılması vardır, sadece görüş bildirmeye dönüştürmüştür. En önemli kavram da, hangi işlerin kamu hizmeti olduğu-

nu yasama organının yetkilerine bırakmıştır. Sorun buradadır aslında. Yani yapısal sorun buradadır.

Ama böyle bir sunuştan dolayı ben teşekkür ediyorum. Özellikle bu sosyal fayda maliyet analizlerinin uygulanabilirliğiyle ilgili ek bir çalışma daha yapılırsa çok sevineceğim. Bunun sosyal yönleri heyecanlandırdı beni. Bunu nasılölçeceğiz?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. Bir soru daha alacağım. Buyurun.

Doç. Dr. Sedat Çal: Teşekkür ederim. Sunum yaparken belirttiğiniz bir hususa ilişkin, Mevzuat Hazırlama Yönetmeliğine yönelik bir şey söyleyeceğim.

Mevzuat hazırlamaya yönelik yönetmelik hazırlamak iyidir, hoştur; ama asıl bunu yönetmelik düzeyinde değil, normlar hiyerarşisi çerçevesinde daha üst düzeyde yapmış olmak, yasal ve hatta anayasal temelini hazırlayıp, ondan sonra yönetmelikte detaylarına geçmek lazım diye düşünüyorum. Yoksa, sadece bir yönetmelik çıkarmış olmanız, yasa kurgusu, yasama organının yetkileri itibarıyla çok anlamlı olmayacaktır.

Bir de, soru soranlara cevap vermek, polemik yapmak gibi anlaşılmaz umarım; cevap vermek açısından değil, ama sadece YEDAŞ adına söz alan özel sektör temsilcisinin sözüne bir ilave yapayım, müsaade ederlerse. O da şu: “Devlet nükleer santral yapamaz” diye bir ifadede bulundu. Beni bağışlasınlar kendileri, ama maliye ya da finansman anlamıyla bu pek gerçekçi bir ifade değildir, tam tersi söz konusudur.

Nurettin Türkoğlu: Kanun öyle diyor, ben demiyorum.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Karşılıklı olmasın lütfen.

Doç. Dr. Sedat Çal: Kanun ya da değil, benim dediğim şu: Devlet bunu yapamaz. “Nükleer enerjiyi devlet yapamaz” dersiniz farklı bir şey; ama...

Nurettin Türkoğlu: Kanun öyle diyor, ben değil.

Doç. Dr. Sedat Çal: Peki. Ama sizin şöyle bir ifadeniz vardı: “Devlet bu işi yapamaz” diye. Ben yanlış anladıysam özür dilerim.

Nurettin Türkoğlu: Kanun öyle diyor.

Doç. Dr. Sedat Çal: Peki. Finansman anlamında bal gibi yapar, onun altını çizelim.

Teşekkür ederim.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Evet, şimdi Mehmet Bey'e söz verelim, soruları yanıtlasın.

Mehmet Kayadelen: Teşekkür ederim sorular için. Birincisi, Nurettin Bey'in sorusuna cevap vereyim. Anayasada şuna baktık. Kamuya ait kaynakların kullandırılmasında kamu yararı gözetilmesine ilişkin hüküm var mı, yok mu? Madenler, mineral kaynaklar ve diğerleri, petrol, falan filan; bunların işletme ruhsatı verilmesinde birilerine imtiyaz verirken, ayrıcalık verirken, kamu yararının da gözetilmesi gerektiğine ilişkin hüküm yok. Söylemek istediğimiz bu. Kamu yararı pek çok yerde geçiyor, toplum yararı da geçiyor Anayasada. Enerji Bakanlığının Kanununa baktık, Maden Kanununa baktık, hiçbirinde yok. Söylemek istediğimiz bu. Kimin işlettiği çok önemli değil, burada ona girmiyoruz. Kamuya ait kaynakları kim kullanıyorsa, kamu, onun adına devlet, o imtiyazı, ayrıcalığı birisine verirken, sadece o kâr etsin diye değil, sadece o hizmeti birilerine ya da topluma götürsün diye değil, çeşitli alternatifler arasından topluma en fazla faydayı sağlayacak olana ayrıcalık yaratır. Dolayısıyla, bunun için yapılması gereken, her projenin incelenmesidir. Gerze'ye termik santral yapılmalı mı, yapılmamalı mı? Bunun gibi. Toplum yararı açısından bu analizler yapılır, sonuçta "Yapılsın" kararı çıkarsa yapılsın, "Yapılmasın" kararı çıkarsa yapılmaz. Dolayısıyla, kamu yararı vardır: yoktur gibi, takdir haklarına dayalı öznel değerlendirmelere dayanmasın. Söylemek istediğimiz bu. Bu, kamu yatırımları için yapılıyor, ama özel sektör yatırımları için yapılmıyor.

Kamu hizmeti, devletin temel işlevlerinden biridir, varlık nedenidir dedik. Bütün bu elektriğin üretilmesi, sunumu kamu hizmetine giriyor. Dolayısıyla, yasama ve yürütmenin temel amacı, kamu yararı, toplum yararı olması gerekir. Dolayısıyla, yasa çıkartırken de, mevcut yasalar uygulanırken de toplum yararının olup olmadığı gözetilmeli.

Yönetmelikle ilgili soruya cevap vereyim. O yönetmelik de mutlaka kaynağını bir kanundan alıyordur. Yani devlet diyor ki, "Mevzuat, Mevzuatı Hazırlama Yönetmeliğine göre yapılmalı." Ama devlet, kendisinin çıkarttığı o yönetmeliğe de itibar etmiyor 2007'den beri. Onunla ilgili bir Başbakanlık genelgesi var, o genelgenin ekinde de "Düzenleyici Etki Analizi Nasıl Yapılmalı?" diye bir rehber var. Dolayısıyla, Türkiye'deki mevzuatların ona göre hazırlanması gerektiği kabul edilmiş.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Peki, teşekkür ederiz.

Mehmet Kayadelen: Ben teşekkür ediyorum, sağ olun.

Hüseyin Yeşil (Başkan): İkinci konuşmacımız, Prof. Dr. Seyhan Erdoğan.

Buyurun.

Enerji Yoksulluğu ve Sosyal Politika
Prof. Dr. Seyhan Erdoğan



Özgeçmiş: 1968 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek Lisans Derecesini aynı Fakültenin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden, Doktora Derecesini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünden aldı.

ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Uzun yıllar işçi sendika ve konfederasyonlarında danışmanlık yaptı. Türkiye'de elektrik sektöründeki sendikaların ve meslek örgütlerinin çalışmalarına makaleleri ve sunumları ile katkı yaptı. Halen Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde ders vermektedir.

Türkiye'de Sendikacı Kadın Kimliği (ortak yayın), Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık ve Hizmet Ticaretinde Gerçek Kişilerin Hareketi, Türkiye'ye Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları (ortak yayın), Türkiye'de Ev İşçileri (ortak yayın) başlıklı kitapları, çalışma ekonomisi, çalışma ilişkileri ve sosyal politika konularında yurtdışı ve yurt içinde yayınlanmış kitap bölümleri ve çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Enerji Yoksulluğu ve Sosyal Politika

Değerli katılımcılar, Sayın Başkan, değerli konuşmacılar, değerli yöneticiler; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Beni bu toplantıda konuşmacı olarak davet ettiğiniz için de çok teşekkür ediyorum.

Çok uzun yıllardan beri TMMOB'la ve Elektrik Mühendisleri Odasıyla, özellikle elektrik enerjisinde üretimle başlayarak, önce imtiyaz sözleşmeleriyle başlayarak, yap-işlet-devret modeliyle başlayarak, daha sonra ta dağıtım özelleştirmelerine kadar süren süreçte, biraz da kalbimizi kıran ve bizi yoran bir mücadele süreci geçirdik, bugün belirli bir noktaya geldik. 10 yılı aşkın, hatta çok aşkın, 90'lı yıllardan itibaren gelen bu süreç içerisinde böyle bir konuşma yapacağımı düşünmemiştim. Ama bugün geldiğimiz noktada, artık enerjiyle ilgili olarak, enerji yoksulluğu konusunun gündeme geldiğini ve enerji yoksulluğunun bir sosyal politika konusu haline getirildiğini, geldiğini görüyoruz. Böyle bir döneme geldik. Yani enerji bir temel insan hakkı olarak, ki bunun içerisinde ısınma, aydınlanma ve su vardır; yani elektrik, gaz ve su, bir temel insan hakkı olarak, uluslararası insan hakları belgelerinde de bu hizmetler temel insan hakkı olarak sayılmasına rağmen ve bu anlamda da bir kamusal sorumluluk olmasına rağmen, bu özelleştirme süreci içerisinde artık piyasada metalaşan, dolayısıyla satıcının ve müşterinin karşı karşıya geldiği bir alan haline dönüştü. Onun için, bugün benim konuşmamın başlığı böyle: Enerji Yoksulluğu ve Sosyal Politika.

Enerji, bir insan hakkı olarak, kamusal hizmet alanının dışına çıkıp, piyasada metalaşmış bir hale dönüşünce, o zaman, yoksulluk ve sosyal politika konusu haline dönüşüyor. Ama işin bu boyutu da var. Onun için, bu konuyu da ele almamız lazım.

Biliyorsunuz, özellikle bugün Türkiye'de, içinde yaşadığımız siyasal ortamda da enerji güvenliği çok boyutlu olarak tartışılıyor. Ama ben, bundan önce bu konuyla ilgili konuşmalarımda, enerji yoksulluğunu aslında enerji güvenliğiyle ve özelleştirmelerle ilgili bir kavram olarak ele almıştım. Gerçekten de enerji güvenliği olayına baktığımız zaman, televizyonda bir vatandaşımız vardı, ısınmada tezek kullanıyor. Mesela, onun için, bizim bugünün koşullarında tartıştığımız enerji güvenliğinin çok fazla bir anlamı yok. Çünkü onun enerji güvenliğinin içerisinde sadece ulaşabileceği kaliteli bir enerji kaynağı değil, aynı zamanda tüketebileceği bir enerji kaynağı söz konusu. Çünkü biz biliyoruz ki, enerji güvenliğinin tek bir tanımı yok; ama uzun vadeli bir bakış açısıyla, ister girdi olarak, ister hane halklarının tüketimi amaçlı olarak, ulaşılabilir ve kaliteli bir biçimde enerjinin sunulması demek oluyor. Ama bu yeterli değil; yani sadece

ulaşılabilir ve kaliteli enerji değil, aynı zamanda tüketilebilir bir enerji gerekiyor, ki enerji bu geniş kesimler için güvenli bir enerji olsun. Ama ne yazık ki, enerji güvenliği de bu bağlamda ele alınmıyor.

Onun için, önce tanımlardan iki farklı kavram üzerinde durmak istiyorum.

Bunlardan bir tanesi enerji yoksunluğu, diğeri de enerji yoksulluğu. Çünkü bunların ikisi aslında farklı özellikler olarak karşımıza çıkıyor. Şöyle bir tanım üzerinde durmamız lazım: Enerji yoksunu kim, enerji yoksulu kim?

Bir tanesi, daha çok geçmiş dönemlerin bir sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Nasıl bir sorun bu diye bakarsak; genel olarak gelişmekte olan ülkelerin, özel olarak da kırsal bölgelerin elektrik enerjisine ulaşabilme sorunu, enerjiden yoksun olma hali. Eski enerji yoksunluğu da, örneğin Dünya Bankası dokümanlarında enerji yoksulluğuyla aynı anlamda kullanılıyor. Ama artık bu iki kavramın birbirinden ayrıldığını görüyoruz. Çünkü bugün dünyada 1.3 milyar insan elektrikten yoksun, yani elektriğe ulaşamıyor. Elektrik üzerinden örnek veriyorum; çünkü yaşamsal anlamda en belirleyici enerji, elektrik. Ayrıca, bunu niceliksel olarak ifade etmek daha kolay oluyor. 2030 yılında da bu rakam çok fazla azalmayacak. Esas olarak gelişmekte olan ülkelerde bu kişiler. Yüzde 80'i Güney Asya ve Sahra altı Afrika'da. Bunlar elektrik enerjisine ulaşamıyor. Bu, bir tür hizmet ve altyapı sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Yeni bir sorun değil. Enerjinin kullanımıyla birlikte, özellikle azgelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bir sorun olarak görüyoruz.

İkinci Dünya Savaşından sonra, Dünya Bankasının ilk çıkışında -ki Dünya Bankasının kurulmasının temel amaçlarından birisi de budur- altyapı yatırımlarında, özellikle de enerji alanında, azgelişmiş ülkeleri enerji yoksunluğundan kurtarmak ve sermayesi kıt olan bu tür ülkelerde, başta enerji olmak üzere, altyapı hizmetlerinde uzun vadeli ve düşük faizli kredilerle altyapı yatırımlarını ve kamusal elle gerçekleştirmek üzerine kurulu bir program vardı, Türkiye'de de, gerçekten, enerji yoksunluğunun giderilebilmesinde, tüm dünyada olduğu gibi, bu Dünya Bankası kredilerinin önemli bir rolü olmuştu. O dönemin enerji yoksunluğuna getirilen bu çözüm, esas itibarıyla, iktisatçı olarak bizim, Keynesyen çözüm dediğimiz çözümdü. Zaten biliyorsunuz, Dünya Bankası ve IMF'nin fikir babası da Keynes'tir.

Yaklaşım buydu ve esas olarak da gelişmekte olan ülkelerin bir problemi olarak görölüyordu. Bugün de devam ediyor. Demin dediğim gibi, yine dünyada, özellikle en yoksul ülkelerde, Sahra altı Afrika'da, Güney Asya'da çok geniş kesimler enerjiden yoksun. Ama bugün artık Dünya Bankası bu enerji yoksunluğuna Keynesyen çözümler değil, neoliberal politikalar ve

özelleştirme öneriyor. Yani bir tür enerji yoksunluğu politikası mevcut. Bu, dediğim gibi, eski bir sorun. Halen de devam ediyor. Yalnız, dünyada buna önerilen politika demetleri farklılaşmış durumda.

İkinci bir sorun olarak, yani ulaşılabilirlik sorunu dediğimiz bu sorunun yanı sıra, bir de yeni bir sorun olarak karşımıza çıkan, enerjinin satın alınabilirliği, affordability dediğimiz sorun var. Yani enerji var, ulaşma sorunu o anlamda yok; Türkiye’de çok kaliteli değil, ama pek çok yerde ulaşma sorununun olmadığını biliyoruz, görüyoruz. Ama bir başka sorun ortaya çıkıyor; enerjinin satın alınabilirliği, yani affordability sorunu dediğimiz bir olay. Burada ilginç bir şey; eskiden, gelişmekte olan ülkelerin ve kırsal bölgelerin sorunu olarak görülen enerji yoksunluğu, ulaşılabilirlik sorunu, artık günümüzde tam tersi; gelişmiş ülkelerin, kapitalizmin merkez ülkelerinin, örneğin İngiltere’nin, örneğin Avrupa’daki pek çok ülkenin ve Türkiye’de de özellikle kentsel bölgelerdeki kent yoksullarının bir sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla, geçmişin ulaşabilme sorunu, artık satın alabilme sorunu haline dönüştü.

Bugüne kadar satın alınabilirlik açısından da Türkiye’deki tartışmalar esas itibarıyla KOBİ’ler için tartışıldı. Yani “KOBİ’ler girdi olarak enerji satın alıyorlar, enerji pahalı, dolayısıyla satın alamıyorlar” gibi, KOBİ’lerin enerji satın alma sorunları tartışıldı. Çiftçilerin özellikle tartışıldı. Biliyorsunuz, sulama açısından çiftçilerin elektrik borçları çok yüksek; hacizler geldi vesaire. Bu tartışıldı. Sanayinin enerji satın alamama sorunu tartışıldı, fiyatlar açısından. Ama artık bugün bu şekilde değil; yani bir girdi olarak enerjinin satın alınabilirliği değil; dünyada geniş tüketici yığınların, özellikle yoksul emekçi kitlelerin bu enerjiyi satın alma kapasiteleri açısından tartışılmaya başlandı. Enerji yoksulluğu artık kırsal bir sorun olmaktan çok, kentsel bir sorun olarak ortaya çıkıyor ve dünyanın pek çok ülkesinde, sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de, özellikle hizmetlerin özelleştirilmesinin, ticarileştirilmesinin büyük mesafe kat ettiği, dolayısıyla neoliberalizmin o anlamda anavatanı olarak karşımıza çıkan İngiltere’de çok ciddi bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Bu kış aylarında da yine tartışmalar sürecektir; her yıl İngiltere’de evlerinde soğuktan donarak ölen ve sayıları binlerle ifade edilen yaşlıların durumundan bahsediliyor. Çünkü enerji derken, hatta buna yakıt yoksunluğu da, fuel poverty deniliyor. Burada kastedilen sadece elektrik değil, Avrupa Birliği bağlamında esas itibarıyla elektrik ve gaz. Bazı yerlerde buna su da ilave ediliyor, bazı yerlerde ulaşım da ilave ediliyor; ama ana hatları itibarıyla elektrik ve gaz yoksulluğu olarak karşımıza çıkıyor. Biliyorsunuz, İngiltere’de kömür dağıtma programı olmadığı için, orada gaz yoksulluğu, ölümle sonuçlanan bir yoksulluk sorunu, bir sosyal politika konusu olarak

karşımıza çıkıyor.

Şöyle bir şey var: Bir kere, bu, gizli bir yoksulluk türü. Bu salonda genel hatları itibarıyla orta sınıf arkadaşlarımızın oturduğunu ve arada bir gaz ve elektrik faturalarından şikâyet etseler bile, ödeyememe durumu olmadığını görüyoruz. Dolayısıyla, bu, aslında bizim ülkemizde bir sorun olarak pek tartışılmıyor. İlginç bir biçimde, Avrupa’da çok daha yüksek sesle tartışılıyor. Ama bizim ülkemizde bir sorun olarak tartışılma aşamasına gelmedi.

Buradaki arkadaşlar daha iyi takip etmiştir; Avrupa Birliği’nin enerji paketi ve oradaki direktifler bağlamında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının son stratejik planına “korunması gereken tüketiciler” gibi bir kavram konulacaktı, taslak raporda vardı. Konuldu mu? Ben son rapora baktım, görmedim. Onu da koymadılar diye biliyorum. Biz bu tür şeyleri Avrupa’dan ithal ederiz. O kavram da Avrupa’dan ithal olarak gelecekti; ama yanılmıyorsam, çok hızlı bir tarama yaptım, sözcük taraması, son stratejik planda da bunu göremedim. Dolayısıyla, bizde gizli bir sorun bu.

Gizli sorun şöyle: Yaşamazsan bilmezsin o gizli sorunu. Ne zaman manşete çıkar? Bu, Türkiye’de bazı düzensiz çalışan kaçak-göçmen sorunu gibi... Kaçak ve düzensizi bir arada kullandım; birisi halkın genelde kullandığı, öbürü biz sosyal bilimcilerin kullandığı kavram olduğu için. Bunlar iş kazalarında ölünce, gazete manşetlerine çıkar; dersin ki, “Şurada bir göçmen işçi yasal şeyler olmadan çalışıyordu, öldü.” O da öyledir. Gizli bir sorun olarak yaşar. Neyse ki onların varlıkları belli bölgelerde gözle görülür hale geldiği için, yeni bir bilinç oluştu. Ama bu elektrik yoksulluğu, enerji yoksulluğu gizli bir sorundur; gazete manşetleriyle gözümüzün önüne gelir.

Mesela, bir manşet okuyayım size: “Şehit evinin elektriği borçtan kesilmiş.” Böyle deyince, her şey bir arada; şehit evi, dul bir kadın, üç çocuk... Manzara bu. Biri engelli, borçtan dolayı elektrik kesilmiş; 200 liralık borcunu ödeyemediği için, faiziyle 2 bin lira olmuş ve bu, Doğu ve Güneydoğu’da değil, Adapazarı’nda bir aile. SEDAŞ, haciz işlemi başlatmış. Ama tabii, şehit evi olduğu gazete manşetiyle çıkınca, herkes çok mahcup oluyor, onun üzerine haciz işlemi durduruluyor, sağ olsun, SEDAŞ çalışanları aralarında para topluyorlar, borcu ödüyorlar ve bu utanılacak durum o an için aileyi kurtarıyor. Sonra ne oldu bilmiyorum; çünkü bir gelir, bir gider. Bir sürü örnek var. Çok güzel örnekler vardı, ama zaman kısıtlılığından dolayı hızlı geçiyorum.

Sadece Doğu ve Güneydoğu’da “faturalarını ödeyemeyenler” diye bir kavram değil, Türkiye’nin her yerinde var; Antalya’da, Batı’da, İstan-

bul'da, faturalarını ödeyemeyen kişilerin durumu ancak gazetelere manşet oldukları zaman biliniyor, görülüyor. Hatta birisinde elektrik faturası şurada, eve girip bakıyorlar, adam kendini asmış. Abartmıyorum, gazete haberi söylüyorum. Dolayısıyla, ancak böyle ortaya çıkar.

Yine mesela Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneğinin açıklaması üzerinden söyleyeyim: 2014 yılı sonu itibarıyla dağıtım sistemini kullanan tüketici sayısı 38.5 milyon. Ki bunların çoğu Boğaziçi ve Başkent gibi büyük metropol kentlerimizde. Her ay Türkiye genelinde 15 milyon elektrik abonesine, "Elektrik faturanızı ödeyin" ihbarnamesi gidiyormuş. Haydi bunların bir kısmı ihmalkar; yani hepsi ödeyemeyen değil de, bir kısmı ihmalkar diyelim. Ama yüzde 50 oranında bir elektrik faturasını ödeyememe durumu var. "Sektörün en büyük sorunu, zamanında ödenmeyen faturalar" diyor dernek. Bunların yüzde 35'i ihtarnameden sonra faturasını ödüyormuş. İfade şu: "Yurttaşlar faturayı ödeyemeyince karanlık günler başlıyor." Yani her şirketler için, hem tüketiciler için karanlık günler başlıyor. Yüzde 10-15'i de elektrikleri kesildikten sonra faturasını ödüyor. Yıl sonuna gelindiğinde, bir kısım, tamamen, disconnect dediğimiz, sistem dışına çıkıyor ya da kaçak kullanıyor, bilemiyorum. Hiç ödemeyen ve disconnect olan müşteriler de var. Bazı bölgelerde bu oran yüzde 2. Bu, çok yüksek bir disconnection oranıdır. "Dolayısıyla, dağıtım şirketi olarak elimizdeki tek silah çünkü, abonenin elektriğini keseriz biz" diyor.

Doğalgazda da buna benzer bir durum var. Doğalgazda da 10 milyonu geçti abone sayısı ve 2014 yılında, EPDK verilerine göre, 1.7 milyon doğalgaz faturası zamanında ödenemedi, 1.2 milyon gaz kesme işlemi uygulandı. Düşünebiliyor musunuz; 1.2 milyon.

Yapılmış olan araştırmalar var. Ben, TEPAV-Dünya Bankası-UNİSEF araştırmasından bahsetmek isterim. Özellikle kriz döneminde yapılan bir araştırma. Kriz döneminden hemen sonra, 2009'da yapılmış. Ankete katılan ailelerin yaklaşık yüzde 10'u geçici olarak elektrikten mahrum kalmışlar. Her aileden yüzde 3-6'sı, su, gaz, elektrik tamamen kesildiğini bildirmiş ve ailelerin yüzde 55'i de elektrik faturasını ödemek için -standart çözüm mekanizmasıdır- gıda harcamalarını azaltmış. Yani aile boğazından kesiyor aile. Elektrik o kadar temel bir ihtiyaçtır ki ve elektriğe olan talep o kadar inelastiktir, esnek değildir ki, yerine bir şey getiremezsiniz. Şimdi gaz kesilse, biliyorum, herkesin kafasında var: "Nerede soba kurarım, pencereden bacayı nasıl çıkartırım?" falan. Ki Türkiye'de kömür yardımı nedeniyle gaz bu kadar kritik değil, yani talep daha esnek buna. Ama elektrik tamamen, gıdadan kesmeye götürecek kadar öncelikli bir ihtiyaç. Yani çocuğunun boğazından kesip o faturayı ödüyor. Bu TEPAV-Dünya Bankası araştırması da bunu söylüyor.

Kaç kişiler Türkiye’de? Sayı vermek zor. Bununla ilgili birtakım çalışmalar var; ama dünyada var, Avrupa Birliğinde var. Türkiye’de şöyle bir yol tutulabilir: TÜİK verilerine göre, 2014 yılında, medyan geliri yüzde 60’ın altında olana yoksul diyoruz. Medyan geliri yüzde 60’ın altında olan haneye yoksul diyoruz. Bu durumda olan kişi sayısı 22 milyon. Yani 22 milyon yoksulumuz var. Avrupa Birliğinde de, dünyada da enerji yoksulluğunu şöyle söylüyorlar: “Yoksul aileler, aynı zamanda enerji yoksuludur; eğer herhangi bir özel sübvansiyon, özel bir destek yoksa.” Mesela, bu ailelerin, bu yoksulların yüzde 60’ı “Çatım sızdırıyor” diyor. Yüzde 63’ü “Isınma ihtiyacımı karşılayamıyorum” diyor. Yüzde 83’ü “Yeterince proteini alamıyorum” diyor. Elektriği sormamışlar, diğerlerini sormuşlar TÜİK araştırmasında.

Ama şunu söyleyeyim: Ben küçük bir çalışma yaptım, onu da söyleyeyim. 2007-2014 yılları arasında elektrik fiyatlarındaki reel artış yüzde 33.9. 2007-2014 yılları arasında net asgari ücretteki reel artış yüzde 19.9. Yani 2007’de 230 kilovat/saat tüketimin asgari ücrete oranı yüzde 8.8’den, 2014 yılı itibarıyla yüzde 9.6’ya çıkıyor. 1 puan yükseliyor. Yani ülkenin, tersine bir gelişme olacağı halde, çok ciddi bir biçimde... Bunu sadece elektrik için yapıyorum, doğalgazda da durum aynı. 2007-2004, özellikle dağıtım özelleştirmelerini katan bir dönemi ele almak istedim. Bu dönemde bu elektrik yoksulluğunun arttığını görüyoruz.

Bir başka araştırma daha var, UNDP-Hacettepe Üniversitesi araştırması. Ama bunu geçiyorum, vaktimiz sınırlı.

Şimdi, Avrupa Birliği’nden biraz bahsetmek istiyorum. Avrupa Birliği’nde ilk bu enerji yoksulluğu sözleri 2001-2002 yıllarında başladı. Ama böyle muğlak, hatta enerji yoksulluğunu enerji yoksunluğu olarak alan, gelişmekte olan ülkelerin sorunu gibi gören bir anlayıştı. Ama özellikle 2007-2008 yıllarındaki (Biliyorsunuz, bu, küresel kapitalizmin malileşmesinin yarattığı finansal kriz dönemidir) kriz döneminden sonra ve Avrupa Birliğinde de kamu hizmeti anlayışının genel çıkar hizmeti anlayışına dönüştürülmesinden sonra, Avrupa Birliğinde gerçekten çok ciddi bir sorun olarak ortaya çıktı. 2007-2008’den itibaren. 2012 yılı Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasına göre, Avrupa vatandaşlarının 54 milyon -ki yaklaşık yüzde 10.8’ine denk düşüyor nüfusunun- ısınma yoksulu. (Gaz veya diğer bir kaynak) Aynı zamanda elektrik faturalarını ödeyemeyenlerin oranı da yüzde 10 civarında. Özellikle Doğu ve Orta Avrupa’da ve Güney Avrupa ülkelerinde bu oranlar çok daha yüksek olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla, diyorlar ki, “Avrupa Birliği, 2007-2008’den itibaren çok ciddi bir enerji yoksulluğu sorunuyla karşı karşıya.” Bu bazen yakıt yoksulluğu, bazen enerji yoksulluğu olarak ifade ediliyor.

Ve bunun için de şunu öneriyorlar; 2009'daki direktiflerden itibaren şöyle bir kavram geliyor: Avrupa Birliği diyor ki, "Enerji piyasalarında kesinlikle rekabete açma, yani ticarileşme... Orada özelleştirme demezler, biz açık biçimde özelleştirme üzerinden gidiyoruz; daha çok rekabete açma sözcükleriyle ifade edilir. "Enerji piyasalarında kesinlikle rekabete açma sürecinin asla zarar görmemesi koşuluyla, hükümetler, piyasadaki en çok incinebilir, korunmaya muhtaç (Bizim strateji belgesine de aynı kavramı koymak istediler, demek ki girmede –S.E) toplulukların korunması, tüketicinin korunması (Tüketiciyi koruma kavramını da alıyorlar –S.E) ve enerji yoksulluğu tuzağına düşmemesi için çalışırlar." Ne yaparlar? Tüketiciyi korurlar, bunun için gerekli önlemleri koyarlar, rekabetçi tarifeler sunarlar (Nasıl sunarlarsa artık? Rekabetçi tarife deyince Avrupa'da da gülüyorlar) ayrıca da enerjinin etkin kullanımını sağlarlar; konutları yenilerler, milleti eğitirler vesaire gibi.

2009'da bu direktifleri kabul ettiler, bununla ilgili enerji paketi içerisinde gerçekten önemli kavramlar yer aldı. Ama sonuç itibarıyla, bütün bunlardan sonra, Avrupa Birliğinde enerji yoksulluğuna ilişkin olarak getirilmiş olan tartışmalar, kavramlar, 187 dokümanın incelenmesinden sonra yapılmış olan Avrupa'da bir araştırma diyor ki, "Avrupa'nın bu konudaki politikası, yani yakıt veya enerji yoksulluğuna ilişkin politikası, parçalanmış ve ne olduğu belirsiz bir politika." Öyle mi? Ben de okudum direktifleri; söyledikleri gibi. Çünkü enerji yoksulluğunu tam tarif etmiyor. Bu incinebilir-korunması gereken kavramını tam tarif etmiyor, ikisini birbirine karıştırıyor. Sonuç itibarıyla da "Elinizden geleni yapın" diyor; ama kimin için ne yapacağını da belli etmiyor. Ama en sonunda da diyor ki, "Bu zaten üye ülkelerin meselesidir." Üye ülkeler bu konuya eğiliyorlar mı? Bir kısmı eğiliyor, bir kısmı eğilmiyor.

Sonuç itibarıyla, Avrupa Birliği'ndeki ülkelerin önlerinde şöyle bir yol var: Diyorlar ki, "Biz, enerji yoksulu diyeceğimiz kişileri nasıl tanımlayacağız?" Dünyada da bununla ilgili tartışmalar var. Esas itibarıyla, "Yoksulu zaten tanımlıyoruz" diyorlar, "O yoksulu enerji yoksulu olarak da kabul edebiliyoruz" diyorlar, "Dolayısıyla, onların enerji faturalarına, gaz faturalarına, elektrik faturalarına bir tür destek veriyoruz" diyorlar.

Oradaki enerji şirketleri de diyorlar ki, "Bunu sosyal yardım kapsamında verin ve genel olarak vergilerle finanse edin." Böyle bir tartışma var. Çok az ülkede, tarifeler yoluyla, kros tarife yoluyla veya elektrik şirketlerinin katkısıyla bu sübvansiyonun verilmesi tartışılıyor. Ama bunun "rekabetçi piyasayı bozacağı" gerekçesiyle şirketler çok bu konuya girmiyorlar. Avrupa ülkelerinin çoğunda, bir sosyal yardım olarak, fatura ödenmesi biçiminde bu getirilmiş durumda. Çünkü gerçekten, özellikle gaz faturasını

ödeyemiyorlar. Ödeyemeyince, bizdeki gibi, belediyeler kömür yardımı yapmadıkları için... Ankara Büyükşehir Belediyesi, biliyorsunuz, Avustralya'dan kömür ithal ediyor veya TKİ'nin kömürleri çok büyük oranda satın alınıp, sosyal yardımlaşma vakıfları aracılığıyla dağıtılıyor. Aile başına 500 kilo diyorlar, ama 1 tona kadar çıkıyor o. Orada öyle bir şey de yok. Adamlar ölüyor yani, evlerinde ölü bulunuyorlar. Dolayısıyla, çok ciddi olarak, bir tür fatura ödeme, gazdan disconnect olmasının engellenmesi yoluna gidiliyor. Çünkü bunlar genelde yaşlı müşteriler aynı zamanda. Bu tür sosyal politika önlemleri var. Sadece orada değil, Amerika'da da var; Kaliforniya'da mesela. Orada da sosyal yardım programına yazılana, aynı zamanda, "Gel, ben senin elektrik faturanın şu kadarını ödeyeceğim" diyor. Bazı ülkelerde çifte tarife var. Yani bir tür yoksulun elektrik faturasını hafifletme çabalarının olduğunu görüyoruz.

Türkiye'de ne var? Elektrikte yok; ama kömür, 2003 yılından itibaren, ısınma anlamında, enerji yoksulluğunda "sosyal politikanın" uygulandığı bir alan olarak karşımıza çıkıyor ve Türkiye'de hemen her ilde pek çok aile bu kömür yardımını alıyor. O kömür yardımının olmadığı bir durumda hangi hanelerin ne kadar soğuktan donacağını da düşünebilirsiniz.

Onun için, şöyle bir tabloyla karşı karşıyayız: Enerji metalaştıkça, piyasalaştıkça; kamu, altyapı hizmetlerinin sunumunda sorumluluk almaktan uzaklaştıkça, altyapı hizmetlerinin bir insan hakkı olması anlayışı uygulamada hayata geçmedikçe, o zaman, bunlar bir sosyal yardım alanı haline gelmeye başlıyorlar.

Çözüm mü? Çok zor. Çünkü sosyal yardım maliyet demek. Bu maliyetin özellikle kriz dönemlerinde karşılanamadığını -ki Yunanistan'da bunu gördük, karşılayamadı mesela orada bu sosyal yardım maliyetlerini- bu tür sosyal yardım politikalarının tıkanıldığını görüyoruz. Dolayısıyla, buradaki tartışmalarda ortaya konulan başlıklar; enerjide yeniden kamusalılık, altyapı hizmetlerinde yeniden kamusalılık ve planlama şeklinde, yani enerji yoksulluğunun özünü çözmeye yönelik politikalara ihtiyaç var. Ama günümüzde reel durum ne? Başta gaz ve elektrik olmak üzere -bazı yerlerde su da var tabii- altyapı hizmetleri ve enerji, bir insan hakkı olarak değerlendirilme ve kamusal hizmet anlamından çıkıp, sosyal yardım unsuru olmuş bulunuyor.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. Hocam yarım saatin tamamını kullandı; ama biz yine de bir 5 dakika salona sorular için söz verelim. Ama soru; katkıdan çok, soru istiyorum. İlk soruyu da ben soracağım.

Sorum şu: Aslında biz, Elektrik Mühendisleri Odası olarak, 1 yıla yakındır bir öneride bulunuyoruz. Diyoruz ki, 4 kişilik bir ailenin aylık tüketim miktarı 230 kilovat/saattir. Bu yoksullar tespit edilip, bu yoksullara bu miktardaki, aylık 230 kilovat/saat elektrik ücretsiz verilmelidir.

Bizim iktisatçılardan isteğimiz şu: Bunu ete kemiğe nasıl büründürürüz ve bu vasıta ile da toplumu bu konuda nasıl hareketlendirebiliriz?

Başka soru var mı? Buyurun.

Esen Fatma Kabadayı Waiting: Merhabalar.

Ben, Esen Fatma Kabadayı Waiting, Çeşme'den katılıyorum. Yarın, Yarımada'daki rüzgâr enerji santralleriyle ilgili küçük bir sunumum olacak sizlere. Ama hocamın sunumuyla başka bir örnek de vermek istedim, bir de sorum olacak.

26 Kasım'da, Çeşme Kaymakamlığının Facebook sayfasından bir duyuru yapıldı. Sosyal politika ve enerji yoksulluğuyla birebir alakalı olduğu için bu örneği vermek istedim. Duyuruda, İzmir Valiliğinin bir tebligatı var. Kaymakamlığa 26'sında gelmiş, 27'sinde havale edilmiş ve şöyle der: "Çeşme'ye gelecek doğalgaz aboneliği için vatandaşların 335 lirayı şu Ziraat Bankası hesabına ayın 30'una kadar yatırmaları önemle rica olunur." 28: 29 da hafta sonu.

Ben, vatandaş olarak bunun altına bir yorum yapma gereği duydum, İzmir Valiliğine bir açık mektup yazdım. Bir kere, Sayın Valilik bu yazıyı yazarken de Rusya ile savaş halindeydik. Üç gün içinde bu acele vatandaştan para isteme telaşını anlayamadık. Kaldı ki, önümüzdeki süreçte, bırakın Rusya'dan Çeşme'ye kadar doğalgaz getirmeyi, Kars'a bile verecekleri şüpheli. Kaldı ki bu borular nereye kadar geldi? Bir abonelik ücreti isteniyor vatandaştan; fakat daha altyapısı yok. Altyapıyı kim yapacak? BOTAŞ yapacak. Nereye kadar gelmiş bugüne kadar? Kim bilir; belli değil. Hangi yıl bize verilecek? Meçhul. Vatandaştan böyle bir para isteme yöntemi bile hukuksuz zaten. Yani böyle bir özel şirket hesabına, üç gün içinde... Zaten bu Facebook duyurusunu, 30 bin nüfuslu Çeşme'de, binde 1'imize ulaştığını varsayıyorum, 30 kişi ancak gördük.

Vatandaş doğalgaz geleceği böyle mi duyurulur?

Bunun dışında, Çeşme'de, Karaburun'da, Yarımada'da çok ciddi bir rüzgâr

enerji santrali istilasıyla karşı karşıyayız. Zannediyorum, şimdiden bütün Yarımada'ya yetecek ve artacak elektrik enerjisini üretebilecek durumda'yız.

Dolayısıyla, ben sormak istiyorum: Biz acaba enerji yoksulu muyuz; yoksa akıl yoksunu muyuz?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. Başka soru var mı? Buyurun.

Murat Akar (Ziraat Mühendisleri Odası): Bugün birçok sulama birliğinin, pompaj sulamaları için kullandığı elektrik paralarının yüksekliği nedeniyle, bu elektrik paralarını ödeyemediği ve elektriklerinin kesildiği, dolayısıyla da çiftçilerin sulu tarım yapamadıklarını görüyoruz. Zaten uygulanan tarım politikaları nedeniyle tarım çökmüş vaziyette. Bu elektrik paraları da önemli bir girdi olarak çiftçiye yansıyor ve çiftçinin maliyetlerini yükseltiyor, gelir düşüyor ve bu elektrik paralarını ödeyemiyorlar. Bu noktada, bu çiftçi birliklerine, bu üreticilere elektrik konusunda nasıl bir politika öneriyorsunuz acaba?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkürler.

Nurettin Türkoğlu: Başkanım; bu sorunun muhatabı ben galiba.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Yok, siz değilsiniz; muhatapları burada. Başka soru var mı? Buyurun.

Ümit Yaşar Kışla (YEDAŞ Ordu İl Koordinatörü): Seyhan hocamın sunumunu dikkatle takip ettik. Neticede burada bir enerji yoksulluğu konusu konuşuluyor. Türkiye'de enerji yoksunluğu, hocamın da sunumunda bahsettiği gibi, çok nadir; hemen hemen her vatandaş enerjiye ulaşabiliyor. Altyapılar eski olabilir, kalitesiz olabilir; bunların yenilenmesiyle alakalı ciddi yatırımlar da gerekiyor, özellikle dağıtım sektörünün içerisinde olduğumuz için biliyoruz.

Bununla alakalı, Türkiye'de 22 milyon yoksuldan bahsetti hocamız. Bu, hemen hemen Türkiye nüfusunun yüzde 30'u. Enerjide de mesken tüketimi, yine toplam tüketimin, arz edilen tüketimin yüzde 30'u. Yani burada kastedilen, bir bedava fiyatlandırma ya da devletin sosyal çalışması mı? EPDK'nın da bu noktada bir sosyal tarife çalışması vardı. Burayı tam netleştiremedik sanki. Daha önceki uygulamalardan, tarifeler üzerinden yapılacak bir sosyal indirimin sonuçsuz olduğunu gördük. Sistemi bozuyor, serbest piyasa işleyişini bozuyor. Topladığı vergiler üzerinden fiyatlandırılması veya onlara destek üretilmesi de, sağıkta olduğu gibi, bir yeşil kart faciası oluyor. Yani tam bir somut noktaya gelemedi, sanki bu konu biraz açıklamaya muhtaç kaldı gibi.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Peki, teşekkür ederim. Buyurun hocam.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Bir kere, bu ilk sizin söylediğinize dönmek istiyorum. Ki bu, en son değerli arkadaşımızın sorduğu, bu tarifeler üzerinden yapılacak uygulamayla da ilgili.

Şöyle başka tartışmalar da var: Mesela, özellikle Danimarka örneğinde görüldüğü gibi, enerjisinde kooperatifleşme ve farklı enerji kaynaklarının kullanımına yönelme gibi. Mesela rüzgara yönelme. Bu tür alternatifler de var. Yani ne yapalım bu enerji yoksulluğuna, çözüm olarak ne yapalım üzerinden. O, biraz fazla gelişmiş ülke modeli. Bizde çok uygulanabilirliği olur mu? Karşı çıkmak istemem; girişimler var, bu konuyu geliştirme girişimleri de var. Ama böyle tartışmalar da var.

Esas itibarıyla iki ana hat üzerinden gidiyor. Birisi, enerji yoksulu var mı? Var. Hele Avrupa'da. Böyle ayan beyan, kentlerde karşılaşılan bir durum. Bizde üzerinde çok durulmuyor, ama Avrupa'nın çok gündeminde. "Ne yapalım?" tartışması. İkiye ayrılmış durumda. Birincisi, zaten söyledim, sizin dediğiniz gibi, Güney Afrika modeli vardır burada. Dünyada bu tür, tarifeler üzerinden sübvansiyon modeli var mı? Var. Güney Afrika modeli çok tipik bir modeldir, incelenebilir. Vaktimiz olmadığı için yapamıyorum. Ama biz onu Olgun Bey'le böyle bir model üzerinde de konuşmuştuk, güzel de geliştirmiştik; olabilirliği var. Yani çok kolay, hazırda var. Ama tartışma şu: Acaba bu... Bizde tarifeler üzerinden yapılan şey, benim bildiğim, bu şehit ailelerine var. Başka?

Salondan: Bir tek onlara yönelik var.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Bir tek şehit aileleri kaldı, başka bir şey kalmadı.

Salondan: Tarımsal sulama ve sanayiye yönelik ayrı bir tarife de var.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Tarife farklılığı var; ama ben baktım, bir sübvansiyon biçiminde görünmüyor. Bana göre. Ama şehit ailelerine, normal tüketiciyle aralarında...

Nurettin Türkoğlu: Onlara uygulanan tarifeler daha düşük.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Daha düşük. Ama çok radikal bir farklılık olarak görmüyorum. Dünyanın her yerinde de var. Bir sosyal politika olarak değil bu. Ben onun için ayırdım; girdi olarak enerjinin kullanılması, tüketim amacıyla hanelerde kullanılması. Girdi olarak enerji kullanımında farklı tarifeler dünyanın başka ülkelerinde de var. Bir kere, her şeyden önce, sanayi ile tüketiciyi ayırıyorlar. Dünyada da bu var. Onu bir yana bi-

rakıyorum, girdi enerji kavramını. Enerji yoksulluğu, enerjiyi girdi olarak kullanan çiftçi, girdi olarak kullanan KOBİ, girdi olarak kullanan sanayici için bir sorun, affordability sorunu olarak söylenmiyor; tüketici için, hanelerde enerjiyi kullanan vatandaş için söyleniyor. Onun için, onu ayırıyorum.

Dolayısıyla, Türkiye’de böyle bir uygulama var mı diye baktığımız zaman; bir tek şehit ailelerine böyle bir uygulama var, onun dışında yok. Yoksul ailelere var mı diye baktığımız zaman... Yapılabilir mi? Hemen vereceğiz size modelimizi. Yapılabilir. Yapılacak mı? Bence yapılmayacak, onu söyleyeyim. Yani stratejik plana bu kavram girse bile, Avrupa Birliği’ndeki o belirsiz ve parçalı yapı Türkiye’de artık iyice parçalanır, oradan bir şey çıkacağını zannetmiyorum ve dağıtım şirketlerinin, hele bugün içinde bulunduğumuz süreçte... Yeni tarife pazarlığına oturacaklar, Ocakta. Böyle bir şey kabul ederler mi? Etmezler diye düşünüyorum.

Nurettin Türkoğlu: O bitmek üzere hocam, onay aşamasında.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Bitti mi?

Nurettin Türkoğlu: Hayır, bitmedi; ama onay aşamasında. Öyle bir şey yok.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Böyle bir şey yok. Ben kabul etmezler diyorum, kabul etmezler.

Kaç oldu, merak ediyorum. Kaç oldu?

Nurettin Türkoğlu: Kaç oldu derken, dağıtım şirketleri fiyat belirleyicileri değil zaten.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Sonucu görürsünüz siz.

Nurettin Türkoğlu: Hayır, hayır. Şu anlamda söylüyorum: Elektrik fiyatını biz belirlemiyoruz. Bizim sadece OTEX ve KATEX tarafındaki rakamlarımız, verimliliği ne kadar yükseltme kavgası.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Ben şöyle bakarım: Sonuç itibarıyla, kilovat/saati kaç kuruş oldu?

Ben, Türkiye’de bunun kabul edilebileceğini zannetmiyorum, size de söylüyorum. Dolayısıyla, Türkiye’de şöyle bir formül daha çok kabul edilebilir olur: Tıpkı kömür nasıl... Tabii, ayrı bir piyasalaşmanın aracıdır kömür dağıtımı. Buralara giremedik. O ayrı bir olaydır. Ama elektrikte, bu faturaların ödenmesi açısından, sosyal yardım kapsamındaki bir destek, dağıtım şirketlerinin de işine geliyor, onlar da istiyorlar; faturaları ödenir hale ge-

lecek. Dolayısıyla, önümüzdeki dönem göreceğiz.

Sizin dediğiniz soruya gelelim.

Enerji yoksulu muyuz, akıl yoksunu muyuz? Terminoloji şöyle diyeceğiz: Enerji yoksunu muyuz, akıl yoksunu muyuz? Çünkü burada sizin bahsettiğiniz o rüzgâr enerjisi olayı, enerji yoksunluğunun o anlamda, bölgesel olarak da ifade edilebilir, rüzgâr enerjisi bağlamında olmadığını gösteriyor. Ama pahalı bir enerjidir, biliyorsunuz. Dolayısıyla, yoksun olmayabilir o bölge rüzgâr enerjisinden; ama herkes yoksul olabilir, enerji yoksulu. İki farklı kavramlar diye düşünüyorum.

O valilik işine de çok takmayın kafayı. Geç de olsa yapsanız bir şey olmaz. İşler öyle yürüyor çünkü.

Sulama birliği, çiftçi birliklerindeki arkadaşımızın sorduğu soruya gelelim.

Bu, Türkiye'nin kanayan yarası. Ben, Türkiye'deki hangi ile gitsem, oradaki bütün tarım üreticileri bundan şikayetçi. Hepsi borçlu. Dağıtım şirketleriyle oturuyorlar, dağıtım şirketlerinin yaptığı... Çünkü bu, dağıtım şirketlerinin yapması gereken bir anlaşma olacak. Artık karşısındaki kamu değil ki. Kamu bankasından bir kredi almış veya kamuya borçlu değil ki. Mesela, SGK prim borcu gibi bir yeniden yapılandırma yapamaz kamu. Ya dağıtım şirketinden bu borcu satın alacak, öyle bir durum yok. Dolayısıyla, dağıtım şirketiyle oturuyorlar. Dağıtım şirketi de bakıyor, tıpkı bu tahsil edilemeyen banka kredileri gibi, diyor ki, "Yahu, bu 100 ise, ben bunun..." Şöyle bir bakıyor zaten, hele küçük yerlerde herkes birbirini tanıyor. "Ben bundan ne kadarını kurtarırım" diye bakıyor. Buna diyor ki, "Tamam, faizini sildim, bunu yapılandırdık, şu kadar zamanda gel, öde." Ben mesela birkaç çiftçi arkadaşla konuştum; alıyor eline, gidiyor... Mümkün değil. Ben size söyleyeyim. Yapılındırsa da, faizini azaltsa da, ödemesi mümkün değil, yine ödeyemiyor. Ödeyemiyorlar. Sonuç olarak, bu, kamu müdahalesi gerektiren bir olay olarak karşımıza çıkıyor. Borç özele, yapılandırmayı özel yapacak. Özel de kâr gayesi güdüyor, kamu yararı gütmüyor yani. O an ne kadarını alabilirim bu yapılandırmayla diye bakıyor. Ama ne yaparsa yapsın, olmuyor. Çiftçi borçlarını özel sektör ile çiftçinin müzakeresiyle yapılandırmanın mümkün olmadığını görüyorum.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim.

Aslında bu müdahaleyi yapıyor. Örneğin, Güneydoğu'da, Urfa'da, destek primi alan çiftçilerin elektrik şirketine borçları var; devlet, o destek primi şirkete ödüyor. Yani devlet, şirket adına tahsilat yapıyor. Bunu da yapıyor aslında.

Salondan: Hâlbuki hiçbir hukuki temeli yok.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Ama bunu her yerde yapıyor, her yerde yapıyor.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Olur mu öyle şey!

Hüseyin Yeşil (Başkan): Bunu yaşadık.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Biliyorum; ama... Bunun adı, onun namına tahsilat yapmaktır.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Aynen öyle. Devlet, şirketler için tahsilatçılığa soyundu.

Olmaz diyorsunuz; ama biz imkansızı sürekli istedik, istemeye de devam edeceğiz. Yani 230 kilovat/saatle ilgili. Eğer yoksulları bu konuda örgütleyebilirsek, baskı unsuru olursak, bugün değil, yarın değil, 5 sene sonra belki bunu sağlayabiliriz. Bunu sağlamak bizim görevimiz. Biz, imkansızı sürekli istedik, bunu istemeye devam edeceğiz.

Şimdi sözü Koray Bey'e vereceğim.

Murat Şener: Küçük bir ekleme yapabilir miyim?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Buyurun.

Murat Şener: Şu tarımsal sulamayla ilgili bilgi vermek istiyorum.

Devletin, Birinci Dünya Savaşından sonra, Cumhuriyetin kurulmasından sonra birinci önceliği insanları doyurmaktı. Önceliğimizi bir belirleyelim. Yani tarım yapmamız gerekiyor. Tarıma da birtakım sübvansiyonlar uyguluyorsunuz. Özellikle bu sübvansiyonlardan birisi de enerjideydi. Aynı şekilde gübrede de var. Yani siz tarımsal sulamadaki ekonomik analizinizi yaparken, form enerji dediğimiz güvenilir enerji 6 sent, sekonder dediğimiz ikincil enerjiniz de 3.3 sentti. Fakat bir süre sonra, biliyorsunuz, özelleştirmelerden sonra artık form: sekonder ayrımı kalmadığı gibi, sizin elektriğinizin de 6 sente köylüye satılması söz konusu değil. Dolayısıyla, devletin öncelikle... Yapılan yatırımlar, elektrik paralarının ödenemediği yatırımlar, bu sübvansiyon yapılmış dönümlerde yapılmış projeler. Yani geçmişe dönüp bakarak bugünü yargılamamız zor. Siz köylülerinize 14 sentten elektrik satarsanız eğer : ki rakamlar yaklaşık öyle: bu vatandaşların getirisini enerji giderini karşılayamayacak hale getirirsiniz. Yani yapılmış hatalı bir yatırımdır. Devlet, tarımsal sulamada çok büyük pompajlı sulamalar yapmaktadır. Hâlâ da devam ediyor, Güneydoğu'da, GAP'ın içerisinde çok muazzam sulamalar var, 200: 250 metre pompalarımız var ve binlerce, milyonlarca metre küp suyu basacaksınız.

Çok basit bir örnek vereyim. Örneğin, Merzifon Ovası'nı örnek verelim. Devlet Su İşleri'nin Samsun bölgesindeki GAP'ı diye adlandırılan Aşağı Çekerek bölgesinde 57 metre 16 metre/saniye suyu basacaksınız. Merzifon'a su geldiği anda, yıllık 6 milyon lira enerji gideriniz var. Kendi içerisinde de 150 metre terfi ve bu sahanın, 23 bin hektarın 13 bin hektarı. Yani biz öyle projeler geliştirdik ki... Önceki yıllardaki sübvansiyonlara göre ekonomik projeler geliştirdik. Ama şu anda bu projelerin hiçbiri ekonomik değil.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Peki, teşekkür ederim.

Epey geciktik, yarım saat süremiz kaldı sadece. O yüzden, hemen sözü Koray Bey'e veriyorum. Buyurun.

Enerjinin Kamusallığını Politik İktisat Çerçevesinden Yeniden Düşünmek

Doç. Dr. Koray Yılmaz



Özgeçmiş: Koray R. Yılmaz, 1999 yılında İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında Marmara Üniversitesi, SBE, Kalkınma İktisadı alanında Türkiye'de sermaye birikimi süreçleri üzerine sunduğu tez çalışması ile yüksek lisansını tamamladı. 2009 yılında aynı bölümde tamamladığı doktora çalışması 2010 yılında SAV Yayınlarından "Mahalle Bakkalından Küresel Aktöre Arçelik: İşletme Tarihine Marksist Yaklaşım" ismiyle yayımlandı. Aynı çalışma ile 2011 yılında Türk Sosyal Bilimler Derneği'nden "Genç Sosyal Bilimci" mansiyon ödülü aldı. YÖK bursu ile 2012-2013 yılları arasında bir yıl süreyle Londra Üniversitesi'ne bağlı SOAS (School of Oriental and African Studies) Kalkınma Çalışmaları Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Praksis, Toplum ve Bilim, İktisat, Ekonomik Yaklaşım, Çalışma ve Toplum gibi dergilerde makaleleri yayımlanan Yılmaz'ın Radikal 2, Evrensel, Sol gibi gazete ve Evrensel Kültür gibi dergilerde de yazıları yayımlanmıştır. Yılmaz 2006 yılında Dipnot Yayınevi tarafından basılan "Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi", "Kapitalizmi Anlamak" ve "Kapitalizm, Küreselleşme ve Azgelişmişlik" isimli kitapların editörleri arasındadır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmekte olan Yılmaz, Praksis dergisi yayın kurulu üyesidir. Çalışmaları genel olarak eleştirel politik iktisat alanı içinde tanımlanabilir.

Enerjinin Kamusallığını Politik İktisat Çerçevesinden Yeniden Düşünmek

Öncelikle, böylesi bir organizasyonu düzenledikleri için TMMOB'ye ve EMO'ya teşekkür ederim. Bunun ilk ayağını Samsun'da yaptıkları için de, bu şehirde yaşayan biri olarak tekrar teşekkür ediyorum. Ama bence daha önemli bir teşekkürü hak ediyor bu organizasyon. Buradaki konuşmalar da aslında bu tespitin doğru olduğunu gösteriyor bana. O da şu: Bu sempozyumun başlığı. Bu sempozyumun başlığı: "Enerjide Toplumsal Yarar ve Kamusalılık."

Gerek buradaki konuşmalarda güncelin yakıcılığına yapılan vurgu, gerekse Rus uçağını düşürdükten sonra Türkiye Rusya'dan doğalgaz alacak mı, almayacak mı tartışması, Katar'la yeni bir antlaşma peşinde koşma ya da bugün Azerbaycan'da, Bakü'de, başka alternatif arayışları ya da mesela Rojava petrollerinin Lübnan üzerinden dünyaya açılması gibi, enerji meselesinde son derece yakıcı olayların yaşandığı, olguların radikalleştiği, politikaların radikalleştiği bir süreçte, biz zihnimizi bu anın belirlenimine hapsedmemeliyiz. "Toplumsal Yarar ve Kamusalılık" başlığı bana bunu çağırıyor. TMMOB ve EMO bunu yaparak, enerji meselesi üzerindeki anın zihinlerdeki belirleyiciliğine karşı çıkmış oluyor ve sorunu daha kapsamlı bir şekilde kamusalılık ve toplumsal yarar merkezli bir çerçeveden yeniden ele alarak, belki bu radikalleştğini ifade ettiğimiz olgular ya da güncel süreçlere yönelik daha anlamlı yanıtlar üretebilmenin de olanağını bize vermiş oluyor.

Ben, fizikçi ya da mühendis değilim, sosyal bilimciyim; politik ekonomi çalışma alanında yazan çizen, düşünen bir akademisyenim. Dolayısıyla, meseleyi ele alışım da bu perspektiften olacak. Burada davetli konuşmacı olmamın önemli gerekçelerinden bir tanesi de, anladığım kadarıyla, kamusalılık üzerine yapmış olduğum bir çalışma.

Sunumumu iki bölüm üzerinden tasarlıyorum. Birincisi, kamuyu tartışmanın elzem olduğu kanaatindeyim. İkincisi de, biraz fizik kavramlarını bozarak, onu biraz politik ekonomi prizmasından geçirerek baktığımızda, enerjinin yararı, faydası ne demek meselesi üzerinden bir şeyler söylemeye çalışacağım.

Kamu nasıl tartışılıyor, buna bakmak önemli. Sosyal bilim içerisinde kamu nasıl tartışılıyor?

Birincisi, kamu, aslında son 20-30 yıldır, bir şekilde sosyal bilimcilerin daha aşına olduğu kamudaki dönüşüm kavramı üzerinden tartışılıyor. Devletin

mimarisindeki dönüşüm, kamu politikalarındaki dönüşüm, kamunun sağlık politikası, kamunun maliye politikası gibi. Kamudaki bu dönüşüm bize devleti işaret ediyor. Devleti işaret eden bir kamu kavramı etrafında tartışmak, sosyal bilimcilerin yapmış olduğu birinci şey.

Bir diğer şey ise, tersine, devleti dışarıda bırakan bir şekilde, kamusal alan üzerinden yürütülen tartışmalar. Burada da, kamusal alanın, Habermasçı anlamda, bir tartışma alanı, diyalog alanı, devlet olmayana referans bağlamında tartışıldığını görüyoruz.

Aslında bu ilginç durum bir yanıyla da kamunun tanımından geliyor. Kamunun neye işaret ettiğini çok fazla düşünmeden ondan bahsetmek, bir boş gösterene dönüşüyor. Biz kamudan ne anlıyoruz, bunu biraz netleştirmek lazım.

Kamu, ilginç bir kavram. Bahsettiğim gibi, literatüre yansımaları olduğu şekilde, bazen devleti işaret eder bir kavram oluyor. Kamu sektörü, kamu personeli ya da kamu yönetimi gibi kavramlarda biz bunu çok net görüyoruz. Ama bazen de halkı işaret eder gibi görünüyor, yani bir bağlamda devlet olmayanı işaret ediyor kamu. Kamuoyu, kamu yararı gibi kavramlarda biz bunu görüyoruz.

TDK'ya baktığımızda aynı şeyi orada da görüyorsunuz aslında. Bir dizi tanımdan ilki, "Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü" diyor ve devlete referans veriyor. Hemen arkasından gelen ikinci tanım, "Bir ülkedeki halkın bütünü; halk, amme" tanımı yapıyor. Yani birincisinde devleti, ikincisinde devlet olmayanı ya da ikincisinde halkı, birincisinde halk olmayanı işaret eden, çelişkili bir kavramsal bünye söz konusu. Ama hemen arkasından üçüncü bir tanım geliyor ki ben bu tanımın altını çizmek istiyorum: basitçe, "hep, bütün, herkes"; kamunun ifade ettiği anlam bu.

Kamuyu nasıl tanımladığımız, kamusal dediğimiz şeyden ne anladığımızı da belirleyecek.

Peki, kamusal kavramı bugün bize ne ifade ediyor?

Burada biraz kaynaklara başvurayım. Sosyal bilimciler ister istemez kaynaklara giderler ve oradan konuşurlar, ki daha sağlıklı yol alabilsinler.

Habermas, kamusal alan meselesi üzerinden tartışmayı yürütür. Ama Habermas'da ilginç olan şu ki ben de bu noktadan hareketle kendi konumumu biraz daha belirgin kılmak istiyorum: Habermas'da, kamusal alan kavramı ile kamu kavramı arasında bir farklılaşma ilişkisi var. Burada ayırtılandırılmayacağız tabii, ama buradan bir soru doğuyor. O soru da şu: Kamusal olan -yani biraz önceki tanımı düşünürsek, bütün, hep, herkes,

buna dair olan- hangi mekanizmalarla, Habermas'ın işaret ettiği kamusal alandan ayrılıyor ya da kamusal olan, hangi mekanizmalarla kamusal alana indirgenmiştir? Bu soru oldukça önemli.

Aslında bu sorunun yanıtı, kavramın tarihsel seyrine baktığımızda görebildiğimiz bir şey. Onun için, yine sosyal bilimcilerin çokça başvurduğu Antik Yunan'a dönmek lazım.

Antik Yunan'da, bildiğiniz gibi, "polis" vardır, Yunan şehir devleti. Burada bir ayrım önemli; koine ve oikos. Bu ayrım çok önemli. Oikos neyi temsil ediyor? Oikos, haneyi temsil ediyor, hane zorunluluk alanını temsil ediyor. Bu, Arendt'te "household" diye geçen bir kavram; ama önemli olan, zorunluluk alanını yani haneyi ve işi içermesi. Diğer yandan, koine kavramı ise, kamusal alan olarak tanımlanıyor ve zorunluluk alanının dışında, özgürlük alanını ifade ediyor.

Bu ayrınılandırılabilir, ama zaman darlığı açısından kısa geçelim. Önemli olan şu: Oikos'ta kimler var, yani zorunluluk alanında kimler var? Kadınlar, köleler, çocuklar. Koine kimlerden oluşuyor? Erkek, yurttaş, mülkiyet sahibi. Ya da Habermas'ın burjuva kamusal alanın inşasında kamusal alan kimlerle tanımlanır diye baktığımızda, yine karşımıza mülk sahipleri ve erkekler çıkacaktır. Bu durumda, açıktır ki, söz söylenen yeri, yani Habermasçı anlamda kamusal alanı, tartışma alanı ya da kamuoyu oluşumu alanını, kamusal olandan ayıran -ilk tanımı tekrar hatırlayın lütfen- ve kamusal alana daraltan, yani kamusal olanı kamusal alana daraltan, cinsiyet, mülkiyet ve bununla ilişkili olarak da üretim ilişkileri içerisindeki konum olmuştur.

O halde, biz, kamusal alan kavramından bahsederken, onun herkese dair olan değil, söylemenin temelde cinsiyet, mülkiyet ve üretim ilişkilerindeki konumlara göre belirlenmiş bir biçiminden bahsettiğimizi aklımızda tutmalıyız.

Kamusal olanın kamusal alana daralmasıyla birlikte, cinsiyet, mülkiyet ve üretim ilişkileriyle sınırlandırılmış bir kamusalıktır artık söz konusu olan. O halde, bizim için sorun açıktır: Kamusal alanı nasıl kamusal olana genişletebiliriz?

Bunun bir yanıtını aslında bir ilişki biçimi olarak sermaye bize vermektedir. Kapitalist üretim tarzının üretim ve yeniden üretiminin özsel bir bileşeni olan sermaye ilişkisi, meta üretimi aracılığıyla, toplumsal üretim ilişkilerini, toplumsal ilişkileri yeniden üretir.

Dolayısıyla, burada şunu söylemek önemli: Kapitalizm altında, kapitalist

Üretim tarzı altında, sermaye ilişkisi etrafında oluşan üretim ve yeniden üretim süreci, kamusal alanı, bir biçimde, devlet ve ekonomiyi de içeren kamusal olana taşımaktadır. Ama bu taşıma hali, kapitalist ilişkilerin yeniden üretimi ve sermaye ilişkilerinin zorunluluğu bağlamında belirlenir. Bunun ne anlama geldiği belki birazdan daha açılabilir.

Bu, sermayenin ya da kapitalizmin kamusal alanı inşasıdır. Biz eğer kamusal kavramına alternatif bir yerden bakma arayışı içerisindeyse, kamusalılık ya da kamusal kavramını sermaye ilişkisi etrafında ören bir kamusalılığa alternatif bir kamusalılık arayışı içerisinde olmamız gerekir.

Alternatif kamusalılık üzerine ayrıntılı bir tartışmayı maalesef burada yapamayacağız. Ama ben, meseleyi, günün anlamıyla da, burada bulunmamızın anlamıyla da ilişkili olarak, enerji meselesine çekerek tartışmak istiyorum. Enerjiyi tartışırken de zaten, alternatif kamusal vizyon, temel prensipleri bağlamında ortaya konulacak.

Konuşmamın başında, fizik kavramlarını biraz “distort” edeceğim, bozacağım dedim. Aslında bu tarz şeyler gereklidir bana kalırsa; hem disiplinler arası ilişkiler açısından, hem de bir disiplinin kavramlarının bir başka gözle bakıldığında nasıl kullanılabileceğini görmek açısından ilginç sonuçlar verir. Bu çerçevede, fizikçilerin affına sığınarak, temel fizik kavramlarını bir miktar politik ekonomi prizmasından geçirerek tartışmaya katacağım.

Bilindiği gibi, iş (work) kavramı ve enerji kavramı, fiziksel süreçlerin açıklanması için temel önemde iki kavram. Bir kuvvet, yani “force” denilen şey, bir şeyde bir değişiklik meydana getirdiğinde, bir iş yapmış olur. Dolayısıyla, iş, bir şey üzerinde bir değişiklik yaratır. Enerji ise, bir sistemin iş yapma kapasitesi olarak belirir.

Bu çerçevede bir diğer önemli kavram, etkinlik kavramı. Zira etkinlik, faydalı işin, yani “useful work” dediğimiz şeyin işe oranı; enerjide etkinlik ise, “useful” enerjinin enerjiye oranı olarak belirlenir.

Sunumun geri kalanında, enerjinin faydalı olmasının anlam seyrindeki değişimi, enerjinin politik iktisat bağlamında geçirdiği tarihsel seyir üzerinden, sınıfsal olarak anlamlandırmaya çalışarak, enerjide kamusalılığın nasıl bir temel üzerinde mümkün olabileceğine ilişkin düşüncelerimi sizinle paylaşmak istiyorum. Ki bu da alternatif kamusalılık arayışının bir bileşeni olarak düşünülebilir.

Öncelikle, insanlık tarihinin görelili olarak erken, ama tarihsel açıdan en uzun periyodu olan bir süreç için baktığımızda; insan, hayvan ve doğanın

sağladığı enerjinin, insan ihtiyaçlarının edinimi için kullanıldığı söylenmelidir. Burada iş, yani “work” denilen şey, insan ihtiyaçlarının karşılanması amaçlıdır. Bu anlamda da insanlar açısından “useful”dur yani faydalıdır. Dolayısıyla, bu işi ortaya koyan enerji de faydalı enerjidir, “useful” enerjidir. Bu durumda, kelimenin tam anlamıyla, kamu, yani “public” için, yani herkes için faydalı bir iş ve faydalı bir enerji söz konusudur. Enerji harcanması sonucu ortaya çıkan ürün, çok büyük oranda, bu enerjiyi harcayanlar tarafından sahiplenilmiştir. Dolayısıyla, üretkenler tarafından harcanan enerjinin üreticiye geri dönüşü, üretici açısından maksimumdur. Genelin üretici olduğu böylesi bir tarihsel periyotta, sonuç, harcanan enerjinin kamu, yani herkes için yararlı, “useful for public” olmasıdır.

İnsanlık tarihi açısından baktığımızda, ikinci olarak bahsedilmesi gereken şey, insanların yerleşik tarıma geçmesi ve artık ürün elde etmesi meselesidir. Bu süreçle birlikte, ilk olarak, işi yapanlar için, onların ihtiyaçlarını karşılaması noktasında faydalı, ama aynı zamanda artığa el koyanlar için faydalı olduğu için, işin, üretkenler için artan oranda faydasız hale geldiğine dikkat çekmek gerekir. Diğer bir deyişle, bu dönemde iş ve enerjinin, üreticiler için, ama aynı zamanda üretici olmayan el koyucular için de yararlı olduğu söylenebilir.

Üreticiler açısından ortaya konulan iş ve enerjinin üreticiler tarafından elde edilen sonucu anlamında, “output power”a bakıldığında; bir önceki döneme göre, yani üreticinin kendi ürettiğine kendisinin sahip olduğu döneme göre, etkinlik, üretkenler açısından azalmıştır. El koyucular açısından ise, etkinlik, “input work”leri açısından bakıldığında, son derece yüksektir. Çünkü bu insanlar iş sürecine anlamlı bir katkı yapmamaktadırlar.

Kapitalizmle birlikte ise yeni bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Kapitalizmde, işin o işi yapanlar için faydalı olması, dolaysız bir süreç olmaktan çıkar. Artık, amaç, ihtiyacın karşılanması değil, harcanan enerji ve yapılan iş sonucunda ortaya çıkan şeyin satılmasıdır. Yani kapitalizmde, iş, enerji ve dolayısıyla üretim, kullanım değeri için değil, değişim değeri için yapılır, yani kâr elde etmek için yapılır. Burada, artık, işin ya da enerjinin faydalı olması, ürünün satışına bağlıdır. Ki bu durum o ürünü bir meta haline getirir.

Ürünün yaygın olarak meta haline geldiği durumda, artık, work’ten, yani fizikteki o iş kavramından bahsedemeyiz, work’ten bahsedemeyiz. Biz, artık, değer yaratan, değişiklik meydana getiren olarak work’ten değil labour’dan yani emekten bahsederiz, ki değerın kaynağıdır.

İş ya da enerjinin faydalı olması için, kapitalist anlamda artık değerın yaratılması ve bunun realizasyonu sonucunda değerın ortaya çıkması gere-

kir. Kapitalizmde, değer yaratmayan iş ya da enerji üretken değildir. Dolayısıyla, değer yaratmayan ya da yaratılmış değeri mülk edinmeye imkân vermeyen iş ya da enerji “useful” değildir, faydalı bir iş, faydalı bir enerji ortaya çıkarmaz.

Diğer yandan, bunun üreticileri de artık, daha önceki üreticilerden farklı olarak, işçileşmişlerdir. Bu işçiler, sahip oldukları emek gücünü satmak yoluyla üretimde bulunurlar. Dolayısıyla, işi yapan kuvvet, yani force da değişmiştir; o, artık, emek gücüne dönüşmüştür.

Bu sürecin emek gücünü harcayan açısından faydası, ortaya çıkardığı toplam faydaya göre çok düşüktür. Çünkü burada amaç, üreticinin dolaysız ihtiyacının karşılanması değildir. Yani sürecin üreticiye faydası değildir artık söz konusu olan. Söz konusu olan, sürecin el koyucuya faydasıdır.

Bu süreç, öncelikle insan enerjisinin emek gücü formunda metalaşmasını, daha sonra da bu enerjinin meta üretim sürecinde kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, uygarlığın bu aşamasında, önceki dönemlerden farklı olan, enerjinin artık meta üretiminin boyunduruğunda, meta üretim sürecinin bir bileşeni haline gelmiş olmasıdır.

Kapitalizm geliştikçe, bu sürece ilaveten, sadece emek gücü formunda insan enerjisinin değil, enerjinin bütünüyle metalaştığı bir süreçle karşılaşırız. Artık, enerji, sadece meta üretim sürecinin bir girdisi değil; bizzat kendisi meta üretiminin nesnesi haline gelmiş, metaya dönüşmüş, metalaşmış durumdadır.

Bu sürece enerjinin faydası açısından baktığımızda; enerjide etkinlik meselesinin son derece önemli bir hale gelmesine rağmen, enerjinin, enerjiyi üretenler ve onu günlük yaşamında ihtiyaçları için kullananlar açısından, yani genel olarak herkes, yani kamu açısından faydasından ziyade; ona el koyanlara, onu meta üretme sürecinde kullananlara, onun bir meta olarak ticaretini yapanlara faydasından bahsetmek çok daha doğru olacaktır.

O halde, açıktır ki, değişim değeri üretiminin yaygınlaşması, yani ihtiyaçları karşılamak için değil, kâr için üretimin yaygınlaşmasıyla birlikte, enerjinin, onu üretenler ve ihtiyaçları bağlamında kullananlar açısından, yani genel olarak kamu açısından faydası, görece olarak azalan bir seyir izlemiştir.

O zaman, enerjide kamusalılığı sağlayabilmek sorunu, ilkesel olarak, enerjinin değişim değeri bağlamında üretim ve tüketimini değil, kullanım değeri bağlamında üretim ve tüketimini savunmayı gerektirir.

Bu çerçevede üç noktanın altını çizerek bir sonuca bağlamak ve bitirmek istiyorum.

Birinci olarak, enerjiyi metalaştırma sürecinden çıkarmak gerekir. Bunun için, öncelikle enerji üretim, dağıtım ve benzeri süreçlerinde özelleştirmelerin geri alınması gerekir. Bu süreçlerin öncelikle devlet mülkiyetine, ama asıl olarak kamusal mülkiyete devri hedeflenmelidir.

Enerjinin üretim ve tüketimine yönelik kamusal bir planlama hedeflenmelidir. Burada kamusal planlamadan kastedilen, vergilerle finanse edilen kamusal yatırım ve üretimin sübvansiyonlarla özel sektöre aktarımını içeren bir süreç değil; insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak gerekli olan enerji üretim ve tüketiminin tespiti ve enerjinin vergiler yoluyla finanse edilen yatırımlarla kamusal olarak üretimidir.

İkincisi, bu kamusallaştırma sürecinde, enerjiyi değişim değeri için kullanan şirketlerin önemli oranda vergilendirilmesi gerekir. Kamusal kaynakların özel çıkar amaçlı kullanımı, kamu adına yüksek vergilendirmeyi gerektirir. Bu vergilendirme, dolaylı yollarla, enerji fiyatlarının yükseltilmesiyle değil -çünkü bu onun metalaşmasına hizmet eder- doğrudan vergilendirmeyle yapılmalıdır. Değişim değeri bağlamında üretim yapan işletmelerin kullandığı enerjiden alınan vergi artan oranlı olmalıdır. Bu vergiler, enerjinin kamusal üretimi ve yatırımlar için de bir kaynak oluşturacaktır.

Üçüncü nokta, enerjinin, kullanım değeri bağlamında, tüketici olarak kullananlar için ücretsiz hale getirilmesidir. Sadece yoksullar için değil. Böylelikle bir sosyal politika olmaktan çıkartırız. Böylelikle alternatif bir kamusalın bileşeni haline getirebiliriz enerji politikasını.

Bu süreç aşamalı olarak gerçekleştirilmelidir. Enerji tüketimi, tüketenlerin dahil olduğu kamusal bir planlamayla yönlendirilmelidir.

2014 Dünya Enerji Raporu, küresel enerji sisteminin işe yaramadığını açıkça ifade ediyor. Diyor ki, "Dünya enerji sistemi, kendisinden beklenenleri karşılayamama tehdidiyle karşı karşıya."

Kanaatimce, böylesi bir tehlikeden daha tehlikeli olan, günümüzde enerji politikalarının gerek insanlık, gerekse de doğa açısından ortaya koyduğu sonuçlardır. Bu durum, çözümden ziyade, sorunun kaynağı olarak görülen uygulamalarda ısrar edilerek çözülemez kanaatindeyim. Bu, enerjiyle ilgili süreçleri piyasaya, yani sermaye ilişkilerine devrederek, ondan bir çözüm beklemek noktasında olduğu gibi; yine aslında sorunun kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkan, devlete havale edilerek de çözülebile-

cek bir sorun değildir.

Biz iktisatçılar bazen deriz ki, iktisat, iktisatçılara bırakılmayacak kadar ciddi bir şeydir. Bu doğru. Enerji politikaları ya da başka kamusal politikalar, devlete bırakılmayacak kadar ciddi politikalar.

Son bir şey ekleyeyim: Enerji üretim ve tüketiminin kamusal olarak planlanması, kamunun devlete indirgenmeden düşünülmesi ve daha geniş bir zeminde politik rejim olarak doğrudan demokrasi savunusuyla birleştirilmelidir. Enerjide kamusalılık sorunu, kendi içinden hareketle, kendi sınırları içerisinde tartışılmaz; kamusalılığın bir bütün olarak tartışıldığı bir tartışmanın bileşeni olmalıdır.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Çok iyi kullandınız. Teşekkür ederim. Hem verdiğiniz bilgiler için, hem de süreyi çok güzel kullandığınız için teşekkür ediyorum.

Evet, soru var mı? Yok.

Son olarak ekleyeceğiniz bir şey varsa onu alalım.

Doç. Dr. Koray Yılmaz: Başka ekleyeceğim bir şey yok. Teşekkür ederim.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Ben teşekkür ediyorum.

Şimdi sözü Oğuz Türkyılmaz'a veriyorum.

Oğuzcuğum; biz yarım saat geciktik. Ona göre, sen de bana yardımcı olursan sevinirim. Salon oldu, arkadaşım da oldu; bir de sen olursan, zamanında bitiririz.

Enerjide Toplum Yararı İçin Kamusal Planlamanın Gereği

Oğuz Türkyılmaz - Makina Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: 1951 Ankara doğumlu. 1973'te ODTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1973-1976 arasında Etibank'ta çalıştı. 1976-1977 döneminde TMMOB Makine Mühendisleri Odası Genel Merkez Yönetim Kurulu'nda İkinci Başkan olarak görev aldı ve Oda'da profesyonel yönetici olarak çalıştı. 1977-1980 döneminde TMMOB'de Genel Sekreter Yardımcısı olarak çalıştı. 1982'den bu yana özel sektörde çeşitli kuruluşlarda mühendis ve yönetici olarak çalıştı. Halen müşavirlik yapıyor. TMMOB Makina Mühendisleri Odası Üyesi ve Enerji Çalışma Grubu Başkanı, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Üyesi, ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu Üyesi ve Enerji Ekonomisi Derneği Üyesi.

Ulusal ve uluslararası ölçekte çok sayıda bilimsel ve teknik kongreye çağrılı konuşmacı ve bildiri sahibi olarak katıldı, panelist ve oturum yöneticisi olarak görev yaptı. UNDP etkinlik ve projelerinde çalıştı. Birçok radyo ve TV programına katıldı. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesinde 2005-2014 arasında yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı. Anadolu, Bahçe şehir, Başkent, Bilkent, Bülent Ecevit, Dicle, Trakya, İstanbul Teknik, Kocaeli, Marmara, Muğla, ODTÜ, Osman Gazi, Sabancı, Yıldız Üniversitelerinde konferans ve seminerler verdi.

Doğal Gaz, Mühendis ve Makina, Ekonomik Forum, Elektrik Mühendisliği, EMO Enerji, Cumhuriyet Enerji Eki, Çevre Mühendisleri Odası, ODTÜ Mezunlar Derneği, ESM, Insight Turkey, Perspectives dergilerinde, Birgün Gazetesinde, SBF KAYAUM Planlama Kurultayları kitaplarında yazı ve bildirileri yayınlandı. Hazırlık çalışmalarını üstlendiği ve yönettiği doğal gaz ve enerji konulu çok sayıda rapor TMMOB Makina Mühendisleri Odası'na yayınlandı.

Enerjide Toplum Yararı İçin Kamusal Planlamanın Gereği

1. Enerji Politikası, Büyüme Paradigmasının Bir Parçasıdır

2001 krizinin sonrasında “reform edilen” sorunların ardından, dış dünya konjonktürünün de etkisiyle Türkiye’ye akan yoğun dış kaynak, ucuz döviz, yoğun ithalat ve iç pazara dayalı bir büyüme paradigmasının hâkimiyetini getirdi ve 2008 yılına kadar ortalama yüzde 7’lik, izleyen yıllarda ise ortalama yüzde 4’lük bir büyüme dönemi yaşattı. Arkasında 405 milyar doları bulan bir dış borç stoku ve müzmin cari açık kırılganlığı bırakan bu büyüme paradigması, iç pazara dönük (nepotik-inşaat odaklı), rekabet gücü zayıf, sürdürülebilirliği sorunlu ve birçok açıdan kırılgan bir yapı da ortaya çıkardı.

Anti-kamucu, özelleştirmeci zihniyetle çakışan bu eğilim, enerjiyi iç üretimiyle değil, ithalatla sağlayan ve bağımlılığı artan bir ekonomi yarattı. Özellikle son yıllarda enerji ithalatının, cari açığın büyümesine neden olması karşısında, izlenen yenilenebilir kaynaklara yönelerek enerji üretimi niyeti, iki nedenle sonuçsuz kalmaya mahkûmdur. Birincisi, izlenen büyüme paradigması sorgulanmamakta ve yine dış kaynak girişine dayalı, dolayısıyla bu paradigmanın ürünü olan enerji sorunlarını derinleştirerek yeniden üretecek bir rotada ısrar edilmekte; ikincisi, enerji üretiminin kamudan özel aktörlere devri sorunu çetrefilleştirmektedir. Çünkü enerji, bir kamusal hizmet olarak, kâr ve birikim hedefine konu edilmemesi gereken, bu nedenle de kamu kuruluşlarınca üretilmesi/verilmesi gereken bir hizmettir/üründür. Bunu yapmayıp, madenlerle beraber özele aktarılması, enerji arz güvenliği sorununu ister istemez artıracaktır.

2. Biz Ne İstiyoruz?

Biz, eşitlikçi, özgürlükçü, adil, katılımcı, demokratik bir toplum, refahın yaygınlaştığı, gelişme hızının arttığı, kaynakların verimli, etkin ve toplum yararı doğrultusunda kullanıldığı bir ülke kurmak istiyoruz.

Başta sanayi ve enerji olmak üzere toplumsal yaşamın bütün alanlarında, dayatılan neo liberal politikalara karşı, kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplum yararı ilkelerini temel alan demokratik ve katılımcı bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifinin inşa etmek ve geliştirmekle yükümlüyüz. Toplumda tartışılarak geliştirilecek ve yükseltilecek bu ve benzeri yaklaşım, eleştiri ve önermelerin; toplumsal, ekonomik, siyasal bilinç ve karşı basınç atmosferi oluşturmasıyla, “*başka çözüm yok*” diye dayatılan ezberlerin bozulması, mevcut olumsuz durumun aşılması ve sermayenin değil, başta emekçiler olmak üzere; toplumun yararını gözetten yeni ter-

cih ve alternatif politikaların ağırlık kazanması, benimsenmesi ve uygulanması mümkündür.

Tartışarak geliştireceğimiz toplum yararını gözetten alternatif kalkınma ve sanayileşme politikalarında öncelikler;

- 1.Büyüme politikalarının gözden geçirilmesini, döviz üreten-yaratan sektörleri ihmal eden paradigmalardan vaz geçilmesi,
- 2.Düşük karbonlu, iklim değişikliğine olumsuz etkileri asgari düzeyde olan, büyümede enerji kullanımını azaltan, enerjiyi verimli kullanan, enerjiyi yerli ve yenilenebilir kaynaklardan, yurt içinde üretilen ekipmanlarla temin eden bir paradigmaya geçiş sağlanması,
- 3.Kalkınma plan, program, politika ve uygulamalarında iklim değişikliği olgusunu veri alan ve tüm yatırımlarda iklim değişikliğine olumsuz etkileri azaltmanın ve sınırlamanın hedeflenmesi, mevcut yatırım ve tesislerin, bu bakış açısıyla gözden geçirilmesi, iklim değişikliğine etkileri sınır değerleri aşan tüm tesislerin ivedilikle düzeltici proses ve ekipman yatırımları yapmaya yönlendirilmesi
- 4. Artan elektrik ihtiyacını karşılamada bugüne kadar akla ilk gelen yol olan, çok sayıda yeni elektrik tesisi kurmak yöntemi yerine; talebi yöneterek, enerjiyi daha verimli kullanıp, sağlanan tasarrufla yeni tesis ihtiyacını azaltma politika ve uygulamaların hayata geçirilmesi,
- 5.Sanayileşme strateji ve politikalarında, yarattığı katma değeri görece düşük, yoğun enerji tüketen, eski teknoloji, çevre kirliliği yaratabilen sanayi sektörleri(çimento, seramik, ark ocak esaslı demir-çelik, tekstil vb.) yerine enerji tüketimi düşük, yarattığı katma değeri yüksek ileri teknoloji sanayi dallarının; örneğin, elektronik, bilgisayar donanım ve yazılım, robotik, aviyonik, lazer, telekomünikasyon, gen mühendisliği, nano-teknoloji vb. gelişimine ağırlık veren tercih, politika ve uygulamaların ülke ve toplum çıkarlarına uygunluğunun tartışılmasını, sanayileşme de, bu sektörlerin dikkate alınması gerektiğini düşünüyor ve.
- 6.Enerji politikalarının da, bu makro yönelimlere göre toplum çıkarlarını gözetten, kamusal hizmet anlayışına uygun olarak, kamusal planlama ilkeleri dâhilinde yeniden düzenlenmesini savunuyoruz.

3. Fosil Yakıtlar, Enerji Tekelleri Ve İklim Değişikliği

Günümüz dünyasında hala 1,3 milyar insan elektrikten yararlanamamakta, yüz milyonlarca insan da, yemek pişirmek için çer-çöp, bitkisel ve hayvansal atıkların yakıldığı ilkel ocakları kullanmaktadır.

Petrol, gaz ve kömür tekellerinin çok etkin olduğu günümüz dünyasında, birincil enerji tüketiminde 2014'de yüzde 86,3 oranında olan, fosil yakıtlara yüksek bağımlılık, izlenen piyasa esaslı politikalarla, kısa ve

orta dönemde kayda değer bir azalma göstermeyecektir. 2012’de dünyanın en büyük elli şirketinden ondokuzu fosil yakıt üreten şirketler oluştururken, bu grup en büyük elli şirketin satış gelirlerinin yarısına yakın bölüme sahipti. 2003-2013 döneminde dünyada kömüre dayalı elektrik üretimindeki artış, rüzgâr ve güneşe dayalı üretiminden yedi kat daha fazla olmuştur. G20 üyesi ülkeler, fosil yakıtların arama-keşif yatırımları için yılda 88 milyar dolar destek sağlarken, fosil yakıtlara verilen desteklerin toplamı 750 milyar dolar düzeyindedir. Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) çalışmalarına göre, 2013’de, fosil yakıtlara dayalı enerji yatırımları için harcanan kaynak, yenilenebilir enerji yatırımlarına harcananın dört katıdır. UEA, mevcut politikaların sürdürülmesi halinde, 2035 yılında da; enerji ihtiyacının dörtte üçünün fosil yakıtlar tarafından karşılanacağını ifade etmektedir.

Diğer yandan, UEA iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarını azaltma hedefi doğrultusunda, dünya ölçeğinde sıcaklık artışını, iki derecenin altında tutabilmek için; dünya elektrik üretiminde yenilenebilir kaynakların payının 2050’ye kadar yüzde 65-80’e yükseltilmesi gereğine işaret etmektedir. Bazı çalışmalar, artışın iki derecenin altında kalabilmesi için, emisyonların 2050’ye kadar yüzde 40-70 oranında düşürülmesi, 2100’de ise sıfır düzeyine çekilmesi gerektiğini belirtmektedir. Gelişmiş ülkeler için, bu 2050’ye kadar 1990 düzeylerinden yüzde 80 oranında emisyon azaltımı anlamına gelmektedir.

Hava ve çevre kirliliğinin insan ve toplum yaşamına olumsuz etkilerini gidermek, iklim değişikliğinin insan yaşamını tehdit eden, kuraklıklar, orman yangınları, beklenmedik zamanlarda yüksek yağışlar, su baskınları vb. yıkıcı zararları azaltmak, hızla yükselme eğilimindeki sıcaklık artışını 1.5-2 °C ile sınırlamak için, enerji üretim ve tüketiminde fosil yakıtların payını mutlaka radikal bir şekilde düşürmek zorunludur.

Enerji sektörünü özel tekellerin salt kar egemenliğinden çıkarıp kamusal bir düzleme aktarmak ve yenilenebilir kaynaklara dayalı, düşük karbon emisyonlu bir ekonomiye yönelerek, enerjide demokratik bir denetimi/programı gerçekleştirmeye çok ihtiyaç vardır

Bu nedenle, toplum çıkarlarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan demokratik enerji politika ve programını önce tahayyül etmek, sonra tasarlamak, kurgulamak, geliştirmek ve uygulamak için mücadele vermemiz gerekmektedir.

“Başka bir enerji”, demokratik, adil ve gerçekten sürdürülebilir bir enerji mümkündür.

Enerji sektöründe, dünyadaki çeşitli olumlu ilerici deneyimlerden de yararlanarak, toplum yararını esas alan ve gözeten; demokratik, adil ve sürdürülebilir bir enerji programını geliştirmekle, bu programı geniş kitlelere anlatmak ve benimsetmekle ve bu programın ve içerdiği kamusal planlama, denetim ve üretim politikalarının, katılımcı mekanizmalarla uygulanması için mücadele vermekle yükümlüyüz. Böylesi bir program, elektrik enerjisi üretim, iletim ve dağıtımında, genel olarak kamunun, özel olarak da, yerel yönetimlerin ve üyelerinin enerji ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlayan enerji kooperatiflerinin etkin olmasını öngörür.

4. Nasıl Bir Kamu İşletmeciliği?

Kamu işletmelerinin ve kuruluşlarının, işlevlerini toplum çıkarları doğrultusunda yerine getirmeleri için yeniden düzenlenmeleri gerekir. Sermaye iktidarlarınca sürdürülen ve kamu sektörünü siyasal iktidarın arpalığı olarak gören, nitelikli insan gücünü yok eden yönetim anlayışı kesinlikle kabul edilemez.

Yeni bir kamu mülkiyeti anlayışıyla, kamu kurumlarının toplumsal çıkarlar doğrultusunda çalışanları tarafından yönetilmesi ve denetlenmesi; bu kuruluşların faaliyetlerinin daha verimli ve etkin kılınmasına ve böylece kamusal hizmetin niteliğinin ve niceliğinin arttırılmasına imkân verecektir. Toplum çıkarının korunması için toplumdaki bireylerin bilgiye ulaşması, sorunların tartışılması ve karar alma süreçlerine katılması sağlanmalıdır. Bu yolla demokratik açıdan hesap verilebilirlik de gerçekleşecektir.

Yeniden kurgulanan ve başta emekçi halkın olmak üzere; tüm toplumun çıkarlarının korunmasını ve geliştirilmesini öngören bir kamu mülkiyeti anlayışının uygulamasıyla; kapitalist toplumun sınırları içinde bile, toplum çıkarlarının korunmasına ve sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak imkân dâhilindedir.

Böyle bir anlayışla çalışacak olan kamu kuruluşları ve yerel yönetimler

- *1.Enerji alanındaki yatırımlarında, özel tekeller gibi, yalnızca kâr beklentisiyle hareket etmeyeceklerdir. Planlama sistematiğine dayalı uzun vadeli öngörülerle, enerji ihtiyacının, tekil şirket çıkarlarını değil, toplum yararlarını ve çıkarlarını gözeterek, geniş kesimlerin sürekli yararlanmasına imkân verecek düşük maliyetle ve sürdürülebilir şekilde teminini esas alacaklardır.*
- *2.Yalnızca kâr odaklı üretim yapmayarak, yeterince kârlı olmadığı durumlarda bile üretimi durdurmayıp sürdürerek, arz güvenliğini sağlama amacını gözeteceklerdir.*
- *3.Gerek elektrik enerjisi üretiminin yerli ve yenilenebilir kaynaklara da-*

yandırılması, gerekse elektrik üretiminde kullanılan enerji ekipmanlarının yurt-içinde üretimini öngören politika, yatırım projeleri ve uygulamalara öncelik ve ağırlık vererek;

- *a)Özel tekellerin körüklediği elektrik fiyat artışlarının hızını kesecek ve tüketicilerin elektriği daha ucuza kullanabilmesine imkân verecektir;*
- *b)Yurtdışından ithal edilen enerji girdileri ithalatını azaltıp, hem dışa bağımlılığı, hem de enerji girdileri ithalatı faturasını düşürecektir;*
- *c)Özellikle geri kalmış bölgelerde doğrudan ve dolaylı istihdam olanaklarının artmasına imkân sağlayacaktır;*
- *d)Yerli sanayinin gelişimini sağlayacak, yurt içinde üretilen katma değeri arttıracak, enerji ekipmanları ithalatı faturasını düşürecektir.*
- *e)Mevcut fosil yakıtlara dayalı enerji üretim tesislerini ve çevreyi kirlüten sanayi kuruluşlarını sıkı bir şekilde takip ederek ve denetleyerek, emisyonları azaltıcı teknik tedbirleri almalarını sağlayarak, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarıyla mücadelede destek verecektir.*

5. Elektrik Üretiminde Plansızlık

Elektrik enerjisi ihtiyaç duyulduğu anda üretilmesi gereken bir üründür. Elektrik üretim yatırımları uzun süren ve oldukça pahalı yatırımlardır. Bu nedenlerden dolayı, elektrik enerjisi üretim yatırımlarının gerektiği kadar ve zamanında gerçekleştirilmesi şarttır. İhtiyacı karşılayacak yatırımlar, toplum yararını gözetken kamusal bir plana göre gerçekleştirilmeli, pahalı olduğu için atıl kapasite kalacak şekilde yatırım yapılmamalıdır.

Bugün, yeni elektrik üretim tesisi yatırımlarının yapılabilmesi için, var olduğu iddia edilen planlara karşın, bir yatırımcı nerede ise; özellikle fosil yakıtlarla,

- *İstediği yerde*
- *İstediği kaynak ile*
- *İstediği kapasitede*
- *İstediği zaman aralığında*
- *İstediği (elde edebildiği) teknoloji ile*
- *Bulabildiği verimlilikte*
- *Finansman ihtiyacını önceden karşılamasına gerek kalmadan;*

Yatırıma başlayabilmekte, yatırım koşullara göre gecikebilmekte, zora

geldiği zaman da lisansını şirket ortaklık yapısı değişimi yoluyla satmak ya da iptal etmek yoluyla terk edebilmektedir.

Lisans verilme sürecinde, bu üretim yatırımının yeri, zamanlaması, kapasitesinin enerji planlarına uygunluğu, ülkenin ve toplumun ihtiyacına yönelik olup olmadığı, kaynağın verimli kullanılıp kullanılmadığı, seçilen teknolojinin niteliği ve ülke koşullarına uygunluğu ve maliyet açısından verimli olup olmadığı gibi hususlar irdelenmemektedir.

Kısaca EPDK ve ETKB, tüm bu süreci adeta uzaktan seyirci gibi izlemektedir. Oysa ETKB'nın asli görevlerinden biri, enerji politikalarını oluşturmak ve bu politikaların hayata geçirilmesini sağlamaktır. Elektrik üretim faaliyeti için ileriye yönelik olarak, bir bölümünün gerçekliği tartışmalı hedeflerin konmasından öte, hedeflere ulaşmak için izlenecek politikaları, verilecek destekleri, yapılacak düzenlemeleri içeren programatik bir yaklaşım ve politika bulunmamaktadır. Sadece, günü birlik plansız karar ve düzenlemelerle, mümkün olduğunca fazla elektrik üretim tesisi yatırımı yapılmasının önünü açacak uygulamalar hayata geçirilmektedir.

Mevcut yapı ve düzenlemeler, elektrik üretim faaliyetinde bulunmak üzere serbest piyasa koşullarını ve özel sektör yatırımlarını veri almaktadır. Oysa elektrik üretim, iletim, dağıtım faaliyetlerinin kamusal hizmet niteliği göz önüne alınarak:

- *Kaynakların ve teknolojilerin incelenmesi ve verimli kullanılması,*
- *Uygun teknolojilerin geliştirilmesi veya transfer edilmesi,*
- *Elektrik tüketiminin gelişimine göre üretim yatırımlarının yer seçiminde yönlendirme yapılması,*
- *Gerektiğinde kısıtlama ve/veya teşvikler uygulanarak yıllık olarak ihtiyaç duyulandan eksik veya aşırı fazla kapasite yatırımlarına önlem alınması,*
- *Projelerin çevresel ve toplumsal etkilerinin ayrıntılı olarak incelenmesi,*
- *Lisans adı altında verilen yatırım izinlerinin, yukarıda sayılan politikalar çerçevesinde verilmesi ve gerçekleştirmelerinin çok ciddi olarak izlenmesi,*
- *Uzun vade için talep gelişimi, kaynak potansiyel değerlendirmesi, yeni kaynak potansiyel olasılıkları, teknolojik gelişme öngörülerini gibi unsurları baz olarak ele alan kapsamlı planlama çalışmalarının yapılması,*
- *Bütün bu faaliyetlerde ETKB'nın, toplum çıkarlarını gözeterek bir anlayışla; yol gösterme, kamusal planlama, takip, denetim vb. işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesi, sağlıklı bir elektrik sisteminin gelişmesi açısından zorunludur.*



• EPDK'dan Lisans Alan Enerji Yatırımları Temmuz 2015

Yakıt/Kaynak Türü	Toplam Lisans Kurulu Gücü (MWe)	Toplam İnşa Halindeki Kapasite (MWe)	Lisans Alıp Yatırıma Geçmeyen Projeler (MWe):	Lisans Alıp Yatırıma Geçmeyen Projeler (%):
Asfaltit	540,00	270,00	270,00	50,00
Biyokütle	92,97	48,88	44,09	47,42
Doğal Gaz	17.616,62	16.263,83	1.352,79	7,68
Fuel Oil	297,67	188,00	109,67	36,84
Hidrolik	8.505,84	8.485,63	20,22	0,24
Jeotermal	325,72	224,49	101,23	31,08
Kömür (Yerli)	1.375,00	1.375,00	0,00	0,00
Kömür (İthal)	3.445,50	3.445,50	0,00	0,00
Kömür	2.916,41	1.504,41	1.412,00	48,42
Rüzgâr	7.068,40	5.741,95	1.326,45	18,77
Diğer	1.161,24	1.161,24	0,00	0,00
Genel Toplam	43.345,37	38.708,93	4.636,44	
Lisans Alıp Yatırıma Geçmeyen Projeler (MWe):		4.636,44		

6. Lisans Alan Projelerin Yüzde 10,6'sı Yatırıma Geçmemiş.

EPDK verilerinin çözümlenmesiyle hazırlanan yukarıdaki tabloda yer alan rakamlara göre, Temmuz 2015 itibarıyla, lisans alan elektrik üretim projelerinin kurulu gücü 43 345,37 MW iken, bu projelerden yatırım sürecini başlatanların kurulu gücü 38.708,93 MW'dır. Lisans almış olmalarına karşın, 4.636,44 MW kurulu güç, başka bir ifade ile, lisans alan projelerin yüzde 10,7'si, Ekim 2015 sonu Türkiye kurulu gücünün yüzde 6,4'ü kadar bir kapasitedeki projeler, yatırıma geçmemiştir.

EPDK'dan Lisans Alan Enerji Yatırımlarının İlerleme / Gerçekleşme Oranları (İÖ) Temmuz 2015



Yakıt/Kaynak Türü	İÖ Bilgisi Yok *	0>İÖ<10	10<İÖ<35	35<İÖ<70	İÖ>70	Genel Toplam	Payı %
Asfaltit		135,0			135,0	270,00	0,70
Biyokütle	22,29	9,30		7,39	9,90	48,88	0,13
Doğal Gaz	456,73	7.390,66	4.513,69	2.241,24	1.661,51	16.263,83	42,02
Fuel Oil	67,64				120,36	188,00	0,49
Hidrolik	849,53	2.982,98	1.814,26	1.423,61	1.415,25	8.485,63	21,92
Jeotermal	24,00		38,00	27,42	135,07	224,49	0,58
Linyit (Yerli)		500,00	135,00		740,00	1.375,00	3,55
Kömür (İthal)	3.445,50					3.445,50	8,90
Kömür	100,00			1.400,00	4,41	1.504,41	3,89
Rüzgâr	245,70	3.352,40	1.226,15	245,75	671,95	5.741,95	14,83
Diğer	44,10	1.100,00			17,14	1.161,24	3,00
Genel Toplam	5.255,49	15.470,34	7.727,10	5.345,41	4.910,59	38.708,93	100,00
%	13,58	39,97	19,96	13,81	12,69	100,00	100,00

Kaynak :EPDK

Hazırlayan:Can özgiresun,TMMOB Makina Mühendisleri Odası

7. Lisans Alan Projelerden Yatırıma Başlayanların Da Çoğu Yerinde Sayıyor.

Lisans alıp yatırımı başlatan 38.708,93 MW Kurulu güçteki projelerde ise, yatırım gerçekleşme oranı yüzde 35'in üzerinde olanların toplam kurulu gücü 10.256 MW olup, yatırım aşamasındaki tüm santraller içinde payı yüzde 26,50 ile dörtte bir düzeyindedir.

Öte yandan, gerçekleşme oranı yüzde 10'un altında olan santraller, tüm projelerin yüzde 39,97'ünü oluşturmaktadır. Projelerin yüzde 13,6'sı ise, yatırımların gerçekleşme düzeyi hakkında EPDK'ya bilgi dahi vermemektedir. Bilgi vermeyenlerle birlikte, lisans alan enerji santral yatırımlarının yüzde 53,6'sının, henüz yatırıma başlamadığı söylenebilir. Bu oran, tüm lisanslı santral yatırımları içinde sırasıyla en büyük paya sahip doğal gaz santrallerinde yüzde 48,3, ithal kömürde yüzde 100, RES'lerde yüzde 62,7, HES'lerde yüzde 45,2 düzeyindedir.

18.11.2015 İtibarıyla Lisans Sürecindeki Elektrik Üretim Projelerinin Sayı Ve Kapasiteleri



Kaynaklara Göre Lisans Durumu Raporu (18 Kasım 2015)

Yakıt Türü	Başvuru Aşamasında		İnceleme Değerlendirmede		Uygun Bulundu		Toplam	
	Adet	Kurulu Güç (MWe)	Adet	Kurulu Güç (MWe)	Adet	Kurulu Güç (MWe)	Adet	Kurulu Güç (MWe)
Hidrolik	94	10.427	86	1.599	153	3.357	333	15.383
Rüzgar	85	2.617	1.027	40.385	8	544	1.120	43.546
Jeotermal	1	7	5	81			6	88
Biyokütle	2	3	7	29			9	32
Güneş	486	7.799					486	7.799
İthal Kömür	5	4.270	10	9.838			15	14.108
Doğal Gaz	5	2.498	4	948			9	3.446
Yerli Kömür			3	234			3	234
Proses Atık Isısı			1	3			1	3
Diğerleri			3	3.000	1	5	4	3.005
Toplam	678	27.621	1.146	56.116	162	3.905	1.986	87.642

KAYNAK :EPDK

15

8. EPDK'nın Önünde Lisans Bekleyen Projeler

EPDK'nın önünde,

- Uygun bulunan, 3.905 MW kurulu güçte 162 adet,
- İnceleme-değerlendirme sürecinde, 56.116 MW kurulu güçte 1.146 adet,
- Başvuru aşamasında, 27.621 MW kurulu güçte 678 adet,

Olmak üzere toplam 87.642 MW kurulu güçte 1.986 adet santral projesi

bulunmaktadır.

2015 sonu kurulu güç rakamları ve yukarıdaki tablolarda yer alan EPDK verileri esas alınarak, ileride sonuçları verilen bir proje stoku tahmin çalışması yapılmıştır. Bu çözümlemede, abartıdan kaçınılarak gerçekçi davranılmaya çalışılmış ve EPDK'ya lisans başvurusunda bulunan, ancak henüz başvuruları inceleme ve değerlendirmesine başlanmayan toplam 27.621 MW kapasitedeki 678 proje dikkate alınmamıştır.

Çünkü:

-Başvuru aşamasında olan 5 adet 2.498 MW kapasitedeki doğal gaz santralinin, doğal gaz santrallarına tanınan teşviklerin sona erdiği ve yeni doğal gaz temin anlaşmalarının yapılmadığı dikkate alındığında, gerçekleştirmeleri çok güç, nerede ise imkânsızdır.

-Devrede olan HES'lerin kurulu gücü Kasım 2015 itibarıyla, 25.653,20 MW'dır. Yatırım aşamasında olanların kurulu gücü 8.485,63 MW, başvuruları uygun bulunup lisans alma sürecinde olanların kurulu gücü ise 3.357 MW'dır. Bu üç grubun kurulu güç toplamı, 37.495,83 MW'ye ulaşmaktadır. İnceleme-değerlendirme aşamasındaki 1.599 MW kapasitedeki projelerin de uygun bulunması halinde, HES proje stoku 39.094,83 MW'ye varacaktır. Bu rakam bile, Türkiye'nin HES potansiyeline yakındır. Lisans almış olan birçok projenin de; yapılabilir ve sürdürülebilir olmadığı ve bu projelerden birçoğunun bile gerçekleştiremeyeceği dikkate alındığında, mevcut proje stokuna ek olarak, lisans başvuru sürecinde olan 94 adet 10.427 MW kapasitedeki yeni HES projelerinin fizibiliteleri kadar, gerçekleştirme olasılıkları da çok tartışmalıdır.

Başvuru aşamasındaki 486 adet GES'in toplam kurulu gücü 7.799 MW olmakla birlikte, bu başvurulardan, yalnızca toplam 600 MW kapasitedeki projeye EPDK'nın yarışma ile lisans vereceği dikkate alınmalıdır.

Benzer bir sorgulama, ithal kömür santralleri için de yapılabilir. Mevcut kurulu güç 6.064,20 MW'tır. Gerçekleşme oranı bile bilinmeyen yatırım aşamasındaki tek projenin kapasitesi ise, 3 445,50 MW'tır. İnceleme değerlendirme aşamasındaki 10 adet projenin kurulu güç toplamı 9.838 MW, başvuru aşamasındaki 5 projenin kurulu güç toplamı ise 4.270 MW'tır. Bu denli yüksek kapasitede ithal kömür santralına ihtiyaç olmamasına ek olarak, birçok projenin aynı dar sahil şeritlerinde(Zonguldak, Çanakkale, İskenderun Körfezi) kurulmak istenmesinin yaratacağı sorunlar, bölge halkı ve kuruluşlarının tepkileri ve projeler aleyhine açtıkları davalar, idari yargının tekil çevresel etki çalışmalarını yeterli görmeyip, yakın bölgede kurulmak istenen tüm santrallerin kümülatif çevresel etki çalışmalarını

talep etmeye yönelmesi, vb. etkenler, projelerin olabilirliğini tartışmalı hale getirmektedir.

Bu kabullerde, başvuru aşamasındaki projelerin tamamı dikkate alınmamış ve proje stokunda ciddi bir azaltma öngörülmüştür. İnceleme-değerlendirme aşamasındaki 40.385 MW rüzgâr santralı projesinden yalnızca 3.000 MW'ye lisans verileceği göz önüne alınarak, 37.385 MW kurulu güç, proje stokundan düşülmüştür.

Buna rağmen, 2023 yılı için siyasi iktidarın öngördüğü kurulu güç hedefi 125.000 MW iken, sekiz sene önceden (2015 itibarıyla), mevcut proje stokunun 134.000 MW'ı aşması, herhangi bir planlama olmadığını çok açık biçimde ortaya koymaktadır.

ETKB VE EPDK'NIN GÖR(E)MEDİKLERİ

Bu kurumlar,

-Lisans verilen ithal yakıtlı elektrik üretim yatırımlarının sürdürülebilirliğini, yaratacağı ek bağımlılığı ve arz güvenliğine olası olumsuz etkilerini dikkate almamakta,

-Yenilenebilir kaynakların, elektrik üretimi amacıyla daha yaygın ve etkin kullanımını kısıtlayan politika ve uygulamalar karşısında sessiz kalmakta,

-Yalnızca verilen lisansların sayısını ve kurulması hedeflenen kapasiteleri vurgulamakta ve özel sektör yatırımcılarının lisans alan projeleri hayata geçirmesini nerede ise eylemsiz bir şekilde beklemektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi, EPDK ve ETKB, tüm bu süreci adeta uzaktan seyirci gibi izlemektedir.

Bu veriler, EPDK ve ETKB yöneticilerinin, bu kadar çok projeye ihtiyaç olup olmadığı, lisans almalarına karşın binlerce MW kapasitede projenin neden yatırıma başlamadığı, yatırıma geçen projelerde ise, gerçekleşmelerin ise neden bu denli düşük düzeyde olduğu üzerinde düşünmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Sağlıklı bir planlama yapmadan, hiçbir yeni projeye lisans verilmemelidir. Yatırıma başlamamış, ÇED uygun belgesi alamamış, toplumsal maliyetleri faydalarından daha fazla olan ve bölge halkının istemediği tüm projeler de iptal edilmelidir.



Mevcut, Yatırım Ve Lisans Alma Sürecindeki Projelerin Kurulu Güçleri ve Toplam Proje Stoku

TANIM	KURULU GÜÇ (MW)
2015 EKİM SONU KURULU GÜÇ	72.455,40
2015 TEMMUZ İTİBARIYLA LİSANS ALMIŞ OLAN, YATIRIM SÜRECİNDEKİ PROJELER	43.345,37
MEVCUT TESİSLER+YATIRIM SÜRECİNDE OLAN PROJELER	115.800,77
18.11.2015 İTİBARIYLA LİSANS ALMASI UYGUN BULUNAN PROJELER	3.906,00
4.11.2014 İTİBARIYLA BAŞVURU AŞAMASINDAKİ PROJELER	(27.621,00)
4.11.2014 İTİBARIYLA İNCELEME DEĞERLENDİRME AŞAMASINDA OLAN PROJELER	56.116-37.385=18.731
MEVCUT TESİSLER+YATIRIM SÜRECİNDE OLAN PROJELER+LİSANS ALIP YATIRIMA GEÇMEYİ ÖNGÖREN PROJELER	134.837,77
2014 SONU TOPLAM PROJE STOKU (BAŞVURU AŞAMASINDAKİ PROJELER HARİÇ)	134.837,77 MW
2023 HEDEFİ	125.000 MW

18

Bu konuda şeffaflığın sağlanması zorunludur. Elektrik Piyasası Yasasında getirilen düzenleme ile teminatlarını yakmadan lisans başvurularından bu güne değin vaz geçen, gerek süren santral yatırımları, gerekse lisans sürecindeki projelerin, güncel EPDK listelerinden düşüldükleri, EPDK tarafından teyit edilmelidir. Lisans iptalleriyle faaliyetini durduran santraller faal tesislerden düşülerek, devrede olan santrallara ait veriler, sürekli olarak güncellenmelidir.

Lisanslama ile ilgili olarak, başvuru, inceleme-değerlendirme ve uygun bulunma aşamalarında olan elektrik üretim projelerinin sayı ve kurulu güç bilgileri aylık olarak EPDK tarafından duyurulmalıdır.

9. Daha Çok Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kullanımı, Çevreye Daha Az Zarar

Yenilenebilir enerji kaynaklarının yerinden üretim kaynakları olması nedeniyle, iletim ve dağıtım şebeke kayıplarını minimize edecek ve üretilen enerjinin azami olarak bölgede tüketimi sağlanacak şekilde planlaması yapılmalıdır. Üretilen enerjinin iletimi/dağıtımı zorunlu ise; şebeke altyapısı geliştirilmeli ve şebeke bağlantısı açısından izin verilebilir kapasiteler ve alanlar, ilgili kurumlar tarafından öncelikle belirlenmelidir. Santral kurulabilecek yerlerin envanterleri önceden çıkarılmalıdır. Belirlenecek alanların, konut, tarım, orman, mera, sit alanı, ören yeri vb. diğer kul-

lanım amaçlı alanlarla çakışmamasına ve bölge halkının yaşam hakkını olumsuz yönde etkilememesine azami dikkat gösterilmelidir. Süregelen baştan savma ÇED süreçleri yerine, çevresel etkileri de kapsayan Toplumsal Etki Değerlendirmesi çalışmaları; öngörülen enerji yatırımlarının bölge halkının toplumsal yaşamına etkilerini de değerlendirecek bir içerikte yapılmalıdır.

10. Yalnız Çevresel Değil, Aynı Zamanda Toplumsal Etkiler De Değerlendirilmeli

Enerji yatırımlarında çevreye verilen zararın asgariye indirilmesi temel bir ilke olmalıdır. ÇED raporlarının yerine önerdiğimiz Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Çalışmalarının ve projenin lisans detaylarına ulaşımında, kamuoyu için saydamlık sağlanmalı, detaylarda, proje gelişim raporlarında, aylık güncelleme yapılmalıdır. Belirlenecek bilimsel ölçütler çerçevesinde, belirli eşiklerin üzerindeki enerji yatırımlarında istisnasız olarak, lisans verilmeden önce "Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Uygundur" Belgesi'nin alınması zorunlu olmalıdır. Lisans almış olan ancak Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Çalışması istenmemiş projelerden de; "Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Uygundur" Çalışması ve Belgesi istenmelidir. Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Çalışması, projenin ayrılmaz ve bütünleyici bir parçası olmalıdır. Hazırlanan raporlar, sadece dosyada olması gereken sıradan bir belge olarak değerlendirilmemeli, tüm enerji yatırımları için gerçek anlamıyla uygulanmalıdır. Tesis işletmeye açıldıktan sonra da, Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Çalışması Raporu gereklerinin yapılıp yapılmadığını tespit edebilecek takip, kontrol ve denetim mekanizmaları geliştirilmeli ve yöre halkının istek ve şikâyetlerini hızlı bir şekilde inceleyebilecek katılımcı ve kurumsal yapı oluşturulmalıdır.

11. Kamu Yararı Yeniden Tanımlanmalı

Bu gün ülkemizde; kamu yararı gerekçe gösterilerek çeşitli kurumlar eliyle uygulanan kamulaştırmalar, çok kez kamunun/ toplumun değil, yalnızca yatırımcıların çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir.

Kamu yararı kavramının, soyut bir kavram olmaktan çıkarılıp; ölçülebilir değerlerle ifade edilmesiyle, kamu yararı toplum yararı karşılaştırmaları da yapılabilecek ve kamulaştırma kararı, mahkeme kararı gibi, bu kavramın dayanak yapıldığı kararların, toplumun m, yoksa belirli kesimlerin çıkarını mı koruyup korumadığı anlaşılabilecektir. Bu konuda yapılacak tartışma ve çalışmalarla, toplum yararının kamu yararından önce geldiğinin vurgulanması gerekmektedir.

12. Elektrik Enerjisinde Neden Planlama Gerekli

Bilindiği gibi elektrik enerjisi üretim tesisleri yatırımları, uzun ve zahmetli çalışmalar sonrasında karara bağlanabilen, uzun bir süreçte gerçekleştirilebilen ve maliyeti oldukça yüksek yatırımlardır. Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanmasında bir tehlike olup-olmadığı, ancak birkaç yıl öncesinden tespit edilebilir ve gereken yatırımların kararı çok önceden belirlenir. Mevcut uygulamalarda ise üretim tesisleri yatırımı yapmak üzere başvuru olmaması değil, tam tersine gerekenin çok fazlası başvuru olduğu halde, bazı yatırımların zamanında tamamlanamamış olması risk taşımaktadır. Halen, üretim tesisi yatırımı yapmak üzere başvurulmuş oldukça büyük miktarda kapasite bulunmaktadır. Bunlara ilişkin miktarlar yukarıda tablolarda gösterilmiştir. Onay sürecindeki başvurular ve verilen lisanslar göz önüne alındığında, kuramsal olarak elektrik enerjisi kapasite açığı sözkonusu değildir.

Ancak bu başvurular ve lisansların gecikmesi veya öngörülen zamanda gerçekleşmemesi, arz güvenliğinde sıkıntıya neden olursa, bunun düzeltici önleminin alınması çok kolay olmayabilecektir, arz sıkıntısının hemen giderilmesi mümkün olmayacaktır. Arz güvenliğindeki tehlike ortaya çıkmadan stratejik olarak yatırım çözümlerinin belirlenmiş olması gerekmektedir. Bu da ancak, toplum ihtiyaç ve çıkarlarını gözeterek sağlıklı bir kamusal planlama çalışması yapılması ve bu planların uygulanması yoluyla olacaktır. Bugünkü durumda olduğu gibi, toplum yararı gözetilmeden yapılan her üretim tesisi yatırım başvurusuna lisans verilmesi; ancak bu yatırımların gerçekleşmelerinde sorun olması ve arz güvenliğinin tehlikeye girmesi halinde çözüm için çok geç kalınmış olabilecektir.

Ülkemizde artık elektrik yokluğuna katlanmak durumu ile karşılaşılmalıdır. Her zaman kendi karını kamu yararının üstünde tutma hakkı görmüş olan özel sektör, piyasada anlık enerji fiyatı düştüğünde kar edemeyeceği için enerji üretmeme ve tüm ülkenin enerji sistemini çökertme ve buna da bir bedel ödememe lüksüne sahip olmamalıdır.

Elektrik enerjisinin toplum açısından önemi göz önüne alındığında kamu hizmeti yükümlülüğü sürdürülmelidir. Elektrik üretiminde özel şirketlerin var olması; kamu hizmetinin özel şirketler eliyle veriliyor olması, bu şirketlerin kamu hizmeti yükümlülüğünün olmayacağı anlamına gelmemelidir. Gerek mevcut elektrik iletim ve dağıtım şebekelerinin yenilenmesi ve geliştirilmesi ve gerekse artan talebi karşılamak üzere yeni yapılması gereken üretim tesislerinin kaynaklarının, teknolojilerinin, zamanlamasının ve bölgesel konumlarının belirlenmesinde, planlamasında, gerçekleştirilmesinde, uygulanmasında, kamunun ve siyasi otoritenin yetkili ve

sorumlu olması, toplumun temsilcisi olan demokratik kitle, meslek ve uzmanlık örgütlerinin denetleyici olmaları gerekir.

Bu konudaki sorumluluğu taşıyacak siyasi otoritenin de, toplum çıkarlarını gözeterek, maliyet olarak düşük, çevre ile uyumlu ve toplumda her kesimin kolaylıkla ulaşabileceği, sürdürülebilir elektrik enerjisi arzını, "görünmez eliyle", serbest piyasadan beklemek yerine, toplum çıkarlarını gözetken, planlı bir gelişmeyle, kamu kuruluşları eliyle gerçekleştirmesi gerekmektedir.

13. Planlara Uymak Zorunlu Olmalı

Lisans verilecek projelerin ulusal ve bölgesel planlarla uyumlu olması da gerekir. Kabul etmek gerekir ki, projelerin planlara uygunluğu açısından incelenmemesi, projelerin planlara uyumunun gözetilmemesi, planları anlamsız kılar. Planlara uyum koşulu, o dönem için kullanılmasına/yararlanılmasına üst sınır getirilmiş enerji kaynağı türüne kota uygulanmasını gerektirebilecektir. Bir plan döneminde, herhangi bir tür kaynak için konmuş kotadan yararlanmak isteyen projelerin kapasiteleri toplamının, öngörülen kotadan fazla olması durumunda -ki bu her zaman için mümkündür- kotadan yararlandırılacak projelerin seçiminde, topluma ve ekonomiye faydası maliyetinden daha fazla olan projelere öncelik tanınmalıdır. Anılan analizlerin yapılabilmesi için, lisans başvurularında tek sayfalık göstermelik bilgi formları değil, nitelikli fizibilite raporları istenmelidir.

Enerji planlamaları, bir ülkenin geleceği, refahı ve aynı zamanda krizlerinde de etkin olmaktadır. Ülke enerji yönetimlerinin ileriye dönük planlama hatası yapma özgürlüğü bulunmamaktadır. Hata yapıldığında bunun bedelinin çok ağır/pahalı ödendiği görülmektedir. Ülkemiz gerçekleri de göz önüne alınmak şartıyla, enerji sektörünün gerek stratejik önemi gerekse kaynakların rasyonel kullanımı açısından düzenleme, planlama, eşgüdüm ve denetleme faaliyetlerinin koordinasyonu için merkezi bir yapıya ihtiyacı vardır. Bu çerçevede enerji sektöründe yapılacak yeni yatırımların lisanslanması, teknik açıdan denetlenmesi ve gerekli yatırım ihalelerinin yapılması da dâhil olmak üzere ETKB, asli görevlerini ifa etmelidir. Bu bağlamda enerji sektöründeki kamu kuruluşlarının küçültülmesi, bölünmesi ve işlevsizleştirilmesi uygulamaları son bulmalıdır.

Öneriler

1.Enerjiden yararlanmak modern çağın gereği ve temel bir insan hakkıdır. Bu nedenle, enerjinin tüm tüketicilere yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve güvenilir bir şekilde sunulması; temel bir enerji politikası ol-

malıdır.

2. Elektrik enerjisi; insan yaşamının zorunlu bir ihtiyacı, ortak bir gereksinim olarak toplumsal yapının vazgeçilmez bir ögesidir. Sosyal devlet anlayışında tedarik ve sunumu kamusal bir hizmeti gerekli kılar.

Elektrik enerjisinde üretim, iletim ve dağıtım faaliyetleri arasında organik bir bağ söz konusudur. Bu nedenledir ki, bu üç faaliyet alanının eş zamanlı ve merkezi bir planlama anlayışı içinde yürütülmesi zorunludur.

Elektrik enerjisi faaliyetlerinin toplum çıkarını gözetten bir kamu hizmeti olduğu gerçeği kabul edilmeli ve yasalarda yer alacak hususlar buna göre düzenlenmelidir.

Enerjiyle ilgili tüm kurumların çalışmalarında şeffaflaşması, bilgilerin yaygınlaşması, herkesçe erişilebilir ve kullanılabilir olması sağlanmalıdır.

3. İklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarının sınırlandırılması için enerji üretiminde öncelik ve ağırlık; fosil yakıtlara değil; yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarına verilmelidir

4. Enerji politikaları üretimden tüketime bir bütündür, bu nedenle bütüncül bir kamusal planlama yaklaşımı esas olmalıdır. Bu planlama, birincil enerji kaynağı kullanımında dışa bağımlılığın azaltılması ile sürdürülebilirlik ve arz güvenilirliği unsurlarını içermelidir. Gerek kamu sektörü gerek özel sektör yatırımları için bu planlara uymak zorunluluğu getirilmelidir.

5. Toplum çıkarını gözetten demokratik bir enerji planı ve programı için, sektörde bütünlüklü kaynak planlaması zorunludur. Bu planlama; enerji üretiminin dayanacağı kaynakların seçimi, yenilenebilir enerji kaynaklarına öncelik ve ağırlık verilmesi, enerji tüketim eğilimlerinin incelenmesi, talep tarafı yönetim uygulamalarının üzerinde yoğunlaşma, enerjinin daha verimli kullanımı, çevreye verilen zararın asgari düzeyde olması, iklim değişikliğine olumsuz etkilerin sınırlandırılması, yatırımın yapılacağı yerde yaşayan insanların hak ve çıkarlarının korunması vb. ölçütleri gözetilerek; demokratik katılım mekanizmalarıyla yapılmalıdır.

Planlama çalışmalarına; kültür ve tabiat varlıklarını koruyan, çevresel ve sosyal etkileri itibarıyla sorunsuz, bireysel ve toplumsal haklara karşı saygılı, nükleer macera peşinde koşmayan, özelleştirme, taşeronlaştırma ve iş güvencesinden yoksun çalışma koşullarından arınmış, toplumsal yararı ve yeniden kamusalılığı öngören bir anlayış egemen olmalıdır.

6. Dr.Serdar Şahinkaya'nın ifadesiyle,kamusal planlama, eskimemiş, dışli-

leri fazla aşınmamış işlevsel bir araç olarak pek çok ulusal ekonomiye hizmet etmiş (ve) onları tarihin bir aşamasında yukarıya çıkarmış bir kaldıraç olarak, hâlâ kendi aklının ürünü olan politikaları sürdüren ülkelere hizmet etmeyi sürdürmektedir. O halde biz de yapabiliriz! Yeniden deneyebiliriz ve denemeliyiz de!

Toplum çıkarları gözeten bir anlayış ve içerikli, demokratik bir enerji programı için, kamusal planlama yeniden! Hangi araçlarla? Kaynakların sağlıklı envanterini yaparak, yerli ve esas olarak, yenilenebilir kaynaklara ağırlık vererek, güvenilir girdi-çıkı analizleri uygulayarak, yeni bir kurumsallaşma üzerinden, demokratik katılım mekanizmalarıyla, bütünleşik kaynak planlaması anlayışıyla hazırlanacak toplum, kamu ve ülke çıkar ve yararlarını gözeten Strateji Belgeleri, Beş Yıllık Planlar, Yol Haritaları, Eylem Planları ile.

Planlama çalışmaları demokratik bir anlayışla yürütülmeli, katılımcı ve şeffaf bir şekilde yapılmalı, çalışmalara ilgili kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin yanı sıra; üniversiteler, bilimsel araştırma kurumları, meslek odaları, uzmanlık dernekleri, sendikalar ve tüketici örgütlerinin, etkin ve işlevsel katılım ve katkıları sağlanmalıdır.

7. Tüm enerji alt sektörleri, petrol, doğal gaz, kömür, hidrolik, jeotermal, rüzgar, güneş, biyoyakıt vb. için Strateji Belgeleri hazırlanmalıdır. Daha sonra bütün bu alt sektör strateji belgelerini dikkate alan Yenilenebilir Enerji Stratejisi ve Eylem Planı ve Türkiye Genel Enerji Strateji Belgesi ve Eylem Planı oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Ülke ölçeğinin yanı sıra, il ve bölge ölçeğinde de enerji kaynak, üretim, dağıtım planlaması yapılmalıdır.

8. Strateji Belgeleri ve Eylem Planları tozlu raflarda unutulmak için değil, uygulanmak için hazırlanmalı, ilgili tüm kesimler için bağlayıcı ve yol gösterici olmalıdır. Bu amaçla, genel olarak enerji planlaması, özel olarak elektrik enerjisi ve doğal gaz, kömür, petrol, su, rüzgar, güneş vb. tüm enerji kaynaklarının üretimi ile tüketim planlamasında; strateji, politika ve önceliklerin tartışılıp, yeniden belirleneceği, toplumun tüm kesimlerinin ve konunun tüm taraflarının görüşlerini demokratik bir şekilde, özgürce ifade edebileceği, geniş katılımlı bir "ULUSAL ENERJİ PLATFORMU" oluşturulmalıdır.

ETKB bünyesinde de, bu platformla eşgüdüm içinde olacak ve birlikte çalışacak "ULUSAL ENERJİ STRATEJİ MERKEZİ" kurulmalıdır. Bu merkezde yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık ve öncelik vererek, enerji yatırımlarına yön verecek enerji arz talep projeksiyonları; beş ve on yıllık vadelerle, 5, 10, 20, 30, 40 yıllık dönemler için yapılmalıdır.

9. Enerji yatırımlarında toplum yararının gözetildiği, fayda maliyet ve etki analizi çalışmaları mutlaka yapılmalı ve aşağıdaki süreçleri kapsamalıdır.

a) Üretim/dağıtım lisansı verilirken, lisans verme kriterlerini belirlerken ve herhangi bir lisans başvurusunu incelerken, aynı konuda birden fazla lisans başvurusu arasında seçim yaparken, lisans konusu faaliyetlerin uygulanmasını izlerken/denetlerken

b) Topluma/kamuya/devlete ait kaynak ve zenginlikler (Hidrolik, kömür, Jeotermal kaynaklar, para, ormanlar, araziler) tahsis edilirken, kullanılırken

c) Enerji yatırımlarının çevresel etkileri değerlendirilirken.

d) Aynı alanda gerçekleştirilebilecek birden fazla yatırım seçeneği arasında bir tercih yapılırken,

e) Enerji arzı planlanırken ve enerji kaynaklarının kullanımına yönelik tercihler yapılırken.

f) Enerji sektörünün ve enerji ekipmanlarının teşvik sistemlerinde, enerjinin fiyatlandırılmasında, vergilendirilmesinde, enerji sektörü yatırımlarının finansmanında

Bu bağlamda, toplumsal etki sürecinin de, Çevresel Etki Değerlendirmesi mevzuatı kapsamına alınması, Çevresel Etki Değerlendirmesi ile birlikte, Toplumsal Etkilerin de değerlendirilebilmesi ve halkın olumlu ya da olumsuz etkilerden haberdar olarak yatırım öncesi sürece ve yatırımın izlenmesi/denetlenmesi çalışmalarına dahil edilmesi gerekmektedir. İlgili yönetmelik, Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirme Yönetmeliği olarak değiştirilmeli, içeriği de projelerin toplumsal etkilerini ölçmeye ve değerlendirmeye yarayacak ölçütler ile donatılmalıdır.

10. Özelleştirmeler durdurulmalıdır. Enerji üretim, iletim ve dağıtımında kamu kuruluşlarının, çalışanların yönetim ve denetimde söz ve karar sahibi olacağı, özerk bir statüde, etkin, verimli ve şeffaf çalışmalar yapması sağlanmalıdır.

11. Lisanslı enerji üretimi için şirket olma şartı kaldırılmalı ve mevzuat, esas amacı üyelerinin elektrik ihtiyaçlarını karşılamak ve ancak üretim fazlasını satmak olacak şekilde, enerji üretim kooperatiflerinin kurulmasına ve faaliyet göstermesine imkan verecek şekilde düzenlenmelidir.

12. Sulama kooperatifleri ve birlikleri suyu daha verimli kullanma yönünde eğitilmelerinin yanı sıra, kendi ihtiyaçları olan elektriği güneşe dayalı

uygulamalara karşılayabilmeleri için yönlendirilmeli, bu kuruluşların güneş elektriği yatırımları kalkınma ajansları ,yerel yönetimler ve merkezi idare tarafından desteklenmelidir.

13. Yerel yönetimler enerji sektöründe daha etkin olmalıdır.

Kentlerin geleceğe yönelik tasarımı, gelişimi ve binaların yapımıyla ilgili plan, politika, düzenleme ve uygulamalarda; güneşten yararlanma ve güneş mimarisinin gereklerine uyma esas olmalı , bu konuda ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Yerel yönetimler öncelikle kendi tesislerinin enerji ihtiyaçlarının karşılanmasına, daha sonra da kentin ve kentlinin enerji ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak:

-Güneşle ısıtma ve soğutma, bölgesel ısıtma ve soğutma, güneşle proses ısı üretimi ve ısı depolama alanlarında örnek uygulamalarla başlamalı ve uygulamaları yaygınlaştırmalıdır.

-Çatı/açık alan güneş paneli/güneş tarlası uygulamalarıyla, lisanssız/lisanslı GES yatırımlarıyla elektrik üretimine yönelmelidir.

-Mevcut çatılardan, güneşten hem elektrik hem de ısı üretimi açısından, kent estetiğine uygun biçimde azami düzeyde yararlanılmasına imkan verecek düzenleme ve uygulamalar yapılmalıdır.

-Belediye/il sınırları içinde jeotermal kaynakların araştırılması, bulunması ve kaynağın sıcaklığına bağlı olarak mekan ısıtması ve/veya elektrik üretimi için değerlendirmeleri doğrultusunda çalışmalara yönelmelidir..

-Kentsel atıkların toplanması ve ayrıştırılması sonrası, kalan atıkların çöp sahalarında bekletme ve metan gazı üretmeleri yoluyla veya doğrudan yakma yöntemiyle elektrik üretiminde kullanımını yaygınlaştırmalıdır.

-Enerji verimliliği çalışmalarında örnek uygulamaları öncelikle kendi binalarında yaparak rehber/örnek olmalı, mühendis odalarıyla işbirliği ile kentlilere danışmanlık hizmeti ve teknik destek vermelidir.

14. Plansız, çevre ve toplumla uyumsuz, yatırım yerinde yaşayan halkın istemediği, topluma maliyeti faydasından fazla olan projelerden vazgeçilmelidir. Verimli tarımsal arazilere, ormanlara, meralara, SİT alanlarına, tarihsel ve kültürel varlıkların olduğu yerlere, konut alanlarının çevresine santral kurulmamalıdır. Gerze’de, Terme’den halkın mücadelesiyle termik santral projeleri engellenebilmiştir., Sinop ve Akkuyu’da nükleer santral, Doğu Karadeniz’de, Dersim’de, Ege’de, Akdeniz’de, Türkiye’nin dört

bir yanındaki HES'ler gibi;Zonguldakta,Çanakkale-Biga bölgesinde,Aliağa'da,İskenderun Körfezindeki çok sayıda ithal kömür santrali vb., bölgede yaşayan halkın istemediği tüm projeler iptal edilmelidir.

15.Doğal gaz, petrol, ithal kömür gibi dışa bağımlı fosil yakıtların ve yerli fosil kaynakların, enerji tüketiminde ve elektrik üretiminde payını düşürmeye yönelik politikalar uygulanmalıdır.

16.Enerji girdileri ve ürünlerindeki yüksek vergiler düşürülmelidir.

17.Enerji yoksullarına ve yoksunlarına kamusal destek sağlanmalıdır.

Teşekkürler:

Bu bildirinin öncülü olan çalışmaların ve bu bildirinin içeriğinin geliştirilmesi ve redaksiyonu yönünde sabırlı ve değerli çalışmaları ve özverili emeği için,Mehmet Kayadelen'e, (Maden Mühendisi, ODTÜ MD Enerji Komisyonu Üyesi,TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Danışmanı)

Başlangıç bölümünde yararlandığım ufuk açıcı görüşleri için Mustafa Sönmez'e,(İktisatçı-Yazar);

Bu bildirinin yazımı ve geliştirilmesine yönelik paylaşımları ve katkıları için:

Budak Dilli'ye,(Elektrik Y.Mühendisi, ODTÜ MD Enerji Komisyonu Üyesi)

Mustafa Tuygun'a(Elektrik Mühendisi, ODTÜ MD Enerji Komisyonu Üyesi)

Olgun Sakarya'ya,(Elektrik Mühendisi,TMMOB- EMO Enerji Birim Koordinatörü)

Selçuk Soylu'ya (Havacılık Mühendisi,TMMOB- MMO Yönetim Kurulu Üyesi)

Şayende Yılmaz'a,(Makina Mühendisi, TMMOB- MMO Yönetim Kurulu ve Enerji Çalışma Grubu Üyesi)

Tülin Keskin'e ,(Makina Mühendisi, TMMOB- MMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi)

Yusuf Bayrak'a, (Matematikçi, ODTÜ MD Enerji Komisyonu Üyesi)

teşekkür ederim.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ediyorum. Evet, az bir zamanımız var. Bir 5 dakika soru ve cevaba ayırabiliriz. Katkı istemiyorum, sadece soru. Buyurun.

Nurettin Türkoğlu: Arz fazlası gibi bir rakam konuşuldu ve projeler üzerinden gidildi. Türkiye'nin şu anki kurulu kapasitesi 72000 megavat. 70000 diyelim. 40000 megavat rüzgârdan bahsedildi. Güneşi saymıyorum.

Oğuz Türkyılmaz: Onları dikkate almadığımı söyledim.

Nurettin Türkoğlu: 3'ünü almadınız; 43'tü, 40 yazmışsınız.

Oğuz Türkyılmaz: Hayır. 40'ü düştüm dedim. Sadece 40'ın içinde 6000'i dikkate aldım dedim.

Nurettin Türkoğlu: Neyse. Hiç önemi yok. Şunu anlatmaya çalışıyorum: 125 bin megavatın üstünde bir arzdan bahsedildi. Dünyanın hiçbir yerinde, yenilenebilir enerji kaynaklarının kurulu kapasite: emre amade içindeki oranı yüzde 20'yi geçmez. Bu mümkün değil. Rüzgârın ne zaman eseceğini bilemezsiniz, kurguyu böyle kuramazsınız. Dolayısıyla, ben bunun nasıl olduğunu anlamak istiyorum. Aslında ben onu bekliyordum, hani nasıl olacak diye. Bu, analitik verilerle ya da matematiksel modellerle olmaz. Yani yeni bir şey mi çıktı bilmediğimiz?

Oğuz Türkyılmaz: Bu, matematiksel modellerle olur. Enerji Bakanlığı Enerji İşleri Genel Müdürlüğünün web sitesine girerseniz, bu konuda dünyada kullanılan matematiksel modelleri görürsünüz, nerelerde başarıyla çalıştığını da görürsünüz.

Nurettin Türkoğlu: Enerji Bakanlığına bakarsanız, nükleeri de koymuş 2015'te, güç karşılayacak diye.

Oğuz Türkyılmaz: Doğru. Ben onu dikkate almadım.

Nurettin Türkoğlu: 15 yıl inşaatı sürer. Öyle bir dünya yok yani.

Oğuz Türkyılmaz: Şöyle söyleyeyim...

Hüseyin Yeşil (Başkan): Karşılıklı olmasın lütfen.

Nurettin Türkoğlu: Genel soruyorum; yani konuşmacıların yoksunluk: yoksulluk ifadesine ithafen de soruyorum, kamulaştırma isteyenlere de soruyorum: Yüzde 50'sini gazla ürettiğiniz enerjiyi nasıl böyle bu kadar ucuz ya da bedava vereceksiniz? Ruslar bedava gaz mı verecek bize ya da İran?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Peki, teşekkür ederim. Söz senin Oğuz.

Oğuz Türkyilmaz: Ben, doğalgaz sektöründe ilk çalışmaya başlayanlardan biriyim, 88'den beri bu sektörde çalışıyorum. Hep itiraz ettik buna. Türkiye'nin elektrik üretimindeki yüksek bağımlılığa hep itiraz ettik. Sizin söylediğiniz doğrudur, yüzde 48'lerden düştü. Yüzde 37 arızı bir durumdur yani, geçici bir durumdur.

Nasıl mümkündür? Kömür santrallerinde ciddi rehabilitasyon yaparak, oradan bir kapasite artışı yapabilirsiniz mevcut santrallerde. Şimdi çoğu özelleşti; yeni alan yatırımcıları zorlarsınız, bunlarda gerekli modernizasyon yatırımları yapılır. Akşamdan sabaha olmaz bu işler, onu biliyorum.

İki, jeotermalde hâlâ bir kapasiteniz var. Tamam, 1000: 1500 megavat; ama yılda 8 bin saat çalışır, 8 milyar kilovat/saat elde edersiniz. Onu devreye alırsınız. Bir miktar daha rüzgârda atak davranırsınız. Güneşin de önünü açarsınız. Güneşin akşamdan sabaha olmayacağını biliyorum. Yani burada çözüm, yerli kaynaklara daha fazla ağırlık vermek, tedricen düşürmektir. Yüzde 48'den önce yüzde 45'e, yüzde 43'e, yüzde 40'a, yüzde 35'e. Ben, 5, 10, 20 yıllık planlar derken bunu kastettim. Yani doğalgazın payını mutlaka düşürmek lazım. Elbette arz kaynaklarını da çeşitlendirmek lazım. Yani bu Rusya'nın kucağında oyuncak olmamak gerekiyor. Mutlaka. Yıllardır söyledik.

Biz, Makine Mühendisleri Odası olarak, doğalgaz ithalatına yasaklar kalksın dediğimiz vakit, PETFORM bu talebi dillendiremedi. Petrol Platformundan önce biz söyledik; ithalat yasağı kalksın, dileyen dilediği yerden ithalat yapsın, herkesin saçı önüne dökülsün dedik. Ama yapılmadı; hâlâ yasak var, hâlâ anlamsız bir yönetim var. Bu hamur daha çok su kaldırır.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Peki.

Oğuz; üç arkadaşın sözü var, ama sen notlarını al, tek seferde cevap verirsin.

Aziz, Olgun, Bülent ve Teoman.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Üç cümle söyleyeceğim sadece.

Birincisi, Seyhan Hanım'ın söyledikleriyle ilgili.

Avrupa'da birtakım altyapı projelerinde devirler oldu, anonim şirketlere devirler oldu. Şimdi bunların sözleşmeleri bitmeye başladı. Fiyatlar müthiş arttı. Kanalizasyonda, içme suyu vesaire. Şimdi hepsinde geri dönüşler başladı; yeniden belediyecilik diye bir akım var. Merak edenler,

web sitesine girsinler; yeniden kamulaştırma var. İş o kadar reel ki.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Özellikle suyla başladı.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Evet, suyla başladı. O kadar reel ki. “Nasıl yapacaksınız, nasıl edeceksiniz?” diyenlere duyurulur.

İki, Picetti diye bir adam çıktı, Thomas Picetti; “Kapital” diye nah şöyle de bir kitap yazdı. Adam sistemi kurtarmak istiyor, yanlış anlamayın; adamın öyle antikapitalist falan bir arayışı yok. Şunu söylüyor: “Servetler müthiş birikti, yoksulluk aldı başını gidiyor, gemi su alıyor; servetleri vergilendirelim.” Yani öyle sosyalizm falan demiyor; “Servetleri vergilendirelim” diyor.

Türkiye’de servet stokunu bilen yok. Her şeyin stoku var; hayvan stoku var, fasulye stoku var... Aklınıza gelecek bütün malların stoklarını biliyoruz, servetin stokunu bilmiyoruz. Stokunu bilerseniz, aslanlar gibi vergisini alırsınız; üstelik kapitalist sistemin içinde kalmak kaydıyla. Başka bir dünyayı söylemiyorum.

Teşekkür ederim.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Ben teşekkür ederim. Olgun; buyur.

Olgun Sakarya: Bu yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımıyla ilgili bir katkı yapmak için söz aldım ben.

2014 yılı BP’nin istatistiki rakamlarını veriyorum:

Almanya; sadece güneş ve rüzgâra dayalı elektrik enerjisi üretiminin toplam elektrik enerjisi üretimindeki payı yüzde 14,8. Hidroliği katmadım bunun içerisine.

İtalya; yine her iki kaynağın üretim içindeki payı yüzde 14.

İspanya; yüzde 23.73. Hani “20’den fazla olmaz” deniliyordu ya.

Nurettin Türkoğlu: Yüzde 14’leri söylemedin.

Olgun Sakarya: Söyledim. Almanya 15. Hidroliği katmadım, biyogazı katmadım, diğer şeyleri katmadım. Sadece rüzgârdan ve güneşten bahsediyorum. Eğer bunu anlayamayacak durumdaysak, ona bir çözüm bulamam ben.

Lütfen dikkat edin; madem çok merak ediyorsunuz, dikkat edin.

Danimarka; yüzde 43.27. Bunun yüzde 41.41’ini sadece rüzgârdan karşı-

lıyor.

Yenilenebilir enerji kaynakları konusunda isterseniz Uluslararası Enerji Ajansından da bu rakamları bulabilirsiniz. 2014 yılı rakamları. İspanya; yüzde 23.73. Komşumuz, ekonomik krizle boğuşan Yunanistan; yüzde 17.27. Teşekkür ederim.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Ben teşekkür ederim. Buyurun.

Salondan: Ben de çok küçük bir ekleme yapmak istiyorum.

Türkiye’de de birtakım belediyeçilik örnekleri var. Bunların da desteklenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Yani suların ücretsiz olduğu... Çok küçük örnekler bunlar belki, çok naif kaçıyor olabilir; ama ben bu tür örneklerin desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum, TMMOB olarak, farklı yapılar olarak. Çünkü alternatif yokmuş gibi algılanıyor, ama aslında alternatif var. Bazı belediyeler bunu başarıyorlar. Su ücretsiz mesela bazı belediyelerde. Bu neden yaygınlaşmasın, neden Türkiye genelinde de bu tür belediyeçilik anlayışları güçlendirilmesin, desteklenmesin!

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. Bülent Damar; buyur.

Bülent Damar: Oğuz Bey’e bir soru sormak istiyorum.

Siz planlamadan bahsettiniz. Evvelsi gün Katar’la bir antlaşma oldu, dün Azerbaycan’la bir antlaşma oldu. Bunlar antlaşma, devlet antlaşmaları. Diyoruz ki, “Sizden şunları alacağız.” Niye diyoruz bunları? Rus gazı kesilirse diye.

Bu planlama çerçevesinde, ulusumuz adına atılan bu antlaşmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ederim. Teoman; buyur.

Teoman Alptürk: Tüketim planlaması konusunda ne düşünüyorsun? Yani üretimi veya bütün sistemi planladın da, bunu neye göre planladın? Bunu şundan soruyorum: Nurettin Bey çok sataştı. Kendisine sataşıldığını söylüyordu sabahleyin, kendisi durmadan herkese laf yetiştirmeye çalışıyor.

72000 megavatı nasıl buldun bugün? Kimin için, ne için 72000 megavat.

Bugünlerde Türkiye’nin puantı 35000: 40000 megavat dolayında. De ki 40000. 40000 megavat maksimum puantın var. Bunun üstüne yüzde 10 yedek eklersin, eder 44000. Bir yüzde 10 da bakım: servis ekle. Hepsini koy, 50000 megavat. Geriye kaldı 22000 megavat. 22000 megavatı en

ucuzuyla 1000 dolarla çarpın, 22 milyar dolar. 22 milyar dolar boşuna mı yatırım yaptın? Bütün bunları düşünmek gerekir diyorum arkadaşşıma. Sen tüketim planlamasından girerek cevap verebilirsin.

Bir şey daha; çok komik bir olay olduğu için geçmişte, bunu söylemek durumundayım.

Birbirine yakın iki il. Birinde, kusura bakmayın, elektrikçilerin tabiriyle söyleyeceğim, 380 kilovolt var. Birinde 154 kilovolt var. O zaman daha bunların özelleştirmeleri yapılmamış; ama o zamandan, kimin alacağı, hangi özel şirketin alacağı, bunlar belli ve oradaki TEDAŞ'ın ve TEAŞ'ın yöneticileri var, bunlar 380 kilovolt tesisleri olan ili kıskandıkları için, diyorlar ki, "Bize de 380 kilovolt yapın, 154 kilovoltu çıkartın." Sonra ben o özel şirkette çalıştım, ilk görevim de buydu: Olsun mu, olmasın mı? Gittik gördük ki, 154 kilovolt ferah ferah yetiyor onlara. Megavat demiyorum, kilovolt. 154 kilovolt iletim şebekesi ferah ferah yetiyor. Belki milyonlarca doları boşu boşuna harcayacaklardı. Neyse ki olmadan vazgeçtik.

Teşekkür ederim.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Evet, soruları cevaplarsan seviniriz Oğuz.

Oğuz Türkyılmaz: Son sorudan başlayarak söyleyeyim.

Tabii, benim, Teoman Bey gibi, Yük Tevzi'de uzun yıllar yöneticilik yapmış bir elektrik mühendisiyle âşık atmam söz konusu olmaz; ama ben, 72000 megavat, 40000 megavat meselesini yorumlarken bir miktar daha farklı düşünüyorum. Kurulu güç rakamının dikkatle incelenmesi gerekir. Çünkü mevcut kurulu güç içinde faal olmayan, arızalı, sorunlu, devreye alamayacağınız santraller var. Bileşim açısından da, yenilebilir kaynaklara dayalı yeni kapasitelerin devreye girmesi iyi. Ama enerji üretim projelerinde gereksiz bir yığılma halinde, bugün olmasa bile, gündeme gelecek projelerle bir arz fazlası olabilir ve bu bir kaynak israfı olur. Biz planlamayı bu nedenle de savunuyoruz.

Tüketim planlaması açısından bakıldığında, bir cümleyle söyledim; talep tarafının denetlenmesi, yönlendirilmesi dedim. Tüketicinin de eğitilmesi gerekiyor. Bu toplumda, her türlü teşviki çok güzel suistimal etme, kötüye kullanma eğilimi var. Bu nedenle, enerji yoksunlarına verilmesi gereken destek için de tedbirli olunmalı. Böyle bir destek uygulandığında, söz gelimi, "X kilovat için para almayacağız" dediniz; yurttaş bilmeli ki, X artı 1 kilovat kullanırsa, tamamının parasını ödeyecektir. Yani siz ona bir hak tanıyorsanız, onu ifsat etmemeli, canına okumamalı. Elbette, talep tarafı yönetimine de ağırlık verilmeli. Ama o ayrı bir tartışmanın konusu olduğu

için detaya girmedim.

Bülent Bey'in sorusuna geleyim. Dün aynı soruyu çok sayıda gazeteci arkadaş da sordu, hazırlıklıyım. Yani Katar'dan, Azerbaycan'dan alacağınız ilave bir kaç milyar metreküplük gaz, Türkiye'nin Rusya'ya gaz bağımlılığını çözmez, ikame etmez, sadece arz kaynaklarınızı çeşitlendirir.

İkincisi, imzalananlar "antlaşma" değildir, "memorandum of understanding"dir, yani mutabakat zaptıdır. Bir gaz alım antlaşmasının imzalanmasının hazırlığı yıllar sürüyor, o kadar kolay değildir. Kamuoyu, mutabakat zaptının ve sonuçlandığında anlaşmanın içeriği hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

Katar'dan alacağınız her ilave gazın Türkiye'ye lojistiği nasıl yapılacaktır? Hangi gemilerle, hangi zaman periyotlarında taşınacaktır? Şebekeye giriş yapabileceği Aliğa ve Marmara Ereğlisi LNG terminallerinin tahsis edebileceği kapasiteler nedir? Bunlar gibi birçok etken var.

Azerbaycan'dan da alınacak gazı artırılması bugüne matuf bir konu değildir. Olsaydı daha önce satarlardı; verebilecekleri bir metreküp bile fazla gaz olduğunu düşünmüyorum. Ama ileride Şahdeniz'deki üretimi artırırlarsa, bu söz konusu olabilir. Zaten TANAP kapsamında da öyle bir plan var. Onlar ayrı konular, girmedim. TANAP da Türkiye'ye atılmış bir kazıktır. BOTAŞ'ın 12 dolara taşıdığı gazı, Eskişehir'de 74,5 dolara, Trakya'da 112 dolar taşıma bedeli ödeyerek almak hangi akla hizmettir, o da ayrı bir konudur.

Hanımefendinin sorusu, yerel yönetimlerle ilgili.

Çok haklıdır. Türkiye'de yerel yönetimler az sayıda da olsa olumlu örnekler verdi; ama ben Fatsa'yı gördüm bu bölgede, 80 öncesi Fikri Sönmez'in yanındaydım, omuz omuza, yan yana yürüdüm o insanlarla. Aydın Erten'i de bilirim, Gültepe'yi de, Tarih Direnişi'ni de. Başka bir dünya, başka bir Türkiye isteyen bu yiğit devrimcileri sevgiyle, saygıyla anıyorum. Işıklar içinde yatsınlar. Başka bir şey bu.

Hüseyin Yeşil (Başkan): Teşekkür ediyorum.

Belki oturumları yönetenlerin şeyidir, ama ben çok kısa bir şey söyleyeceğim.

Elektrik Mühendisleri Odası olarak, enerji üretimi, iletimi, dağıtımı, doğası gereği bir bütündür, birbirinden ayrılamaz, parçalanamaz ve yönetimi de kamu adına: ki biz bu kamuya devlet demiyoruz: içinde meslek odalarının, sendikaların, tüketici derneklerinin, sanayi odalarının, devletin

ilgili kuruluşlarının olduğu özerk bir yapı tarafından merkezi planlamayla yönetilmelidir diyoruz.

Hepinize teşekkür ediyorum, sağ olun.

2. Oturum: Enerjide Toplumsal Yarar ve Maliyet

Oturum Başkanı: Kemal Ulusaler

Cengiz Göltaş - Elektrik Mühendisleri Odası

Enerjide Toplumsal Bakış

Fatih Kaymakçioğlu - Elektrik Mühendisleri Odası

Enerji Üretiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme

Özgür Gürbüz

Yenilenebilir Enerji Nasıl Halkın Enerjisi Olur?

Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı

Sürdürülebilirlik Ekseninde Enerji Politikaları

Kemal Ulusaler (Başkan): TMMOB ve Elektrik Mühendisleri Odası adına, herkese ikinci oturum için hoş geldiniz diyorum öncelikle.

Az önce söylendiği gibi, bulunduğumuz oturumun başlığı, “Toplumsal Yarar ve Maliyet.” Maliyet kısmını çok anlamam, ama anlatacaklardır arkadaşlar. Dört sunum yapılacak. Yarımşar saat verilmiş yine. Saat 16.30; sanırım saat 18.30’da bitireceğiz.

Bu sefer şöyle yapalım: Bazen ortak oluyor sorular. Her 20 dakikadan sonra bir 10 dakika daha soru ve cevaba ayırmayalım; bunun yerine, zamanı biraz daha verimli kullanmak için, ardı ardına sunumları yapalım. Böylece ortak olan sorular da birleşmiş olur, zamanı daha iyi kullanmış oluruz diye düşünüyorum. Bütün sorular tespit edilir katılımcılar tarafından, sunumlar bittikten sonra soru: cevap kısmına geçeriz; oraya da bir 20 dakika veya yarım saat ayırırız, orada bütün soruları ve katkıları almış oluruz.

Evet, hızla başlamış olalım.

İlk sunumu Cengiz arkadaşımız yapacak.

Sunuştta, her konuşma yapacak katılımcının bir özgeçmişi genelde okunur; ama Oylum bizi baştan kötü alıstırdı, “Herkes programa baksın” dedi. Ben diyorum ki, herkes kitaba baksın, orada zaten herkesin özgeçmişi var. Biraz da orada zamandan kazanmış oluruz.

Evet, buyurun Cengiz Bey.

Enerjide Toplumsal Bakış
Cengiz Göltaş - Elektrik Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: 1964 Kırşehir doğumlu. Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden 1987 yılında mezun oldu. 1988 Yılında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü'nde (TCDD) göreve başladı. Sincan-Eskişehir elektrifikasyonunda 1989-1990 yıllarında görev yaptıktan sonra aynı kurumda Teknik Müfettiş unvanı ile denetim elemanlığına geçti. Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi'nde 1990-1992 arasında Yönetim Kurulu Üyeliği yaptı. Daha sonra Elektrik Mühendisleri Odası 35 ve 36. Dönem Yönetim Kurulunda Başkan Yardımcılığı; 40. Dönem EMO Yönetim Kurulu Yazmanlığı, 38, 42 ve 43 Dönemlerde Yönetim Kurulu Başkanlığı görevlerini üstlendi. Halen TMMOB Yüksek Onur Kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. TMMOB Enerji Komisyonu Başkanlığı ve EMO Enerji Çalışma Grubu üyeliği yapmıştır. Bugüne kadar enerji ve iletişim alanlarında birçok dergi ve yazılı basında görüş ve makaleleri yer almış, teknik kongre ve sempozyumlarda değişik tarihlerde bildiri ve sunumlar ile panelist olarak konuşmacı olmuştur. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Enerjide Toplumsal Bakış

Sayın konuklar, değerli meslektaşlarım; sunumuma başlamadan önce hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Samsun ve Sinop'ta düzenlediğimiz TMMOB 10. Enerji Sempozyumu, TMMOB tarihselliği açısından büyük bir önem ifade ediyor. 20 yıl olmuş. Bu 20 yıl az bir zaman değil. Elektrik Mühendisleri Odasının başından beri sekretaryasını üstlendiği bu kongrenin, ilk yapılış tarihi olan 1996 yılından bu yana aktif üyelerinden biri olarak içinde yer aldım.

Bu iki yılda bir düzenlediğimiz enerji sempozyumları süreci içerisinde demokratik bir mekanizma işletmeye özen gösterdik. Konunun bütün taraflarına, sözü olanlara kürsüyü açtık. Doğru bir iş yaptığımızı da, süreç içinde bu sempozyumlar dizisinin kurumsal bir niteliğe dönüşmesinden görüyoruz.

Benim sunumumun; sabahki bölümde yapılan tartışmaların devamı niteliğine dönüşmesi açısından da yararlı olacağını umuyorum.

Öncelikle, kısaca, enerji alanında dünyada yaşanan gelişmeleri, ikinci olarak da, enerji politikalarına son 20 yıl içerisinde Elektrik Mühendisleri Odası ve TMMOB örgütlülüğü içerisindeki diğer odaların bütünsel bakış açısını özet biçimde paylaşmak istiyorum. Ayrıca toplumsallık boyutuyla, sempozyumun bu bölgede yapılıyor olması nedeniyle de, enerji yatırımlarının yarattığı toplumsal tepkileri paylaşmak istiyorum.

Dünyadaki enerji görünümünü, çok kısaca, 2020'ler ve 2035'ler noktasında nasıl seyrettiğini de inceleyerek, özet olarak ortaya koymak istiyorum.

Bunun için, "2035 Yılına Doğru Enerji Piyasaları" ve "Hızla Değişen Enerji Dünyasına Genel Bakış" isimli son dönemde yayınlanan, Uluslararası Enerji Ajansının 2012 ve 2013 yılları raporlarından yararlandım. Bir diğer yararlandığım kaynak, 2015 British Petrol Dünya Enerji İstatistikleri ve Dünya Enerji Konseyinin yayınları.

Bu yayınlarda, dünyadaki genel enerji durumu ile ilgili hemen hemen ortak birtakım vurgular var. 2035 yılına yönelik enerji kaynakları, üretim politikaları ve iklim değişikliklerine ilişkin öngörülerde birkaç tane önemli hususun altını çizmektedir..

Bunlardan birincisi,, 2014 yılında 35 milyar ton olan küresel karbondioksit emisyonlarının, sürdürülen politikaların değiştirilemediği koşullarda, 2030'da 75 milyar tona, 2050'de 100 milyar tona, 2100'de 140 milyar tona çıkması kaçınılmaz hale gelecek olması. Sera gazı azaltımının geleceğini

enerji sektörü ile endüstriyel süreçler belirleyecek. Çünkü gerçekten, bu karbondioksit salımlarının en büyük nedeni, dünya ölçeğindeki mevcut enerji yatırımları.

Bu, iki gün önce Paris'te yapılan İklim Zirvesindeki tartışma konularının da en başındaki meseleyi oluşturuyor. Neden? Çünkü gezegenin geleceğiyle ilgili bir tartışma sürdürülüyor. Karbondioksit salımlarını azaltmak üzere ortak politikaların oluşturulamadığı koşullarda, yeryüzünde uzun vadede 3.6 santigrat sıcaklık artışı, gezegen için en büyük tehlikeyi oluşturacaktır deniliyor. Bunu kim söylüyor? Uluslararası Enerji Ajansı dediğimiz, 1974 yılında kurulmuş ve dünyanın en gelişmiş 28 ülkesinin yer aldığı örgüt söylüyor. Anlayacağınız, dünyanın egemenlerinin; yani en fazla enerji tüketen, en fazla enerji yatırımlarına sahip olan ülkelerin oluşturduğu kuruluşların raporları söylüyor.

Bütün yeni gelişmeler ve politikalar dikkate alındığında, küresel enerji sistemi halen sürdürülebilir bir zemine oturtulamamıştır denilmektedir. Burada, uluslararası enerji politikalarının takipçileri ve bu işin öncüleri, dünyanın yoksul kesimlerinin enerji kaynaklarına erişimiyle ilgili bir sorun olduğunu ifade ediyorlar. Sabahki konuşmalarda da, öğleden sonraki konuşmalarda da, özellikle Seyhan Hocamın da ifade ettiği gibi, enerji yoksulluğu ve enerji yoksunluğu gibi iki önemli kavramın dünyadaki uluslararası enerji çevreleri tarafından da kabul edilebilir bir boyutu olduğu ifade ediliyor. Yine küresel enerji talebinin 2035 yılına kadar en az üçte bir oranında artacağı; yenilenebilir enerji üretimi hızla artmasına rağmen, fosil yakıtların dünya genelinde ana enerji kaynağı konumlarını sürdüreceği ifade edilmekte.

Yine bu raporlarda, enerji talebinde ağırlık, Çin, Hindistan ve Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere, küresel enerji kullanımlarını üçte bir oranında artıran, yükselen ekonomilere kaymaktadır denilmekte.

Enerji fiyatlarındaki büyük bölgesel farkların, enerjinin ekonomik büyüme üzerindeki rolüne ilişkin tartışmaları sürdüreceği belirtiliyor. Enerji ticaretinin özellikle 2035'li yıllara kadar Atlantik havzasından Asya Pasifik bölgesine doğru yer değiştirdiği; daha açık bir deyişle, Çin, Hindistan ve bizim coğrafyamızın bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin enerji tüketiminde ciddi bir yoğunluk içerisinde olduğu saptanmakta.

2035 yılına kadar olan süreçte elektrik üretimi sektöründeki artışın yarısına yakınının yenilenebilir enerji kaynaklarından geleceği tahmin edilmektedir. Dünyada son enerji politikaları değerlendirildiğinde, son 20 yıl içerisinde, gerçekten, başta güneş ve rüzgâr olmak üzere, yeni teknolojilerin, yenilenebilir teknolojiler açısından bir önem arz ettiği görülmek-

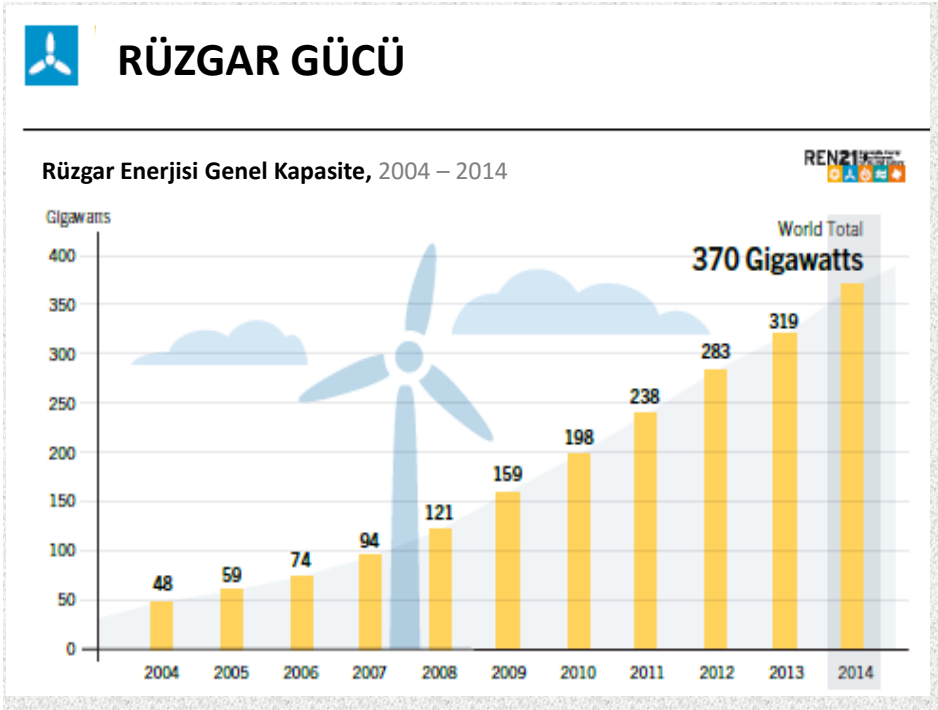
te. Bu çerçevede, rüzgâr ve güneş enerjisi gibi kaynakların, yenilenebilir enerjideki büyümenin yüzde 45'ini oluşturacağı öngörülmektedir.

Her ne kadar 2020'li ve 2035'li yıllarda, fosil yakıtlar dediğimiz petrol, doğalgaz ve kömürün enerji kaynakları üretimi içerisindeki payının yüzde 85'lerden yüzde 75'lere kadar düşeceği ifade edilse de, yine de bu fosil yakıtların enerjideki payını koruduğunu, ama yenilenebilir enerji kaynaklarının da ciddi bir önem arz ettiğini ifade etmek gerekir.

Yine bu enerji ajanslarının yayınladığı kaynaklardan, rüzgarın gelişimiyle ilgili bir veriyi paylaşmak istiyorum:

Grafik 1'de 2004 ile 2014 yılı arasında, rüzgâr enerjisindeki genel kapasitenin çok ciddi bir ivmeyle arttığı ve bugün 370 Gigawatts'a kadar ulaştığı görülmekte.

Grafik 1:



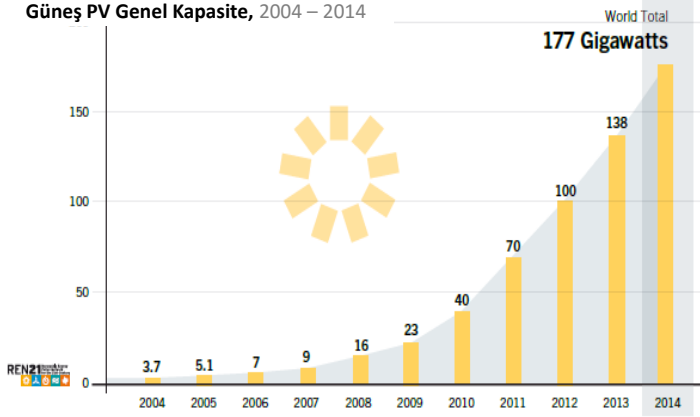
Aynı şeyi güneş enerjisi için değerlendirdiğimizde, 2004 ile 2014 yılları arasında güneş enerjisinde dünya ölçeğinde ciddi yatırımlar yapıldığı ve bu yatırımlar sonucu mevcut güneş enerjisinin 177 Gigawatts'a ulaştığı görülmekte (Grafik 2).

Grafik 2:



GÜNEŞ PV

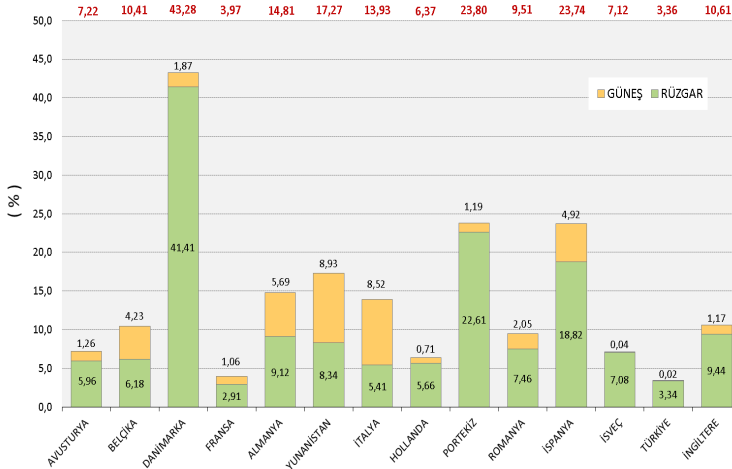
Solar PV Global Capacity, 2004-2014



Grafik 3'de de, ülkelere göre elektrik üretiminde rüzgâr ve güneş enerjisinin payı görülmekte. Özellikle Danimarka, rüzgâr konusunda çok büyük yatırımlarla öne çıkıyor. Danimarka, elektrik üretiminin yüzde 41'ini rüzgarla sağlıyor şu anda. Yine İspanya yüzde 18.82. Neticede, rüzgâr ve güneşin elektrik üretimindeki payı, gelişmiş birçok ülkede hızla artmakta. Yani enerji üretim teknolojilerinde güneş ve rüzgâr önemli bir hızla yükselmekte.

Grafik 3:

ÜLKELERE GÖRE ELEKTRİK ÜRETİMİNDE RÜZGAR VE GÜNEŞ ENERJİSİNİN PAYI - 2014



Kaynak: bp-Statistical Review of world energy 2015-workbook

Bu enerji denklemi içerisinde, demin de ifade ettiğim gibi, yüzde 80'ler seviyesinde olan fosil yakıtların payının yüzde 70'lere, 75'lere düşeceği, ancak, önemini koruyacağı bir gerçek olmasına rağmen; gördüğünüz gibi, toplam birincil enerji talep artışında, özellikle doğalgaz ve kömürün payındaki artışla beraber, yenilebilir enerji kaynaklarının da payında ciddi bir artış görülmekte (Grafik 4). Yani önümüzdeki yıllar, yenilenebilir enerji kaynakları için çok önemli. Bir başka deyişle, 21. Yüzyıl, fosil yakıtlardan, deyim yerindeyse, güneş çağına geçiş yüzyılı olarak da adlandırılabilir.

Grafik 4:

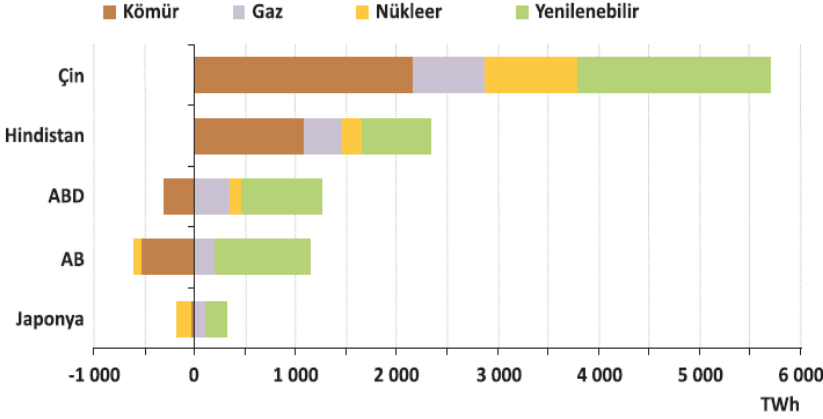


Yine elektrik üretimindeki değişim söz konusu edildiğinde, yenilenebilir enerji kaynaklarının özellikle Çin, Hindistan, Amerika, Avrupa Birliği ve Japonya'yı ele aldığımızda, önemli artış gösterdiği; Çin ve Hindistan'da kömürün kullanımının devam ettiği, ama Amerika, Avrupa Birliği ülkeleri ve Japonya gibi üç büyük küresel enerji gücünde kömürün yerini yenilenebilirin çok hızla aldığı görülmekte (Grafik 5).

Grafik 5:



Elektrik Üretimindeki Değişim (2010-2035)



Gelişmekte olan ekonomilerin elektrik ihtiyacı küresel talepte %70'lik bir artışa sebep olmaktadır.
Küresel yeni kapasitesinin yarısı yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilecektir.

15

© OECD/IEA 2012

Yani elektriğe olan talep artmaya devam edecek; 2035 yılına kadar küresel enerji talebi yüzde 70'in üzerinde artarak, 32000 teravat/saate ulaşacaktır. Yükselen yakıt fiyatları, artan yenilenebilir enerji kullanımı nedeniyle elektrik fiyatlarının 2035 yılına kadar reel olarak ortalama yüzde 15 artması öngörülmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, dünyadaki bütün enerji alanında politika bildirimlerinde bulunanların ortak olarak dile getirdikleri temel sorun, enerji yoksunluğu, bir başka deyişle, enerjiyle erişimi sorunu, enerjiye ulaşamamak ve bir diğer önemli sorun enerji yoksulluğu, yani enerji olduğu halde kullanamamak ya da mali olanaksızlar nedeniyle satın alamamak olarak görülmekte.

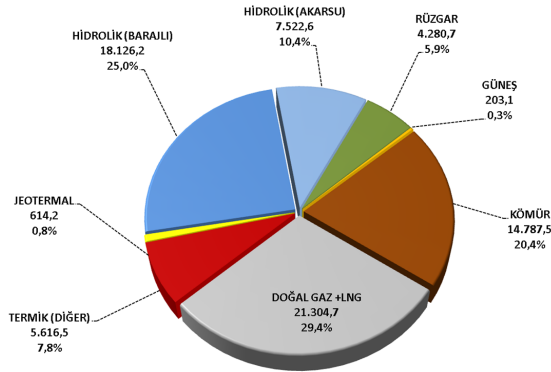
Bu ortak tespitler üzerinden bir değerlendirme yaptığımızda, dünya üzerinde enerjinin yüzde 75'ini, nüfusun yüzde 20'sini oluşturan gelişmiş ülkelerin kullandığı, kalan yüzde 25'ini ise azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kullandığı; dünyada 1.5 milyar insanın elektrikten mahrum yaşadığı, halen dünyada 1.2 milyar insanın temiz içme suyuna ulaşım olanağına sahip olmadığı, 2.7 milyar insanın modern pişirme olanaklarından

yoksun olduğu, 1.4 milyar insanın ise ısınma olanaklarından yoksun olduğu görüyoruz.

Buraya kadar, dünyadaki genel enerjinin durumuna ilişkin Uluslararası Enerji Ajansı Dünya Enerji Kongresinin raporlarının, yine British Petrol gibi değişik firmaların raporlarının ortak tespitlerini sizlerle paylaştım.

Peki, bu genel değerlendirmeler ışığında, Türkiye'deki enerji politikaları açısından neler söylenebilir? Türkiye'de, bugün, Ekim ayı sonu itibarıyla kurulu gücümüzün 72455 megavat olduğunu görüyoruz. Bu kurulu güçte doğalgazın yüzde 29'luk payla birinci sırada olduğunu, hidrolik barajlı santrallerin yüzde 25'le ikinci sırada yer aldığını, kömür santrallerinin (Bu kömür santrallerinin içerisinde ithal kömür de yer alıyor) 14787 megavat ve yüzde 20.4'lük payla üçüncü sırada yer aldığını, yine bu pasta içerisinde son dönemde yapılan çok hızlı yatırımlarla hidrolik, yani küçük dereler, akarsulu santrallerin payının da yüzde 10.4'e ulaştığını biliyoruz. Burada rüzgarın son yıllarda ciddi bir ivme gösterdiği ve enerji üretimindeki, kurulu güçteki payının da yüzde 6'lar seviyesine ulaştığı tespit edilmektedir (Grafik 6).

Grafik 6:

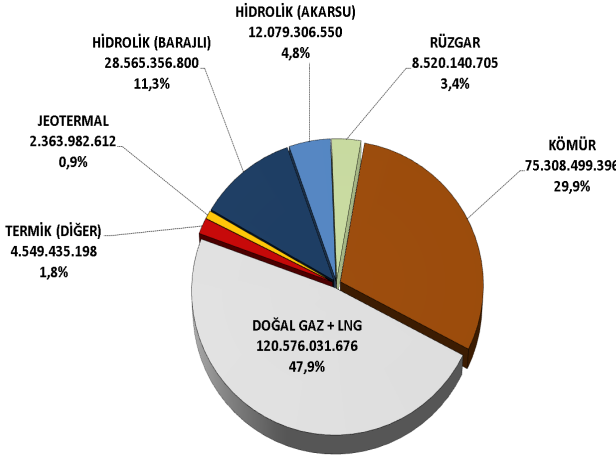


KURULU GÜÇ (10/2015): 72.455,4 MW

Türkiye'nin enerji durumuyla ilgili verilere baktığımızda, 2014 yılında Türkiye'nin toplam elektrik üretiminin 252 milyar kilovat/saate ulaştığını, bu 252 milyar kilovat/saatlik elektrik üretiminin yüzde 47.9'unun doğalgaz santrallerinden ve LNG santrallerinden karşılandığını görüyoruz. Diğer rakamlara baktığımız zaman, ikinci sırada kömür santrallerinin geldiğini ve hidrolik santraller diye devam ettiğini görüyoruz. Bu tablo, aslında Türkiye'nin son 25-30 yıl içerisindeki enerji politikaları açısından nasıl bir

açmazla karşı karşıya olduğumuzun da ifadesi. Türkiye, maalesef, uzun yıllar içerisinde doğalgaza bağımlı bir elektrik enerjisi üretim politikasıyla bağımlı hale gelmiş durumda.

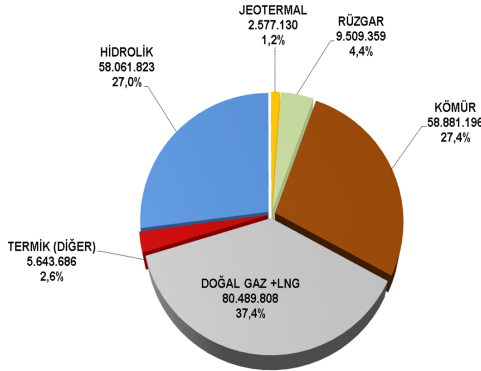
Grafik 7:



ÜRETİM (2014) : 252,0 Milyar kWh

Üretime baktığımız zaman, 2015 yılı Ekim sonu itibarıyla üretiminin 215 milyar kilovat/saate geldiği, yıl sonu itibarıyla da bu üretimin 2014 yılı üretimine hemen hemen denk bir üretim noktasında ilerleyeceği görülmekte.

Grafik 8:



ÜRETİM (10/2015) : 215.163.002 MWh

Bu veriler ışığında son dönemdeki bütün enerji kongrelerinde, sempozyumlarında bizler tarafından ifade edilen görüşleri, Türkiye'nin enerji politikaları açısından yapılandırıldığı süreci sizinle özet olarak paylaşmak istiyorum. Biz duruma nasıl bakıyoruz, onu ortaya koymak istiyorum.

Türkiye, enerji politikaları açısından, 1980'li yıllardan itibaren siyasal iktidarlar tarafından yeni bir kulvara itilmiş, farklı bir tercihe zorlanmıştır. Bu tercih de, kısaca, enerji alanını serbestleştirme, piyasalaştırma ya da özelleştirme dediğimiz bir kavramla ifade edilmektedir.

TMMOB ve Elektrik Mühendisleri Odası olarak yaptığımız tüm çalışmalarda, enerji alanına, elektrik enerjisi politikalarına bakışımızda iki konunun altını çizdik. Enerji üretimi, özellikle elektrik enerjisi üretimi bir kamu hizmetidir ve kamu hizmeti olması nedeniyle, herkesin erişimi ve adil kullanımı açısından kamu hizmeti anlayışıyla yönetilmelidir dedik. Bu özellikleri nedeniyle de piyasa ve serbestleştirme kavramlarının dışında doğal tekel olma özelliği ile ele alınması gerektiğini belirttik. Bu anlayışla, enerji, özellikle elektrik enerjisinde kısa, orta ve uzun vadede öncelikleri doğru tespit edip stratejik önemine uygun olarak, doğru yatırımların doğru zamanda yapılması gerektiğine vurgu yaptık.

Bunun neden önemli olduğunu düşünüyoruz? Çünkü enerji yatırımları, bir ülkenin sanayisine, ulaşımına, tarımına, eğitimine, güvenliğine, turizmine, iletişimine, istihdamına, çevresine, dış politikasına, yani yaşamının bütününe dair yatırımlardır ve bu yatırımlar, büyük ölçekli yatırımlar olması nedeniyle, yanlış yapıldığında geriye dönüşü çok zor ve pahalıya mal olacağından, Türkiye'nin ekonomisine zararı olacaktır.

Sözün özü olarak, Elektrik Mühendisleri Odası ve TMMOB örgütlülüğü açısından, bu 20 yıllık enerji kongreleri serüvenimizin temel yaklaşımı şu:

Enerjinin özellikle elektrik enerjisinin kaynak çeşitliliği içerisinde, doğru, etkin ve verimli biçimde ele alınması, bu anlamda, elektrik enerjisinin sunumunun sürekli, kaliteli, ucuz, çevreye uyumlu ve insan hakkı olarak adil paylaşımının sağlanması, bunun için gerekli yatırımların, öncelikle ülkenin yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını öne çıkaran politikalar ile yürütülmesi, her şeyden önemlisi de mevcut enerji kaynaklarımızın değerlendirilmesi; üretim, iletim ve dağıtım ile tüketim politikalarının bir bütünsel yapı içerisinde merkezi bir planlama anlayışı ile sürdürülmesi ve sektörün özelleştirme, serbestleştirme vb. yönelimlerle çok parçalı ve kaotik bir yapıya dönüştürülmesinden vazgeçilmesidir.

Oysa yaşananlara baktığımızda içinden çıkılmaz acı bir tablo ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Yakın tarihimizin kırılma anlarına göz gezdir-

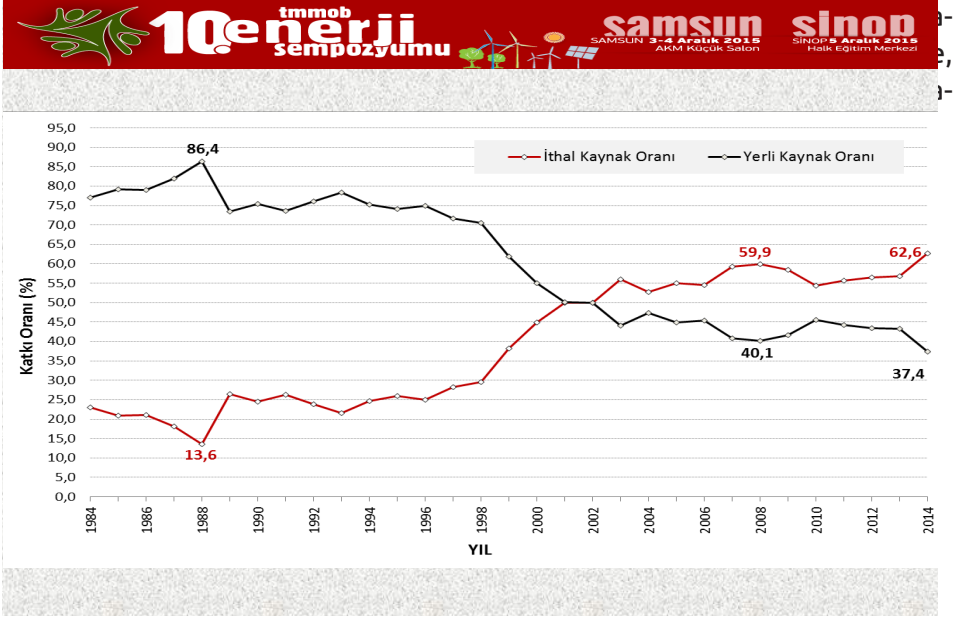
diğimizde;

1980'li yılların ikinci yarısından itibaren, 3096 sayılı Yasayla başlayan enerjideki neo-liberal politikaların uygulanma sürecinin, 1989'da İstanbul'un Anadolu yakasının yasalara aykırı biçimde AKTAŞ'a peşkeş çekilmesi serüveniyle devam ettiğini görüyoruz. Ardından, 1993'te TEK'in TEAŞ ve TEDAŞ olarak ikiye bölünmesiyle, 1994'te yap-işlet-devret, 1996'lı yıllarda yap-işlet ve işletme hakları devri modelleriyle devam eden; 1999 Marmara depremiyle birlikte Tahkim Yasasının gündeme getirilip, ülkenin deprem nedeniyle her yönden yoğun sıkıntılar yaşadığı koşullarda Anayasanın değiştirilmesinin ardından enerji yatırımlarının serbestleştirilmesinin önündeki engellerin kaldırılmasıyla süren, son olarak TEAŞ'ın üçe bölünmesi, 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanununun çıkartılarak kamunun enerji yatırımlarından tasfiye edilmesi, Özelleştirmeleri hızlandırmaya yönelik EPDK'nın kurulması ve üretim santralleri ile dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesine hız verilmesi ve buna dair olarak hazırlanan strateji belgeleriyle, yolsuzluk, rüşvet ve partizanca yaratılan kadrolaşmaların toplamı olarak çıkan tablo herkesin malumudur.

Bu tablo, uluslar arası şirket ve lobilerin politik dayatmaları neticesinde enerji alanında yüzde 72 dışa bağımlı ülke konumuna gelmemiz olmuştur. Mevcut liberal politikalarla Türkiye, fosil yakıtlara dayalı, dışa bağımlı bir enerjinin yarattığı ağır ekonomik maliyetlere mahkum ettirilmiştir(Grafik 9).

Grafik 9:





Bana ayrılan zamanda eklemem gereken son bir husus olarak belirtmeliyim ki; Türkiye’de Enerji Bakanlığı’nın öngördüğü bütün enerji strateji belgelerinde yenilenebilir enerji kaynaklarından bahsedilmiş olsa da; maalesef, reel durum, 2020’li ve 2035’li yıllarda rüzgâr ve güneş potansiyelinin, Türkiye’deki kaynak çeşitliliği içerisinde, kullanım oranlarıyla, bu strateji belgelerinde ifade edilenlerin çok altında kalacağını göstermektedir. EPDK’ya şu anda lisans almak için ithal kömürle yapılan başvurular ve doğalgaz santralleriyle yapılan başvurular ve Türkiye’de henüz iki tane olarak ifade edilen nükleer santral başvuruları, enerjide dışa bağımlılığın devam edeceğini, Türkiye’nin enerji öngörüsünün, maalesef, uluslararası egemen çevrelerin ve enerji konusundaki lobilerin dayatmalarıyla sürdüreceğini göstermektedir.

Biz, bütün bunlara karşı, TMMOB örgütselliği içerisinde, enerji, kamu hizmeti anlayışıyla planlanmalı, doğru yönetilmeli, Türkiye’nin yerli kaynakları ön plana çıkarılmalı, istihdam politikaları doğru bir şekilde hayata geçirilmeli diyoruz. Elektromekanik sanayinin geliştirildiği, Türkiye’nin istihdam politikalarının uzman insanların elinde geliştiği, kamusal hizmet anlayışıyla kurumların geliştiği, Ar-Ge yatırımlarının ve planlama kavramıyla yeni teknolojilerin yaratıldığı bir elektrik enerjisi ve genel enerji politikasının sürdürülmesinden yana olduğumuzu söylüyoruz.

TMMOB ve EMO olarak enerji - elektrik enerjisi alanına bakışımızın temel ayrım

noktaları olarak 10 Maddelik bir özet sunmak yeterli olacaktır:

Elektrik Enerjisi:

- *Kullanımı bir insan hakkıdır. Kimse bu haktan mahrum bırakılamaz.*
- *Kolay ulaşılabilir ve erişiminde herkese eşit olmalıdır.*
- *Kullanımı yoksul kesimlere ekonomik yük oluşturmamalıdır.*
- *Güvenilir, kaliteli, sürekli ve yeterli olmalıdır.*
- *Serbest piyasa koşullarına terk edilmemelidir.*
- *Kaynaktan kullanıma kadar çevreye uyumlu, toplumsal denetime açık ve planlı olmalıdır.*
- *Üretimi, kaynak çeşitliliği içerisinde önceliği yerli, yenilenebilir kaynaklara vererek, sosyal yapı ve çevresel etkenler göz önüne alınarak yapılmalıdır.*
- *Üretimde dışa bağımlılığı en az seviyeye düşürecek önlemler alınmalıdır.*
- *Kaynaktan tüketimine kadar tüm aşamalarında etkin ve verimli kullanılmalı, bu konuda toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.*
- *Üretim, iletim, dağıtım ve tüketiminde yerli elektromekanik sanayi ve Ar-Ge çalışmalarını özendirerek geliştirilmelidir.*

Kemal Ulusaler (Başkan): Cengiz Bey'e teşekkür ediyoruz.

Kendimi Mecliste gibi hissettim. Kimsenin sözünü kesmek istemiyorum, ama hakikaten müdahale etmek zorunda kalıyor insan. Bize ayrılan zaman kısıtlı. İzleyiciler de konuşmalar 20 dakikayı geçince takip etmekte zorlanıyorlar.

Az önce dışarıda Aziz Hocayla konuşurken, bana daha önceki bir konuşmamı anımsattı; "Onu söyle, yararı olur" dedi. Ona verdiğim sözün yerine getireyim, hemen kısaca anlatayım. Umarım yararı olur.

Tarihte, Atinalılar ile Spartalılar yan yana iki site devlet. Birisi, Atinalılar ne kadar çok konuşup az çalışıyorsa, Spartalılar da o kadar az konuşup çok çalışıyorlar. Tabii, bir süre sonra hem kıtlıktan, hem çalışmanın, performansın düşüklüğünden dolayı Atina'da sıkıntı başlıyor, açlık başlıyor. Diyorlar ki, "Ne yapalım, ne edelim?" "Gidip komşudan yardım isteyelim. Spartalılara gidelim." Hangi elçiye gönderiyorlarsa eli boş dönüyor. Kimi gönderirlerse eli boş dönüyor. En sonunda birisi diyor ki, "Ben gideyim, hallederim bu işi." Gidiyor, hakikaten, hallediyor, geliyor. Atina'ya Sparta'dan gıda yardımı yağmaya başlıyor. Diyorlar ki, "Nasıl yaptın, nasıl anlattın bu işi?" "Yahu, gittim, cebimden çıkardım boş bir çuval, ters çevirdim, silkeledim" diyor, "Hah dediler" diyor, "Senden önce gelenler bizi saatlerce burada tuttu. İşte böyle anlatsana be adam, biz de anlarız bu işi."

Arkadaşlar, cebinizde çuval var mı, yok mu, bilmiyorum; ama rica ediyorum, 20 dakikalık süreyi iyi kullanalım.

Şimdi, Fatih Kaymakçıoğlu, "Enerji Üretiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme" konusundan bahsedecek. Hakikaten, bu enerji kooperatifleri çok önemli bir konu. Dünyada 1930'lara kadar dayanan bir konu. Kolombiya'dan Bangladeş'e, özellikle Avrupa ve Amerika'da çok yaygın olan kooperatif örgütlenmeleri var. Bunlara mutlaka değinecektir.

Buyurun.

Enerji Üretim ve Tüketiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme
Fatih Kaymakçioğlu - Elektrik Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: 1962 yılında Karaman'da doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisi olarak 1989 yılında mezun olduktan sonra şantiye mühendisliği ve kısa bir süre kontrol mühendisliği yaptı. Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü'nde Enerji Verimliği üzerine 16 yıl çalıştı. TBMM'de 3 yıl danışmanlık yaptıktan sonra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü'nde çalışma hayatına devam etmektedir. EMO Ankara şube 17 Dönem Şube Yönetim Kurulu üyeliği ve EMO 43 Dönem Yönetim Kurulu üyeliğinde bulundu. Halen KESK ESM Merkez Yönetim Kurulu'nda görevini yapmaktadır. Enerji alanı yoğunluklu olmak üzere çeşitli konularda yayınlanmış makaleleri ve yayınlanmış üç kitabı bulunmaktadır.

Enerji Üretim ve Tüketiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme

Sayın Başkan, değerli katılımcılar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Öncelikle Enerji Üretim ve Tüketiminde Kooperatif Tipi Örgütlenme adı altında sunacağım çalışma; TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, Elektrik Enerjisi Üretim Ve Dağıtımında Kooperatif Biçimi Örgütlenme Olasılığı Alt Çalışma Grubu'nun hazırlamış olduğu rapordan özet olup çalışma arkadaşlarıma burada teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Elektrik hizmetinin özelleşmesi ve ticarileşmesinden dolayı tüketicinin ucuz ve kaliteli enerji alma sansı kalmamıştır. Özel kuruluşlardan halkın şikâyetleri gün ve gün katlanarak artmaktadır. Günlük elektrik kesintileri sıradanlaşmış ve standart dışı kalitesiz enerji sunulmaktadır. Denetim şirketler lehine yapılmaktadır.

Oluşacak rekabetle birlikte elektriğin ucuzlayacağı iddiaları boş çıkmış, öngörülenin tersine fiyatlar artmıştır. Bugün elektrik hizmeti özel sermaye sahiplerinin kontrolü altında olduğu için bu aşamada toplumsal katılımcılıktan söz etmek mümkün görünmemekle beraber, herşeyin bittiği ve hiçbir şey yapılamayacağı mantığını da yıkmak gerekiyor.

Enerji sektörünün varolan bu yapısı yeni bir dönüşüme ihtiyacı olduğunu gösteriyor. Bu dönüşümde en önemli ayağı enerji kooperatifleri olabilir.

Tüketicilerin kendi elektrik ihtiyacını karşılamak üzere üretim yapması, bu üretimi de ortak bir çatı altında gerçekleştirmesi sektörde katılımcılığı artırabilecek ve demokratik bir yapının oluşmasını sağlayabilecektir. Kooperatif yapılanması oluşturulurken herhangi bir hukuki yapıyı uyarlayabilir. Bir kooperatifin özel bir kooperatif mevzuatına gereksinimi yoktur, kooperatif yapısı kendi Anasözleşmesi ile (Kanunlar veya Kuruluş Anasözleşmesi) tanımlanabilir. Ancak çoğu ülkede özel kooperatif kanunları vardır ve bunlarla kooperatifin çalışmaları, ortaklarının hak ve sorumlulukları ve üçüncü şahıslarla ilişkileri düzenlenmiştir.

Ülkemizde kooperatif yapısı birçok sektörü de kapsayan alanda faaliyet gösteren özgün bir ortaklık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk sistemimizde özel düzenlemeler yapılmıştır. Genel olarak kooperatifler bu düzenlemelere göre faaliyetlerini sürdürürler.

Türkiye'de kooperatifler Türk Ticaret Kanununda ticaret şirketleri arasında sayılmış olup, özel kanunlarında düzenleme bulunmayan istisnai durumlarda bu Kanunun ilgili hükümleri kooperatiflere de uygulanmaktadır. Türk Ticaret Kanunun 43. maddesinde Tüzel Kişiler; Anonim Şirket-

ler, Limited Şirketler ve Kooperatif Şirketler olarak sayılmıştır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunun 1. maddesinde; "Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir." denilerek tanımlanmıştır.

Ülkemizde ticari kooperatifçiliğe örnek gösterilebilecek karlılık hedefleri ve işlem hacimleri ile ilk 500 büyük firma arasında varlığını sürdüren kurumsallaşmış kooperatiflerimiz mevcuttur. Bunlar birer üretici kuruluşu olarak, ortakların ürünlerini uygun fiyatlara alıp pazarlamakta, yıllık 1,5 Milyar TL civarında ciroları bulunmaktadır. Üretimin yanında aynı ve nakdi krediler de dağıtmaktadırlar. Aynı zamanda bu Birliklerin bazıları birer sanayici kuruluşu olarak da faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kuruluşlardan Trakyabirlik (76) ve Marmarabirlik (418) ilk 500 sanayi kuruluşu içinde yer almaktadır.

640 sayılı 3/6/2011 tarihli Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'yle; Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nda teşkil edilmiş ve mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kooperatiflere ilişkin görev ve yetkileri Gümrük ve Ticaret Bakanlığına devredilmiştir.

Kooperatiflere hizmet sunan Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü adıyla yapılandırılmıştır. Görev kapsamında; kooperatifler için örnek ana sözleşmeler hazırlamak ve yürürlükte olan ana sözleşmeleri ihtiyaçlar doğrultusunda güncellemek, kooperatiflere ve üst kuruluşlarına yol göstermek ve çalışmalarında yardımcı olmak, yeni alanlarda kooperatif girişimlerin geliştirilmesine yönelik özendirici ve destekleyici çalışmalar yürütmek, bireysel tasarrufların uygun kooperatif girişimcilik modelleri ile ekonomiye kazandırılmasını sağlamak olarak sıralanabilir. Mevcut kooperatif türlerine ilave olarak; Eğitim Kooperatifleri, Sigorta Kooperatifleri, Gayrimenkul Girişimciliği Kooperatifleri kurulmuştur. Son olarak da enerji kooperatifleri için düzenleme yapılmıştır.

Enerji kooperatifleri 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre en az 7 gerçek ve/veya tüzel kişi ortak tarafından ana sözleşmenin imzalanması ile kurulabilecek ve kuruluş işlemlerinin ardından "Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimi Yönetmeliği" ve tebliği çerçevesinde faaliyette bulunabilecekler.

Bir elektrik enerjisi üretim ve tüketim kooperatifi kurulması; Anasözleş-

mede isimleri, tabiiyetleri, adresleri ve taahhüt ettikleri sermaye payları gösterilen, kişiler tarafından, değişir ortaklı, değişir sermayeli ve sınırlı sorumlu olarak belirlenmiş olarak kurulmaktadır.

Bu amaçla kooperatif;

- 1) *Elektrik piyasasına ilişkin ilgili mevzuata uygun olarak, aynı bağlantı noktasına bağlanan veya elektrik enerjisi tüketimleri tek bir ortak sayaç ile ölçülebilen, kendisinin ve kooperatif ortaklarının uhdesindeki/uhdelerindeki tesislerde tüketilen elektrik enerjisi tüketimlerinin birleştirmek suretiyle ... enerjisine dayalı lisanssız elektrik üretim tesisi ya da tesisleri kurar, işletir, bu tesislerden elektrik enerjisi üretir, ürettiği elektrikten kendisinin ve vekaleten ortaklarının ihtiyacını karşılar.*
- 2) *İhtiyaç fazlası elektriği elektrik piyasasına ilişkin ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde değerlendirir.*
- 3) *Elektrik enerjisi üretiminde kullanılmak üzere gerekli olan her türlü makine, tesisat, nakil vasıtaları, cihaz, alet, edevat, sair menkul malları ve hakları satın alabilir, gerektiğinde satabilir, ithal edebilir, kullanabilir, kiralayabilir ve kiraya verebilir.*
- 4) *Enerji üretimine yönelik üretim alanlarını belirler, tesisler kiralar, satın alır, işletir. Arsa, arazi, bina ve gayrimenkul alır, her türlü tesisi kurar, inşa eder, işletir, devralır, kiralar, kiraya verir, gerektiğinde imal eder ve satar.*
- 5) *Kooperatifin kredi ihtiyacının karşılanması amacıyla yurtiçi veya yurtdışı ilgili finansman kuruluşlarına başvuruda bulunur, borçlanır, açılan kredinin zamanında ve amacına uygun kullanılmasını sağlayıcı tedbirleri alır.*
- 6) *Amacına uygun faaliyet konusu bulunan diğer kooperatifler ile işbirliği yapar. Amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren şirketlere ortak olur.*
- 7) *Kooperatifin amacına yönelik araştırmalar yapar, bu konuda danışmanlık hizmeti alır, ortaklarını eğitir ve bu amaçla gerekli personel istihdam eder*
- 8) *İpotek alır-verir, gayrimenkule müteallik tevhit, ifraz, terk, irtifak hakkı tesisi ve benzeri tüm işlemleri yapar, aynı haklar tesis eder. Kısa, orta ve uzun vadeli istikrazlar akdedebilir.*
- 9) *Yerli ve yabancı şirketlerle anlaşmalar yapar, yurtiçi ve yurtdışı ihalelere girer, taahhütte bulunur. Kurucu olarak iştirak ettiği mevcut ya da kurulacak şirketlerin idare ve teknik organizasyonlarına katkı sağlar.*
- 10) *Amaçlarını gerçekleştirmeye uygun olarak faaliyette bulunan yerli ve yabancı ticari kuruluşlar ile ortaklıklar kurar, kurulmuş ortaklıklara katılır, bunların hisse senetlerini ve tahvillerini aracılık etmemek şartıyla alır ve satar.*

- 11) Amaç ve faaliyet konularına giren sınai ve ticari yatırımlarda bulunur. Amacı ile ilgili olarak marka, ihtira beratları ve diğer sınai mülkiyet haklarını iktisap eder, devir ve ferağ eder ve bunlar üzerinde lisans anlaşmaları yapar.
- 12) Mevzuat hükümleri çerçevesinde izin, imtiyaz, ruhsatname, patent, lisans, know-how marka, fesihname, belge, alameti farika gibi sınai, mülkiyet haklarını ve emsalı hakları iktisap eder veya tamamen üçüncü şahıslara devredebilir, kiraya verir, kiralar.
- 13) Gerekliğinde konusu ile ilgili eğitim, yayın, araştırma ve benzeri faaliyetlerde bulunur.
- 14) Amaçları doğrultusunda fonlar oluşturabilir.

Yasal düzenlemede bizim düşündüğümüz yani halktan yana bir kooperatif anlayışı yoktur.

Bilindiği üzere yeni bir model ortaya çıkarken şirketlere verilen yetkiler enerji kooperatiflerine verilmemiştir.

Elleri kolları bağlı birlikler kurulabilir ama uygulamaya giremezsiniz diyorlar.

Üç ana sorun çözümsüz beklemektedir.

Bağlantı sorunu var

Lisanslı üretime izin yok

Lisanslı şirketlere verilen haklar yok

Bir anlamda tüm düzenlemeler şirketler lehinedir.

Ne istediğimizi Madde madde sıralarsak;

- Elektrik hizmeti, ucuz, sürekli, kaliteli, ulaşılabilir olacak,
- Toplumun yoksul bir kesimini dikkate alacak,
- Toplumsal çıkar ile bireysel çıkar çatıştığında, kamu yönetimi toplumsal çıkardan yana olacak,
- Devletin sosyal devlet ilkesi ile bütünleşen yapısıyla destek ve teşvik verilecek,

bir yapı istiyoruz.

Sosyal Ekonomi Boyutu

Ekonomik işbirliğinin bir türü olarak kooperatiflerin organizasyon ve hedeflerinde adi kar amacı gütmeyen ortaklık ve deneklerle benzer özellikleri vardır. Bazı üye ülkelerde bu tür organizasyonların tümü “sosyal ekonomi” olarak adlandırılır.

Kooperatiflerin önemi sadece yaptıkları ciro ile ölçülemez. Bilindiği üzere, geleneksel üç tür sermaye doğal, fiziksel ve insan olarak ekonomik gelişme sürecini kısmen oluşturur.

Sosyal sermaye, şebekelerin kuruluş ve işleyişinden, sosyal iletişim ve ekonomik ilişkilerden doğar, uzun vadeli ilişkileri, güveni güçlendirir ve bu nedenle rekabetin ve güçlü bir ekonomik kalkınmanın ana belirleyicisidir.

Kooperatifler, insan ve/veya kuruluşlar topluluğu olarak ve karşılıklı güvene dayalı, demokratik organizasyonlar olarak, sosyal sermayenin temel yapı taşlarını oluşturmanın önemli bir unsurudur.

Kooperatif Şirket Farkı

- *Kar dağıtımı bakımından kar ortak başına dağıtılır, şirkette sermayeye verilir*
- *Pay bakımından kooperatif payları serbest dolaşmaz.*
- *Sermaye yapısı açısından, değişkendir, şirketlerde sermaye sabittir.*
- *Yönetimi seçme açısından, her ortağın bir oyu vardır.*
- *Ortaklık yapısı açısından ortaklar yakın gelir düzeyindedir.*
- *Kooperatifler birlikte üretmek ve tüketmek için demokratik biçimde kendi kendini yöneten ve denetleyen bir girişimdir.*
- *Kooperatiflerde tek amaç kar elde edebilmek değildir. Şirketler hissedar gruplarının çıkarlarına doğrultusunda çalışır.*
- *Ürettiğini aracısız satma, tüketici ise en ucuza elde etme için çalışır.*
- *Hem üretici hem de tüketici kooperatifinde aracı kullanmadan üretip ortaklarına en ucuza sunmaya çalışılır.*

Elektrik Kooperatifin uygulanabilirliği

Türkiye’de tüketicilerin öncelikle kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere elektrik üretim faaliyetinde bulunmaları ne kadar mümkündür? Bu soruya yanıt ararken iki farklı açıdan bakmakta yarar bulunmaktadır. Birincisi teknik olarak mümkün müdür? İkincisi de küçük sermaye ile çok fazla sa-

yıda katılımcıyla yapılabilecek midir?

Rüzgâr, hidrolik, jeotermal ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir kaynaklara bağlı elektrik üretim tesisleri kaynağında kurulması daha ekonomik olmaktadır.

Teknik altyapısı bulunmakla birlikte yasal olarak engeller bulunmaktadır.

Sadece lisansız üretime izin verilmesi ve bağlantı noktalarındaki sorun olduğu için iki blok ötedeki apartman üye olamamaktadır.

Belediye Ortaklı Kooperatifler ve Demokratikleşme

İlk etapta belediyeler enerji takip merkezleri kurmalıdır. Yerel idareler tarafından kurulabilecek ve halkında katılabileceği ortak mülkiyetindeki elektrik üretim ve tüketim birlikleri kurulması için araştırma birimi kurup girişimde bulunmalıdır.

Elektrik dağıtımı kent planlamasından bağımsız düzenlenemez. Bu konuda yerel yönetimler daha fazla ön plana çıkmalıdır. En kısa zamanda belediyeler elektrik dağıtımının bir parçası olmalıdır. Dağıtımdaki plansızlık ve uygulamalardaki aksaklıklar derhal giderilmelidir.

Oluşturulacak bu birlikler aracılığıyla elektrik tedarik etmekle sorumlu oldukları ortaklarına ucuz, güvenli ve kar amacı gütmeyen bir elektrik hizmeti vermek amaçlı kurulmalıdır.

Bu noktada en önemli unsuru ciddi miktarlarda araştırma ve geliştirmeye pay ayırması zorunluluk olmalıdır. Yönetimin geliştirilmesi ve süreklilik açısından gerekli önlem alınmalıdır.

Bu yapı ile enerji tüketiminin giderek daha yüksek oranlarını temsil eden elektrik sektörünün demokratikleştirilmesini de sağlayacaktır.

Diğer sektörlerdeki kooperatiflerin geçmişteki kötü izlerini silmek gerekiyor.

Ortakların dolayısıyla halkın çıkarlarını savunan ekiplerle kooperatiflerin kurulması, geleceğe umut vermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu oluşumları kamu hizmetiyle nasıl birleştireceğimizi oturup tartışmamız gerekiyor.

Yurtdışı Örnekleri

Avrupa'nın pek çok ülkesinde ve ABD'de, enerji kooperatifleri; üretimin

kolektif mülkiyeti gelişip yaygınlaşmakta olan bir akım olarak ortaya çıkmıştır.

AB den Bir Model: Yerel Enerji Koalisyonu

İngiltere’de enerjide kolektif mülkiyet için bir araya gelen ‘Yerel Enerji Koalisyonu’ amaçlarını şöyle sıralamış; Koalisyon, enerjinin üretimi, dağıtımı ve kolektif mülkiyeti konusunda bir araya gelen yerleşimlerden oluşur.

Hedefleri, temiz, sürdürülebilir, maliyeti düşük, güvenli bir ısı ve elektrik tedarigi sistemi kurmak ve dolayısıyla İngiltere’nin karbonizasyon hedeflerine katkıda bulunmaktır. «Ana ilkelerimizden biri, enerji tedarigini demokratikleştirmek, yerel kontrolü sağlamak ve kendi kararlarını verebilir duruma gelmektir. Bireylerin ve yerleşimlerin, enerji tedarikleri üzerinde söz sahibi olarak, enerjiyi en etkin şekilde kullanacaklarını düşünüyoruz. Kendine ve çevresine saygılı, doğal ve ekolojik kaynaklarına sahip çıkan, gelecek nesilleri hesaba katarak yaşamını sürdürecektir bir topluluğun ancak bu şekilde, paylaşımın söz sahibi olduğu bir modelde yaşama geçebileceğini düşünüyoruz.

AB den Uygulamalar

Almanya ve Danimarka’da yerel, kolektif, yurttaş mülkiyetine dayalı enerji kapasitesi planlarının yapılmaktadır.

Bu ülkelerdeki toplumsal örgütlenme düzeyleri ve siyasi birikimin yarattığı iklim, yüzlerce belediyeyi ve yerel yönetimi katılımcı, kolektif mülkiyete dayalı modeller oluşturmaya yönlendirmiş durumdadır.

Danimarka tarihinde çok önemli bir yeri olan kooperatifler ve kooperatifçilik hareketi, ülkenin yalnızca ekonomik gelişmesinin niteliğini değil, Danimarka halkının kültürünü ve birlikte çalışma biçimlerini de ciddi biçimde etkilemiştir.

Danimarka rüzgâr kooperatifleri, ‘başka bir dünyanın’ oluşabileceğine güzel bir kanıt olarak önümüzde duruyor.

İrili ufaklı hemen her belediyenin binlerce güneş, rüzgâr, biyoyakıt tesisi kurduğu, Almanya’da 100,000’e yakın yurttaşın enerji yatırımlarında pay sahibi olduğu, enerji işletmelerinde kolektif mülkiyet ve yönetimi gerçekleştirmek için 500’den fazla kooperatif çalışmaktadır.

Belediyeler sıklıkla yerel kooperatifler ya da kendi kurdukları firmalar aracılığı ile yenilenebilir enerji yatırımlarına bizzat dahil oluyorlar. Bu

arada, Alman belediyelerinin ulusal gelir vergisinden %15 pay aldığını hatırlatalım.

ABD’de kamu hizmetleri kooperatifleri geçmişİ olan ciddi kuruluşlardır.

Elektrik kooperatifleri kırsal kesimde yaşayan 26 milyon ortağına ABD elektrik dağıtım şebekesinin yarı fiyatına, maliyet artı işletme giderleri bazında elektrik sağlamaktadır.

Bu gibi enerji kooperatifleri şimdi Portekiz’de çoğalmaktadır.

Modelde dikkat edeceğimiz noktalar

- *Elektrik üretim faaliyetinin bir kısmının tüketiciler tarafından yerine getirilebilmesi toplumsal katılımcılık açısından oldukça önemlidir.*
- *Bugün bir çok ülke elektrik üretim faaliyetlerinde tüketicilerin doğrudan yer alması için rüzgar ve güneş enerjisinden elektrik üretme faaliyetleri için devlet eliyle doğrudan destek ve teşvik etmektedir.*
- *Ülkemizde de özellikle rüzgar ve güneşten elektrik üretmek için birlikler destek ve teşvik edilmeli başvurularda da öncelik verilmelidir.*
- *Oluşacak bu model aslında klasik anlamda toplumsal yararı içeren yapısı bulunmaktadır.*
- *Bu oluşum uzun vadede elektrik üretim ve dağıtım altyapısının önemli bir parçası haline gelebilir.*
- *Bu işin sahibi kentler, kasabalar ve yerleşim birimlerindeki gerçek halkın bizzat kendisi olacaktır.*
- *Oluşacak kurumsal yapılar bağımsız ve seçilmiş yönetim kurulları tarafından idare edilmelidir.*
- *Özel şirketlerde olduğu gibi hisse sahiplerince değil, hizmet ettikleri halkın karar verme sorumluluğunda olmalıdırlar.*
- *Başarılarını ise ulusal ve uluslararası pay sahiplerinin elde ettiği kârlarla değil halkın gelir düzeyindeki değişim ile ölçülebilmelidir.*
- *Sonuç yerine: Olması Gerekenler*
- *Ucuz ve kaliteli olmalı,*
- *Ortaklık ön plana çıkmalı,*
- *Kolektif yurttaş mülkiyetinde yapılmalı,*
- *Kar amacı olmamalı,*
- *Ar-ge ve yatırıma pay ayırmalı,*

- Her abone elektrik tüketirken birliğe de üye olmalı,
- Her üyenin bir oyu olmalı,
- Güvenilir ve denetlenebilir olmalı,
- Yerel yönetimler öncülük edebilmeli,
- Yönetim kurulu üyeleri kamu ücretleri ile denk olmalı,
- Birlik her türlü vergiden muaf olmalı,
- Yenilebilir enerji kaynakları kullanımında öncelik olmalı,
- Yenilebilir kaynak kullanımında birlik olan yerde koşulsuz işe başlayabil-meli,
- Çevreyle uyumlu üretim yapmalı,
- Siyasal katılımcılıkta yer almalı,
- Planlamanın bir parçası olmalı,
- Sonuçta aracıyı aradan kaldırmalı.
- Üretim ve tüketim birliği sürekli örnek bir kuruluş olmalı hatta idealize edilmelidir.
- Günlük yaşamda vazgeçilemez bir unsur haline gelen elektrik enerjisinin ekonomik yönden olduğu kadar toplumsal etkilerinin de ele alınması ge-rekmektedir.
- Teşvik ve destekte enerji kooperatifin olduğu bölgede önceliği olmalıdır.
- Öncelikten önce de şirketlere verilen hakların kooperatiflere de verilmesidir.

Sonuç olarak: Şu anda yapıdaki en büyük engel;

- Kooperatifçilik enerji piyasası kapsamında engelli bir sürece sokulmuş-tur.
- Lisansız üretim sürecinin yanında lisanslı üretim sürecine de izin verilme-lidir. Şirketlere verilen haklar kooperatiflere de tanınmalıdır.
- Ayrıca aynı noktadan bağlantı alma koşulu kaldırılmalıdır.
- Bu koşullar düzenilmeden enerji kooperatifi kurmanın anlamı yoktur.
- Enerji kooperatiflerinin kurulması ve yaygınlaşması için ilk yapılacak iş, yasal engellerin kaldırılmasıdır.

Kaynaklar

- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kooperatif>
- Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Kooperatifler Nedir? <http://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatif-nedir>
- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu
- <http://www.gtb.gov.tr/haberler/ilk-500-sanayi-kurulusunda-6-kooperatif-ve-26.06.2013>
- 640 sayılı 3/6/2011 tarihli Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- Sosyolojik Açıdan Kooperatifçilik Teorisinin Niteliğine İlişkin Düşünceler, Zeynep Sina, Serap Soyer, Amme İdare Dergisi, Cilt 31, sayı 3, eylül 1998, s.113
- http://www.iktisatsozlugu.com/nedir-378-kooperatif-#.VqXnADgw_cs,
- Cumhuriyet, Bilim Teknik, Aşağıdan Yukarıya Demokrasi; Enerji Kooperatifleri, Baha Kuban, 15.2.2013.
- Cumhuriyet, Bilim Teknoloji, Baha Kuban, Böyle de oluyormuş: Danimarka'nın Rüzgâr Kooperatifleri 01.03.2013
- TMMOB 9. Enerji Sempozyumu, Tüm Elektrik Üretme Araçları Halka, Dr. Baha Kuban, 12-13-14 Aralık 2013

Kemal Ulusaler (Oturum Başkanı): Biz teşekkür ediyoruz.

Şimdi, “Yenilenebilir Enerji Nasıl Halkın Enerjisi Olur?” başlıklı sunumu için Özgür Gürbüz’ü davet ediyorum.

Özgür Bey kürsüye gelinceye kadar, ben kendisine bir salon istatistiği sunmak isterim.

Özgür Bey; şu anda katılımcıların yüzde 25’i telefonlarını kullanma hakkını, yüzde 25’i gözlerini dinlendirme hakkını kullanmakta. Kalan yüzde 50, Allah bilir, aklından ne geçirmekte. Durum bu.

Buyurun.

Yenilenebilir Enerji Nasıl Halkın Enerjisi Olur?

Özgür Gürbüz



Özgeçmiş: 1994 yılından bu yana çevre, ekonomi ve enerji üzerine yazılar yazan Özgür Gürbüz, Milliyet, Yeni Yüzyıl, Liberal Bakış, Yeni Aktüel, Sabah, Global Enerji, Referans ve Habertürk gibi dergi ve gazetelerde çalıştı. Enerji ve çevre konularında bir süre danışmanlık da yapan Gürbüz, Yön Radyo ve Pekin'deki Çin Uluslararası Radyosu'nda da görev yaptı. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme bölümünü bitiren Gürbüz, Marmara Üniversitesi'nde Üretim Yönetimi ve Pazarlama, Oxford Brookes Üniversitesi'nde de Bilgisayar Programlama üzerine yüksek lisans yaptı. 1990'lı yılların başından bu yana Türkiye'deki çevre hareketinin içerisinde yer alan Gürbüz son dört yıldır Birgün gazetesinde yazıyor.

Yenilenebilir Enerji Nasıl Halkın Enerjisi Olur?

Öncelikle herkese ve TMMOB'ye çok teşekkür ederim; beni davet ettiğiniz ve buraya geldiğiniz için.

Yenilenebilir enerji konusunu çok sık gündeme getiriyoruz. Enerji konusu zaten çok sık gündeme geliyor. Birçok enerji kaynağı var, bunlardan hangisini seçmeliyiz derken, ister istemez, biraz çevreden, biraz insanlardan, doğadan yanaysanız, yenilenebilir enerji ön plana çıkıyor. Ama bununla sorunlar bitmiyor tabii. Bu kaynakların da sorunları var.

Bunları konuşmak belki Türkiye için şu an çok erken, ama geleceği doğru planlamazsanız sorunlarla karşılaşmanız kaçınılmaz. Hep sorunları olduktan sonra çözmeye çalışıyoruz ama aslında sorunlar daha yaratılmadan çözülebilir. O yüzden de, yenilenebilir enerjiyi nasıl hayata geçireceğimizi ve belki de ne kadar hayata geçirebileceğimizi konuşmaya başlamalıyız.

Önce enerji ve sorunlara bakalım.

Bildiğiniz gibi, birkaç tane klasik kaynak var. Bunlara sınırlı kaynaklar da diyoruz, fosil yakıtlar da. Ben, bu fosil yakıtların yanına, ek olarak uranyumu da, çekirdekse kaynakları da ekledim. Nedir bunlar? Petrol, kömür ve doğalgaz. Hepsinin aslında bir ömrü ve bir sınırı olduğunu biliyoruz. Bunlar tartışılıyor. İlk başta biz petrol için 40 yıl, 60 yıl diyorduk; ama petrolün fiyatı yukarılara çıkınca, 100 dolarların üstüne çıkınca, bu sefer, derindeki petrolleri de çıkarmak ekonomik hale gelmeye başladı, bu 60'tan 80'e çıktı. Fiyata göre değişiyor. Ama şu konuda herkes hemfikir, bunların hepsi sınırlı kaynaklar.

Bu sınırlı kaynaklarla yola çıktığınızda bazı sorunlara da yol açıyorsunuz. Bunlardan bir tanesi karbondioksit. Bugün bütün dünya bunu konuşuyor. Şu anda Paris'te, Birleşmiş Milletlerin düzenlediği İklim Değişikliği Konferansı, 21. Taraflar Toplantısı sürüyor ve burada herkes bu sera gazı emisyonlarını, başta da karbondioksiti nasıl düşüreceğini konuşuyor. Metan da sera gazı emisyonlarından bir tanesi. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde yer alan 6 sera gazından bir tanesi. Kükürtdioksit ise başka bir soruna işaret ediyor. Bizim aslında sera gazlarından önce tanıdığımız bir sorun. Yatağan'a, Afşin Elbistan'a giderseniz, kükürtdioksiti, asit yağmurları şeklinde, size köylüler, oradaki çiftçiler anlatacaklardır. Asit yağmurları nedeniyle tarıma verdiği zararı biliyoruz. Kül ve katı partiküllerin ise, belki bunları hepimiz kentlerde bile soluyoruz, hava kirliliği gibi sonuçları var. Bir de radyoaktif atıklar var. Türkiye çok şanslı, henüz bu radyoaktif atıklarla, en azından büyük miktarlarda buluşmadı. Ama İkitelli'de, Gazimir'de olsun, büyük bir ihtimalle kaçak yollarla Türkiye'ye

getirilmiş radyoaktif atıklarla veya kontrol edilemeyen tıbbi radyoaktif atıklarla ne yazık ki tanıştı ve bunlarla tanışmamız da pek hoş sonuçlar doğurmadı.

Yani, şurada gördüğünüz sorunların hiçbirini, Türkiye, ne çözmeye çalıştı, ne de çözebilmiş durumda. Sera gazı emisyonları konusunda ciddi bir planımız yok, bunları azaltma konusunda... Türkiye'nin Paris'teki taahhüdü de çok net bir şekilde gösteriyor ki, Türkiye sera gazı emisyonlarını neredeyse iki katına çıkarmayı düşünüyor. Azaltma için verdiği taahhüt planına baktığımızda görünen bu. Radyoaktif atıklar konusunda da zaten iki tane deneyimden çok kötü sonuçlar elde ettik. Nükleer santraller kurulursa, bu sorunun daha da büyüyeceğini söyleyebiliriz.

Bunların çevresel etkilerini de birçok yerde görüyorsunuz. Nedir bunlar? İnsan ve hayvanlar üzerinde çevresel etkileri var. Devlet de bunları aslında bir anlamda kabul ediyor. Nasıl kabul ediyor? Yatağan'da, Afşin Elbistan'da çiftçilere ürünlerini kaybettikleri için tazminatlar ödendi. Bu çok net, somut delili. Çünkü "Biz santral kurduk, ürünlerinize zarar verdik; buyurun, tazminatınız" denildi en basitinden. Yine Yatağan'a giderseniz, solunum yolu hastalıklarını göreceksiniz. Bunu başka yerlerde de, termik santrallere yakın yerlerin çoğunda görebilirsiniz. Toprak ve bitkilere de böyle zarar verdik, yeraltı ve yerüstü sularını da kirletmeye devam ettik.

İklim değişikliğini zaten biliyorsunuz, konuşmaya gerek yok. Türkiye'nin payı nedir, belki bunu konuşabiliriz. Bu, çok adil ve doğru bir tartışma bence. Türkiye'nin payı da aslında tükettiği fosil yakıt miktarıyla orantılı. Türkiye, bugün dünyanın en çok elektrik üreten 20. sıradaki ülkesi. Tarih-sel paylar değişiyor tabii ama küresel enerji tüketiminde yüzde 1'e yakın bir payımız var. Demek ki bizim yüzde 1 oranında bir sorumluluğumuz var iklim değişikliği sorununu çözmek için. Basit anlamda böyle düşünebiliriz. İklim değişikliği konusunda daha fazla detaya girmek istemiyorum; sorularınız olursa, o zaman konuşuruz.

Nükleer enerjiyle de ciddi zararlar verebiliyorsunuz. Uranyum kullanırsanız nükleer kazalar, sızıntılar, genetik bozukluklar ve nükleer silahlanmaya yol açabiliyorsunuz.

Demek ki bizim klasik-konvansiyonel dediğimiz kaynakların onlarca sorunu var. Özetle bunu görüyoruz ve bu sorunları ne Türkiye, ne de dünya çözmekte pek de başarılı olabilmiş değil.

Peki, ne öneriyoruz?

Bizim aslında biraz çözümü konuşmamız lazım. Aramızda toplandığımız-

da, benim gördüğüm en büyük eksiklik bu. Neyin sorun olduğunu çok iyi biliyoruz. Peki, nasıl çözeceğiz, ne çözecek? Bunları konuşalım.

Enerji tasarrufu ve verimlilik konusunda hepimiz hemfikiriz. Yani enerjiyi daha akıllı ve daha verimli kullanmalıyız. Bunda bir sorun yok. Ama bunu nasıl yapacağımızı tartışabiliriz.

Tabii, bundan sonraki öneri de yenilenebilir enerji oluyor. Bunlara sınırsız enerji kaynağı diyenler de var. Bence çok doğru bir tanım değil. Bir şeyi sınırsız diye kabul ettiğinizde sınırsız tüketimin de yolunu açıyorsunuz. O yüzden çok sevmediğim bir tanım. Ama belli koşullar sağlandığında, temiz enerji de diyebilirsiniz. Yenilenebilir, o anlamda benim için daha iyi bir tanım oluyor.

Bunları da az çok biliyorsunuz; güneş enerjisi, biyokütle, hidroelektrik santralleri de bu grubun içine giriyor. Hidroelektrik, örneklere baktığınızda, Türkiye’de çok ama çok tartışmalı. Rüzgâr, jeotermal, gelgit ve dalga enerjisi de var. Bu kaynaklar uluslararası literatürde yenilenebilir enerji kabul ediliyor. Tabii, bizde dalga enerjisi pek konuşulmuyor. Şimdi bunları söylediğimde... Aslında biraz da bilerek söylüyorum çünkü yıllar önce rüzgâr dediğimizde, “bize fırlıdaktan elektrik mi üreteceksiniz?” diye dalga geçmişlerdi bu ülkenin yetkilileri. O yüzden, ben şimdiden sunumlarıma dalga enerjisini eklemeye başladım. Dalga geçsinler istiyorum. 10 sene, 15 sene sonra Türkiye’de dalga enerjisini de göreceksiniz. O kadar müsait değil tabii ki, en azından gelgit için müsait değil ama dalga enerjisi için potansiyel var.

Bu sorunu nasıl çözebiliriz diye düşünürken, kendimce bir yol haritası geliştirdim. Maddeler eklenebilir, çıkarılabilir.

Birincisi, bizim öncelikle gerçek talebi bulmamız gerekiyor, gerçek enerji talebini. Çünkü bazen öyle bir rüyaya dalıyoruz ki, hiç ihtiyacımız olmayan enerji tüketen aletler için enerji üretiyoruz. Mesela elektrikli diş fırçaları kullanıyoruz. Veya daha çok elektrik tüketen ev aletleri, daha çok petrol yakan araçlar kullanıyorsunuz. Ve böyle yapmanın size medeniyet olduğu söyleniyor. O yüzden de gerçek talep kavramı benim için birinci sırada yer alıyor.

Daha sonra büyük ölçekli santrallerden küçüğe gitmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bunun bir sürü nedeni var, bunları tek tek açıklayacağım.

Yerele sormak, halkın onayını almak. Bu da enerji ile demokrasiyi buluşturmamız gerekliliğinden kaynaklanıyor. Avrupa’da 10 megavatın altı hidroelektrik santralleri literatürde küçük santral kabul ediliyor. Biz bu-

rada, özellikle Doğu Karadeniz’de neler olduğunu görüyoruz. O anlamda, demek ki bu kıstas tek başına yetmiyor. Yani teknik bir tanımlamanın ötesinde, orada yaşayan insanlara, ondan etkilenen insanlara sormak zorundasınız. Böylece de enerji ile demokrasiyi buluşturmuş olacağız.

Çevresel etkileri ölçmek lazım. Bunu nasıl yapacağız? Bugün ÇED’le yaptığımızı söylüyoruz ama doğru değil bu. ÇED’ler formaliteden öteye gitmiyor. ÇED firmaları ticari kuruluşlar haline geldi. Ne yapıyorlar? Aynı ÇED firması, bir yerde termik santral için ÇED hazırlıyorsa orada nükleeri, güneşi kötülüyor; başka bir yerde mesela hidroelektrik için ÇED hazırlıyorsa, bu sefer de daha önce övdüğü termiği kötülüyor. O yüzden de, bu işi bağımsız kuruluşlara veya belki de kamuya -iyi denetleyebilirsek, iyi organize edebilirsek- vermemiz lazım. ÇED sürecini ticari bir faaliyet olmaktan kurtarmamız gerekiyor.

Tabii ki maliyete de bakacağız ve de daha önemlisi, tüketen bizsek, üreten de biz olacağız. Sloganı biraz değiştirdim; devir de değişiyor galiba, ne yazık ki.

Şimdi, bir örnekle size gerçek talebi anlatmak istiyorum. İlginç bir örnek.

Nisan 2015’te, New York Broadway’de, büyük binaların 20. katından yukarısının ışıklarının gece 12.00’den sonra, içeride kimse yoksa kapatılması için bir teklif verildi. Dünyada benzer binlerce binanın içinde kimse yokken, kullanılmazken ne kadar elektrik harcadığını bir düşünün. Siz bunu talep kabul ediyorsunuz ve bu talebe yanıt vermek için santraller kuruyorsunuz. Hâlbuki sizin bu talebi kontrol etme şansınız var. Belki otomasyona geçip... Şu anda bazı yerlerde kullanılıyor; mesela bir eczaneniz var, bir marketiniz var, ışıklı tabelasını çok rahat bir şekilde, çok basit bir aletle, belli bir saatten sonra kapatabiliyorsunuz. Ama bunun için, sadece bilinçlendirme yetmez, yönetmelikler de gerekiyor. Bu gibi kalemleri talepten düşerek gerçek talebi bulabiliriz. Bu sadece basit bir örnek ama bunu araçlardan ev aletlerine, endüstriye kadar yaygınlaştırabilirsiniz.

Örneğin, Türkiye’de üretilen çimento. Yani biz doğalgazı dışarıdan alıp, çimento üretilip, çok düşük bir katma değeri olan ürün mü üretmeliyiz; yoksa o dışarıdan aldığımız fosil yakıtla, doğalgazla daha yüksek katma değeri olan ürünler mi üretmeliyiz; Güney Kore’nin yaptığı gibi?

Küçük santraller kurmalıyız. Bunun da belli nedenleri var. Çünkü bu küçük santrallerin, her şeyden önce çevresel etkileri de küçük. Sizin bulunduğunuz yerdeler, kontrol edilebilirler. Dışarıdan gelen bir firma değil, belki de oradaki küçük yerel bir firmanın yapma şansı var. Hatta benim tavsiyem kooperatifler olacak, enerji kooperatifleri. Teknoloji transferinde de bir

sorun yaşamıyorsunuz. Çünkü mesela, belki siz mühendisler biliyorsunuz ama Türkiye’de çoğu insan bilmeyebilir, bizim TEMSAN adında küçük türbin üretebilen bir tesisimiz var, yerli türbin üretebiliyor. Ama büyük türbinlere geldiğinizde hepsi dışarıdan geliyor; ister termik santral, ister hidroelektrik olsun. Eğer küçük santraller kurarsanız, onun teknolojisini geliştirme şansınız da var. Türkiye’de, eminim ki, 200 kilovatlık rüzgâr türbini yapmak, yıllardır uğraştığımız MİLRES Projesinden çok daha kısa sürecekti ama bir türlü bitmeyen bir MİLRES var çünkü büyük türbinler yapmaya çalışıyoruz.

Ve işin bir başka tarafı daha var. Şirketler gibi bir belayla karşı karşıyayız. Bu gerçek bir örnek; nedense, Türkiye’de çok konuşulmadı. Herhalde konuşulmamasının sebebi EON’la ilgili olmalı. Çünkü EON’un Türkiye’de bir ayağı var; belki çoğunuz biliyorsunuzdur, Sabancı ile ortak. Almanya’da nükleer santraller kapatılmaya başlandıktan ve yenilenebilir enerjiye geçiş özellikle kömür santrallerini tehdit etmeye başladıktan sonra, EON’un Genel Müdürü, Forbes dergisine bu açıklamayı yaptı. Dedi ki, “Eğer bizim üstümüze bu kadar çok gelerseniz, biz de termik santralleri kapatır, Türkiye’ye götürürüz.” Resmen bu demeci verdi.

Buradan şunu söylemek istiyorum: Siz eğer büyük şirketlere ve büyük santrallere mecbur kalırsanız, o zaman o şirketlerle baş etmek zorunda kalırsınız ki, bu çok zordur. Küçük bir şirketle, küçük santrallerle baş etmek çok daha kolaydır, böylesine devleti tehdit eden şirketlerle uğraşmak zorunda kalmazsınız.

Bir başka kıstasımız ise yerele sormak. Karaburun’da RES protestoları var. İnsanlar orada RES’e karşı çıkıyorlar. Biz hep rüzgârdan bahsediyoruz, rüzgârın iyi olduğunu söylüyoruz ama doğru yere yapılmazsa, insanlardan onay alınmazsa, doğru projeler hayata geçirilmezse onlar da tehlikeli olabiliyor. Karaburun da herhalde buna iyi bir örnek; burada insanlar ikna olmamış. Demek ki, sadece doğru teknolojiyi seçmekle kalmayacağız, oradaki insanlara, yerele de soracağız, onlarla birlikte hareket edeceğiz. Bunun en iyi yolu da, biraz sonra anlatacağım enerji kooperatifleri aslında.

Ve tabii, sosyal maliyetlere bakacağız. Yıllardır biz bunu hesaplamadık. Yatağan’da yüzlerce hasta insan yarattınız, onların sağlık giderlerini devlete yıktınız. Astım olanlar oldu, daha ciddi hastalıklara yakalananlar oldu. Ama siz bunları hiçbir zaman için maliyete, Yatağan’daki termik santralin kömürden elektrik üretme maliyetine eklemediniz. O yüzden de kömür hep ucuz oldu. Hâlbuki belki binlerce hasta yarattınız, binlerce işgücü kaybı yarattınız, tarımda kayıp yarattınız. Bu sosyal maliyet veya

dışsal maliyetleri asıl maliyete eklememiz lazım.

Bu fotoğraflar, aslında sadece fikir vermesi için; Avustralya'dan, Almanya'dan, İngiltere'den örnekler. Gerçekten de enerji kooperatifleri hızla yayılıyor. Orada çiftçiler bir araya geliyor, köylüler bir araya geliyor; bazen kentten insanlar bir araya gelip, uygun bir yer bulup, bir tane rüzgâr türbini veya küçük bir güneş santrali, biyokütle tesisi kurabiliyor. Birkaç tanesini de gördüğüm için söylüyorum, çok ilginç örnekler var. Bu, sadece kurduğunuz santralden ürettiğiniz elektriği şebekeye satmaktan ibaret değil. Örneğin, Almanya'da bir biyogaz tesisi vardı. O tesisi kuran aslında iki-üç kişi ama o köyden. Şöyle bir şey yapıyorlar: Onlar elektriği satıyor, her şeyle ilgileniyor ama biyogaz tesisini yürütecek tahıl artıklarını, tarım artıklarını ise o köydeki insanlar sağlıyor. Santral sahipleri de yakıt karşılığında -kojenerasyon da kurmuşlar- üretilen sıcak suyla bütün köyün ısınmasını sağlıyor. Yani siz onlara gübrenizi getiriyorsunuz, hayvan dışkısını getiriyorsunuz, onlar da size ısınmanız için buhar veriyor veya sıcak su veriyor. Bunlar oluyor, yani hiçbirisi hayal değil. Türkiye'de biz belki yine geç kaldık ama çok da geç kalmadığımıza inanıyorum. Yenilenebilir enerjinin önü tıkanmış için bu kaynakların önünü belki de kooperatiflerle birlikte açmak mümkün olabilir. Böylece de enerjide taşları bambaşka noktalara getirip her şeyi düzgün kurabiliriz.

Gördüğünüz rakamlar 2012 yılından. . Almanya'da kurulu yenilenebilir gücün yüzde 47'si (rüzgâr, güneş ve biyokütle ağırlıklı). (Biliyorsunuz, Almanya'da hidro hemen hemen hiç yok) bireyler ve kooperatifler tarafından kurulmuş durumda. Yüzde 41'lik kurumlar ve stratejik yatırımcılar içinde de kurumların çoğu belediye; belediyeler tesisler kuruyor. Ve bildiğimiz klasik enerji üreticileri, o büyük devler, dev şirketler sadece yüzde 12'de kalmış. Onlar öyle küçük işlere girip bunlarla uğraşmak yerine, büyük bir iş yapıp çok kâr elde etmeyi düşünüyor ve biraz da, yerele inme şanslarının olmamasından. Köyler kendileri birleşip güneş panelleri, biyokütle tesisleri kurabiliyorlar. Özellikle de rüzgâr, rüzgâr enerjisini en çok çiftçiler destekliyor Almanya'da. Çünkü şöyle bir şey düşünüyorlar: Tarlalarının bir bölümüne rüzgâr türbinleri kurarak hem tarıma devam ediyorlar, hem hayvanlarını otlatabiliyorlar, hem de garanti bir gelir sağlıyorlar. Aslında Türkiye'de çiftçilerin en büyük sorunlarından bir tanesi bu. Bir gün dolu oluyor, bir gün başka bir şey oluyor ve çiftçiler bir anda borç batağına giriyor. Krediyile gübre almışlar, mazot almışlar.

Bu saydamda kendimce sorular sordum ve kooperatiflerin faydalarını anlatan bir tablo çıkarmaya çalıştım. Bunlar yanlış, eksik olabilir veya verdiğim yanıtlar çok subjektif olabilir. Kendim sordum kendim yanıtladım aslında. Belki de bu anketi genişletmeliyiz ama henüz kooperatifle, bu

fikirle çok tanışmadık.

İlk soru: Katılımcı mı? Düşündüğüm, düşlediğim dünyada enerji santrallerinin katılımcı olması lazım; bir şirketin, bir kişinin, on kişinin elinde olmaması lazım. Evet, katılımcılar.

Gelir dağılımı adaletsizliğine katkı veriyor mu? Hayır, tam tersi. Çünkü buradan iyi bir para geliyor, elektrik ve enerji işinden. Bu parayı ilk kez, bu yöntemle, şirketlere değil, o kooperatiflere, çiftçilere, köylülere ulaştırıyoruz. Hep istediğimiz şey bu.

O zaman bu soruların hepsinin üzerinde durmayalım ama şunlar çok önemli:

Mesela, yolsuzluğu azaltıyor mu? Bu bizim, Türkiye için önemli bir sorun. Özellikle enerji konusunda. Sektörün içindeyseniz, neler olduğunu biliyorsunuz az çok. Evet, azaltıyor. Neden azaltıyor? Çünkü insanlar bu işin içerisinde, o köydeki 100 kişi bu işin içinde. Herkes bir hisseye sahip ve bunu görüyorlar.

Aynı şekilde, çevre sorunlarını çözmek için de iyi bir formül olabilir. Çünkü kimse kendi köyüne çevreyi çok kirletecek bir tesis kurulmasına izin vermeyecektir, kendi yaşadığı yerde. Veriyorsa, zaten o öbür tesislere de izin verir. Kendisi işin içinde olacak, kendisi sahibi olacak ve yönetecek.

Umut veriyor mu? O da çok önemli bir soru. Çünkü Türkiye’de ne yazık ki biraz umutsuzuz.

Bu gördüğünüz ise istihdam verileri. IRENA kaynaklı, 2014 yılı rakamları. Dünyada 7 milyon 700 bin kişi şu anda yenilenebilir enerji sektöründe çalışıyor. En çok, fotovoltaik dediğimiz, güneşten elektrik üreten sistemler istihdam sağlıyor. Sıvı biyoyakıt dediğimiz sistemler, etanolü düşünebilirsiniz, özellikle Latin Amerika’da etanol üreticileri çok fazla istihdam sağlıyor. Sonra rüzgâr, biyokütle ve bizim de güçlü olduğumuz güneş toplasları, yani su ısıtan güneş panelleri geliyor. Gördüğünüz gibi, hidroelektrik aslında o kadar çok istihdam yaratmıyor. Sadece inşaat döneminde istihdam yaratıyor ama güneşte, bakımdan temizliğine kadar birçok şansınız var.

Bir örnekle bitireyim: Türkiye’de yenilenebilir enerjiyle birçok kişiye kalıcı bir istihdam sağlanabilir mi? Rüzgârı ele alalım. Avrupa’daki rakamlar bize şunu gösteriyor (Bu veriler biraz değişebiliyor, çok net bir veri kabul etmeyin). 1 megavatlık rüzgâr türbinini burada üretir, burada kurarsanız, yaklaşık 20 kişiye iş sağlıyorsunuz. Güneşte bu daha da yukarı, -34-35’e çıkanlar da var-, 30 gibi bir sayıya ulaşıyor. 1 megavatlık güneş panelini

Türkiye’de üretirsek ve burada kurarsak, yaklaşık 30 kişiye istihdam sağladığını düşünebilirsiniz.

Peki, bu nasıl kalıcı istihdam olur? Paneli üretiyorsunuz, güneş panelinin 20-25 yıl ömrü var. Bir süre sonra o işçilere ihtiyacınız kalmaz diye düşünebilirsiniz. Hayır. Şöyle bir plan yapabilirsiniz: Mesela, Türkiye’de her yıl 1000 megavatlık rüzgâr türbini kurduğunuzu düşünün veya 500 megavat. 1000 megavat diyelim, hesap kolay olsun. Bu ne demek? 20 bin kişinin o sene için işe alınması demek. Her parçayı burada üretir Türkiye, her yıl 1000 megavat rüzgâr santrali kurma hedefi koyarsa iş değişir. O zaman, o insanların istihdamı kalıcı olur. Yani siz 25 yıl boyunca o insanlara, 20 bin kişiye, iş sağlamış olursunuz. 25 yıl sonra, Türkiye’nin kurulu gücü 30 bine gelir ki Enerji Bakanlığı’nın kabul ettiği minimum potansiyel 48 bin megavat. Yani potansiyelin çok çok aşağısında bir rakama ulaşmış oluruz ve 25 yıl sonra bu sefer de eskiyen panellerin yenilerini kurmak için o insanlar hâlâ işlerine devam edebilir. Bu rakamları güneş ve rüzgâr için düşünürseniz, neredeyse 60-70 bin kişilik bir istihdam sağlayabilirsiniz. Yeter ki doğru bir hedef koyun ve bu hedefin arkasında durun. Bu da, mesela bugün çok sorun olan kömür madenindeki işçilerin hepsinin yeryüzüne çıkarılması ve bu sektörlerde iş bulması anlamına gelebilir. Çünkü bahsettiğimiz istihdam, mesela üretim kısmı, yani panellerin montajı, çok üstün mühendislik bilgisi gerektirmeyen, herkesin öğrenebileceği bir şey. Bildiğiniz fabrikalardaki üretim bantlarından bahsediyoruz. O yüzden de, o kömür madenlerinde çalışan insanların çoğunu oradan çıkartıp, bu fabrikalarda iş sahibi yapabiliriz.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim. Umarım, yasalar ve yönetmelikler uygun ve hızlı bir şekilde değişir ve Türkiye’de de, biz, halkın enerjisini, halkın enerji kooperatiflerini yakın zamanda hep birlikte hayata geçiririz.

Kemal Ulusaler (Başkan): Biz teşekkür ediyoruz.

Özgür Bey'in bir yakını vefat etti. Kendisine başsağlığı diliyor; ayrıca, acısına rağmen gelip bu sunumu bize yaptığı için tekrar teşekkür ediyoruz.

Son sunum, "Sürdürülebilirlik Ekseninde Enerji Politikaları" başlıklı.

Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı; buyurun.

Sürdürülebilirlik Ekseninde Enerji Politikaları

Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı



Özgeçmiş: Ahmet Atıl Aşıcı 1991 yılında İTÜ İşletme Mühendisliği, 1999 yılında Boğaziçi Üniversitesi İktisat yüksekisans programlarından mezun olduktan sonra doktora çalışmalarını Cenevre Üniversitesi'nde 2007 yılında tamamlamıştır. Aşıcı, 2005-2006 yılları arasında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Kurumu'nda (UNCTAD) Trade and Development Report'u hazırlayan birimde araştırmacı olarak çalışmıştır.

Başlıca ilgi alanları, uluslararası iktisat ve ekonomik büyüme-ekolojik sürdürülebilirlik, yeşil ekonomik dönüşüm olan Aşıcı'nın bu konulardaki bilimsel makaleleri saygın dergi ve yayınevlerince basılmıştır.

Aşıcı 2008 yılında kurulan Türkiye Yeşiller Partisi ve 2012 yılında kurulan Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi kurucuları arasında yer almış, uluslararası ilişkilerden sorumlu MYK üyeliğinde bulunmaya devam etmektedir. Avrupa Yeşil Partisi Balkan Ağı eşkoordinatörlerinden biri olan Aşıcı 2009 yılından bu yana İTÜ İşletme Mühendisliği Bölümü İktisat Çalışma Grubu'nda öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Sürdürülebilirlik Ekseninde Enerji Politikaları

Özet: Bu yazıda, ekonomik büyüme politikalarının baskın bir unsur olarak ortaya çıktığı 2002 sonrası dönemde ekonomik büyüme patikasının yol açtığı ekonomik, toplumsal ve ekolojik sorunları ele alacağım. Yazımın temel iddiası Türkiye ekonomisinin 2002 sonrası dönemde giderek sürdürülebilirlikten uzaklaşan bir yapıya kavuştuğudur. Durum buyken, hükümetin 2012 yılında açıkladığı Vizyon 2023 ve bununla paralel 10. Kalkınma Planı, Yeni Yatırım Teşvik Planı vb. gibi uzun dönemli kalkınma planlarının gerektirdiği yüksek büyüme oranları, bu yapı altında, Türkiye ekonomisini daha da sürdürülemez bir noktaya taşıyacaktı. Bir başka ifadeyle, cari denge sorunlarını halletmeyen, ekonomik kalkınmada kurumların (yasa, katılım vd.) önemini idrak edememiş bir yönetim altında hızlı ekonomik büyüme hedefi bize doğanın daha da yıkıma uğradığı, ekonomisi daha da kırılganlaşmış, işçi ölümlerinin daha da arttığı bir Türkiye'den başka bir şey vaad edemiyor, ne yazık ki.

1. Giriş

Sürdürülebilirlik, ekonomik, toplumsal ve ekolojik olarak 3 temel üzerinde yükselir. Yazında sürdürülebilirlik düzeyini ölçmek için oldukça farklı ölçütler kullanılmakta. Ekonomik sürdürülebilirliği, büyürken cari açık vermeyen bir ekonomik yapı olarak nitelendirebiliriz. Toplumsal sürdürülebilirlik ise ekonomik büyüme ile ölümlü iş kazası sayısı arasındaki ilişki üzerinden ölçülebilir. Son olarak, ekolojik sürdürülebilirlik, büyümeyi sırtlayan sektörlerin çevre yıkımına yol açan enerji kullanımı ve seragazı emisyonları üzerinden ölçülebilir. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin büyüme patikasının sürdürülebilir olup olmadığını, büyürken cari açığı belirli bir düzeyde ne derece tutabildiğine, işçi ölümleri, enerji kullanımı ve seragazı emisyonunu artırıp artırmadığına bakarak anlayabiliriz.

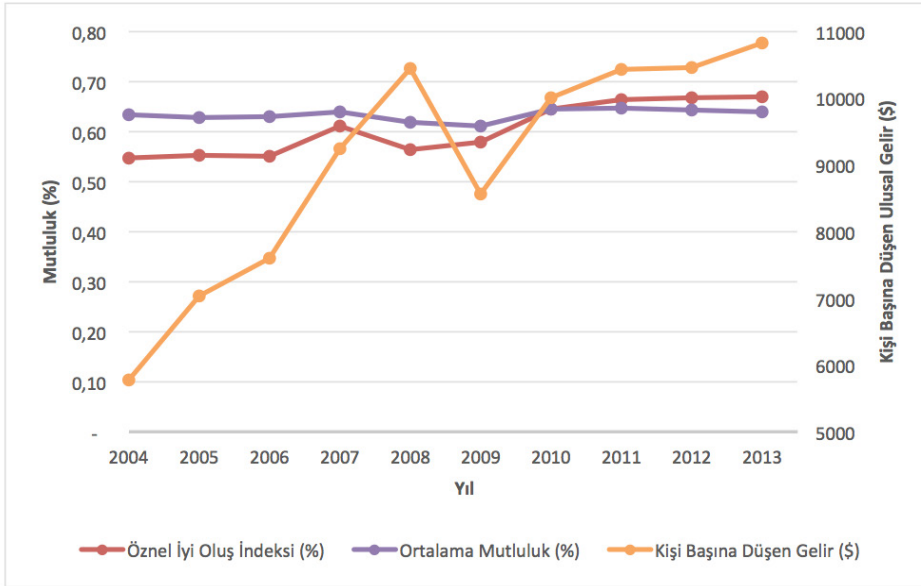
Ayrıntılarının Aşıcı (2015)'te bulunabileceği bir çalışmada 35 sektörlü Girdi-çıkı tablolarına dayanarak 1995-2002 ve 2003-2009 yılları arasında büyümeyi sırtlayan sektörler tespit edilmiş, daha sonra bu sektörlerin ithalat bağımlılıkları ölçülerek cari açığa yaptıkları katkılar bulunmuştur. Daha sonra bu lider sektörlerin toplam enerji kullanımı ve seragazı emisyonları içindeki payları ölçülmüştür.

Sonuçlar oldukça çarpıcı biçimde, 1995-2002 dönemine göre 2002 sonrası dönemde ithalat bağımlılığının giderek yükseldiğini, ekonomik büyümenin daha çok enerji kullanıp daha fazla çevreyi kirleten sektörler eliyle sağlandığını ortaya koymuştur.

2. Sürdürülebilirlik neden önemlidir?

Sürdürülebilir kalkınma hayatımıza 1980’lerde girmiş bir kavram. Zaman içerisinde, birçok kavramın başına geldiği gibi, sürdürülebilirliğin de içi boşaltılmaya çalışılsa da kanımca politika yapım süreçlerinde ciddiyetle ele alınması gereken bir kriter olarak hala değerli bir kavram.

İster ekonomi, ister enerji, çevre ya da toplumsal olsun tüm politikaların temel amacının vatandaşların dirliğinin (iyi-oluş, well-being) artırılması olduğunu söyleyebiliriz. İnsanların dirliğinin de sürdürülebilirlik gibi üç ana bileşeni vardır. Temel amaç bu olsa da, farklı ideolojilerin bu amaca ulaşmak için seçtikleri yollar farklıdır. Anaakım iktisadi sistem olan neoliberal düşünce dünyasında insanların dirliği salt ekonomik büyümeye indirgenmiştir. Gelir dağılımı, çevre kalitesi ekonomik büyümenin ilk döneminde bozulabilir ancak “sabırlı olunursa” bu sorunlar bir müddet sonra düzelecektir. Yeter ki ekonomi büyümeye, yani kişi başına düşen gelir (GSYH) artmaya devam etsin. Gelirle birlikte sorunların azalacağı, insanların dirliğinin otomatik olarak iyileşeceğini beklemek, yapılan çok sayıda ampirik araştırmanın da gösterdiği gibi, oldukça iyimser kaçmaktadır.



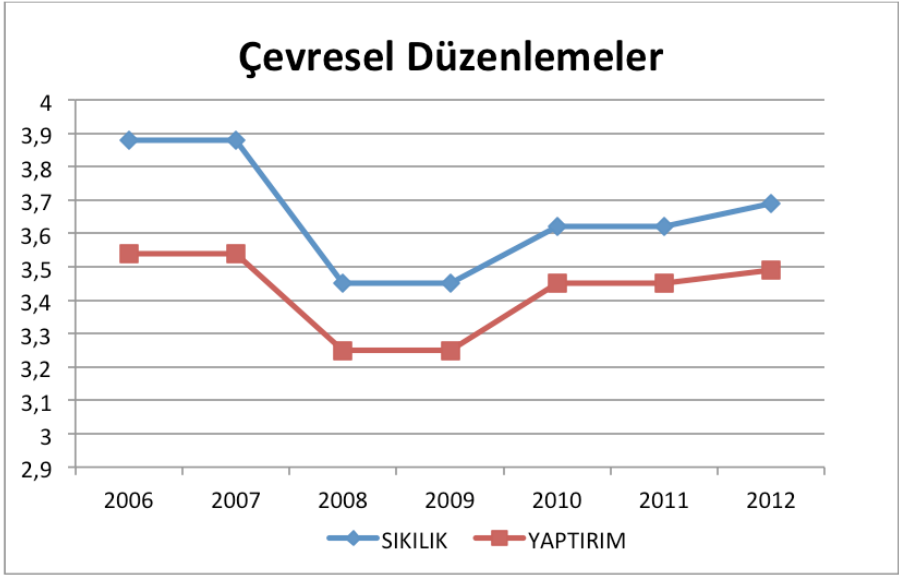
Şekil 1 Öznel İyi Oluş, Ortalama Mutluluk ve Kişi Başına Düşen Gelir

İncelenen zaman aralığında, \$ cinsinden kişi başına düşen milli gelir neredeyse iki katına çıkmasına karşın; ortalama mutluluk düzeyi ve öznel iyi-oluş yatay seyir göstermektedir. Bu da, 2000’li yılların o oldukça

övnülen ekonomik büyümesinin insanların yaşam kalitesini artırmadığı sonucuna götürür bizi. Bu tablonun ortaya çıkmasının arkasındaki temel neden, politikaların Vizyon 2023 gibi salt maddi hedeflere (2023'te 2 trilyon dolar GSYH, 25 bin dolar kişi başına düşen gelir, 500 milyar dolar ihracat gibi) odaklanarak belirlenmiş olmasıdır.

3. Bozuk Ekonomik Yapı ve Vizyon 2023 hedefleri

Böylesi bir tablonun ortaya çıkmasının ana sebebi, özellikle 2008 küresel ekonomik krizinden sonra Vizyon 2023 hedeflerine ulaşabilmek adına her-ne-pahasına-olursa-olsun anlayışıyla ekonomik büyüme hızlandırılmaya çalışılmış olmasıdır. Büyümeyi yavaşlatıyor diye **engel** olarak görülen emek ve çevre standartları (bkz. Şekil 1) bu dönemde hızla düşürülmüş, ülkenin sanayisi düşük-katma değerli, kirlletici ve emek sömürsüne dayalı bir hale gerilemiştir.



Şekil 1. Türkiye’de Çevresel Düzenlemelerin Sıklığı ve Yaptırım Düzeyi

Kaynak: WEF Executive Opinion Surveys 2006-2013.

Türkiye’de çevresel düzenlemelerin sıklığı 2006-2012 döneminde giderek düşmüş, 2012 yılında ülkeyi 140 ülke arasında 85. sıraya itmiştir. Giderek gevşeyen düzenlemelerin yeterince uygulanmadığı da bir gerçektir. Düzenlemelerin yaptırımını sıralamasında Türkiye yine 140 ülke arasında 79. Sırada yer almaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, ürettiği ürünler için gereken ara ve yatırım mallarının büyük bölümünü ithal etmek durumunda olan Türkiye ekonomisi kırılgan bir yapıya sahiptir. Yani, hızlı ekonomik büyüme hızla bozulan cari denge ve artan dış borç anlamına gelir. Bu sürdürülebilir bir hal değildir. Hiçbir ülke sonsuza kadar cari açık vermeye devam edemeyeceği için ülke krizlere karşı her geçen gün daha da kırılganlaşır, ilgili ya da ilgisiz bir şokla krize girebilir. 1994 ve 2001 krizlerinin gerisinde sürdürülemez boyuta ulaşmış cari açık sorunu vardır. 2011’de dışa aşırı bağımlı bu yapıyı değiştirmek üzere hükümetçe hazırlanmış olan Girdi Tedarik Stratejisi, umulan etkiyi yapamamış görünmektedir.

Ülkeler ihtiyaç duyduğu herşeyi üretemez, üretmesi de gerekmez. Büyürken cari açık veren yapı bugünden yarına düzeltilemezse de, hükümetlerin elinde birçok araç bulunmaktadır. İlk olarak, hükümetlerin büyümeyi sırtlayacak sektörleri belirleyebilme gücü vardır. Yapacakları düzenlemeler ve teşvik olarak dağıtacakları kaynaklar eliyle büyüme patikasına yön verebilirler. Hükümetten beklenen, ülkeyi ekonomik büyümenin ekonomik, toplumsal ve ekolojik maliyetlerini en aza indirecek bir büyüme patikasına sokmasıdır. Salt büyüme odaklı politikalar demokratik sistem içinde sürdürülebilir değildir. Ya ekonomik büyümeden ya da demokrasiden vazgeçilmek durumundadır. Bu yapı altında, vadisini, ormanını korumaya çalışan her demokratik muhalefet hareketi ekonomik büyümeyi yavaşlatan oluşumlar olarak şeytanlaştırılır. Türkiye’de yaşanan budur.

Biraz daha cesur olup, biraz daha “büyük” düşünülebilse demokratik bir sistem içinde doğa ve emeğin haklarına saygılı, ekonomik ve ekolojik maliyeti düşük bir şekilde büyümenin hayal olmadığı görülebilir. Onlarca ülke örneği karşımızda duruyor.

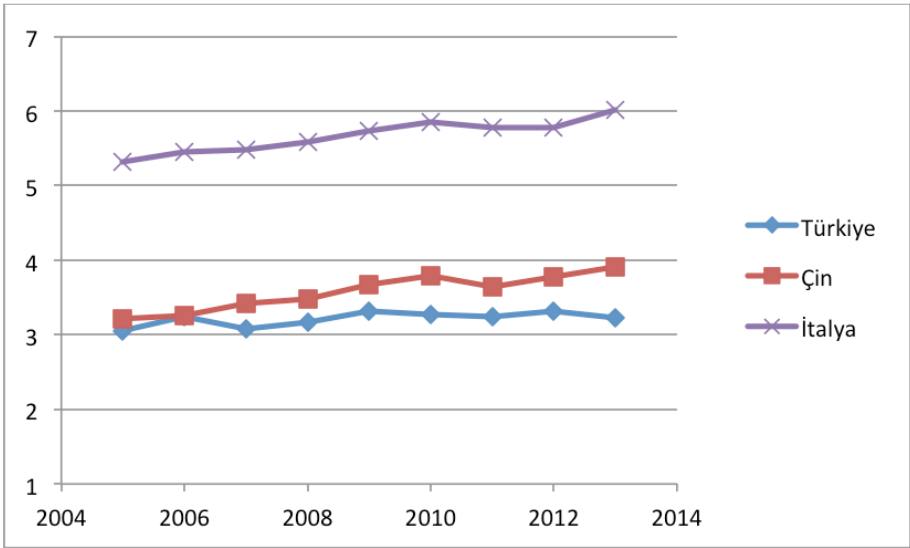
Kolaya kaçan bir ekonomik büyüme anlayışıyla, kimsenin sökmek istemediği asbestli, radyoaktif atık içeren gemileri kabul eden, gelişmiş ülkelerin maliyetli bulduğu enerji ve kirlilik yoğun (demir-çelik, çimento vs.) sektörleri teşvik eden bir ülkenin 2023’te dünyanın en büyük 10. ekonomisi olma hedefini kim gerçekçi bulur? Kimse bulmuyor ama kararları alanlar inanmış gibi hareket etmeye devam ediyor ve bunun bedelini hepberaber ödüyoruz.

Dünya Ekonomik Forumu’nun her yıl açıkladığı bir veri var ki ülkelerin dünya piyasalarında ne tür ürünlerle rekabet ettiğini ölçüyor. En yüksek değer olan 7’ye yaklaşıldıkça ülkenin rekabet gücünü katma-değerli, AR-GE payı yüksek ve başka ülkelerce taklit edilemeyecek denli benzersiz ürünler (tablet gibi) üzerinden sağladığını anlıyoruz. Buna karşılık en dü-

şük değer olan 1'e yaklaşıldıkça ülkenin dünya piyasalarında emek ve doğal kaynak sömürsü (gemi sökümü, madencilik gibi) üzerinden rekabet ettiğini görüyoruz.

Türkiye 2005 yılında 120 ülke içinde 76. sırada başladığı yolculuğunu 2013 yılında 144 ülke arasında 95. sırada tamamlamış. 2012'de 87. sıradayken son bir yıl içinde 8 basamak geriye düşmüş olmasının bedelini Soma'da Ermenek'te, rezidans inşaatlarında işçiler canlarıyla Yırcalı köylüler zeytinlikleriyle ödediler. Ödemeye devam ediyoruz. Öykündüğümüz Çin ve Hindistan'ın zaman içinde kaydettikleri gelişme ortada. 2013 itibariyle 144 ülke arasında Hindistan 44 Çin ise 45. sırada.

Şekil 2: Rekabetçiliğin Yapısı (1= emek ve doğa sömürsü, 7= benzersiz ürünler)



Kaynak: Global Competitiveness Index, 2005-2013, World Economic Forum

Türkiye'ye ait çizgi başını hızlı biçimde yukarı doğru çevirmedikçe önümüzdeki yıllarda daha çok ölümlü kaza bizi bekliyor olacak.

4. Sonuç Yerine

Kimseyi mutlu etmeyen bu yapıdan orta vadede kurtulmak mümkün. Büyürken doğayı tahrip etmeyen, işçilerini öldürmeyen, daha fazla istihdam yaratan sektörler eliyle de büyümek mümkün. Bu bir tercih meselesi. Ancak daha çok çalışmayı gerektirdiği de ortada. Ya işin kolayına kaçıp

maliyetlerine gözümüzü vicdanımızı kapatacağız, ya da bu çıkmaz yoldan dönüp ekonomik yapıyı dönüştüreceğiz. Bunun için kaynak nereden bulunacak peki diye sorulabilir. Ödediğimiz vergiler tam da bu iş için var. Farkında olsak da olmasak da ödediğimiz vergiler birtakım sektörleri teşvik etmek üzere oldukça cömert biçimde zaten harcanıyor. 2008 küresel krizini izleyen dönemde her ülke gibi Türkiye’de ekonomiye verdiği desteği arttırmıştı. Açıklanan 7 kurtarma paketi için harcanan miktar yaklaşık 50 milyar dolar olarak hesaplanıyor. Bunun çoğunu otomotiv ve dayanıklı eşya sektörü aldı. Ekonomi canlandı canlanmasına ama işsizlikte kayda değer bir düşüş yaşanmadı. Enerji tüketimi ve kirlilik artmaya devam etti. Oysa aynı yıllarda Güney Kore açıkladığı 35 milyar dolarlık paketi yeşil sektörleri desteklemek için kullanmış, 1 milyondan fazla istihdam yaratmanın yanı sıra, enerji üretiminden ulaştırma sistemine daha yaşanılabilir bir ülke yaratmayı başarmıştı.¹ Bugün Güney Kore’nin ihraç ettiği ürünlerin başında gelen akıllı telefonların kilosu 1500 dolarken, Türkiye’nin dünya lideri olma hevesinde olduğu demir-çeliğin kilosu 0.75, çimentonun ise 0.065 dolar olması sanırım bir tesadüf değil.

Ekonomik yapı statik değil, dinamiktir. Hükümetin izleyeceği politikalarla bu yapı daha yaşanılabilir bir Türkiye için dönüştürülebilir. Aşağıda bu dönüşümün temel alması gereken birkaç ilkeden ve doğru kabul edilen yanlışlardan bahsetmek istiyorum.

1. Ekonomi-Enerji-İklim-Toplumsal politikalar bir bütünlük içinde düşünülmelidir.

Vizyon 2023 ekonomik hedeflerine ulaşamayacağı ortaya çıktı ancak buna bağlı oluşturan enerji politikaları ve geçtiğimiz ay Paris COP21 da Türkiye’nin sunduğu iklim politikası belgesi hala Türkiye’nin 2023 hedeflerine ulaşacağını varsaymakta. Bugün planlanan ya da inşa halindeki 70 termik, 3 nükleer santral 2023’te 2 trilyon dolarlık bir ekonominin ihtiyaç duyacağı elektriği üretmek için yapıyor.

İklim zirvesinde “aman seragazi salımlarını azaltmak zorunda kalıp da büyümemizi yavaşlatmayalım” kurnazlığıyla hükümet uluslar arası kamuoyuna 2030’a kadar ortalama yıllık %7.5 büyüyeceğini, bunun için atmosfere salacağı miktarın 2030 yılında 1 milyar 175 milyon ton CO₂’e ulaşacağını söylemekte. “Ama madem anlaşıcağız, bunu %21 azaltıp 929 milyon tonda sınırlandıracağım” diyor. Yapılan hesaplar o kadar uçuk ki! İstanbul Politikalar Merkezi-WWF (2015)’te görüleceği üzere, gelecekte

1 HSBC 2009. A Climate for Recovery. Climate Change Global. http://www.global-dashboard.org/wp-content/uploads/2009/HSBC_Green_New_Deal.pdf

Türkiye'nin bu büyüme ortalamasını yakalaması neredeyse imkansız. Bu büyüme oranını IMF-OECD gibi kurumların beklentilerine göre %3.5'a indirdiğinizde, 2030'da seragazi salımları 787 milyon tona ancak ulaşabiliyor. Yani, vargüçle kirlletmeye devam ettiğı halde ulaşacağı rakam, seragazi ile mücadele edip bunu %21 düşüreceğim diye vaat ettiğı rakamın çok daha altında. Bu hem ülkeye, hem de dünyaya karşı büyük bir sorumsuzluktur. Ekonomi politikaları gibi enerji ve iklim politikaları da revize edilmelidir.

2. "Türkiye'nin elektrik açığı var" söylemi bir efsanedir.

Sonda söyleyeceğimizi başta söyleyelim, Türkiye'nin bir elektrik açığı yoktur, sadece ürettiğı elektriğı daha akıllıca ve verimli kullanmaya ihtiyacı vardır.

Türkiye'nin daha fazla elektiriğı ihtiyacı olduğı savı abartılı talep tahminlerine, yani gerçekdışlığını herkesin kabul ettiğı Vizyon 2023 hedeflerinden kaynaklanıyor. Hedefin ulaşılabilirliğı sorgulanmadan, enerji politikaları otomatik olarak belirlenmiş oluyor. Bu kadar büyüme, bu kadar enerji ihtiyacı doğurur denip planlar ona göre yapılıyor. Örneğın, 10. Kalkınma Planı, elektrik enerjisi talebinin 2018'de 341 bin GWh'ye çıkacağını, yani 2012'ye göre %41 artacağını, bunun için de elektrik kurulu gücünün 57 bin MW'den 78 bin MW'ye çıkması gerektiğini öngörüyor. Oysa Ümit Şahin'in de belirttiğı gibi *"bu tip öngörüler Türkiye tarihinde her zaman abartılı olmuş, yapılan abartılı tahminler de başta kömür ve nükleer olmak üzere gereksiz yeni enerji santrallerinin kurulması için gerekçe olarak kullanılmıştır. Örneğın bir önceki, yani 9. Kalkınma Planı'nda 2013 için öngörülen elektrik enerjisi talebi 295,5 bin GWh olduğı halde, 2013'de bu rakam 245 bin GWh olarak gerçekleşmiş, yani tahmin edilenin %20 altında kalmıştır."*

Devletin kurumu TEİAŞ'ın rakamlarına göre Türkiye mevcut santrallerinde 320 GWh düzeyinde elektrik üretebilecek kurulu kapasiteye sahiptir ki, bu miktar 2018 yılında ulaşacağı beklenen talep tahminine oldukça yakın. 320 GWh kapasiteye rağmen 2013 sonunda gerçekleşen talebin 245 GWh de kalmış olduğı da eklenirse "Türkiye'nin daha fazla elektriğı ihtiyacı vardır" savının ne kadar gerçekdış olduğı anlaşılacaktır.

Türkiye'de halen kömürle çalışan 22 adet ve yapım aşamasında olan 7 termik santral bulunurken, bu abartılı tahminler gerekçe gösterilerek, bir kısmı ÇED sürecinde olan yaklaşık 80 yeni kömürlü termik santralin yapımı planlanmıştır. Mevcut 22 santralin toplam kurulu gücü 13 bin MW iken kurulmak istenen yeni santrallerin toplam kurulu gücü 59 bin MW

civarındadır. Türkiye'nin mevcut kurulu gücünün 65 bin MW olduğunu gözönünde tutarsak bunun ne derece gerçekdışı yüksek bir hedef olduğu, bir kere daha, görülecektir.

İçine girmeye çalıştığımız en büyük 10 ekonomi, bir birim gelir üretmek için harcanan enerji miktarı olarak tanımlanan, **enerji yoğunluklarını** hızla düşürmüşken Türkiye'de yıllar içinde enerji yoğunluğu artmış. Dünyanın gelişmiş ekonomileri daha düşük enerji ve hammadde gerektiren, katma-değeri yüksek ürünlere yöneliyorken Türkiye'nin bunun tersi bir istikamet izleyip aynı grup içine girebilmesi pek gerçekçi görünmüyor.

3. Emek ile doğanın hakları vardır ve kaderleri beraberdır.

Yani Somalı işçilerle Yırca'nın zeytin ağaçlarının kaderi beraberdır. Madenleri kamulaştırmakla sorun çözülmez. Soma'da özel sektör ya da kamu eliyle kömür çıkarılmaya devam ettikçe Yırca ve yöresinde inşa edilecek termik santral için zeytinliklerin kesilmeye devam edileceği unutulmamalıdır. Bu da bir kere daha gösteriyor ki, tarım politikaları ne ekonomi ne enerji ne de iklim politikalarından bağımsız değildir.

4. Yerelin sorunlarını en iyi yerelin kendi bilir ve çözer.

Günümüz küreselleşmesi yerel ekonomileri çökerterek varolabildi. Krize girmesi de bu yüzden kaçınılmazdı. Başka bir küreselleşme mümkün. Güçlü ve dayanıklı yerel ekonomiler küresel ekonominin vazgeçilmez unsurlarıdır. Her yerelin faktör donanımı, ihtiyaçları birbirinden farklı olabilir. Bunların bir merkezden yönetilmesi mümkün değildir. Üretim ve tüketim birimleri küçülmelidir. En başta enerji üretimi demokratikleştirilmelidir. Yerelin kullanmadığı, bir yerlerde çar-çur edilen, enerjinin maliyetini o yerel neden ödesin ki?

5. Yatırım iklimi önemlidir.

Yani, toprağın rant mı yoksa yaşamsal gıda mı üreteceği izlenen politikalardan bağımsız değildir. Türkiye'nin yatırım iklimi bozulmuş, son banka operasyonu ile itibarı ciddi yara almıştır. Ekonominin sorunu cumhurbaşkanının iddia ettiği gibi yüksek faiz değildir. Bu yapı altında faizlerin düşürülmesi işleri daha da içinden çıkılmaz hale getirecektir. Yatırımcı neden katma-değerli ürün üretmek yerine siyasileri araya koyup imar yasalarını delip rezidans, AVM dikmeyi tercih ediyor bir düşünmek gerek? Bu, yerel yönetimlerin güçlendirilmesiyle aşılabilecek bir sorun değildir. Merkezi hükümetin izleyeceği maliye, para politikası ve teşvik programlarının eşgüdümlü olarak bu dönüşüme odaklanması ile mümkündür.

Kaynaklar

- Aşıcı, Ahmet Atıl, 2015. "On the Sustainability of the Economic Growth Path of Turkey: 1995-2009", 2015, *Renewable And Sustainable Energy Reviews*, 52, 1731-1741. https://www.researchgate.net/profile/Ahmet_Asici adresinden çalışmaya ulaşılabilir.
- IPM-WWF, 2015. "Türkiye için düşük karbonlu kalkınma yolları ve öncelikleri", İstanbul.
- <http://ipc.sabanciuniv.edu/new/turkiye-icin-dusuk-karbonlu-kalkinma-yollari-ve-oncelikleri-raporu/>
- Eren, K. & Aşıcı, A. (2015a). *Subjective Well-being and Happiness in Turkey*". https://www.researchgate.net/profile/Ahmet_Asici
- Eren, K. & Aşıcı, A. (2015b). *Determinants of Happiness in Turkey During 2004-2013 Period*. https://www.researchgate.net/profile/Ahmet_Asici
- Şahin, Ümit. (2014). *Türkiye'nin Kömür Tuzağı*, <http://www.yesillervesolgecek.org/belgeler/raporlar/soma-raporu#.U8fJ0JSSySo>

Kemal Ulusaler (Başkan): Biz teşekkür ederiz. Sorular varsa, salondan soruları alalım. Bir 15 dakika kadar da yanıtlara zaman ayırıp, oturumumuzu kapatalım.

Buyurun.

Oğuz Türkyılmaz: Benimki soru değil, kısa bir katkı.

Ahmet Atıl Aşıcı Bey bize epey pas attı. Yanlış bir algı olmasın, biz öyle büyüme fetişizmi falan içinde değiliz. 2023 rakamları, Vizyon hedefleri falan dedi. Bunlar, Bakanlığın hasbelkader telaffuz ettiği rakamlar, hiçbir planlamaya falan dayanmıyor. Vizyon 2023 zaten göçmüş vaziyette. Son hükümet programında atıfta bile bulunulmuyor.

Yeni bir alternatif... Nasıl ki bugün şeyi konuştuysak, alternatif enerji politikasını, başka enerji politikasını; önümüzdeki hafta cuma: cumartesi, Ankara’da, TMMOB Sanayi Kongresinde, nasıl bir sanayileşme, başka bir sanayileşme mümkün mü, onu konuşacağız. Erinç hocayla aynı panelde ben de konuşacağım. Sizin dediğiniz şeyleri, alternatif sanayi dalları, katma değeri yüksek sanayi dalları; bilgisayar, elektronik, avionik, genetik gibi, moleküler biyoloji gibi, bunlar bizim de programımızda var, onları paylaşacağız. Sadece belirtmek istedim.

Teşekkür ederim.

Kemal Ulusaler (Başkan): Biz teşekkür ederiz.

Gençleri memnun etmek zordur Oğuz hocam. Baksana, koskoca Cumhurbaşkanını bile “Artıştan azalış yapacağız” diyor, onu bile beğenmiyorlar.

Buyurun.

Hayati Tekin (Samsun Milletvekili): Değerli konuşmacılar; hepinizi tebrik ediyorum. Zevkle dinledim. Yalnız, burada netice itibarıyla tüketimde bir planlamadan bahsettiniz, genel manada aklımda kaldığı kadarıyla; vergi koydunuz, daha fazla yeşilci ve çevrecisiniz. Yalnız, bence burada ufuk açıcı Ar: Ge ve inovasyonu ön plana getirmediniz. Benim bakış açım göre veya sizlerin, bu kadar güzide bir topluluğun değerlendirmeleri neticesinde, bu ülkenin Ar: Ge ve inovasyona, sadece enerjide, üretimde değil, her alanda ağırlık vermemiz gerekir diye düşünüyorum. Biraz önce Makine Mühendisleri Odası adına konuşan arkadaşım da, “Şu, şu, şu katma değerleri yaratan ürünlere ağırlık vermemiz gerekir” diye söyledi. Katılıyorum. Onun için, neticede baktığımda, yine Ar: Ge ve inovasyona takılıyoruz. Maalesef, bu ülkenin bu konuda öngörüsü ve hedefleri yok. Yani bu ülkede derken, 2023 hedefleri diye ismi konulan şey, bir zaman-

lar, Allah rahmet eylesin, Demirel'in "Atın üstünde kırk yıl nasıl dururum" programı vardı, şimdi de 2023 denilen olay, "2023'te nasıl iktidarda dururum" programı. Ama ülke olarak veya tüm İslam âlemi olarak veya üçüncü dünya ülkeleri olarak şu gerçeği de görmemiz gerekiyor: Maalesef, başkalarının, yani emperyalistlerin bizim üzerimize 10 yıllık, 100 yıllık, 250 yıllık planları varken, biz mazlum milletlerin kendi kendimize 10 yıllık, 20 yıllık, 50 yıllık, 100 yıllık, 250 yıllık planları yok. Onun olmamasındaki en büyük sebep, hem toplumsal, hem de akıl insanların eksikliği. Akıl derken, Sayın Erdoğan'ın akilleri değil, gerçekten eğitilmiş, akıl insanların da bu konuda eksikliği var. Bu planlamaya da ihtiyacımız var diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim, sağ olun.

Kemal Ulusaler (Başkan): Teşekkür ederiz.

Buyurun.

Mustafa Çınarlı: Ben, Özgür Bey'e sunumu için teşekkür ederim, oradan başlayacağım; ama bu soruya diğer katılımcılar da cevap verebilir ya da bu konudaki görüşlerini paylaşırlarsa sevinirim.

Özgür Bey; sunumunuzda yeşil bir enerji politikasından bahsettiniz. Ama yeşil enerji politikasıyla ilgili olarak, bugün ülkemizde cari olan lisanssız elektrik üretimi söz konusu. 1 megavata kadar yapabiliyorsunuz. Bakanlar Kurulu kararıyla bu 5 megavata kadar çıkartılabiliyor. Bu süreçler, lisanstan farklı olarak, denetimi azaltılmış süreçler özünde. Diğer konuşmacılar da arzu ederlerse yanıt verebilirler; ama bu lisanssız elektrik enerjisi üretimi seviyesinin düşürülmesiyle ilgili, sunumunuzda paylaşmadınız, ama eklemek istediğiniz bir şey var mıdır?

Kemal Ulusaler (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Esen Fatma Kabadayı Whiting: Sunumlarınız için çok teşekkürler.

Söze şöyle başlamak istiyorum: Akademik kökenim itibarıyla da enerjinin hiçbir türüne karşı değilim, gerçek bilimsel ve teknik altyapılara dayandığı sürece. Fakat her işte olduğu gibi, bu işte de biraz niyet önemli diye düşünüyorum. Yani "Memleketin bilmem ne, bilmem nesine yapacağız" diyen adamların nükleer santral yapması, üç gün sonra patlayacağını benim için ifade ediyor.

Bir de bu yenilenebilir ve temiz enerji lafını da duyunca, Ahmet Atıl hoca'nın dediği gibi, beni de artık afakanlar basıyor. Çünkü biz bu temiz ener-

jinin de kirlletildiğini gördük, bugün kesin olarak biliyoruz.

Her ne kadar mühendis olmasam da, şöyle bir nicel örnek vermek istiyorum: World Energy'nin raporunda okumuştum; der ki, "Rüzgâr enerjisi, dünyadaki uygun her yer düşünüldüğünde, toplumsal ve ulaşım nedeniyle ancak yüzde 4'ü kullanılabilir durumda." Dolayısıyla, çok ciddi rakamlara ulaşmadığını görüyoruz. Mesela, Çeşme Yarımadası'nda, yarın anlatacağım, ama Yarımada'nın tamamında ilk olarak 6 türbinle başladık, 16 megavat enerjiden bahsediyoruz. Bütün Çeşme Yarımadası'nı rüzgâr türbincilere verdiler, ÇED belgesi kapsamı dışında kalsın diye de 20 megavat sınırında tuttular; 5: 6 proje, 76 megavat. Bütün Yarımada'yı bitirdi, bize bile yer yok. Bir de kapasite artırımı yaptıklarını düşünürsek, 76 da benden olsun, 150: 160 megavat. Şimdi, gerçekçi mi, değil mi diye konuşuyoruz, yenilenebilir enerji yüzde yüz olur mu falan diye konuşuyoruz. Benim sade vatandaş olarak gördüğüm, affedersiniz, tabiri caizse, kafamızın üstüne kurdular, ama gerçek tabiriyle kafamızın üstüne bir fotovoltaik panel ya da türbin koysak bile, bu 3300 megavatlara, 23000 megavatlara ulaşabileceğimizi zannetmiyorum. Bütün Ege kıyılarını kaplasa bile. Ki öyle görünüyor. Mesela, TÜREV'in kongresine katılmıştım, orada gösteriyor, 76 megavat Çeşme, Yarımada görünmüyor. Yani eğer öyleyse; Çeşme, rüzgâr enerji santral bölgesi ilan edilecekse devlet politikaları uyarınca, bize söylemeliler ve biz de ya gidecek bir yer bulmalıyız ya da biz de oraya bir türbin koymalıyız diye düşünüyorum.

Yani bu yüzde yüz yenilenebilir enerjiden elektrik elde edebileceğimiz fikrini gerçekçi buluyor musunuz gerçekten? Bunu sormak istiyorum.

Kemal Ulusaler (Başkan): Kime soruyorsunuz?

Esen Fatma Kabadayı Whiting: Hepinize soruyorum.

Bir diğeri de, kooperatifçilik konusunda çok enteresan bir şeyle karşılaştık bu süreçte. Şirketler, hakikaten, devletin ve politikalarının işlemeziği sebebiyle kooperatif olmuşlar aslında. Nasıl olmuşlar? Mesela, devlet bu iletim hatlarının yatırımını yapacak gücü kendinde görmediği için, yatırımcılara diyor ki, "Siz yapın bu 100: 200 metre altyapıyı", sonra ona devrediyor, bir şeyler dönüyor ortalıkta ya da mesela, bunu hepsi taahhüt etmişler, yani 7 şirketin birden imzası var altında. Bir de MİT rapor vermemiş, güvenlik sebebinden dolayı...

Kemal Ulusaler (Başkan): Yavaş yavaş soruya gelmenizi rica etsem.

Esen Fatma Kabadayı Whiting: Geldim, kooperatifçiliğe geldim, başlamışlar bizden önce diye. MİT uygunluk vermemiş, güvenlik sebepleriyle.

Biliyorsunuz, Çeşme bölgesinde radarlar falan var. Güvenlik de barış zamanında lazım aslında. Şirketlerin hepsi, bir kooperatif edasıyla, raporun altına imza atmışlar; demişler ki, "Savaş halinde biz bunları söker gide-
riz." Bunu sormak istiyorum; papatya mı bunlar, savaş anında hemen sö-
küp gidecekler?

Teşekkür ederim.

Kemal Ulusaler (Başkan): Teşekkürler. Başka sorusu olan var mı? Sanı-
rım yok. Evet, yine en sağdan, Özgür'den başlayalım yanıtlara.

Özgür Gürbüz: Sorularınız için teşekkürler.

Öncelikle Ar-Ge'den başlayayım, Hayati Bey'in sorduğu sorudan.

Tabii, 20 dakikalık bir sunumda çok detaya inme şansınız yok ama şunu görmemiz lazım: Neden istihdamdan ve yenilenebilir enerjinin burada üretilmesinden bahsediyoruz? Çünkü eğer onlar burada üretilirse, onun-
la birlikte Ar-Ge ve inovasyon dediğiniz bütün faktörler de buraya gelir. Bunun birkaç tane örneği var dünyada. Mesela, İspanya örneği var rüzgâr enerjisinde. Çin pazara girene kadar en büyük 10 rüzgâr türbini üreticisi arasında 2 tane İspanyol firması vardı. Tabii İspanya, rüzgârda kendine bir hedef belirledi, şu anda elektrik ihtiyacının yüzde 30'lara yakınına rüzgâr enerjisinden sağlıyorlar. Bunu belirledikleri için, binlerce megavat rüzgâr türbini kuruldu ve rüzgâr şirketleri de ortaya çıktı ve bunları geliştirdiler. Aynısını şimdi Çin'de görüyorsunuz. İlk başta dışarıdan panel alan Çin, sonra üretime geçti; şimdi Çin panellerini siz Türkiye'de satın alıyorsunuz. Yani Ar-Ge ve inovasyon aslında koyduğunuz hedefle beraber geliyor.

Türkiye'de ne yapılıyor? Termik santral bence çok iyi bir örnek veya nükleeri de buna örnek verebilirsiniz. Termik santralleri yıllardır kullanıyoruz biz ama yerli termik santral üretimi yapamıyoruz, bütün parçalarını dışarıdan alıyorsunuz. Yenilenebilir enerjide diğerlerine göre bir avantajınız var. Yine nükleerde bunu yapmanız neredeyse hayal gibi bir şey. Çünkü nükleer teknolojiyi öğrenip satabilir duruma getirmeniz çok çok zor. Sadece üretmeniz yetmiyor çoğu zaman. Siz nükleerde Ar-Ge'ye belki 30-40 milyar dolar harcayacaksınız. Bunu satamıyorsanız, hiçbir anlamı yok. Ve satma şansınız da yok, onu söyleyeyim. Çünkü Çinliler girdi pazara, Ruslar ucuza nükleer santral satıyor. Nükleer, şansınızın en az olduğu yer bu konuda. Ama yenilenebilir enerjide şansınız var. Çünkü bir, iktisadın değişmez kuralı, Türkiye'de pazarınız var. Güneşte Türkiye çok şanslı bir ülke, Avrupa'nın birinci ülkesi. Rüzgârda, yine İngiltere'yle beraber Avrupa'nın birinci ülkesi. Jeotermalde dünya yedincisi. Biyokütlede ciddi potansiyeli var. Türkiye, bu anlamda, eğer burada hedef belirler, kendisine

hedef koyarsa yenilenebilir enerji kaynaklarında, çok emin olabilirsiniz ki, Ar-Ge de, üretim de, inovasyon da onunla birlikte gelir.

Ama Türkiye’de, mesela lisanssız üretimle ilgili inanılmaz bir komedi dönüyor. 1 megavat ve altında lisanssız üretim izni verildi. Çatınıza güneş paneli koymak istiyorsunuz diyelim. Çok basit bir örnek. Sizden statik raporu istiyorlar. Güneş paneli, yani fotovoltaiik panel koyacaksınız. Ama su ısıtmak için güneş toplacı dediğimiz paneli koymaya kalkın sizden statik raporu istemiyorlar. Yani su bidonlarıyla tonlarca su koyuyorsunuz çatınıza, statik raporu istemiyorlar ama siz elektrik üretecek, hem de çatıya paralel güneş paneli koymak istediğinizde, statik raporu istiyorlar. Hatta şunu da duydum, o güneş panelini bahçeye kursanız da istiyorlarmış statik raporunu. Kaynağı da Ateş Uğurel, yani bu işi bilen kişilerden biri. Gerçekten de inanılmaz bir zorluk çıkarılıyor. Şunu biliyoruz, Türkiye’de güneş enerjisi engelleniyor.

Kooperatifleri niye savunuyoruz, niye yenilenebilir enerjiyi savunuyoruz? Tabii ki belli sınırlarımız var. Yani Ahmet’in dediği gibi, öncelikle gerçek talebi, tüketimi bulmamız lazım. Bunu yapmadığımız zaman, o da bir ticari meta haline gelebilir, satılabilir. Peki, gerçek talebi biz nereden karşılayacağız? İnsanlarla konuştuğumuzda şunu görüyoruz. Herkes elektrik kullanmak istiyor. Yani burada benim asıl sorunun bu. Mesela, bana birisi gelse, “Hiçbir şey üretmesek, yenilenebilir enerji de üretmesek” dese, ben onu desteklerim ve hazırım da buna, yani elektrik enerjisiz yaşamaya da hazırım. Ama ne yazık ki, bu sistem benim gördüğüm kadarıyla, çevre hareketinde olan insanları da, herkesi de bir şekilde -yani sistemin suçu, kendimizi de suçlamayalım- elektrik tüketmeye zorluyor. Hatta tasarruf bile yapmıyoruz çoğumuz. Kendimden örnek vermek istiyorum. Evde elektrik faturam 40 lira. Yıllardır böyle. 40 liralık, 100 kilovatsaat elektrik tüketiyorum ve çok basit şeylerle yaptım bunu; ampulleri değiştirdim, doğru aletler seçtim, büyüklerimin sözlerini dinliyorum, elektrikleri kapatıyorum, kullanırken dikkatliyiz. Yani bunları yapabiliyorsunuz. Ama bir yere kadar. Sanayiye nasıl değiştireceksiniz, demir-çeliği nasıl değiştireceksiniz vesaire. Bu yüzden yenilenebilir enerjiyi, kooperatifleri konuşmak zorundayız.

Çok uzatmayayım, korsan sunum gibi olacak ancak şu soru yanıtlanmalı: Neden bunları savunuyoruz? Bir; demin sizin dediğiniz gibi şirketler politik nedenlerle, o bağlarla, şunlarla, bunlarla, yasaları tanımıyor. HES’te mahkemeye gidiyorsunuz, mahkemeyi kazanıyorsunuz, daha siz o ÇED’i iptal ettirmeden, yeni ÇED çıkıyor karşınıza. İşte bu yüzden kooperatif diyoruz, bu yüzden insanlar kendi kararlarını kendileri versinler diyoruz. Kendi derelerine HES mi kurmak isterler, kurmak istemezler mi; ne kadar

çalıştırmak isterler, ne kadar çalıştırmak istemezler; bunlar ellerinde olsun istiyoruz. Yani mülkiyeti değiştirelim, sistemi değiştirelim. Demokrasiyi bir anlamda enerjiyle sağlayabiliriz.

İki; yenilenebilir enerjinin verdiği zararlar büyük ölçekli santrallerle daha az, kıyasladığınızda.

Üçüncü faydası da ki onu da görecektir insanlar; keşke herkesin çatısında fotovoltaik panel olsaydı, elektriği oradan üretseydi ve bir sayacından ne kadar elektrik tükettiğini görseydi. Çoğumuz aslında ne kadar tükettiğimizi bilmediğimiz için çok tüketiyoruz. Kaçımız elektrik faturamıza bakıyor? "Çok gelmiş" diyor, ama onu bir şekilde Allah'ın emri deyip kabul ediyoruz. Hâlbuki öyle değil.

Bir de dışa bağımlılık meselesi. Bence bu kavramları değiştirmemiz lazım artık. Biz dışa bağımlılığı bundan 60 sene önce şöyle tanımlıyorduk: Dışarıdan aldığımız petrol, sonradan doğalgaz girdi, doğalgaz veya kömür. Bunlar varsa o zaman dışa bağımlıydık diydük. Bu artık böyle değil. Bakın, EON örneğini hatırlayın. EON, Almanya'da Almanya'nın kömürünü de yakıyor. Yerli kömür. Yani kimse ona dışa bağımlı diyemez veya ithal diyemez. Ama benim için dışa bağımlı. Neden? Çünkü o şirket beni tehdit edebiliyor. Sizi elektriksiz bırakmakla tehdit ediyor, bizi çevremizi kirliletmekle tehdit edebiliyor. Demek ki bizim bağımsızlığımız şirketlerle olmayacak. Ne zaman ben çatıma güneş paneli koyar, ne zaman büyük akülerle, küçük akülerle... Bunlar da geliyor, 2 sene içinde büyük akülü depolamalar da gelecek...

Cemalettin Küçük: Aman ağabeyciğim, daha tehlikeli işler onlar.

Özgür Gürbüz: Geliyorlar.

Cemalettin Küçük: Temiz değiller yani.

Özgür Gürbüz: Evet ama insanların... O zaman baştan söylüyorum. Enerji tüketmemek mi? Ben varım bu işe, enerjisiz yaşamaya varım. Ama insanları ikna edemiyoruz. Bu yüzden bunları anlatmak zorunda kalıyoruz. Kendi çevremden örnek vereyim. Evinde iki klimalı arkadaşlarım var. Yani gelin, bunları konuşalım. İnsanlar bir şeyleri değiştirmek istiyorlar ama ne kendinde, ne sistemle ilgili bir değişiklik öngörmüyor. Yani sistemin çok dışarıdaymışız gibi davranıyoruz. Sistemin içindeyiz aslında.

Çok uzatmayayım. Çatıma güneş paneli koyup, hatta şebekeden de kendimi bağımsız kılmadıkça, ben hâlâ kendimi dışa bağımlı kabul ediyorum.

Çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı: Ben de kısaca bir: iki şey söyleyeyim.

Hayati Bey, “Neden Ar: Ge, inovasyondan bahsetmediniz?” falan dedi. Umudum olmadığı için bahsetmedim. Çok önemli bir şey tabii, Özgür de bahsetti; bu iş, teknoloji meselesi önemli, etkinliği artırmak anlamında. Türkiye’de ben böyle bir ortamın olduğunu görmüyorum. Yani kurak bir tarlaya pirinç ekmek gibi boş bir iş gibi geliyor. Çükü kârlı değil. Niye kârlı değil, onu da sunumumda anlatmaya çalıştım zaten. Yani uygulanan bu mevcut politikalar, neyin kârlı olduğunu, neyin kârsız olduğunu gösteriyor bize. Özel sektör Ar: Ge’ye, inovasyona yatırım yapmaz. Güven Sak’ı tanır-sınız, onun verdiği bir örnek var: Harvard MBI’den mezun iki arkadaş var; biri Türkiyeli, biri Amerikalı. Amerikalı olan bitirdikten sonra Silikon Vadi-si’ne gidiyor, bir tane start-up açıyor. Türkiyeli olan Türkiye’ye dönüyor, et restoranı açıyor. Bunların ikisi de iyi notlarla bitirmişler, ikisi de gayet zeki oldukları belli olan insanlar. Ne kârlıysa, geliyor, o işi yapıyor.

Buradan da şuna bağlayayım: Teknoloji, Ar: Ge, inovasyon. Bunlardan beklediğimiz, bunu yapabileceğini beklediğimiz girişimcilerden bir tanesi belki de Ahmet Nazif Zorlu’ydu. Vestel diye bir fabrikası var, Manisa’da. Manisa, tarımın bitirildiği yer. Soma, tütünün bitirildiği yer. Manisa, Soma kazasının da olduğu il. Soma kazasından sonra hep şu soru aklıma geldi: Yahu, bu adam Vestel’den bayağı bir para kazandı; fakat bu kazandığı pa-rayı gidip Manisa’da fabrikasını iki katına çıkarmak yerine, araya bin bir tane politikacı koyup, ona rüşvet verip, buna rüşvet verip falan filan, gel-di, Boğaz’ın tepesine, imar hakkının üç katı bina dikmeyi tercih etti. Haklı mıydı, daha doğrusu rasyonel miydi? Gayet rasyonel. Çünkü elektronik üreterek sağlayacağı kâra baktı, oraya rezidans dikerek sağlayacağı kâra baktı. Türkiye bu noktaya gelmiş. Şimdi düşünüyorum, acaba farklı bir po-litika uygulanmış olsaydı da, inşaat değil de, elektronikte üretim yapmak daha kârlı olmuş olsaydı, acaba tütün yasaklandığından dolayı o tarımdan kopup da madene inmek zorunda kalan adamların belki de bir haylisi gi-dip o iki katına çıkarılan fabrikada iş sahibi olabilir ve biz bu acıları yaşamı-yor olamaz mıydık? Bunu düşünmekten kendimi alamıyorum.

Kemal Ulusaler (Başkan): Teşekkürler.

Buyur Fatih.

Fatih Kaymakçıoğlu: Arkadaşlar; gözden kaçmaması gereken **önemli bir noktayı aktaracağım.**

Enerji kooperatif **düzenlemesinde**, “Niye bu yasal düzenlemeyi yaptınız?”

sorusunu soruyorum ve yanıtını da yapılabilirlikteki çıkartımda arıyoruz. Biz, enerji kooperatifleri için normal koşullarda bir yasal düzenleme yaparsaydı, ne isteyecektik? Taleplerimiz üç istek üzerine kurulacaktı.

Bir, eğer enerji kooperatifi bir sahaya başvurduysa, öncelik isteyecektik, şirketler ikinci sırada olacaktı. Eğer orada 10 şirket var, 1 tane kooperatif varsa, öncelik o kooperatifin olmalıdır diyecektik. İkincisi, vergiden muaf olmalıdır diyecektik. Bunları tartışamıyoruz bile. **Üçüncüsü de, kamudan ekonomik destek isteyecektik.**

Batı ülkelerinde bu konuda öncelik bulunmakta ve teşvik verilmektedir. Yapılan ne? Düzenleme şunu söylüyor, "Bir sokakta bulunan karşılıklı iki apartmanda bulunanlar kooperatifin ortağı olamıyor. Bir bağlantı noktası isteniyor. Böyle bir kooperatifçilik olmaz.

İkincisi, "1 megavatın altında üretim yapabilirsin" diyor. Düşünebiliyor musunuz, sen 30 bin ya da 50 bin kişinin üye olduğu bir kooperatif kuruyorsun, 1 megavatlık üretim... Kişi başına üretimle ancak cep telefonunu şarj edebilirsin. Yani mantık çerçevesi dışında bu.

Bu koşullarda ne yapacağız; kamuoyu oluşturacağız. Halka anlatacağız. Enerjiden sorumlu olanlara anlatacağız. Anlatma konusunda yerel yönetimleri de yanımıza almamız gerekiyor. Belediyelerin bu konuda öncülük yaparsa baskı unsuru olabilir. Onu da bekleyip göreceğiz.

Teşekkür ederim.

Kemal Ulusaler (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun Cengiz Bey.

Cengiz Göltaş: Süre hayli uzadı, biliyorum. Sabrınıza da sığınarak, son bir şey söylemek istiyorum.

TMMOB kongrelerinin seyrini takip eden arkadaşlar için, benim kişisel olarak şöyle bir izlenimim var, diğer arkadaşlarımda da böyle: TMMOB, halktan yana bir örgüt olduğu için, Türkiye’de enerji alanındaki yapılan yanlış yatırımlarda her zaman halkın direnişini, halkın bu anlamda kendi yöresindeki sorunlarına sahip çıkışını sahiplenmiştir, her yerde. Amasra’ya gitmiştir, rapor hazırlamıştır, Gerze’ye gitmiştir vesaire.

Bir de, takip ediyor musunuz bilmiyorum, Türkiye’de bir çevre direnişi atlası oluşturuldu. Yani Türkiye haritasının üzerine baktığınız zaman, böyle kızamık açmış gibi; Türkiye’nin her tarafı aslında ayakta. Bu meseleye dair bizim TMMOB örgütselliği içinde, sadece üretimci: kalkınmacı

bir bakış açımız olmadığını, insan odaklı bir bakış açımız olduğunun da altının çizilmesi lazım. Bugün eğer kongrelerimizde kürsülerimize bütün çevre direniş mücadelesini yürüten kesimleri, grupları, platformları çıkarıyorsak, hepsini bu sürecin içerisine katıyorsak; onların afişleri, bildirileri ve taleplerini burada ifade etmelerini sağlıyorsak, aslında TMMOB'nin, bizim bu örgütsellik içerisinde çubuğu nereye doğru evrilttiğimizi de gösteriyor bu durum. Yani biz, meseleyi sadece bir üretim araçlarının el değiştirmesinden sonra halledilebilecek bir sosyalizm sonrası mesele gibi tarifleyen anlayışların yerine, bugünden Türkiye'nin, dünyanın gelişimine, enerji alanıyla ilgili olan tartışmalarına sahici çözümler üreten kesimlerin sözlerinin de buralarda ifade edilmesini sağlıklı buluyoruz. Yani kalkınma, enerji ve gelecek açısından, sözü edilen enerji: demokrasi ikileminin çok doğru bir nokta olduğunu, demokrasi meselesinin bu alanda birinci öncelik taşıdığını düşünüyorum. Yani Bergama'sından tutun da Munzur Vadisi'ne, Gerze'sinden Mersin Akkuyu'suna, yaşamın bütün alanlarındaki bütün toplumsal direnişlerin haklı taleplerinin sahiplenilmesi, aslında bilime bakış açımız açısından da, mühendisliğe bakış açımız açısından da TMMOB örgütselliğinin onurlu bir çizgisidir herhalde diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Kemal Ulusaler (Başkan): Biz teşekkür ediyoruz.

Kapatmadan önce, Samsun Şubedeki arkadaşlar, refahı tabana yaymanın çözümünü bulmuşlar, gemicik dağıtıyorlar, bir gemicik dağıtım törenimiz de var, ondan sonra kapatalım.

Teşekkür ediyorum herkese.

Oturum: Özelleştirmeler Ve Sonuçları

Oturum Başkanı: Bülent Damar

Ahmet Necdet Pamir - Petrol Mühendisleri Odası
Türkiye’de Petrol (Alt) Sektörü ve Özelleştirmeler

Nejat Tamzok - Maden Mühendisleri Odası
Madenlerde Özelleştirmeler Ve Taşeronlaşma

Yrd. Doç. Dr. Deniz Yıldırım
AKP’nin Ekonomi Politikası Açısından Soma Katliamı ve Halkçı-Kamucu
Bir Çıkış Yolu

Olgun Sakarya - Elektrik Mühendisleri Odası
Elektrik Özelleştirmeleri Ve Getirdikleri

İsmail Küçük - Meteoroloji Mühendisleri Odası
Su’dan Enerji mi? Ama Nasıl?

Bülent Damar (Başkan): Sayın katılımcılar; TMMOB 10. Enerji Sempozyumunun ikinci gününe hoş geldiniz. Sempozyumumuzun ikinci gününde, üçüncü oturumumuzun konusu, “Özelleştirmeler ve Sonuçları.”

O zaman, Sayın Necdet Pamir, Sayın Nejat Tamzok, Sayın Deniz Yıldırım, Sayın Olgun Sakarya ve Sayın İsmail Küçük; sizleri buraya davet ediyorum.

Bugün, burada, toplumumuzu son 10: 15 yıllık süreç içerisinde derinden etkileyen ve yapısal kurumlarımızda büyük değişimlere neden olan özel-leştirme konusunu, petrol sektöründe, maden sektöründe, elektrik sektöründe ve su özelinde inceleyeceğiz. Bu konudaki uzman arkadaşlarımız sizlere görüş ve önerilerini sunacaklar. Ayrıca, akademisyen arkadaşımız Sayın Deniz Yıldırım da bu durumdan halkçı: kamucu bir çıkış yolu nasıl olabilir diye görüşlerini sunacak.

Bugün biraz zaman kısıdımız var. Bu nedenle, konuşmacılardan sürelerine tam uymalarını rica edeceğim. Zaman kısıdı şundan ileri geliyor: Bütün oturumları bugün en geç saat 18.00’de bitirmek durumundayız. Aksi takdirde, burası için imzaladığımız kontrata karşı çıkmış olacağız. Dolayısıyla, benim konuşmacı arkadaşlarımızdan ricam, sürelerine tam olarak uymalarıdır.

Herkes için ayrılan süre yarım saattir. Yarım saatin tamamını kullanıp, soru almamayı da tercih edebilirsiniz; ama biz, soru almanızın daha uygun olacağını düşünüyoruz. O bakımdan, konuşmanızı 20 dakikayla sınırlayıp, kalan 10 dakikada sorulara cevap verirsiniz memnun oluruz.

Konuşmacı arkadaşlardan, özgeçmişlerini kendilerinin kısaca anlatmalarını isteyeceğim. Ayrıca kitapta da olduğu konusunda ikaz edildim, kitapta da varmış. Ama yine de arkadaşlar kendilerini kısaca tanıtırlarsa memnun olurum.

İlk sözü, Petrol Mühendisleri Odası adına konuşacak olan Sayın Necdet Pamir’e veriyorum. “Türkiye’de Petrol Alt Sektörü ve Özelleştirmeler” isimli bildirisini sunmak üzere, Sayın Pamir’i kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Necdet Bey.

Türkiye’de Petrol (Alt) Sektörü ve Özelleştirmeler

Ahmet Necdet Pamir - Petrol Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Petrol Mühendisliği Bölümü mezunu. 1980 – 2006 yılları arasında TPAO Genel Müdürlüğü’nde; Üretim (*Başmühendis, Proje Müdürü*), Planlama ve Koordinasyon (*Grup Başkan Yardımcısı*) ve Petrol Taşıma ve Pazarlama Grup Başkanlıklarında (*Grup Başkanı*) görev yaptı. TPAO Genel Müdür Yardımcılığı ve İnceleme Geliştirme Kurulu Başkanlığı görevlerinde bulundu. 2006 yılında emekli oldu. Bir yıl süreyle özel sektörde, bir mühendislik şirketinde Genel Müdürlük yaptı.

1980 – 1995 yılları arasında TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi. 2 dönem TMMOB Petrol Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı. TMMOB Yüksek Onur Kurulu (Y) Üyesi.

İki dönem, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Yönetim Kurulu Üyesi. 2000 – 2007 döneminde, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Başkan Yardımcısı ve Genel Koordinatörü.

Halk TV, ATA TV ve Başkent TV’de; “Enerji Oyunu”, “Masalın Aslı” ve “Avrupa Saati” adlı programları hazırlayıp, sunumlarını gerçekleştirdi. Çeşitli gazetelerde köşe yazıları yazdı. Çok sayıda Türkçe ve İngilizce makalesi ve 2 adet kitabı var.

Halen CHP Enerji Komisyonu Başkanı.

Türkiye’de Petrol (Alt) Sektörü ve Özelleştirmeler

Sayın Başkan, kendimizi tanıtarak, sunuma daha sonra geçmemizi istedi. Ben, izninizle uzun uzun özgeçmişimi paylaşmadan; en çok onur duyduğum sıfatla, TMMOB Petrol Mühendisleri Odası Enerji Politikaları Çalışma Grubu Başkanı olarak sizlere hitap edeceğim.

Benden görüşlerimi paylaşmam istenen konu, “Petrol sektöründeki özelleştirmelerin değerlendirilmesi” ve öneriler getirilmesi... Petrol sektörü, aslında bir alt sektör... “Alt sektör” sözcüğünü seçmemin nedeni şu: Enerji sektör, diğerleri ise (petrol, doğal gaz, kömür, vb.) alt sektörleridir. Bu arada petrolü ve doğalgazı, birlikte irdelememiz lazım. Ben hızlıca, (bizim Enerji Bakanlığı biraz geç çalışır, biliyorsunuz) geçen hafta yayınladıkları Genel Enerji Dengesi verileri çerçevesinde, Türkiye’de enerji tüketimimizin konumunu, kaynaklara göre dağılımını bir hatırlatayım. Yani neyin üzerine konuşuyoruz, onu hatırlatayım. Petrolün Türkiye için, dünya için önemini uzun uzun anlatmaya gerek yok. Ulaştırma sektörünün vazgeçilmez kaynağıdır petrol ve uzun süre de bu konumunu koruyacaktır.

Şekilde gördüğünüz gibi, ülkemizde enerji tüketimimizin içinde, payı hızla artan kaynağımız, yüzde 32,5’la doğalgaz; petrolün ağırlığı ise yüzde 26,2. Ulaştırma sektörünün olmazsa olmaz girdisi. Günümüzde yaşamakta olduğumuz doğalgaza dayalı kriz de bir kez daha bu sektörün stratejik önemini vurguluyor. Bilindiği gibi, doğal gazın tamamına yakını ithalatla karşılıyor ve bunun da % 55’ini Rusya’dan yapıyoruz. Rusya ile yaşanmakta olan siyasi kriz, her an bu ülke kaynaklı gazın kesilebileceği algısı ve korkusunu yaratmış durumda...

Yine verilere hızlıca bakalım. Türkiye, enerji tüketiminde, 1990’larda neredeyse yerli üretimiyle, bu tüketimi yarı yarıya karşılayabilen bir ülke konumundayken; bugün enerji tüketiminin ancak yüzde 75’ini ithalatla karşılayan bir ülke konumuna gerilemiştir.

İktidarın sürekli olarak, “Yaptıklarımız, yapacaklarımızın teminatıdır; enerjide dışa bağımlılığı azalttık” sözleri, burada ve resmi verilerden de çok somut olarak gördüğünüz üzere, yine her zamanki gibi gerçeklerden uzaktır. İktidarı devraldıkları sırada ithalata bağımlılığımız yüzde 67 iken, bugün yüzde 75’e çıkmış. “Yaptıkları, yapacaklarının teminatıysa”, demek ki 2020’lere doğru daha da karanlık ve çok daha dışa bağımlı bir tabloyla karşı karşıya geleceğiz. Bunun sadece ekonomik faturası -ki çok daha farklı alanlarda da büyük faturaları olabilir- 2002’de 9,2 milyar dolarken (enerji ithalat faturamız), 2014’te toplam ithalatımızın dörtte biri olarak,

55 milyar dolara ulaştı. Bu arada biliyorsunuz, son yıllarda “gizli veri” diye bir şey çıkardılar. TÜİK’te, özellikle doğalgaz ticaretine yönelik alım-satımları, İran vesaire gibi ülkelerle, bu Babek Sancani veyahut Rıza Zarraf olayında da şahit olduğunuz gibi, gizlemeye çalışıyorlar resmi ticaret rakamlarını. Ama yaklaşık bir tahminde bulunacak olursak; bu ithalatın 30 milyar dolarının petrol ve petrol ürünleri, 20 milyar dolar civarının doğalgaz, LPG, 4-5 milyar dolarının da başımızın yeni derdi olan ithal kömür olduğunu görüyoruz.

Sektörel dağılıma baktığımızda, petrolü en çok kullandığımız alan, ulaştırma sektörü. Doğalgaz ise, geçen yılki veriler itibarıyla, en çok elektrik tüketiminde kullanılmış. Elektrik tüketimimizin de yüzde 48,7’sini doğalgazla karşılamışız. Yani doğalgazla yaşayacağımız her kriz, anında elektrik sektöründe de bize yol-su-elektrik olarak olumsuz girdi yapacak.

“Hangi ülkelerden ithalat yapıyoruz?” dersiniz; petrolde ithalatımız Irak ve İran ağırlıklı. Her ne kadar Rusya’dan ham petrol ithalatımız sadece yüzde 3,5 gibi görünse de, Rusya’ya petroldeki bağımlılığımız, petrol ürünleri de dikkate alınırsa % 16 gibi bir rakama ulaşıyor.

Ben bu sunumu organizasyon komitemize ve sekretaryamıza bırakacağım; yararlanmak isteyen arkadaşlar, hiç değilse güncel veriler itibarıyla, rahatlıkla alabilirler.

Başta da belirttiğim gibi Rusya, özellikle doğalgaz ithalatımızda yüzde 55’lik payıyla son derece önemli bir aktör konumunda. Eğer yaşanmakta olan bu güncel kriz üzerine o tür bir soru olursa, onu da öğlen vakti konuşuruz olmazsa... Yani Erdoğan bir dizi gaz üreticisi ülkeye peş peşe geziler yaptı; sanki Rus gazına kısa vadede çözüm bulmuşlar gibi... Yarın Rus gazı bir biçimde kesilecek olsa, bu “ziyaretlerle” Katar’dan Azerbaycan’dan ya da Türkmenistan’dan çözüm buluyor muyuz? Bunun nasıl olumsuz olduğunu ve kısa hatta orta vadede çözüm olamayacağını ve tamamen iç siyasete dönük cilalı imaj kampanyası olduğunu somut verilerle ve elimden geldiğince anlatmaya çalışırım.

Aslında dünyada petrol sektörüne baktığımızda, hemen bütün ülkelerde, ister sosyalist sistemi benimsemiş olsun, ister kapitalist sistem olsun, yapısı gereği, pahalı ve riskli arama yatırımlarının gereksinim duyduğu risk sermayesini yaratabilmek için; entegre petrol şirketleri, sadece arama ve üretim alt sektörlerinde değil, aynı zamanda taşıma rafinaj ve rafinaj sonrası dağıtım, pazarlama, depolama, bütün bu alt sektörlerde faaliyet gösterecek biçimde yapılanmışlardır. Katma değeri yüksek ürünlerin dağıtım ve pazarlanmasıyla elde edilen kârın önemli bir kısmı, riskli arama yatırımlarına aktarılır. Onun için, dikey bütünleşik (entegre) yapı, ister BP’ye

bakın, ister Gazprom'a bakın, ister Rosneft'e bakın, ister Norveç'in State Oil'ine bakın, hepsinde temel yapıdır.

Ama 1954 yılında dikey bütünleşik yapıda kurulmuş olan TPAO çatısı altındaki petrol alt sektörü, 80'li yıllardan itibaren, Dünya Bankası üzerinden Türkiye'ye dayatılan özelleştirme dalgalarıyla paramparça edilmiştir. Türkiye Petrolleri, bütün bu fonksiyonlarından uzaklaştırılmış; BOTAŞ ana yapıdan ayrılmış, TUPRAŞ ayrılmış, Petrol Ofisi, DİTAŞ, İGSAŞ, PETKİM özelleştirme amacıyla ayrılmıştır. Bir kere, her şeyden önce şu işlevini gereğince yerine getiremez hale gelmiştir: Gerek yurtdışındaki, gerek yurtiçindeki aramalarında, TPAO'nun kolu kanadı kırılmıştır. Bu "kırılma", hem bilgi birikimi açısından hem de finansal yapısının zayıflaması bakımından yaşanmıştır. Örneğin, rafinajı bilmeyen, taşımayı bilmeyen, dağıtım-pazarlamayı bilmeyen bir Türkiye Petrolleri'nin, uluslararası planda zaten başarılı olma olanağı yok edilmiştir. Mücadele ettiği dev ve dikey bütünleşik şirketler karşısında, alternatif geliştiremeyen, kendi çıkarını bile tanımlayamayan bir şirket konumuna düşmüştür TPAO... Özelleştirmenin her şeyden önce bu anlamda çok büyük zararı olmuştur bu stratejik sektöre. Ayrıca, bir sondaj kuyusu maliyetinin karada birkaç milyon dolar, denizlerde yüzlerce milyon dolar olduğu bir alt sektörde; rafinerisini, dağıtım ve pazarlama şirketlerini, yani karlı yapısını kaybeden ve her yıl DPT'den bütçe onayı bekleyen TPAO'nun, elle tutulur yatırım yapabilme olanağı da yok edilmiştir.

Diğer yandan vurgulanması gereken bir önemli husus, enerji sektörünün ve ona bağlı olarak da petrol ve doğalgaz alt sektörlerinin, son derece stratejik sektörler olduğu gerçeğidir.

Hepimizin bildiği gibi, sıcak ve soğuk savaşların temelinde, Ortadoğu'da, Afrika'da olan bütün işgallerin, sivil katliamlarının ardında, tek değilse de, en önemli motivasyon (olumsuz anlamda) bu kaynakların ele geçirilmesi, ticaretinin kontrolü, yollarının kontrolü mücadeleleridir. Zira Orta Doğu, dünya ispatlanmış petrol rezervlerinin % 48'ini, doğal gaz rezervlerinin % 44'ünü barındırdığı sürece, petrol ve gaz uğruna akıtılan kan dinmeyecektir. Üstelik bu coğrafya, söz konusu kaynakların, dünyanın diğer bölgelerine oranla çok daha ucuza elde edildiği bir coğrafya olma konumunu ve talihsizliğini sürdürecektir.

Türkiye ise mevcut konumu itibarıyla, petrolde yüzde 93, doğalgazda yüzde 99 dışa bağımlı durumdadır. Doğalgazda bu oran sürekli artıyor, geçen sene yüzde 98'di. Türkiye'nin petrol ve gaz potansiyelinin bilimsel ve nesnel biçimde ortaya konulabilmesinin ön koşulu, ulusal kuruluş TPAO'nun yeniden dikey bütünleşik biçimde yapılandırılmasından ve

gerçek anlamda özerk olmasından geçmektedir. Ancak bu yapıdaki ve milli konumunu koruyan bir TPAO öncülüğünde, ülkemizin hidrokarbon potansiyeli gerçekçi biçimde saptanabilir. Özelleştirmeler ise bu sürecin tam aksini ifade etmektedir; bu yaşamsal alt sektörü paramparça etmiştir ve bu nedenle derhal durdurulmalıdır.

Yapılan özelleştirmelerden birkaç örnekle konuyu somutlayabiliriz. Özellikle bu alandaki en önemli sendika olan Petrol-İş Sendikası'nın bazı çalışmalarından yararlanarak, sizlere bazı bilgileri aktarmaya çalışacağım ve özelleştirmenin yarattığı olumsuzlukları vurgulamaya çalışacağım. Bu arada, hem Petrol-İş Sendikası'na, hem de özellikle sevgili Aşkın Süzük kardeşime teşekkürü borç biliyorum. Çünkü bu sunumu çok dar zamanda hazırlama imkânımız oldu ve onların desteği olmaksızın bu sunum gerçekleştirilemezdi.

Biliyorsunuz, POAŞ'ın (**Petrol Ofisi A. Ş.**) önce yüzde 51'lik kamu payı, blok satış yöntemiyle özelleştirildi ve 1 milyar 260 milyon dolarlık bir bedel karşılığında İş-Doğan Petrol Yatırım AŞ'ye devredildi. Bu satışla da kamu payı yüzde 42,3'e düştü. Süreci içinde, gerek Doğan Grubu, Hükümet'le olan "itiş kakışı", gerekse diğer birçok nedenle, iktidar tarafından baskı gördü. Yani zamanında araları çok iyiymken, deyimi hoş görün, "cicim ayları bittikten sonra", baskı altında kalan Doğan Grubu Petrol Ofisi'ni devretmek durumunda kaldı. Ama Doğan Grubu, Petrol Ofisi devredene kadar da önce zararda olan bir şirketiyle birleştirdi; zarar gösterdi. Dolayısıyla kamu, gelir vergisi kanalıyla en fazla gelir elde ettiğimiz bir kaynaktan yoksun bırakıldı. Bunun ardından da bu kurum, maalesef, tamamen yabancı bir kuruluş olan OMV'ye devredildi. Bugün Petrol Ofisi, adı Petrol Ofisi olarak duruyor; ama şu anda OMV'ye, Avusturya'nın kamu ağırlıklı bir şirketine devredilmiştir.

Buradaki bir çarpıklık da şu: "Özelleştirme"yi göklere çıkaran insanların savundukları en önemli tezleri, bu sayede, sermayenin tabana yayılacağı, tekelin kırılacağı hususudur. Ne var ki, siz genelde bu alt sektörlerde, Petrol Ofisi, PETKİM ya da TÜPRAŞ örneğinde gördüğümüz gibi, ya bir özel sektör tekeli yaratıyorsunuz ya da yabancı devletlerin kamu ağırlıklı, PETKİM'i alan SOCAR gibi yahut Petrol Ofisi'ni alan OMV gibi şirketlerin tekeline bırakıyorsunuz. Yani kamu tekeline kırıp, yabancı ya da yerli özel sektör tekeli yaratıyorsunuz!

Özelleştirilene kadar, dediğim gibi, akaryakıt dağıtım sektöründe yüzde 60 payla en büyük şirket olan POAŞ'ın özelleştirilmesi sonucunda, yabancıların önü açıldı; yabancı petrol şirketleri, satın alma ve ortaklıklarla tamamen bu stratejik sektörde egemen hale geldiler.

Baktığınız zaman, Petrol Ofisi'nin web sayfasını taradığınız zaman görürsünüz, bugün hisse dağılımı yüzde 100 OMV'ye aktarılmış durumdadır.

TÜPRAŞ, bu alt sektördeki diğer çok önemli bir örnektir. Rafinerilerimizin tümünü temsil ediyor. Bu arada bir de Star Rafinerisi'nin inşası sürüyor. Bunu da SOCAR, yani Azerbaycan Milli petrol Şirketi yapıyor; 10 milyon tonluk yeni bir rafineri inşa ediyor.

TÜPRAŞ'ın, biliyorsunuz, önce yüzde 65.76 oranındaki kamu payı blok olarak, 2004 yılında, 1,3 milyar dolar bedelle, Efremov Kautschuk GMBH diye bir şirkete devredildi; bir Rus şirketine... Bununla ilgili olarak basında ve kamuoyunda bir sürü ciddi tepkiler, meslek odalarının tepkileri söz konusu oldu ve daha sonra Petrol-İş bir dava açtı. Bu davanın sonucunda söz konusu işlem, "kamu yararına aykırı bulunarak" iptal edildi. Çok karanlık bir şirketti, hissedarları belli değildi; ya da belliydi de üstü örtülüyordu.

Bunun ardından 2005 yılında, TÜPRAŞ'ın yüzde 14.76'lık hissesi, borsaya bildirilmeden ve içeriden bilgi aktarımı yapıldığı iddiası ile İsraili işadamı Sami Ofer'e devredildi. SPK mevzuatına aykırı yapılan bu işlemle, aleniyet ilkesi ihlal edildi. Petrol-İş Sendikası bu konuda da dava açtı. "Halka arz işleminde usulsüzlük saptandı"; ancak iktidar, İdare'nin kararlarını uygulamadığı için, buna da bir müdahale söz konusu olmadı.

Daha sonra TÜPRAŞ'ın yüzde 51'lik kamu payı, en yüksek teklifi veren Koç ve Shell Konsorsiyumuna 4,1 milyar dolara aktarıldı. Daha evvelki devir gerçekleşmiş olsaydı; burada iyi/olumlu bir iş yapıldı anlamında söylemiyorum ama 1,3 milyar dolara devredilmiş olacaktı.

Bu ihale şartnamesinin yürütmesi durdurulmasına rağmen, Özelleştirme İdaresi ve Hükümet, bu kararı da uygulamadı.

Böylece, doğal tekel olan TÜPRAŞ, özel sektöre devredildi. Bugün rafinerilerde tamamen özel sektör tekeli var Türkiye'de. Bu piyasada, kamunun bu alandan çekilmesiyle; rant tamamen, biraz da üstü örtülerek, belli kesimlere aktarıldı. Söz konusu şirket(ler), ayrıca OPET'in % 40 oranındaki hissesini alarak, akaryakıt dağıtım sektörüne girmiştir.

TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesiyle; kamu mülkiyetindeyken parçalanan ve kamuya yasaklanan entegre yapı, (rafineri-dağıtım-pazarlama-depolama), özel sektör eliyle yaratılmıştır.

Böylece serbestleştirilen piyasada, kamunun bu alandan çekilerek, kendi eliyle teslim ettiği "tekelci rant"ın hangi veya nasıl bir rekabet ortamında olduğu sorusu yanıtsız bırakılmıştır. Özelleştirme öncesinde 4345 olan işçi sayısı % 19 düşerek 3639 olmuştur.

Kusuruma bakmayın, bazı bölümleri hızlıca geçmek durumundayım. En çok eleştiri aldığım konu budur; “Zamanı iyi yönetemiyorsun” diye eleştirilirim. Hep planlamayı savunuruz, ama... Bu ortamda bazı şeyleri iz olarak bırakıp, ondan sonra gerekirse sizlerle daha derinlemesine paylaşmaya çalışacağız. Ama bazılarını hızla atlamaya mecbur kalıyorum. İzleyeni de yoruyor, biliyorum; ama başka bir çarem yok. Kusura bakmayın.

1965’de TPAO’ya bağlı olarak kurulan PETKİM’in % 88,9 oranındaki kamu payının özelleştirilmesi için 13 Ocak 2003 tarihinde yapılan ihaleyi, 605 milyon dolar olan en yüksek teklifi veren Standart Kimya A.Ş. (Uzan) kazanmıştır. Ancak, hükümet, bu gruba yönelik yaptığı operasyonla mal varlıklarına el koymuştur. İhale yükümlülüklerini yerine getiremeyen bu sermaye grubuna hisselerin devri işlemi iptal edilmiştir.

15 Nisan 2005 tarihinde halka arz yöntemiyle yapılan ihaleyle, PETKİM’in % 34,5’lik kamu payı, bu defa da 269 milyon dolara satılmıştır.

Bu satışla PETKİM’in toplam sermayesinin % 24,6’sı yabancı yatırımcılara geçmiştir. ÖİB ve hükümet yetkilileri, 22 Temmuz Genel Seçimleri dolayısıyla beklettikleri bu işlemde vazgeçerek; ihaleyi, 2 milyar 40 milyon dolarlık teklif veren Socar-Turcas-Injaz Ortak Girişim Grubu’na verdiklerini açıklamışlardır. Ülkemizin tek petrokimya tesisi olan PETKİM, % 100 kamu payına sahip olan Azerbaycan petrol şirketi SOCAR’ın hâkimiyetine bırakılmış oldu.

Bir diğer kamu şirketi olan **Petlas**, 06 Mayıs 1997 tarihinde 35,7 milyon dolar bedelle Kombassan Holding AŞ’ye devredilmiştir. 3,6 milyon dolar peşin ödeme yapılmış ve geriye kalan kısmının 3 taksit halinde 2002 yılına kadar ödenmesi hükmüne rağmen, alıcının borcu 2006 yılına kadar ertelenmiştir.

Ayrıca 30 milyon dolar tutarındaki yatırım taahhüdü yerine getirilmeyecek kamu zarara uğratılmıştır. Sürekli zarar gösterilerek kamu, vergi gelirlerinden mahrum edilmiştir.

Özelleştirme öncesinde 1030 olan çalışan sayısı 458’e düşmüştür. Oysa kamuoyu özelleştirmenin; kamu giderlerini azaltacağı, yatırımları, verimliliği, karlılığı ve istihdamı artıracığı söylemleriyle “ikna edilmişti”.

BOTAŞ’a bağlı şirketler olan Bursa Gaz ve Esgaz, 2004 tarihinde özelleştirildiler. Sendikalı işçiler işten atılarak taşeronlaştırma yapılmıştır. Doğal gaz dağıtım şirketlerinde taşeronlaştırma sonrasında, iş sağlığı ve güvenliği ilkeleri ikinci plana atıldı. Hem çalışan işçiler, hem de Bursa ve Eskişehir halkı ciddi bir risk altına sokuldu.

TÜGSAŞ'a bağlı Elazığ Gübre Sanayi A.Ş. 18 Nisan 2000 tarih ve 2000/8 Sayılı ÖYK kararı ile kapatıldı. Türkiye'nin tek üre üreten gübre fabrikası İGSAŞ, 2004 yılında 90,4 milyon dolar bedel karşılığında özelleştirildi. Kereste üreticisi olan alıcı firma, 2006'da üretimi durdurdu. Özelleştirmeden önce sayısı 600 olan sendika üyesinin tamamının iş akitleri, yeni sahipleri tarafından sona erdirildi.

Petrol Alt Sektöründeki Özelleştirmelerin Sonuçları

Türkiye'nin 21 yıllık özelleştirme uygulamalarının sonuçları ve toplumsal maliyetleri gerek sektörümüz gerek de ülkemiz için değerlendirildiğinde;

Türkiye ekonomisinin ve sanayisinin can damarları olan TUPRAŞ, Telekom, Erdemir, POAŞ, TÜGSAŞ, Tekel, THY, Eti Seydişehir Alüminyum işletmesi vb. gibi karlı ve verimli kuruluşlar özelleştirildi. Ancak, iddia edildiği gibi devletin gelirleri artmadı.

Tersine, bu kuruluşlar özelleştirildikten sonra yeni sahipleri, zarar göstererek ya vergi ödemedi ya da gelirlerini düşük göstererek, devletin gelirlerinin azalmasına siyasilere birlikte sebep oldular.

Bu kurumların hepsi, 1980 öncesinde, ulusal kuruluşumuz Türkiye Petrolleri'nin çatısı altında dikey entegre bir yapıdaydı. Bu yapı tamamen bozuldu. Şimdi de TPAO ve BOTAŞ özelleştirme sürecinde. Elde kalan bir tek onlar. Maalesef, çok yakın bir gelecekte onların da özelleştirilmesini, BOTAŞ'ın üçe bölünmesini bekliyoruz.

Sonuç olarak, Türkiye'nin 21 yıllık özelleştirme serüveni, toplumsal maliyetleri, sektörümüz için ve ülkemiz için son derece sıkıntılı bir sürü alt başlık yarattı. Ekonominin ve sanayinin can damarları olan TUPRAŞ, TELEKOM, ERDEMİR, POAŞ, TÜGSAŞ, TEKEL, Türk Hava Yolları, Eti Seydişehir Alüminyum gibi kârlı ve verimli kuruluşlar özelleştirildi. Ama devletin gelirleri artmadı. Bir tane örneği, söylediğim gibi, POAŞ. Gelir vergisi de ödenmedi, zarar gösterilip.

Bunun yanı sıra, özel sektör, özelleştirmelere para ayırarak, yeni yatırımlara yönelmediğinden, istihdama katkı sağlamadıkları gibi, özelleştirilen kuruluşlarda % 70-80 oranında istihdam daralmasına giderek, işsizliğin katlanarak artmasına neden oldular. Devletin borcu azalmadığı gibi katlanarak arttı. Sermaye tabana yayılmadı. Borsa manipülasyonlarıyla küçük yatırımcılar ezilip, yok edildi. Piyasaya yerli ve/veya yabancı tekeller hâkim oldu.

"Özelleştirme sonucunda oluşacak rekabet sayesinde düşeceği" iddia edilen petrol ve enerji fiyatları düşüşü gerçekleşmedi.

Bunun yanı sıra, vurgulanmasında yarar var, ülkenizden geçen transit boru hatlarının hissedarlıklarına baktığımızda; kendi ülkemizden geçen, büyük bir kısmı geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı gibi hatlardaki aidiyetlere bakın, topu topu yüzde 6.

Bakü-Tiflis-Erzurum gaz boru hattında, topu topu yüzde 19'luk bir hakkınız var. Kendi ülkenizde bunların hissedarı değilsiniz. Önümüzdeki yıllarda işletmeye alınması beklenen TANAP'ın da yüzde 70'i yine Azerbaycan kamu şirketi SOCAR'a ait.

Özelleştirme ve istihdamı uzun uzun anlatmaya gerek yok; görüldüğü gibi. Birkaç örnek vereceğim. Sevgili Mustafa Sönmez'in geçtiğimiz sene yaptığı bir sunumda kullandığı verileri paylaşacağım. Bu çalışma genel; sadece petrol alt sektörünü değil, tüm enerji sektörünü kapsıyor.

1985 – 2013 yılları arasında gerçekleştirilen özelleştirmeler sonucunda; KİT'lerin devlete sağladığı katma değer, yüzde 6'dan yüzde 1'e geriledi. Devlette yaşanan küçülmeye baktığımızda ise gene yaklaşık 30 yıllık süre içinde, 533 bin istihdam düşüşü yaşandı. Yine sevgili Mustafa Sönmez'in sunumundan aktarıyorum. Yıllara göre dökümü burada.

Bu arada, Petrol-İş Sendikasının hazırladığı ve hemen özelleştirmelerin ardından yaptığı bir çalışma var. Şirketlerde önceki işçi sayısı, sonraki işçi sayısı, istihdam daralması diye baktığınızda; bunların bir kısmında sendikal örgütlenmeler sonlandı. POAŞ'a baktığınızda, Esgaz'a baktığınızda yahut Bursagaz, Kütahya Gübre, İGSAŞ, Samsungaz gibi kurumlarda sendikal örgütlenmeler tamamen yok edildi. İstihdam daralmasına baktığınızda; PETLAS'ta yüzde 39, POAŞ'ta yüzde 78, Esgaz, Bursagaz'da yüzde 100 gibi, toplamda yüzde 39'luk bir istihdam daralması var.

Sonuç olarak, “devlete yük olduğu iddia edilen kuruluşlar”, özel sektöre devredildi. Bunların önemli bir kısmında üretimler de durduruldu.

Bu arada bir diğer önemli konu var pek üzerine gidilmeyen: Sizler ya da ben eleştirebiliriz, “kamu kurumları verimsiz çalışıyor, iyi çalışmıyor” diye; ama ne 14 senedir iktidar olanlar, ne ondan öncekilerin, böyle bir şikâyetle bulunma hakları yok. Ama enteresandır, gelmiş geçmiş ya da “henüz geçmemiş” (!) iktidarlar, “kamunun iyi çalışmadığından” söz ederler. Orayı yöneten de, atamaları yapan da sizlersiniz; şimdiki son Enerji Bakanı'nda gördüğümüz gibi. Dolayısıyla bu iddialar, trajikomiktir. Kabul edilebilir bir hâdise değildir “kamunun verimsiz çalışması” iddiası. Yeniden kamusallık işte bu nedenle de gereklidir.

Şeffaflık, hesap verilebilirlik, denetim sağlanacağı öne sürülüyordu.

Sayıştay denetimleri dâhil, her türlü denetim kaldırıldı; teftiş kurulları ortadan kaldırıldı. Siyaset-bürokrat-işadamı ilişkisine dayalı yolsuzluklar ayyuka çıktı, onların üstü örtüldü. Anayasa, yasalar, yönetmelikler; bunların hepsi ihlal edildi, mahkeme kararları uygulanmadı.

Özelleşti de güzelleşti mi?

2002 – 2014 döneminde, Türkiye'nin Enerji Endeksi, % 229 artarken; elektrik fiyatları % 149 zamlanmıştır. Elektrik Mühendisleri Odası'nın (değerli kardeşimiz Kahraman Yapıcı'nın hazırladığı) raporuna göre; OECD 2014 enerji endeksindeki verilere bakıldığında Türkiye'nin, 137,8 değeri ile OECD'nin en pahalı ülkesi durumuna geldiği görülmektedir. Bu değer ile Türkiye, 118,9 endeks değerine sahip olan OECD ortalamasını % 13,7; 119,6 endeks değerine sahip OECD Avrupa ortalamasından ise % 13,2 daha pahalı elektrik kullanan ülke olmuştur. 12 yıllık AKP döneminde Türkiye'nin % 228,9 artış ile (2014 yılında) enerji zamları açısından OECD şampiyonu olduğu görülmektedir.

Petrol fiyatları, daha doğrusu benzin fiyatları açısından baktığımızda -bu, Uluslararası Enerji Ajansının bir yansıması- en sağdaki Türkiye'dir, açık ara şampiyonuz. Bunda da en önemli unsur, biliyorsunuz, vergiler. Düşünün ki, rafineri çıkışı dâhil, yani ham petrolü alıyorsunuz, rafine ediyorsunuz, litresini 1,5 liraya mal ediyorsunuz, ama onun üstüne eklediğiniz KDV ve ÖTV'nin toplamı 2.93. Yani iki katı kadar siz vergi ekliyorsunuz. Ondan sonra da ürettiğiniz bu benzinin yarısı elinizde kalıyor, fiyatlar yüksek olduğu için; o benzini de yurtdışına 1,5 liraya satıyorsunuz, iç piyasaya 5 liraya sattığınız benzini.

Tabii, bundan kim mutlu? “Durmak yok, özelleştirmeye devam.” diyenler! Görüldüğü gibi, yerli ve yabancı tekellerin dışında, herkes mutsuz.

“Devam ediyorlar”: Örneğin, Türkiye Petrolleri'nin “Petrol Dağıtım” şirketi kanalıyla bir sürü istasyon satın aldılar. İddia o ki, “2 liralık istasyona 5 lira verip, arada birilerini zengin ettiler”. 1-2 sene geçti/geçmedi; şimdi bunları yeniden satıyorlar. Niye satın aldınız, niye satıyorsunuz? Bir yandan da sanki dikey entegrasyon yönünde gidiyorlarmış gibi bir numarayla yapılan iş, yine Ali'nin külahı Veli'ye, Veli'nin külahı Ali'ye, arada birilerinin rant elde etmesi. En azından bu yönde ciddi iddialar var; Sayıştay raporlarına da yansımış durumda...

Bakın, bizim ısrarlı iddialarımıza karşın, dönemin Bakanı Taner Yıldız “Türkiye Petrolleri özelleştirilmeyecek” diye açıklamalar yapıyor. Tarih: 2 Kasım 2012. Yansılarda belgeleri görüyorsunuz! Çok geçmeden ve 12 Mart 2013 tarihinde yine aynı Bakan, TBMM'de Enerji Komisyonu'nda yaptığı

açıklamada “TPAO özelleştirilebilir” diyor! Üstüne üstlük “THY modelindeki gibi” diye de detaylandırıyor! THY’nin nasıl yönetildiği, sürekli ve milyarlarca dolarlık zarar açıkladığına ise hiç değinmiyor! Bir taraftan da aynı TBMM komisyon toplantısında; diyor ki, “Dünyanın büyük petrol şirketlerinin çoğunda kamu payı yok.” Olacak şey değil. ABD Enerji Bakanlığı’na ait ve şu an sizinle paylaştığım şu grafiğe bakın... Ben, öğrencilerime, bu olay olmadan, 1 hafta-10 gün önce de tesadüfen anlatmıştım. Amerikan Enerji Bakanlığının web sayfasına girin, bulursunuz: “Dünya petrol rezervleri kimin kontrolünde?” dersiniz; rezervin milli şirketlerde olduğu ve sınırlı yabancı erişim olan petrol rezervlerinin payı yüzde 37. Petrol rezervlerinin milli şirketlerde olduğu ve yabancı erişime hiç açık olmayan rezervlerin payı ise yüzde 47. Etti mi toplam % 84? Buna rağmen, kalkmış Bakan Yıldız, “dünyanın büyük petrol şirketlerinin çoğunda KAMU PAYI OLMADIĞINI” iddia edebiliyor! Pes doğrusu...

Haberde “Shell’i örnek veren Bakan Yıldız, şirketin tamamının halka açık olduğunu ve ABD ve Avrupa borsalarında işlem gördüğünü belirtti.” diyor. Shell’in üretimi, dünya petrol üretiminin sadece % 2’si kadar üstelik... Yani hayatları böyle... Her konuştuklarının arkası boş ve gerçek olmayan şeyler.

Bu arada, TPAO’nun özelleştirilmesi süreci devam ediyor. Barbaros Hayrettin Paşa sismik gemisini satın aldılar. Ben bunu, evlilik öncesi çeyiz olarak görüyorum. Yani birine TPAO’yu en kârlı kısmıyla devrederken, bunu da çeyiz olarak değerlendirdiler diye düşünüyorum. Çünkü Türkiye Petrolleri kârlı bir kuruluşken, “Bu petrol fiyatlarının düşmüş olduğu ortamda bile, zarar mı ediyor da satıyorsunuz ya da özelleştiriyorsunuz?” desiniz; web sayfasına bakın, görürsünüz. Kurulduğu 54 yılından bu yana her yıl kâr eden TPAO, 2008 yılından sonra, 2010 yılında yine Türkiye’nin en fazla kâr eden kuruluşu olmuş. Ama bir taraftan diyorlar ki, “Zarar ettiği için, verimli çalışmadığı için satıyoruz.” Bunun gibi birçok olumlu örnek var. KİT’lerin en kârlısı Türkiye Petrolleri.

Bu yansıda gördüğünüz anlamsız ifade bana ait değil; diyorlar ki, “TPAO’yu Türk Hava Yolları **modeli tarzı** özelleştireceğiz.” Ne demekse “modeli tarzı”?

Türk Hava Yolları’nı da şöyle kısaca söyleyelim. Yani cümle çok düşük ve komik bir tabir, onun için söylüyorum. “THY tarihi zarar açıkladı.” 2011 yılına ilişkin kâr-zarar bilançosunda, 1 milyar zarar açıklıyor. Altta da, Hamdi Topçu: “Zarar planlıydı, final olacak” diyor. Yani dönüşleri muhteşem olacaktı. Bu ne zaman? 2011 yılı. 2014 yılına geliyoruz, planlı zarar devam ediyor. Sürekli olarak Türk Hava Yolları zarar ediyor. Sadece zarar kısmını

söylüyorum.

Petrol ve gaz şirketlerinin olmazsa olmazı, dikey bütünleşik yapıdır. Dünyanın en büyük petrol-gaz şirketleri, istisnasız, dikey bütünleşik yapılanmışlardır. Aramacılığın gereksinim duyduğu risk sermayesi böyle yaratılır. Yani yapı şöyle olmalıdır, başta da vurgulamaya çalıştığım gibi: Arama, üretim, taşıma, rafinaj, dağıtım, pazarlama, depolama; bunların tümü tek bir şemsiye altında toplanmalıdır. Risk sermayesi böylece oluşur dünyada. State Oil bunun bir örneğidir. Kamu ağırlıklıdır. Hisseleri halka arz edildi, ama hisselerin yüzde 82'si devlet adına Petrol ve Enerji Bakanlığındadır. Dikey bütünleşik bir şirkettir. İtalyanların ENI şirketi yine öyledir. Dolayısıyla, nereye baksanız, bu böyle.

Son olarak da şuna vurgu yapalım: Eski Petrol Kanunu'nda, 6326 sayılı kanunda ki bu kanun geçtiğimiz sene değiştirildi, biliyorsunuz (ve yerine "Türk Petrol Kanunu" diye bir şey çıkardılar); "Petrolle ilgili, müsaade, arama, ruhsatname, işletme ruhsatnamesi alma hakkı devlet adına Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına aittir" diye belirtiliyordu. Bir gün kalktık, bu madde yok. Şu an ne deve, ne kuş; ortada, devlet adına, kamu adına hareke etme olanakları kırılmış bir Türkiye Petrolleri var.

İyi haberlerimiz de var: O da şu: "Satacak bir şeyimiz kalmadı" diyor Bakan Mehmet Şimşek ve bu nedenle "Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kapanıyor" diye muştuluyor!

Bizim Oda'nın girişinde, Mustafa Kemal Atatürk'ün şu önemli ifadesi asılıdır. "Petrol meselesi, yalnız bir milli ekonomi meselesi değildir; aynı zamanda bir milli müdafaa meselesidir." Kaç sene önce söylenmiş. Bu özelleştirmelerin bir an önce durdurulması ve sektörün dikey bütünleşik bir yapıda yeniden organize edilmesi lazım. Sırada BOTAŞ da var.

Tüm enerji sektöründe olduğu gibi, petrol alt sektöründe de özelleştirmeler durdurulmalıdır. Daha önce yapılan özelleştirmelerin hukuki, ahlaki ve usul yönünden değerlendirilmesi sonrasında, saptanan hukuksuzluk söz konusu olursa, bunların tümü iptal edilmelidir.

Petrol sektöründe, dikey bütünleşik yapıda ve TPAO şemsiyesi altında gerçekten özerk bir yapı oluşturulmalıdır.

Petrol Kanununda değişiklik yapılarak, bu TPAO'nun devlet adına yeniden faaliyet hak ve sorumluluğu sağlanmalıdır.

Bülent Damar (Başkan): Sayın Necdet Pamir’e bu güzel sunumu için çok teşekkür ederim. Daha fazla zaman verip daha çok bilgi almak isterdik; ama ne yazık ki bugün zamanımız kısıtlı.

Soruları oturumun sonunda, eğer vaktimiz kalırsa, toplu olarak almak daha uygun olacak diye düşünüyorum.

O nedenle, şimdi, “Madenlerde Özelleştirmeler ve Taşeronlaşma” konulu bildirisini sunmak üzere, Sayın Nejat Tamzok’u davet ediyorum.

Nejat Bey, Maden Mühendisleri Odası adına konuşmaktadır.

Buyurun Nejat Bey.

**Türkiye Madencilik Sektöründe Özelleştirme
Uygulamaları ve Sonuçları**
Dr. Nejat Tamzok - Maden Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: Bartın-Amasra doğumludur. İlkokulu Zonguldak'ta, orta öğrenimini Ankara'da tamamlamıştır. Lisans ve yüksek lisans derecelerini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Maden Mühendisliği Bölümü'nden, doktora derecesini ise Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yönetim Bilimleri Kürsüsü'nden almıştır. Doktora tezi, elektrik enerjisine ilişkin kamu politikalarının analizi üzerinedir.

1985 yılından itibaren Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü'nde çalışmaktadır. Son olarak TKİ Stratejik Planlama Koordinatörlüğü ve Planlama Müdürlüğü görevlerini yürütmektedir.

Aynı zamanda "Enerji Günlüğü" isimli sitede köşe yazarlığı yapmakta olan Dr. Nejat Tamzok'un çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış çok sayıda çalışması mevcut olup, Maden Mühendisleri Odası, Dünya Madencilik Kongresi Türk Milli Komitesi, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi ve ODTÜ Mezunları Derneği'ne üyelikleri bulunmaktadır.

Türkiye Madencilik Sektöründe Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları

Sayın Başkan, değerli meslektaşlarım; Maden Mühendisleri Odası adına yapıyorum bu sunumu. Sunum başlığım, “Madencilik Sektöründe Dönüşüm ve Sonuçları.”

Aslında, hepinizin bildiği gibi, bu iktisadi sektörlerdeki dönüşüm, 70’li yılların sonu, 80’li yıllar ve devamında sürdü. Ben, dönüşüm demeyi tercih ediyorum. Çünkü dönüşümün içerisinde sadece özelleştirme yok; serbestleştirme, liberalizasyon ve mevzuattaki birçok değişiklikle bu süreç devam etti.

Enerji sektörü ile madencilik sektörü hemen hemen aynı yıllarda, dediğim gibi, 70’li yılların sonları, 80’ler, 90’lardaki süreçte dönüşüme başladı. Bununla birlikte, madencilik sektöründeki dönüşüm, enerji sektörüne göre çok daha hızlı oldu. Madencilik sektöründeki kurumsal yapılar, enerji sektörüne göre çok daha hızlı mülkiyet değişimine tabi oldu ve dolayısıyla sonuçları da belki enerji sektöründeki bu dönüşüme göre daha hızlı alındı. O bakımdan, madencilik sektöründeki dönüşümün sonuçlarının görülmesi, belki enerji sektörü bakımından da genel bir bakış verebilir.

Sunumum iki bölümden oluşuyor. İlk bölümde madencilik sektöründeki özelleştirilen-dönüştürülen kuruluşları veriyorum. Fakat bu bölümü hızlı geçeceğim. Daha çok bu dönüşümün sonuçlarına odaklanmak istiyorum.

70’li yılların sonlarından itibaren fikir olarak başladı; ama asıl olarak madencilik sektörünün dönüşümü, özelleştirmeler 90’lı yılların sonunda ve özellikle de 2000’li yılların başında yapıldı.

Bu dönüşümün başlangıç varsayımları önemli. Şöyle: Bu genel ifadeler enerji sektörü için de aynıdır. “Kamu işletmeciliği verimsizliğe neden olmakta. Piyasa mekanizması içerisinde kaynakların etkin kullanımı sağlanacak, üretimler artacak, rekabet sağlanacak, maliyetler-fiyatlar düşecek, verimlilik artacak, ürün ve hizmet kalitesi yükselecek, yeni teknolojilerin kullanımı artacak, katma değeri yüksek ürünlere yönelim olacak, sermaye sıkıntısı aşılanacak, sektöre yabancı sermaye gelecek, istihdamın niteliğinde ve iş sağlığı ve güvenliği standartlarında iyileşme sağlanacak.” Başlangıçta bunları tekrar etmeyi uygun gördüm. Çünkü sonuçta bunlara tekrar döneceğiz ve bu başlangıç varsayımlarının sonuçlar itibarıyla doğrulanıp doğrulanmadığına bakmış olacağız.

Bu gerekçelerle, Türkiye madencilik sektöründe öncelikle kamu kuruluşlarına yapılması gereken yatırımlar yapılmadı. Bu kurumlar; Türkiye Kö-

mür İşletmeleri, Türkiye Taşkömürü Kurumu, Etibank, o zamanki adıyla Etibank. Bu yetersiz yatırımlar, teknolojik yıpranma ve verimlilikten uzaklaşma sonucu, kurumlar, öncekine göre daha kolay özelleştirilebilecek bir yapıya kavuşturuldular.

Bunun akabinde sektörde mülkiyet ve yönetim değişiklikleri ve bu anlamda madencilik sektöründe kamu işletmeciliğine tamamen son verilmesi hedeflendi. Sadece mülkiyet değişimi ve yönetim değişiklikleri söz konusu değil; aynı zamanda sektörde serbestleştirmeyi sağlamaya yönelik, şirketler üzerindeki sıkı denetimlerin gevşetilmesi, devletin müdahale, düzenleme ve denetimlerinin yumuşatılmaya da kaldırılmaya çalışılması, bu süreçte yasal mevzuatta sıkça yapılan değişikliklerle sürdürüldü.

Peki, bu süreçte neler oldu?

Öncelikle Etibank hedef tahtasındaydı. Biliyorsunuz, Etibank, 1935'ten itibaren Türkiye madencilik sektörünün lokomotif kurumu olarak görev yaptı ve çok önemli yatırımlara imza attı. Öncelikle Etibank'ın bünyesindeki verimsiz olduğu söylenen pek çok tesis kapatıldı. Karadeniz Bakır, Çinkur, Etibank Bankacılık gibi kuruluşlar özelleştirilmek üzere Başbakanlık Özelleştirme İdaresine devredildi. Bu arada, 98 yılında Etibank 7 ayrı anonim şirkete bölündü. Bunlar; Eti Bor, Alüminyum, Krom, Bakır, Gümüş, Elektrometalürji ve bunlar daha sonra özelleştirmeye çıktılar.

İlk olarak Etibank Bankacılık kısmı nasibini aldı. 98 tarihinde özelleşti; fakat daha sonra içi boşaltılmış olarak kamuya geri döndü, 2001 yılında mecburen kapatılmak zorunda kaldı. Etibank Bankacılık, madencilik sektörüne finansman sağlamak üzere kurulmuş, önemli bir kurum. Daha sonra Eti Gümüş 2004 yılında, Eti Krom 2004 yılında, Eti Elektrometalürji aynı yılda; Karadeniz Bakır İşletmeleri, Samsun'da da, biliyorsunuz, İzabe Tesisi, yanına Küre Bakır Ocakları'nın katılması suretiyle, yine 2004 yılında özelleştirildi. O zamanki adıyla CEKAŞ, şimdi Cengiz İnşaat'ta.

Bu kurumların özelleştirilmesi süreci enteresan. Ben, vakit kaybı olmasın diye, kaç liraya bunların özelleştirildiğini söylemedim size, yansılarda var. Bununla beraber, belki sıfırdan kurma durumunda birkaç katı daha fazla bedelle kurabildiğiniz şeyleri, çok düşük fiyatlarla verdiniz. Ama enteresan yanı, bu verdikleri fiyatların aslında bu kurumların içerisinde olduğudur; yani hem stok, hem nakit para olarak. Bunların daha sonra doğruluklarını tespit ettik.

Eti Alüminyum: Bu da enteresandır. Seydişehir Alüminyum, boksit cevheriyle birlikte özelleşti. Yine Cengiz İnşaat'a 2005 yılında verildi. 300

milyon dolar bedelle verildi. Ama bu verilirken, Antalya’da bir liman, 35 milyon ton boksit sahaları ve asıl Oymapınar Barajı ve Hidroelektrik Santrali, ki Türkiye’de en ucuz maliyetle elektrik üreten santrallerden biridir. Seydişehir Alüminyum, çok elektrik yakan bir tesis. Bunun ihtiyacını karşıladıktan sonra, enterkonnekteye de elektrik satabilmekte şu anda.

Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri bu süreçte özelleşti. Bunun yanında, Divriği-Hekimhan Demir Madenleri 2004 yılında özel sektöre verildi. Kütahya Manyezit, Konya Krom özel sektöre verildi. Çinkur, Çinko Kurşun Metal, önemli bir tesisimiz yine, o da özel sektöre verildi. Dolayısıyla, bunların tümünün özel sektöre devri yapıldı ve kamu, metal madenciliğinden tamamen çekilmiş oldu.

Aynı süreçte, “Devlet de maden arar mı kardeşim!” ifadesinden yola çıkarak, Maden Tetkik Arama’nın da aramadan vazgeçmesi istendi ve bütçesi kısıldı. Dolayısıyla, 1992 yılından itibaren, kamu, aramalara kaynak ayırmayınca, Türkiye aslında madenlerini de aramaktan vazgeçti. Kömür kısmı, Enerji Sempozyumu olması bakımından biraz daha üzerinde durulabilir. Kömür, metale göre biraz daha sonraki bir süreçte, son 2-3 yılda özelleşmesi-dönüşümü hızlandı. Son 2-3 yıldır hızla kamudan özel sektöre bir mülkiyet transferi yapılmakta. Kömür endüstrisinin dönüşümünün üç ayrı aşaması var. Birincisi, asli işin dışarıya yaptırılması. Kamu kuruluşları, üretim ya da dekopaj faaliyetlerini, giderek daha fazla miktarda işi, asli işlerini özel sektörden hizmet alma yoluyla yapmaktalar ve her yıl bu oran biraz daha artmakta.

Yine kömür sahalarının özelleştirilmesi söz konusu. Biliyorsunuz, kömüre dayalı termik santrallerin özelleştirilme süreci var. Seyitömer, Yatağan, Yeniköy, Kemerköy gibi pek çok santral son 2-3 yılda özelleşti. Bunların yanında, o santralleri besleyen kömür sahaları da yine özel sektöre devrildi.

Bir başka model de şu: Afşin-Elbistan ve yeni bulunan Konya Karapınar, Afyon Dinar, Eskişehir Alpu gibi kömür potansiyeli sahalar var. Bunlara henüz bir çözüm bulamadılar, kamu-özel ortaklık modeli ya da Akkuyu’da olduğu gibi milletlerarası antlaşma üzerinde duruyorlar. Fakat cebine sermaye koyup bunları almaya gelen olmadı, Türkiye’deki yüksek politik risk nedeniyle. Ayrıca rödovans yöntemiyle özelleştirmeler var.

Sonuçta, kömür sektöründeki özel sektör-kamu dengesi ciddi şekilde özel sektör lehine değişti. Bu tabloda gördüğünüz gibi. Sarı alan özel sektörün üretim payı. Son 2 yıla kadar özel sektörün kömür üretimindeki payı yüzde 5-10’lar düzeyindedir. 2014 yılında yüzde 40’a vardı. Bugün itibarıyla yüzde 50’lere var bir oranda özel sektör payı vardır kömürde.

Muhtemelen 1-2 yıl içerisinde o kalan kamu payı da tamamen sıfırlanmış olacak ve tamamen özel sektör ağırlıklı bir yapı oluşmuş olacak. Burada, taşkömürü ve linyit olarak söylüyoruz. Taşkömürü, biliyorsunuz, Zonguldak havzasında. Orada TTK çalışıyor. Onun dışında üretim yapan şirketler, genellikle TTK adına, rödovans denilen yöntemle yapıyorlar. Oradaki taşkömürü üretimlerinin yüzde 70'ini TTK kendi imkânlarıyla yapıyor, yüzde 30'luk kısmını taşeronlara ya da dışarıdan hizmet alma, rödovans şeklindeki modellerle yapmakta.

Linyit üretimlerine gelince; demin söyledim, yüzde 40'a vardı özel sektörün üretimi. Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, üretiminin yaklaşık yarısını kendi imkânlarıyla yapıyor, yarısını dışarıya yaptırıyor. Elektrik Üretim A.Ş. de yüzde 30 civarında yine dışarıdan hizmet alma, asli işini dışarıya yaptırma şeklinde bir yola gidiyor.

Dönüşümün Sonuçları:

Sonuçta, madencilik sektöründeki bu kamu girişimciliğinden çekilme düzey ve hızı pek çok diğer sektöre göre çok daha hızlı oldu. İkincisi, 90'lı yıllara kadar yüzde 90'lar düzeyinde bir kamu ağırlığı vardı madencilik üretiminde; bu, çok kısa bir sürede yüzde 90'lar düzeyinde özel sektör ağırlığı olan bir yapıya dönüştü. Yani madencilik sektöründe tam bir dönüşüm sağlandı ve kamu sektörü, bor madenleri ve bir ölçüde kömür dışındaki tüm madencilikten tamamen çekildi.

Peki, bunun sonuçları ne oldu? Bu, neticede 20 yıllık bir süreç, 90'lı yılların sonundan itibaren başladığını söyleyebiliriz. Kamu çıktı sektörden, yeni, özel firmalar girdi.

Yeni giren firmaların genel karakteristikleri şöyle: Bir kere, kurumsallaşma düzeyleri son derece zayıf. Yeni giren şirketlerin madencilik geçmişleri ya hiç yok, ya son derece düşük düzeyde. Sermaye yapıları güçsüz. Ki sermaye, madencilik sektöründe son derece önemli; küçük sermayelerle madencilik yapamıyorsunuz. İnsan kaynağına, Ar-Ge, arama, iş güvenliği ve çevreye yatırımlar asgari düzeyde. Bunlar maliyet artırıcı unsurlar olarak görülmekte, yeni giren firmalarda. Mühendislik kaliteleri, etüt proje deneyim ve yetenekleri sınırlı.

Başlangıç varsayımlarını hatırlarsak; dönüşüm, kamu işletmeciliğinden özel sektör işletmeciliğine geçtiğimizde, çok sihirli sonuçlar alacağımız şeklinde başlangıçta lanse edilmişti. Ama geldiğimiz noktada böyle bir durumu göremiyoruz. Bir kere, bu dönüşüm sonrasında gayrisafi milli hasılaya olan katkısında önemli sayılabilecek bir artış yok madencilik sektörünün.

Bunlar, bu mavi sütunlar 1998 temel fiyatlarıyla. Gördüğünüz gibi, 98 yılında 700 milyon TL iken, bugün 800'ün biraz yukarısında. Yani sabit fiyatlarla baktığımızda, madenciliğin gayrisafi milli hasılaya katkısında bir değişiklik yok. Tersine, gayrisafi milli hâsıla içindeki payı da giderek düşmekte; yüzde 1'lerden bugün yüzde 0,7'ye düşmüş durumda.

İkincisi, sektörün büyüme hızı. Son derece istikrarsız bir sektör yaratılmış gibi görünüyor ve şu anlaşıyor: Aslında sektör, kendi iç dinamiklerinden, verimlilik, teknoloji kullanımı ve benzerinden değil de, dış faktörlerden, özellikle fiyatlardan ve dış talepten büyüyor. Dışarıdaki fiyatlar arttığında büyüyor, düştüğünde küçülüyor. Yine aynı şekilde, taleple ilgili de böyle bir ilişkisi var.

Bu dönüşüm sağlandığında sektörde üretimin artacağı varsayılıyordu başlangıçta. Bu da TÜİK'in üretim endeksi. Madencilik ve taş ocakçılığı sektörü üretimlerinde, görüyorsunuz, 98 yılında 100 birim üretim. 2015 yılı itibarıyla yine o 100 birim sabit olarak, yani değişmemiş olarak duruyor. Yani burada üretimde de önemli sayılabilecek bir artış, daha doğrusu hiçbir artış yok.

Sektör ihracatı:

Sektör ihracatı hızla artmış, milyon dolar olarak. Şöyle: Madencilik sektörünü irdelerken, dönüşümün sonuçlarına bakarken, akılda tutulması gereken bir şey var. Biliyorsunuz, 2003 sonrasında tüm dünyada hammadde fiyatları çok çok yükseldi. Birçok metal cevherinde, petrolde ya da doğalgazda olduğu gibi, kömürde de çok yüksek fiyatlar gözlemlendi. Aslında beklenen, en azından, dönüşümden değil, ama bu hammadde fiyatlarındaki yüksek artışlar nedeniyle ciddi iyileşmelerin yakalanmasıydı. O hammadde fiyatlarındaki yükselmelere rağmen yerinde saydı. Cevherlerin ihracatındaki artış, büyük oranda o hammadde fiyatlarındaki yükselişi gösteriyor. Ama aynı zamanda gösterdiği başka bir şey daha var. O da şu: Cevher fiyatı uluslararası piyasalarda artınca, bu cevherleri üreten özel sektör, bunları iç piyasaya, sanayiye vermektense, dışarıya ham olarak göndermeyi daha avantajlı görüyor. Bu, özel girişimciliğin toplum yararı bakımından bir dezavantajı olarak görülebilir. Bu da enteresan. Çünkü bu dönüşümü yaşarsak, yabancı sermayenin, doğrudan yatırımların hızla artacağı varsayımı vardı. Tam tersi; özellikle son yıllarda, 2012, 2013, 2014'te aslında sektörden net bir yabancı sermaye kaçıışı var. Hiç artış olmadığı gibi, kaçış var. Bu kaçışın nedenleri arasında elbette Türkiye'deki hukuk yapısının ve demokrasi problemlerinin önemli bir rolü var diye düşünüyorum.

İstihdam:

İstihdamda da önemli bir değişiklik yok. Yani kamudayken istihdam neyse, özel sektörde de istihdam da aşağı yukarı aynı şekilde. O yıllarda emek yoğun bir çalışma biçimi var; bu değişmedi, hâlâ emek yoğun. Yine yeni teknoloji kullanımında sıfır düzeyinde bir artış var. Bu grafikten çıkmıyor, ama bizim gözlemlerimiz böyle. Emek verimliliğini artırmaya yönelik girişimler de yine son derece düşük.

Bülent Damar (Başkan): Nejat Bey’e çok teşekkür ederiz. Hem güzel sunumu, hem de zamanına dakikası dakikasına uyduğu için çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi, Elektrik Mühendisleri Odası adına sunumunu yapmak üzere, Sayın Olgun Sakarya’yı davet ediyorum.

Olgun Bey, “Elektrik Özelleştirmeleri ve Getirdikleri” konusundaki bildirisini sunacak.

Buyurun.

Elektrik Özelleştirmeleri ve Getirdikleri Olgun Sakarya - Elektrik Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: 1979 yılında Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi (Gazi Üniversitesi) Mühendislik Fakültesinden Elektrik Mühendisi olarak mezun oldu.

Kamu’da başlayan iş hayatında, TEK ve TEDAŞ Genel Müdürlüğü bağılısı bölgelerde değişik kademelerde teknik personel ve yönetici olarak; etüd-proje, tesis ve sistem işletme birimlerinde görev yaptı. 2011 yılının Ekim ayında TEDAŞ Genel Müdürlüğü AR-GE Dairesi Başkanlığı Dağıtım Şebekeleri Planlama Müdürlüğünden emekli oldu.

Mesleği ile ilgili olarak Fransa, Polonya ve ABD’de teknik gezi, seminer ve eğitim programlarına katıldı. ABD’nin Alabama eyaletindeki SEI (Southern Electric International) eğitim tesislerinde; Eğitim Sistemlerini Geliştirme (ISD-Instuotional Systems Development) projesi grubunda çalıştı.

Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsünde Enerji ve Rekabet Hukuku dersleri aldı, Enerji Hukuku sertifika programını tamamladı.

Üyesi olduğu Elektrik Mühendisleri Odasının değişik kurul ve komisyonları ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği bünyesindeki komisyonların enerji alanındaki çalışmalarında görev üstlendi.

2011 yılı Kasım ayından bu yana Elektrik Mühendisleri Odası Enerji Birimi Koordinatörlüğü görevini yürütmektedir.

Elektrik Özelleştirmeleri ve Getirdikleri

Giriş

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte yaşanan serbestleştirme ve özelleştirme uygulamaları ile birlikte elektrik sektörünün üretim ve dağıtım alanlarında önemli değişiklikler yaşanmıştır.

17.03.2004 tarih ve 2004/3 sayılı Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararı ile yayımlanan “Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi” ile özelleştirme uygulamalarına dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesiyle başlanmış ve bu süreç, son dağıtım bölgesinin de 30.09.2013 tarihinde özel sektöre devri ile tamamlanmıştır.

Elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi ile birlikte elektrik üretim tesislerinin de özelleştirilmesi çalışmaları sürdürülmüş ve ilk etapta bazı küçük ölçekli HES’lerin özelleştirilmesi gerçekleştirilerek özel sektöre devirleri yapılmıştır. 18.05.2009 tarih 299/11 sayılı YPK kararı yayımlanan “Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi”nde yer alan gerekçeler ile üretim özelleştirmeleri işlemleri hızlandırılmış ve fosil yakıtlı büyük güçteki üretim tesislerinin özelleştirilmesi tamamlanmıştır. Üretim tesislerinin özelleştirme işlemlerine halen devam edilmektedir.

Bu çalışmada; elektrik dağıtım bölgelerinin özel sektöre devri ile yaşanan gelişmeler, dağıtım özelleştirmeleri için öne sürülen gerekçelerde elde edilen sonuçlar, üretim özelleştirmelerinin kronolojik serüveni ve sektör üzerindeki etkileri ile serbestleştirme ve özelleştirmeler sonunda ortaya çıkan uygulamaların tarifeler üzerinden tüketicilere ve kamuya yansımalarına kısaca değinilmeye çalışılmıştır.

4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile Başlayan Elektrik Özelleştirmeleri

2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemiz elektrik sektöründe önemli değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Elektrik Piyasası Kanunu ile birlikte Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu oluşturulmuş ve ikincil mevzuat düzenlemeleri peş peşe yayınlanarak piyasa yapısı kurulmaya çalışılmıştır. 1993 yılında çıkarılan bir Bakanlar Kurulu Kararı ile ikiye bölünmüş olan Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) Elektrik Piyasası Kanununu içeriği doğrultusunda faaliyetlerin ayrıştırılması doğrultusunda Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi (TEAŞ); üretim, iletim ve ticaret faaliyetleri ayrı ayrı yürütülmek üzere

üç bölünmüştür.

Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve ticaretinin ayrıştırılması ile birlikte piyasanın serbestleştirilmesi çalışmaları hızlandırılmış ve çıkarılan ikincil mevzuatlarla serbestleştirmenin yasal dayanağı kurulmaya çalışılmıştır. Böylelikle elektrik enerjisinin; bireyin temel bir ihtiyacı, toplumun ortak gereksinimi olduğu gerçeği ve toplumsal mülkiyet alanı içinde değerlendirilmesi anlayışı terk edilerek serbest piyasa kurallarına teslim edilen bir meta haline dönüştürülmesinin de adımları atılmıştır.

Elektrik dağıtım şebekelerinin ve üretim tesislerinin kamu mülkiyetinde olması da serbestleştirmenin önünde engel olarak görülmüş ve elektrik özelleştirmelerinin bir an önce gerçekleştirilmesi için çaba harcanmıştır.

Elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi

Serbestleştirmenin hızlandırılması amacıyla 17.03.2004 tarih ve 2004/3 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile "ELEKTRİK ENERJİSİ REFORMU VE ÖZELLEŞTİRME STRATEJİ BELGESİ" yayımlanmıştır. Strateji belgesinin amaç bölümünde yer alan *"Elektrik enerjisi üretim ve dağıtım varlıklarının zamanında ve başarılı bir şekilde özelleştirilmesi, serbestleştirmenin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır."* ifadesi, özelleştirmeler ile serbestleştirme arasında kurulan ilişki açısından önemlidir.

Söz konusu belgede yer aldığı şekli ile "coğrafi yapı, işletme koşulları, enerji bilançosu, teknik/mali özellikler ve mevcut sözleşmelerin varlığı ile mevcut hukuki süreç" dikkate alınarak Türkiye genelinde 21 elektrik dağıtım bölgesi oluşturulmuştur.

Strateji belgesine göre özelleştirmelerin;

- *Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) tarafından 4046 sayılı Kanun çerçevesinde yapılması,*
- *Özelleştirme uygulamalarında sadece gelire odaklı bir yaklaşım sergilenmeyeceği,*
- *Özelleştirmeler sonrasında elektrik enerjisi fiyatlarında kalıcı artışlara yol açılmamasına dikkat edilmesi,*
- *Özelleştirmelere, serbest bir elektrik piyasası amaç ve hedeflerini gerçekleştirme kabiliyetine sahip ve mali açıdan güçlü şirketlerin katılımının özendirileceği,*
- *Özelleştirme uygulamalarında, mevcut kamu yükümlülüklerinin dikkate alındığı ve Devlet garantilerinin gerekmediği bir sistem oluşturulacağı,*

gibi ilkeler doğrultusunda yapılması ve elektrik dağıtım bölgelerinin 31/12/2006 tarihine kadar özelleştirilmesi hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda hazırlanan ihale dokümanlarında yer aldığı üzere;

- *Varlıkların verimli işletilmesi, maliyetlerin düşürülmesi,*
- *Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve arz kalitesinin artırılması,*
- *Kayıp/kaçak da azaltma sağlanması,*
- *Yenileme ve genişleme yatırımlarının özel sektör tarafından yapılması,*
- *Rekabet sonucu sağlanan faydaların tüketicilere yansıtılması,*

amaçları **gözetilerek özelleştirme işlemlerine başlanmış ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca (ÖİB) ilana çıkılan Başkent, Sakarya ve İstanbul Anadolu Yakası Elektrik dağıtım bölgeleri için 04/10/2006** tarihinde ön yeterlilik başvuruları alınmıştır. Başvuruları alınan bu bölgelerin ihale **işlemleri** ise anlaşılabilir bir şekilde **ÖİB tarafından** 2007 yılının hemen başında ertelenmiştir.

21 elektrik dağıtım bölgesinden biri olan Menderes EDAŞ'ın 2008 yılında 3096 sayılı Kanun kapsamında özel bir şirkete devri ile başlayan süreç 4046 sayılı Kanun kapsamındaki özelleştirmelerle devam etmiş ve bu çerçevede ilk olarak Başkent EDAŞ bölgesi 09.01.2009 tarihinde özel sektöre devredilmiştir. Elektrik dağıtım bölgelerinin tarih sırasına göre özel sektöre devirlerini gösteren Tablo.1 aşağıda verilmektedir.

Tablo.1) Elektrik Dağıtım Bölgelerinin Özel Sektöre Devri Tarihleri ve Bedelleri

DAĞITIM ŞİRKETLERİ	DEVİR TARİHİ	DEVİR ALAN FİRMA	DEVİR BEDELİ (Milyon \$)
ADM (MENDERES)	15/08/2008	Aydem Güneybatı And. Ener.AŞ	110,00
BAŞKENT	28/01/2009	HÖSabancı+Verbund+Enerjisa OGG	1.225,00
SAKARYA	11/02/2009	Akcez OGG (Akenerji+CEZ)	600,00
KCETAŞ	15/07/2009	Kayseri ve Civarı Elk.TAŞ	0,00
MERAM	30/10/2009	Alsım Alarko AŞ. (Alarko+Cengiz)	440,00
OSMANGAZİ	31/05/2010	Eti Gümüş AŞ.	485,00
ULUDAĞ	31/08/2010	Limak İnş.AŞ. (Limak+Kolin+Cengiz)	940,00
ÇAMLIBEL	31/08/2010	Kolin İnş.AŞ (Kolin+Limak+Cengiz)	258,50
ÇORUH	30/09/2010	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	227,00
YEŞİLIRMAK	29/12/2010	Çalık Enerji San.Tic.A.Ş.	441,50
AKEDAŞ (GÖKSU)	31/12/2010	AKEDAŞ Elk.Dağ.AŞ	60,00
FRAT	31/12/2010	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	230,25
TRAKYA	30/12/2011	İC İttaş İnş.San.Tic. A.Ş.	575,00
BOGAZİÇİ	28/05/2013	Cengiz-Kolin-Limak OGG	1.960,00
AKDENİZ	28/05/2013	Cengiz-Kolin-Limak OGG	546,00
GEDİZ	29/05/2013	Elsan-Tümaş-Karaçay OGG	1.231,00
DİCLE	28/06/2013	İşkaya Doğu OGG	387,00
ARAS	28/06/2013	Kiler Alış Veriş Hizmet. Gıda AŞ (Kiler+Çalık)	128,50
VANGÖLÜ	26/07/2013	Türkerler İnş.Tur. Maden.Enj. Üret. Tic.ve San.A.Ş.	118,00
AYEDAŞ	31/07/2013	Enerjisa Elektrik Dağıtım A.Ş.	1.227,00
TOROSLAR	30/09/2013	Enerjisa Elektrik Dağıtım A.Ş.	1.725,00
TOPLAM			12.914,75

NOT: Sıralamada devir tarihi göz önüne alınmıştır.

Elektrik Üretim Tesislerinin Özelleştirilmesi

Bir taraftan elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirme işlemleri devam ederken diğer taraftan elektrik üretim özelleştirmelerinin yapılması hedeflenmiştir. Üretim tesislerinin özelleştirilme amaçları 18/05/2009 tarih ve 2009/11 sayılı YPK kararı ile yayınlanan “ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI VE ARZ GÜVENLİĞİ STRATEJİ BELGESİ”nin 4.2. maddesinde “Üretim tesislerinin özelleştirilmesindeki amaçlar; *elektrik üretim kapasitesinin geliştirilmesi, mevcut üretim tesislerinin emre amadeliklerinin artırılması ve kapasite kullanım faktörlerinin yükseltilmesi ve sektördeki rekabetin artırılması için özel sektör kaynaklarının harekete geçirilmesidir.*” şeklinde yer almıştır.

Bu çerçevede başlatılan elektrik üretim özelleştirmeleri, küçük güçteki hidrolik akarsu santrallerinin işletme hakkının devri ile 2007 yılında başlamıştır. Hidrolik santrallerin özelleştirmesi ile başlayan süreç takip eden yıllarda da devam etmiş ve büyük güçteki termik (kömür ve doğalgaz) santrallerinin de özelleştirilmesi ile halen devam etmektedir. Termik ve hidrolik santrallerde üretim özelleştirmelerini içeren Tablo.2 aşağıda verilmektedir.

Tablo.2) Elektrik Üretim Tesislerinin Özelleştirme Süreci ve Özel Sektöre Devir Edilen Santraller

Motorin	Çukurca (Hakkari)		1,0			
Motorin	Engil Gaz	01.09.2008	15,0	Zorlu Enerji A.Ş.*	510.000.000	\$
Taşkömür	Çatalağzı	22.12.2014	300,0	Elsan Elektrik Gereçleri San.ve Tic.A.Ş.	350.000.000	\$
Linyit	Çan		320,0			
Linyit	Elbistan-A		1.355,0			
Linyit	Elbistan-B		1.440,0			
Linyit	Kangal	14.08.2013	457,0	Konya Şeker San.ve Tic.A.Ş.-Siyahkalem Mühendislik İnş.San.ve Tic.Şti. OGG	985.000.000	\$
Linyit	Orhaneli	22.06.2015	210,0	Çelikler Taahhüt İnşaat ve Sanayi A.Ş.*	521.000.000	\$
Linyit	Tunçbilek	22.06.2015	365,0	Çelikler Taahhüt İnşaat ve Sanayi A.Ş.*		
Linyit	Seyitömer	17.06.2013	600,0	Çelikler Taahhüt İnşaat ve Sanayi A.Ş.	2.248.000.000	\$
Linyit	Soma-A		44,0			
Linyit	Soma-B	22.06.2015	990,0	Konya Şeker San. ve Tic.A.Ş.*	685.500.000	\$
Linyit	Kemerköy	23.12.2014	630,0	İC İttaş Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.*	2.671.000.000	\$
Linyit	Yeniköy	23.12.2014	420,0	İC İttaş Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.*		
Linyit	Yatağan	01.12.2014	630,0	Elsan Elektrik Gereçleri San.ve Tic.A.Ş.	1.091.000.000	\$
Doğalgaz	Aliaga+Çevrim	29.01.2016	180,0			
Doğalgaz	Ambarlı		2.167,9			
Doğalgaz	Bursa	12.02.2016	1.432,0			
Doğalgaz	Hamitabat	01.08.2013	1.120,0	Limak Doğalgaz Elektrik Üretim A.Ş.	105.000.000	\$
Jeotermal	Jeotermal Denizli	01.09.2008	15,0	Zorlu Enerji A.Ş.*	510.000.000	\$
Barajlı HES	Adıgüzel	Özel.Kap.Pr.	62,0			
Barajlı HES	Akköprü (Dalaman)		115,0			
Barajlı HES	Almus	Özel.Kap.Pr.	27,0			
Barajlı HES	Alpaslan-I		160,0			
Barajlı HES	Altınkaya		702,6			
Barajlı HES	Aslantaş		138,0			
Barajlı HES	Atatürk		2.405,0			
Barajlı HES	Batman		198,5			
Barajlı HES	Berke		510,0			
Barajlı HES	Borçka		300,6			
Barajlı HES	Çamlığöze	Özel.Kap.Pr.	32,0			
Barajlı HES	Çatalan		168,9			
Barajlı HES	Çine		46,3			
Barajlı HES	Demirköprü		69,0			
Barajlı HES	Derbent	Özel.Kap.Pr.	56,4			
Barajlı HES	Deriner		669,6			
Barajlı HES	Dicle		110,0			
Barajlı HES	Ermenek		302,4			
Barajlı HES	Gezende		159,4			
Barajlı HES	Gökçekaya		278,4			
Barajlı HES	Hasan Uğurlu		500,0			
Barajlı HES	Hırfanlı		128,0			
Barajlı HES	Kapulukaya		54,0			
Barajlı HES	Karacaören-I	09.11.2015	32,0	GAMA Enerji A.Ş.*	515.000.000	TL
Barajlı HES	Karacaören-II	09.11.2015	46,4	GAMA Enerji A.Ş.*	515.000.000	TL
Barajlı HES	Karakaya		1.800,0			
Barajlı HES	Karkamış		189,0			
Barajlı HES	Keban		1.330,0			
Barajlı HES	Kemer	Özel.Kap.Pr.	48,0			
Barajlı HES	Kesikköprü	Özel.Kap.Pr.	76,0			
Barajlı HES	Kılavuzlu	Özel.Kap.Pr.	54,0			
Barajlı HES	Kılıçkaya		120,0			
Barajlı HES	Koçköprü	06.05.2013	8,8	Mostar Elektrik Üretim A.Ş.	12.000.000	\$
Barajlı HES	Köklüce	Özel.Kap.Pr.	90,0			
Barajlı HES	Kralkızı		94,5			
Barajlı HES	Kürtün	20.11.2015	85,0			

TMMOB 10. Enerji Sempozyumu - Bildiriler Kitabı

Barajlı HES	Manavgat	23.10.2015	48,0	Kibar Holding A.Ş.	370.000.000	TL
Barajlı HES	Manyas		20,3			
Barajlı HES	Menzelet	Özel.Kap.Pr.	124,0			
Barajlı HES	Muratlı		115,0			
Barajlı HES	Obruk		210,8			
Barajlı HES	Özlüce		170,0			
Barajlı HES	Sarıyar		160,0			
Barajlı HES	Seyhan-I	Özel.Kap.Pr.	60,0			
Barajlı HES	Seyhan-II	Özel.Kap.Pr.	0,0			
Barajlı HES	Sır		283,5			
Barajlı HES	Suat Uğurlu		69,0			
Barajlı HES	Torul	20.11.2015	103,2			
Barajlı HES	Yenice	Özel.Kap.Pr.	37,9			
Barajlı HES	Zernek (Hoşap)	04.06.2013	3,5	Haliç Elektrik Üretim A.Ş.*	11.050.000	\$
Barajlı HES	Ataköy	01.09.2008	5,5	Zorlu Enerji A.Ş.*	510.000.000	\$
Barajlı HES	Beyköy	01.09.2008	16,8	Zorlu Enerji A.Ş.*		
Barajlı HES	Kuzgun	01.09.2008	20,9	Zorlu Enerji A.Ş.*		
Barajlı HES	Tercan	01.09.2008	15,0	Zorlu Enerji A.Ş.*		
Akarsu HES	Adilcevaz	28.02.2011	0,4	Mostar Enerji Elektrik Üretim Ltd.Şti.*	6.350.000	\$
Akarsu HES	Ahlat	28.02.2011	1,1	Mostar Enerji Elektrik Üretim Ltd.Şti.*	6.350.000	\$
Akarsu HES	Akyazı (Pazarköy)	24.06.2013	0,2	Fasel Elektrik Üretim Dağıtım Satış Sanayi Ticaret Ltd.Şti.*	710.000	\$
Akarsu HES	Anamur	13.08.2014	0,8	Cem Veb Ofset San. ve Tic. Ltd.Şti.*	8.850.000	\$
Akarsu HES	Arpaçay (Telek)	22.03.2013	0,1	Metek Hidro Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.*	3.010.000	\$
Akarsu HES	Bayburt	03.01.2011	0,4	Boydak Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.*	29.050.000	\$
Akarsu HES	Berdan	01.04.2013	10,2	Tayfurlar Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	47.000.000	\$
Akarsu HES	Besni	05.04.2011	0,3	Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş.**	13.800.000	\$
Akarsu HES	Botan		1,6			
Akarsu HES	Bozkır	30.04.2013	0,1	Özbey Yatırım Araştırma Geliştirme Madencilik İnşaat ve Elektrik Üretim A.Ş.*	1.990.000	\$
Akarsu HES	Bozüyük	24.06.2013	0,4	Fasel Elektrik Üretim Dağıtım Satış Sanayi Ticaret Ltd.Şti.*	710.000	\$
Akarsu HES	Bozyazı	13.08.2014	0,4	Cem Veb Ofset San. ve Tic. Ltd.Şti.*	8.850.000	\$
Akarsu HES	Bünyan	17.01.2011	1,4	Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş.*	69.700.000	\$
Akarsu HES	Ceyhan		3,6			
Akarsu HES	Çağ-Çağ	02.03.2011	14,4	Nas Enerji A.Ş.*	40.800.000	\$
Akarsu HES	Çamardı	17.01.2011	0,1	Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş.*	69.700.000	\$
Akarsu HES	Çamlıca I	Özel.Kap.Pr.	84,0			
Akarsu HES	Çemişgezek	03.01.2011	0,1	Boydak Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.*	29.050.000	\$
Akarsu HES	D.Dere (Kadirli)	02.03.2011	0,5	Ka-Fnih Enerji Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti.*	7.020.000	\$
Akarsu HES	Dere	29.12.2014	0,6	Ülke Yatırım Araştırma Geliştirme Madencilik İnşaat ve Elektrik Üretim A.Ş.*	2.300.000	\$
Akarsu HES	SB Malatya (Derme)	05.04.2011	4,5	Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş.**	13.800.000	\$
Akarsu HES	Doğankent	20.11.2015	74,5			
Akarsu HES	Dörtöyl (Kuzuculu)	02.03.2011	0,3	Ka-Fnih Enerji Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti.*	7.020.000	\$
Akarsu HES	Durucasu	22.03.2013	0,8	Met Duru Enerji Üretim A.Ş.*	2.760.000	\$
Akarsu HES	Engil	04.06.2013	4,6	Haliç Elektrik Üretim A.Ş.*	11.050.000	\$
Akarsu HES	Erciş	04.06.2013	0,8	Haliç Elektrik Üretim A.Ş.*	11.050.000	\$
Akarsu HES	Erik		6,5			
Akarsu HES	Erkenek	05.04.2011	0,3	Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş.**	13.800.000	\$
Akarsu HES	Ermenek	30.04.2013	1,1	Özbey Yatırım Araştırma Geliştirme Madencilik İnşaat ve Elektrik Üretim A.Ş.*	1.990.000	\$
Akarsu HES	Esendal	10.11.2014	0,3	Metek Hidro Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.*	1.850.000	\$
Akarsu HES	Fethiye	19.10.2015	16,5	Eti Alüminyum A.Ş.	128.025.000	TL
Akarsu HES	Girlevik	03.01.2011	3,0	Boydak Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.*	29.050.000	\$
Akarsu HES	Göksu	22.03.2013	10,8	Nurul Göksu Elektrik Üretim A.Ş.	57.500.000	\$
Akarsu HES	Gülınar (Zeyne)	13.08.2014	0,3	Cem Veb Ofset San. ve Tic. Ltd.Şti.*	8.850.000	\$
Akarsu HES	Hakkari (Otluca)	02.03.2011	1,3	Nas Enerji A.Ş.*	40.800.000	\$

Akarsu HES	Haraklı (Hendek)	24.06.2013	0,3	Fasel Elektrik Üretim Dağıtım Satış Sanayi Ticaret Ltd.Şti.*	710.000	\$
Akarsu HES	Hasanlar	01.03.2013	9,4	Batçim Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	30.850.000	\$
Akarsu HES	İşiklar (Vizera)	10.11.2014	1,0	Metek Hidro Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.*	1.850.000	\$
Akarsu HES	İnegöl (Cerrah)	25.01.2011	0,3	Kent Solar Elektrik Üretim San.Tic.Ltd.Şti.*	6.600.000	\$
Akarsu HES	İvriz (Konya)	29.12.2014	1,0	Ülke Yatırım Araştırma Geliştirme Madencilik İnşaat ve Elektrik Üretim A. Ş.*	2.300.000	\$
Akarsu HES	İznik (Dereköy)	25.01.2011	0,2	Kent Solar Elektrik Üretim San.Tic.Ltd.Şti.*	6.600.000	\$
Akarsu HES	Kadincık-I	16.11.2015	70,0	İC İçtaş Hidroelektrik ve Termik Enerji Üretim Ticaret A.Ş.*	864.100.000	TL
Akarsu HES	Kadincık-II	16.11.2015	56,0	İC İçtaş Hidroelektrik ve Termik Enerji Üretim Ticaret A.Ş.*	864.100.000	TL
Akarsu HES	Kars (Dereici)		0,4			
Akarsu HES	Kayadibi (Bartın)	29.04.2011	0,5	İvme Elektromekanik Endüstriyel Otomasyon Sis.San.ve Tic.Ltd.Şti	7.644.000	\$
Akarsu HES	Kayaköy	03.11.2014	2,6	Veysi Madencilik İnşaat Nakliyat Petrol Temizlik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	10.300.000	\$
Akarsu HES	Kepez-I	14.10.2015	32,4			
Akarsu HES	Kepez-II	14.10.2015	0,0			
Akarsu HES	Kemek	05.04.2011	0,8	Kayseri ve Civan Elektrik T.A.Ş.**	13.800.000	\$
Akarsu HES	Kısıklı	03.04.2013	9,3	Kılıç Enerji Üretim A.Ş.	27.150.000	\$
Akarsu HES	Kiti	22.03.2013	2,8	Metek Hidro Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.*	3.010.000	\$
Akarsu HES	Kovada-I	07.12.2011	8,3	Aksu Enerji ve Ticaret A.Ş.*	56.080.000	\$
Akarsu HES	Kovada-II	07.12.2011	51,2	Aksu Enerji ve Ticaret A.Ş.*		
Akarsu HES	Koyulhisar		0,2			
Akarsu HES	Ladik	22.03.2013	0,4	Met Duru Enerji Üretim A.Ş.*	2.760.000	\$
Akarsu HES	M.Kemalpaşa	25.01.2011	0,5	Kent Solar Elektrik Üretim San.Tic.Ltd.Şti.*	6.600.000	\$
Akarsu HES	Malazgirt	28.02.2011	1,2	Mostar Enerji Elektrik Üretim Ltd.Şti.*	6.350.000	\$
Akarsu HES	Mut (Derinçay)	13.08.2014	0,9	Cem Veb Ofset San. ve Tic. Ltd.Şti.*	8.850.000	\$
Akarsu HES	Osmaniye (Karaçay)	02.03.2011	0,4	Ka-FniH Enerji Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti.*	7.020.000	\$
Akarsu HES	Pınarbaşı	17.01.2011	0,1	Kayseri ve Civan Elektrik T.A.Ş.*	69.700.000	\$
Akarsu HES	Silifke	13.08.2014	0,4	Cem Veb Ofset San. ve Tic. Ltd.Şti.*	8.850.000	\$
Akarsu HES	Sızır	17.01.2011	6,8	Kayseri ve Civan Elektrik T.A.Ş.*	69.700.000	\$
Akarsu HES	Şanlıurfa	Özel.Kap.Pr.	51,8			
Akarsu HES	Tortum	Özel.Kap.Pr.	26,2			
Akarsu HES	Turuçova (Finike)	08.03.2011	0,6	Fides Reklam Enerji Hizmet Lojistik Turizm San. Tic. A.Ş.	2.760.000	\$
Akarsu HES	Uludere	02.03.2011	0,6	Nas Enerji A.Ş.*	40.800.000	\$
Akarsu HES	Varto	28.02.2011	0,3	Mostar Enerji Elektrik Üretim Ltd.Şti.*	6.350.000	\$
Akarsu HES	Yüreğir	Özel.Kap.Pr.	6,0			
Akarsu HES	Çıldır	01.09.2008	15,4	Zorlu Enerji A.Ş.*	510.000.000	\$
Akarsu HES	İkizdere	01.09.2008	18,6	Zorlu Enerji A.Ş.*		
Akarsu HES	Mercan	01.09.2008	19,1	Zorlu Enerji A.Ş.*		

Elektrik dağıtım bölgelerinin tamamının, termik kaynaklı elektrik üretim tesislerinin de büyük bir bölümünün özel sektöre devrinden sonra sektördeki gelişmelere bakıldığında ise özelleştirmelerde beklenen hedeflere ulaşamadığı görülmektedir.

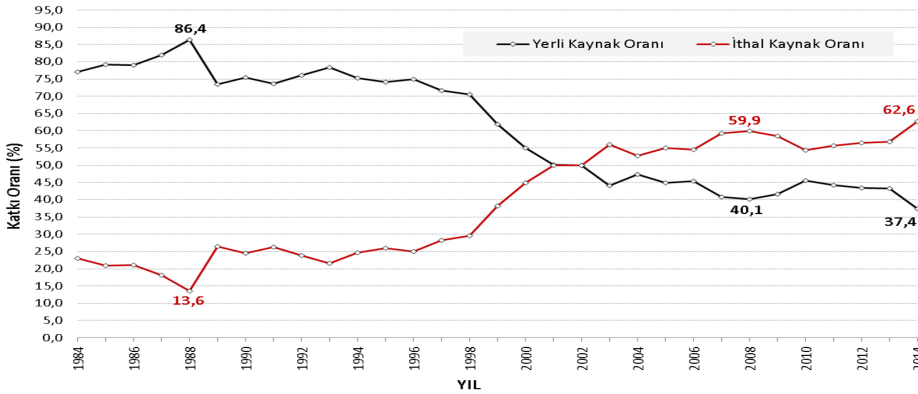
Elektrik piyasasında şeffaflık sağlanamamış, elektrik kesintilerinden yakından kullanıcı şikâyetleri giderilememiş, elektrik enerjisi kullanıcıları sorunlarını iletebilecekleri muhatap bulamamış, son ödeme tarihi geçti diye mevzuata karşın abonelerin ertesi gün elektriği kesilmiş, serbest tüketicilerin tedarikçilerini seçme hakkı bir fiil dağıtım şirketleri tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Rekabet sonucu tüketiciler için sağlanacağı ifade edilen faydalar ise sadece belgelerde yazılı ifade olarak kalmıştır.

Elektrik Özelleştirmelerinin Getirdikleri

• Elektrik Üretiminde Birincil Kaynak Kullanımı

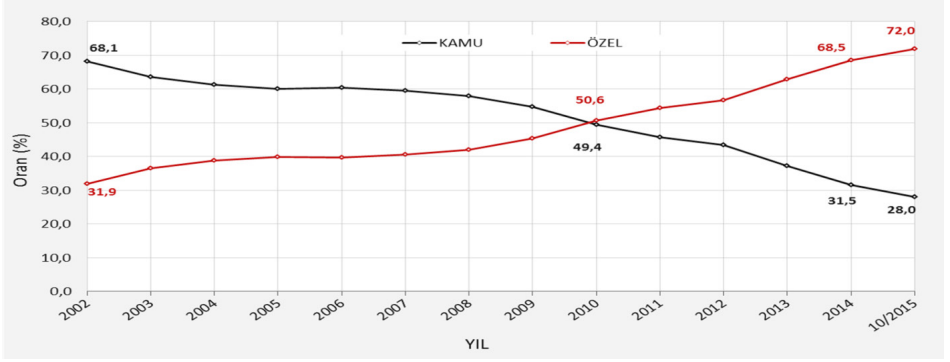
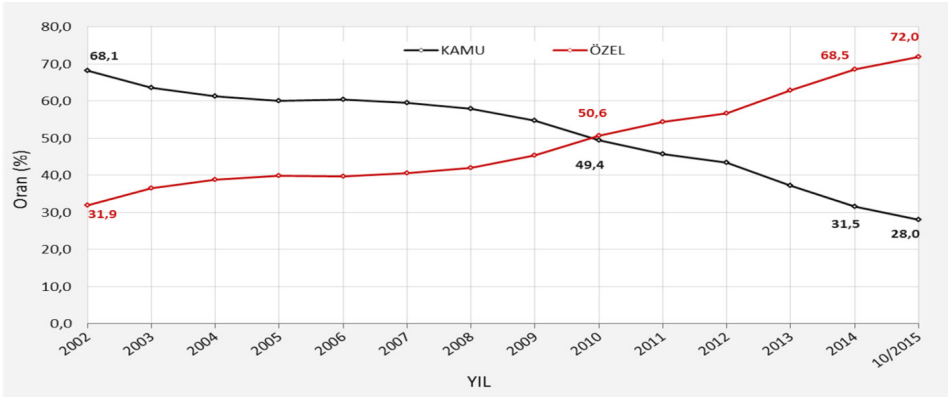
Elektrik sektöründe 4628 sayılı Yasa ile başlayan serbestleştirme ve özelleştirmelerle birlikte Kamu üretim yatırımlarından çekilmiş, sektör özel şirket yatırımlarına açılmıştır. İkincil mevzuatın çıkarılması ile 2002 yılından sonra başlayan kıpırdanma, ağırlıklı olarak doğalgaz kaynaklı üretim tesislerine yönelimle devam etmiştir. Doğalgaz kaynaklı elektrik üretim tesislerinin gerek kurulu güç gerekse elektrik üretimi içindeki paylarının yıllar itibarıyla artması sonucu ithal kaynağa bağımlı bir üretim yapısını ortaya çıkarmıştır. Aşağıda yer alan Grafik.1’de de görüleceği üzere 2014 yılı sonu itibarıyla elektrik üretiminde ithal kaynak payı yüzde 62,6 olarak gerçekleşmiştir. İthal kaynak içinde doğalgazın payı da yüzde 47,9 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik.1) Elektrik Üretimine Yerli-İthal Kaynak Katkısı



• Elektrik Enerjisi Kurulu Gücü ve Üretimine Kamu ve Özel Sektör Katkısı

4628 sayılı Yasa ile Kamunun elektrik üretim yatırımlarından arındırılması ve özel sektör yatırımlarının önünün açılması ile birlikte yıllar içinde gerek elektrik enerjisi kurulu gücünde gerekse elektrik üretiminde özel sektör lehine ciddi değişimler yaşanmıştır. Yıllar itibarıyla kurulu güçteki değişimi gösteren Grafik.2 ve elektrik üretimindeki değişimi gösteren Grafik.3 aşağıda verilmiştir. Grafiklerde de görüleceği üzere 2014 yılı sonu itibarıyla kurulu güçte yüzde 28’e karşılık yüzde 72 oranında özel sektör lehine bir değişim yaşanmıştır. Benzer bir değişim elektrik üretiminde de yaşanmış ve 2014 yılı sonu itibarıyla **kamunun** üretimdeki yüzde 21,7 payına karşılık özel sektör payı yüzde 78,3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik.2) Elektrik Enerjisi Kurulu Gücünde (MW) Kamu ve Özel Sektör Payı (%)**Grafik.3)** Elektrik Enerjisi Üretiminde Kamu ve Özel Sektör Payı (%)

- *Elektrik dağıtım bölgelerinin kayıp/kaçak hedeflerindeki gerçekleştirmeler ve değişimler*

Elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi gerekçelerinin en önemli nedenlerinden biri olan “Kayıp ve kaçak kullanımın azaltılması” aradan yıllar geçmesine karşın bir türlü sağlanamamıştır. Dağıtım bölgelerinde kayıp/kaçak kullanımın azaltılmasına yönelik olarak EPDK tarafından birinci uygulama (geçiş) dönemi ve ikinci uygulama dönemi için belirlenen Kayıp/Kaçak Hedef Oranları (KKHO) bir türlü beklenen seviyelere düşmemiş, buna karşılık bazı dağıtım bölgelerine ait KKHO aynı EPDK tarafından **özel şirketler lehine bir** veya iki kez, geriye dönük olarak da revize edilebilmiştir. KKHO’nda dağıtım şirketleri lehine yapılan revizelerin bazıları yayınlanırken, bazıları ise anlaşılabilir bir şekilde kamuoyundan gizli tutulmuştur. Toroslar elektrik dağıtım bölgesi için 2015 yılında 2013 ve 2014 yılları için geriye dönük olarak yapılan revizeler için yazılı basında çı-

kan haberler üzerine EPDK'nın yapmış olduğu basın açıklaması söz konusu değişikliğin de teyidi olmuştur. Açıklamada her ne kadar "Söz konusu revizyon elektrik fiyatlarında artışa yol açacak büyüklükte olmayıp," ifadesi yer alsada 2013 yılı (13,8 Milyar kWh) değerleri göz önüne alındığında ilgili dağıtım şirketine iki yıl için yaklaşık 280 milyon kWh'lik bir kazanım sağlandığı görülmektedir. Dağıtım bölgeleri **için EPDK tarafından** belirlenmiş KKHO ile revize edilmiş değerleri ve gerçekleşmiş kayıp/kaçak oranları Tablo.3'te verilmektedir.

Tablo.3) Dağıtım bölgelerinin Kayıp/Kaçak Hedef Oranları, Revize Değerleri ve Gerçekleşmeleri

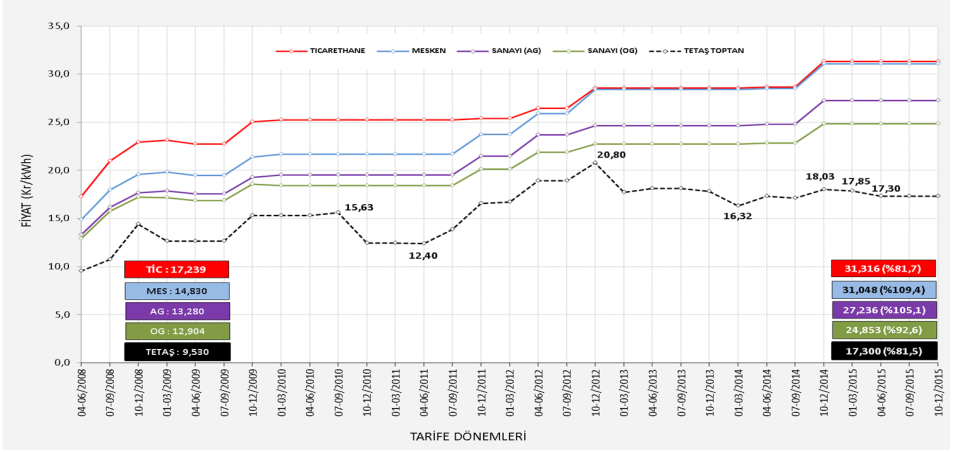
ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETİ	KKHO (%)		DAĞITIM ŞİRKETLERİ İÇİN BELİRLENEN KAYIP/KAKÇAK HEDEF ORANLARI (%)															
	2010		2011		2012		2013				2014				2015			
	Hedef	Gerçek	Hedef	Gerçek	Hedef	Gerçek	Hedef	Revize-1	Revize-2	Gerçek	Hedef	Revize-1	Revize-2	Gerçek	Hedef	Revize-1	Revize-2	Gerçek
ÖİCLE	36,83	65,25	60,96	71,37	50,63	70,70	42,06	71,07		75,03	34,93	59,03	71,07	74,15	29,01	49,03		
VANGÖLÜ	35,45	57,15	46,15	52,10	38,33	53,24	31,84	52,10		64,27	26,45	43,27	52,10	61,02	21,97	35,94	59,68	
ARAS	17,95	25,62	22,92	26,42	19,04	28,33	17,62	25,70		36,01	16,30	21,35		26,21	15,08	17,73		
ÇORLUH	11,70	11,96	10,90	11,42	10,39	11,43	10,15			9,43	10,15			9,05	10,15			
İRAT	10,95	12,58	12,59	11,45	11,65	11,40	11,11			9,54	10,59			9,51	10,09			
ÇAMLIBEL	8,74	7,01	7,72	9,39	7,36	8,11	7,02			7,58	6,92			7,73	6,92			
TOROSLAR	9,06	7,90	9,38	11,18	8,94	10,67	8,52	11,80	12,80	15,24	8,12	11,25	12,25	13,20	7,74	10,72		
MERAM	8,43	9,50	8,59	9,50	8,28	9,82	8,28			7,14	8,28			7,33	8,28			
BAŞKENT	8,23	8,22	8,46	10,26	8,07	9,78	7,88			7,90	7,88			7,68	7,88			
AKDENİZ	7,84	9,94	8,86	11,00	8,45	12,27	8,05			11,32	8,02			8,50	8,02			
GEDİZ	7,80	7,49	8,48	8,10	8,08	7,75	7,70			9,74	7,34			8,38	7,00			
ULUDAĞ	6,10	6,39	6,96	9,61	6,90	8,54	6,90			7,06	6,90			6,86	6,90			
TRAKYA	6,24	6,85	7,70	8,38	7,70	6,64	7,70			5,30	7,70			6,33	7,70			
AYEDAŞ	6,57	6,92	7,12	8,30	6,79	8,28	6,61			7,59	6,61			7,20	6,61			
SAKARYA	6,54	6,81	7,66	8,69	7,31	6,75	6,96			6,63	6,64			6,76	6,33			
OSMANGAZİ	6,48	6,92	7,21	6,93	7,21	8,07	7,21			7,86	7,21			7,81	7,21			
BOĞAZİÇİ	10,57	10,89	9,12	12,90	8,69	13,25	8,28	10,76		9,89	7,90	10,26		9,16	7,57	9,78		
KÇETAŞ	10,05	7,04	10,01	7,14	10,01	6,29	10,01			6,85	10,01			6,92	10,01			
ADM (MENÇERES)	7,49	8,65	9,80	9,52	9,34	9,14	8,90			7,61	8,49			7,92	8,09			
AKEDAŞ (GÖKSU)	11,76	7,31	10,03	7,42	10,03	6,96	10,03			6,71	10,03			6,79	10,03			
YEŞİLİRMAK	10,59	13,54	10,35	7,78	9,87	7,46	9,41			7,79	8,97			8,27	8,78			
TÜRKİYE TOPLAMI	10,88	15,68	15,00	18,01	13,00	18,03	12,00			17,91	11,00				10,00			
	Birinci (2006-2010) Uygulama Dönem		İkinci (2011-2015) Uygulama Dönem															

• Düzenlemeye tabi elektrik tarifeleri

Maliyet bazlı fiyatlandırmanın uygulanmaya başladığı tarihten başlamak üzere günümüze kadar geçen zamanı içeren ve yılda dört kez üçer aylık dönemler halinde EPDK tarafından onaylanarak yayınlanan düzenlemeye tabi elektrik enerjisi tarifeleri Grafik.4'te verilmektedir. Grafikte, dağıtım şirketlerine Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi (TETAŞ) tarafından temin edilen elektrik enerjisinin toptan satış fiyatları kesik çizgi ile yer almaktadır. TETAŞ tarafından dağıtım/perakende şirketlerine yapılan toptan satışlarda yapılan indirimlerin dağıtım/perakende satış şirketleri tarafından abonelere satışı yapılan elektrik enerjisi birim fiyatına yansıtılmadığı grafikte de açık olarak görülmektedir. 2013 yılı verileri göz önüne alındığında, dağıtım sisteminde kullanıma sunulan yaklaşık 175 milyar kWh elektrik enerjisinin 125 milyar kWh'nin kamu toptan satış şirketi olan TETAŞ tarafından temin edildiği bilinmektedir. TETAŞ'ın kuruluş

bazında yaptığı indirimler sonunda, bir yıllık bir dönemde şirketlerin (dağıtım/perakende satış) sadece toptan enerji alımından kaynaklı olarak elde ettikleri kazanımın boyutu da ortaya çıkmaktadır.

Grafik.4)- Tarifelerin Dönemsel Değişimi



2013 yılı verileri dikkate alındığında düzenlemeye tabi tarifelerde TE-TAŞ'ın toptan satış fiyatındaki 1 (bir) kuruşluk indiriminin dağıtım şirketlerinin yıllık enerji maliyetlerinde yaklaşık 1,25 Milyar TL'ye karşılık geldiği unutulmamalıdır.

- Genel aydınlatma tarifeleri (*)

27.07.2013 tarih 28720 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Genel Aydınlatma Yönetmeliği, genel aydınlatmayı "Otoyollar ve özelleştirilmiş erişme kontrollü karayolları hariç, kamunun genel kullanımına yönelik bulvar, cadde, sokak, alt-üst geçit, köprü, meydan ve yaya geçidi gibi yerler ile halkın ücretsiz kullanımına açık ve kamuya ait park, bahçe, tarihî ve ören yerlerinin aydınlatılması ile trafik sinyalizasyonunu" şeklinde, diğer aydınlatmayı da "genel aydınlatma kapsamında bulunmayan ışıklı reklam veya ilan panosu, dekoratif aydınlatma ve benzeri yerlerin tüketimleri" şeklinde tanımlamaktadır.

EPDK tarafından onaylanan düzenlemeye tabi tarife tablolarında da bu yönde değişiklik yapılmış ve 2013 yılının Temmuz ayından itibaren uygulanan tarife tablolarında aydınlatma tarifeleri iki ayrı grup altında fiyatlandırılmıştır. Her iki aydınlatma grubu içinde yer alan tarifelerin bileşenlerine göz atıldığında ilk zamanlarda kamuya ait olan genel aydınlatma tarifesi içinde PSH (Perakende Satış Hizmeti) bedeli yer almamasına karşılık bu bedelin enerji bedeline eklenerek nihai tarifelerin aynı seviyede tutulduğu, süreç içinde bu durumun düzeltildiği ancak bunun 2015

yılının Temmuz ayından itibaren uygulanan tarife tablolarında bozulduğu görülmektedir. Dönemler itibarıyla aydınlatma tarifelerinin yer aldığı Tablo.4'de de görüleceği üzere Temmuz/2015 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren tarifelerde her nedense kamuya ait genel aydınlatma tarifesindeki enerji bedeli (her ne kadar nihai bedel düşük kalsa bile) dağıtım şirketleri lehine daha yüksek tutulmuştur. Böylelikle, genel aydınlatma faturasını ödemek durumunda kalan başta ETKB olmak üzere Maliye Bakanlığı ve Belediyeler üzerinden dağıtım şirketlerine kaynak aktarına neden olunmuştur. Bu husus, nihai bedeli oluşturan bileşenlerden biri olan enerji bedeli ile sınırlı kalmamış ve Ekim 2015 tarihinde uygulamaya konulan tarife tablolarında nihai bedelin de yüksek tutulduğu görülmüştür.

Aynı direktten ve aynı hattan, aynı enerjiden beslenen biri dekoratif amaçlı aydınlatma diğeri de kamunun kullanımına açık cadde-sokak aydınlatması olan genel aydınlatma fiyatlarındaki bu çelişkinin açıklanması mümkün değildir. Ancak genel aydınlatma giderlerinin sıcak para olarak ETKB, Maliye Bakanlığı ve Belediyeler (veya İller Bankası) sağlandığı göz önüne alındığında bunun dağıtım şirketlerine kaynak aktarımı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. 2013 yılı verileri ile yıllık aydınlatma tüketiminin yaklaşık 3,84 Milyar kWh olduğu dikkate alındığında genel aydınlatma tarifesi üzerinden yapılan kaynak aktarımının yıllık bazda yaklaşık 35-40 Milyon TL olduğu görülmektedir.

Tablo.4) Dönemler İtibarıyla Aydınlatma Tarifeleri

DÖNEMİ	AYDINLATMA (FONSUZ NİHAİ) TARİFESİ						GENEL AYDINLATMA TARİFESİ					
	Enerji Bedeli (krş / kWh)	K/K (krş / kWh)	Dağıtım (krş / kWh)	PSH (krş / kWh)	İletim (krş / kWh)	Fonsuz Tarife (krş / kWh)	Enerji Bedeli (krş / kWh)	K/K (krş / kWh)	Dağıtım (krş / kWh)	PSH (krş / kWh)	İletim (krş / kWh)	Fonsuz Tarife (krş / kWh)
01-03/2012	13,2736	3,9713	4,1898	0,3876	0,8362	22,6585						
04-06/2012	15,1077	4,3655	3,9894	0,4006	0,8658	24,7290						
07-09/2012	15,1077	4,3655	3,9894	0,4006	0,8658	24,7290						
10-12/2012	16,3100	4,7577	3,9694	0,3940	0,8509	26,2820						
01-03/2013	16,3100	4,7577	3,9694	0,3940	0,8509	26,2820						
04-06/2013	16,8300	6,0571	2,2804	0,4454	0,6691	26,2820						
07-09/2013	18,2762	4,3731	2,4633	0,4489	0,7205	26,2820	18,7251	4,3731	2,4633	0,0000	0,7205	26,2820
10-12/2013	17,9824	4,7584	2,3919	0,4388	0,7205	26,2920	18,4212	4,7584	2,3919	0,0000	0,7205	26,2920
01-03/2014	18,2115	3,6701	2,9746	0,5690	0,8668	26,2920	16,8896	3,6701	2,9746	0,0000	0,8668	24,4011
04-06/2014	17,9670	3,8030	2,9929	0,7585	0,8706	26,3920	17,9245	3,8030	2,9929	0,0000	0,8706	25,5910
07-09/2014	18,1923	3,6405	3,0572	0,6075	0,8945	26,3920	17,7175	3,6405	3,0572	0,0000	0,8945	25,3097
10-12/2014	19,1016	5,0878	3,0320	0,8377	0,8903	28,9494	18,6592	5,0878	3,0320	0,0000	0,8903	27,6693
01-03/2015	18,9707	4,4339	3,9303	0,7397	0,8748	28,9494	18,4730	4,4339	3,9303	0,0000	0,8748	27,7120
04-06/2015	18,7619	4,3319	3,9656	0,9952	0,8949	28,9495	17,9038	4,3319	3,9656	0,0000	0,8949	27,0962
07-09/2015	17,2801	6,0417	4,0369	0,6916	0,8992	28,9495	17,9038	6,0417	4,0369	0,0000	0,8992	28,8816
10-12/2015	16,9948	6,0388	4,2425	0,7233	0,9501	28,9495	17,9038	6,0388	4,2425	0,0000	0,9501	29,1352

- Dağıtım ve perakende faaliyetlerinin ayrıştırılması (**)

Elektrik dağıtım şirketlerinin II. Uygulama (2011-2015 yılları) Dönemindeki gelir tavanının belirlenmesine de etken olan dağıtım ve perakende

satış faaliyetleri için ihtiyaç duyulan düzenlemeye esas net yatırım harcamaları, EPDK tarafından onaylanarak 31.12.2010 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 2011-2015 yılları için belirlenen harcama tutarı miktarlarında doğal olarak küçük sapmalar olmakta ve EPDK bu değişiklikleri de revize ederek söz konusu faaliyetlerin sürdürülmesini sağlamaktadır.

EPDK'nın; 27.09.2012 tarih 28424 sayılı Resmi Gazete yayınlanan 12.09.2012 tarih 4019 sayılı Kurul Kararı ile *"dağıtım ve perakende satış faaliyetlerinin dağıtım şirketleri tarafından 01/01/2013 tarihinden itibaren ayrı tüzel kişilikler altında yürütülmesi"* kararlaştırılmıştır.

Dağıtım şirketleri de bu karar doğrultusunda 01.01.2013 tarihinden itibaren perakende satış şirketlerini ayrıştırarak faaliyetlerini iki ayrı şirket bünyesinde yürütmeye başlamışlardır. Perakende satış şirketleri de, EPDK tarafından onaylanarak 31.12.2010 tarihinde yayınlanan düzenlemeye esas net yatırım harcamaları kapsamında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bazı perakende satış şirketlerinin söz konusu yatırım harcamalarına ilişkin değişiklikleri 2014 yılının sonunda revize edilerek Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 2014 yılı sonunda yapılan revizelere karşın bazı perakende satış şirketlerinin 2015 yılı sonunda da düzenlemeye esas yatırım harcamalarının revize edildiği görülmüştür. Bazı perakende satış şirketleri için 2015 yılı içinde tekrar revize edilen söz konusu değişiklikler Tablo.5'te de görülmektedir.

Tablo.5) Perakende Satış Hizmeti Faaliyetine İlişkin Düzenlemeye Esas Net Yatırım Harcaması

DAĞITIM ŞİRKETİ	RESMİ GAZETE TARİHİ	KURUL KARARI TARİHİ	KURUL KARARI SAYI	2011	2012	2013	2014	2015	TOPLAM HARCAMA (TL)	{+/-} FARK (TL)
ÇAMLIBEL	09.11.2015	05.11.2015	5854-1	1.970.617	1.970.617	370.617	1.141.048	7.663.339	13.116.238	6.418.605
	13.12.2014	04.12.2014	5337-6	1.970.617	1.970.617	370.617	1.141.048	1.244.734	6.697.633	
	31.12.2010	28.12.2010	2988	1.970.617	1.970.617	1.970.617	1.970.617	1.970.617	9.853.085	
ULUDAĞ	09.11.2015	05.11.2015	5838-6	6.391.864	6.391.864	2.736.864	2.736.864	10.099.655	28.357.111	6.962.791
	13.12.2014	04.12.2014	5337-7	6.391.864	6.391.864	2.736.864	2.736.864	3.136.864	21.394.320	
	31.12.2010	28.12.2010	2983	6.391.864	6.391.864	6.391.864	6.391.864	6.391.864	31.959.320	
CLK BOĞAZIÇI	09.11.2015	05.11.2015	5854-4	10.541.905	10.541.905	5.270.952	5.270.952	23.994.525	55.620.239	18.723.573
	13.12.2014	04.12.2014	5337-1	10.541.905	10.541.905	5.270.952	5.270.952	5.270.952	36.896.666	
	31.12.2010	28.12.2010	2992	10.541.905	10.541.905	10.541.905	10.541.905	10.541.905	52.709.525	
AKDENİZ	23.10.2015	15.10.2015	5825-4	4.223.081	4.223.081	3.223.081	3.223.081	10.534.708	25.427.032	7.311.627
	25.12.2014	18.12.2014	5365-1	4.223.081	4.223.081	3.223.081	3.223.081	3.223.081	18.115.405	
	31.12.2010	28.12.2010	2977	4.223.081	4.223.081	4.223.081	4.223.081	4.223.081	21.115.405	
YEŞİLIRMAK	09.11.2015	05.11.2015	5854-2	4.041.400	4.041.400	4.041.400	4.041.400	12.918.560	29.084.160	8.877.160
	20.12.2014	10.12.2014	5353-3	4.041.400	4.041.400	4.041.400	4.041.400	4.041.400	20.207.000	
	31.12.2010	28.12.2010	2991	4.041.400	4.041.400	4.041.400	4.041.400	4.041.400	20.207.000	
KCETAŞ	09.11.2015	05.11.2015	5838-5	1.447.509	1.447.509	947.509	1.397.509	4.771.252	10.011.288	3.323.743
	31.12.2010	28.12.2010	2987	1.447.509	1.447.509	1.447.509	1.447.509	1.447.509	7.237.545	

2015 yılının sonuna çok kısa bir süre kalmışken ve yıllık harcamasının çok

üzerinde bir harcamayı içerecek şekilde yapılan bu değişiklikleri anlamak mümkün değildir. Bu kadar kısa sürede ve böylesine yüksek harcamalarla yapılacak yatırımın ne olduğu da belli değildir. Benzer yatırım ihtiyacı diğer perakende satış şirketlerinde de var mıdır? Yoksa neden ortaya çıkmamıştır. Bu soruların yanıtları belirsizdir. 6 şirket için yapılan söz konusu değişikliğin toplam maliyeti olan 51.617.499TL'nin de tarifeler üzerinden kullanıcılara yansıtılacağını hatırlatmak yerinde olacaktır.

Yazılı basında son zamanlarda yer alan haberlerde yer aldığı üzere, elektrik dağıtım şirketlerinin ortak sesi olan ELDER (Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği) Başkanının tarifelere zam isteyen açıklamaları da, 2016 yılının zam ile açılacağını habercisi olmaktadır.

• *Elektrik ve İklim Değişikliği Vergisi*

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından Temmuz/2015 ayında kamuoyunun görüşüne açılan Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı Taslağında yer aldığı üzere ve taslak her hangi bir değişiklik yapılmadığı sürece elektrik enerjisi kullanıcılarına "Elektrik Vergisi" ile "İklim Değişikliği Vergisi" adı altında yeni vergilerin getirilmesinin planlandığı anlaşılmaktadır.

Elektrik vergisi "Tüm elektrik tüketicilerine" olmak üzere, son tüketiciye sunulan elektrik miktarı üzerinden ve ticari amaçlı kullanım için Megawat Saat (MWh) başına 1,5 ABD \$, ticari olmayan kullanım için de MWh başına 3 ABD \$ olması öngörülmektedir. Dolayısı ile bu verginin MWh başına mesken abonelerine 3 ABD \$ olarak, mesken dışı abonelere de 1,5 ABD \$ olarak uygulanması söz konusu olacaktır.

Bu vergi ile enerji fiyatına yapılacak bir zam enerji tüketiminin gelişmesi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olacak ve enerji fiyatında yapılacak bir birimlik artışın enerji tüketimi üzerinde yüzde 0,729 oranında azaltıcı etkiye sahip olacağı hesap edilmektedir.

Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı Taslağında öngörülen diğer bir vergi türü ise iklim değişikliği vergisidir. Mesken abonelerinin, ticari olmayan amaçlarla ihtiyaç duyan vakıflar ve hayır kurumları ile çok az miktarda enerji tüketen ticari abonelerin kapsam dışında tutulduğu "Sanayi ve hizmetler" sektöründe yer alan elektrik enerjisi kullanıcılarına uygulanması düşünülen iklim değişikliği vergisinin MWh başına 8 ABD \$ olarak uygulanması öngörülmektedir.

Uluslararası danışmanlık firmalarının oluşturduğu konsorsiyum tarafından Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğünün işbirliği ile hazırlanan "Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı Taslağı" uygulanabilir haliyle yayınlandığı ve söz konusu vergileri de

içinde barındırdığı taktirde yeni vergilerle abonelerin elektrik faturalarındaki artış da kaçınılmaz olacaktır.

Sonuç

Elektrik enerjisi; insan yaşamının zorunlu bir ihtiyacı, ortak bir gereksinim olarak toplumsal yapının vazgeçilmez bir ögesidir. Sosyal devlet anlayışında tedarik ve sunumu kamusal bir hizmeti gerekli kılar.

Elektrik enerjisinde üretim, iletim ve dağıtım faaliyetleri arasında organik bir bağ söz konusudur. Bu nedenledir ki, bu üç faaliyet alanının eş zamanlı ve merkezi bir planlama anlayışı içinde yürütülmesi zorunludur.

Elektrik enerjisi ile ilgili faaliyet alanlarında;

- *Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretimi de olsa*
- *Çevresel ve sosyal etkileri itibarıyla sorunsuz,*
- *Kültür ve tabiat varlıklarını koruyan,*
- *Bireysel ve toplumsal haklara karşı saygılı,*
- *Nükleer macera peşinde koşmayan,*
- *Özelleştirme, taşeronlaştırma ve*

İş güvencesinden yoksun çalışma koşullarından arınmış,

- *Toplumsal yararı ve yeniden kamusalılığı,*

esas alan politikalar hedeflenmelidir.

SON NOT:

(*) : Genel aydınlatma tarifeleri için yukarıda anlatılmaya çalışılan çelişki ve uygulamalar, EPDK'nın 2016 yılının birinci çeyreği (01.01.2016-31.03.2016) tarifelerinde ortadan kaldırılmış ve anlaşılabilir bir duruma getirilmiştir.

(**) : Dağıtım ve perakende satış faaliyetleri için altı perakende şirketine kaynak temini anlamına gelen EPDK kararları sempozyumun yapıldığı tarihi takip günlerde de devam etmiş ve benzer kararlar iki (15.12.2015 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Karar ile AKEDAŞ ve 25.12.2015 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Karar ile ARAS) perakende şirketleri için de alınmıştır.

Perakende satış hizmeti faaliyetine ilişkin düzenlemeye esas net yatı-

rım harcamaları bu şekilde artırılan 8(sekiz) şirketin yatırım harcamaları; Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. için 18.12.2015 tarihli EPDK Kararı ile diğer 7 (yedi) şirket için de 31.12. 2015 tarihli 3.Mükerrer Resmi Gazetede yayınlanan EPDK Kararları ile daha önceki normal seviyelerine çekilmiştir.

EPDK'nın kısa süre içinde böylesine çelişkili kararlar almasının arkasında hangi gerekçeler vardır bilinemez fakat sorunlu bir uygulama yaratacak yanıltan dönüşmüş olması sevindiricidir. Umulan odur ki söz konusu anlamsız yatırım harcamalarına 2016 yılı tarifelerinde yer verilmemiştir.

Bülent Damar (Başkan): Olgun Bey’e çok teşekkür ediyoruz bu anlattıklarından dolayı. Ama biraz daha anlatsaydı, herhalde hepimiz ağlamaya başlayacaktık, geleceğimizin ne olacağını bilemeyeceğimizden.

Olgun Sakarya: Ama Sayın Başkanım, ben zaten başta “getirdikleri değil, götördükleri” diyerek sizi bir anlamda uyarmaya çalıştım.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkürler.

Dördüncü konuşmacı olarak, Meteoroloji Mühendisleri Odası adına konuşacak olan Sayın İsmail Küçük’ü kürsüye davet ediyorum. İsmail Bey bize su ve enerji ilişkisini anlatacak.

Buyurun İsmail Bey.

Su'dan Enerji mi? Ama Nasıl?
İsmail Küçük- Meteoroloji Mühendisleri Odası



Özgeçmiş: 1987 İstanbul Teknik Üniversitesi, Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi, Meteoroloji Mühendisliği bölümünden lisans derecesini aldı. 1991 yılında aynı üniversitenin Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, Klimatoloji ve Meteoroloji bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 1989-1991 yılları arasında İstanbul Üniversitesi çalışmalar yapan Küçük 1990'dan beri kamu sektöründe su ile ilgili çalışmalar yürütmektedir. Su hukuku, hidroloji, su ve çevre ilgi alanlarıdır.

Su'dan Enerji mi? Ama Nasıl?

Bu programa ben son anda dâhil oldum. "Suyu bize tekrar bir anlat" dediler. Aslında suyu değil, "HES'i anlat" dediler, "HES'leri anlat" denildi. Ben de bugüne kadar bu konuda... Önce şunu söyleyeyim: Meteoroloji mühendisiyim. Bu hidrolik santralleri çalıştıran, çalışmasını sağlayan suyla ilgileniyorum, çalışıyorum. 25 yılı aşkın bir süredir bunun ölçümünden projelendirilmesine kadar bütün aşamalarında görev aldım. Yani bununla ilgili epeyce bilgim var, bunu söyleyeyim. Biraz övünelim. Hocam diyordu ya, "Mütevazı davranmayın" diye, ben de bunları söyleyeyim.

Ama öyle bir yere geldik ki, artık ne söylemem gerekiyor bu HES'leri anlatırken; ne demem gerekiyor ne anlatacağım diye düşünmeye başladım. "Buradan bir enerji üretecekler" deniliyordu. Ben de, onun için, "Sudan Enerji mi? Ama nasıl?" diye sordum. Bunun için başlığı böyle koydum. Yani neden? "Sudan enerji mi istiyorsunuz; aman ha" demeyelim ya da diyelim, ama nasıl?

Değerli arkadaşlar, su şöyle bir şey: Herkes kendi alanında bir şey yaparken, onun ne kadar önemli olduğunu anlatmaya başlar. Suyu da başlayınca, "İlk canlının oluşumu o kadar şeydi ki. Eğer su olmasa biz yokuz, yandık, bittik, perişanız. Su yoksa var ya... Onun için su çok önemli ha." Hep böyle başlarız konuşmalarımıza. Bunun üzerinden başka bir şey söylemeyiz. "Su o kadar önemli, o kadar önemli, o kadar önemli." Biz de inanırız; "Vay be, su çok önemliymiş. Aslında bu dini kitaplarda bile geçiyor, kutsal kitaplarda geçiyor, her yerde geçiyor" falan.

Ben de diyorum ki, burada söylenmedik laf yok suyla ilgili. Peki, bunlar saymakla bitirmedikine göre... O zaman da biz şuna bakıyoruz: Ben, meteoroloji mühendisiyim. Bu su nasıl bir işten geliyor? Bu, herkesin bildiği bir şey. Yağmur yağıyor, derelere akıyor, birikiyor falan. Su böyle bir şey. Yani bir döngü halinde, bir yerde sabit olarak durmuyor bu ve hiçbir zaman bir kişi bir suda iki kez yıkanamıyor. Böyle bir durumu var suyun. Böyle bir döngünün içerisindeyiz. İşte siz bu döngüye belli yerlerde müdahale edebiliyorsunuz, bu müdahalenin içerisinde bundan enerji almaya çalışacaksınız. Peki, bunlar nasıl çalışıyor?

Bunu yaparken de, diyoruz ki, sudan bir enerji elde edeceğiz. Ama bir de suyun kullanımı var, yani suya erişim var. Nasıl bir suya erişim? Sağlıklı ve kolay erişilebilen bir su. Yani enerjiye gelmeden önce bunu söylemek istiyorum. Her vatandaşın, herkesin, her canlının sağlıklı ve kolay erişilebileceği bir su hakkı olması lazım. Buradan bakmak gerekiyor. Eğer buradan

bakmazsak, “Su çok önemli yahu, bütün kutsal kitaplarda yazıyor” falan deyip gideriz.

Peki, su nerelerde kullanılıyor? Baktığımız zaman, suyun kullanılmadığı hiçbir yer yok. Su, bir sürü şeyler yapıyor kentlerin içerisinde. Mesela, kentlerimizi su altında bırakabiliyoruz. Yani su derken, su önemli derken, suyun yaptığı başka işler de var. Yani biz suyu enerji alanında konuşurken, bunları da konuşmak gerekiyor. İstanbul gibi bir kentte, bir bakıyorsunuz, kent su altında kalabiliyor.

Peki, suyun kullanıldığı yerlere, alanlara bakıyorsunuz. Enerji üreteceğiz diyorsunuz ya. Bir şey üretiyorsunuz, üreteceksiniz. Bakın, burada bir enerji var. Bu çocuğu da burada beslemek zorundasınız, yani bu çocuğun da suyunu vermek zorundasınız. Tarımsal alana da suyu vermek zorundasınız. Burada yetişen domatese, bibere de vereceksiniz.

Hemen şunu söyleyeyim: Ben rakamlardan uzak konuşacağım, onu söyleyeyim. Bu sunumumda rakam yok denecek kadar az. Bu şekilde anlatmaya çalışacağım. Daha kolay anlaşılsın diye bunu yapacağım. Birkaç tane rakam olacak sadece.

Bakın, bunlar aslında enerji kaynakları. Yani şu domates de bir enerji kaynağı. Bu insan bunu yiyecek ki enerjisi olsun. Bu enerjisi olmadan yaşayamaz ki. Biz şu anda bir enerjiyi dönüştürüyoruz. Yani illa elektrik enerjisiyle mi hareket edecek insan? Hayır. İnsan bununla hareket etmiyor, yediği besinle hareket ediyor. Bunlara da su lazım. Hangi su lazım? Bunlara da temiz su lazım. Her suyla da tarımsal faaliyet yapamazsınız. Bunları da ortaya koymak gerekiyor.

Peki, neler var? Balık da var. Derelerimizdeki, kentlerimizdeki, yakın coğrafyamızdaki, balık üretim tesislerindeki balıklarımızı yok edeceğiz, sonra da başka bir yerden balık getireceğiz. O balıkları getirmek için de enerji harcanacak. Yani buna da bakacağız. Demek ki başka bir şekilde bakmak lazım. Bu balığa da enerji lazım yetişmesi için. Onun da enerjisi suyla geliyor. Buna bakacağız.

Peki, başka neler enerjiyle gidiyor? Böyle kocaman kocaman kentler, fabrikalar. Bunların hepsi suyla çalışıyor, su kullanılıyor.

Bunları HES'ler de kullanıyor. Bakıyorsun, su, hidrolik santralde de kullanılıyor. Termik santralde de kullanılıyor, sanayide de kullanılıyor, nükleer santralde de kullanılıyor. Her yerde kullanılıyor. Yani demek ki, su, sadece hidrolik enerji üretmek için kullanılmıyor, başka enerji kaynaklarının üretilmesi için de kullanılıyor.

Yıllar önce biz şöyle bir şey söylüyorduk: “Bu HES uygulamaları bütün olarak değerlendirildiğinde, kamu yararı yok” diyorduk. Yıllar önce bunu söylüyorduk. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin bütün belgeleri açıldığı zaman, bunları söylediğimizi görürsünüz. “Bunda kamu yararı yoktur, geri dönülemeyecek işlemler yapılmaktadır” diyorduk. Ama şunu söyleyeyim: Bu belgelerin içinde, “HES yapılmasın” diye bir ifade de yoktu. Buna değineceğiz. Önce bu yapılanın ne olduğunu anlatmaya çalışıyorum.

Peki, bunlar yapılırken, enerji belgeleri yayınlanıyor ve bunlarda enerji hedeflerinden bahsediliyor, bir hedefimiz oluyor. Nedir bu hedefler? Yerli kaynaklarımızı en etkin biçimde kullanarak enerjide arz güvenliğini sağlamak, enerjide dışa bağımlılığımızı azaltmak. Peki, dün ve bugün bütün konuşmacı arkadaşlarımızın burada söylediği rakamlar vardı; böyle bir şey var mı? Böyle bir şey yok. Böyle bir şeyin olmadığını da görüyoruz.

Tekrar dönelim başa. Biz enerjiyi nerede kullanıyoruz, suyu nerede kullanıyoruz? Her yerde kullanıyoruz ve dönüp diyoruz ki, ülkemizin hidrolik potansiyeli var, o potansiyeli önümüze koyuyoruz.

Bu, yıllar önce yapılmış bir çalışmadır. Belirli rakamlar ortaya atılmıştır. Bu rakamlar üzerinden... Hidrolik santral yapılması için gerekçe oluşturulacak ya; “Bakın, bizim bu kadar potansiyelimiz var, bu potansiyeli kullanmamız gerekir. Bunu kullanmazsak olur mu? Ayıp olur. Bakın, bu kadar, bu kadar milyar kilovat/saat enerji üreteceğiz” teorileriyle ortaya çıkarak, “Daha biz hâlâ bunları geliştiremedik” noktasından hareketle birtakım işler yapılmaya çalışılmaktadır.

Peki, doğru mu söylüyorlar acaba? Buna bakalım.

Aslında hidrolik enerji üretiminin toplam enerji üretimi içindeki payı yüzde 16-25 arasında değişiyor. Dün gösterilen yüzde 20’li bir rakam vardı; o, daha Ekim ayını kapsadığı içindir, Kasım-Aralık ayları eklendiği zaman o da 25’in altına inecek.

Neyle ilgili değişiyor bu? Buradaki değişkenlerin bir tanesi, siz güvenilir enerji alanında değilsiniz, özellikle nehir tipi HES’lerde değilsiniz. Bunu görmek lazım. Çünkü su varsa bunu üreteceksiniz. Böyle bir durum ortaya geliyor.

Peki, ne oluyor buna gelirken?

Hidrolik santral, bir su yapısıdır, Baraj ya da regülatör şeklinde yapılacaktır. Peki, ne oluyor burada? Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü diye kapatılan bir genel müdürlük vardı. Bu genel müdürlük, 2011 yılında,

bir gecede çıkarılan kanun hükmünde kararnameyle, sabah görevleri ellerinden alındı, gece yarısı da, saat 23.55'te de kapatıldı, tekrar yayınlanan Resmi Gazete'de yayınlanarak kapatılan bir kurum. Bu kurumun dediğine göre, bir su yapısını yapacaksanız, 20 yıl sürecini gerektiren ölçüm gerekiyor orada. Yani şunu diyemezsiniz: "Ben geldim derenin kenarına, burada bir tane su yapısı yapacağım." Bunu diyemezsiniz. 20 yıllık bir işlem yapmanız gerekiyor, 20 yıl ölçmeniz gerekiyor. Eğer onu gerçekten mühendislik yapısı olarak yapacaksanız, ondan doğru dürüst bir verim alacaksanız, rantabl olarak işletecekseniz, buradan ne üretebileceğinizi görmek istiyorsanız, 20 yıllık çalışma yapmanız gerekiyor.

Peki, 4628'den sonra böyle bir şey oldu mu? Hayır, kesinlikle yok. Rakamların çoğu saçma, uydurma projeler ortaya çıkmıştır. Onun için zaten HES bataklığına dönüşmüştür Türkiye. Bunlardan yoksun bir çalışma sonucunda bu noktalara gelmiştir.

Bize bir şey koyarlar; derler ki, "Bazı ülkelerdeki hidrolik potansiyeller şöyledir, geliştirilmesi lazım. Türkiye'de de yüzde 24'ünü kullanıyor" falan. Bakın, az önce söyledim ya, 400 küsur milyardan 150 milyar gigavatlık, rakamları telaffuz edemiyorum, bu kadar büyük; "Bizim bunları geliştirmemiz lazım." Şu anda Türkiye'deki üretime geçmiş olan HES'lere baktığımız zaman, artık çoğu bitmiş durumda. Kimse kusura bakmasın. Şunların hepsini toplasanız, mevcut üretimin içerisinde bu değerlere ulaşamazsınız. Yani bu verilmiş olan rakamların hepsi aldatma rakamlardır, hiçbir tanesi doğru rakamlar değil. Bunların revize edilmesi lazım.

Peki, bu değerler yok mu? Evet, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin HES Raporunda, yıllar önce yayınlanan HES Raporunda bunlar var, bunlar söylendi; "Bunlar var, bunlar olacak" denildi, bugün de yaşıyor. Diyoruz ya, keşke bu dediklerimiz doğru çıkmasa. Ama maalesef, denilenler doğru çıktı.

Şimdi bunu karşılaştırıyorsunuz. Yahu arkadaş, iyi, güzel de, belli ülkeleri karşılaştırırken... Yani Amerika, Norveç, Kanada, Türkiye. Yahu, iklim yapılarına bakın, coğrafi durumlarına bakın. Ne ile neyi karşılaştırıyorsunuz Allah aşkına? Bunun ayrıntısına girmeyeceğim, uzun sürer. Ama bunların arasındaki karşılaştırmaların da hiç doğru bir karşılaştırma olmadığını söylemek istiyorum.

Peki, nedir bu, yani ne oldu? İlk 4628'den sonra 6446'yı yaptılar. Peki, ne oldu, ne değişiyor? Buna baktığımız zaman, aslında bütün yapılan şeylerin teorik işler üzerinden yapıldığını söylemek gerekiyor. Ama yanlış teoriler üzerinden, yanlış rakamlar üzerinden.

Arkadaşlar dediler ki, “HES’te su tükenir mi?” Doğru demişler. Fizik kanunlarına göre madde tükenmez; bir yerden bir yere gider. Tükenmiyor yani, HES’ler suyu tüketmiyor. Bunu kim söylüyorsa, yalan söylüyor; ben buna katılıyorum, doğru söylüyorlar.

Peki, ne oluyor? HES’i yaparken bir nehrin üzerine, bir su alma yapınız var. Bunu alıyorsunuz oradan, başka bir yere getiriyorsunuz, oradan da havuzdan tesise, enerji üretiyorsunuz. Peki, bu arada ne oluyor? Bu arada su olmuyor. Bakın, su yine tükenmemiş, su sadece burayı bypass etmiş. Yani bypass etmiş, su tükenmemiş. Bunları da doğru kullanmak gerekiyor. Yani bazı ülkeyi karıştıranlar, “Suyu tükettik” deyip duruyorlar. Böyle şey olmaz. Burada, bu arada su yok, bypass etmiş. Yani fizik kanunlarına aykırı şeyler söylemeyelim.

Peki, suyun kullanımlarına baktığımız zaman, bunu neye göre bakacağız? Bu hususu biraz hızlı geçeceğim. Burada toplumsal faydaya bakmak gerekiyor. Yani burada yapılan işler aslında noktasal fayda getiriyor.

“Nerede HES varsa, orada sıkıntı var” pankartlarını görmeye başladık.

Şöyle bir şey söyleniyor; bu soru sürekli geliyor da, belki de gelmesin diye ben önünü kesiyorum: “Yahu arkadaş, bu HES’lere karşı mücadele edenler, bunlar yanlış falan diyorlar da; bu HES’leri yapanların hepsi yanlış iş mi yapıyorlar, hiç doğru iş yok mu?” Belki doğru olanı vardır; ama insanların buna karşı çıkması, tepki koyması kadar insani bir şey yoktur. Çünkü her şey yanlış olduğu için, “Bunun doğrusu da olamaz” diye düşünüyorsun. Bu, insani bir şey. Yani doğrudan tepki veriyorlar, ne olursa olsun. Benim mahalleme yol bile yapacaklarsa, ben tepki duyuyorum; çünkü bir şey çıkıyor bunun altından. Ben, onun için, bu HES’lerle ilgili bütün mücadelelerin aslında çok haklı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bütün sürece baktığımız zaman, orada gösterilen tepki insani bir tepkidir. Bu insani tepkileri de kimse reddedemez diye düşünüyorum.

Peki, bunlar yapılırken ne yaptılar bunlarla ilgili? HES’lerle ilgili bütün süreçleri kurulu güç üzerinden yapmaya başladılar. Bizim bir Bakan vardı; dedi ki, “Biz ufak dereleri mahvettik, mahvediyoruz bu HES’lerle beraber. 10 megavattan daha küçük HES’lere izin vermeyelim.” Böyle bir şey söyledi. “Günaydın” mı diyeceğiz? Hayır, bu da yanlış. Bakın, bu dediği de yanlış. Niye vermeyelim kardeşim; verilmesi gereken yer var, yapılmaması gereken yer var. Bu da yanlış yani. Ama mahvettikleri konusunda doğru söylüyor, hepsini mahvettiler çünkü.

Peki, ne oldu sonrasında?

Bu HES'lerle ilgili, elektrik üretim faaliyetlerinde bulunmak üzere su kullanma hakkı antlaşmaları yapılmaktadır. Su kullanım hakkı antlaşması nedir? Yani diyor ki, siz bir yerde HES yaparsanız, burayla ilgili; yanlış ya da doğru, yani o 20 yıllık işler yapılmış, yapılmamış, mühendislikler yapılmış, yapılmamış, toplumsal fayda falan, hiç önemli değil; sonuçta burada boruları döşediniz, buradan su gelirse, burayla ilgili 20 yıl süresince, içme suyu dışında hiçbir şeye kimse karışamayacak. Yani oradaki su sizin hakkınız olarak enerji üretiminde kullanılacak. Bu şekilde suları vermeye başladılar. Artık oradaki tarımsal sulamaya bile su alırken izin almak zorunluluğu geldi.

4628 süreci, yeni haliyle 6446 süreci başladı. Peki, burada ne var? Lisanssız HES'ler gündeme geldi. Lisanssız HES'ler ne? Artık bu HES sürecinden daha beter bir süreç bu. Yani siz bunu ne kadar yönettiniz, ne yaptınız da, bir de lisanssızlar geldi. Bunlar 1 megavatın altında, Bakanlar Kurulu kararıyla 5 megavata kadar çıkarılabiliyor falan. Bunlarda hiçbir süreç yok böyle; ÇED süreci yok, bilmem ne yok. Bir yerde dereyi alacaksın, boruları döşeyeceksin, bitti bu iş ve bunun sayısı en az 10 bin.

Elektrik İşleri Etüt İdaresi kapanmadan önce, orada yazmış olduğum bir makale vardı; o makalede yazmıştım, bu HES sayısı en az 10 bin olur diye. Bu sayıyla beraber en az 10 bin.

Yahu, neyi doğru yönettiniz de, bunu getiriyorsunuz! Ama baktığınızda, durum bu.

Türkiye'de bir kullanılabilir su miktarımız var, ölçülen. Nedir bu? Yaklaşık 60 milyar metreküp ile 200 milyar metreküp arasında değişiyor bu, su potansiyeliniz. Yani sizin enerji sağlamada, içme suyunda sıkıntıya girdiğiniz yıllarınız da olur burada. 200 ile 60 milyar metreküp arasında değişirken, bunların havzalara göre değişimleri de çok farklıdır. Arkasından, Türkiye'de su tüketen yerlere bakıyorsunuz, termik santraller...

Termik santralleri savunuyorum anlamında anlaşılmasın. Ama bir gerçeği anlatmaya çalışacağım. Bu termik santraller, en çok su tüketen, su talebi olan en büyük tesislerden bir tanesi şu anda. Çünkü Türkiye bir planlamaya girmiş, bir planlama talepleri var; diyor ki, "Yerli kömür kullanarak termik santral yapacağım." Tamam, yapacaksınız; buyurun, yapın. Peki, hangi suyla yapacaksınız? Türkiye'deki kömür santrallerinin potansiyel alanlarına baktığınızda, şöyle bir grafik var. Bunları madenciler yayınlamış. O grafiğin üzerine de Türkiye'nin havzalara göre su potansiyelini koymaya çalıştım. Sular ile kömürler örtüşmüyor. O termik santrallerin kurulacağı yerlere su lazım. O suların olduğu yerlerde içme suyu ihtiyaçları var, sulama suyu ihtiyaçları var ve HES'ler kurmuşsunuz. Aslında bu

termik santrallere de su yok. Yani buna baktığımız zaman, şu coğrafyanın içerisinde birisi “Termik santral kuracağım” dediği zaman, su yok. Nükleer santral kuracaksınız. Nükleer santrale nereden su bulacaksınız; denizin dışında başka su yok.

“Peki, ne yapacağız şimdi, biz ne yapıyoruz?” diye soru soruyorum kendimize. Sadece soru soruyorum. Ben bunun karşılığını bilmiyoruz. Yani şu anda Türkiye coğrafyasına dönün, bunları tek tek koyun, nerede ne olduğunu bulamazsınız. Su yok, yeterli değil.

Aslında biz ne yapmışız? Bütün mevzuatla elimizi kolumuzu bağlamışız. Hiç kimseye su veremiyoruz. O zaman, ne yapmaya çalışıyoruz? Diyoruz ki, bakın, sadece türbinlerde sudan elde edilen enerji olarak değerlendirilmeyelim her şeyi, böyle anlaşılmasın bunlar. Başka enerjiler de var. Domatesimize, biberimize, bunlara da su lazım. Önceleri bunları kamu yapardı, kamu işletirdi, kâr amacı yoktu, bir planlama içerisindeydi, gerekirse o termik santrallere de su kalırdı, içme suyuna da kalırdı, tarımcı ile öbürü kavga etmezdi ve böyle bir süreç yaşanırdı.

Bunun bir de ÇED süreci var. Ben bu ÇED süreçlerine fazla dokunmadan, bunu hızlı gideceğim. Çünkü zaman yok. Ama aslında bu ÇED süreci tamamen uyduruktur. Burada anlatıldı bunlar; bu ÇED raporlarının hiçbir tanesi gerçeği yansıtmaz. Bir coğrafyanın üzerine kurulacak olan bir tesis için megavat kurulu güç üzerinden işlem yapılmaya çalışılır. Yani sonuçta bir coğrafyanın üzerine yapacak olduğunuz bir tesisin kurulu gücü 10 olsa ne olur, 5 olsa ne olur; aynı yere aynı makineyi sokacaksınız, aynı boruları alttan geçireceksiniz. Böyle bir şey olmaz. Yani bunlar saçma sapan şeyler. Bununla ilgili yönetmelik değiştirildi, en son noktada bunları megavatları düşürüldü. Ama söylüyorum, en az 10 bin tesisin geleceği kesin. Zaten ÇED’ler böyle hazırlanıyor, bakkal dükkânı gibi yani, garantili. Zaten gidip ÇED verdiğiniz aman, bir firmaya veriyorsunuz ya, o ÇED’ler için hazırlığı geçiremezseniz size zaten ÇED vermezler. Garantili yapılır bunlar, paranızı alamazsınız yoksa bunlar geçecektir. Bunlar birbirinin kopyalarıdır. Zaten ÇED dediğiniz şey taahhütlerden ibarettir, sadece taahhüt yapılır. “Şunlar yapılacak, bunlar yapılacak, şu yönetmelik olacak, bu olacak” falan. Hepsi hikâyedir, hikâyeler üzerinden gitmektedir.

Biz diyoruz ki, aslında bir planlama eksikliği var. Buna bazı arkadaşlarımız kızıyor; ama bir havza içinde bunun planlaması olursa, suyun nasıl olacağına, nerede kullanılacağına dair... “Biz bütün planlamaları yaptık” diyorlar. Bu, kocaman bir yalandır. Eğer planlama yapmışsanız, nerede ne yapılacağı bellidir. Daha birisi gelip de onun arasına bir boru ekleyemez. Ekliyorsa, demek ki planlama yoktur. Bellidir bu.

Bir de bu can suyu meselesi var. Biri diyor ki, "Ben suya girdiğim zaman, boyumu aşan su can suyudur." Biri diyor ki, "Ben yaşayabiliyorsam, can suyudur." Bunlar çok tartışmalı. Saçma sapan bir süreç yaşanıyor şu anda bununla ilgili.

Biz diyoruz ki, bu sürecin durdurulması lazım. Bugüne kadar yapılanların hepsi hatalıdır. Rakam vermedim, ama bir şeyi burada paylaşmak istiyorum: Şu anda 1900'ü aşan sayıda, üzerinde HES geliştirilen dereler, ben bunlara uydurulan projeler diyorum, bir kısmı... Zaten şunu görüyoruz: Yapılmış tesis, enerji üretmiyor. HES'lerin çoğu da kredisini geri ödeyemiyor. Bir de milletle, halkla bu kadar kavga edildi bunlar için. Bir sürü tesis var bu şekilde. Yani bu anlattığım süreçler yaşanmadığı için, bir sürü HES şu anda minimum enerjisini bile üretemez durumdadır. Yani ortalamayı bırakın, minimum enerjiyi bile üretemiyor ve uluslararası taahhütleri var, onları da ödeyemiyor. Bunlar şu anda uluslararası şirketlere el değiştirmiş durumdadır.

Şu anda 523 tane HES projesi iptal edilmiş durumdadır. Bu rakam az bir rakam değil. Bu nasıl bir geliştirmeydi ki, bunları niye iptal ettiniz? Bunu sorarak bitireyim.

Bülent Damar (Başkan): Deniz Bey'e, yapmış olduğu bu güzel sunum için çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten zorunluluktan değiştirdik yerini; ama son konuşmacı olmasında fayda oldu herhalde.

Arkadaşlar; 15 dakika süremiz var. Bu 15 dakika süre içerisinde sayın konuşmacılara soracağınız sorular varsa, onları cevaplamak isteyeceklerdir sanırım.

Buyurun.

Doç. Dr. Sedat Çal: Olgun Beye bir sorum olacak.

Kayıp-kaçak konusunda, dağıtım şirketleri özelleştirildikten sonraki gelişmeye değinmeyi öngördünüz, ama pek değinemediniz galiba; tabii, ben kaçırmadıysam, uyumadıysam şayet. Belki bir-iki cümleyle söylersiniz; gidişat nasıl bir gidişat orta vadede, artıları eksileri neler?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Başka sorusu olan var mı?

Buyurun Hüseyin Bey.

Hüseyin Yeşil: Benim sorum Necdet Bey'e.

Eğer Rusya krizinde, hani ben de düşünmüyorum doğalgazı keseceğini, ama vелеv ki kesti, bir uçak daha düşürürsek kesebilir; o zaman, bu hızlı şekilde yapılan Katar ve Azerbaycan görüşmelerinde varılan mutabakatlar bir sonuç olur mu, buna bir karşılık olabilir mi? Bunu öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ediyoruz.

Başka?

Buyurun hanımefendi.

Ekin Hanım (Harvard Üniversitesi): Olgun Bey'e bir soru soracaktım.

Üretimdeki özelleştirmeleri açıklarken, yanlış görmediysem, büyük barajlardaki özelleştirmeler epey az görünüyordu diğerlerine göre. Küçük HES'lerin zaten hepsi özel. Kömüre göre, küçük HES'lere göre ya da diğer sektörler için, büyük barajlardaki özelleştirmeler çok çok az, devletin elinde gibi gözüküyor. Bunu nasıl yorumluyorsunuz, gördüğünüz sebepler nedir?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun Murat Bey.

Murat Kocaman (EMO İzmir Şubesi): Benim sorum Deniz hocama olacak.

Çok güzel özetlediniz; ağzınıza, yüreğinize sağlık. Soma'yla ilgili de, çevre ve ekmek mücadelesiyle ilgili de konuyu çok güzel özetlediniz.

Burada, ayrı ayrı olmaktan, ayrı ayrı durmaktan ve bir olamamaktan bahsettiniz. Bu bir olmakla ilgili özellikle sendikalara ve odalara bir alternatifi-
finiz, bir sözünüz, söyleminiz var mı?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun.

Alaattin Ali Yolcu (Elektrik Mühendisleri Odası): Necdet Bey'e bir sorum olacaktı.

Sunumunuzda, "Rafine çıkış fiyatı 1,6 ve 3 lira vergiyle birlikte, 4,5 liranın üstünde bir satış fiyatı var" dediniz. "1.5 liraya da yurtdışına satıyoruz" dediniz. Peki, devlet neden bunu, fiyatını düşürüp iç piyasaya sürmüyor da memnuniyet sağlamıyor? Bu daha iyi olmaz mı? Bu yapmamasının bir nedeni var mı?

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Erdoğan Altmış (Bartın Üniversitesi): İsmail Bey, eski Bakan Erdoğan Bayraktar'ın, "10 megavattan küçük HES'leri yaptırmayacağız, izin vermeyeceğiz" sözüne atıfta bulundu. Aslına bakarsanız, bu son seçimde, Kasım seçimlerinde, iktidar partisi AKP'nin seçim bildirgesinde de, "10 megavattan küçük HES'leri yaptırmayacağız" diye bir parti görüşü de oluştu. Şu anda bitti çoğu. Ama bu aynı zamanda yaptıklarının yanlış olduğunu kabul ettikleri anlamına gelmiyor mu? Geliyorsa, bunun hesabını kim soracak?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun.

Av. Yakup Okumuşoğlu: Sürekli bir tartışma var; "Türkiye'nin elektrik

enerjisine şu an itibarıyla ihtiyacı çok fazla yok, zaten mevcutlar karşılıyor” deniliyor. Yani bu arz-talep konusunda, Türkiye’nin tüketimi ile üretimi açısından bir kıyaslama yapılırsa, şu an Türkiye’nin enerji üretimi için HES’ler vesaire gibi konularda yatırıma devam etmesi gerekiyor mu? Yoksa üretilen elektrik daha çok yurtdışına falan mı satılıyor? Çünkü bu gibi durumlar da var. Suriye’ye satıldığı söyleniyor, Yunanistan’a satıldığı söyleniyor falan. Bu konudaki bilgiyi sanırım Necdet hocam verebilecektir diye düşünüyorum veya Olgun Bey de verebilir.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun.

Emin Arif Özkesen (EMO Samsun Şube Müdürü): Ben, Necdet Bey’e soruyorum.

Efendim, son günlerde iki lider birbirini suçluyor, IŞİD petrolüyle ilgili. Hangisi haklı? (Gülüşmeler)

Bülent Damar (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Çetin Koçak (Jeofizik Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı): Efendim, öncelikle bu güzel konuşmalar için bütün konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Hakikaten aydınlandık. Umarım, bu dışarıya da yansır, kamuoyuna. Ama fazla yansıyacağını da zannetmiyorum.

Ama yine de bir başka platformda yansır umuduyla, özellikle Deniz Bey’in dışındaki konuşmacılara şunu soruyorum: “Bu özelleştirmelerle milyarlarca dolar Hazineye girdi” deniliyor. Konuşmaların özeti; iktidar tarafından, özelleştirme yapanlar tarafından söylenen bu. Ama bu kuruluşların o zamanki kârlarıyla kaç senede bunun karşılandığını bir tablo şeklinde sunarlarsa, kamuoyu bu yönüyle de nasıl bir soygunun olduğunu görecektir. Örneğin, maden özelleştirmeleriyle ilgili Nejat Bey anlatırken aklıma geldi; kaç senede değil, daha en başta, aldıklarında kâra geçilen kuruluşlar da var. Birincisi bu. Bunun faydalı olacağını düşünerek, yapmaları gerektiğini söylüyorum.

Deniz Bey’e de şunu söylemek istiyorum: Soma katliamında 300 küsur kişiyi kaybettik. Ama inanın, o 300 küsur kişi ve diğer içerideki çalışanların hepsi, kendileri için değil, aileleri için çalışan birer köle ordusu gibiydiler. Çünkü o çalışma koşulları hâlâ devam ediyor, asgari ücretle orada o işi yapmak çalışmak mıdır ki katliam olsun? Yani neticede onlar öldüler, ama çalışırken zaten ölüyorlardı. Buna katılır mısınız?

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz.

Başka?

Buyurun hocam.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Ben Necdet'e bir soru soracağım.

Şu Katar meselesini Allah aşkına bir söyle. Şuradaki çocuk bana soru soracak, Katar'la ilgili; benim çok fazla bildiğim bir konu değil, sen söyle, bana da yardımcı ol. Yok, enerji antlaşmasıydı; yok, memorandum diyorlar; yok, bilmem ne. Saçma sapan dedin ya, onu bir anlat.

Deniz hocama şunu söylemek istiyorum: Dün biz sabahtan öğlene kadar epey bir süre bu dediklerini konuştuk. Bak, orada bir de toplumsal laf var, ona değinmedin. Yani biz onu aştık, hiç merak etme, keyfimiz yerinde.

Nejat bey çok güzel bir sunum yaptı; ama orada bir slayt var, ona, ne olur, bir soru işareti koyalım. Slayt şu: "Madenciliğin milli gelir içindeki payı düşüyor." O sadece özelleştirmeye ilgili değil. Kamu da olsaydı, yani tümüyle kamuda olsaydı, hiç özelleştirme yapmasaydık bile, bu hizmetler sektörü öyle bir müthiş yükseliyor ki, yani madencilik yatırım bile yapsa, milli gelirdeki payı düşer. Bu biraz matematiksel bir şey. Hatırlatayım dedim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Son bir soru daha alacağım.

Buyurun.

Mustafa Çelik: Ben yurtdışında oturmaktayım, Hollanda'dan izne geldim.

Devlet Su İşleri'nde çalıştım 2 yıl. Hollanda'da birçok araştırmalar yaptım bu enerji üzerine, nükleer enerjiye kadar şey ettim. Burada delta planı diye herhangi bir şey konuşulmadı. Türkiye'de Edirne tarafında taşkınlar oluyor. Tayvan'da, Endonezya'da, Singapur'da, birçok ülkede taşkınlar oluyor. Enerjiyle ilgili bu da. Türkiye'de, benim tespit ettiğime göre, 17 tane enerji imkânı var; su enerjisi, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, termal enerji, biyogaz enerji, çöp enerjisi, mısırdan benzin yapma enerjisi, petrol enerjisi, kömür enerjisi, uranyum (Türkiye'de bol uranyum olduğu halde hiçbir uranyum çalışması olmuyor) hidrojen enerjisi. Üç tarafı denizle çevrili Türkiye'nin hidrojen çalışması yok. Hidrojen enerji, bedava bir enerji, temiz enerji. Bunun üzerine çalışma yok. Türkiye'nin her tarafı taş dolu; taştan metan gazı elde ediliyor. Bunun üzerine çalışma yok. Yine mekanik enerji; bu da bedava bir enerji. Bor; 1 milyon 270 bin ton bor madeni var

Türkiye’de. Bor teknolojisi hiç geliştirilmedi. Bunun üzerine çalışma yapması lazım Enerji Bakanlığının. Bir diğer enerji imkânı, yer gazı. Türkiye’nin her tarafında yer gazı var. 3 bin metreye, 5 bin metreye indiğiniz zaman, yer gazı çıkıyor. Sinop’ta 2500 metrede kaya çıkıyor, kayadan sonra 1000 metre kaya eşilecek ki, 5000 metrede petrole ulaşsın. Türkiye’nin her tarafında petrol var. Yer gazı da var. Mıknatıs; bütün fabrikalarda mıknatıs sistemi yok. Uzaktan kumandalı cihazlarla mıknatıs sistemiyle fabrikalar çalışabiliyor. Yine havayla; hava basıncıyla bütün makinelerin çalışma imkânı var. Sanayi dallarında da hava basıncını fazla kullanma şeyi yok. Enerjiye 100 milyar dolar para ödüyorsunuz Rusya’ya, İran’a. Yüzde 100 bağımlı hale gelmişsiniz. Bütün teknoloji, her şey enerjiye dayanıyor, hayatımız enerji. Öyleyse, yatırımlar olması lazım. İnsanın hayatı da enerjiye bağlı. Bunu talep ediyorum. Benim siyasetle, herhangi bir şeyle ilgim de yok; siyasi şeylerden ziyade, burada enerjiyi konuşmamız gerekiyor. Bu ülkenin süratle tedbir alması lazım. Ona buna boyun eğmektense, kendi varlığımızı, kendi gücümüzü ortaya çıkarmamız lazım.

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz.

Buyurun.

Salondan: 19 Mayıs kenti Samsun’a hoş geldiniz öncelikle.

Ben, Samsun’un Kavak ilçesinin Köseli Köyü’ndenim. Bizim köyümüzde bir çimento fabrikası yapılıyor. Ben sorumu siyaset bilimci hocama yöneltmek istiyorum.

Hocam; biz, 6-7 yıldan bu tarafa, köylülerimizle birlikte mücadele veriyoruz, çimento fabrikasıyla ilgili. Burada basın açıklamaları yaptık, mitingler yaptık, toplantılar yaptık, bir sürü ortak çalışmalar yürüttük. Ama iş seçim sandığına gelince değişiyor bizim köyde. Çimento fabrikası şu anda mezarlığa dayandı, bizim mezarlığa. Bizim köyüler ne zaman uyanır acaba?

Teşekkürler.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz.

Arkadaşlar; böylece soruları bitirmiş oluyoruz. Şimdi konuşmacılarımız bunlara cevap verecekler. Ama öncelikle bir konuyu burada belirtmek istiyorum.

Bugün 4 Aralık, Dünya Madenciler Günü. Dolayısıyla, bugün, Soma ve Ermenek başta olmak üzere, yitirdiğimiz tüm madencileri saygıyla burada hep beraber bir kez daha anıyoruz, emekleri önünde saygıyla eğiliyoruz.

Bir konu daha var, o konuyu da gündeme getirmek istiyorum.

Biraz önce Çetin Bey yansımalarından bahsetti. Burada basından arkadaşlarımız da var herhalde. Dünkü sempozyumumuzun yerel basında yansıması bizim tahmin ettiğimiz gibi olmadı. İnşallah, bugün sempozyumun önemine değinen daha iyi başlıklarla yansıtırlar.

İsmail Küçük: Ben, Erdoğan Bey'in sorusuna yanıt vereyim.

Erdoğan Bayraktar'ın söylediği, aslında kendi taraftarlarını motive etme anlamında söylenen bir şey. "10 megavattan küçükleri yapmayacağız" dediği zaman, o lisanslı HES'lerde öyle bir şey kalmamıştı. Parti programını bilmiyorum; ama 4628 6446 olduğu zaman, orada lisanssız HES'leri koydular. En az 10 bin. Bu, benim ve arkadaşlarımla yaptığı bir çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak yönetmelik Devlet Su İşleri tarafından yayınlandı. Devlet Su İşleri, bu yönetmelik kapsamında lisanssız HES'lere direndiği için, sadece belediyelerin içme suyu isale hatlarındaki kısma izin vermiştir, diğerleri bekliyor. Onlar açıldığı anda en az 10 bin.

Bülent Damar (Başkan): İsmail Bey'e teşekkür ediyoruz.

Şimdi, bildirisini sunmak üzere, Sayın Deniz Yıldırım'ı davet ediyorum.

Deniz Bey, "AKP'nin Ekonomi Politikası Açısından Soma Katliamı ve Halkçı Kamucu Bir Çıkış Yolu" adlı altındaki bildirisini sunacak.

Buyurun Deniz Bey.

**AKP'nin Ekonomi Politiki Açısından Soma Katliamı ve
Halkçı-Kamucu Bir ıkış Yolu
Yrd. Doç. Dr. Deniz Yıldırım**



Özgeçmiş:1979 yılında İzmir'de doğan Yrd. Doç. Dr. Deniz Yıldırım, halen Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesidir. Siyaset Bilimi alanında doktora çalışmalarını tamamlamış olan Yıldırım; güncel siyasal, toplumsal dönüşüm ve mücadeleler üzerine BirGün, Yurt gibi çeşitli gazetelerde ve İleri Haber, ABC gibi internet gazetelerinde yazdığı yazılarla teoriyle pratik arasındaki bağı sıkılaştırmaya çalışmaktadır. Yrd. Doç. Dr. Evren Haspolat ile birlikte hazırladıkları Değişen İzmir'i Anlamak başlıklı bir derleme kitap çalışması bulunan Yıldırım, halen Türkiye'deki siyasal rejim dönüşümü ve bunun toplumsal-ekonomik temelleri üzerine bir çalışma yürütmektedir.

AKP'nin Ekonomi Politikası Açısından Soma Katliamı ve Halkçı-Kamucu Bir Çıkış Yolu

Son konuşmacı olmak genelde zordur. Herkes yoruldu, farkındayım. O yüzden, olabildiğince uzatmadan, genel olarak bir çerçeve çizmeye çalışacağım.

Salonda da, konuşmacılar arasında da çok kıymetli enerji uzmanları var. Ben bir siyaset bilimciyim ve enerji konusunda, Türkiye'nin enerji politikalarının nasıl olması gerektiği konusunda söz etmeyecek kadar da kendimi biliyorum. Dolayısıyla, sizlerin yanında, Türkiye'nin nasıl bir enerji politikası olmalı meselesine girmeyeceğim. Zaten bununla ilgili gerekli önerileri yapıyoruz. Fakat beni bir başka önerim var.

Sunuşumda beni ilgilendiren kısım, öncelikle bir kavram. Bu kavram, kamusal kavramı. Yani "Enerjide kamusalılığı nasıl sağlamalıyız?" meselesine odaklanmak. İkinci nokta, "Türkiye'de şu anda yaşanan bu büyük ve yıkıcı dönüşüm süreci içerisinde sadece enerji alanındaki kamusal mücadelelerine bakarak ya da enerjide kamusalılık talebini yükselterek, kamusalılığı ilerletmek, derinleştirmek, yerleştirmek mümkün müdür?" sorusu. Ben buna mümkün değildir cevabını veriyorum ve nedenlerden çok, sonuçlara odaklandığımızı düşünüyorum.

Bu enerji özelleştirmesi, enerjideki yağma, kamusal görünümlü, devlet mülkiyetinde sürdürülüyormuş gibi gösterilmekle birlikte, çıkar ilişkilerine dayalı, tamamen sermayeye kâr transferi, sermayeye kaynak transferi, sermayeye kamusal kaynakların transferi şeklinde işleyen bir yeni modelin şu anda yerleştiğini görüyoruz. Bu model, aslına bakarsanız, bir sürecin sonucu ve bu model, bunun enerji ayağı, aynı zamanda, şu an Türkiye'de yerleşmekte olan bir krizle mücadele programının, ekonomik bir krizle mücadele programının derinleştirilmesinde özellikle belirlenmiş sektörlerden bir tanesi. O yüzden, ben, daha bütünlüklü bir saldırıyla karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum. Bu bütünlüklü yağma programının karşısında da, enerjideki kamusal mücadelelerini nasıl derinleştirebiliriz konusunda özellikle de Soma'ya bakmayı öneriyorum.

Neden Soma'ya bakmayı öneriyorum? Çünkü Soma'nın bir istisna değil; Türkiye'nin geleceği açısından, hem ekonomik ilişkiler açısından, hem çalışma ilişkileri açısından, hem sermaye birikim modeli açısından, hem saldırının yaklaşan karakteri açısından, hem oradaki emekçi sınıfların hangi ideolojik araçlarla baskıldığını, giderek artan dinselleşme süreçlerinin oralarda nasıl etkiler yarattığını bilmek açısından, bir mikro örnek olmanın ötesinde, yeni Türkiye'nin resmi olduğunu düşünüyorum. Yeni

Türkiye, Soma'dır. Ağızlarından düşmeyen yeni Türkiye kelimesinin ifadesi aslında Soma'dır ve Soma'da... Biz çok çabuk unutuyoruz, 1.5 yıl oldu Soma katliamı olalı ve hemen unutuverdik. Arkasından Ermenek katliamı oldu. Fakat yeni Soma'ların olmayacağını hiçbir garantisi yok. Bu tablo, şu anda özellikle Rusya ile yaşanan krizin devamı ve bu krizin arkasından enerjide dışa bağımlılık söylemi üzerinden, içeriye dönük kaynakları daha fazla kullanma, üretim zorlaması, yerli kömür kaynaklarına dayalı termik santrallerin teşvik edilmesi gibi, yeni saldırı dalgalarının çok büyük ihtimal olduğunu gösteriyor. Bunun üstüne bir de enerjinin Damat'a bağlanmasını katarsanız, hepsi bir arada düşünüldüğünde, aslına bakarsanız, parlak bir gelecek beklemiyor bizi Türkiye'de şu anda. Evet, Soma yaşandı, ama daha başka Soma'ların olma ihtimali de var.

Dolayısıyla, bence, bizlerin tartışması gereken, kamusal perspektifini yerleştirmek isteyenlerin tartışması gereken, aynı zamanda bunun önüne nasıl ve kimlerle geçeceğimizi saptamak. Yani sadece nasıl geçeceğimizi saptamak değil. Bunu tek başımıza göğüsleyemeyiz. Bunu ancak birlikte göğüsleyebiliriz. Kimlerle birlikte göğüsleyeceğiz? Cengiz'le mi, Kolin'le mi, Limak'la mı, millete küfredenlerle mi; yoksa bundan mağdur olanlarla mı? Buraya doğru da bir ittifak belirlememiz gerekiyor. Artık sadece bu salonlarla ya da sadece kendi oralarımızın içinden değil, daha geniş bir kurtuluş programını da oluşturmak gerekiyor. Oluşturmadık mı? Soma'nın arkasından tekmeleri yedik, arkasından Ermenek geldi, engelleyemedik, orada da aynı sonuçlar yaşandı.

Dolayısıyla, burada şimdi üçe ayırarak şunu söyleyeyim:

Birincisi, az önce de söyledim, Türkiye'deki ekonomik büyüme modelinden, birikim modelinden bağımsız olarak enerjideki yağmayı şu anda anlayamayız.

İki, Türkiye'deki giderek artan otoriterleşme, giderek artan ekonomik karar süreçlerinin Saray merkezli olarak tekelleşme süreci; yani bir otoriterleşmenin ötesine geçen, neredeyse bütün devletin tek bir kurum ve kişi etrafında toparlanmaya başladığı; imzaların, yerüstü ve yeraltı kaynakların, madenlerin, enerji kaynaklarının kiralınması, satılması, denetlenmesiyle ilgili her türlü son karar yetkisinin 2012'de bir genelgeyle Tayyip Erdoğan'a devredildiği; dolayısıyla, bir otoriterleşme varsa, bunun sadece bir tek adamlık değil, bir ekonomik tekelleşme ve otoriterleşme olduğunu, bunun bir havuz sistemi yarattığını, yaratılan enerji havuz sistemiyle kaynaklarımız transfer edilirken, havuza aktarılan paralarla temimize yalan medya, yalan haberler ve ajitasyon-propagandayla otoriter bir rejimin geniş kitleler nezdinde meşru kılınmasına dönük bir sürecin

işlediğini görürsek, anlarız ki, aslında karşı karşıya olduğumuz şey sadece bir enerji yağması değil, birbirleriyle son derece iç içe geçmiş bir süreç.

Biz bazen aşırı teorikleştiriyoruz belki; ama yaşayanlar, bu saldırıları görenler bence çok daha güzel, çok daha net tarifler yapıyor. Soma katliamından kurtulan bir işçi, Soma'daki durumu şöyle özetlemişti, bir kelimayle: Ahtapot. "Biz bir ahtapotla karşı karşıyayız. Nasıl bir ahtapot? Bir tarafında şirket, bir tarafında devlet, bir tarafında polis, bir tarafında imam, bir tarafında sendika. Dört taraftan sarılmış durumdayız, yapacak hiçbir şeyimiz yok. Ya öleceğiz; ölmezsek, o madene yeniden ineceğiz."

Bu kadar büyük bir baskı ortamının Türkiye geneline yayılmaya başladığını ve bundan en çok mağdur olanların yine, bu saldırının altında canlarını vermeye zorlananlar olduğunu görmek gerekiyor. Dolayısıyla, mücadelenin de nereye doğru genişleyeceğini bence çok öyle uzun uzun anlatmaya gerek yok. Bundan en çok kim mağdursa, onlarla olacak.

O zaman, burada şunu açalım: Niye ben bunu söylüyorum; yani enerji politikasındaki yağma neden değil, sonuçtur teshini neden yapıyoruz? Şunun için: Biliyorsunuz, AKP şöyle bir şey söyledi: Kriz geldi 2008-2009, "Teğet geçti" dedi, hatırlarsınız. Fakat 2012 yılı, kritik bir milat oldu; enerji politikaları açısından da, ekonomi politikaları açısından da.

2012'ye gelindiğinde tablo şuydu aslına bakarsanız: Türkiye'nin ihracat pazarlarında daralma var. Avrupa Birliği krizden etkilenmiş. İhracat pazarı olarak Avrupa Birliğinde Türkiye'nin dış pazar payı azalmaya başlamış. Diğer taraftan, Yeni Osmanlıcı düşlerle Ortadoğu'yu, Afrika'yı tanzim edeceğim derken, oralardaki iç savaşlarla, bilmem nelerle, ihaleler, inşaatlar, ihracatlar azalmaya başlamış. Yani Türkiye'nin ihracat pazarında daralmayla birlikte, bir cari açık tehlikesi daha fazla seslendirilmeye başlanmış. En çok korktukları şey buydu: Cari açık artacak.

"Peki, ne yapalım?" dediler. Oturdular, şu stratejiyi belirlediler: Dediler ki, "Biz bu cari açıkla nasıl mücadele edeceğiz? İçeride henüz kamudan özele aktarılmamış, henüz sermayeye tahsis edilmemiş alanlarda yeni saldırılar yapacağız, bunları halkın elinden alacağız, özele aktaracağız." Özel derken, özel ve gerçekten yandaş; etrafta, çevrede olanlar, siyasal destek ilişkisini mutlaka o biat ilişkisiyle kurmak isteyenlerle ilerleyecek. İkincisi, cari açıkta bizim en büyük payımız nedir? Enerji. Dediler ki, "Biz enerjide dışa bağımlıyız. Dolayısıyla, bu cari açığı azaltmanın yolu... Dışa bağımlılığımız da doğalgaza dayalı, doğalgaz ithal ediyoruz. Enerji üretimimizde aslan payı budur. Eee, ne yapalım? Yani biz bundan sonra cari açığı azaltmak için, ihracattan daralan döviz girdimizi tasarruf edebilmek için, yani elimizdeki bu sınırlanmaya başlayan döviz enerji ithalatına aktarmamak

“için ne yapalım? Yerli kaynakları kullanmaya başlayalım.”

Dolayısıyla, bir ekonomik daralmanın devamında bunu belirlediler ve aslında üç tane sektör öne çıktı. Üç sektör: İnşaat, madencilik ve enerji. Zaten buralarda kendisini ayağa kaldırmıştı, buralardan yapılandırmıştı. Fakat o tarihten sonra saldırının bu noktalara yoğunlaştığını, buralarda ağırlaştığını görüyoruz. Bu, enerjide bağımlılığı azaltıcı mı oldu? Hayır. Çünkü inşaat, madencilik, enerji dediğiniz sektörler, aynı zamanda demir-çeliği, çimentosu, buna bağlı bir sürü yan ürünle birlikte, aslına bakarsanız, hem hâlâ ithalata bağımlılığı teşvik ediyor, ama hem de bu üretilecek demir-çeliğin, çimentonun aynı zamanda enerji yoğun sektörler olması. Dolayısıyla, belirledikleri strateji, bir taraftan enerjide dışa bağımlılığı azaltmak isterken, diğer taraftan enerji ihtiyacını artırmaya başladı. Bir çıkmazın içindeler. Nasıl aşacaklar bu çıkmazı? Ellerindeki çare işte orada devreye girmeye başladı.

Taner Yıldız, o dönemin Enerji Bakanı, hatırlayın, 2012’de, “Yeni belirlenen stratejiye, yerli kömüre dayalı, yerli kaynaklara dayalı bir enerji stratejisine geçiyoruz” diye, gitti, Soma’da, katliamın 2 yıl öncesinde, o model gördükleri Soma’da, dedi ki, “Özel sektörün enerjide maliyetlerini en aza indirecek modeli bulduk.” Bunu Soma’da söyledi. En aza indirecek model. Nedir o en aza indirecek model? İşte, Soma modeli. Şuydu: Rodövars sistemi adı altında, bir tür kiralama yöntemiyle taşeron ilişkilerinin devam ettirilmesi; mülkiyetin hâlâ devlet elinde, kamu elinde görünmesiyle birlikte, o kiralama sonucunda her türlü denetim ilişkisinden muaf tutulmaya başlanması; bir taraftan yenilenen sözleşmelerle, Sayıştay raporlarında da görülen, 2012’de yenilenen sözleşmeyle, 2.6 milyon tona kadar çıkarırsa, TKİ’nin alım garantisi vermesi; bundan cesaret alan Soma Holding’in, “Ooo, nasıl olsa alıyorlar, ihtiyaçları da var” deyip, 3.8 milyon ton üretim zorlaması yapması ve sonuç: Soma katliamı. Dolayısıyla, bütün bu genel dönüşümün içerisinde baktığımız zaman, aslında Soma katliamı bir sonuç, bir ekonomik dönüşüm programının sonucu. Buradan bakarsak, Soma, evet, bu örnek aslında en acımasız bir şekilde bize gösterdi.

2012 yılı, bir dönüm noktası derken, başka ne yaptılar? Özelleştirme programına termik santraller alındı. Termik santrallerin özelleştirme programına alınması dışında, Kalkınma Bakanlığınca, 10. Kalkınma Planıyla birlikte, yeni termik santrallerinin, özellikle her türlü teşviki, her türlü imkânı sağlayarak yaptırılması, özellikle de yerli kömüre dayalı maden ocaklarının tahsis edilmesi, tahsis edilen yerlerin yanına bu santrallerin yapılması konusunda muazzam bir teşvik sistemi geliştirildi ve dört koldan sarılmaya başlandı.

Bunun gerçekçi olup olmadığını tartışmıyorum. Çok iyi biliyorsunuz, istedikleri kadar Türkiye'deki linyit kömürüne dayalı enerji üretimini artırırsınlar, madenden çıkartıp kömürü, enerji üretimine sevk etsinler, termik santrallere götürsünler, kendileri de bunu söylüyorlar, payın 10 yıl sonra çıkacağı en fazla yüzde 33. Yüzde 33 gibi bir hedef koyuyorlar, toplam içerisindeki payı. Dolayısıyla, öyle doğalgazı falan telafi edecek bir kaynaktan bahsetmiyoruz. O zaman, buradaki özelleştirme görünümü, piyasaya aktaran bu vahşi saldırı görünümü, bir tarafıyla enerji ihtiyacını gidermeye dönük gibi görünmekle birlikte, diğer tarafıyla bir ekonomik canlılık faaliyeti olarak ve kaynak aktarma faaliyeti olarak görülüyor.

Bu, hakikaten, Soma'daki modelin benzer şekillerde önümüzdeki dönemde bu mantığa dayalı olarak sürdürüleceğinin kanıtı. Çünkü gerçekten, daralan pazarlarla birlikte ve şimdiki Rusya kriziyle birlikte, bunu bir krize dönüştürmek istiyorlar. AKP'nin en iyi yaptığı şey, krizi fırsata çevirmek. Şu ana kadar en güzel bunu yaptılar. Hani diyorlar ya, "Onlar konuşur, AKP yapar." Evet, en güzel yaptıkları şey, krizi fırsata çevirmek. Yine bir kriz durumu varsa, bunu özellikle enerji alanında, özellikle madencilik alanında yeni bir saldırı dalgasına doğru dönüştürebileceklerini burada öngörmemiz mümkün.

Bu noktada, bunun, az önce de saydığım bir başka ekonomik dönüşümün, inşaatta, madende ve enerjide görülen dönüşümün bir parçası olduğunu saptıyoruz ve buna bağlı olarak şu an Türkiye'de hâkim ekonomi üretimi, sektörler yapılıyor, siyasette bununla ilişkililiyor. Bunu aynı zamanda şundan anlayabiliyoruz: Bir ülkede iş cinayetleri hangi sektörlerde yoğunlaşıyorsa, aslında o ülkedeki büyüme-birikim modeli de o alanlardadır. Hiç bunun dışına çıkmıyor. Mesela, Türkiye'de, 2012 sonrası bu modelde artan oranda neler öne çıkmaya başladı; inşaat, maden ve enerji. Bakın iş cinayetlerine. Geçen ay 131 işçi hayatını kaybetti; bu üç sektörde, ağırlıklı olarak bu üç sektörde. Dolayısıyla, bundan vazgeçemezler. Bundan vazgeçemeyecekleri için, bizim bir kere bu üç sektörü baz alan bir kamusal perspektifiyle hareket etmemiz gerekiyor; tek başına enerji kamusalılığıyla hareket etmekten bence kaçınmamız gerekiyor, o bütünlüklü saldırı içerisinde değerlendirmemiz gerekiyor.

İkincisi, hatalar yaptığımızı düşünüyorum, yanlışlarımız olduğunu düşünüyorum. Nerede? Mesela, böyle büyük bir saldırı programı hazırlanmış, 2012'den beri göstere göstere geliyor demiş. Yani termik santral özelleştirmesinden Yırca'daki köylünün zeytininin elinden alınmasına kadar hepsi aynı programın bir ürünü. Ama biz Soma'dakine tepki veriyoruz, Yırca'dakine vermiyoruz; Yatağan işçisi orada inliyor, "Yatağan vatandır, satılamaz" diye, ama kimse ses vermiyor; termik santral-

ler gidiyor bir bir elden ve o programın sonucunda da, 2014 yılında, Mehmet Şimşek, “Özelleştirmelerde rekor kırdık” diyor. Çünkü termik santral özelleştirmeleri devreye sokuluyor. Dolayısıyla, ne yazık ki, hep o parçalı bakışımız, bizi daha büyük saldırı dalgası karşısında zayıf düşürüyor. Birisi Yatağan’da, öbürü Soma’da, öbürü Yırca’da, Ermenek’te. Biz sadece oralarla bir dayanışma ilişkisinde bakmaktan yanayız. Ama artık bu kamusalılığı, daha bütün, Türkiye’nin geleceği açısından bir kurtuluş programı olarak sunmak ve lokal sorunlardan çıkartmamız gerekiyor.

O anlamda, bu sempozyumun toplumsal yarar ve kamusalılık kavramı üzerinden düzenlenmesini ben çok önemişiyorum.

Bu çerçeve içinde özellikle şunu da belirtmem lazım: Evet, kime dönük olacak? Kamuculuktan bahsediyoruz, kamusalılıktan bahsediyoruz. Fakat kavramlar da kirleniyor. Gerçekten, öyle bir dönemden geçiyoruz ki, kavramlar kirlenmiş durumda. İleri demokrasi denildiğinde aklınıza ne geliyor? Bir kişi geliyor. Öyle değil mi? Dolayısıyla, ileri kelimesi de, demokrasi kelimesi de bizim için algı olarak şu anda ne ileri, ne demokrasi, başka bir şey. Kavramların içeriği ele geçirilmiş durumda. Mesela, bakın, devlet, AKP ve sermaye, kamu kavramını, kamusalılık kavramını, emin olun, bizden daha çok kullanıyor. Nerede bir enerji yağması olacak, hukuku, her türlü ilişkiyi, yargı denetimini askıya alıyor, “Acele kamulaştırma” diyor. Bakın, kamu, kamulaştırma. Nerede bir saldırı olacak; diyor ki, “Kamu yararı var, üstün kamu yararı. Kamu yararı için yapıyorum, bir kişi için yapmıyorum ben bunu.” Nerede bir yeni model geliştirecekse, gizli özelleştirme modeli yapacaksa, hemen çıkıyor, diyor ki, “Kamu-özel ortaklığıyla olacak.” Yani bu piyasacı neoliberal model, kendi kamusunu yarattı zaten, vazgeçmedi kamudan. Sadece içeriğini, halkı dışlayarak, halkı tamamen dışarıda bırakarak, sadece ve sadece tek bir kesimin çıkarı için yeniden yapılandırdı ve tepemizde bununla tepiniyor şu anda, bu kavramla tepiniyor.

Benim kamuculuk kavramının başına bir de halkçılık koymam, halkçı kamuculuk ifadesini kullanmam, bu ayrımı yapmamız gerektiğine dair bir uyarı aslında. Yani bu anlattıklarım göre, sermayenin ve devletin de bir kamuculuğu var şu anda. Ama bizim anlamamız gereken... İşte bugün devlet okulları, özel okullar var ve özel okullara teşvik için öğrenci başına para veriliyor. Baktığınız zaman, bunu devlet yapıyor. O zaman, sadece devlet eliyle finansman yaratılmasına, kaynak verilmesine bakıp, bu kamusalıdır diyebilir miyiz? Diyemeyiz.

O yüzden, özelleştirmenin tanımı değişti, devletin kendisi özelleşti. Bir taşeron işçi, bana, Ünye Devlet Hastanesinde çalışma ilişkilerini anlatır-

ken şunu söyledi: “Aman hocam, ne anlatıyorsun; şirket devlet olmuş, devlet de şirket.” Bu kadar basit. Yani artık devlet ile şirket, devlet ile özel öyle bir özdeşlik içindedir ki, devlet eşittir kamu diyemeyeceğimiz bir döneme girdik. Onun için, bu kamuyu yeniden tarif edip, halkçılık ve kamuculuk ekseninde yapılandırmamız ve emek eksenli olarak ileri sürmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bunun için halkçı bir kamusallık modeli. Sadece mülkiyetinin devletin elinde olması değil. Mülkiyet olarak TKİ’nin elindeydi Soma. Evet, kiraya vermişti rodövanla. Buradan bakıp, “Aaa, ne güzel; devletçi bir modelmiş” diyebilir miyiz? Diyemeyiz. Kimin yararındı? Soma Holding’in yararındı. 301 işçinin ölümü zararına oldu bu.

Artık kamuculuğu ve kamusallığı da daha emek eksenli tanımlamamız gerekiyor. Bitirirken, bunu yine bir örnekle anlatacağım.

Ordu Üniversitesi’ndeyim. Öğrencilerimin çoğunluğu Doğu Karadeniz bölgesinden. Onlarla konuşuyorum, sohbet ediyorum, anlamaya çalışıyorum. Bölgenin genel duyarlılığını biliyorsunuz, AKP’nin çok baskın olduğu bir bölge. Hatta AKP’nin, Türkiye genelinde, bölgeler bazında son iki seçimde artan oranda birinci olduğu yer Karadeniz bölgesi. Türkiye genelinde 7 Haziranda yüzde 40.9, Karadeniz bölgesinde 50.9. Anlaşılması açısından böyle anlatayım yani. Onla konuştuğumda şu örnekleri gördüm: İki öğrencim. HES’lerle ilgili konuşuyoruz. Bir tanesi Trabzonlu, Tayyip Erdoğan’a çok hayran, inanılmaz hayran, rol model olarak görüyor. Diğer öğrencim, o da hayran, çok seviyor Tayyip Erdoğan’ı, milli bir duruşu olduğunu düşünüyor ve Erzurumlu. Ama Erzurum’un tortum ilçesinden. Tortum ilçesi, biliyorsunuz, iklim olarak da, coğrafya olarak da Karadeniz bölgesine biraz daha yakın; yani Doğu Anadolu olarak değil de, Karadeniz gibi düşünebileceğimiz bir ilçe. HES’lerle ilgili konuştuk. Öğrencilerimizle HES’lerle ilgili konuştuğumuzda, Trabzonlu öğrencim ile Tortumlu öğrencim, aynı siyasal duyarlılıkta olmalarına rağmen ayrıştılar.

Ayrışma şuradan kaynaklandı: Tortumlu öğrencim dedi ki, “Hocam, biz Erzurumluyuz. Erzurum’un iklimi çok serttir. Tortum, coğrafi olarak bir vadidir, bir ırmak vardır; dolayısıyla, Karadeniz’in biraz daha ılımanlığı gelmiştir. O yüzden de bahçecilik, sebzeçilik, meyvecilik geçim kaynağıdır. Çok da önemli bir geçim kaynağıdır. Bu yüzden de, ben dahil olmak üzere, ninem dahil olmak üzere...” 17 yaşındaki genç kız Leyla’yı hatırlarsınız; hani babaannesiyile konuşmama cezası vermişlerdi Leyla’ya. bu kesimler çok acayip bir şekilde organize oldular ve sokağa çıktılar orada. Sahip çıktılar. Neye sahip çıktılar? Dikkat edin, bir çevre mücadelesi olarak yükselmedi orada mücadele. Esas belirleyici olan şey ekmek mücadelesi oldu. Ekmek mücadelesi için çıktılar, direndiler, epey gaz yediler, cop yediler. Ve bakın, Tortum gibi bir yerde oldu bu. Son seçimde AKP yüzde 80’le birinci,

Saadet Partisi yüzde 8.5'le ikinci. Hani deniliyor ya bazen, "Bu toplumda din şöyle yapıyor da, sağa kaydı da toplum, mümkün değil değiştirmek de" vesaire. Tortum, yalan diyor buna, bakın, yalan diyor. Doğru yerden mücadeleyi yakalarsanız, varsa bir hassasiyet... İnsanın boğazındaki lokmayı, ekmeği bir yerde almaya çalışırlarsa, kimse, "Aaa, sağ ol; alıyorsun, ama ben Müslüman'ım, doğru, susayım buna" demiyor. Bunu da gösteriyor Tortum. Ama o mücadelede başka bir kaynaşma oldu ve Tortum'daki halk, çok yoksul, sadece sebze ve meyvecilikle geçinen bu halk, gerçekten uzun bir süre, epey mahkeme kararlarıyla, jandarma baskılarıyla zorlandılar, ama Tortum kazandı. Ve Tortum'daki herkes buna destek verdi. Çünkü göç edeceklerdi, o geçim kaynakları ellerinden alınsa göç edeceklerdi.

Trabzonlu öğrencim ise bu HES mücadelelerine, Trabzon'dakilere, Rize'dekilere şöyle bakıyor: "Hocam, o işlerde başka işler var. Devrimciler falan giriyor o işlere. Sloganlar atıyorlar, şunu yapıyorlar, bunu yapıyorlar. Ayrıca, bizim Rize'de, Trabzon'da çayımız var, fındığımız var. Toprakta ekstra bir şey yapmıyoruz, yağmur yağıyor, çay oluyor. Zaten bir işimiz var çoğumuzun. En fazla işsiz olan köylümüz var; köylüye de gidiyorlar, şantiye yapılacak, inşaat, lojistik, nakliye, güvenlik, bir sürü iş alanı yaratılacak, ekmek vereceğiz diyorlar. Dolayısıyla, bunda karşı çıkılacak ne var?!"

Bakın, Doğu Karadeniz'de, Rize'de, Trabzon'da da belirleyici olan ekmek oldu, Tortum'da da ekmek oldu, HES'e bakış açısında.

O yüzden, bence bu kamusalılık tartışmasında, enerji ve çevre mücadelesini aynı zamanda bir ekmek mücadelesi olarak görmek, kamusalılığı bu ekmek mücadelesiyle birlikte vermek gerekiyor. Buradan bakarsak çok daha geniş kesimlere ulaşma şansımız var.

Bülent Damar (Başkan): Deniz Bey'e, yapmış olduğu bu güzel sunum için çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten zorunluluktan değiştirdik yerini; ama son konuşmacı olmasında fayda oldu herhalde.

Arkadaşlar; 15 dakika süremiz var. Bu 15 dakika süre içerisinde sayın konuşmacılara soracağınız sorular varsa, onları cevaplamak isteyeceklerdir sanırım.

Buyurun.

Doç. Dr. Sedat Çal: Olgun Beye bir sorum olacak.

Kayıp- kaçak konusunda, dağıtım şirketleri özelleştirildikten sonraki gelişmeye değinmeyi öngördünüz, ama pek değinemediniz galiba; tabii, ben kaçırmadıysam, uyumadıysam şayet. Belki bir: iki cümleyle söylersiniz; gidişat nasıl bir gidişat orta vadede, artıları eksileri neler?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Başka sorusu olan var mı?

Buyurun Hüseyin Bey.

Hüseyin Yeşil: Benim sorum Necdet Bey'e.

Eğer Rusya krizinde, hani ben de düşünmüyorum doğalgazı keseceğini, ama velev ki kesti, bir uçak daha düşürürsek kesebilir; o zaman, bu hızlı şekilde yapılan Katar ve Azerbaycan görüşmelerinde varılan mutabakatlar bir sonuç olur mu, buna bir karşılık olabilir mi? Bunu öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ediyoruz. Başka?

Buyurun hanımefendi.

Ekin Hanım (Harvard Üniversitesi): Olgun Bey'e bir soru soracaktım.

Üretimdeki özelleştirmeleri açıklarken, yanlış görmediysem, büyük barajlardaki özelleştirmeler epey az görünüyordu diğerlerine göre. Küçük HES'lerin zaten hepsi özel. Kömüre göre, küçük HES'lere göre ya da diğer sektörler göre, büyük barajlardaki özelleştirmeler çok çok az, devletin elinde gibi gözüküyor. Bunu nasıl yorumluyorsunuz, gördüğünüz sebepler nedir?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun Murat Bey.

Murat Kocaman (EMO İzmir Şubesi): Benim sorum Deniz hocama olacak.

Çok güzel özetlediniz; ağzınıza, yüreğinize sağlık. Soma'yla ilgili de, çevre ve ekmek mücadelesiyle ilgili de konuyu çok güzel özetlediniz.

Burada, ayrı ayrı olmaktan, ayrı ayrı durmaktan ve bir olamamaktan bahsettiniz. Bu bir olmakla ilgili özellikle sendikalara ve odalara bir alternatifi-
finiz, bir sözünüz, söyleminiz var mı?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun.

Alaattin Ali Yolcu (Elektrik Mühendisleri Odası): Necdet Bey'e bir sorum olacaktı.

Sunumunuzda, "Rafine çıkış fiyatı 1,6 ve 3 lira vergiyle birlikte, 4,5 liranın üstünde bir satış fiyatı var" dediniz. "1.5 liraya da yurtdışına satıyoruz" dediniz. Peki, devlet neden bunu, fiyatını düşürüp iç piyasaya sürmüyor da memnuniyet sağlamıyor? Bu daha iyi olmaz mı? Bu yapmamasının bir nedeni var mı?

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Erdoğan Altmış (Bartın Üniversitesi): İsmail Bey, eski Bakan Erdoğan Bayraktar'ın, "10 megavattan küçük HES'leri yaptırmayacağız, izin vermeyeceğiz" sözüne atıfta bulundu. Aslına bakarsanız, bu son seçimde, Kasım seçimlerinde, iktidar partisi AKP'nin seçim bildirgesinde de, "10 megavattan küçük HES'leri yaptırmayacağız" diye bir parti görüşü de oluştu. Şu anda bitti çoğu. Ama bu aynı zamanda yaptıklarının yanlış olduğunu kabul ettikleri anlamına gelmiyor mu? Geliyorsa, bunun hesabını kim soracak?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun.

Av. Yakup Okumuşoğlu: Sürekli bir tartışma var; "Türkiye'nin elektrik enerjisine şu an itibarıyla ihtiyacı çok fazla yok, zaten mevcutlar karşılıyor" deniliyor. Yani bu arz: talep konusunda, Türkiye'nin tüketimi ile üretimi

açısından bir kıyaslama yapılırsa, şu an Türkiye'nin enerji üretimi için HES'ler vesaire gibi konularda yatırıma devam etmesi gerekiyor mu? Yoksa üretilen elektrik daha çok yurtdışına falan mı satılıyor? Çünkü bu gibi durumlar da var. Suriye'ye satıldığı söyleniyor, Yunanistan'a satıldığı söyleniyor falan. Bu konudaki bilgiyi sanırım Necdet hocam verebilecektir diye düşünüyorum veya Olgun Bey de verebilir.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun.

Emin Arif Özkesen (EMO Samsun Şube Müdürü): Ben, Necdet Bey'e soruyorum.

Efendim, son günlerde iki lider birbirini suçluyor, IŞİD petrolüyle ilgili. Hangisi haklı?

Bülent Damar (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Çetin Koçak (Jeofizik Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı): Efendim, öncelikle bu güzel konuşmalar için bütün konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Hakikaten aydınlandık. Umarım, bu dışarıya da yansır, kamuoyuna. Ama fazla yansıyacağını da zannetmiyorum.

Ama yine de bir başka platformda yansır umuduyla, özellikle Deniz Bey'in dışındaki konuşmacılara şunu soruyorum: "Bu özelleştirmelerle milyarlarca dolar Hazineye girdi" deniliyor. Konuşmaların özeti; iktidar tarafından, özelleştirme yapanlar tarafından söylenen bu. Ama bu kuruluşların o zamanki kârlarıyla kaç senede bunun karşılandığını bir tablo şeklinde sunarlarsa, kamuoyu bu yönüyle de nasıl bir soygunun olduğunu görecektir. Örneğin, maden özelleştirmeleriyle ilgili Nejat Bey anlatırken aklıma geldi; kaç senede değil, daha en başta, aldıklarında kâra geçilen kuruluşlar da var. Birincisi bu. Bunun faydalı olacağını düşünerek, yapmaları gerektiğini söylüyorum.

Deniz Bey'e de şunu söylemek istiyorum: Soma katliamında 300 küsur kişiyi kaybettik. Ama inanın, o 300 küsur kişi ve diğer içerideki çalışanların hepsi, kendileri için değil, aileleri için çalışan birer köle ordusu gibiydiler. Çünkü o çalışma koşulları hâlâ devam ediyor, asgari ücretle orada o işi yapmak çalışmak mıdır ki katliam olsun? Yani neticede onlar öldüler, ama çalışırken zaten ölüyorlardı. Buna katılır mısınız?

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz. Başka?

Buyurun hocam.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Ben Necdet'e bir soru soracağım.

Şu Katar meselesini Allah aşkına bir söyle. Şuradaki çocuk bana soru soracak, Katar'la ilgili; benim çok fazla bildiğim bir konu değil, sen söyle, bana da yardımcı ol. Yok, enerji antlaşmasıydı; yok, memorandum diyorlar; yok, bilmem ne. Saçma sapan dedin ya, onu bir anlat.

Deniz Hocama şunu söylemek istiyorum: Dün biz sabahtan öğlene kadar epey bir süre bu dediklerini konuştuk. Bak, orada bir de toplumsal laf var, ona değinmedin. Yani biz onu aştık, hiç merak etme, keyfimiz yerinde.

Nejat bey çok güzel bir sunum yaptı; ama orada bir slayt var, ona, ne olur, bir soru işareti koyalım. Slayt şu: "Madenciliğin milli gelir içindeki payı düşüyor." O sadece özelleştirmeyle ilgili değil. Kamu da olsaydı, yani tümüyle kamuda olsaydı, hiç özelleştirme yapmasaydık bile, bu hizmetler sektörü öyle bir müthiş yükseliyor ki, yani madencilik yatırım bile yapsa, milli gelirdeki payı düşer. Bu biraz matematiksel bir şey. Hatırlatayım dedim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim. Son bir soru daha alacağım.

Buyurun.

Mustafa Çelik: Ben yurtdışında oturmaktayım, Hollanda'dan izne geldim.

Devlet Su İşleri'nde çalıştım 2 yıl. Hollanda'da birçok araştırmalar yaptım bu enerji üzerine, nükleer enerjiye kadar şey ettim. Burada delta planı diye herhangi bir şey konuşulmadı. Türkiye'de Edirne tarafında taşkınlar oluyor. Tayvan'da, Endonezya'da, Singapur'da, birçok ülkede taşkınlar oluyor. Enerjiyle ilgili bu da. Türkiye'de, benim tespit ettiğime göre, 17 tane enerji imkânı var; su enerjisi, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, termal enerji, biyogaz enerji, çöp enerjisi, mısırdan benzin yapma enerjisi, petrol enerjisi, kömür enerjisi, uranyum (Türkiye'de bol uranyum olduğu halde hiçbir uranyum çalışması olmuyor) hidrojen enerjisi. Üç tarafı denizle çevrili Türkiye'nin hidrojen çalışması yok. Hidrojen enerji, bedava bir enerji, temiz enerji. Bunun üzerine çalışma yok. Türkiye'nin her tarafı taş dolu; taştan metan gazı elde ediliyor. Bunun üzerine çalışma yok. Yine mekanik enerji; bu da bedava bir enerji. Bor; 1 milyon 270 bin ton bor madeni var Türkiye'de. Bor teknolojisi hiç geliştirilmedi. Bunun üzerine çalışma yapması lazım Enerji Bakanlığının. Bir diğer enerji imkânı, yer gazı. Türkiye'nin her tarafında yer gazı var. 3 bin metreye, 5 bin metreye indiğiniz zaman,

yer gazı çıkıyor. Sinop'ta 2500 metrede kaya çıkıyor, kayadan sonra 1000 metre kaya eşilecek ki, 5000 metrede petrole ulaşsın. Türkiye'nin her tarafında petrol var. Yer gazı da var. Mıknatıs; bütün fabrikalarda mıknatıs sistemi yok. Uzaktan kumandalı cihazlarla mıknatıs sistemiyle fabrikalar çalışabiliyor. Yine havayla; hava basıncıyla bütün makinelerin çalışma imkânı var. Sanayi dallarında da hava basıncını fazla kullanma şeyi yok. Enerjiye 100 milyar dolar para ödüyorsunuz Rusya'ya, İran'a. Yüzde 100 bağımlı hale gelmişsiniz. Bütün teknoloji, her şey enerjiye dayanıyor, hayatımız enerji. Öyleyse, yatırımlar olması lazım. İnsanın hayatı da enerjiye bağlı. Bunu talep ediyorum. Benim siyasetle, herhangi bir şeyle ilgim de yok; siyasi şeylerden ziyade, burada enerjiyi konuşmamız gerekiyor. Bu ülkenin süratle tedbir alması lazım. Ona buna boyun eğmektense, kendi varlığımızı, kendi gücümüzü ortaya çıkarmamız lazım.

Teşekkür ederim.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz.

Buyurun.

Salondan: 19 Mayıs kenti Samsun'a hoş geldiniz öncelikle.

Ben, Samsun'un Kavak ilçesinin Köseli Köyü'ndenim. Bizim köyümüzde bir çimento fabrikası yapılıyor. Ben sorumu siyaset bilimci hocama yöneltmek istiyorum.

Hocam; biz, 6: 7 yıldan bu tarafa, köylülerimizle birlikte mücadele veriyoruz, çimento fabrikasıyla ilgili. Burada basın açıklamaları yaptık, mitingler yaptık, toplantılar yaptık, bir sürü ortak çalışmalar yürüttük. Ama iş seçim sandığına gelince değişiyor bizim köyde. Çimento fabrikası şu anda mezarlığa dayandı, bizim mezarlığa. Bizim köyüler ne zaman uyanır acaba?

Teşekkürler.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz.

Arkadaşlar; böylece soruları bitirmiş oluyoruz. Şimdi konuşmacılarımız bunlara cevap verecekler. Ama öncelikle bir konuyu burada belirtmek istiyorum.

Bugün 4 Aralık, Dünya Madenciler Günü. Dolayısıyla, bugün, Soma ve Ermenek başta olmak üzere, yitirdiğimiz tüm madencileri saygıyla burada hep beraber bir kez daha anıyoruz, emekleri önünde saygıyla eğiliyoruz.

Bir konu daha var, o konuyu da gündeme getirmek istiyorum.

Biraz önce Çetin Bey yansılardan bahsetti. Burada basından arkadaşlarımız da var herhalde. Dünkü sempozyumumuzun yerel basında yansıması bizim tahmin ettiğimiz gibi olmadı. İnşallah, bugün sempozyumun önemine değinen daha iyi başlıklarla yansıtırlar.

Şimdi, önce Necdet Bey'den başlayarak soruların yanıtlanmasına geçiyoruz. Buyurun.

Necdet Pamir: Aslında böyle bir soru geleceğini tahmin ettiğim için, sunumun içine bir: iki tane yansı eklemiştim, en azından bundan sonrası için belki faydalı olur. Bulunması da zor değil de, derli toplu olsun diye. Ama onu açıp zaman kaybetmeyelim.

Türkiye, tükettiği enerjinin yüzde 32,5'ünü doğalgazla üretiyor ve elektrik tüketiminde de ya da üretiminde de doğalgazın payı geçen sene yüzde 48,7. Bunun da tamamını, yüzde 99'unu ithal ediyoruz. Bildiğiniz gibi, Rusya'dan iki boru hattıyla alıyoruz. Azerbaycan'dan, İran'dan boru hatlarıyla alıyoruz. Bunun dışında da, sıvılaştırılmış gaz halinde Nijerya ve Cezayir'den geliyor, Marmara Ereğlisi'ndeki tesislerde tekrar gazla dönüştürülüyor. Bir de özel şirket olan Egegaz'a ait, Aliaga civarında bir LNG tesisi var; spot piyasadan aldığımızı da oradan aktarıyoruz.

Bu Katar meselesi, Azerbaycan meselesi, tamamen, bu kriz anında, "Hırpalanmadık, bize bir şey olmaz, alternatifi var" diye, iç piyasaya yönelik bir açıklamanın ötesinde değil. Fiziki olarak bakmak lazım meseleye. Yıllık şu kadar alıyoruzdan ziyade, günlük bazdaki rakamlara bakalım. Kafanızı çok karıştırmak istemem; ama hemen hemen hepimiz aynı meslek disiplininin geldiğimiz için rahatlıkla onu yerli yerine oturtabiliriz.

Bizim, Rusya'dan aldığımız gaz 2 ayrı hattan geliyor. Birisi Batı Hattı denen hattan ve günlük 42 milyon metreküplük bir kontrat hakkımız var. Mavi Akım'dan ise 48 milyon metreküp günlük alımımız, kontrat hakkımız var. Bu ikisini topladığınızda, günlük 90 milyon metreküp Rusya'nın size taahhüdü var. Siz buradan fiziki olarak bunu alabiliyorsunuz. 29 milyon metreküp İran'dan geliyor, 19 milyon metreküp Azerbaycan'dan geliyor, mevcut antlaşmalar kapsamında. Bunun dışında da, Marmara Ereğlisi'ndeki tesisler, yani LNG'yi yeniden gazla çevirecek tesisler toplamda 22 milyon metreküp. Ama bu zaten Cezayir ve Nijerya'ya ayrılmış. Yani bu, uzun erimli kontratlarla kontrata bağlanmış. Yani siz istediğiniz zaman, o 22 milyonluk kapasite günde 30'a çıkamıyor, onun fiziki bir kapasitesi var. Aynı şekilde, Egegaz'ınki de 16 milyon metreküp. Ve kış boyunca alımlar bağlanmış. Dolayısıyla, siz, var olan 5 şeritli bir yolu, 15 şeride de çıkartsanız, yani Katar'dan, Azerbaycan'dan 1 ay sonra, 2 ay sonra, 3 ay sonra: böyle bir şey mümkün değil de, mümkünmüş gibi varsayalım: getirdiğinizi

varsaysanız; eğer şehre tek şeritten giriyorsanız, yani fiziki kapasiteniz boru hatlarıyla, LNG tesisleriyle ve hatta deponuzdan günlük geri alabileceğiniz kapasiteyle günde toplam 194 milyon metreküp olarak tanımlanmışken... Soğuk kış günlerinde günlük 250 milyon metreküp gaza gereksinim duyan Türkiye, 190 milyon metreküple zaten idare edemiyor ve kesintiler oluyor. Bunun üzerine bir de Rus gazı (günde 90 milyon metreküp) kesilirse, tedarik 100 milyon metreküpe düşer. Bununla nasıl idare edeceksiniz?

Özel sektörün, Egegaz'ın 16 milyon metreküplük alımı için zaten kış dönemini düşünerek spot piyasadan bir sürü bağlantı yapmış BOTAŞ. Bu sorulduğu için, ben bunu yanıtlarını sağlam verebilmek adına BOTAŞ'taki arkadaşlarla da konuştum; zaten orası angaje. Yani sen, angaje olduğun bir kontratı bırakıp, Katar'dan bir şey getiriyorsan, Türkiye'ye ek bir katkı değil bu. Dolayısıyla, ya yeni bir LNG terminali yapmanız lazım yahut da boru hattı döşemeniz lazım. Bu da, kusura bakmasınlar, düğmeye basıp olmadığı için, birkaç sene sonrasını konuşuyoruz. Proje, finansman, inşaat ve işletmeye alışı, bir günde, bir ya da birkaç ayda olmaz. Ayrıca, bedava da değildir!

Ben, Rusya'nın gazı keseceğini düşünmüyorum. Ama 1 ay önce şurada konuşsaydık, "Rus uçağı düşürülebilir" deseaydık, ona da inanmazdınız. Yani bir şey olabilir mi? Olabilir. Ama "cezanın" başka kanallardan kesileceğini düşünenlerdenim, yani faturası başka türlü çıkar.

Bu arada, "Katar'a gittim, Azerbaycan'a gittim, Türkmenistan'a gittim", bunun hiçbir esprisi yok. Şu sıralar, mevsim henüz yeterince soğumadı, 150 milyon metreküp civarında, 140:150 civarında bir tüketim var Türkiye'de. En soğuk kış günlerinde geçen sene 230'e çıkmış bu, 230 milyon metreküpe. Bu yıl 250 milyon metreküp bekleniyor. Bizim bu kontratlarımız, biraz önce saydıklarımı toplayın, spot piyasadan gelecek şey, Egegaz'ın kapasitesi dâhil. Türkiye'nin bir de deposu var tabii, ondan da geriye... Zaten sınırlı bir depo bu, 2,6 milyar metreküp. Geriye alabileceğiniz günlük miktar önemli. Bu da topu topu 18 veriyor size geri. Bu resmin içinde, sizin, depo dâhil, 190 milyon metreküplük kapasiteniz var, alabilmek için ve bunu kontrata bağlamışsınız. Depoyu da buna koydum, Egegaz'ı da koydum. 230 tükettiğimiz zaman, zaten talebi yönetmeye çalışıyoruz, sanayide, orada burada bazı kesintiler yapıyoruz. Ama bunun içinden 90'ı çekin, yani Rusya'nın 41 + 48, ikisini çekin, 90'ı düşüğünüz zaman 190'dan, 100'le 230'u da, 200'ü de yönetemezsiniz. Yani Katar'a gittim, Azerbaycan'a gittim, yatırımlar falan; senin kaç saatini alacak... Yani hamasi konuşmalar yapılıyor. Ha, tezeğe gelince, o çok ciddi bir imkân! (Gülüşmeler)

Biz böyle kirli işlerle uğraşmıyoruz.

Necdet Pamir: Evet, çok kirli konular bunlar, ona girmemek lazım. Şu iç piyasaya ucuz benzin verilmemesi meselesinde, buna tam yanıt vermem zor. Yani “Devlet neden bunu yapmıyor?” dersiniz, şunu söyleyebilirim: Akaryakıt Bayileri Gaz İşverenleri Sendikası örneğin, senelerdir bununla uğraşıyor. Hem benzinde, hem motorinde çok yüksek vergi var. O resmi de gördünüz. Bu, üretmeyen bir ekonomide, devletin vergi salarak bütçesini denkleştirmesinden öte bir şey değil. Ama şu söyleniyor, örneğin TABGİS’in önerisi şu: Çok yüksek miktarda otogaz kullanıyoruz. Otogazın da önemli bir kısmı ithal ediliyor. Üstelik arabaların dönüşümü için de gereken ekipman çoğunlukla dışarıdan geliyor, bir de buna para ödüyorsunuz. Eğer siz benzindeki vergiyi aşağı çekerseniz, motorindeki vergiyi de aşağı çekerseniz (Belli rakamlar öngörülmüş) otogazdaki vergiyi biraz yukarı doğru kaldırırsanız; toplam vergide de üstelik kayıp olmuyor, bir miktar da artış oluyor. Hatta böyle bir rapor hazırladık, verdik. TABGİS de verdi. Ama sanıyorum, oturmuş bir düzen var, parasını tahsil ediyor “Deli Dumrul”. Oturmuş köprünün üstüne. Üretmeyen bir ekonomi var. Bütçe ancak aşırı vergi salarak “denkleşiyor”!

Fakat tekrar söylüyorum; bunları (benzin ve dizeldaki vergileri) aşağı çekerseniz ve otogazdakini biraz yukarı iterseniz; son tahlilde hem otogaz ithalatını aşağı çekerseniz, hem o aksama (arabayı otogaza dönüştürürken) para vermezsiniz, üstelik otogazdan, diğer yakıtlara geri dönüşte de öyle büyük bir harcamaya da gerek yok. En azından kendi ülkenizde ürettiğiniz benzini ve motorini kendiniz kullanırsınız. Ama benzinin tam tamına yarısı, geçen sene elde kalmış ve mecburen ihraç edilmiş. Size, bana 4.5:5 liraya, dışarıya da 1,5 liraya gidiyor. Bu da cari açık için maalesef olumsuz bir katkı.

Şu IŞİD’e destek tartışması için de şunu söyleyeyim: Benim gördüğüm kadarıyla, hepinizin de tahmin edebileceği gibi, burada bütün aktörler kendi üstlerine düşen “görevi” yapıyorlar. “IŞİD’i kim yarattı?”dan başlayacağız. Kim göz yumuyor, kim nasıl kullanıyor? IŞİD’den önce El Kaide’yi kim kullanıyordu, Taliban’ı kim kullanıyordu? Yani kimse, kimseden daha temiz değil bu oyunun içinde.

Ancak, bu elimdeki kitap, bu konuda yazılmış önemli kitaplardan sadece bir tanesi. Tolga Tanış’ın bu kitabına (Potus ve Beyefendi) soruşturma açmışlar. Bunun 12. bölümü mesela, Singapur, British Virgin Island ve İstanbul’da, paralel olarak, 2008’den beri, şirketlerin nasıl kurulduğunu ve bunların en tepeye nasıl bağlandığını ayrıntılarıyla anlatıyor. Kitabı yazarken, ciddi para harcamışlar, tüm “vaka mahallerine” giderek, ayrıntılı ince-

lemişler. Bu kitaptaki iddialar, ticaretin boyut ve aktörlerini yansıtan iddialardan sadece bir kısmı. Ama onun ötesinde, mesela 23 Ekim 2014'te, Amerikan Hazine Bakan Yardımcısı David Cohen'in açıklamaları var. Benim çantamda da var bu açıklamanın kopyası. Bu ABD'nin resmi belgesi. Şu anda da David Cohen'in görevi, CIA İkinci Başkanı ya da Başkan Yardımcısı. Adamlar şunu söylüyorlar: 1,5 sayfalık metnin içinde, bu ticaretin tarafı olarak "Türkiye" ve bu ülkedeki aracılar deyimi (middlemen) birkaç kez geçiyor. Hem Suriye'den, hem Irak'tan, IŞİD'le yapılan petrol ticaretinin Türkiye'deki "aracılar" aracılığıyla yapıldığı, Amerikalılar tarafından da söyleniyor. Bunu İran yetkilileri de söylüyor, Almanların da elinde var, İngilizlerin de elinde var, Kanadalı gazeteciler de yazıyor. Yani bu yeni ve sadece Rusların uçak krizi nedeniyle öne sürdükleri bir şey değil. Ama ne zamanki öküz ölüyor, ortaklık bozuluyor: Hoca Efendi'yle de olduğu gibi: ondan sonra, rahatsız olan taraf(lar) bunları "faş ediyor". Ya da aba altından sopa gösterip, bölgedeki çıkarlarına uygun davranılması için kulanıyorlar... Ben, baştan beri doğalgazın Ruslar tarafından resmi olarak ya da açıktan kesilmeyeceğini; "cezanın" bu gibi şeyler, yani uçağın düşürülmesinden sorumlu olarak gördükleri yönetici/yetkili kişilere yönelik suçlamalar üstünden kesileceğini düşünenlerdenim. Bu minval üstüne gidiyor savaşım. Aslında bu oyunda, katledilen siviller ve masumları dışında oyunu kurgulayanların herkesin eli kirli. Ama ortaya çıkması bu gibi ilişkiler nedeniyle oluyor. Dolayısıyla Rusya ve Türkiye cephesinde karşılıklı suçlamalar açısından, ikisi de haklı; yani hem Putin haklı (!), hem Erdoğan haklı (!) diye düşünüyorum.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz Necdet Bey.

Buyurun Nejat Bey.

Nejat Tamzok: Aziz Bey'in uyarısına yanıt vereyim.

Tabii, haklısınız bu konuda, bildiğimiz bir konu. Ama ben bunu fırsat bulup vurgulamaya çalışayım. Yani 98'de yüzde 1 iken katkısı, 0,7'ye düşüyor. Fakat şöyle: 98 sabit fiyatlarıyla, 1998 yılında 700 milyonken gayrisafi milli hasılaya katkısı, yüzde 15 civarında bir artışla bugün 800 milyona çıkıyor. Tabii, şu var: Bir artış var; ama Mehmet Başkan da bilir, Maden Mühendisleri Odası başkanlığı yaptı, Türkiye, ham cevher ihracatı yapıyor, büyük oranda. O zaman da yapıyordu, bugün de yapıyor ve özellikle 2003 yılı sonrası bu cevher fiyatlarında astronomik artışlar oldu. 5: 15 kat arası. Bakırda, alüminyumda, nikelde... Örneğin, bakırı hatırlıyorum, çok kısa bir sürede 1000 dolardan 10000 dolara çıktı. Nikelde 15 katlık bir artış yaşandı. Dolayısıyla, bu dönüşüm olmasaydı, özelleştirmeler olmamış olsaydı, Etibank yapısı kalsaydı, Etibank'ın da o zaman çok

verimli çalıştırıldığını düşünmüyorum, ama yine de bu gayrisafi milli hasılaya katkısı çok daha yüksek olabilirdi gibi geliyor bana. Dolayısıyla, en azından madencilik sektöründeki dönüşümün başlangıç gerekçeleri doğrulanmış olmadı, geldiğimiz nokta itibarıyla.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederiz.

Buyurun Olgun Bey.

Olgun Sakarya: Sedat Hocamın sorusundan başlayalım.

Hocam; ikinci tarife dönemini bu yılsonu itibarıyla bitiriyoruz. 2006:2010 geçiş dönemi için belirlenen tarifelerde kayıp- kaçak hedef oranları, o günkü tarife itibarıyla belirlendi. 2010 yılının sonunda hedeflenen, Türkiye genelindeki kayıp- kaçak hedef oranı yüzde 10'du. O gerçekleşmedi. Onun nedeni olarak da, "Dağıtım özelleştirmeleri, üretim özelleştirmeleri yapılmadı, gecikti, onun için olmadı" dediler. 2011'de Türkiye genelinde ortalama yüzde 15 olması öngörülüyordu. Devam eden yıllarda, 2012'de yüzde 13, 12, 11... 2015 için yine yüzde 10 hedef konulmuştu.

Mamafih, gerçekleşen rakamlara baktığımızda, 2006'dan bu yana yüzde 18'ler civarında gerçekleşiyor. Yüzde 17.93, 17.83 gibi, 17.18 civarında. Halen de öyle. 2013 rakamları öyle. 2014 rakamları yok henüz elimizde. Tüketim ve dağıtım istatistikleri yayınlanmadığı için, onun kesin değerini bilmiyoruz; ama söylenen, yüzde 16 civarında olduğu şeklinde. Beklenen, hedeflenen oranlara hâlâ ulaşamadılar. Özelleştirmeler 2009 yılında hız aldı, 2013 yılında tamamen bitti, aradan 2 yıl geçti, hâlâ daha ortada somut bir gerçekleştirme değeri yok. Artı, bu yetmiyormuş gibi, Dicle'nin, Boğaziçi'nin, Toroslar'ın, Aras'ın ve Van Gölü'nün birer kere, üzerinden tekrar Dicle'nin bir ikinci kere, Van Gölü'nün tekrar bir ikinci kere, Toroslar ve diğer bir şirket daha vardı, onun da ikinci kere kayıp- kaçak hedef oranlarını revize etmek durumunda kaldılar. Tabii, revize edilen her oran, tüketiciye bir şekilde tarifeler üzerinden yansıyor. Kayıp-kaçak hedef oranları bu şekildedir.

Büyük HES'lerle ilgili Hanımefendinin bir sorusu vardı, ona yanıt vereyim.

Tabii, HES'lerin özelleştirilmesini sadece işletme hakkı devriyle veriyorlar. Çünkü akarsu ve nehirler, toplumsal mülkiyet alanı olarak görüldüğünden, özelleştirilemiyor. Büyük güçte HES'lerin özelleştirilememesinin yegâne sebebi, sistemde oluşabilecek marjinal fiyatları çözüm ona önlemek için. Ama ondan daha önemlisi, ihtiyaç duyulduğu zaman sistem kararlılığını sağlamaya yönelik bir düşünceden dolayı. Bu sebeple o büyük güçte HES'lerin özelleştirilmesi zaten yapılmayacak diye biliyorum.

Elektrik enerjisinin yeterli olup olmadığı konusunda bir soru vardı.

Eylül-Ekim ayları, elektrik enerjisi tüketiminin düşük olduğu aylardır. O aylarda saatlik puantımız 33 bin megavattı. Şimdi yavaş yavaş artmaya başladı, aşağı yukarı 37 bin megavatlara falan çıktı. Mamafih, buna karşılık, emre amade kapasite 45-47 bin megavat civarında. Yani şu anda ihtiyacımızın üzerinde bir emre amade kapasiteye sahibiz. O anlamda bir sıkıntı yok.

İthalat-ihracatla ilgili bir soru vardı: Yıllar itibarıyla baktığımızda, hem ithalatımız var, hem ihracatımız var. Zaman zaman ithalat ön plana çıkıyor, zaman zaman ihracat ön plana çıkıyor. Çok büyük bir fark yok. Ama son birkaç yıldır 3-5 milyar kilovat/saat dolayında bir enerjiyi dışarıdan ithal ettiğimiz görülüyor. O da, o andaki sistem yüklerini, puantını kırmak adına veya ucuz enerji temin etmek adına. Mesela, 31 Mart kesintisinde bütün Türkiye çöktü; sadece İran'dan aldığımız için, Van ve o bölgedeki elektrik iletimi bölgesel nitelikte işletilmeye devam etti. O ithalat-ihracat rakamları arasında çok büyük bir sıkıntı yok; aşağı yukarı birbirini dengeleyiyor diyebiliriz, son birkaç yıl haricinde. Emre amade kapasite yönünden de şu an için bir sıkıntı yok.

Salondan: 62 bin mi, 63 bin mi, kurulu güçten bahsediliyor.

Olgun Sakarya: 72 bin 500.

Salondan: Onun karşılığı nedir?

Olgun Sakarya: 72 bin 500 megavatın içerisinde, 45-47 bin megavat civarında her an sisteme girebilecek, emre amade kapasite mevcut. Akarsu santralleri var. Biliyorsunuz, akarsu santralleri, sürekliliği olmayan üretim tesisleridir. Suyun geçtiği zamanlarda kullanılır, onun dışında, kurak mevsimlerde akarsuda su olmadığı için üretim olmaz. Rüzgâr santralleri hakeza öyle, güneş santralleri öyledir. Ayrıca bakımda olan santraller olur. Şu an için, uzun bir süredir, emre amade kapasitemiz 45-47 bin megavat civarında. Bu da 72 bin 500 megavatın içerisinde.

Çetin Bey'in sorusu vardı, özelleştirilen kuruluşların o zamanki kârlarıyla özelleştirme bedellerinin kaç senede karşılanacağı üzerine.

Bunu çalışmak gerekir. Ama çalışmakla da bunu bulamayız. Çünkü her şey o kadar gizli ki. Dağıtım özelleştirmeleri yapıldığında, bilanço değerleri üzerinden, aldım-sattım şeklinde bir tutanak imzaladılar, verdiler. Kasa-sında para vardı, ambarında malzeme vardı; en önemlisi, bunun boyutunu bilmiyoruz, sayaçların üzerinde tahakkuk edilmemiş enerji vardı. Özellikle büyük güçteki müşteriler.

Salondan: Tahakkuk ettirilmemiş.

Olgun Sakarya: Ettirilmemiş, özellikle ettirilmemiş. Zaten onları bulsak, bilsek, belki de onların verdiği paranın büyük bir kısmının anında geri iade edildiğini oradan çıkaracağız. Ama tabii, bunlara ulaşmak “şeffaf” bir elektrik piyasasında çok kolay olmuyor.

Sanıyorum bana sorulan sorular bu kadardı. Tabii, sunum biraz hızlı olduğu için, kusura bakmayın. Aslında biraz daha detaylara girmek gerekebilirdi, ama süremiz kısıtlı olduğu için ancak o kadar oldu.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Süremizi çoktan aştık. Öğle yemeği vakti de epey geçti. Onun için, İsmail Bey ve Deniz Bey’den sorulara kısa kısa cevap vermelerini rica edeceğim.

İsmail Küçük: Ben, Erdoğan Bey’in sorusuna yanıt vereyim.

Erdoğan Bayraktar’ın söylediği, aslında kendi taraftarlarını motive etme anlamında söylenen bir şey. “10 megavattan küçükleri yapmayacağız” dediği zaman, o lisanslı HES’lerde öyle bir şey kalmamıştı. Parti programını bilmiyorum; ama 4628 6446 olduğu zaman, orada lisanssız HES’leri koydular. En az 10 bin. Bu, benim ve arkadaşlarımın yaptığı bir çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak yönetmelik Devlet Su İşleri tarafından yayınlandı. Devlet Su İşleri, bu yönetmelik kapsamında lisanssız HES’lere direndiği için, sadece belediyelerin içme suyu isale hatlarındaki kısma izin vermiştir, diğerleri bekliyor. Onlar açıldığı anda en az 10 bin.

Bülent Damar (Başkan): Teşekkür ederim.

Buyurun Deniz Bey.

Doç. Dr. Deniz Yıldırım: Aslında bana dört soru var, ama hepsini tek bir soruda toparlarsak, soru şu: Türkiye’nin muhalefet sorunu nasıl çözülür? Dört sorunun ortak eksenini bu. Çünkü iktidarla ilişkiliymiş gibi görülen sorunların kaynağında aslında Türkiye’deki muhalefet zayıflığı, güçsüzlüğü, durdurma: caydırma kapasitesindeki eksiklikler var. Yani bu mesele sadece bir iktidar tartışması değil bana göre. O yüzden dördü birlikte düşünülebilir.

Birinci soruda, bahsettiğim bir olanak üzerine, “Sendikalar, odalar bununla ilgili nasıl bir birlik içerisinde olabilir?” diye soruldu. Çok uzun uzun yanıt vermeye gerek yok, ama nasıl olmaması gerektiğini söyleyeyim: Mümkünse, artık yan yana gelip basın açıklaması yapılmasın, bunun dışında bir şey bulunsun. Çünkü bu artık insanları caydırdı, bıktırdı, bir tür eylem

ritüeline dönüştü. Aynı kişiler, aynı yerlerde, farklı konularda sürekli basın açıklaması yapıyor. Bunun yerine, aşağıdan bir birlik örmek gerekiyor; işyerinde, doğada, madende, saldırının olduğu her yaşam alanında. Bence o biraz daha öne çıkacak bu dönem. Fakat bunu yaparken de, yan yana gelişler aşağıdan olduğunda, sonuçlarının 10 Ekim gibi bir Ankara katliamı olabileceğini hep akılda tutarak yapmak gerekiyor. Yani Türkiye'nin şu an yaşadığı dönemi bir olağan demokrasiymiş gibi hesaba katmamak gerekir bana kalırsa. Olağanüstü bir dönem yaşıyor Türkiye ve muhaliflere karşı da olağanüstü bir dönemin içinden geçiyor.

Aziz hoca söyledi, önemli bir katkı. Tabii, ben dünkü oturumda olsaydım belki daha iyi olabilirdi. Ama belki de programın yapılışında bir aksaklık oldu. Fark etmez. Tekrarlarım olduysa, kusura bakmayın.

Bir diğer soru da, çimento fabrikasıyla ilgili; hani "Mücadele var, ama bu mücadele sonuçta sandık söz konusu olduğunda bir türlü başka bir kazanıma dönüşmüyor" gibi. Orada da yine aynı şeyi söyleyeyim. "Bu halk ne zaman uyanır?" dediniz. O soru önemli bir soru. Bence, muhalefet uyanınca uyanır. Muhalefet uyanmadan, Türkiye'de bir güçlü muhalefet eksenini oluşmadan, böyle bir uyanışı kimse beklemesin. Çünkü toplumsal anlamda muhafazakârlık sadece dinle, değerlerle ilgili bir şey değildir; yaşam tarzının ve sahip olunan bazı şeylerin daha kötüye gidebileceği öngörüsüyle, var olan durumu sürdürme isteği de muhafazakârlıktır ve halk da var olan durumu belirsizlikten daha iyi görmüştür seçim sürecinde. Dolayısıyla, ondan daha iyisinin olabileceğine ikna edemeyen bir muhalefet varsa, bu sadece iktidar sorunu değil, muhalefet sorunudur. Bu şekilde bitireyim.

Teşekkürler.

Bülent Damar (Başkan): Bütün konuşmacılara teşekkür ediyorum. Süremizi oldukça aştık, bunun için de sizden özür diliyorum. Ama oldukça bilgi verici ve katılımcı bir görüşme oldu. Çok teşekkür ediyorum.

4. Oturum: Enerji, Çevre ve Toplum
Oturum Başkanı: Teoman Alptürk

Av. Yakup Okumuşoğlu
Enerji Ve Çevre Hukuki Boyut

Yerel Çevre Platformları
Enerjide Toplumsal Muhalefet

Teoman Alptürk (Başkan): Sempozyumumuzun 2. gününde 4. Oturumu-muza gelmiş bulunuyoruz. Buradaki ana konumuz, Enerji, Çevre ve Top-lum. Bu oturumda iki konuşma yapılacaktır, ama ikinci konuşma 9 konuşma-ya bölünecek. Onun için, zamanı iyi kullanmamız gerekiyor.

Bu çerçeve içinde, bu oturumun ilk konuşmacısı olan Sayın Av. Yakup Okumuşoğlu'nu, enerji ve çevre hukuki boyutlarını anlatmak üzere kür-süye davet ediyorum

Av. Yakup Şekip Okumuşoğlu
Enerji ve Çevre Hukuki Boyut



Özgeçmiş: 1970 yılında, Rize İli Çamlıhemşin İlçesi'nde doğmuştur. 1988 yılında Zonguldak TED Koleji'nden mezun olmuştur. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1994 yılında mezun olmuştur. 1998 yılında İzmir'de serbest avukatlığa başlamıştır. 1999 yılında Fırtına Vadisinde kurulmak istenen nehir tipi bir Hidroelektrik Santral için davalar açarak verilen kararın 2004 yılında nihai olarak iptal edilmesini sağlamıştır. 2005 yılı itibarı ile Rize İli İkizdere İlçesi'nde kurulmak hidroelektrik santral davalarına, peşi sıra tüm Doğu Karadeniz de halkın istemediği hidroelektrik santrallerine davalar açmıştır. HES davaları devam ederken Karadeniz Sahil Yolu'nun Trabzon, Pazar, Ardeşen, Fındıklı ve Arhavi bölümlerine karşı da pek çok noktada davalar açmıştır. Karadeniz sahil yoluna açılan bu davaların tamamı çevre ve doğa lehine sonuçlansa da mahkeme kararlarını idareye uygulatması mümkün olamamıştır. Karadeniz Sahil Yolu nedeni ile ya da diğer sebeplerle Karadeniz Vadilerinde açılmak istenen / açılan taş ocaklarına, dere yataklarından kum çakıl çıkartan mıcır ocaklarına açtığı davaların hemen tamamından çevre ve doğa lehine sonuçlanan pek çok karar elde etmiştir. Halen Hidroelektrik santraller, termik santraller, yeşil yol, yayla yolları, sulak alanlar, taş ocakları, orman kesim izinleri, mera tahsis değişiklikleri gibi koruma hukuku kapsamında kalan pek çok davayı ve koruma hukukunu değiştiren yönetmelik iptal davalarını açmış ve halen takip etmektedir. Davalarının temelini tabiat ve kültür varlıklarının korunabilmesi, hava, su ve toprak ile bunlara bağlı hukukun korunması oluşturmaktadır.

Yakup Okumuşoğlu, mesleki yaşamını Zonguldak da sürdürürken halen Zonguldak Barosu Kent ve Çevre Hukuk Komisyon Başkanlığını da yürütmektedir. Türkiye Barolar Birliği Genel Kurul Delegeliği, Türkiye Barolar Birliği Kent ve Çevre Hukuku Komisyonu üyeliği, Çevre ve Ekoloji Hareketi Avukatları (ÇEHAV) gurbu üyeliği devam etmektedir.

Enerji ve Çevre Hukuki Boyut

Biz mühendis değiliz, daha çok işin hukuki boyutuyla enerjiyi tartışıyoruz ve bu enerji alanında da daha çok hidroelektrik santrallerle ilgili çalışmalarımız var. Her ne kadar termik santraller de varsa da, konu enerji olduğu için, bizim de daha çok uğraştığımız alanlar nehir tipi hidroelektrik santraller olduğu için, bu hidroelektrik santrallerin çevresel etkileri ve bu etkiler üzerinden de toplumdaki yarattığı etkiler üzerinden bir sunum yapacağım.

Biliyorsunuz, enerji sektörünün özel sektöre açılması, 4628 sayılı Yasayla başladı. 4628 sayılı Yasayla özel sektör biraz ittire kaktıra sektörün içerisine çekildi ve su kullanım hakkı anlaşmaları üzerinden, nehirlerin, akarsuların belli kodları talep eden firmalara önceleri ihalesiz, daha sonra talep arttıkça ihale yaparak, aynı kodlar üzerinde hak iddia edenler arasında yarışma düzenleyerek, metreküpüne en çok parayı veren firmalar yarıştırlarak ve parayı en çok verene suyun kullanım hakkını vermek suretiyle bir yöntem benimsendi. Sonuç olarak, bugün Türkiye’de yaklaşık 2 bin tane orta ve büyük ölçekli hidroelektrik santral planlanmış. Bunların bir kısmı inşaat halinde, bir kısmı bitmiş vaziyette, bir kısmı da halen yapılacak. 2023 yılına kadar bunların tamamlanması düşünülüyor, yani en azından bundan 3-5 sene önceki projeksiyon buydu.

Bunun dışında, yine daha küçük ölçekli ya da mikro ölçekli HES’ler dediğimiz 10 bin civarında da, artık köylerdeki küçük derelerin bile hidroelektrik santral projelerine döndürülmesi, buranın enerjisinin alınması, enerji sektörüne katılması gibi bir anlayıştan hareketle 10 bin civarında da mikro hidroelektrik santral planlanmış vaziyette. Bunlarla ilgili olarak ÇED yönetmeliklerinde çeşitli hukuki düzenlemeler de yapılıyor. Önceleri lisansla yapıyorlardı, şimdi lisans da verilmiyor 1 megavatın altındakilere; yani lisanssız da verebiliyorsunuz. Böyle bir noktaya gelmiş vaziyetteyiz.

Nehir tipi bir hidroelektrik santral inşa ettiğiniz zaman -elbette sizler bunu çok iyi biliyorsunuz- suyu belli bir noktada regülatör vasıtasıyla kesip, onu yamaçtan binde 1 eğimle; derenin kendi eğimi yüzde 5, 10, 15, 20 iken, onu binde 1 eğimle taşıyorsunuz. Belli bir mesafe taşıdığınız zaman, dereyle o taşımış olduğunuz suyun arasında bir aç oluşuyor ve bu açıdan hızla suyu dere yatağına tekrar düşürüp, burada kuracağınız türbinlere suyu çarptırıp, bunun üzerinden enerjiye elde etmek gibi planlanmış vaziyette.

Benim uğraşmış olduğum hidroelektrik santral açısından ortalama kabaca bir hesap yaptığım zaman, yaklaşık 5 kilometre kadar suyu taşıyorlar.

Doğu Karadeniz Bölgesinde bu mesafe biraz daha az; çünkü eğim çok yüksek ve 2 kilometre kadar taşıdığınız zaman, yaklaşık 200 metre, 150 metre gibi yükseklik farkları oluşabiliyor. Ama mesela, 16 kilometrede taşıyor, 20 kilometrede taşınabiliyor. Bunların bir ortalamasını aldım ben, yaklaşık 100 civarındaki hidroelektrik santral üzerinden bir ortalama aldım; çünkü 2 binin üzerinden bilemiyorum ayrıntılarını. 5 kilometre ortalama suyun taşınması gerekiyor ki, belli bir yükseklik elde edesiniz ve elektrik üretesiniz diye. 5 kilometre hesap ettiğinizde, 2 bin tane HES'ten 10 bin kilometre boyunca dereleriniz yatağından akıyor olacak demek oluyor; 10 bin kilometre boyunca dereleri kanallara, tünellere, borulara hapsetmiş olacaksınız demek oluyor. 10 bin tane mikro HES'in durumuna gelmiyorum; yani orada ne olacağı, ne kadarlık bir su taşınacağı, ne kadar mesafe suyun dere yatağından kopartılacağı da bilinmiyor şu aşamada. Çünkü nasıl projeler olduğunu henüz deneyimlemiş değiliz. Ama orada da muhtemelen belli bir mesafe su taşınacak.

Maalesef şöyle bir şey oluyor: Özellikle Karadeniz özelinde bakarsak, Doğu Karadeniz'de en uzun dere İyidere, 72 kilometre. Sonra Fırtına Deresi geliyor; 68 kilometre. Onun dışında pek çok dere var; ama ortalama yine 40 kilometre gibi bir derinliği var dağlardan itibaren, denize ulaştığı noktada. Ortalama 40 kilometrelik bir dere yatağında, örneğin Çaykara'da 36 tane HES projesi var, Fındıklı'da 19 tane var. Fırtına'da en son doğal sit alanı ilan edildiği için özel sektöre kapatıldı, ama daha önceden Fırtına Vadisi'nde ilk bu HES'lerin çıktığı dönemde var olan bir proje vardı. O dönemde 13 tane vardı. Yani bugün Fırtına açılrsa, herhalde 40-50 tane filan sığdırırlar diye düşünüyorum. İkizdere'de 28 tane vardı. Demek istediğim şey şu: Derelerin küçük küçük gözelerden gövde oluşturduğu andan itibaren, denize kadar, dere yatağında dörder beşer kilometre ya da 300-500 metre aralıklarla peş peşe, birisinin suyu alıp bıraktığı noktadan diğer bir firmanın aldığı, onun taşıyıp suyu yamaçlardan onun bıraktığı ve bu şekilde, en son artık yükseklik farkı kalmayınca kadar, denize yaklaşıncaya kadar peş peşe devam eden karkas yapılar.

Dolayısıyla böyle baktığınız zaman, sadece bir hidroelektrik santral nedeniyle 3-5 kilometre su dere yatağından kopmuş olmuyor, derenin gövde oluşturduğu noktadan denize kadar derenin yatağından akmaması anlamına geliyor. Ama diyorlar ki, "Hayır, dere yatağı kurumuyor." Doğru, dere yatağı kurumuyor, çünkü yüzde 10 gibi bir can suyunu dere yatağına bıraktıklarını söylüyorlar. Yüzde 90'ını alıyorlar, yüzde 10 can suyu da maalesef o yatağın içerisinde; yani yüzde 100'ünün aktığı bir yatakta yüzde 10'luk bir miktar görünmez oluyor ve küçük kayaların, çakılların arasında kaybolup gidiyor ve derenin pek çok yerde akışını bile gözlemleyemiyor-

sunuz. Bir kere, dere ekosistemine bağlı olan sucul yaşamlar vesaire çok ciddi zarar görüyor ve yok oluyor ya da popülasyonları azalıyor.

Yüzde 90'ının dere yatağından alındığı ve peş peşe kaynağından denize kadar devam eden projeler olduğu için, bu hidroelektrik santrallere halkın çok ciddi tepkisi var. Çünkü bu dere yatakları civarında pek çok ekonomik faaliyet yürütüldüğü gibi, aynı zamanda Karadeniz Bölgesinde yaylası vardır, ormanı vardır, deresi vardır, başka da bir şeyi yoktur; yani bu üç-beş tane öğeden oluşur zaten Karadeniz Bölgesindeki yerleşimler. Siz, bunların bir tanesini yok ediyorsunuz. Yaylaları da şimdi Yeşil Yolla yok ediyorsunuz, denizi zaten sahil yoluyla yok etmiş vaziyettesiniz. Yamaçlarda beşer kilometre mesafelerle her birisinin taşıdığı bir sistemde, yamaçlarda çok ciddi orman zararları oluyor. Dolayısıyla hem yamaçlar, hem dere yatağı, hem insanların yaşam alanlarının kamulaştırılması nedeniyle çok ciddi bir sorun. Bu işin sosyal yanı. Biraz sonra daha ayrıntılı anlatmaya çalışacağım. Ama akarsuyun kendisi açısından baktığımız zaman, doğanın içerisinde aynı insan vücudundaki damarlara benzeyen bir yapı olduğunu bilim adamları da söylüyor; yani akarsular, insan fizyolojisindeki damarlar içinden akan kan gibiler doğanın içerisinde. Mahkemelerde biz, büyük bir yaprağı alıp, yaprağı gösterip, yaprağın damarlarını gösterip, en kalın olduğu noktanın denize döküldüğü nokta olduğunu ve onu oluşturan kolların, yaprağın üzerindeki o damarlar gibi olduğunu, bu damarların her birisini de kesik olduğunu düşündüğünüzde, bu yaprağın canlı kalıp kalamayacağını tartışıyoruz. "Bu yaprak bir havzadır. Bu havzanın içerisinde 10 tane, 20 tane, 30 tane HES yaptığınız zaman, yani bu damarlara çizikler attığınız zaman, bu yaprak halen yeşilliğini korur mu, canlılığını korur mu?" diye sorguluyoruz. Bunlara bilirkişilerimiz son zamanlara kadar bizim görüşlerimiz doğrultusunda cevaplar veriyorlardı; fakat son zamanlarda, maalesef bu görüşler değişmeye başladı ve hidroelektrik santraller artık pek çok yerde yapıyor. Biz, bunları engellemekte zorlanıyoruz.

Slaytlarda görüyorsunuz; yapılan çalışmaların vadilere bindirmiş olduğu yük ortaya seriliyor ve dolayısıyla da insanların bütün bunlara karşı geliştirdiği tepkiler var. Her ne kadar bürokratik düzeyde bakan vesaire, "Su boşa akmasın" deniliyorsa da, suyun hiçbir şekilde boşa akmadığı bir doğa gerçekliği var; güneşin boşa doğmaması gibi, arıların boşa uçmaması gibi bir özelliği var. Yani o havzayı kılcal damarlarıyla besler akarsular. Dolayısıyla akarsuları kaynağından kopartıp, yüzde 90'ını alıp, taşıyıp, enerji üretme işine sokarsanız, enerjiyi üretirsiniz; ama yaşamı diğer tarafta feda edersiniz, insan yaşamının damarlarında akan kan olmadan sürmeyeceği gibi bir gerçeklikle karşı karşıya kalırsınız ve bu gerçeklik maalesef bugün Türkiye'nin dört bir yanında yaşanmaya başlıyor, daha da yaşana-

cak diye düşünüyorum.

Sonuç olarak, mühendislik planlama yapabiliyor, yani enerjinin nasıl üretileceği belli. Bunlarla ilgili olarak matematik hesaplarla mühendislik yapılabilir, ama ekosistemdeki etkileri yönüyle maalesef bir karşılığı yok bu mühendislik çalışmalarının. ÇED raporu dediğimiz bir sistem var; ÇED raporu içerisinde birtakım tartışmalar yapılıyorsa da, maalesef, uygulamada bizim çok sık karşılaştığımız Antalya'daki ÇED raporunun Doğu Karadeniz'de, İkizdere'de karşımıza çıkması veya Güneydoğu'daki bir ÇED raporunun başka bir yerde karşımıza çıkması; daha da ötesi, dava açıp cevap dilekçesi sunduğu zaman Bakanlık, cevabının Elazığ'daki bir başka hidroelektrik santraline karşı sunmuş olduğu cevapla karşılıyoruz. Yani böyle "copy-paste" üzerinden giden bir sistem var. Maalesef, ÇED raporları son derece güvenilirmez, son derece amacına uygun olarak tasarlanarak hazırlanmıyor. Dolayısıyla, "ÇED raporları yaptık. Çevreye gereken etkilerini biz düşündük" filan denilemeyecek düzeyde fena, felaket. Dünyanın geri kalan bölgelerinden zaman zaman ÇED'ler alıyoruz, onları inceliyoruz. Benim bugüne kadar görmüş olduğum en kapsamlı ÇED'lerden bir tanesi -çünkü Dünya Bankası da var işin içinde galiba- doğalgaz boru hattıyla ilgili olarak yapılmış olan bir ÇED çalışması var; biz, onu gördüğümüz zaman ÇED'in ne olduğunu anladık. Yani bizdekilere ÇED demeye hakikaten şahit lazım.

Kısaca bunun ekosistemdeki etkileri üzerinde durmak isterim. Akarsuların yüzde 90'ını su iletim yapılarına aldığınız zaman, akarsularda besin taşınımı azalmakta ya da durmakta. Tatlı su ekosistemlerine dâhil sucul yaşam, akarsuyun taşkın dönemine, suyun ısınıp soğumasına, besin çeşitliliğine ve üreme dönemlerine göre, akarsu boyunca aşağı yukarı göç etmekte olduğundan, regülatörler göçü engellemekte. Göçün devamı için tasarlanan balık geçitlerinin işlevsel olup olmadığı yönünde herhangi bir çalışma bulunmamakta. Mansap tarafına bırakılan can suyunun yatağına oranla debisi minimum yüzde 90 oranında azaldığından, suyun akış hızı da düşmekte, su geniş yatağa yayılmakta; neticede, bir akış varsa bile, debisi düşen akarsu ısınmakta ve ısı, akarsuyun doğal ısı değerlerinin üstüne çıkmakta. Akarsudaki en küçük ısı değişimlerine bile duyarlı olan sucul ekosistem bundan çok ciddi zarar görmekte.

Maalesef, yüzde 90'ı alındığında, akarsu çağlayarak akmamakta, dolayısıyla suyun oksijen yapısı da değişmekte. Bu da yine suyun ph yapısını değiştirmekte ve dolayısıyla su, bir süre sonra artık bildiğiniz oksijenli, biyoçeşitliliği destekleyen bir yapı olmaktan çıkmakta; aksine, bir zehir kaynağı haline gelmekte.

Yine baktığınız zaman, özellikle Anadolu'da -Doğu Karadeniz'i saymayalım bunun içerisinde- pek çok yerde, bütün yaşam da akarsu kenarlarında sürmekte ve akarsuların ciddi sulama imkânlarından yararlanılmakta. Yüzde 90'ının alındığı noktada da ciddi şekilde burada etkilenmeler olmakta.

Kurulan regülatörlerde akarsuyun akışı kesildiğinde, tatlı su ekosistemi-ne dâhil mevsimsel taşkın, akış, regülatörler vasıtasıyla kesildiğinden, akarsu yatağını temizleyememekte. Kıyılardan başlayan yosunlaşma suyun kalitesini bozmakta ve neticede, suyun ph değerleri yine bozulmakta. Akarsu, regülatör sonrası yaz-kış aynı debiyle akmaya başladığından, en az 49 yıl boyunca ve aynı şekilde akışını sürdüreceğinden, yatağını temizleyemez duruma geliyor akarsular. Yine bu sebepten dolayı akarsular yamaçlardan akan taşların, toprağın ve birikimler nedeniyle bir süre sonra yatak özelliğini kaybetmekte ve Hopa'da olduğu gibi, Borçka'da olduğu gibi, diğer yerlerde olduğu gibi, ciddi sellere de sebebiyet vermekte. Bunun bir başka nedeni de, maalesef, Devlet Su İşleri'nin yapmış olduğu seddeleme çalışmaları, dere ıslah çalışmaları. Onlar da son derece ekosistemden kopuk ve hiçbir şekilde bilimle de bağdaşmayacak şekilde yapılıyor. Akarsuların kendi doğal eşiklerinden daha yüksekte duvarlar ördükleri için, tıkanıp zaman dışarıya taşıyor su, içeriye bir daha dönemiyor, dere yatağına dönemiyor, yamaçlardan gelenler de dereye karışmıyor. Bu da bir etki. Ama bu HES'ler nedeniyle de akışın kesilmesi nedeniyle akarsuyun kendi kendini temizleyememesi ve daha sonra büyük bir sel olduğunda, büyük bir su geldiğinde regülatörlerden kapakların açılması, regülatörlerden taşan suların o yatağa birdenbire girmesi, o birikimi bir yerlere tıkaması nedeniyle de yine seller oluşuyor.

Akarsu üzerinde inşa edilen regülatörler nedeniyle sedimantasyon taşınımı da duruyor. Sedimantasyon taşınımının durması hem sucul canlı yaşam için önemli, hem de derenin denizle buluştuğu noktada oluşturduğu delta yönünden de önemli. Denizlerdeki balık yumurtlama alanlarının çoğu akarsu kenarlarıdır; çünkü taze, oksijenli su ve akarsu üzerinden besin gelmektedir sürekli. Fakat regülatör nedeniyle bunlar kesildiğinde bu besin taşınımı da durmakta, o balık yumurtlama alanları besinsiz kalmakta, oksijensiz kalmakta. Sedimantasyon azaldığı için, aynı zamanda o denizin olduğu noktadaki oluşan deltalar maalesef deniz tarafından geri alınmaya başlanmıştır. Özellikle Kızılırmak üzerindeki inşa edilen barajlardan sonra, Çarşamba Ovası'nda görülmeye başlanmıştır bu; yani o delta kara yönüne çekilmeye başlanmıştır.

Tarımsal açıdan baktığımızda, maalesef, suya bağlı devam eden tarımsal küçük işletmelerde büyük bir sorun oluşmakta. Can suyu diye tabir edilen suyun dışında, tarımsal sulama suyu da bırakılmıyor ve tarımsal su bırakıl-

madığı zaman, küçük işletmeler bu sudan eksik kalıyorlar ve üretimlerini devam ettiremiyorlar.

Uygulamada, bütün sistem suyun debisi üzerinden yürüdüğü için, maalesef, akarsuların debileri de bir şekilde düşük gösteriliyor. Yani bizdeki sistem, yönetmelikte, son 10 yıllık ortalama debilerin hesaba alınması gerekir. Bu 10 yıllık debi hesapları maalesef her derenin üzerinde yok veya gerçekten çok gayri ciddi oluşturulmuş, alınmış. Dolayısıyla daha çok bir başka deredeki veriyi bir başka deredeki veriyle orantılayarak yapılan bir sistemle bu debiler oluşturuluyor. Hidroelektrik santral üreticileriyle de zaman zaman mahkemede vesaire karşılaşıyoruz, soruyoruz. “Maalesef, umduğumuz debiyi bulamadık derelerde ve umduğumuz enerjiyi de üretmiyoruz” diyorlar. Böyle de bir durum var ve debiler genellikle düşük gösteriliyor. Düşük gösterilen üzerinden yüzde 10 can suyu bırakıyorlar, dolayısıyla da daha çok suyu almış oluyorlar. Tarımsal sulama suyu açısından da bu yönde bir hile var aslına bakarsanız ve bu yönüyle de çiftçiler zarara uğramış oluyorlar.

Bir başka nokta da, biz bunu tartıştığımız zaman diyorlar ki, “Biz suyu bırakacağız, tarımsal sulama için ayrı bir su miktarını belirledik.” Damlama sulama yöntemine göre, bir bitkinin ihtiyacı olan su üzerinden yapılıyor bu hesaplama. Fakat maalesef, Türkiye’de bu yöntemi kullanan çok az sayıda işletme var Anadolu’da. Genellikle bizde, bir yerden kanallarla, arklarla su gelir, bırakılır, akar gider ve sulama bu şekilde yapılmakta. O şekilde bir yöntemi dayattığınız zaman, bu yöntem pratikte coğrafyada kurulu olmadığı için, çiftçinin de bu yöntemi kurabilme olanağı olmadığı için, teoride siz can suyunu bırakmış oluyorsunuz, tarımsal sulama suyunu bırakmış oluyorsunuz; ama pratikte hiçbir şekilde karşılığı yok. Köylü, maalesef o sudan hiçbir şekilde yararlanamıyor. Gelen su, bir tane bahçenin bile suyunu karşılayamaz hale geliyor. Yani şirket, “Damlama sulama yöntemini ben yapacağım” demiyor örneğin, ama ona göre hesabını yapıyor. Tarımsal açıdan bu gibi sorunlar var.

Su iletim yapıları inşa edildiğinde, peyzaj bütünlüğünün bozulması, yamaçlardaki orman ekosisteminin hafriyat altında kalması, yüzde 90’a ulaşan eğimlerde yapılan çalışmalarla ciddi heyelanlara sebebiyet verilmesi, yine yapılan bu HES’ler nedeniyle ciddi kamulaştırmalar, bu kamulaştırmaların üç-beş liralarla yapılması; âdeta köylünün topraktan arındırılması, yurtsuzlaştırılması, topraksızlaştırılması gibi etkileri de oluyor. Bütün bunlar aslında insanların tepkilerinin de bir noktasını oluşturuyor. Ormanlardaki kesilme ve zarar, aynı zamanda havzanın su üretme potansiyelini de ortadan kaldırıyor. Yani HES’lerin enerji ihtiyacını ne kadar karşılayıp ne kadar karşılamadığı apayrı bir sorun olarak ortaya çıkıyor. 23 bin

megavatlık bir kurulu güç oluşturulacağı söyleniyor, ama mevcut kapasitenin yüzde 14-15'inin kayıp-kaçak olduğunun verileri vardı. Şu andaki oranlar nedir, bilemiyorum. Dolayısıyla çok çok küçük oranlarda, mesela 5 megavatlık, 10 megavatlık, 15 megavatlık, 20 megavatlık santrallerden bahsediyoruz. Bunlar mevcut kurulu gücün 10 binde 1'ini filan oluşturuyor, yani bir tanesi. 10 binde 1'ler için bu gibi ciddi felaketler veya toplumsal yaşamın, ekonomik yaşamın, suya bağlı yaşamın feda edilmesi bizce yanlış.

Her ne kadar bir önceki oturumda "Doğal kaynakların özelleştirilmesi mümkün olmadığı için özelleştirme yapılmıyor" deniliyorsa da, bizce, yapılan aslında örtülü bir özelleştirmedir. Çünkü 49+49 yıllığına su kullanım hakları veriliyor ve 49+49 yıllığına bu haklar verilirken, mülkiyet hakkının bahşetmiş olduğu bütün haklarla beraber bunlar devrediliyor. Her ne kadar adı "Mülkiyetin değişimi" olmasa da, yani özelleştirme şeklinde bir mülkiyet değişiminden bahsetmiyorsak da, mülkiyet hakkının vermiş olduğu bütün haklar 49+49 yıllığına veriliyor ve bu da aslında bir örtülü özelleştirmedir. Dünya Bankası, örneğin Coca Cola ve benzeri dünya tekellerine, gittikleri ülkelerde su özelleştirmelerinin lobisini yapsınlar, faaliyetlerini yapsınlar diye, bundan birkaç sene önce 400'er milyon dolar kredi vermiştir.

Teoman Alptürk (Başkan): Salondan soru var mı?

Buyurun.

Hülya Özer: Elektrik-elektronik mühendisiyim. Gelişmiş ülkelerde bu çalışmalar nasıl yapılıyor?

Av. Yakup Okumuşoğlu: Biz de bunları araştırıyoruz, yani bu ülkelerde nasıl yapılıyor diye? Örneğin, bu konuda örnek ülkelerden bir tanesi Norveç'tir. Norveç'te çok fazla akarsu var ve Norveç, bildiğim kadarıyla enerjisinin neredeyse tamamını akarsulardan karşılıyor. Orada, bütün dereelerin ekolojik özelliklerini, ekosistem değerlerini tartışmışlar ve karar altına almışlar. Orada 400 tane akarsu ekosistemini ayırmışlar ve "Buralara kesinlikle hidroelektrik santral yapılmayacak" deyip, bunları koruma altına almışlar. Geri kalanlarında da, o havzanın zarar görmesini minimuma indirecek şekilde, sonuna kadar kapasitesini kullanmak gibi değil; ama kaldırabileceği, çevreye en az zarar olabilecek şekilde ve canlı yaşamının devam edebileceği şekilde planlamalarla nehir tipi hidroelektrik santraller var, doğru; ama Türkiye'de böyle bir şey yok. Örneğin Macahel, Türkiye'nin tek biyosfer rezerv alanıdır, orada bile 8 tane hidroelektrik santral planlanmıştır. 3 tanesini iptal ettirdik, 5 tanesinin davası yolda.

Fırtına Vadisi'nde, İkizdere'de, pek çok yerde, yani hiçbir şekilde bir ayırım yapmadan, ister milli park olsun, ister doğal sit alanı olsun, koruma statüsü şu olsun veya bu olsun, hiçbir şekilde bakılmıyor ve bununla ilgili mevzuat düzenlemeleri de yapıldı maalesef. Herhangi bir kıstas, değerlendirme, şu bu yok; tamamen enerji sektörü nasıl istiyorsa o şekilde yapılan planlamalarla yapılıyor. Zaten bizim esas olarak karşı çıktığımız şey bu. Dediğimiz şey şu: "Evet, enerji üretebiliriz, derelerimizden yararlanabiliriz; ama her dereden değil, her derenin kapasitesini sonuna kadar kullanarak değil" diyoruz.

Teoman Alptürk (Başkan): Başka sorusu olan var mı?

Buyurun.

Salondan: HES'lerle birlikte, HES'lerin yapılmasıyla birlikte, HES şirketlerinin tarım topraklarını satın alıp köylüleri göçe zorlaması gibi bir durum söz konusu olabilir mi? Bir bunu söylemek istiyorum.

Bir de yine buradaki bir arkadaşımız, öğleden önceki sunumunda, "Devlet şirketleştirdi, şirket devletleştirdi" dedi. Buna yönelik bir örnek verebilir misiniz, yani uygulamaya yönelik veya sonuca yönelik bir örnek verebilir misiniz? Bunu örnekleyen bir örnek var mı?

Teşekkür ederim.

Av. Yakup Okumuşoğlu: Karadeniz özelinden bakarsak, Karadeniz özelinde yapılan tarım veya arazilerin çoğu yamaçlarda veya dereye yakın olan bölümlerde daha çok veya yamacın belli bir noktasında köyler var vesaire. Suyun taşınması nedeniyle bu toprakların kamulaştırılması söz konusu oluyor. Çünkü suyu tünelle, boruyla, kanalla taşıyacaksınız. Bu taşıma yapılırken, hem yol inşa etmek durumunda kalıyorsunuz, hem de bu sebeple özel mülkiyete giriyorsa kamulaştırıyorsunuz filan. Araziler zaten büyük araziler değil; yani 1 dönümü bulmayan, küçük küçük cepler şeklindeki mülkiyet haklarından bahsediyoruz. Dolayısıyla buralar o iletim hatları boyunca, çalışma, şantiye vesaire alanları boyunca, yükleme havuzu, cebri borular filan, bütün bunlar boyunca kamulaştırmalar yapıldığı zaman, bir köy için bahsederseniz, arazilerin yüzde 50-60'ının kamulaştırıldığı bir durum ortaya çıkıyor. Kamulaştırma da gerçek değeri üzerinden yürümüyor maalesef. Yani bizdeki kamulaştırma sisteminde, kıyıya yakın olduğu zaman bir faiz var yüzde 3'lerde; ama içeriye doğru girdiğinizde, Karadeniz'de, en çok 15'tir. Yüzde 13-14'lere kadar çıkıyor ve bu da inanılmaz bir şekilde değerini azaltıyor. Yani yüzde 3'lük bir kapitalizasyon faizi 33 yıllık gelirin denkleştirirken, yüzde 14'lük bir kapitalizasyon faizi 3-5 yıllık gelirin denkleştiriyor. Metrekaresine 3-4 lira para vererek, gerçek anlamda metrekaresine 3-4 lira para vererek kamulaştırmalar yapılıyor. Adamın 1 dönüm arazisini 2 bin lirayla kamulaştırıyorlar. O 1 dönüm arazisi o adamı zengin etmiyor; ama bütün atalarından bu yana kendisini, çocuklarını oradan beslemiş, büyütmüş, okutmuş vesaire olmuş oluyor. Siz, onun 1 dönüm arazisini elinden aldığınız zaman, adam için bir zenginlik kaynağı değil; ama geçimini elinden almış oluyorsunuz. Böyle bir problem var ve bu paralarla, Artvin'de örneğin, o büyük barajlar nedeniyle köylülerin kente taşınmasına, kentte kimisinin bir ev alabilmesine; ama arkasından o paranın tükenmesiyle birlikte, şimdi ne yapacaklarını bilemez hale geldikleri bir gerçeklik var.

Devletin şirketleşmesi, şirketin devletleşmesi... Bunun gibi bir tane saymam, birkaç tane sayabilirim. Bunlar hep bildiğimiz firmalardır aslında. İsmi vermek ne kadar doğru olur, bilmiyorum; ama Artvin'deki mücahedelelerden kim olduğunu bilebilirsiniz, herkes bilebilir. Ilısu'da, Artvin'de, Cerasepe'lerden itibaren bakarsak, maalesef, bu şekilde, devletin ele ele kol kola olduğu şirketler var. Hatta bizim kulağımıza şöyle şeyler de geliyor: Artık mevzuatlar, hukuk, bu şirketlerin isteği ve arzusu doğrultusunda, büyük hukuk firmalarında yönetmelikler vesaire hazırlanıyor, bunlar Bakanlığa götürülüyor ve Bakanlık, onları olduğu gibi, mevzuatını, yönetmeliğini nasıl istiyorlarsa, kendilerine nasıl uygunsa o şekilde çıkartıyor-

lar.

Teoman Alptürk (Başkan): Teşekkür ederim. Son bir soru alalım.

Buyurun.

Salondan: Hukuk açısından bir soru sormak istiyorum.

Her ne kadar adalet kalmasa da bu ülkede, memleketin dört bir yanında hukuki kazanımlarımız var hasbelkader. Bu kararları uygulatabiliyor musunuz?

Av. Yakup Okumuşoğlu: Karşımızdaki şirketin devletleşmesine bağlı olarak uygulatabiliyoruz. Yani karşınızdaki şirket eğer A şirketiye, B şirketiye, uygulatabılabiliyorsunuz; ama diğer şirketlerse uygulatabılabiliyorsunuz. Yani bugün Cerattepe’de, yaklaşık 3-4 aydan beri insanlar nöbet tutuyorlar, o alana birileri girmesin diye. Orada 30 yıldan beri süren bir mücadeleye var. 3. kez ÇED raporunu iptal davası açıldı, 700-800 kişinin vekâletıyla açıldı. Daha önce iki defa iptal edildi orası. En son mahkeme kararında şu söylendi Rize İdare Mahkemesinde: “Ya Artvin, ya maden” denildi, yani “İki seçenek var; ya Artvin’i seçeceksiniz, maden yapmayacaksınız; ya madeni seçeceksiniz, Artvin’i oradan tahliye edeceksiniz” denildi. Yer seçimi yönünden, “Burada bu faaliyet yapılamaz” denildi. Buna rağmen o şirket yine gitti, yer seçimi yönünden çok net olmasına rağmen ve yargı süreci de halen Danıştay’da devam etmesine rağmen 3. kez ÇED’ini aldı. 3. kez iptal davası açıldı. Dava hakkında yürütmeyi durdurma konusunda karar verilecekken, bir anda Rize İdare Mahkemesinin hâkimleri görevden alındı. Şu anda darmadağın edilmiş vaziyette. Yüksek lisans yapmış değerli hâkimler vergi mahkemelerine sürüldü. Rize İdare Mahkemesi özelinde düşünürsek, Türkiye’deki yargı böyle yürüyor şu anda.

Ne kadar uygulatabiliyor, ne kadar uygulatılamıyor? Bu, dediğim gibi, karşınızdaki şirketin gücüne bağlı.

Enerjide Toplumsal Muhalefet Yerel Çevre Platformları

Terme Çevre Platformu adına **Zekai Altunpala**

Derelerin Kardeşliği adın **Ömer Şan**

Bartın Platformu adına **Prof. Dr. Erdoğan Atmış**

Çeşme Sürdürülebilir Yaşam Platformu adına **Esen Fatma Kabadayı Whiting**

Tonya Çevre Platformu adına **Bekir Uzunoğlu**

Munzur Çevre Derneği adına **Hatun Esen**

Sinop NKP adına **Saygın Doğan**



Enerjide Toplumsal Muhalefet

Teoman Alptürk (Başkan): Şu anda başlatacağımız ikinci konuşma grubu, biliyorsunuz, bu sempozyumun Samsun'da yapılma nedeni. Samsun'a gelmemiz, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği olarak yerel inisiyatifleri ne kadar önemsendiğimizin bir göstergesi. Türk Mühendis Mimar Odaları Birliğinin yapmaya çalıştığı çalışma oldukça büyük ilgi gördü burada. Ben hafta başından beri buradayım. Sadece kendi aramızda değil, dışarıda da bizim bu çalışmalarımızın önemsendiğini gördüm. Bu, bizleri çok memnun etti. Umarım, bundan sonraki diğer çalışmalarımızı da Anadolu'nun çeşitli yerlerine taşımak mümkün olur. Bunu hiç yapmıyor muyuz; yapıyoruz, ama bu kadar planlı bir şekilde buraya gelmemiz, çalışmanın daha verimli olmasını sağlıyor.

Yedi konuşmacımız ve 2 saatimiz var. Bu çerçeve içinde, bu yedi konuşmacı, bana göre, bu sempozyumun en önemli konuşmalarını yapacaklar.

Bu toplantının yönetimini aslında aramızda çok tartıştık. Bu yedi kişinin söyleyeceklerini onar dakikaya sığdırmalarını istiyorum. Bu konuda sevimsiz olacağım, bunu biliyorum; ama 10 dakikayı 11 dakika yapma şansımız yok, yani fiziken böyle bir şansımız yok. Yoksa bizden sonraki oturumun hakkını yemiş olacağız ve bizi buradan zorla çıkartacaklar. Çünkü bizim çalışmalarımız bittikten sonra orada başka bir faaliyet var. O bakımdan, hepinizin bana yardımcı olmasını istiyorum. Bu arkadaşlara ayrıca soru soramayacağız; çünkü yedi kişi, onar dakikadan 70 dakika. Her ne kadar sevimsiz olursa olsun, bunu 70 dakikada bitiremeyeceğiz. O yüzden, hem konuşmacıların, hem salondaki arkadaşlarımla bana yardımcı olmasını diliyorum.

Birinci olarak, Terme Çevre Platformu adına Zekai Bey'i konuşmasını yapmak üzere çağırıyorum.

Zekai Bey; ne yazık ki süreniz 10 dakika. Sizi uzun uzun dinlemeyi de arzu ederiz daha sonra inşallah. Buyurun.

Zekai Altunpala (Terme Çevre Platformu): Ben birkaç cümle söylemek istiyorum, ondan sonra sözü görsele bırakmak istiyorum. Ben, Terme Çevre Platformunun bir bireyi olarak buradayım ve saygılar sunuyorum.

Terme bu gün Terme halkının dayanışma ile verdiği bir mücadelenin zafesini yaşıyor. Bu mücadelede, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, EMO, ZMO, Mimarlar Odası ve daha birçok kuruluşumuzun emeği var. Başarının büyük bölümü de konuyu kamuoyunun gündemine getirerek mücadelenin etkinliğini sağlayan basın mensupları ve kuruluşlarına ait.

“Kömür mü yoksa ömür mü?” sloganıyla mücadeleye başlamıştık. Termeliler olarak bu santralin ilçeye yapılacağını duyunca hemen ne yapabiliriz duygusuyla harekete geçtik. Sözümüzü duyurabileceğimiz bir platform olan TERÇEP etrafında toplanarak faaliyetlerimizi yasal bir zeminde yapmaya çalıştık. Seçtiğimiz kişilerle hızlı bir araştırmayla mücadeleye başladık. İmza kampanyaları, gösteriler ve eylemlerle sesimizi herkese duyurduk. Yaptığımız çalışmaların sonucunu gördük ve başardık.

Vatandaş, istemediği hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini görmüş oldu. Bu bizim ilk detaylı ve kapsamlı mücadelemiz oldu. Örnek bir ÇED mücadelesi yaptık. Siyasetçiler, STK'lar, kadınlar ve gençlerle herkes bize destek oldu.

Sokak sokak gezdik, mahallelerde kadınlarla buluştuk, cami cemaatiyle, muhtarlar ile bir araya geldik halka bu işin ciddiyetini anlattık. Terme’de bir yılda yanan 15 bin ton kömürün bu santralle 3 günde yanarak kara bir zehrin şehrimizin üzerine çökeceğini ve bizi zehirleyeceğini anlattık. Onlar da inandılar ve yaşam alanlarına müdahale ettirmeyip ne dersek yaptılar destek oldular, imza topladılar, yağmurda nöbet tuttular ve bu mücadeleye başarının adını yazdılar.

Yalnız, şu an için bu mücadele bitmiştir; ama buradan anladıklarımız, dinlediklerimiz, sermayenin mücadelesi bitmiyor. Yeni bir ÇED süreciyle yeniden karşımıza çıkabilirler. Bu nedenle bir sonraki adımda yine hep beraber olmak temennisiyle demeyeyim, ama her an teyakkuza olmamız gerek.

Teşekkür ederim. Saygılar sunuyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Teşekkür ederim. Son söylediklerinize dayanarak da şunu söyleyeyim ki: Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği, ayrıca benim Odam her zaman yanınızda olacaktır. Her ihtiyacınız olduğu zaman biz yanınızdayız. Derelerin Kardeşliği Platformu adına Ömer Şan Bey; buyurun.

Ömer Şan (Derelerin Kardeşliği Platformu): Vadilerimizden herkese selamlar getirdim.

Sabah 05.00’te yola çıktık. Yollar bayağı şeydi. Tabii, suyu, mücadeleyi, yaşamı 10 dakikaya nasıl sığdıracağız? Gerçi birçoğunu hep beraber yaşıyorsunuz. Hocam, “Hep yanınızdayız” dedi. Madem öyle, bir fıkrayla giriş yapayım.

Özkan Sümer, Trabzonspor antrenörü. Bilenler biliyor, gülüyor hemen

arkadaşlar. Çok heyecanlı bir maç. “Hami’yi çağırın yanıma” diyor, Hami koşa koşa yanına geliyor. “Koş, ısın hemen, oyuna alacağım seni” diyor. “Hocam, ben oyundayım zaten” diyor. “Ulan p.. yiye, madem oyundasın, ben niye görmüyrum seni” diyor. Biz de hep yanımızda görmek istiyoruz, ama böyle panellerde buluşuyoruz maalesef. On dakikayla da sınırlanıyoruz.

Bizim için HES nedir? DEKAP, Derelerin Kardeşliği nedir? Niye dereler, niye kardeşlik? Su, yaşamın hakkıdır. Su, sadece insanların hakkı değildir; yaşamın hakkıdır, tüm ekosistemin hakkıdır arkadaşlar. Ekosistemdeki hiçbir canlı suya ulaşma hakkının diğerlerinden öncelikli olduğunu iddia edemez veya ileri süremez. Biz birer köylü olarak, Rize’nin Salarha Vadi-si’nin Kokulu Kaya köyünden birisi olarak, bu mücadelede öğrendiklerimizi anlatacağım size. Herhangi bir bilimsel dayanağımız yok, herhangi bir şeyimiz yok; ama yaşadıklarımız bizim için bilimdir. Onun için, siz bu salonlarda konuşuyorsunuz, biz alanlarda konuşuyoruz, vadilerde.

HES’leri ana başlıklar halinde aktaracağım, çünkü on dakikaya sığmaz. Birer örnek vereceğim sizlere.

HES’ler nedir? Bizim için HES’ler kötüdür arkadaşlar. HES’in biraz iyisi olmaz. HES’ler kötüdür, yaşam alanlarımızı katleden projelerdir, bilimseli filan da yoktur. Hele de Türkiye’de, ülkemizde yoktur böyle bir bilimsellik.

Tedirgin gözlerle bana bakanları görüyorum.

Dedi ya bir arkadaşımız, “Diğer ülkelerde nasıl yapıyorlar?” diye sordu. Yapmıyorlar arkadaşlar, yapmıyorlar. Amerika mesela yıkıyor HES’leri Wikileaks belgelerini eğer isteyen olursa, mail adresimi vereceğim. Wikileaks belgelerinde ne kadar HES geçiyor, niye barajları yıkıyor Amerika, yıllık 600 milyon dolar niye akıyor?

Tabii ki, bizim en çok yanımıza gelen bu şey emperyalizmdir, vahşi kapitalizmdir diyoruz, Marks’ın sözüyle giriyoruz. Nedir? Kapitalizm, gölgesini satamadığı ağacı kesiyor, bizim derelerimizi kurutuyor, emperyalizm geliyor. Emperyalizm nedir? En çok rahmetli Erbakan anlatıyordu. Emperyalizm bizim için nedir, biliyor musunuz arkadaşlar? Bize 50 kuruşa satmış olduğu şu suyu 1 liraya içiren sistemdir bizim için. Bunu artık şişeleyip atmışlardır bir kenara ve biz bunu 50 kuruşa alırız, gideriz, 1 lira öderiz, içeriz. Budur. Bu sistemin başlığıyla gireceğim ben olaya.

HES’lerle niye ilgileniyoruz? En sonunda da Yeşil Yol’u anlatacağım. Kimse Yeşil Yol’dan söz etmedi. Yakup Bey bir Yeşil Yol dedi, gitti.

Mesela, ÇED süreçleri “copy-paste” süreçleri. ÇED süreçleri nedir?

Birçok davada ÇED süreçlerinin sadece formaliteden öteye gitmediğini anlatıyorlar. Yakup Bey'in girmiş olduğu, diğer arkadaşlarımızın girmiş olduğu davalarda, Kalkandere'de veya İkizdere'de bir HES, gidiyorlar, diyorlar ki, "Kardeşim, burası ne köyü?" diyorlar, "Yolbaşı köyü" diyor. "Niye Çağlayan köyü yazıyor?" diyorlar, "Efendim, biz onu öteki ÇED şeyinden kopyaladık, buraya yapıştırdık." Orasının ekosistemini de oraya kopyalayıp yapıştırıyorlar. Böyle bir sistem ÇED süreci denilen sistem. Bununla ilgili bilirkişi incelemesi yapılıyor mesela, gidiyorsunuz. Regülatörlerin, yani su toplama yapılarının önlerinde veyahut da HES binalarının önlerinde balık geçişleri vardır ve 1-1,5 metre gibi yükseklikleri olur. Soruyor hocamız oradaki adama, "Bu 1 metre diyor, 1,5 metre. Nasıl balıklar buradan geçecek?" diye. "Efendim, Karadeniz'in balıkları da insanları gibi atletik yapılıdır, atlarlar oraya kadar" diyorlar.

Niye bunu anlatıyorum? Çünkü o projelerdeki birçok yabancı ortaklıklar vardır; bunu belgeledik. Mesela, Finlandiyalı tekstil firması veyahut da su şişeleme firması gelmiş, Türkiye'de HES yapıyor. Bunların belgeleri, bütün ticari şeyleri de vardır. Yakup Bey'e de gönderdim. Anadolu'da mesela, yurttaş Kazım'ın ineğini satarak HES'e dava açtığı projede de İspanyollar vardır. Gelirler, burada yaparlar; ama yüzde 98'i onlarındır, yüzde 2'sini bizim uşaklara verirler veyahut da o yerli şeylere. Yönetime de onları koyarlar, derneklerine de, her şeye onları koyarlar; ama esas döngü başka taraftadır.

Ekolojik etkileri, jeolojik etkilerinden söz etmek gerekiyor. Yakup Bey anlattı, 5 kilometre, 3 kilometre falan diye; ama değil. İkizdere 72 kilometre, Solaklı Vadisi 46 kilometre. İkizdere'nin 76 kilometrelik kısmında 26 tane HES projesi gündeme getirildi. HES'lerin 68 kilometrelik su iletim tünelleri var, birbirine ekleniyor; yani suyu yutmuyor, ama suya hayat tanımıyor. 68 kilometre boyunca o suyun ekosistemle bütün bağlantısı kesiliyor arkadaşlar. Bizim "Şeroğlu" dediğimiz zatı muhterem, HES'lerin hamisi olan Bakan hâlâ daha konuşuyor. Çıkıyor, diyor ki, "Kanserojen değil."

Arkadaşlar; yaklaşık 13 kilometre, 17 kilometreye çıkan tüneller de var. En ufağı 3,5 kilometre. 3.5 kilometre boyunca o suyun hapsedildiği tünellerde, o suda hiçbir mineral kalmaz. Ne tadı kalır, ne tuzu kalır, hiçbir şeyi kalmıyor. Hele de türbinlere vurup çıktıktan sonra, o suyun yaşamsal bir değeri kalmıyor, o suyla sadece elinizi yüzünüzü yıkayabiliyorsunuz. Tekrar aynı şeye kavuşması için, 2,5 kilometre boyunca serbest salınım yapması gerekiyor gibi şeyler var. Bunlara girmeyeceğim.

Sosyokültürel etkileri vardır. Mesela nedir? Kazım amcanın köyünde, am-

casının oğlu, 40 yaşına kadar hiçbir sosyal güvencesi yoktur; ama gelmiştir oraya bir HES firması, “Ulan, al sana asgari ücret” demiştir, asgari ücretle bir sosyal güvence vermiştir. Elbette ki değildir; ama kendi toprağında amele olarak, işçi olarak çalıştırırlar. O insanlarla, HES'lere karşı “Geleceğimizi çalışıyorlar” diyen insanlar karşı karşıya geliyor. Aile bağları gidiyor, sosyal kültürel etkileri gidiyor. Değirmenlere su gitmiyor. Yüz yıllardır günümüze kadar gelen kemer köprülerin altından su akıyor. Oraya gelen turistlere siz anlatıyorsunuz çekmiş olduğunuz fotoğraflarla, “Buradan bir zamanlar su akıyordu” şeklinde ifadeler kullanıyorsunuz. Bu etkileri var.

Tabii, enerji kimin için? Kamusalıktan bahsediyoruz, ama kimin için enerji, onun tartışılması gerekiyor. Yani bunlar 10 dakikaya sığmayacak olan şeyler. Toplumsal fayda veya kamusal fayda niçin yapılıyor, ne kadar gerekli? Biliyorsunuz, yine dünyanın fosil ülkesi seçildik aynı zamanda.

Yasal, hukuksal süreçler vardır. Nedir yasal, hukuksal süreçler? Yasalara ne kadar uyuyordur, hukuka ne kadar uyuyordur? Çünkü Rize İdare Mahkemesine sürekli bilgi birikimiyle beraber, yılmış olduğumuz dosyalarla beraber, kim gelirse gelsin, babasının oğlu da gelse, eğer hukuksal bir karar verecekse, oradaki dosyalarla manifesto gibi kararlar çıkıyor. O kararlarda da, bu projelerin, yapmış oldukları çalışmaların hepsinin bir sürü yasa maddesine, uluslararası anlaşmalara aykırı olduğu belirtiliyor.

Koruma alanlarımız yok ediliyor. Dünyaca çeşitli örgütler tarafından koruma altına alınan endemik türler yok ediliyor, koruma alanları yok ediliyor. Böyle bir şey var. Bu nedenle bu arkadaşlara, “Arkadaşlar; HES yapmış olduğunuz bölgeler sit alanıdır, koruma alanıdır. Hessittirin gidin” diyoruz onlara. Böyle bir şeyimiz var.

Can suyundan söz etti bir arkadaşımız. Can suyu kavramını kesinlikle kabul etmiyoruz. Çünkü can suyu, ölüm döşegindeki bir insanın dudaklarına pamukla damlatılan sudur veya dikmiş olduğunuz bir fideye bir bardak dolusu vermiş olduğunuz sudur. Bu kavramı kesinlikle kabul etmiyoruz.

Tek bir şey söyleyeceğim. Çernobil'in etkileri hâlâ devam ediyor. Amcamın oğlu kanser. Yatağında, şu anda ölüm döşeginde bırakıp geldim. Lütfen, bir 2 dakika da ondan dolayı. Yani bıraktım. Cenazesine yetişebilirim, akşam gideceğim, döneceğim buradan.

Tabii ki, sadece bunlar değil, yaşamsal etkileri var. Az önce de dediğim gibi, su, tamamen ekosistemin hakkıdır. Salt bir enerji kaynağıymış gibi, alınıp satılan bir meta olarak görülemez. Bunun tartışması dahi yapılamaz.

En son noktaya geleceğim HES'lerle ilgili. HES'leri yaptınız, gittiniz; burada üretilen enerjiyi siz ayakkabı kutularıyla veya çikolata kutularıyla taşımayacaksınız herhalde. Yüksek gerilim hatları var. Bu yüksek gerilim hatlarının geçmiş olduğu yerlerde oluşturacağı özellikle kanserojen etkilerin bitki örtüsünü tamamen yok etmesi, kurutması gibi etkilerinden başlayarak, diğerlerine kadar gidebiliriz.

Geldik Yeşil Yol'a. Noktayı koyayım hocam.

Yeşil Yol dediğiniz proje değildir arkadaşlar, böyle bir proje yoktur. Yasal, hukuksal değil. Böyle bir ad altında böyle bir proje yoktur. Yeşil Yol denilen çalışma, 2011'de yapılan Doğu Karadeniz Turizm Master Planının bir parçasıdır, içerisindeki bir parçadır. Haritanın bir kısmı vardı, koymadım buraya. Sadece Samsun'dan Sarp'a kadar uzanan bölgede 8 ilin yaylarını sözüm ona birleştirecek, yeşil kalemle çizildiği için adına yeşil denilen yol çalışmasıdır. Bu, aynı zamanda Artvin'e kadar, Cerattepe'ye kadar uzanan yaylarımızdaki maden arama çalışmalarının; yani vadilerden giremedikleri yaşam alanlarımıza tepeden, bacadan girme çalışmasıdır.

Dünyaca ünlü Anzer yaylası vardır, bilirsiniz, balın kilosu 1 milyar liraya kadar çıkar. Anzer yaylasında Koç Grubuna maden arama izni verdiler, ruhsat verildi. Hepsinden önemlisi, koruma alanı ve bu koruma alanında da "ÇED gerekli değildir" kararı verdiler. Muhtarlık yazı yazıyor. Anzer'i iki bölgeye ayırmışlar; Aşağı Anzer, Yukarı Anzer diye. Biri Ballı köy, biri Çiçekli. Ballı köy muhtarı Bakanlığa yazıyor ki, "Burasını siz koruma alanı ilan etmişsiniz. 25 yıldır koruma alanı." Diyor ki, "Kardeşim, Ballı köy diye bir koruma alanımız yok. Bizim alanımız Anzer." Aynı köy. Anzer ve Ballı köy ayırmasına rağmen böyle cevaplar veriliyor.

Bunun dışında, sadece Yeşil Yol değildir arkadaşlar, bunu da bilin. Aynı şekilde, mor kalemle çizilen bir Mor Yol, mavi kalemle çizilen bir de Mavi Yol vardır. Biri turizm, yani rant alanlarını birbirine birleştirir, ötekisi de yine bu turizm merkezlerini birbirine şey yapabilir.

Evet, doğru, kaplıca köylüleri Yeşil Yol karşıtı büyük bir mücadele verdiler. Dediler ki, "Topluca AKP'den istifa edeceğiz, hatta seçimleri boykot edeceğiz." 566 tane AKP'ye oy çıktı, 9 tane MHP'yi, 11 tane de CHP'ye oy çıktı. Topluca iltica ettiler arkadaşlar. Şimşirli'de dövülen köylülerimiz, kadınlarımız vardı; 111 tane AKP, 7 tane CHP'ye çıktı, MHP'ye de 1 oy çıktı. Demek ki, iyi dövülemedişler diye düşünüyoruz.

Böyle bir çalışmamız var.

Evet, günümüzün Çernobil'i HES projeleridir, yüksek gerilim hatları. Evet,

bizim için artık kanser de bir grip vakası gibi bir vaka oldu, her evimizde var.

Bir fıkrayla kapatmak istiyorum: 1950'li yıllarda Türkiye Marshall Yardımını kabul ettiği zaman, Amerikalılar geliyorlar, bu yolları yapıyorlar. Mesela, Rize-Trabzon arasındaki yolu Amerikalılar yapmıştır. Başka yolları da var. Dik bir yamaçta yol çalışması yapıyor bizim arkadaşlarımız, yani yerli insanlar, mühendisler. Yaparken, Amerikalı bir geliyor, bakıyor ki, bir eşek bayırdan yukarıya çıkıyor, döne döne çıkıyor. Bastığı yerlere de bizimkiler kazık çakıyor, o kazıklara da birer tel gerip güzergâh belirliyorlar. "Kardeşim, siz ne yapıyorsunuz burada?" diyorlar. "Efendim, eşek yüzde 7 eğimden fazla yukarıya çıkmaz. O nedenle biz, güzergâhımızı eşeğin geçişiyle belirliyoruz" diyor. Amerikalı katıla katıla gülüyor tabii, mühendisler. Gülmesi bitince diyor ki, "Kardeşim, eşek bulamadığınız zaman ne yapıyorsunuz?" Bizimki de diyor ki, "Efendim, Amerika'dan mühendis çağırıyoruz."

Saygılar sunuyorum. Görüşmek üzere.

Yeşil Yol ile ilgili notlarımız ve değerlendirmelerimizi hocama bırakıyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Teşekkür ederim. Erdoğan Atmış Bey'i rica ediyorum.

Hocam; 10 dakika içinde bitirmenizi istiyorum.

Prof. Dr. Erdoğan Atmış (Bartın Platformu): Sayın Başkan, değerli katılımcılar, meslektaşlar, TMMOB'liler; hepinizi sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

Ben bugün, Bartın Platformunun termiksiz yaşam mücadelesini anlatmaya geldim. Bunu ben, Bartın Platformunun bir üyesi olduğum için anlatacağım. Asıl görevim, orman mühendisiyim ve orman fakültesinde öğretim üyesiyim. Aslında ormancılık politikası konuşmam gerekiyor; ama yöremizde böyle bir sorun olduğu için -sadece bu değil; HES'ler de var, başka şeyler de var- onlara da bir şekilde müdahil olduğumuz için, bu konuları da anlatıyoruz. Ama merak etmeyin, enerji uzmanlarına enerjiden bahsetmeyeceğim, termik santral anlatacağım sadece.

Bu termik santral nereye yapılmak isteniyor? Bu termik santral, fotoğrafta da gördüğünüz Amasra'ya yapılmak isteniyor. Bu fotoğrafın 1-2 kilometre batısında bir alana yapılmak isteniyor. Bunu yapmak isteyen firmanın ismi Hattat Holding. Kendilerinin daha önce enerjiyle bir işi olmamış; ama daha sonra, 1999 yılında ilk kez Bartın'a geliyorlar ve orada diyorlar

ki, “Biz bir termik santral kurmak istiyoruz, 150 megavat gücünde bir termik santral.” Bizim de olduğumuz toplantıda büyük tepkiler oluyor ve gidiyorlar. Daha sonra 2005 yılında farklı bir amaçla Bartın’a geliyorlar, “Biz, buradaki kömür sahasını işletmeye geldik. Redevans da alacağız, işleteceğiz. Orada 570 milyon ton kömür rezervini işleteceğiz” diye geliyorlar. “Siz bunu ne yapacaksınız, termik santral yapmayacak mısınız?” diye soruyoruz, patron diyor ki, “Hayır, biz termik santral yapmayacağız.” Fakat tabii, çalışmalarını termik santral kurma yönünde hazırlıyorlar. 2007’de, artık termik santral yapacaklarını, bunun yörede 10 bin kişiye iş vereceğini söylüyorlar, 2 bin 640 megavat gücünde bir termik santral olduğunu söylüyorlar.

Ondan sonra, Bartın’ın da geçmişinde bu tür mücadeleler olduğu için, bizler bir araya geliyoruz. Hatta bizim mücadelemizin ilk başında TMMOB’nin devreye girdiğini, TMMOB heyetlerinin değişik odalardan geldiğini ve bir TMMOB raporu yazdığını biliyoruz. Bu kitap halinde var, şu anda da TMMOB’nin sitesinde yer alıyor. Tabii, burada tatsız şeyler de oldu yerel TMMOB bileşenleriyle genel TMMOB arasında. Oraya girmiyorum.

Daha sonra 2009 yılında bu şirket ÇED raporunu hazırlıyor, 2 bin 640 megavat gücündeki termik santralin ÇED raporunu hazırlıyor, başvurusunu yapıyor. Şirket başvurusunu yapıyor; ama bu içinde, bir liman, termik santral, kül sahası, elektrik hattı gibi birçok tesisi de içeriyor. Çevre Bakanlığından bunlara deniliyor ki, “Bunu bölün.” Daha sonra şirket diğerlerini çıkarıyor, iki tane ayrı termik santral olarak başvuruyor. Yani kül sahasını çıkarıyor, limanı çıkarıyor, onları ayrı ÇED’lerle yapmaya başvuruyor ve iki tane termik santral, iki tane 1320 megavatlık termik santral başvurusu yapıyor 2010 yılında. Bizler daha önce mücadele ediyorduk farklı çatılar altında, ama 2010 yılında bizler Bartın Platformunu kurduk.

Bartın Platformu’nu nasıl kurduk? Bartın’daki bütün odalara, partilere, derneklere, muhtarlara, hepsine gittik, 9 Nisan 2010 tarihinde toplanmak üzere davet ettik. Hepsi geldi, yani iktidar partisi il başkanı da geldi, il genel meclisi başkanı da geldi. Biz mücadeleye başlarken şunu dedik: “Biz bir çevreci hareket değiliz, yöremize sahip çıkan bir hareketiz.” Neden bunu dedik? Çünkü çevreci hareketin özellikle taşrada sadece entelektüel, entel dantel kişilerin mücadele ettiği dar bir alan olduğu algısı olduğu için, biz, “Hayır, bu yörede yapılacak termik santral buradaki insanlara zarar verecek” dedik ve nasıl zarar verecek, onu anlatmaya çalıştık. Hiçbir belgemizde mesela iklim değişikliğinden bahsetmedik, çünkü onun halk üzerinde bir etkisi olmadığını düşünüyorduk. Biz neden bahsettik? O termik santral yapılırsa, orada turizmin biteceğinden bahsettik,

orada tarımın biteceğinden bahsettik. Orada ikinci evler var, Mugada var, İnkumu var, Amasra var, orada insanlar ikinci konutları var, turizm tesisleri var. Buraların değerini düşüreceğinden bahsettik. Yani o yöredeki insanları bu konu nasıl ilgilendiriyor, onlara nasıl zarar verecek, onu anlattık o insanlara. Bu toplantıda da bunu gündeme getirdik ve Bartın Platformu'nu burada kurduk. Daha sonra kendimizi anlatmak için çeşitli el ilanları, broşürler, afişler bastık ve bunu ilk uygulamamız 24-25 Kasım ÇED Halkın Katılımı Toplantısında oldu.

Biz köy köy dolaştık, kahve kahve dolaştık. Orada, elinde harita tutan bir elektrik mühendisi, ama aynı zamanda Bartın Belediye Başkanı. Çünkü biz, bu Platformda seçilmiş insanların da görev alması gerektiğini düşündük ve Bartın Belediye Başkanıyla Amasra Belediye Başkanını da bu Platformun eş sözcüsü olarak seçtik. Onları bizim bütün toplantılarımıza kattık. Ne yapacağımıza onlarla birlikte karar verdik. Burada odalar da var, dernekler de var, muhtarlar da var, ama belediye başkanları da var.

Tabii, süreç içinde iktidara ait belediyeler uzaklaştı, ama muhalefette bütün partiler süreç içinde yer aldılar.

Köylere gittik, köyde açık alan toplantıları yaptık, neden zararlı olduğunu anlattık. Tabii, bütün köylere gidemedik, ama en azından 20: 30 tane yakın köye gittik. Masalar kurduk şehir merkezinde, o masalarda 30: 40 bin tane el broşürü dağıttık; ama sadece el broşürü değil, neden zararlı olduğunu ve 24: 25 Kasım'da büyük bir salonda yapılacak olan Halkın Katılımı Toplantısına neden gelmeleri gerektiğini anlattık. Çeşitli tiyatro gösterileri yapıldı, çeşitli afişler hazırlandı -bunu yapan arkadaşlarımız vardı- ve onlar da geldiler.

Bu kalabalık dışarıda kalanlar, 3-4 bin kişilik salonda dışarıda kalanlar. ÇED Halkın Katılımı Toplantısına 4 bin insan geldi ve orada dediler ki, "Biz istemiyoruz." Kesinlikle bu şirketi konuşturmadılar, hiçbirine dokunmadılar bile. Oradaki şirket yetkilileri, devlet yetkililerine sadece "Biz bunu istemiyoruz" dediler, sloganlarla alanı inlettiler.

Bildiğiniz gibi, Halkın Katılımı Toplantısından birkaç gün sonra Ankara'da bir toplantı oluyor. 29 Kasım'da Ankara'da bir format ve kapsam belirleme toplantısı oldu. Oraya Bartın'dan otobüslerle gittik, 1000'e yakın insan gittik. O zaman bu binadaydı, Çevre ve Orman Bakanlığıydı. O binanın önünde hem gösteri yapıldı, hem de 11 temsilcimizi bu toplantıya kattık. Orada söz aldı bu temsilciler, konuştular, ben de dâhil. O toplantıda biz format verdirmedik. Yani bu alana, kurmak istedikleri alana format verdirmedik, başka alanları araştırmasını konusunda bir karar çıktı. Tabii, başka alanları şirket istemiyordu. Sonra tekrar gündeme gelecek.

O arada biz, şirketin boş durmadığını gördük. Çünkü şirket, aynı zamanda orada 3 tane kuyu açmaya başladı. Aslında 2013'ten beri kömür çıkarması gerekiyor, 10 yıldır 1 ton kömür çıkarmadı. Ama şirket, halkı etkilemeye, vaatler yapmaya, muhtarlara "Hepinize 10 tane işçi alacağım" demeye devam etti. Biz de ne yaptık? Çatalağzı'ndan, orada yaşayan insanları getirdik, "Biz yandık, siz yanmayın" diye paneller yaptık, yine köyleri dolaştık ve en önemlisi, 22 Nisan 2011'de bir miting yaptık. O mitinge bazı işyerleri işyerlerini kapatarak geldiler ve 10 bine yakın insan katıldı o mitinge. Dışarıdan katılım sadece temsil düzeyindeydi. Daha çok köylerden ve Bartın kent merkezinden, Amasra'dan gelen insanlarla yaptık bu mitingi. Ama bu mitinge bizim en büyük yararımız yerel gazeteler oldu. Neden? Biz varken onlar, şirketle çok iyi ilişkiler kurdular, çok iyi paralar kazandılar. "Bu mitinge çok az kişi katıldı" dediler, 10 bin kişiyi az buldular. Gerçi, 2001'de 20 bin kişilik bir miting yapmıştık. Mobil santral denilen bir miting vardı. "Çok az" dediler, "Dışarıdan katıldılar" dediler, halkı uyutmaya çalıştılar, ama uyutamadılar.

Daha sonra, bundan bir yıl sonra şenlik yaptık, o şenlikte yine hatırlattık insanlara. Çocuklara, termik santralle ilgili resim yarışmaları yaptık, resim çizdirdik. Biz bunları yaparken niye yapıyorduk; şirket bir daha başvuracak diye biliyorduk. Gerçekten şirket bir daha başvurdu. Termik santrallerin ismini değiştirdi. Biri Bartın Amasra'ydı, biri Hema Termik Santrali, biri Batı Karadeniz Santrali oldu ve aynı yere başvurdu. Başvuran şirketin de ismini değiştirdi şirket, aynı şirket olarak başvurmadı. Ama Ankara'da işler nasıl dönüyor, biliyorsunuz. Orada bu başvuruyu kabul etti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Bu sefer 19 Şubat'ta köyde yaptılar. Karadeniz rüzgârı, soğuk bir havada toplantı yaptılar. İşgünü tabii, kimse gelemeyi diye bu toplantıyı yaptılar; ama oraya gittik. Zaten oradaki köylüler de oradaydı. Kadınlarımız, erkeklerimiz, hep beraber oradaydı. Toplantının yapılacağı ilkokul binasına giremedi bile ÇED Halkın Katılımı için. Şehirden gelenler kortejler halinde bu alana geldi. Bunu yaptırmadık.

Yine Ankara'ya gittik, format belirleme toplantısına; fakat ne yazık ki, bu sefer format verildi. Yani daha önce verilmemişti, bu sefer verildi. Biz tabii, boş durmadık. İnsan zinciri oluşturalım dedik. Amasra'dan, bu termik santralin yapılacağı yere -yağmurlu bir gündü, 5 Hazirandı, Dünya Çevre Günüydü- insan zincirini yaptık. İnsanlar o yağmurda geldiler. Ama Batı'da hiç yapılmayan bir şey yaptık belki de; Amasra ilçesinde bütün işyerleri kepenk kapattılar, o gün açmadılar, o gün kapalıydılar. Bunu becerdik. Bu da şunun için: Artık Amasra'da ya da Bartın'da termik santral denildiğinde, öyle yararlı bir yatırım olgusu yok, artık bunun o yöreye zarar vereceğini herkes biliyor. Fakat bunlara rağmen ÇED askı sürecine

çıktı. Biliyorsunuz, 15 gün içinde itiraz var. Biz tekrar toplandık, dilekçeler topladık, tekrar köylere gittik. 42 bin tane dilekçe topladık. Bakın, imza değil, ayrı ayrı dilekçeler ve 18 farklı konuda ayrı dilekçe bunlar; kimisi iklim değişikliğinden bahsediyor, kimisi turizme vereceği zarardan. Bu dilekçeleri Fatih Sultan Mehmet hocasıyla birlikte gidip Çevre Müdürlüğüne teslim ettik. Bu 42 bin dilekçe nedeniyle 1,5 yıldır karar verilmiş değil şu anda; ne olumlu, ne olumsuz.

Sempozyum Kuruluna verdiğim şeyde ayrıntılar var. Bu rasgele bir itiraz değil, 34 madde halinde. Bu yöreye ne verecek, 34 madde halinde yazıyor. Kitapta ayrıntıları var, ama 10 dakikada ancak mücadeleyi anlatabileceğim için bu kısmını anlattım. Bu yüzden, Amasra'ya sahip çıkmak istiyoruz, termiksiz yaşam istiyoruz.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Teşekkür ederim. Çeşme Çevre Platformu adına Esen Fatma Kabadayı'ya davet ediyorum.

Esen Fatma Kabadayı Whiting (Çeşme Sürdürülebilir Yaşam Platformu): Türk milletinin pek kıymetli mühendisleri; ülkede kalan son milli değerlerimizden olan TMMOB adına siz değerli üyelerini ve pek kıymetli katılımcıları, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben gerçekten hayatımda katıldığım en anlamlı ve beni en çok duygulandıran toplantıya katıldım sayenizde. Bu vesileyle Olgun Bey'e ve sevgili Oylum'a ilgi ve desteklerinden ötürü çok teşekkür ediyorum. Sizlere minnettarım. Sayenizde, 12. ayın 2. günü Samsun'a çıktım.

Ülkenin genel durum ve görünüşü 1919 ile aynı. Cumhuriyet lağvedilmiş, devlet ve sistem çökertilmiş, ordumuz yağmalanmış, ülke imar rantlarıyla işgal edilmiş, maden ve enerji yaftalarıyla talan edilmiş. Böyle bir cumhuriyetle karşı karşıyayız, böyle bir manzarayla karşı karşıyayız. Çok üzgünüm, utanç duyuyorum ne yazık ki geldiğimiz durumdan. TMMOB olarak dün bahsettiğiniz, o etrafınızdaki karanlık bulutlara rağmen dimdik ayakta durduğunuz için ve koşulsuz şartsız halkın yanında taraf tuttuğunuz için, millet adına, haddim olmayarak, size teşekkürü borç biliyorum, tebrik ediyorum.

Esen Fatma Kabadayı Whiting ben. Ulusal mücadelenin Çeşme cephesinden katılıyorum.

Dün yine bahsettiniz, memleketin her tarafında bir eylem haritası çıkarılmışsınız. Her yer kıpkırmızıymış. Ülkenin bu durumunda, biz de Çeşme'de rüzgâr enerji santralleriyle mücadeleye başladık.

Ben kendim de enerji, eğitim, tarım, turizm projeleri yazmış, yürütmüş biriyim profesyonel hayatta. Elimize ilk acele kamulaştırma kararları geldiğinde inanamadım. Tamam, bizim tarlanın ortasından yol geçiyor, acele kamulaştırma var da, bu türbinler nereye geliyor? Bir kere, bir vatandaş olarak bu projelerin yerini dahi öğrenmeniz son derece zor. Ben belediye meclis üyesi olarak dahi projeleri çıkartamıyorum hiçbir yerden, son derece gizli bir süreç işletiliyor.

Çeşme Yarımadası'nı görüyorsunuz. Son derece küçük bir yarımada. Memleketin her karış toprağı çok kıymetli. Çeşme de bu kıymetli topraklardan biri. Çok özel bir mikro iklim. Dolayısıyla her tarımsal ürünün en kokulusu, en aromatik olanı, kekikler, salepler, sakız - biliyorsunuz, bölgeye endemik- zeytin ağaçlarımız, insan dikseniz yetişen topraklar. Böyle bir durumda, yarımada'nın içinde farklı farklı projeler olduğunu öğrendik. "Nerede bu projeler, ne oluyor?" derken, aslında yarımada'nın elimizden gittiğini öğrendik.

Gördüğünüz yer Çeşme'nin merkezi, Çeşme Marina dediğimiz bölge. Çeşme'yi biliyorsunuz, ülkenin en önemli turistik destinasyonlarından bir tanesi ve bütün yerleşimler bu kıyı şeritlerinde birikmiş durumda.

Türbinler nereye geliyor? Burada yaklaşık etkileşim alanlarını bulduk. Diğer haritayı ben bulamadım, ama şöyle söyleyeyim: Hemen Çeşme Marina üstünden Çiftlik köye kadar bir 13 türbin. Burada bir yerleşim. Çeşme'nin merkezi burası. Bütün bu bölge, Alaçatı'ya kadar, toplam 76 megavatlık bir yatırım için türbinlere ayrılmış durumda. İnanamadık ve mücadeleye başladık. Bartın'da yapılan kadar olmamakla beraber... Neden o kadar değil? Çünkü biz İzmirliyiz. Sabah güneşinde bira içeriz, akşam gün batarken viski içeriz, memleket meseleleriyle de bu kadar ilgilenmeyiz. Zannederiz ki, Cumhuriyet mitingine gidip bayrak sallayınca memleket kurtarılır öyle bir anda.

Bir sürü şey yaptık. Afişler, o gördüğünüz imza kampanyaları vesaire. Bir kere şunu söylemem lazım: Vatandaşın yanında bu meselede kimsenin olmadığını öğrendik. İmzalar topladık, savcıyla karşı karşıya geldik, kaymakamla karşı karşıya geldik. Şirket zaten inanılmaz provokasyonlar, inanamazsınız. Benim eşim İngiliz. Adamın ne ajanlığı kaldı, ne ulusal enerji kaynaklarımıza karşıtlığı kaldı. 5 aylık gelindim. Avukatın bizzat yazdığı dilekçelerinde, benim ne kötü kadınlığım kaldı, ne terörle mücadele kapsamında yargılatılmak istenmediğimiz kaldı. Şirket, bu bölgede bayağı ciddi arazisi olan bir İsveçli hanımefendiyle beni organize suç örgütü olarak lanse etti. Tabii, biz mücadeleyi hem siyasi, hem hukuki, hem toplumsal alanda başlattık. Bir taraftan millete dert anlatmaya çalışıyoruz,

davalar. Gerçekten çok zor mücadeleler bunlar, yani insan ilişkileri içine girdiğinde o kadar kolay değil. Vatandaşın yanında kimsenin olmamasını, hepimiz gerçeği biliyoruz.

Dört klasör şikâyetimiz birikti savcılıkta, hepsi şirketin usulsüz evraklarıyla ilgili. Şunu çok net söyleyebilirim: Ellerin de bir projecik bile yok. 20 sayfa bir şey. “Rüzgâr var, yeter. Başka hiçbir şeye gerek yok.” Sizler de biliyorsunuz ki, bu projeler disiplinler arası tasarlanmalıdır. Bir tek rüzgâr enerjisi mühendisi falan yapamaz bu projeleri. Bölgenin tarımsal değeri, turizm değeri, coğrafi etkisi, insanlar, hepsini değerlendirip diyeceksiniz ki, “3 tane yer belirledik, en iyisinin bu olduğuna karar verdik.” Hiç böyle bir şey yok.

Karadağ, bu 2 milyon metrekare Karadağ, 6 tane türbin için 40 yaşında bir adam alıyor. Projede ilk cümle, “Proje için daha uygun yer bulanamamıştır.” Projenin içinde bir görüntü, güzel çekilmiş bir görüntü marinadan, yelkenlilerin arasından. Diyor ki, “Proje alanı açısından en önemli varlıklardan bir tanesi Çeşme Marinadır.”

Mühendis ağabeyler; bana bir anlatın, türbin için marina manzarasının ne anlamı olabilir? Yani gerçekten vatandaş olarak delirmemek için, terörize olmamak için, son derece... Onlarla verdiğiniz mücadele ayrı, hakikaten birilerini öldürmemek için verdiğiniz kendinizle olan mücadele daha ayrı. Şimdi ben, tecavüzcülerimize hakaretten yargılanıyorum.

“Dört klasör dosya biriktirdik” dedim size. Çünkü bütün evraklarını inceledik, hepsini tek tek. Ulusal ve uluslararası bir skandalla karşı karşıya olduğumuzun farkındayız hepimiz, emperyalizm, kapitalizm. Mesela, bu meselede tamamen Almanya ve Danimarka’nın parmağı var. OECD’ye başvurduk, Nordex’e gittik, her yere gittik. Mesela, o izin ve belgeler diyorsunuz ya, bunlar her yere gidiyorlar, “50 kurumdan izin aldık, 50 kurumdan izin aldık” diyorlar. Bir kere, bu adamların ne halt ettiğini denetleyen hiç kimse yok. Bunu siz biliyorsunuz zaten. Ama belge üzerinde de denetleyen yok. Mesela, bu bölgelerin tamamı 1. derece doğal sit alanı ve izinde demişler ki, “3. dereceye, binanızı idari ve şaft merkezini kaydırmak koşuluyla size izin veriyoruz.” Bölgenin etrafında 3. derece bile yok. 1. derece doğal sit alanında. Şu anda Çeşme’nin her yerinden görünebilen. Anıtkabir gibi bina var, kaçak. Kimseye bir şey yaptıramıyoruz. Kendi belediyelerimiz de dâhil ne yazık ki.

Mesela, yine Bartın’dan beyefendi dedi ki, “Bizim belediye başkanları bu işin yanındaydı.” Soruyorlar bana, “Bu meselenin altında kim var?” diye. Ben de diyorum ki, “Bir babam çıkmadı.” Cemaat var, AKP var, sosyal demokrat işbirlikçi var, rantçı siyasi var, bürokrat var, her şey var, vatandaş

var. Kalanı, bütün dünya var karşısında sanki. Dolayısıyla çok çetin bir mücadele ve başarıyorsunuz da. Mesela, biz bütün idari işlemlerine davaları açtık. Acele kamulaştırma iptali, kamulaştırma iptali, plan iptalleri, aklınıza ne geliyorsa. Davalar zaten özellikle bence bu memlekette... “1. derece doğal sit alanlarda telafisi mümkün olmayan zararlara sebebiyet vermeminiz, davaları bekleyiniz” diyoruz. “Acele kamulaştırmada yürütmeyi durdurma var” diyoruz, “Yok, siz açmışsınız davayı, o bir tek sizin parsel” diyorlar. İmar planlarının tamamı yürütmeyi durdurma kararı aldı, memlekette uygulayacak kimseyi bulamıyoruz ne yazık ki. Böyle gerçeklerle karşı karşıyayız.

Türbinlerin yeri bile yanlış şu anda. Türbinleri koydular. Göstereyim size.

Bu arada, projelerin nakil yolu bile yok. Adam Çeşme’nin ortasına gelip projeyi yerleştirmiş, nakil yolu yok. İletim hatları, aslında bu ÇED süreçlerinde bütüncül olarak değerlendirilmesi gereken iletim hatları bile projelerde yok. Acele kamulaştırmasız, insanların tarlasına yüksek gerilim hatlarını diktiler. Belediye başkanının tarlasına diktiler, adam gık bile demedi. Ekmeleddin İhsanoğlu’nun oğlu çıktı ortaklardan bir tanesi, bir tanesi İzmir Ticaret Borsasının meclis başkanı, bir tanesi Etiler Sunset’te meşhur lokantacı, bilmem ne bilmem ne.

En sonunda öyle bir şey oluyor ki, herkes var işin içinde, “O zaman benim ne işim var sizin yanınızda” oluyorsunuz. Partiden istifa ettim. Bağımsız olarak bağıriyorum bari hiç olmazsa. İktidar olduğunuzda bile konuşma hakkınızın olmadığı bu demokraside, bağımsız olarak konuşabiliyorsunuz. Manzara bu.

Hepinizden şunu rica ediyorum: Bugün geldiğimiz noktada, eğer bu gerçeklerle karşı karşıyaysak ve ülkenin dört bir tarafında, aslında o günün koşulları gibi, deremizin, tepemizin, toprağımızın başında nöbet tutuyorsak, bu ulusal iradeyi masaya yumruk olarak vurmamız. Bizlerin görevi, vazifesi budur. Kaymakam benim için “Devlet düşmanı” dedi. Ben vatanseverim. Devlet düşmanı olmam söz konusu olamaz; ancak, vatan haini ve yobaz düşmanıyım, orası kesin.

Dolayısıyla benim buradan sizlere bir önerim olacak. TMMOB’nin nezdinde değil tabii ki bu. Sağ olsun, var olsun, kendileri bizi burada topladılar. Çok önemli. Anadolu’da, Samsun’da, Kurtuluş Savaşının başladığı noktada, biz bugün buradayız, vatansever olarak buradayız. O halde bundan sonraki adımımız, bu ulusal iradeyi, Derelerin Kardeşliği’ni, Bartın’ı, Amasya’yı, Gebze’yi bir araya getireceğimiz ulusal bir kongre düzenlemektir. Sivas’ta mı, Erzurum’da mı, Yirca’da mı, Soma’da mı, Çeşme’de mi, bunu planlamamız gerekmektedir. Bana sorarsanız, bizlerin vatani göre-

vi bu saatten sonra budur.

Çok teşekkür ediyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Teşekkür ederim. Türk Mühendis Mimar Odaları Birliğinin İkinci Başkanı ve Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı burada; herhalde önerilerini dikkate alacaklardır.

Heyecanlı konuşma, ama güzel konuşmadı. Teşekkür ediyorum. Tonya Çevre Platformu adına Bekir Uzunoğlu'nu davet ediyorum.

Bekir Uzunoğlu (Tonya Çevre Platformu): Merhaba. Değerli arkadaşlar; mümkün olduğu kadar 10 dakikalık süreyi dolduracağımı zannetmiyorum, çünkü benden önce her şey söylendi. Biz bilim adamı değiliz; sadece topraktan öğrenen, toprakla yaşayan insanlarız.

Biraz önce Çeşmeli arkadaşım çok güzel bir konuşma yaptı. Tebrik ediyorum. 1 ay önce Çeşme'deydim. Evet, çok güzel bir yer. Orada da bir mücadelenin olduğunu görmek beni gururlandırdı. Tabii, bizim ilçemiz Çeşme kadar güzel değil, hiçbir şeyi yok. Sadece insanların belki de kaçarak sığındığı, sahilden 20 kilometre içeride, 775 rakımda, fındığı olmayan, çayı olmayan, sadece gurbetçilik ve hayvancılıkla geçinen bir yer; annelerimizin bize hem babalık, hem annelik yaptığı bir yer. Ama Çeşmeli arkadaşıma şunu söylemek isterim: Kargaya yavrusu şahin gibi gelir.

Değerli arkadaşlar; bizim saldırılarımız da farklı değil. HES'ler var sürekli uğraştığımız. Bir tanesini iptal ettiriyoruz; yeniden, 1 kilometre yukarıdan, daha tehlikeli şekilde karşımıza çıkıyor. Bu konulara girmeyeceğim, çünkü diğer arkadaşlarımdan hepsi girdi. Bizim asıl belamız, ilçenin hemen 1 kilometre üstünde 16 tane taşocağı ve bir tane yıllık 2 milyon ton kapasiteli çimento fabrikası kurulmak isteniyor. Yani böyle bir şeyi hayal bile etmek istemiyoruz. Biz şimdi doğayla, yaylalarla, suyla iç içe yaşayan insanlarız. Yani böyle bir kirliliği herkes tahmin edebilir, çok fazla anlatmak istemiyorum. 16 tane taşocağı, sadece 1 günde 10 bin ton taş ihtiyacı duyacak fabrika. Yani bunu herkes hayal edebilecek düzeyde. Onun için, buna karşı mücadeleye başladık.

Mücadeleye başladığımızda, bu işin altından tek başımıza kalkamayacağımızı çok iyi biliyorduk. Onun için, çok güçlü bir halk muhalefeti yarattık ve Almanya'da, İstanbul'da, Bursa'da, Ankara'da yürütmeler oluşturduk. Yaklaşık 10'un üstünde davalar yürüttük. Takdir edersiniz ki, bunlar bizim için çok korkunç paralar, yüz binlerle ifade edilen paralar. Tonyalı kardeşlerimiz bunları sağladı. Hukuk mücadelesine önem verdik, hukukun dışına çıkmamaya çalıştık, ama maalesef şunu söylemek zorundayım: Evet,

hukuk işe yarıyor, ama halk muhalefeti olduğu zaman. Mahkemelere hep 300: 400 kişi gittik, korkunç bir baskı oluşturduk. Diğer arkadaşların anlattığı tüm mücadele şekillerini biz de yaşadık.

Bu arada, bir sürü iftiralara uğradık. Sanırım herkes benzer şeyleri yaşamıştır. Özellikle benim için, “Marjinaldir, komünisttir, devrimcidir” vesaire denildi. Bu, aslında doğru tespit arkadaşlar, evet.

Evet, ben bir devrimciyim, bu sistemi yıkmaya çalışıyorum. Bu bir suçsa, bunu da huzurunuzda işliyorum. Değerli arkadaşlar; biraz doğaçlama, kısa keserek, konuşmama son vermek istiyorum.

Acil kamulaştırma diye bir şey çıkardılar. Hani, bu hükümet özelleştirmelerle gurur duyuyordu, özelleştirmeleri övüyordu. Eğer özelleştirmeler iyiye, kamulaştırma niye? Eğer kamulaştırma iyiye, benim malım zaten benim malım, kamunun malı. Neden özelleştirme? Biz bunları anlayamıyoruz. “Zilliyet hakkı” diyor, “Satmadık, 49 yıllığına kiraya verdik” diyor Cumhurbaşkanı. 49 yıl sonra acaba bu kiraya verdiği yerleri benim çocuğum mu alacak? Bunu soruyorum. Kendisi bizimle alay mı ediyor? Hakaret davası açıyor habire herkese. Bu, bize bir hakaret değil mi? 49 yıllığına kiralama nedir, satma değil de nedir bu? Neymiş; 50 yıl olduğu zaman zilliyet hakkı doğuyormuş. Benim atalarım yaşadığım topraklarda binlerce yıldır yaşıyor. Bizim zilliyet hakkımız vardır ve bunu sonuna kadar kullanacağız.

Halkı bilgilendirmek için hiçbir devlet görevlisi gelmiyor, böyle bir toplantı düzenlemiyor. Belki biz yanlışız, belki taşocaklarının faydaları var; o zaman bunu anlatın. Hiç kimse gelmiyor. Sadece ve sadece üstümüze jandarmayı sürüyorlar, istihbaratı ürüyorlar, polisi sürüyorlar. Neden bize kimse gelip bilgi vermiyor? Bunun sebebi nedir acaba?

Değerli arkadaşlar; baştan da söylediğim gibi, bizim annelerimize borcumuz vardı. Ben annemi geçen yılbaşında kaybettim. Ondan önce her gün bana, “Uşağım; bizi yenecekler, onlar çok güçlü” derdi. Ben de, “Anne; hiç korkma, halk bizimle” derdim. En son çimento fabrikası ve 16 tane taşocağı projesi tamamıyla rafa kaldırıldı, biz kazandık. Anneme ve annelerimize verdiğim sözü tuttum. Bu gururu yaşıyorum. Halkımızı tebrik ediyorum. Mücadele eden bütün arkadaşları tebrik ediyorum ve sözlerime son veriyorum.

Hepinize saygılar.

Teoman Alptürk (Başkan): Bekir kardeşim; biz devrimcileri severiz, her zaman devrimcilerin yanında oluruz. Mücadelenizden dolayı kutluyoruz

sizi. Munzur Çevre Derneği adına Hatun Esen.

Hatun Esen (Munzur Çevre Derneği): Merhabalar. Sizleri Munzur'un asiliği ve dirençliyle selamlıyorum. Biraz rahatsızım, sesimde kısıklık var; kusura bakmayınız.

Ya Munzur akmazsa! Yaşam alanlarımıza saldırıların ve doğa katliamlarının yaşandığı bu süreçte, ne yazık ki, coğrafyamız olan Munzur bundan fazlasıyla etkilenmiştir. Munzur'da amaçlanan barajlar enerji üretmek değil, coğrafyayı insansızlaştırmaktır. Bunun kararları da 1896 yılında Osmanlı umum müfettişleri ve 1906 yılında Mareşal Fevzi Çakmak tarafından hazırlanan raporlarla Dersim'de blok havuzlar oluşturularak, orada yaşayan aşiretlerin göç ettirilmesidir. Bu blok havuzların şimdiki ismi de ne yazık ki barajlardır. Barajların hiçbir zaman bize getirisi yoktur; amacı, coğrafyamızı insansızlaştırmaktır.

Munzur coğrafyası yalnız Avrupa'da değil, Türkiye'de en çok doğal kaynakların olduğu bir alandır. Munzur Vadisi, Bakanlar Kurulu kararıyla 1971 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. Ne yazık ki, ilan edilen bu milli park coğrafyasını devlet kendi eliyle tahrip etmektedir.

Munzur Vadisi'nin uzunluğu 135 kilometredir. Bunun 85 kilometresi milli park alanı içinde yer almaktadır. 55'i Munzur'a, 227'si Türkiye'ye, endemik toplamı 1500 bitki türüyle pek çok ülkeden daha zengindir. Munzur'u yok etmek için, toplamda 26 baraj ve HES planlanmıştır. Munzur, içilebilir ve kullanılabilir su havzası kaynakları olduğundan, su hakkı da satılmış oluyor.

Munzur coğrafyasında su kaynakları kar suyuyla beslendiğinden dolayı, yapılacak barajlar oradaki iklimin değişmesine neden olur. Özellikle halkın kutsalı olan Munzur gözelerinde suyun azalması buna örnek teşkil etmektedir. 85 kilometre uzunluğundaki Munzur Vadisi ve çevresi, Mecran ve Uzunçayır barajlarından sonra kararlaştırılan 4 baraj ve 5 HES projesi nedeniyle yok olmakla karşı karşıyadır. Bunlar Bozkaya Barajı HES, Kaletepe Barajı HES, Konaktepe HES 1 ve HES 2 ve... Barajı ve HES'tir. Verilen mücadele sonucu, Konaktepe Barajı ve Konaktepe HES 1 ve HES 2, Danıştay kararıyla şimdilik durduruldu, ama şimdilik. Çünkü ülkemizde hukuk sistemi işlemiyor ne yazık ki. Konaktepe Barajı Munzur Vadisi milli park içinde yer alıyor. Yapımı tamamlanan Uzunçayır Barajı milli park dışında kalırken, faaliyette olan Mercan Barajı ve HES, milli parkın ikinci koruma alanı içinde yer almaktadır. Munzur Nehri'nin kaybedileceği hesaba katılmaksızın, yanı sıra tabiat ve çevre dengesi bozulacak, yaban hayat tahrip edilecek, Munzur Nehri'nin akışı değişecek, endemik bitkiler ve balık türleri ne yazık ki yok olacaktır. Ayrıca, biyolojik çeşitlilik ortadan kalkacak ve

yıllık su potansiyelinin 38'i barajlara tutulacağından, buharlaşmaya bağlı olarak iklim değişikliğine sebebiyet verecektir.

İklimin değişmesiyle birlikte doğal dengenin bozulacağı, pek çok ürünün yok olacağı, ilin ilçelerin tecrit edileceği, göçün artarak devam edeceği ve bu olumsuzluklara bağlı olarak yaşamın imkânsız hale geleceği bir coğrafyadan sesleniyoruz size.

Faaliyette olan barajlar şimdiden Munzur'daki doğal dengeyi bozmuştur ne yazık ki. Mercan'da dere yatağına yeterli su bırakılmadığı için, Dersim'de endemik olan kırmızı pullu alabalıkların üreme alanları tahrip edilmiş ve yok olmakla karşı karşıyadır.

Yıllardır baraj ve HES projeleriyle talan edilen Dersim coğrafyası, zengin kaynakları nedeniyle de maden şirketlerinin iştahını kabartmaktadır. 84 bin hektarlık alanda yapılması planlanan altın işletmeciliği sonrası Munzur, sadece üzerinde yaşayan bitki ve hayvanlar değil, insanlarına da ne yazık ki mezar olacaktır. Dağı, taşı, toprağı, suyu Dersim halkı için kutsaldır. Kutsalları, inanç yerleri sular altında bırakılan ilin ilçelerden tecrit edilip, yeni göçlerin başlamasına neden olacaktır.

Bizler atalarımızdan aldığımız kültürle, yaş ağacın kesilmeyeceğini, ateşin suyla söndürülemeyeceğini, geyiklerin vurulamayacağını; yazın sıcaklığında içtiğimiz suyun ilk damlasını, toprağın gözü var diye ona akıtılmasını; kısaca, doğadaki bütün canlıların yaşam hakkına sahip olduğunu öğrenmiştik. Dersim'de devreye sokulan bu projelerin enerji amaçlı değil, yaşayan halkın bu kutsal coğrafyadan sürülme ve bu coğrafyayı insansızlaştırma hedefli olduğunu çok iyi biliyoruz. Doğaya bu denli zarar verecek enerjiden fayda sağlayacağımıza, doğal güzelliklerimizle birlikte mum ışığında yaşamaya razıyız.

Emperyalist kapitalist sistemde, suyumuz, havamız, doğal güzelliklerimiz her gün daha fazla şekilde ranta, yağmaya ve sömürüye açılmaktadır. Çevre sorunu kapitalist sistemle birlikte daha çok boyutlanmıştır. Aşırı kâr hırsına dayanan kapitalist üretim tarzı doğayı kendisi için bir hammadde kaynağı olarak görür, bu nedenle doğanın talan edilmesine göz yumar, en basit koruma tedbirlerini dahi maliyeti arttıracak gerekçesiyle almaz. Bu nedenle çevre sorunu ve mücadelesi, sistemin yarattığı bir sorun olarak sınıf mücadelesinden ayrı olarak düşünülemez.

Ülkemizin her yerinde olduğu gibi, Munzur'da yapılan bu doğa katliamına karşı direnişler örgütlendi. Dalga dalga bu direnişleri engellemek için Peri Vadisi'nde inanlarımızın üzerine ateş açıldı, köylülerimiz tutuklandı, halkımızın kendi toprakların ve köylüne girmesi yasaklandı, ormanlarımız

yakıldı. Bölgede doğa ve yaşam alanlarını talan etmek için, şirketler halkın arasına nifak soktu, insanlarımızı üretim ve istihdam vaadiyle kandırmaya çalıştı. Kutsal yerlerimiz sular altında kalırken, mezarlarımız sular altında kalmasin diye başka yerlere taşınırken, bizim yüreğimiz nasıl bunlara elverebilir ki?

Bizim bir şanssızlığımız vardı; tüm bu sorunlar ne yazık ki hiçbir zaman basına yansımıyordu, sanki Munzur coğrafyası bu ülkenin bir toprağı değildi. Oradaki halk sanki her şeye muhalif; yani doğruyu da yapsa, yanlış da yapsa, hiçbir zaman anlaşılamadık biz halk olarak. Bu çok acı bir şey. Son süreçte tabii ki de yansidik, ama çok geç kalınarak yansıtıldı bunlar.

Biz Munzur Çevre Derneğı olarak, sadece kendi topraklarımıza değil; ülkemizde ve dünyada yaşam alanlarımıza, kültürümüze yönelik saldırılara karşı da duyarlılığı ve mücadeleyi ilke edinmiş demokratik bir kitle örgütüyüz. Munzur Çevre Derneğı olarak, ülkemizin her yerinde verilen mücadelelerin ortaklaşması gerektiğini söylüyoruz. Biz bulunduğumuz yerel mücadeleyi belki kazanırız; ama yanı başımızda, Erzincan'da işletilen altın madenciliğı kaynaklı Fırat suyu zehir akarsa, bunun sorumlusu yine hepimiziz.

Bu nedenledir ki, gücümüzü birleştirerek, mücadeleyi ortaklaştırarak, doğamıza ve yaşam alanlarımıza karşı yapılan bu saldırılara karşı setler oluşturup, direnişleri büyötmeliyiz. Bir yerde gelişen mücadele ve direniş başka bir yerin kıvılcımı olur. O yüzden, yerel direnişleri genel direnişlere çevirelim. Bu ülkede insanlar doğasıyla birlikte katlediliyor. En son yaşanan Hopa felaketinde bunun çok büyük bir örneğine şahit olduk. Ben buradan, özellikle doğası ve yaşam alanları için direnen başta kadınlarımızı ve tüm halkımızı selamlıyorum.

Mücadeleniz mücadelemizdir!

Munzur'dan Karadeniz'e, yaşam alanları için direnenler kazanacaktır! Yeter ki yan yana, omuz omuza mücadele edelim. Yarınlaraya yaşanacak bir dünya bırakmak için, güneşin hepimizi aydınlatacağı, tüm derelerin özgür akacağı, yağın yağmur sonrası hasret kaldığımız toprak kokusunu alabileceğimiz güzel, aydınlık günleri hep birlikte görmek umuduyla diyorum.

Sizleri tekrar selamlarken, bu sempozyumun gerçekleşmesinde emeğı geçen herkese teşekkür ediyorum. Ayrıca, bizim mücadelemizde her zaman dağ taş, köy köy dolaşan, bizden bilgilerini esirgemeyen sevgili Cemallettin hocama çok çok teşekkür ediyorum huzurlarınızda.

Sizin karşınızda çok heyecanlandım. Sonuçta, ben bir işçiyim ve köylüyüm.

Konuşmayı pek bilmiyorum, mikrofona alışkın değilim. Hepinizi selamlıyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Çok teşekkür ederim. Bence çok güzel ifade ettiniz. O bakımdan, sizi kutluyorum. Son konuşmacı, Sinop NKP adına Saygın Doğan'ı kürsüye davet ediyorum.

Saygın Doğan (Sinop NKP): Herkese merhabalar. Hepinizi saygılarımla, sevgilerimle selamlıyorum.

Ben Saygın Doğan. Elektrik Mühendisleri Odası Sinop İl Temsilcisiyim, aynı zamanda da Sinop NKP'nin sözcülüğünü yapmaktayım.

Bugün size, çok tekniğe girmeden, Sinop NKP'nin ne yapmakta olduğunu kısaca anlatmaya çalışacağım. Yarın zaten Sinop'ta nükleer santral konusunu ayrıntılı bir şekilde işleyeceğiz.

Sinop NKP, ilk olarak 1994 yılında faaliyetlerine başladı. 32 demokratik kitle örgütünün birlikte hareket etmesiyle ve eşgüdüm şeklinde sürdürdü bu mücadeleyi. 2006'da ise 55 bileşene ulaştı sayı olarak ve Sinop NKP adıyla faaliyetlerini devam ettirdi.

Burada çok güzel bir slogan kullanılmış; onu buraya yazmadan geçemedim. "Mücadele edenler her zaman kazanmayabilir, ama kazananlar yalnızca mücadele edenlerdir."

2009'da ise il genelinde termik santral kurma girişimleri oldu ilçelerimizde; Ayancık, kamuoyuna en çok yansıyan Gerze, Erfelek ve Dikmen ilçelerine. Bunlara karşı bir mücadele göstermek adına, Sinop Çevre Platformu olarak değiştirdi Sinop NKP ismini ve bunlara karşı mücadele etti. Gerze'de bir başarı elde edildi zaten, hepiniz biliyorsunuz, diğerleri de bertaraf edildi. Tekrar yeniden nükleer enerji santrali kurma çalışmaları gündeme geldi. 29 Ekim 2013'te de Japonya'yla bir ön anlaşma imzalandı. Bunun sonucu olarak da 8 Aralık 2013 tarihinde Sinop NKP tekrar kuruldu. Bu tarihten itibaren de çalışmalarına devam etmekte.

Misyon ve vizyonumuza gelince, Sinop NKP'nin amacı, başta Sinop olmak üzere, ülkemizde ve hatta dünyanın hiçbir yerinde nükleer santral kurdurmamak, nükleer santral kurma çalışmalarına karşı çıkmak, var olanları da kaldırmak için mücadele etmek. Bu mücadeleyi de nasıl gerçekleştiriyor? Toplumu bilgilendirmek ve farkındalık yaratmak adına, eylem, panel, konferans, miting gibi eylem ve etkinliklerle yapmaya çalışıyoruz.

Bileşenlerimizden bahsedeyim. Sinop NKP, Sinop'ta faaliyetlerini sürdüren toplam 65 adet demokratik kitle örgütü, sendika, meslek odaları,

siyasi parti ve bireysel katılım sunan kişilerden oluşuyor. Organlarımız, yılda bir toplanan Nükleer Karşıtı Kongre, 3 ayda bir toplanan Nükleer Karşıtı Meclis, 16 kişiden oluşan bir Yürütme Kurulu ve 4 adet çalışma komisyonundan oluşmakta.

Etkinliklerimizden biraz bahsetmemiz gerekir. Sinop NKP olarak, nükleer enerjiye neden karşı olduğumuzu topluma anlatmak ve onları bu doğrultuda bilgilendirmek adına, devamlılık gösteren etkinlikler yapmaktayız. Bunlar arasında, basın açıklamaları, paneller, konferanslar, mitingler gibi etkinlikler var. Bunların yanı sıra, şehrimizin çeşitli yerlerinde bilgilendirme stantları açarak, imza kampanyaları düzenleyerek, kurum ve kuruluşları bizzat ziyaret ederek, topluma bilgi aktarımında bulunmaya çalışıyoruz. Aynı zamanda da mücadelemizi daha fazla genişletmeye çalışıyoruz, daha fazla sayıda insan katmaya çalışıyoruz mücadelemize. Ayrıca, ülkemizde ve hatta dünya üzerindeki çevre mücadelesi veren diğer girişimlerle, platformlarla sürekli iletişim halindeyiz. Onların çalışmalarına imkânımız ölçülerinde destek veriyoruz, katkı sunmaya çalışıyoruz. Son mitingimiz, 2015 yılında düzenlediğimiz ve en fazla katılımın sağlandığı miting oldu. Yaklaşık 26 bin kişinin katıldığı söyleniyor basın tarafından.

Mücadelenin şu andaki durumuyla ilgili de bilgi vermek gerekiyor biraz. Etkinliklerimizi yaparken, tabii, maddi desteğe ihtiyaç duyuyoruz, para gerekiyor. Bunu da karşılamak için bir dernek kurduk Şubat 2015'te, SNKP Derneği adıyla bir dernek kurduk. Ayrıca, hukuk mücadelesine de girişeceğimiz için, hukuki işlemlerde tüzelkişilik kazanmak adına -platform olarak bir tüzelkişiliğimiz yok- o yüzden de dernek kurmamız gerekiyordu zaten. Şubat 2015'te bunu gerçekleştirdik.

Dernek olarak, gönüllü avukatlardan oluşan bir Sinop NKP Hukuk Çalışma Grubu oluşturduk ve bunlara da vekâlet verdik. Hukuksal mücadelemizi de başlatmış olduk bu şekilde. Yine bu Hukuk Çalışma Grubuna bireysel veya tüzelkişilik olarak vekâlet vererek, hukuk mücadelemize dâhil olmak isteyenlere de, mücadele bütünlüğü açısından önemli olduğu için, önderlik ediyoruz, gerekli koordinasyonu da sağlamaya çalışıyoruz.

Santralin yapılması düşünülen alanla ilgili çalışmalara bundan sonra ağırlık vermeye karar verdik. Bu kapsamda da, orada yaşayan halkla dayanışma içerisinde olmanın önemini çok iyi biliyoruz. Bu yüzden, ev ev gezerek, nükleer santrallerin olumsuzlukları hakkında bilgilendirme çalışmaları yapıyoruz, yapacağız. Bundan sonra buna daha fazla ağırlık vereceğiz. Bunları da daha etkili, bilimsel ve profesyonelce yapmak için, içinde sağlıkçı ve sosyologların da bulunduğu gruplar oluşturarak bu ziyaretleri gerçekleştirmeye çalışacağız. Yine santral sahasında şenlik, piknik gibi etkinlik-

ler düzenleyerek, halkı mücadelemize katmaya çaba göstereceğiz.

Yaptırmış olduğumuz afiş, salonumuzun da bazı yerlerinde asılı. Bunu Sinop'ta evlerin camlarına, balkonlarına astırıyoruz.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Teşekkür ederim. Değerli dostlar; benim bilgim dâhilinde olan konuşmacılarımızı tamamladık. Ancak, "Yurttaş Kazım" diye tanınan Kazım Delal kısa bir konuşma istedi.

Kendisini kürsüye davet ediyorum.

Kazım Delal: Merhaba. Ben, Rize'den Kazım Delal. "İneğini sattı, şu bu" şeklinde gündeme geldik.

İnanın, şu dünyanın can damarı konuşmaları bu salonda yapıldı ve yapılıyor. Zaten ben ne diyeceğim ki burada? Bütün hocalar, profesörler, şeyler. Ben zaman zaman bunu çok söylüyorum: Bu işin 4: 5 ayağı var. Çevreciler... Gerçi, ben kendimi çok çevreci de kabul etmiyorum. Yani çevreciler çok iyi bir mücadeleci de değiller. Ben kendi bölgem olarak çıktım orta yere Andon bölgesinden. Eğer bu çevreciler basına aksettiği gibi çok süper bir çalışma yapsaydı, Türkiye bu hale gelmezdi. Çok berbat bir vaziyet var. Ben kendi bölgemi, Andon Vadisi'ni şey yapıyorum.

Şu anda benim kaç tane davam var, biliyor musunuz? Bu niçin açıldı, biliyor musunuz? Bir şirket var; ona bir dava açtık. "ÇED'e gerek yok" demişler. 9 megavat falan. Onu iptal ettirdik. O arada ÇED raporu aldılar, bir dava da ona açtık, onu da iptal ettirdik. İki sefer temyiz yaptılar Danıştay'dan, iki sefer de tasdik oldu geldi iptal.

Yakup Bey nerededir, biliyorum. Avukatımız Yakup Bey de burada. Beraber gideceğiz Rize'ye.

O üçüncü davanın 350 tane şey yapmışlar, yani ÇED raporu 350 sayfa almışlar. Şimdi mahkeme de kabul etmiş, keşfe karar verdi. O günlerde birine kızdım, "Vazgeçeyim bari" dedim, artık isyan ettim; fakat yine şey yaptılar. Gerçi vazgeçmem, ölürüm de vazgeçmem, o ayrı bir şey de, öyle diyorum. "Vazgeçiyorum" falan diyordum, bakıyorlar bana, "Bu gerçekten vaz mı geçiyor?" diye. Ben vazgeçer miyim? Beni ha bu denizde boğsanız, beni vazgeçirebilir misiniz? Allah, o yaratılışı bana verdi. Onun için söylüyorum bunu. Bundan geri adım da atamam. O davanın da şu anda yatırdık parasını, şimdi gün sayıyoruz.

Demin Yakup Bey dedi; Rize İdare Mahkemesini darmadağın ettiler. An-

cak, benim bir güvencem var. Çok sıkı çalışıyor, çok belge topluyoruz.

Sayın Başkan da az söz verdi bana, ama gelmeyenler var; onları da herhalde ilave eder.

8 tane devam var. Taşocağı, HES, dere yağmacılığı... Rize'nin içme suyunu ben vermişim arkadaş. 350 bin insanın suyu Rize'den, benim oradan geliyor, ben vermişim. Hem Rize'nin, belediyenin de onayını almış, özel idarenin de onayını almış. Şu hale bak ya! Arıtma burada, adam gelmiş, buradan makine açıyor, ona da onay vermişler. Onu da iptal ettirdik işte. Biliyorsunuz, giderken arkadan geldiler de, koluma vurdular falan. Kolumu değil, kellemi vursan, ben buradan geri adım atmam. Ben seni pes ettiririm, pes ettirdim de.

Mademki zaman bu kadar kısıtlı, başka bir şey söyleyip bitireceğim. Sakıp Sabancı ne diyordu; "Zaman, zaman, zaman." İnanın ki, hakikaten insanların zamanı yetmiyor. Hele bu ilim adamlarının zamanı çok kısıtlı. Tabii, bunlar çalışıyor, şey yapıyor. Allah işlerini de rast getirsin. Öyle da, zaman yetmiyor ki.

Bir devamız var Göl HES diye. Söyleyeyim de, bir görün Allah aşkına.

O Göl HES için 5 tane profesör, Yakup Bey'in gözetiminde keşif yapıldı. Hukukla ilgili Rize'de olan şeyler yani. Hâkimler de, Allah işlerini rast getirsin, ama çok baskı var. Avukatların Allah işini rast getirsin, mühendislerin, üniversitelerin. İşte böyle ileri gelen insanlar, mürekkep yalayan insanlar bu işi çok iyi biliyorlar. Onların hepsine teşekkür ediyorum. Çıktılar keşfe.

Bakın, şu hocaların ismine bakın. Hep profesör veya yüksek mühendis, jeoloji bilmem ne, Trabzon'dan, Ordu Üniversitesinden. 4. ayda keşif yaptı, 7. ayda hocalar 23 sayfa... Çok can damarı olan bir konuyu söylüyorum size. Bu şeyi sundular mahkemeye, Rize mahkemesine getirip sundular. Çok da uzun sürdü. Para yatırıyoruz 4: 5 milyar. Bu hocalar 1000 lira alsa... Bakıyorum, gece sabaha kadar okuyorum. Kafasını yormuş bu insan, 1000 lira alsın. Az para alıyorlar, az. O 5 tane hocanın en az 15 lira alması, 3'er milyar alması gerekir. Bunlar 5 saat o yöreyi gezmişler hâkimin nezaretinde, Yakup Bey'in nezaretinde. Bütün köylü orada. Öyle bir raporlar vermişler ki, 23 sayfa. Birisi de Ankara'ya oturmuş, masanın başında. Göstereyim size.

Konuyu bağlayalım da, öyle yarı buçuk kalsın. Yarı buçuk kaldı mı, benim ne anlattığımı siz de anlayamazsınız.

Burada ne oldu? Yakup Bey Zonguldak'ta tabii. Kaç sayfaymış bu; 16 say-

fa. O 5 tane hocanın hazırladığı kaç sayfa; 23 sayfa. Nerede hazırladılar bunu; arazide hazırladılar, hâkimin gözetiminde. İyi biliyorum incelediğini. Neden biliyorum? Ben 70 yaşına geldim, orada büyüdüm de ondan biliyorum. O bölgeyi benden daha iyi şey yapmışlar o hocalar, o kadar ince noktasına kadar yapmışlar.

Bu masa başına oturan beyefendi var bir tane. Kimmiş bu; Doç. Dr. Bayram Keskin, 1. Hukuk Daire Başkanı. Vay anasını! Ama bu ne yapmış? Bu, Ankara'da oturmuş. Bir şeyler söylemiş, hepten de boş değil; çünkü okuyorum burada neler yazdıklarını. Bu yazmış, yazmış, yazmış, göndermiş mahkemeye, mahkeme de uymuş ona. Mahkeme diyor ki, "Kim gelecek buraya şimdi? Çevre mühendisliğinden bir orman mühendisi, bir ziraat mühendisi, jeoloji mühendisi ve peyzaj mühendisi branşlarından oluşan 5 kişi." Gözünü sevdiğim mahkeme, gözünü sevdiğim, sen neden bahsediyorsun? Güzel de, bu senin dediklerin burada, hem de çok yüksek düzeyde. Ondan sonra bunlar gelip ne yapacak? Bu adamın dediğini de kal'e almış, bir daha keşfe karar vermiş.

Gözünüzü seveyim, olaylar o kadar zor ki, o kadar zor, o kadar zor ki, bundan daha zor olmaz. Çünkü ben gecemi gündüzümü yedim, ömrümü yedim. 70 yaşı 7'ye bir bölün, 10 senemi bu işlere verdim. 2006'dan beri uğraşıyorum. Bunları ben anlatamadım, içim yanıyor; ama siz hepiniz anladınız gibi kabul ediyorum.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Teoman Alptürk (Başkan): Evet, sonuna geldik.

Yalnız, bitirmeden önce iki ricam var. Biri, şu ana kadar benim oturumda konuşan kimseler bir yere ayrılmasın; sonunda, burada birlikte resim çektireceğiz. İkincisi, Başkanımın söz talebi var; ona 3 dakikalığına söz veriyorum. Başkanım gelene kadar bir şey söylemek istiyorum.

Değerli arkadaşlar; bu oturum hepimizi çok duygulandırdı zannediyorum. Özellikle de iki hanım arkadaşın konuşmaları bizleri daha da mutlu etti. Hocamın bu saate kadar bizimle burada dinlemesi, bizimle birlikte olması, bu tip çalışmalarda kadınların ne kadar önemli olduğunu göstermekte. Belgin Hocama da burada olduğu için teşekkür ediyorum.

Buyurun Sayın Başkan.

Hüseyin Yeşil: Ben bir özeleştirici, bir de teşekkür için söz aldım. Özeleştirim Elektrik Mühendisleri Odası adınadır. Ben bunu birkaç kere daha yaptım, yapmaya da devam edeceğim.

Biz, 70'lerde, suyumuzun sonuna kadar kullanılmasını istedik. Devlet di-yordu ki o günlerde, "125 milyar kilovat/saattir bizim teknik ve ekonomik kapasitemiz." Biz, "Hayır, yanlış söylüyorsun. Git, şunlara da bak, şunlara da ölç" diyorduk. Tabii, biz bunu kötü niyetle yapmadık. O zaman, kendi doğal kaynaklarımızı, bağımsızlığımızı savunmak için yaptık; ama demek ki yanlış yapmışız. Örneğin, belki kamuoyunun hazırlanmasında bizim de küçücük bir etkimiz oldu, payımız oldu diye düşünüyorum. Onun için öze-leştiride bulunuyorum. Yani biz de öğreniyoruz. Ben 40 yıldır bu örgütte-yim, 75 yılında Odaya geldim. Mezun oldum, hemen geldim. Bugün 2015. Ben her seferinde çok şey öğreniyorum. Bizler deriz ki, "Odaya bütün zamanımızı veriyoruz, vaktimizi veriyoruz" falan, şikâyetle bulunan arka-daşlarımız da olur; ama ben tam tersi, Odadan, bu toplantılardan, bura-lardan çok ders aldım, bugün çok çok daha aldım. Bugün aldığım dersler kadar başka bir ders yok.

Dediğim gibi, ben bugün çok şey öğrendim. Özellikle Deniz hocam ve arkasından da iki tane çevre platformundan gelen arkadaşımız, Çeşme ve Munzur'dan gelen arkadaşlarımız, bu mücadelelerin birleştirilmesi ge-rektiğini, ortak bir noktaya gelmemiz gerektiğini söyledikleri için teşekkür ediyorum ve Deniz hocamın önerisiyle birleştiriyorum. İki tane örgüt basın açıklaması yapacak, yan yana gelecek, bunu bırakıp buna yönelme-miz gerektiğini öğrendim. Bunu da örgütümde içselleştireceğim, payla-şacağım, üst örgütümle paylaşacağım ve bunun için de elimizden geleni yapmaya çalışacağız.

Sizin mücadeleniz bizim mücadelemizdir. Hepimize kolay gelsin. Teşek-kür ediyorum.

Cemalettin Küçük: TMMOB Yönetim Kurulu üyesi, aynı zamanda Sem-pozyumun Yürütme Kurulu üyesiyim. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün Çeşme Yarımadası'ndan arkadaş bahsetti; Bodrum Yarımadası'n-da bir kadının mücadelesi. Bu mücadele nasıl sürüyor? Burada yargı kara-rı alınmış, rüzgâr enerjisi türbinlerine karşı durdurulması için yargı kararı alınmış. Bakın, yargı kararına karşı çalışma nasıl sürdürülüyor?

Esen Fatma Kabadayı Whiting: Bir şey ekleyebilir miyim Başkanım? Herkesle tanışma fırsatı bulamadık bu toplantıda. O yüzden şunu söy-lemek isterim: Karaburun'da, Bodrum'da, bizim yarımadamızda bu mü-cadeleler devam ediyor. Tabii, artık sosyal medya aracılığıyla iletişim kurabiliyoruz. Dolayısıyla Bodrum Yarımadası Çevre Platformu aklınızda kalsın Facebook kullanıcıları. Çeşme Sürdürülebilir Yaşam Platformu bi-zim platformumuz.

Bir ekrana yansıtabilirsek eğer. Ben bir şey göstermeyi unuttum. Beyefendi dedi ya, “Yenilenebilir enerji de mi olmasın?” diye, olmasın efendim kafamızın üstünde. Asıl görüntüleri göstermedim. Çeşme Kalesi’nin içinden çıkıyor neredeyse türbin.

Teoman Alptürk (Başkan): Dostlar; bu işin sonu yok, yani mücadelemiz bir günlük değil. Siz ve biz hep bir ada olacağız. Aynı şeyleri düşünüyoruz, birlikte mücadele ediyoruz, edeceğiz. O bakımdan, şimdi söz veremediklerim beni anlasınlar. Söz vermediğim zaman da çok üzülüyorum; çünkü ben, insanların düşündüklerini söyleyebilmelerinden yana mücadele ettim bugüne kadar, bundan sonra da aynı şeyleri yapacağız.

Arkadaşlar; biraz önce TMMOB’yi sahaya yeniden davet etmiştik. Bu halde gerçekleşecek. Bir haftadan beri Terme’de konuşuluyordu; şu anda sosyal medyaya düşen haberlere göre, Terme sahillerinde yeni bir santral veya rafineri türü bir şey çalışmaları, yer arama çalışmaları var. Emlakçılara görev verilmiş, böyle bir çalışma var. Dolayısıyla bu alanlardan ayrılma-mızı istemiyorlar. Ne yazık ki, teyzenin karşısına bir oğul, bir polisi nöbetçi olarak diyorlar ve sorumlusu değil. Dolayısıyla bizi zor günler bekliyor.

Teşekkür ederim. Bu son oturumda konuşan arkadaşların hepsini kürsüye çağırıyorum.

1. Panel: Türkiye’de Uygulanan Enerji Politikalarının Topluma Etkileri

Panel Başkanı: Oğuz Türkyılmaz

Panelistler:

Mehmet Torun - Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

Av. Burhan Uyan - Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu

Şadi Büyükkeçeci - ELDER

Prof. Dr. Hayri Kozanoğlu - Kemerburgaz Üniversitesi

Türkiye’de Uygulanan Enerji Politikalarının Topluma Etkileri

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Değerli katılımcılar; etkinliğin Samsun bölümünün ikinci günü olan bugünün son oturumunu açıyorum. Bir panelimiz var; “Türkiye’de Uygulanan Enerji Politikalarının Topluma Etkileri” paneli.

Paneli ben yöneteceğim. Beni tanıyorsunuz, dün de bu salonda bildiri sunmuştum. Sempozyum Yürütme Kurulu Üyesiyim, aynı zamanda Makine Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanıyım.

Dört değerli konuşmacımız var. Konuşma yapacakları sırayla sizlere tanıtmak istiyorum.

İlk olarak, TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi Mehmet Torun arkadaşımız konuşacak. Mehmet Torun’u tanıyorsunuz, Maden Mühendisleri Odasının eski Başkanı. Yıllarca birlikte yürüdüğümüz bir yol arkadaşı. Nerede maden kazası olduysa, maden sektöründe nerede bir haksızlık olduysa, nerede zulüm olduysa, direnenlerin yanında olan, yiğit bir arkadaşımız.

İkinci konuşmacı, bugün şahsen tanışma fırsatı bulduğumuz Avukat Burhan Uyan. Kendisi yaş olarak değilse de, kuşak olarak bizden oldukça sonra. 1992 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. O günden bugüne avukatlık yapıyor. Ayrıca Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Üyesi.. Barolar Birliğinin çevre ve kent hukuku konusundaki çalışmalarında aktif olarak yer alan bir arkadaşımız.

Zaten bugün panelin konuşmacı kompozisyonu ilginç; iki mühendis, iki tane de hukukçu var.

Üçüncü konuşmacı, diğer bir hukukçu, Sayın Şadi Büyükkeçeci, ELDER’den katılıyor. Şadi Bey’in bir özelliği var, o da şu: Bizim bu etkinliklerimize özel sektör temsilcileri konuşmacı olarak pek davetlere icabet etmezler. Sağ olsun, Şadi Bey her etkinliğimize geliyor. Ben, onu bu medeni cesaretinden ötürü takdir ettiğimi söyleyeyim. Sağ olsun, bugün de burada.

Son konuşmacı, meslektaşım, arkadaşım, önce endüstri mühendisi, sonra iktisatçı, sonra öğretim üyesi olan Prof. Dr. Hayri Kozanoğlu. Kendisi Marmara Üniversitesi’nden emekli olduktan sonra Kemerburgaz Üniversitesi’nde öğretim faaliyetlerini sürdürüyor. Hayri, bizim Odamızın, Makina Mühendisleri Odasının üyesi. Bizim çok etkinliğimizde yer alan bir arkadaşımız. Sanayi kongrelerinde, Aziz Hocam gibi, Seyhan Hocam gibi, uzun yıllardır bizimle birlikte yürüyen bir arkadaşımız. Son konuşmacı da o olacak.

Ben konuşmacılarla görüştüm. 20’şer dakika süreleri var. Huzurlarınızda

da söylüyorum, son 5 dakikada, son 3 dakikada ve son 1 dakikada uyara-
cağım, uymayanlara kırmızı kart göstereceğim, haberiniz olsun.

İlk söz Mehmet Torun'un. Buyur Mehmet Başkan, söz senin.

Mehmet Torun - Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği:

Teşekkürler Sayın Başkan.

Değerli konuklar, değerli dostlar; sizleri, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve şahsım adına, saygıyla, sevgiyle, dostlukla selamlıyorum.

10 Ekim katliamı başta olmak üzere, emek, demokrasi ve barış mücadelesinde yaşamını yitirenleri buradan bir kez daha saygıyla anıyorum.

Bugün 4 Aralık, Dünya Madenciler Günü. Bu vesileyle de, maden kazalarında yaşamını yitiren meslektaşlarımızı, maden emekçilerini bir kez daha saygıyla anarken, hayatta olanlara da sağlıklı, mutlu bir yaşam diliyorum.

Böyle güzel bir etkinliği Birliğimiz adına yapan, başta Elektrik Mühendisleri Odamızın Yönetim Kuruluna, Düzenleme Kuruluna, Yürütme Kuruluna ve emek veren tüm arkadaşlara da özellikle teşekkür etmek istiyorum. Hele hele Samsun'da yapılan ve yarın da Sinop'ta yapılacak olan bu etkinliğin anlamlı olduğuna ve amacına ulaşacağına inanıyorum.

Bir de bir düzeltme yapayım; ben, TMMOB İkinci Başkanı değilim. İki kez söylendi kürsüden. İkinci Başkanımızla aramız açılır, o nedenle özellikle düzeltmek isterim. Ben, TMMOB Yönetim Kurulu ve Yürütme Kurulu üyesiyim. Şu anda görevim odur.

Değerli arkadaşlar; enerji planlamaları ve uygulamaları, bir ülkenin geleceğini, refahını ve aynı zamanda krizlerini de belirleyen bir konu. Ülke enerji yönetimlerinin, ileriye dönük planlamalarında hata yapma riskleri, özgürlükleri bulunmamaktadır. Hata yapıldığında da bunun bedelinin çok ağır ödendiği hepimizce malumdur. Aynen bugünlerde yaşadığımız enerji krizinin yönetilemediği gibi, gelecekte de daha ağır sonuçları ülkeler yaşayabilir.

Yine günümüzde elektrik enerjisinin ucuz, kaliteli, zamanında ve güvenilir şekilde temini, ülke yönetimlerinin öncelikli konuları arasındadır. Bu anlamda, enerjinin planlama ve yönetim boyutu öne çıkmaktadır.

Özellikle dünyada gündeme gelen enerji hammaddeleri krizlerinde, ülkelerin, enerji politikalarını olası krizlere göre hazırlamaları, düşünceleri, yönetmeleri ve yönlendirmeleri önemli. Bu anlamda da ulusal kaynakların etkin ve rasyonel olarak kullanılmaları hayati önem taşımakta.

Başta enerji alanında olmak üzere, diğer alanlarda da -iki gündür konuşmalardan takip ettiğimiz kadarıyla da görüyoruz- özelleştirmeler ve

buna bağlı uygulamaların işsizliği, pahalılığı, dışa bağımlılığı artırdığı, sanayileşmeyi engellediği, gelir dağılımını bozduğu, kamu kaynaklarının sömürgecilere aktarıldığı, aktarılma aracı olarak kullanıldığı artık biliniyor. Kamu tekelinin yıkılarak, yerine özel tekellerin kurulması da yine ülkemiz açısından, halkımız açısından gelecekte çok daha ağır bedeller ödeneceğinin bir işareti.

Enerjiye ulaşma ve enerji kullanımı temel bir insan hakkı ve bir kamu hizmeti ve kamu yararı öncelikli olarak yapılması gereken bir iş.

Kamu yararı şöyle tanımlanıyor: Onurlu yaşam sürmenin temel şartları olan gıda, su, toprak, konut, bilgi ve kamu hizmetleri, yani eğitim, sağlık, enerji gibi hizmetlerin herkes tarafından paylaşılan ve herkesin yararına olan malları tanımlıyor.

Oysa günümüzde enerji, piyasa önceliklerine göre işlem gören, piyasa önceliklerine göre değerlendirilen, kâr öncelikli bir yapı üzerine kurulmuş bir sistem. Tabii, bu, kapitalizmin de bir gereği, bir önceliği.

Kapitalizmin eşitsiz gelişimine baktığımızda, pek çok alanda olduğu gibi, adaletsizliği ve eşitsizliği her gün artıran bir sistem. Büyük bir uluslararası finans kuruluşunun her yıl düzenlediği Küresel Servet Raporu var. Bu, Ekim ayında yayınlanmış. Şöyle diyor raporda: "Küresel servet eşitsizliği artarak sürmektedir. Öyle ki, en tepedeki yüzde 1'lik nüfus içinde yer alan zenginler, kalan yüzde 99'luk nüfusun sahip olduğundan daha fazla bir servete sahiptir." Yine Birleşmiş Milletlerin raporları var. Bu seneki raporu Eylül ayında yayınlanmış. Diyor ki, "Dünyada 805 milyon insan, yani her 9 insandan biri açlıkla mücadele ediyor."

Bu eşitsizlik enerji sektöründe de hâkim. Onu da şöyle rakamlarla belirteyim: Günümüz dünyasında hâlâ 1,3 milyar insan elektrikten yararlanamamakta; yüz milyonlarca insan da, yemek pişirmek için, çerçöp, bitkisel ve hayvansal atıkların yakıldığı ilkel ocakları kullanmaktadır.

Yine dünyada fosil yakıt tüketiminde de büyük eşitsizlikler yaşanmakta. Birleşik Devletler, dünyada çıkarılan ham petrolün tek başına yüzde 25'ini tüketmektedir. Amerikan Ordusu, tek başına İsveç kadar tüketmekte. Dünyada tüketilen enerjinin yarısı nüfusun yüzde 15'i tarafından tüketilmekte. Yine dünyadaki enerji kaynaklarının büyük bir kısmı da çokuluslu tekellerin hâkimiyeti altında.

Bu tablo içinde, ülkemizde de enerji politikaları ve uygulamalarına baktığımızda, özellikle neoliberal politikaların ülkemize yansısıyla, enerji sektöründe kamunun payı 2002'li yıllarda yüzde 68, özel sektörün payı

yüzde 32 iken; bugün bu tablo tamamen tersine dönmüştür, özel sektörün payı yüzde 68, kamunun payı yüzde 32'ye inmiş ve hızlı bir şekilde de kamunun payındaki iniş devam etmektedir.

Enerji fiyatlarında düşüş olacağı, kalitede yükselme olacağı, mülkiyetin tabana yayılacağı söylentileri de tamamen ters çıkmış ve bugün kamu tekelini yıkılmış, ama yerine özel tekeller, uluslararası tekeller sektöre hâkim olmuştur.

Burada şirket birleşmeleri ve yabancı şirketler tarafından devralmalar da gündemde. Bunu da, yetkililer, EPDK, "Enerji sektöründe konsolidasyon olacak" şeklinde dile getirmekteler. Yani güya tekelin yıkılacağını söylüyorlar, bu sefer yabancı tekellerin sektöre hâkimiyeti söz konusu.

Bu uygulanan yanlış politikalar sonucunda enerjide dışa bağımlılık da artmış. Nasıl artmış? 1990 yılında yüzde 51 olan enerjide dışa bağımlılık oranı, 2000 yılında yüzde 67, 2010 yılında yüzde 70 ve 2013 sonunda da yüzde 73,5 olmuş. Yine arkadaşlarımız rakamları verdiler; ödenen faturalar da 2002 yılında 9 milyar dolardan 2014 yılında 55 milyar dolara çıkmış.

Sektörde uygulanan taşeronlaşma ve özelleştirmeye, emek cephesi de ciddi anlamda zarar görmüş ve bu sektörde çalışan emekçilerin durumu gittikçe kötüleşmiş. İşsizlik artmış, iş güvenceleri ellerinden alınmış, ücretlerde, sosyal haklarda reel anlamda ciddi kayıplar söz konusu olmuştur.

Yine hesapsız kitapsız yapılan planlamalarla, elektrik üretecek sektörlerle hammadde sağlayan kömür ocaklarında, maden sektöründe yaşanan iş kazaları, iş cinayetlerine dönüşmüş; hatta iş cinayetleri, Soma'da gördüğümüz gibi, katliamlara dönüşmüştür.

Yine bir anlamda plansız ve özellikle daha çok kâr amaçlı yapılan hesaplamalarla da çevre tahribatı yaşanmış ve bugün Samsun'dan başlayan, Amasra'da, Çanakkale'de devam eden, aşağıya doğru indikçe Aliağa, Yumurtalık ve İskenderun Körfezi'ne kadar onlarca termik santral projesinin bir kısmı hayata geçirilmiş, büyük bir kısmı da lisans alarak çalışmalarına devam etmektedir. Aslında enerji planlamalarının genel anlamda büyüme planları ve sanayi planlamalarıyla birlikte yapılmasında büyük yarar var bulunmaktadır.

Arz-talep hesaplamaları yapılırken, "Şu kadar enerjiye ihtiyacımız var" diye yapılan hesaplamalarda ciddi bir hata söz konusu bize göre. Çünkü düşük katma değerli ve çok enerji tüketen alanlara yapılan yatırımlarla hesaplanan talep projeksiyonları, sonuçta, sermayenin bu enerjiyi karşı-

lamak için daha çok derelerimize, madenlerimize, doğamıza saldırmasının önünü açıyor.

Size birkaç örnek vereceğim bununla ilgili: Bugün ülkemizde tüketilen elektrik enerjisinin yaklaşık yüzde 55'i AVM'ler, elektrik ark ocakları, çimento ve seramik sektöründe tüketiliyor. AVM'ler; yanılmıyorsa yüzde 15 civarı bir tüketim oranına sahip. Elektrik ark ocakları ki bunu şöyle açıklayayım: Elektrikle ısıtılan fırınlarda hurda demirlerin ergitilerek tekrar çelik haline getirilmesi ameliyesidir. Dünyada yüzde 70 oranında entegre tesislerde çelik üretilir. Yani demir madeni alınır, taşkömüründen kok kömürü yapılır ve entegre fırınlarda demir-çelik üretilir. Bu, yüzde 70 oranında böyle yapılır. Yüzde 30 da ark ocaklarında yapılır. Gelişmiş ülkeler ortalamasını söylüyorum. Bizde ise bu rakam tam tersidir. Yani yüzde 70 oranında elektrik ark ocaklarından demir-çelik elde ederiz. Bunun bir sürü olumsuzlukları vardır; malzeme yorulması vardır, kalite sorunu vardır, kirlilik sorunu vardır, radyasyon sorunu vardır. Ama bu sektörde yüksek oranda elektrik enerjisi kullanılır. Yine çimento ve seramik sektörü; daha çok, gelişmiş ülkelerin, merkez ülkelerin çevre ülkelere aktardığı teknolojilerdir ve ciddi anlamda elektrik enerjisi ihtiyaçları vardır. AVM'ler başlı başına bir sorun ülkemizde tüketim kültürü açısından ve burada da çok ciddi oranda elektrik tüketilir.

Biz tüketim modellemesini, tüketim ihtiyacını eğer bunları doğru kabul ederek yaparsak, gelecek yıllarda çok daha fazla enerjiye ihtiyacımız varmış gibi gözükecektir. Dolayısıyla, enerji kimin için lazım, kimin için gerekli, bunu sorgulamamız gerekiyor.

Sempozyuma bugün katıldığım için, dünkü oturumlara yetişemedim; mutlaka oralarda bunlar konuşulmuştur, kitaplarda da yayınlanacaktır. Ama ben de bir daha üzerine basmakta yarar gördüm. Ülkemizin enerji arz-talep projeksiyonlarında bu talep konusunu iyi değerlendirmemiz gerekir diye düşünüyorum.

Tabii, bu konu hükümetlerin asli görevi. Programlarına koyacaklar ve uygulayacaklar.

64. Hükümetin, yani son hükümetin enerji programını incelemeye çalıştım. Gördüğüm şu: Enerji konusunda her konuya biraz değinilmiş, yani her başlığa kısmen değinilmiş. Ama somut kavramlardan çok, afaki söylemlere yer verilmiş. Geçmiş hükümet programlarının benzerleri, birebir alınmış çoğu yerlerde. Sadece somut olarak şöyle diyor: "Sinop ve Akkuyu'dan sonra üçüncü nükleer santralin yapımına bu dönemde hız verilecektir." Nükleer teknolojinin elektrik üretiminde kullanılacağı belirtiliyor. HES'lerle ilgili de, Ilısu Santrali ve Artvin Yusufeli Barajının bu Hükümet

döneminde tamamlanacağı belirtiliyor. Afşin-Elbistan gibi linyit havzalarının değerlendirileceği söyleniyor ve jeotermal enerjiye de önem verileceği, kaya gazı konusunda kapsamlı araştırmalar yapılacağı söyleniyor.

Geçmiş AKP hükümetlerinin programlarına baktığımızda da benzer şeyleri görmek mümkün. İncelediğimizde şunu görüyoruz: 10-12 yıllık uygulamalar göz önüne alındığında, özelleştirmeler ve piyasa öncelikli olarak uygulanan enerji politikalarının değişmeden devam edeceğini ve biraz daha radikal, ama bizim için olumsuz şeylerin olacağını söylemek mümkün.

Sonuç olarak neler talep ediyoruz?

Şunu söylüyoruz: Dünyayı saran kriz ve durgunluğun mevcut kapitalist sistem içinde ve neoliberal politikalarla aşılamayacağı aşikâr. En azından emekçiler açısından söylüyorum bunu.

Bu noktada, kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplum yararını esas alan, demokratik ve katılımcı bir planlamanın ve toplumsal kalkınma perspektifinin oluşumunun önemli olduğunu düşünüyorum. Hele hele "başka çözüm yok, bütün dünya bunları uyguluyor" denilen bir ortamda, ezberin bozulması açısından, emekçilere yönelik bir politika üretmenin, bir program ortaya koymanın da önemli olduğunu düşünüyorum.

Yine dışa bağımlılığı en aza indirecek şekilde, yerel kaynakların akılcı kullanımı önemli. Ama bunu kullanırken de, su, hava, toprak, orman gibi diğer doğal varlıklarımızın da devamlılığını sağlayacak şekilde ele alınması zorunlu. Yani bütünleşik bir kaynak planlaması, olmazsa olmaz bir zorunluluk olarak önümüze çıkmaktadır.

Yine ülkemizin gerçekleri de göz önüne alınmak kaydıyla, enerji sektörünün gerek stratejik önemi, gerekse kaynakların rasyonel kullanımı açısından, düzenleme, planlama, eşgüdüm ve denetleme faaliyetlerinin koordinasyonu için, merkezi ve dikey bir entegrasyonun mutlaka sağlanması gerekir.

Son söz olarak şunu söyleyebilirim: Enerji, her vatandaşın ulaşması gereken kamusal bir haktır. Enerji politikaları, piyasanın önceliklerine göre değil, kamucu bir yaklaşımla, demokratik ve toplumcu bir planlamayla yapılmalıdır.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Mehmet Bey'e teşekkür ediyoruz. Süresini çok ekonomik kullandı, erken bitirdi. Bu bize soru-cevap kısmında da bir

ek zaman imkânı sağlayacak.

Oturumun başında bildirmem gereken bir hususa değinmek istiyorum. Denilebilir ki, “Bu konuşmacı profili içinde neden kamu yok?” Gerek Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’na, gerekse Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’na bu konuda başvurular yapılmış olmasına ve başvurular ısrarla takip edilmiş olmasına rağmen, bu kuruluşlar, cevap verme nezaketini bile göstermemişlerdir. Biz davet ettik, kendileri davete icabet etmediler. Bu hususu özellikle belirtmek istedim.

İkinci konuşmacı, Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu’ndan, Samsunlu ve Samsun’da yerleşik olan Avukat Burhan Uyar.

Buyurun efendim, söz sizin.

Av. Burhan Uyar- Türkiye Barolar Birliği Çevre Ve Kent Hukuk Komisyonu:

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

İki günlük bir maraton, herkes yorgun, günün son konuşması bu. Akılda kalıcı olmak zor. Çok fazla rakam vermek istemiyorum, çok fazla sayı vermek istemiyorum. Ama en azından, konuşurken somut bir gerçeğin gözü-müzün önünde olmasını istiyorum sürekli. Çünkü konuştuğumuz şeyler, kâğıt üzerinde, bazen anlaşılması zor olarak kalıyor. Dolayısıyla, o resme bakarak konuşmak istiyorum.

Aliağa Termik Santrali tam kapasiteyle faaliyete geçtikten sanırım 2 ya da 3 yıl sonra doğan o köydeki tüm canlılar, yani tüm kuzular, tüm daneler sakat doğdu. Ön ayakları üstüne basamayan, genetik deformasyonla doğan hayvanlar ve o sene doğan tüm hayvanları kestiler. Çünkü yürüyemiyor, yürüyemediği için beslenemiyor, annesinden ememiyor. Bazıları kasaplara sattı diye duyduk. İnsan sağlığına etkileri ne olur, bilemiyoruz. Kuzular dâhil hepsi. Sonradan duyduğumuz şu: Bu köyde, bırakın para kazanmak için hayvancılığı, kendi yemeleri için bile artık insanlar hayvan beslemiyor.

Aliağa Termik Santrali, Türk hukuk sistemi ve mevzuatı içerisindeki her türlü mevzuata uygun olarak kurulmuş, işletilen, çalıştırılan bir termik santral. Yani ÇED raporu diyoruz ya, bu ÇED raporu doğru bir şekilde değerlendirilmiş, aktif ve çalışan bir santral. Ama bu hayvanlar niye böyle doğuyor? Konuştuklarımız hep kâğıt üzerinde ya. Bu, somut gerçek. Bakınız, bu hayvanın bebeği. Doğan bebekler üzerinde araştırma yapılmadı henüz. Ama bir istatistik yapılsaydı, Sağlık Bakanlığı buna izin verseydi, o köyde doğan ve bu saatten sonra doğacak çocuklarda da mutlaka genetik deformasyon olacaktı. Çünkü hayvanlar muhtemelen belki bizden daha hassas oldukları için genetik deformasyona maruz kaldılar. Tabii, mikroskobik canlılar da incelenmedi; fauna ve flora üzerine bilimsel bir inceleme yok. Yasaya uygun bir biçimde ölüyor yani canlılar. Bu, bizim somut gerçeğimiz.

Türkiye’de uygulanan enerji politikalarının topluma etkisi. Çok anlatıldı. Tabii, biz sürekli bugünü ve geçmişten bugüne gelmeyi tartışıyoruz; ama bir de geleceği de konuşmalıyız. Çünkü bugün... Geleceği bir platform, hayatımızın, çocuklarımızın ve onların çocuklarının üzerinde yaşayacakları düz bir platform olarak düşününüz. Bizim koordinatlarımız biter, evlatlarımızın koordinatları başlar; onların koordinatları biter, onların evlatlarının koordinatları başlar. Dolayısıyla, her nesil kendisinden sonraki neslin yaşayacağı bu koordinatlara ulaşmadan önce, yaşama koşullarını

denetleme, kontrol etme, itiraz etme hakkına sahip. Sorun şu ki; 76 milyonluk bir ülkede (Beni uyardı bir ağabeyimiz, “Suriyelileri de say” diye, 80 dedik) toplansanız, iki günde buraya gelen kaç kişi vardır; 100 kişi, 150 kişi vardır.

Salondan: Hiç fena değil aslında hocam.

Av. Burhan Uyar: Güzel. Tabii, yerel mücadeleleri yaymak açısından bunun ne kadar önemli olduğunu belirtmek için söylüyorum.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini imzaladı. Biz, 188. ülke olarak, 2004 tarihinde bu sözleşmeyi kabul ettik. Meclisimizden geçti, iç hukuk hükmüne göre. 190 ülke var Birleşmiş Milletler çerçevesinde. Sistem gereği, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bir belge sundu Birleşmiş Milletlere; niyet edilen, ulusal olarak belirlenmiş katkı belgesi. Yani Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Birleşmiş Milletlere dedi ki, “İnsanlık âleminin küresel boyuttaki yaşamına dair Türk milletinin niyet belgesi budur.” Ne demişiz orada? Bir kere, bu belge, Kyoto sonrası yeni iklim değişikliği rejimine katkı vermeye ilişkin bir yükümlülük belirlemek ya da almaya yönelik bir belge değil; niyet belgesi. Dolayısıyla, net ve hedefi olmayan bir niyet aslında ve enerji politikaları başta olmak üzere, önümüzdeki dönemde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ne katkısı olacağını söylemişiz. Dikkat ediniz, uygulama dönemi 2021: 2030 yılları arasında. 2016’ya gireceğiz. 2021, 5 yıl sonra başlayacağız, 2030’a kadar.

Neleri kapsıyor?

Ekonomi genelinde; enerji, endüstriyel prosesler, tarım, arazi kullanımı, arazi kullanım değişikliği, ormancılık ve atık sektörleri. Arazi kullanım değişikliği taahhüdünün içine meralar giriyor. Mera Kanunundaki son değişikliklerden mutlaka bilginiz var; dehşet. Taahhüt etmişiz, 5 yıl sonra kim bilir nelerle karşılaşacağız. Ve şunu demişiz: “2030 yılında sera gazı emisyonlarında yüzde 21 oranında azaltım sağlayacağım, bu şekilde önlemler alacağım, ulusal ve uluslararası destekleri kullanacağım” ve şöyle demişiz: Önce olumlu yönünden başlamışız. “Güneş enerjisinden elektrik üretimini 2030 yılına kadar 10 gigavat kapasiteye çıkartacağım” demişiz. Kötü bir tahmin değil.

Şartlardan biri şu, yani bizim yapacağız dediğimiz şeylerden biri şu: “Mümkün olan tüm hidrolik kapasitenin kullanılması.” Yani “Bardağınızda bir damla su bile varsa, o suya da hidroelektrik santral kurarım.” Türkçesi budur. “Mümkün olan tüm hidrolik kapasitenin kullanılması.” Bizim taahhüdümüz.

“2030 yılına kadar en az bir adet nükleer santralin devreye alınması.” Kesin taahhüt.

“Elektrik üretiminde ve şebekesindeki kayıp oranının 2030 yılında yüzde 15 seviyesine düşürülmesi.” Bu bile utanç verici bir rakam.

Başka bir şey daha var: “Elektrik üretiminde yerinden üretimin yaygınlaştırılması.” Yani “Kömür ocağı olan her yere, akarsuyu olan her yere bir enerji santrali kuracağım” demek bunun Türkçesi. Uygulamadaki Türkçesini söylüyorum, kâğıt üzerindeki değil. “Yerinden üretim.” Başımıza neler gelecek, bunu anlamak için söylüyorum. Yutak alanlarının artırılması ve arazi bozulumunun önlenmesi.”

Kaz Dağları’na gittik bir çalışma için. Tabii, Kaz Dağları, tarihe geçmiş, mitolojik hikâyeler uydurulmuş, dünya insanlık tarihine geçmiş yerler. Tarif edilemeyecek güzellikte. Yani cennet diye bir şey varsa, bu gezegende orasıdır herhalde. Altın madeni çıkartılacak. Toplam ne kadar altın çıkarılacaksa, yüzde 4’ü devletin hazinesine girecek. O dağlara bir baktığınız zaman, insan şöyle diyor: “Yahu, aramızda para toptasak, yüzde 4’ü biz versek, kimse ellemese olmuyor mu; yüzde 4 nedir?”

Kaz Dağları. 1.3 milyon yıl yaşında bir coğrafyadan bahsediyoruz. Bir hocamız bize böyle söyledi. Bakınız, bu coğrafyada... Ağaçları kesmekten falan bahsediyoruz. Hâlbuki fauna ve flora, insanın gözüyle göremediği mikrobiyal canlılardan başlar, havanın içerisinde var olan uçucu polenlere varıncaya kadar bir yaşam zinciri içinde devam eder. İnsan onun bir parçasıdır. Ama altın madeni için alınan ve dava ettiğimiz ÇED raporunda şöyle diyor: “Efendim, bu dağ indirilecek, eksik o dağ. Yani dağı kazacağız, kazacağız, kazacağız, kamyonlara dolduracağız, fabrikanın içerisinde cıvık hale getireceğiz, içine cıva katacağız, altını ayrıştıracağız, elde edeceğimiz malzemeyi ayrıştıracağız, kalan toprağı da, o dağ eksik, o dağ inecek, yani bulunduğu yerden daha da aşağı indireceğiz, temizlenmiş (ne demekse?) toprağı yerine koyacağız, üstüne ağaç dikeceğiz, orası yine orman olacak.” Yok, ettiğimiz bakteriyolojik, fitolojik yaşam diye bir şey ÇED raporunda yok. Oraya ölmüş toprağı koydun, iki tane ağaç diktin, orman yaptın. Ama o toprak ölü. Bir toprağın ölü olması ne demek, yani ekolojik zincir ne demek, idrak edemiyor. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bürokrasinin kavramında bakteri ve mikrop diye bir şey yok. Bu memnuniyet verici bir şey. Yani iyi ki yoktu. İnşallah yoktur. Bilemiyoruz.

Bizim anladığımız enerji ihtiyacı, biyokütleyi öldürmek üzerine programlanmış. Yaşamı yok ettikçe enerji elde ediyoruz. Hâlbuki enerjinin bugünkü karşılığı, yaşamı yok etmek değil. Yok ettiğimiz yaşam biziz, çocuklarımız, torunlarımız. Bakın, şaka değil.

Efendim, ÇED diye bir uygulamamız var. Dünyanın en iyi emniyet valfidir. Dödüklü tencerelerde olur ya, supap. İki tane olur; biri kazara tıkanırsa, öbüründen basınç kaçsın diye. ÇED raporu, bu ülkede dağın taşın satılmasının önündeki çalının çırpının temizlenmesinden başka bir şey değil gibi geliyor bize bazen.

Örnek: Türkiye’de 20 gigavat gücünde -ki bu korkunç bir enerji rakamı- enerji santrali; aday bunlar, planlanan. Her 4 megavat gücün 3’ü ithal kömürden sağlanacak. Ben, kendi ülkemın topraklarındaki kömürü yakacağım, yakacağım, yakacağım, bitiremeyeceğim; dünyanın kömürünü de alacağım, yakacağım, bitireceğim. Onları neyle taşıyacağım, taşırken atmosfere salınan gemilerin, tırların, karbon oranını konuşmuyorum. Gelen kömürün içerisindeki radyasyon miktarını ölçebilecek yerel bir uygulamacı yok. Gidin, şu “mouse” büyüklüğünde radyasyon ölçen aletler var, 150 dolar, bir almaya kalkın bakalım. Atom Enerjisi Kurumu size izin verirse alabilirsiniz. Yaktığımız kömürün içerisinde, atmosfere saldıığımız radyasyon diye bir şey var. Ama Türk milleti, aynen bakteri ve mikrobun gözle görülmediği için yok olduğunu farz ettiği gibi, radyasyonu da göremediği için onu da yok sayıyor. Ama doğa hiçbir şeyi yok saymıyor, görüyorsunuz.

ÇED raporlarında gerekli parametreler yok. Uzman bilirkişi raporları olmasa, facia durumundayız.

Kömür analizleri yok. Mesela, şunu demiyor: “Ben, Şili’den, şu maden ocağından şu kömürü alacağım. O kömürün kimyasal ve radyolojik analizi şudur. Şu kadar ton gelecek.” Böyle bir şey yok. “Şu kadar ton kömür kullanılacaktır.” Bitti.

Sondaj raporu yok. O kömürün çıkartılmasında meydana gelen değişikliğe ilişkin, çevresel özelliğe ilişkin analiz raporları yok. Santral kaynak kullanımı bilgisi yok. Veriler keyfi seçilmiş. Standart bir ölçüm yapılmış.

Örneğin, rüzgâr rejimi. Kül havaya saçılacak ya. Termik santraller için konuşalım. “Rüzgâr şu kadar metre/saniye hızla esiyor, bu da külleri alıp yukarı götürecektir” diyor. İyi de diktiğin baca 65 metre. 65 metre yukarıdaki rüzgâr hızı, yerdeki hızla aynı değil ki. Ama ÇED raporunda bu yok. Ama ÇED raporu onaylanmış. Atmosfere ne çıkıyor? Ölüm çıkıyor, görüyoruz.

Başımıza gelecek bir felaketten hiç haberimiz yok. Barolar Birliği olarak biz bu konu üzerinde çok duruyoruz son zamanlarda. Özellikle genç nesiller açısından. İklim değişikliği ve iklim değişikliğinin Türkiye Cumhuriyeti Devletinin coğrafyasına olan etkileri konusunda bilgi sahibi bir devlet memurunu biz göremedik, bulamadık, bilemiyoruz. Bilim adamlarına da

kulaklarının biri tıkalı.

NASA ölçmüş. 21 farklı iklim modelini geliştirmiş, Temmuz 2099'a kadar. Günlük sıcaklık değişimi. Yüzyılın sonunda gündüz sıcaklık ortalama 45 derece rutin hale gelecek dünyanın bazı bölgelerinde. Bulaşık yıkadığımız suyun derecesi 50 derece olduğunda elimizi sokamıyoruz mesela. 45 derece ısıdan bahsediyoruz. 2015'teyiz, 2100. Gece -10 derece. 1000 metreki bir hacim düşünün, onun içerisindeki parçacık sayısı 400. Sınır bu. Karbondioksit seviyesi milyonda 90'a çıkacak. Şu anda 412'yi geçti. Bazı bilim adamlarına göre, iklim değişikliğinin geri döndürülme sınırını geçmiş durumdayız.

Bizim teslim ettiğimiz Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin niyet bölümünü okuyorum: Diyor ki, "Belgenin nihai amacı: Sözleşmenin ilgili hükümlerine göre, atmosferdeki sera gazı birikimlerini iklim sistemi üzerinde tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde durdurmayı başarmak. Madde 3: Taraflar, iklim değişikliği nedenlerini önceden tahmin etmek, önlemek veya en aza indirmek ve zararlı etkilerini azaltmak için önleyici önlemler almalıdır."

Ben, Türkiye Cumhuriyeti Devletinden milli iklim raporu diye bir şey görmedim. Yalnız, 3 ay önce Meteoroloji'nin web sayfasında bir iklim raporu yayınlandı.

Meteoroloji'nin içerisinde 8 bilim insanı bir araya gelmiş, kendileri finanse etmişler. Türkiye'de şu anda tek. Meteoroloji'nin web sayfasında yer alıyor: İklim Değişikliği Türkiye Senaryoları. Tek. Başka hiçbir çalışmamız yok.

Bu çalışmadan hangi belediye yararlanmış, hangi şehir yararlanmış, hangi bakanlık yararlanmış; bilgi sıfır.

"Bu emisyonlar arasında sera gazları da bulunduğu için, bu tip projelerin mikro iklim şartlarına ve küresel ısınmaya etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır." Bakınız, 2016 yılı itibarıyla, Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkındaki Yönetmeliğe göre, 20 megavattan büyük ısı güce sahip yakma özelliği olan tesislerde sera gazı emisyonlarının izlenmesi, raporlanması ve doğrulanması zorunlu. Eğer başka bir yasayla ertelenmezse. Bunu da takip ediyoruz.

Bursa. Bursa'nın eski adını biliyor musunuz arkadaşlar? Ne Bursa?

Salondan: Yeşil Bursa.

Av. Burhan Uyar: Yeşil Bursa. Güzel. Bir şirket ÇED raporu aldı Valilikten.

Bakanlık da onayladı. Bazı limitlerin de üstündeydi. Bursa'nın neredeyse ortası, tam ortasına yakın bir yerde, DOSAP Termik Santrali ÇED raporu. Vatandaş diyor ki ÇED raporunda, "523 bin ton kömür yakacağız ve atmosfere yılda 145,2 ton kül yayılacak." Dava açıldı; Barolar Birliğindeki komisyondaki arkadaşlar olarak hep beraber oturduk, dava açtık. Bilirkişi raporları geldi. Diyor ki, "Ne 145 ton kardeşim; yaktığın 523 bin ton, yılda 560 tondan az karbondioksit çıkmaz buradan." Bilirkişi raporu bunu dedi. Üç katı, dört katı. Yani adam gerçeği yazmamış oraya. Başka bir şekilde anlatmayalım. Gerçeği yazmamış. Bursa'nın orta yerinde. Mahkeme ÇED raporunu iptal etti. Ama yine deneyecekler. Yeşil Bursa diye bir şey yok artık. En son Bursa'ya ne zaman gidildi, bilemiyorum; ben görünce şoka girdim.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Ben geçen hafta oradaydım.

Av. Burhan Uyar: Yeşil mi hâlâ?

Prof. Dr. Aziz Konukman: Neresi yeşil yahu; gri olmuş, gri.

Av. Burhan Uyar: Adı kaldı yeşil. Anadolu Enerji Şirketi, 500 megavatlık yeni bir santral için ÇED başvuru dosyası vermiş. Diyor ki, "1 yılda 6 milyon 625 bin ton kömür yakacağım." Nasıl taşıyacaksın bunu, neyle gelecek bu buraya, dünyanın neresinden alacaksın? Türkiye'de böyle bir kömür yok. Ve şöyle diyor... Tabii, o demiyor, biz anlıyoruz: Yılda atmosfere vereceği karbondioksit miktarı 2,5 milyon ton. Bölgeye dağılacak uçucu kül miktarı yılda 1,5 milyon ton. Harcayacağı, denizden çekip tekrar denize salacağı su miktarı yılda 10 milyon ton. Korkunç yani, korkunç. Şu ne ki; şu santralin on katından bahsediyoruz. Burada bir dana bu hale gelmiş.

Dava açıyoruz, adam kanun değiştiriyor. Birader, dava açtım; "Dereyi geçerken at değiştirilmez" diye bir atasözümüz var, Türk atasözü. Yok, kanunu değiştiriyor. Anayasa Mahkemesine gidiyoruz. Anayasa Mahkemesi şöyle diyor, 2015 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası Mahkemesi kararı: "Taraflar arasında yargılama başladıktan sonra gerçekleştiği ve davaların esasına ilişkin sonucu belirlediği; müdahale sonucunda başvuruçuların davalarını kazanmalarının imkânsız hale geldiği; oysa davaların açıldığı tarihte yerleşik içtihat çerçevesinde, başvuruçuların davalarını kazanmalarının kuvvetli muhtemel olduğu; bu çerçevede, öngörülebilir olmayan müdahalenin meşru kabul edilemeyeceği; müdahale sonucunda davalı vakfın başvuruçulara nazaran önemli ölçüde avantajlı hale geldiği; bu şekilde, yararlar dengesinin başvuruçular aleyhine bozulduğu ve bu durumun silahların eşitliği hakkına yönelik orantısız bir müdahale oluşturduğu açıktır."

Dava açmışız, yasa değişmiş, Meclisten kanun geçmiş. Güce bakın. Anayasa Mahkemesi diyor ki, "Çok ayıp." Türkçe biz böyle anlıyoruz. Ama ne olacak, vazgeçecekler mi? Hayır; tekrar deneyecekler, tekrar kanun çıkacak.

Avrupa Komisyonu nezdinde bir komisyon kuruldu; Adalet Etkinliği Avrupa Komisyonu ya da Adaletin Etkinliğine İlişkin Avrupa Komisyonu. 2002 tarihinde kuruldu. İşte bu gibi uygulamalar için. Diyor ki: "Üye devletler, adaletin etkinliğinin işleyişinin geliştirilmesi ve bu amaçla Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen araçların uygulanmasının geliştirilmesi..." "Buraya üyeyiz arkadaşlar. "Görevleri: Yargı sistemlerinin sonuçlarını analiz etmek..." Cennetiz bu konuda. Bu konuda sınırsız verimiz var. "Karşılaşılan zorlukları tanımak, talep üzerine üye devletlere yardım sağlamak, istenebilecek alanlarda Avrupa Konseyinin uygun durumlarında ayrıntılı yeni yasal enstrümanlar sunmak."

Türkiye buna üye ve ÇED raporlarımızda yazılan hiçbir şey gerçekte olduğu gibi değil. Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonuna devlet olarak gönderdiğimiz bilgiler gerçeği olduğu gibi yansıtmıyor ve hâlâ bu durumda biz kanun çıkarmaya devam ediyoruz, bu ruhsatları vermeye devam ediyoruz, bu arkadaki bakanın olduğu santralin on misli büyüklüğündeki santraller için ÇED raporları vermeye devam ediyoruz.

Çok iyi bir tabloyla karşı karşıya olmadığımız kesin. Üzücü olan tek şey şu: Harcadığımız bir tek şey var; zaman. Bizim için, harcadığımız zaman önemli değil; helal u hoş olsun. Harcadığımız şey, çocuklarımızın geleceği. Daha somut nasıl anlatılabilir, ben bilmiyorum. Harcadığımız şey, çocuklarımızın geleceği.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkür ederiz.

Şimdi, sıygaya çekeceğimiz bir konuşmacı var. Kendisi hukukçu. Sordum, "Kaç mezunusunuz?" diye. 80 mezunuymuş. 35 senelik deneyimli bir hukukçu. Ben hukukçu değilim; ama kendi hukukumu, mensup olduğum kurumların hukukunu bilirim. Hayat öğretiyor çünkü.

Hukukta gabin diye bir kavram vardır. Bir kararı alırken, akli melekelerinizin yerinde olmayışı ya da sizi zorla, silah zoruyla, başka bir şekilde, şantajla o kararı almaya zorlamaları.

Türkiye'de, sabah Olgun Sakarya arkadaşım anlattı, elektrik dağıtım şirketleri özelleşti ve özelleşen şirketler, ihalelere girerken, ellerinde firt

fırt oynadıkları hesap makineleriyle fiyat artırırken, şartnameleri incelemişlerdi, o bölgelerin kayıp-kaçak oranlarını biliyorlardı. Birtakım şirketler ihaleleri aldı, alır almaz da ağlamaya başladılar, "Aaa, bu kayıp-kaçak oranları çok yüksekmış, biz bunu bilmiyorduk" falan filan. Gittiler EPDK'nın kapısına: "Bunları değiştirin." EPDK'nın sorması gereken: "Siz gabin halde mi bu teklifleri verdiniz?" Sormadı. "Ne demek; emriniz olur" dediler, tarifeleri değiştirdiler.

Bir hukukçu olarak bunu nasıl açıklarsınız? Birinci sorum bu. Yani tarife değişikliği, şirketlerin talebi üstüne yapılıyor. Bir kere, ihale şartlarını değiştirmek, yok mudur burada? İhaleye teklif veren diğer şirketler de, ihaleye teklif verdikten sonra, işi aldıktan sonra tarifelerin kendi lehlerine değişeceğini bilselerdi, onlar da belki o fiyatları verirlerdi. Bu iş nasıl oluyor, bunun bir hukuki yorumunu yapar mısınız?

İkinci sorum: Sabah yine Olgun Sakarya arkadaşım söz etti, siz de buradaymışsınız, izlemiştinizdir muhtemelen; bu perakende hizmet tarifelerindeki değişiklikler nasıl yorumlanabiliyor?

Aydınlatma konusundaki tarifelerde yine şirketler lehine değişiklikler var.

En son yeni bir düzenleme var. Özellikle kayıp-kaçak oranının Türkiye ortalamasının üstünde olduğu illerde, faturalarını ödemeyen tüketicilere ortalama bir fatura bedeli tahakkuk ettirmeye yönelik EPDK'nın bir hazırlığı var. Bir tüketicinin tüketmediği, tükettiğini ölçmediğiniz, ölçümlediğiniz bir miktarı, "Sen bu kadar tükettin" diye, onun gıyabında böyle bir fatura tahakkuk ettirmek ve bunu tahsil etmek ne kadar hukukidir?

Bunlar benim sorularım. Siz, hem bu sorulara yanıt vereceksiniz, hem de değinmek istediğiniz hususları anlatacaksınız.

Sağ olsun, Şadi Bey bizi kırmadı, geldi. Çok da sıkıştırmak istemiyorum. Ama hukukçudur kendisi; eğriye eğri, doğruya doğru diyecek sonuçta.

Bir son nokta: İki grup şu anda Türkiye'deki dağıtımın yüzde 50'sinden fazlasını kontrol ettiklerini ifade ediyorlar. Bu, rekabet hukukuna uygun bir şey midir? Bu konuda da düşüncelerinizi bildirmenizi diliyorum. Teşekkür ederim. Buyurun.

Şadi Büyükkeçeci - ELDER:

Ben teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Ben de hepinizi ELDER ve şahsım adına saygıyla selamlıyorum, Samsun’da sizlerle birlikte olmaktan duyduğum memnuniyeti belirtmek istiyorum.

ELDER nedir? ELDER, yani Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği, 21 dağıtım şirketinin oluşturduğu bir çatı örgüt.

ELDER ne yapıyor? ELDER, Bakanlığın, EPDK’nın, diğer kuruluşların çıkartmış olduğu taslaklara, yönetmelik taslaklarına, tebliğ taslaklarına 21 şirketin ortak görüşünü oluşturuyor ve bunu gidiyor, Bakanlıkta, bünyesindeki şirketler menfaatine savunuyor. Kabul ediliyor, edilmiyor, o ayrı. Zaten yüzde 90’ı da kabul edilmiyor, kendi yazdıkları gibi çıkıyor. O ayrı mesele. Yasa tekliflerimiz olabiliyor tabii ki. Meclis komisyonlarında bunları savunuyoruz.

Şöyle başlayayım bu özelleştirme sürecine: Ben, 2002: 2012 yılları arasında, bir hukukçu olmama rağmen, Kayseri ve Civarı Elektrik Türk Anonim Şirketinin, ki Türkiye’nin ilk özel şirkettir, 1926’da kurulmuş ve halen devam eden tek özel dağıtım şirkettir, onun genel müdürlüğünü yaptım. 2012’de emekli olduktan sonra ELDER’e davet edildim ve Ankara’ya geldim.

2009 yılında başlayan özelleştirme süreçlerine biz Kayseri Civarı KECE-TAŞ olarak 4: 5 bölgede ihaleye girdik. Ortak bulduk, üç ortaklı girdik, iki ortaklı girdik ve biz bu özelleştirmelere çok çalıştık. Kendi deneyimlerimizi ortaya koyduk, arkadaşlarımız çalıştı. Biz ne bulduysak fiyat olarak, onun iki mislisine gitti bütün satışlar.

Biz şunu biliyorduk, gayet iyi biliyorduk: TEDAŞ’ın o dönemde kayıp: kaçığı sabunladığını yakinen biliyorduk. Nereden biliyorduk? Çünkü bizim kayıp: kaçık oranımız yüzde 6,5: 7, organize sanayi çıktığında 10 oluyordu. Onun dışında, diğer şirketlere, genel müdürlere zimmetlenmiş bir kayıp: kaçık oranı vardı. Onu tutturmak için, aralık ayında hayali tahakkuklar yapıyordu, ocak ayında o tahakkuklar iptal ediliyordu; dolayısıyla, kayıp: kaçıklar belli bir limitte tutturuluyordu.

İhale sürecinde, ihaleye giren şirketlere bunları çok anlattık. Dedik ki, “Bakın, sizin danışmanlarınız sizi yanıltıyorlar. Bu kayıp: kaçık oranları yerinde değil. Ona göre hesap kitap yapın.” Ama şunu söyleyeyim: Kayıp: kaçık oranı sadece 3 bölgede çok farklı çıktı. Tabii, bunun sosyoekonomik sebepleri, yıllardan beri ülkenin uyguladığı Doğu siyaseti, rahmetli Demirel’in meşhur sözü, “Bu, onlara verilen örtülü bir avanstır” şeklinde

görüşler dolayısıyla, Doğu'da yıllardır buna göz yumuldu ve artık orada kaçak kullanmak bir gelenek haline geldi, kaçak kullanmayan ayıplanır hale geldi. Orada, resmi daireler, askeriye, diğer kamu kuruluşları ve orada çalışan memurların haricinde bu parayı ödeyen yok. Sulamacılarda bilhassa çok büyük kayıplar var. Tabii, bu oran çok fazla olunca... Bir de şöyle bir şey verdi EPDK, 2008'de: Dedi ki, "Ben size oranlar veriyorum; yüzde 8, 7, 6... Bunları bu şekilde her yıl düşüreceksin. Düşürürsen, üstteki para senin; düşüremezsen, ben bu parayı senden alırım." Dolayısıyla, diğer bölgelerdeki şirketler bu kayıp: kaçağın üzerine oldukça fazla gittiler. Ve gerçekten, şu anda, diğer 3 bölgeyi çıktığımızda, kayıp: kaçak oranı aşağı yukarı OECD ülkelerinin seviyesine gelmiş durumda ve teknik kayıplarımız da aşağı yukarı o seviyelerde. Ama Doğu'nun özel durumu nedeniyle, orayı bir türlü düzenleyemediği için, bilhassa devlet yetkilileri... Bizim arkadaşlarımız kesmeye gittiğinde, oranın valisi, kaymakamı, belediyesi, "Biz burada sorun istemiyoruz, bunun üstüne gitmeyin, şöyle yapmayın, böyle yapmayın" şeklinde bir sürü işlerle karşılaştılar, araçları yakıldı, adamlar dağa kaldırıldı... Yani çok zorluklarla orada işlem yürüyor. Dolayısıyla, böyle bir sıkıntıdan dolayı oranın kayıp: kaçak oranlarında bir düzeltme yapıldı. Ama diğer bölgelerde herhangi bir şekilde böyle bir uygulama yok.

Biz ELDER olarak sadece dağıtım bakıyoruz, perakendeye bakmıyoruz. O yüzden, perakendeyle ilgili sorunuza cevap veremiyorum. Çünkü Rekabet Kurulu, ELDER'i bir dövdü; dedi ki, "Siz, her ne kadar tüzüğünüzde elektrik dağıtım, iletim falan yazmışsanız da, siz sadece dağıtım bakabilirsiniz, perakendeyle hiçbir bağınız olamaz." Biz de onun üzerine (Zaten biliyorsunuz, hukuki ayrıştırma sonucunda şirketler ikiye bölünmüştü, dağıtım ve perakende olarak) perakendecilerin hiçbir işine bakmıyoruz ve onlarla ilgilenmemeye çalışıyoruz. Onlar da ayrı bir dernek kursunlar, ne yaparlarsa yapsınlar diye düşünüyoruz.

"Firma tekelleri oluşturuldu" denildi sabah. Ama dağıtım zaten tabiatı itibarıyla tekel. Yani bir bölge size verilmişse, orada siz mecburen tekel-siniz. Ama işinizi en iyi şekilde yapmak zorundasınız. Çünkü bir EPDK var, düzenleyici bir kurum var, onun yayınlamış olduğu yönetmelik ve tebliğler var ve bunlara uymak zorundasınız. Sizi hem EPDK denetliyor, hem Bakanlık denetliyor, hem TEDAŞ denetliyor. Üç: dört koldan denetleniyorsunuz. Bir de şimdi Rekabet Kurulunun denetimi var. Sürekli denetim altındasınız ve işinizi en iyi şekilde yapmak zorundasınız.

Devralındığında, özelleştirme süreci içinde yatırımlar yeteri kadar mıydı? Değildi. Devlet o dönemde yatırımları bayağı bir düşürmüştü. Yılda 2.85 milyarlık bir yatırım yapılırken, özelleştirmeden sonra bu 8,5 milyara çıktı

ve bu yıl, 2016: 2020 dönemine girdiğimizde de yılda 2 milyar dolarlık bir yatırım yapmayı biz taahhüt ediyoruz.

Dağıtım şirketleri bunu kendi öz kaynaklarıyla veya kredilerle yapıyor, devletten en ufak bir şekilde para çıkmıyor. Devletin bir avantajı bu.

Devletin ikinci avantajı, her ayın 18'inde, bütün firmalar, aldıkları enerjinin bedelini ödüyorlar. Daha önce nasıl oluyordu? TEDAŞ tahsil edemediği için ödemeyi yapamıyordu, TETAŞ'a veremiyordu, TETAŞ BOTAŞ'a veremiyordu, derken böyle sarmal içerisinde, devlet, 10 milyar, 20 milyar birbirine borçlu vaziyette gidiyordu. Ama şu anda TETAŞ'ın beş kuruş alacağı yok sayılır; bazı şirketlerin aylık aksamaları olsa da, çok büyük bir borç olmadan, devletin üzerinden kalkmış oldu bu ve dolayısıyla büyük bir yük devletten kalktı.

Şu anda dağıtım şirketlerinin tahsilatı yüzde 95'ler seviyesinde. Yine Doğu'daki 3 bölgeyi saymazsak. Gayet güzel tahsilatlar da yapılıyor.

Teknolojik yatırımlara önem veriliyor. Onu özellikle belirtiyim. KECE-TAŞ'ta biz bunların hepsini yapmıştık; ama diğer şirketler o zaman, 2009'a kadar devlette olduğu için yapamıyorlardı. SCADA dediğimiz projeler, OSOS, otomatik sayaç okuma sistemleri, Akıllı Sayaçlar Projesi, coğrafi bilgi sistemi gibi, kaliteli ve yüksek teknoloji gerektiren projeler yapılıyor. Ayrıca her bölge çağrı merkezlerini kurdu, 7 gün 24 saat kesintisiz hizmet veriyor bu çağrı merkezleri. Plansız kesintiler azalmaya başladı. Yatırımdan doğan kabuller sırasında kesintiler; onlarda artık cep telefonlarına kadar bilgi verilir hale getiriliyor.

Dağıtım şirketleri, tamam, 13 milyar dolar gibi bir para ödediler. O zaman dolar kuru 1,8'lerdeydi. Şu anda 3'e yaklaşınca... Bunun şu ana kadar 3 milyar dolarını ödediler. 10 milyar dolar henüz bankalara borç varken, doların bir anda 3 lira sınırına dayanmasıyla, orada da aslında RAP'ta şu anda dağıtım şirketlerinin SPB şirketleri büyük bir zararda. Yapılan hesaplamalara göre, bu tarife döneminde de bu para 2030'lara kadar çıkmayacak gibi gözüküyor. Yani orada, ihalede gaza geldiler mi diyeyim, büyük bir heyecan içerisinde bir bölge alalım dediler, bu kadar para verdiler. Bu herhalde devlete hibe olarak kalacak gibi de gözüküyor.

Ben biraz elektrik fiyatlarından bahsedeyim. Sabahleyin, "Elektrik fiyatları çok yüksek" denildi. Ama şu anki hesaplarımıza göre, elektrik fiyatları son zamanlarda TÜFE'nin ve doların altında artış gösteriyor. Dolayısıyla, birçok ülkeyle kıyasladığımızda, çok büyük de bir zam gelmiyor.

Sami Koç: Ben buna itiraz ediyorum.

Şadi Büyükkeçeci: Siz itiraz ediyorsunuz, ama ben evimdeki faturadan da biliyorum, öyle çok büyük bir artış yok.

Sami Koç: Üç kat artış var.

Şadi Büyükkeçeci: O üç kat artırım bazen şöyle oluyor: Okuma dönemleri - bayramlarda, tatil günlerinde- sarktığı zaman. Ama faturalarınıza bakın, 30 günlük normal ödemelerde çok bir artış yok. Ama bazen okuma dönemleri 40 güne, 45 güne çıkıyor. Mesela, bazıları da diyor ki, "Yahu, bu ay çok az geldi. Neden böyle oldu?" Çünkü öbüründe 45 günde okunmuştur, öbüründe tekrar 20 günde, 25 günde okunmuştur. Böyle bir dalgalanma da oluyor.

Çünkü elektrik şirketleri kendi kendine zam yapamaz. Elektrik şirketlerinin tarifesini düzenlemeye tabi. EPDK, bakın sitesine, elektriğe her zaman bir zam yapmıyor. Yani kendi içinde oynamalar yapıyorsa da, tüketiciye yansıyan bir tarife zammı çok çok az yapıldı. Dolayısıyla, TÜFE'nin, TEFE'nin altında gidiyor elektrik fiyatları, onu demek istiyorum. Ha, bir tüketici olarak ben de daha düşük vermek isterim, niye ödemeyi fazla yapayım!

Aydınlatmadan bahsetti sabahleyin Olgun Bey.

Aydınlatmadan bize devlet şu anda 300 milyon lira borçlu. Biz aydınlatmanın parasını ödedik; ama fatura ettiğimiz halde, İller Bankası kanalından devlet durdurdu, bize 8: 9 aydır parayı ödemiyor. Bize derken, dağıtım şirketlerine. Bunun finansmanını da biz sağladık. Yani 3 küsur brüt kâr marjı verdiğinde... Biz finansman yönünden de şu anda bayağı bir içerideyiz. Devletle onu bir türlü daha aşamadık. "Yılbaşından sonra bu paranızı vereceğiz" diyorlar, faiz de işletmiyorlar.

Bir de şunu söyleyeyim: Bu 6446'da bir sosyal tarife var. Biz bu sosyal tarifenin hayata geçmesini istiyoruz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıyla gidip görüştük, "ELDER olarak bir proje geliştirelim" dedik. Onların bilgisayarlarında aileler var, muhtaç aileler. Hem kaçağın önlenmesi, hem de bu ailelere bir yardım olması bakımından... Dedik ki, "O kadar şeyi veriyorsunuz, kömürü veriyorsunuz, diğer yardımları veriyorsunuz, çocuk parası veriyorsunuz; elektrikte de 150 kilovata kadar veya ayda 75 lira, 80 lira gibi bir elektrik parasını siz bu ailelere ödeyin. Böyle bir çalışma yapalım." Eski yeşil kartlılar mı olur, başka sistemler mi, artık nasıl olursa. Bu, hem Doğu'daki hoyrat kaçağı önler... Çünkü adam kaçak kullanırken, bedava diye, bir evin kullanacağını beş katını kullanıyor. Dolayısıyla, bunu düzeltebilir miyiz diye bir çalışma içerisindeyiz; ama her bakanlık üstünden atıyor. Kimi diyor ki, "Bunu Enerji Bakanlığı yapsın." Enerji Bakanlı-

ğı diyor ki, "Aile Bakanlığı yapsın." Ama sizden de bu konuda bir destek istiyoruz biz; böyle bir projeyi birlikte hayata geçirebiliriz. Bu bir sosyal projedir ve birçok kesimi, dar gelirliileri rahatlatacak bir projedir. Bunu da gerçekleştirmek isteriz biz.

Bir de istihdam konusunda şöyle bir şey diyebilirim: Biz, doğrudan veya dolaylı olarak, yaptığımız hesaplara göre, 100 bin kişiye istihdam sağlıyoruz. Vergi, SSK ödemelerimizle birlikte, 760 milyon dolarlık da bir kaynak sağlıyoruz sisteme.

Eğitimleri çok fazla artırdık. Yüzde 100 eğitim arttı, TEDAŞ dönemine göre.

İstihdamda idari personel: teknik personel yüzde 40'a 60 oranını, biz yüzde 25'e 75 olarak değiştirdik şu anda.

ELDER olarak, MYK'ya müracaat ettik, TÜRKAK'a müracaat ettik, akredite olacağız, eğitim ve belgelendirme kuruluşu olacağız ve sektöre daha yetişmiş eleman sağlamak istiyoruz. Çünkü iş sağlığı ve iş güvenliği bizim için çok önemli. İş kazaları hepimizin canını sıkıyor. Her sene, ister istemez, ölümlü ve yaralanmalı iş kazaları meydana geliyor. Bunların da önüne geçmek için elimizden geldiğince eğitimlere önem vermeye çalışıyoruz.

Son olarak söyleyeceğim şu: Dağıtım tarifeleri şu anda EPDK'da. Ne çıkacağını biz de bilmiyoruz. Yüzde 10: 15 bir zam bekleniyor. Bu şunun için de bekleniyor: Bizim için değil. Şu anda TETAŞ, devlet kuruluşu bayağı bir borç içinde. Onun borcunu kapatmak için bir zam düşünülüyor. Dolayısıyla, bunun yansıması elektrik şirketlerine bir kâr olarak da gelmeyecek.

Bu kadar söyleyeyim. Sorularınız varsa cevaplamak isterim. Teşekkür ediyorum.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkür ederiz. Soruları daha sonra alacağız. Bu turun son konuşmacısı, Hayri Kozanoğlu. Hayri; sana da birkaç sorum var.

Prof. Dr. Hayri Kozanoğlu: Zor olmasın.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Zor değil, merak etme.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Oğuz ağabey; Seyhan Hanım gidecek. Dün sunuş yaptı, rakamlar önünde; bir sorusu var.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Peki. Hocama özel bir ayrıcalık tanıyalım. Hoca ve kadın pozitif ayrımcılığı yapalım.

Buyurun hocam.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Bu elektrik fiyatlarındaki artış konusunda, çok uzun olduğu için dün sunumuma koymadım, ama şöyle söyleyeyim: 2007 ile 2014'ü karşılaştırdım. 2007'de 15.70, 2014'te 36.35 kuruş. Yıllık ortalama. Bunu enflasyonla, TÜFE'yle, tüketici fiyat endeksiyle endeksleyip reele gelince, sadece 2007 ile 2014 arasında 100'den 133,9'a çıkan bir reel elektrik fiyat artışı söz konusu. Bu, reel artış, nominal değil. Nominal olarak 100'den 231,5'a çıkıyor. Ama aynı dönemde TÜFE de 140'tan 242'ye çıktığı için, reel artış 110'den 133,9. Yani reel olarak elektrik fiyatları 2007: 2014 arasında artmış durumda.

Şöyle düşünülebilir: Ama gelirler arttıysa... "Ortalama olarak bunun üstünde bir gelir artışı söz konusu mudur?" diye bakıyoruz. O dönemde asgari ücretteki reel artış 100'den 119,9'a. Dolayısıyla, 2007'de 230 kilovat/saat tüketimin asgari ücrete oranı yüzde 8,8. 2014 yılı itibarıyla da bu fiyat artışlarını bir de asgari ücrete oranlıyorum, yüzde 9,6'ya çıkıyor. Yani hem elektrik fiyatları reel olarak yüzde 33. 9 arttı; hem de vatandaşın giderlerindeki, asgari ücretteki reel artış bu kadar olmadığı için, payı daha arttı. Yani hem artışı hissetti vatandaş, hem de yakıcı hissetti. Onun için, Sami Bey'in dediği çok doğru. O bir tüketici olarak sonucu hissediyor. Bunu söylemek istedim. Kusura bakmayın.

Şadi Büyükkeçeci: Estağfurullah hocam. Onu bir mail olarak atarsanız sevinirim, biz de bir çalışalım üstüne.

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan: Tabloyu 2007: 2014 için yaptım.

Şadi Büyükkeçeci: Tamam.

Yalnız, ben şunu söyleyeceğim: Bu zamlar elektrik şirketlerinin cebine kalmıyor arkadaşlar. Elektrik şirketlerinin tarifesi belli.

Prof. Dr. Aziz Konukman: O ayrı konu.

Şadi Büyükkeçeci: Sabahtan beri hep bu söyleniyor; sanki patronların cebine para konuluyormuş gibi anlaşıyor da, onun için söylüyorum.

Salondan: Siz birileri adına burada konuşmayın, halk adına konuşun.

Şadi Büyükkeçeci: Elbette. Ben bir tüketici olarak konuşuyorum; diyorum ya, ben de istemiyorum bunu. Ama dağıtım şirketlerine kalıyor gibi bir algı var.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Tamam, anlaşıldı konu. Şadi Bey de söz verdi. Hoca soracak, Şadi Bey de yanıt verecek, biz de öğrenmiş olacağız.

Bunu geçiyorum. Evet, Hayri Kozanoğlu'nda sıra.

Buyur, kürsü senin Hayriciğim. "Soru sorma" dedin, sormuyorum, küstüm sana.

Prof. Dr. Hayri Kozanoğlu – Kemerburgaz Üniversitesi:

Değerli arkadaşlar; hepinize merhaba.

Bir kürsü görünce, kaçırmayayım dedim. Belki o da vardı da, aslında biraz sıkıştık, ben de solağım, sıkıştırmayayım insanları konuşurken diye. Biraz hareketle konuşurum, o yüzden burayı tercih ettim.

Sevgili Oturum Başkanımız Oğuz Türkyılmaz'ın da söylediği gibi, TMMOB'nin bir üyesi, sade bir üyesi olarak böyle bir davet almaktan mutlu oldum. Burada değerli arkadaşlarımızı, eski dostlarımızı görmek de ayrıca beni mutlu etti. Ama açıkçası, biraz da stres içindeyim. Sizinle paylaşmama izin verin. Nedeni şu: Öncelikle, enerji uzmanı değilim. Burada enerji uzmanı olan ve çeşitli dallarda, enerjinin çeşitli alt sektörlerinde çok derin bilgisi olan, bu konuya emek vermiş arkadaşlarımız var. Ben, enerjiyle ilgili bir söz söylemem gerekse veya bir yurttaş olarak bir şeyi merak etsem, öncelikle Oğuz Türkyılmaz ne demiş bu konuda diye bakarım. Kendisi enerji konularında çok hassastır. Mesela, bir hata yapıldığı zaman hemen fark eder, rakam hatası falan, kibarca uyarır. Önlereydi, şimdi çıktı herhalde, Necdet Pamir, Türkiye'nin önemli bir enerji uzmanı. Gelirken, onun bir yazısını okuyarak geldim. Kendisi de buradaymış. Zaten herhalde konuları iyi bildiği için kalma gereği hissetmedi.

Ayrıca, uzun bir sempozyumun -ki baktım, gerçekten çok önemli oturumlar varmış- son oturumunun son konuşmacısıyım. Sizler de yorgunsunuz.

Ben, genelde, yazılarımda böyle spot spot, belli noktalar üzerinde durmayı tercih ediyorum. Burada da öyle yapmayı tercih edeceğim.

Ayrıca da çok ilginç bir haftaya denk geldi bu sempozyum. Birincisi, Birleşmiş Milletler Küresel İklim Değişikliği Konferansı yapılırken, tüm dünya bu konuyu tartışırken; ikincisi, Türkiye'nin Rus SU24 uçağını düşürmesi nedeniyle, Türkiye'nin enerji ilişkileri tartışılırken, yani tam da gündemdeyken böyle bir tartışmayı sürdürüyoruz.

Küresel iklim değişikliği tartışılırken şöyle bir metafor kullanıldı: İçinde bulunduğumuz durum, suyun ısınması ve kurbağanın bunu uzun süre fark etmeyip, kendini canhıraş dışarı atmasına benziyor. Ama bir farkı da var. Çünkü biz, yaklaşan tehlikeyi biliyoruz, görüyoruz, uzmanlar bunu rakamlarıyla ortaya koyuyorlar, yani gariban kurbağa gibi enformasyondan yoksun değiliz. Ama ona rağmen bir şey yapmıyoruz.

Sizler de muhtemelen izlemiştinizdir, bu Paris toplantısı nedeniyle, dünyanın en zenginlerinden biri, hatta en zengini olan (Bu, dolar değişikliğine, borsalardaki dalgalanmalara göre değişebiliyor) Bill Gates, Mehmet

arkadaşımızın o en zenginler listesinin başında yer alan Bill Gates yeni bir inisiyatif açıkladı: 2 milyar dolara ulaşan bir fonla, güneş ışığından acaba enerji üretebilir miyiz, diğer enerji üretimlerinin insanlığa getirdiği maliyetlerden kurtulabilir miyiz diye. Amazon'un sahibi Bezos'u aldı yanına, Facebook'tan Zuckerberg'i aldı, Jack Ma'yı aldı Alibaba'dan, bütün zenginleri çanağa para atmaya teşvik etti. Şöyle de bir tez geliştirmiş: "Her biri yüzde 10 ihtimalle başaracak 30 şirkete para versek, birisinden birisi bu derdimize çare olur" diye.

Akla iki soru geliyor.

Birincisi, gerçekten dünyayı o kadar fazla sömürdüler ve o kadar fazla biriktirdiler ki, öbür tarafı düşünerek, bir taraftan ruhlarını kurtarmaya çalışıyorlar; "Nasıl olsa burayı garantiye aldık, öbür tarafı kurtarır mıyız?" diye düşünüyorlar.

Diğer bir ihtimal de şu: Evvelki hafta Ali Koç'un konuşmasını duymuşsunuzdur, izlemiştinizdir. "Kapitalizmi yıkmaktan başka bir çare yok" diyor-du, kapitalizmin insanlığı getirdiği bu aşama karşısında. Çünkü bazı sorunlardan para da sizi kurtaramıyor. İşte bu çevre sorunları, küresel iklim değişikliği böyle. En lüks evlerde oturuyorsunuz, kapılara gardiyanlar dikiyorsunuz, kimse gelip paranızı çalamıyor, malınıza el koyamıyor; ama küresel iklim değişikliği sizi de etkiliyor, nükleer bir patlama olsa siz de risk altındasınız. Belki bunu düşünerek yapıyorlar, belki hakikaten içlerinde iyi bir insanlık da kalmıştır.

Genel olarak dünya ekonomisinde önemli bir durgunluk söz konusu. En önemli girdilerden biri de enerji olduğu için, özellikle petrol fiyatlarında çok ciddi bir düşüş var. 2007: 2008 küresel krizine girerken petrolün varili 140 dolardı, 2014'ün Haziranında 118 dolar; brent petrolü 40 doların altına düşmüştü, bugün Euro'nun sıçramasıyla 44 olmuş, ama genelde geçtiğimiz yıllardan çok daha düşük düzeyde.

Burada şöyle bir faktör de var: Finansallaşma. Yani emtia ürünleri de spekülasyonun konusu oluyor. Bunların en önemli merkezlerinden biri petroldü ve emtia süper döngüsü denilen, genel olarak emtia fiyatlarının yukarı çıkacağına ilişkin bir inanç da sürekli spekülasyonu getiriyordu. Şimdi tersine döndü rüzgâr. Bu nedenle de petrol fiyatlarında ciddi bir düşüş var.

Bununla ilgili çeşitli tezler öne sürülüyor; piyasa dediğimiz, piyasa tanrısının ötesinde, bu sonucu zorlayan jeopolitik güçler nedir diye.

Burada iki tez var. Ben de net bir karar veremiyorum, sizin takdirinize

bırakıyorum.

Bir tanesi şu: Dünyada son 5 yıldaki petrol üretiminin yüzde 50'sinden fazlası Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı. Bu kaya petrolü üretimi piyasaya arzını artırmış durumda. Ama bu kaya petrolü ancak 50: 60 dolar arasında kârlı olabiliyor. Dünyanın bir numaralı üreticisi olan Suudi Arabistan -ki OPEC'in bir numaralı üyesi- böyle dönemlerde, fiyatların düştüğü dönemlerde arzı kısarak fiyatı dengeliyordu. Ama bu dönemde, Amerikan üreticilerini zor durumda bırakmak için düğmeye basmıyor. Bir de bu Amerikan şirketleri çok ciddi borçlu durumdalar. Hani 1: 2 sene içerisinde dayanacak halleri kalmayabilir. Bir tez bu.

Suudi Arabistan ile Amerika'nın stratejik ilişkilerini düşünürsek, Amerika'nın da Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri aracılığıyla OPEC'e yön verdiğini göz önüne alırsak, bir tez de şu: "Rusya başta olmak üzere, Venezüella, İran gibi, yani Amerika'nın "şeytan eksenini"nde düşündüğü ülkelerin hepsi petrol üreticisi. Bu ülkeleri zor duruma düşürmek için petrol fiyatları düşük tutuluyor" deniliyor. Petrol ile doğalgaz arasında yüzde 96'lık bir korelasyon olduğunu uzmanlar ortaya koyuyor. Yani bütün enerji fiyatlarını bu aşağı çekmiş oluyor.

Bunun artıları var, eksileri var. Artısı, ucuzlamış oluyor. Birazdan geleceğim Türkiye ekonomisine etkilerine; bazı ülkelere bu olumlu yansıyabiliyor. Eksileri, yakıt tüketimini kamçulamış oluyor. Zaten iklim değişikliği, sera gazlarının artışı gibi burada dile getirilmiş olan sorunları katmerlemiş oluyor.

Kapitalizmin temel çelişkisinin emek: sermaye çelişkisi olduğunu söyleriz, yani birinci çelişkisi. İkinci çelişkisini de, bazı kaynaklar, doğa: sermaye çelişkisi olarak söylüyor. Doğa: insan değil de, doğa: sermaye çelişkisi. Çünkü yaşanan sorunların çok büyük bir kısmı kâr hırsından, kârı en maksimum hale getirme gayretinden kaynaklanıyor. Buna karşılık da, hani hatamızı kabul edelim değil de, dünyadaki çevresel faktörlerin olumsuz gelişmesi, insanlığın geleceğini tehdit eder bir hale gelmesinden de nasıl kâr elde edebiliriz diye bakılıyor. İşte yeni yeşil yakalılar diye; hani mavi yakalılar, beyaz yakalılar gibi, yeşil yakalılar diye de bir kategori çıkmış. Yeşil ekonomi, yeni yeşil düzen adlarıyla bunu da yeni bir kâr alanı olarak tanımlayan firmalar türüyor. Hillary Clinton'dan Obama'ya kadar bir dolu figür, yeşil ekonominin temsilcisi oldu.

Demin Bursa'dan bahsedildi. Biz, Bursa'nın da, Karadeniz'in de, dünyanın da yeşil olmasından yanayız; ama onların anladıkları yeşilin aynı yeşil olmadığı, dolar yeşiline daha yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Bu Türkiye: Rusya gerginliği nedeniyle de dünya jeopolitiği çok tartışılıyor. Bu, başlı başına çok uzun konuşulacak bir konu. Ama şöyle bir genel eğilimden bahsedebiliriz, ki gelecekteki enerji politikalarını da bu etkileyebilecek: Yeni soğuk savaşın ortaya çıktığı, zuhur ettiği ikinci soğuk savaştan bahsediliyor. Bakın, dünyadaki bütün eğilimler, Türkiye'nin Çin ile olan füze antlaşmasını iptal etmesi, şimdi Rusya ile yaşadığı sorunlar, geçtiğimiz yıllarda Çin ile Rusya arasında çok büyük bir enerji antlaşması imzalanması, Suudi Arabistan'ın Batı'ya, Avrupa'ya daha fazla yönelmesi, Rusya ile çelişkisi olan Polonya gibi ülkelere ucuz petrol vermeye başlaması sanki yeni bir saflaşmaya işaret ediyor. Suriye'deki iç savaşa benzer bir saflaşma. Bir tarafta Çin, Rusya, İran gibi ülkeler; öbür tarafta da gerici Körfez ülkeleri, Körfez İşbirliği Ülkeleri, Amerika başta olmak üzere, Batı gibi bir saflaşma ortaya çıkıyor. Ama bildiğiniz gibi, bu petrol boru hatları, enerji işleri çok girift; buna aykırı örnekler de olabilir. Ama büyük resim diye ifade edilen resmin o olduğunu söyleyebiliriz.

Bu resim içerisinde Türkiye, dünya petrol ve doğalgazının yüzde 70'ini üreten bir coğrafyada; ama kendi enerji kaynakları çok sınırlı, enerjide dışa bağımlı bir ülke. Enerji güvenliği denilen; yani enerjiyi güvenli, istikrarlı ve sürdürülebilir bir tarzda ve uygun bir fiyatla alabilmek diye tanımlanan tanıma hiçbir avantajı olmayan, bu açıdan da çok ciddi sorunları olan bir ülke.

Türkiye de yaşıyor, dünyada da yaşanıyor; refah paradoksu diye bir paradokstan bahsediliyor. Refahınız arttıkça, ortalama olarak yaşam standartlarınız yükseliyor, tüketme kabiliyetiniz yükseliyor, ama burada doğanın tahribi de artıyor.

Tabii ki ekolojik duyarlılığı olan, derin ekolojist olan arkadaşlar, haklı olarak, doğa tahribini öne çıkartıyor. Ama iktisadi açıdan baktığımız zaman optimali bulmak durumundayız. Çünkü insanlar daha fazla elektrik tükettiği zaman, internet kullanabiliyor, televizyon, elektrikli aletler kullanıyor, daha kolay ısınabiliyor, bir şekilde yaşam standardını yükseltebiliyor. Ama her enerji kullandığımızda, hem kendimiz için, hem insanlığın geleceği için çok ciddi riskler doğuruyor.

Bu optimali nasıl bulabiliriz? Kolay değil cevabı, ama verilebilecek en kestirme cevabı konuşmamın sonunda vereceğim. Ama bütün değerlendirmelerimizde bu faktörü düşünerek, refah paradoksunu düşünerek hareket etmemiz gerekiyor.

Buradan sübvansiyonlara, enerji sübvansiyonlarına gelemim. Araştırmalar şunu göstermiş: Dünyada bir yılda tam 500 milyar dolar enerji sübvansiyonu uygulanıyor. Bu sübvansiyon anlamlı bir şekilde uygulanırsa, sa-

nayileşmeye katkıda bulunabilir. Bu da çok önemli bir tartışma konusu. Mesela, Çin gibi, Hindistan gibi, karbon salımı yüksek ülkeler şunu söylüyorlar: “Tarihsel olarak sanayileşen, gelişen ülkelerin hepsi bu yollardan geçtiler. Şimdi mi bizden hesap soruyorsunuz! Biz de mecburen bu yolu izlemek zorundayız veya siz daha fazla taviz vermek durumundasınız.” Gerçekten de sanayileşme için bu gerekli. Yoksulların enerji tüketimine sübvansiyonda bulunmak lazım. Mesela, istenen sonucu elde edemedi; ama Syriza’nın en temel önerilerinden biri, yoksullara parasız, belli bir kilovat/saate kadar parasız enerji sağlamak.

Öbür taraftan da, sübvansiyon deyince, kamuya bir maliyet getiriyor. Siz bir yerlerden kısıyorsunuz; yani eğitim gibi, sağlık gibi, çok önemli harcama alanlarından, kültür gibi... Haydi kültür demeyelim. Son iki Kültür Bakanının niteliğine bakarsak, devlet kültüre hiç para harcamasın daha iyi diyeceğim. Siz, “Eğitime de” diyeceksiniz; ama işte, çocuklarımızı gönderdiğimiz için, onu o kadar kolay söyleyemiyoruz. Bunlar çok ciddi...

Türkiye, söylediğim gibi, enerji ithalatçısı bir ülke. Türkiye’yi değişik karnallardan enerji maliyetleri etkiliyor. Büyümesini genelde olumsuz etkiliyor. Bunların hepsi uzun uzun konuşulacak konular, ama son 5 dakika, o yüzden kısa geçiyorum. Ödemeler dengesini olumsuz etkiliyor enerji faturası. Enerji fiyatlarının artması enflasyonu olumsuz etkiliyor. Bir tek bütçe açısından farklı bir durum var; yükselirse olumsuz etkiliyor, düşerse olumlu etkilemesini beklememiz gerekiyor. Gerçekten de, bakıyoruz bu sene, mesela Türkiye’nin enerji ithalatı 55 milyar dolardan 41 milyar dolara düşmüş; bir iyileşme var gibi. Ama Hindistan bundan yararlandı; enerji düştü, büyümesi hızlandı. Türkiye çok yararlanamıyor. Nedeni şu: Bir enerji havzasında olduğumuzu söylemiştim. Rusya gibi, Irak gibi, İran gibi, Türkiye’nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler, enerji ihracatçısı. O bakımdan, Türkiye’nin ihracatını olumsuz etkiliyor bu. Artıları biraz fazla olsa da, enerji fiyatları düşse bile, Türkiye bundan yeterince yararlanamıyor.

Enflasyon açısından, tüketici sepetinde elektrik, gaz yüzde 7,1, akaryakıt yüzde 5,5 ağırlık taşıyor. Ama dün rakamlar açıklandı, enflasyon yükseliş trendinde. Bir de enerji fiyatlarında dünyada düşüş olmasa halimiz nice dir dememiz gerekiyor.

Enerjiyle ilgili belli göstergeler var. Aslında Türkiye’nin enerjiyi ne kadar verimsiz kullandığını da bunları birleştirdiğimiz zaman görebiliyoruz. Enerji güvenliği ve sürdürülebilirliği endeksi geliştirmişler. Oraya baktığımız zaman, kişi başına elektrik tüketiminde Türkiye çok önlerde değil, benzer ülkeler arasında; Kore, Rusya, Bulgaristan gibi ülkeleri çok gerisinde. Brezilya, Meksika, Romanya gibi ülkeleri ancak geçebilen bir du-

rumda. Kişi başı elektrik tüketimi, enerji kullanımı çok yüksek değil. Ama öbür taraftan, toplam ekonominin büyüklüğü, yani gayrisafi yurtiçi hasılanın büyüklüğü ile enerji maliyetlerini karşılaştırdığımız zaman, Türkiye oldukça yüksek. Avrupa Birliği'nin 27 ülkesinin 27'sinden de kötü. Yani maliyeti yüksek, ama verimli kullanamıyoruz.

Karbondioksit salımında, Rusya, Çin, Güney Afrika gibi ülkeler çok daha kötü bir durumda. Türkiye nispi olarak daha iyi; Brezilya, Macaristan, Şili'nin arkasından beşinci durumda.

Dünyanın en fazla doğalgaz ithal eden beşinci ülkesi. Japonya, Almanya, İtalya gibi ülkelerin arkasından geliyor. Bunların hepsi Türkiye'den daha büyük ekonomiler. Yani doğalgaz faturasını ekonominin büyüklüğüne oranlayınca çok yüksek bir rakam çıkar. Ve söylenmiştir mutlaka, ama ben de ekleyeyim; dünyanın en pahalı dizel ve kurşunsuz benzininin satıldığı ülke, fueloilde de dünyada ikinci sırada.

Bu da şunu gösteriyor: Türkiye'nin enerji politikaları, burada muhtemelen çok detaylı olarak ifade edildiği gibi, hiç de verimli değil.

Çıkartacağımız sonuç şu: Aslında ben örgüt disiplinine önem veren biriyim. Mehmet arkadaşımızın TMMOB adına söylediklerine aynen katılıyorum. Ama kendim de ifade etmem gerekirse, kendi kelimelerimle, şunu söyleyebilirim: Bir kere, solun, sosyalistlerin bir iktidar iddiası varsa, belki bunun ilk maddelerinden bir tanesi: Enerji, kamusal olması gereken bir sektördür. Enerji sektörü, toplumsal çıkar temelinde çalışmalıdır. Kâr amaçlarına feda edilmemesi gereken bir sektördür. Bunun da doğal sonucu, sol bir iktidarda enerji sektörü: Bir, kamusal olmalıdır. İki, enerji çok iyi planlanmalıdır. Çünkü çok değişik enerji kaynakları var. Burada da muhtemelen çok daha detaylarıyla vurgulandığı gibi, hepsinin riskleri var, sorunları var. Ama bir şekilde de gelişen insan ihtiyaçları içerisinde enerji kullanımı var. Bu da planlamayı gerektirir. Ama bütün insanları ilgilendirdiği için, bu planlamanın da demokratik: katılımcı bir planlama olması gerekir.

Ben, buradaki birikimin, Türkiye'deki birikimin ve bu salondaki birikimin bunun gereklerini yeterince yapacağına inanıyorum. Ama hayatta böyle bir fırsatımız olabilecek mi? Ona da bizler kadar halk karar verecek. Ama bizim de daha iyi anlatmamız gerekecek herhalde.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkür ederim. Şimdi 10 dakika soruları alacağım. 18.10'da bitireceğim. Çünkü 18.30'da bu salonda başka bir

toplantı başlayacak.

Buyurun Zeki Bey.

Zeki Karataş (Sinop NKP): Merhaba. Ben, Zeki Karataş; Sinop Nükleer Karşıtı Platform adına buradayım. Bir enerji sektörü çalışanıyım. O nedenle, Sayın ELDER temsilcisi Şadi Bey'in söylediği rakamlara katılmadığımı belirterek, birtakım şeyleri açıklamak istiyorum.

Enerji sektörü çalışanıydım. 31 yıl bu sektörde hizmet verdim ve müşteri hizmetlerini yöneten bir birimde de görev aldım Sinop'ta. Şunu gördük: Özelleştirme öncesinde, Sinop'ta, satın aldığımız faturalar sürekli yüzde 10 zamlı geliyordu. Bağlı olmuş olduğum birimleri ve Karadeniz bölgesini inceledim, neden böyle bir enerji piyasası uygulanıyor diye. TEDAŞ Genel Müdürlüğü bütçe birimiyle bu konuyu konuştuk. Kalktım, gittim, izah ettim. Bana söylenen söz şuydu: "Zeki, senin tahsilat oranın, belediyeleri çıktıktan sonra yüzde 92. Dolayısıyla, TEDAŞ'ı satabilmek için sen zarar etmek zorundasın. O nedenle sana pahalı elektrik veriyoruz" dediler. Bir kere bunun altını çizelim.

Siz şu anda tahsilat oranının yüksek olmasını söylüyorsunuz. Tahsilat yapanların engellendiği dönemleri de hatırlatmak isterim. Böyle bir politika vardı. Yani biz kârlı gözüksek bile, muhasebenin bütçe hesaplarında zarar etmek durumundaydık. Böyle bir çalışma evresi geçirdik.

İkincisi: Şu anda özel sektörde dağıtım şirketleri. Vatandaşlar zor durumda. Çalışan kesimlere yönelik hiçbir hizmet anlayışı yok. Ayın 15'inde maaş alır insanlar, 14'ünde son ödeme tarihidir. Çalışanlar, yani tüketiciler, kredi kartıyla giderler, ödemek isterler; ama kredi kartının banka masraflarını yine tüketiciler öder. Böyle bir şey var. Yani kredi kartıyla ödediğiniz zaman en az 2 taksit yapacaksınız ve bu sürede de kesinlikle banka masrafı ödeyeceksiniz. Defaten kredi kartıyla ödeme şansınız hiç yok. Böyle bir sistem var.

İstihdam diyorsunuz. İstihdam konusunda da şunu söylemek isterim: TEDAŞ özelleştikten sonra, mevcut personelinin bir kısmı dışlandı, bir kısmıyla da devam ettiler. Bunu saygıyla karşılıyorum, bunda bir sıkıntı yok. Ama yerine aldıkları insanlara ödenen ücretler neredeyse asgari ücrete yakın bir yerde ve bu insanlar evlerinden çıkıp işyerlerine gittiklerinde, eve getirecekleri ekmeği düşündükleri için iş kazası yaşıyorlar. 2010: 2015 arasında kendi bölgemde ölümlü 5 tane iş kazası tespitim var benim şahsımın. Yani ücret politikası insanların yaşamını da etkiliyor. Bunu da belirtmek isterim.

Kayıp-kaçak oranları. Ben, çalıştığım süre içerisinde, müşteri hizmetlerinde çalıştığım için, bu kurallar manzumesini yazan birkaç insandan biriydim. Yani genel müdürlükte bu anlamda çalışan biriydim. Dünya standartlarında kayıp: kaçak oranı yüzde 8 iken, şu anda Türkiye’de faturalar üzerindeki rakam yüzde 22’lerin üzerinde. Dolayısıyla, anlatılan bütün senaryolar, sermayeden yana yönlendirilen çalışma biçimleri. Halka yönelik hiçbir çalışma biçimini özel sektör ortaya koymuyor.

Dün YEDAŞ Genel Müdürü burada kendini anlattı, dinledik. Kendi açısından haklı. Ama tüketiciler açısından kesinlikle böyle bir şeyin olanağı yok.

Dolayısıyla, bu elektrik sisteminin kesinlikle kamusal hale dönmesi gerekir. Yani mutlaka, özelleştirmenin bitirilerek, kamusal bir şekilde, herkesin enerjiyi rahat temin edebileceği bir ortam yaratılmak zorunda. Bu bizim görevimiz. Bunu belirtmek isterim ve bu ücret politikalarında da bir düzeltmenin yapılmasını öneriyorum.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkürler. Buyurun Hüseyin Başkan.

Hüseyin Yeşil: Ben, Şadi Bey’e sormak istiyorum.

Aslında Şadi Bey’in anlattıklarından, şirketlerin çok zorda olduklarını, çok çok zorda olduklarını, hatta 2030’a kadar da ödediklerini geri alamayacaklarını anladım. Peki, niye özel sektör bunları satın aldı; ne uğruna bunu yapıyor, niçin yapıyor? Acaba sizin üyelerinizden zorda olanlar bu işi bırakmak istiyorlar mı, kamuya iade etmek istiyorlar mı? Onu öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkürler. Buyurun.

Metin Gürbüz: Söz hakkı verdiğiniz için teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben, Metin Gürbüz; nükleer santrallere karşı mücadele eden Sinop Nükleer Karşıtı Platformun üyesiyim.

Burhan Bey’e iki tane sorum olacak.

Birincisi, devletlerarası antlaşmalarla nükleer santral yapma kararları var. Sinop İnceburun Yarımadası’nda da, bu konsorsiyumun yetkilileri, lisanslama çalışmalarını ve ÇED raporlarını hazırlamaya yönelik belirli etüt çalışmaları yapıyorlar. Devletlerarası antlaşmalarda, tabii, uluslararası hukuk ön plana çıkıyor. Bu nükleer santrallere karşı uluslararası hukuktaki argümanlarımız nelerdir, iç hukuktaki argümanlarımız nelerdir? Bir de, biliyorsunuz, Karadeniz’in kirliliğine karşı yapılmış olan uluslararası

antlaşmalar var. Bunlar bize temel argümanlar oluşturur mu?

İkinci sorum da şu: 64. Saray Hükümetinin, özellikle bu kirli enerji santrallerinin yapılmasında engel olarak gördüğü Zeytincilik Kanunu gibi, Kıyı Kanunu gibi kanunlarda değişiklikler planladığını biliyoruz. Bu değişikliklere karşı Baronuzun ve Çevre Hukuku Komisyonunuzun müdahilliği söz konusu olacak mı?

Teşekkür ederim.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkürler. Son soru Olgun Bey'in.

Buyurun Olgun Bey.

Olgun Sakarya: Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben, Şadi Bey'e sormak istiyorum. Şadi Bey, konuşmasına başlarken, Rekabet Kurulunun kendilerini dövdüğünü ifade etti ve onun için tarifelere girmeyeceğini söyledi. Doğru, Rekabet Kurulunun ELDER ile ilgili ciddi bir kararı var. Her ne kadar öyle dese de, biraz tarifelere de dokundu ve rekabet hukukuna aykırı bir açıklama olmuş oldu.

Tarifeler konusunda ben bir şey söylemek istiyorum.

Şadi Büyükkeçeci: Dağıtım tarifelerine ilişkin söyledim.

Olgun Sakarya: Öyle mi, dağıtım tarifeleri mi? Peki. O sorumu pas geçeyim. O zaman, Rekabet Kurulunun ELDER'i dövdüğünü söylediğiniz kararı hakkında soru sorayım.

O kararda rekabeti sınırlayıcı antlaşma ve uyumlu eylemden bahsediliyor. 4054 sayılı Rekabet Kanunun 4. Maddesinin sanıyorum D Fıkrası gereği. Dağıtım şirketleri, hâlâ, serbest tüketicilerin tedarikçi seçmesini engellemek için, bizzat gidip, serbest tüketicileri dağıtım şirketinin yan kuruluşu perakende şirketiyle ikili antlaşma yapmaya davet ediyorlar. Bunu yapan, dağıtım şirketi elemanları. Bunu dağıtım şirketlerinin derneği olarak size soruyorum: Bu doğru mu?

İkinci sorum da şu: Yine o rekabet hukuku kararında, iki tane dağıtım şirketi arasındaki antlaşmadan bahsediliyor, sistem bağlantı antlaşmalarındaki teminatlardan bahsediliyor. Ki bu, dağıtım şirketlerini ilgilendiren bir husus. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bir üçüncü sorum da şu: Bunu ELDER'in temsilcisi olarak değil, hukukçu kimliğinizi ön planda tutarak soruyorum. Rekabet Kurulu aslında sizi dövmeyi ELDER olarak, sadece yazılı olarak uyardı. Hatta uyardı bile demeye-

lim, bilgilendirdi. Bunu hukuki açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz? Rekabet Kurulunun görev alanındaki bir hususa Rekabet Kurulunun bu kadar duyarsız kalması, bilgi: belgeleri EPDK'ya gönderip, sizi de yazılı olarak uyarmasını hukuki olarak nasıl yorumluyorsunuz?

Bu üç soruyu yanıtlarsanız sevinirim. Teşekkürler.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkür ederim.

Sorular en çok Şadi Bey'e yöneltildi, ilk o yanıtlayacak, 5 dakika içinde. 3 dakika da Burhan Bey'e vereceğim, 2 dakika da ben toparlayacağım, 18.10'da bitireceğiz.

Buyurun Şadi Bey.

Şadi Büyükkeçeci: Önce Zeki Bey'in söylediği kredi kartı meselesinden başlamak istiyorum.

Ben, KECETAŞ Genel Müdürüyken çok uğraştım, kredi kartına geçebilmek için. Ancak, bankalar, kredi kartıyla işlem yaptıktan sonra, şimdi kaç günde dönüyor bilmiyorum, ama o zaman 35: 40 gün gibi bir zaman içinde bize parayı ödüyorlardı. Belki hâlâ öyledir. Ama biz 18 gün içinde bu parayı ödüyorduk TETAŞ'a, enerji alımını yaptığımız yere. PMUM da aynı şekilde şu anda. Dolayısıyla, aradaki fark kadar bir süreyi biz devletten rica ettik. Dedik ki, "Bize bu kadar bir opsiyon tanıyın, bir veya iki fatura döneminde bir takla attıralım, ondan sonra biz bunu çeviririz." Bankalara dedik ki, "Paramızı erken ödeyin." Bayağı bir komisyon kestiler, bizim 2.33'ün çok üzerinde bir rakama geliyor, zarara giriyoruz. Dolayısıyla, dağıtım şirketleri olarak biz bunu, ödemeleri bir dengeye koyamadığımız için, ancak borçlanmadan dolayı... Adam yüksek miktarda faturayı ödemiş; bir ticarethane, fabrika. Onlar geldiği zaman kredi kartıyla onlara o imkânı sağlıyoruz. Çünkü biz zaten o parayı ödemiştik, ondan da alamamışız. O zaman bir şey yapabiliyoruz. Ama normal, gününde ödemek isteyen kişilere kredi kartı uygulamasını yapamıyoruz. Çok isteme-me rağmen. Ben bizzat bankalarla çok görüştüm, uğraştım, didindim, bu işi çözemedim. Yani devlet, daha doğrusu TETAŞ buna yardımcı olmadığı sürece bu iş çözülmez. Bu birincisi.

Faturaların ayın 14'ünde kesilmesi meselesine gelince, şunu söyleyeyim: Siz de bu işi biliyorsunuz, binlerce abone ayın 1'inde okunamaz veya 30'unda okunamaz. Çünkü elinizdeki endeks elemanları sayılıdır. Onlara bir dosya yaparsınız, onlar her gün gider, okuyabildiği kadar okur ve 10 günlük süre, kiminde ayın 10'u olmuştur, kiminde 11 olur, kiminde 12'si olur, kimine de 14'ü, 15'i gelir, ister istemez gelir. Ama birçok dağıtım

şirketi, emeklilere, durumu iyi olmayanlara, gelip anlattığı zaman, onların istediği zamanı veriyor. Bunu ben özellikle Kayseri’de başlatmıştım. Dul, yetim, emekli, gaziler, ne zaman isterlerse, “Ben ayın şu günü ödemek istiyorum” dediğinde, ben onun şeyini ayarlıyordum ve bunu da örnek alan birçok dağıtım şirketi var. O durum o şekilde. Yani onu önleyemezsiniz, istesenez de yapamazsınız.

Zeki Karataş: Devletleyken onu sağlamaya çalışıyorduk. Yani hiçbir ödemeyi ayın 15’inden önceye getirmemeye çalışıyorduk. Ama bunu yapan bir görevli olarak da o dönemin müessese müdürü tarafından dava bile edildim.

Şadi Büyükkeçeci: Herkes de 15’inde maaş almıyor. Emekliler 20’sinde, 22’sinde, 24’ünde alıyor. Yani onlara göre ayarlama yapılıyor aslında, o kadar da gaddar değil bizim arkadaşlar.

Hüseyin Bey’in sorusuna cevap vereyim.

Ben bizzat birçok patrondan duydum; “Biz çok yanlış bir işe girmişiz, bizi çok yanlış yönlendirmişler, elektrik dağıtım işi bizim işimiz değilmiş” dediler. “Devlet verdiğimiz parayı versin, biz geri vermeye hazırız” diyen patron da biliyorum yani. Hatta birçoğu yabancı ortak aramaya başladı bu sıkıntıdan çıkmak için. Çalık, bildiğim kadarıyla, Mitsubishi’yi kendi şirketine ortak yaptı. Bir firma Çinlilerle görüşüyor. Osmagazi’yi Çinlilere satmak istiyor devlet, durumu kötü. Tabii, onun sistemsel değil de, yönetsimsel bir kötülüğü oldu.

Dolayısıyla, perakendeyi ayırırsak... Perakendede serbest tüketici limitleri sıfırlandığı anda oradan bir para kazanılacak gibi gözüküyor.

Ama Olgun Bey’e de söyleyeyim; BEDAŞ, yüzde 30: 35 oranında, serbest tüketiciden müşteri kaybetti. Yani ne kadar zorlarsa zorlasın dağıtım şirketi, bu... Tabii, şöyle de bir haklılık payı belki var: 13 milyar dolar para vermişler. Yani kolay değil. Bu parayı veriyor; ama biri perakende şirket kuruyor, EPDK’ya lisans için yatırdığı 200: 300 bin lira para, o şirket de geliyor, bu şirketin abonelerini elinden almak istiyor. Dolayısıyla, o da bir mücadele verecek yani, canı yanıyor. O kadar para vermiş, kolay değil. O direnecek bir yerde. Ama tabii ki rekabete takılmamak şartıyla. Ha, şu var: Dağıtım şirketi elemanın gidip de o şekilde hareket etmesi etik değil. O konuda biz de kendilerini Rekabet Kurulunun yazısından sonra uyardık. Dedik ki, “Arkadaşlar, siz karışmayın.” Onlar da onun için ticari özel bölümler kurdular şu anda. Mesela, Kayseri Elektrik’i biliyorum; Ankara’ya büro açtı, ofis açtı, perakendeyi Ankara’ya taşıdı ve orada çalışmaya başladı. Dolayısıyla, dağıtımdakiler büyük bir ceza alacaklarını yeni öğrendi-

ler. Bir de, ilk zamanlar bunun böyle olduğunu bilmiyorlardı, rekabetin ne olduğunu bilmiyorlardı. Biz, ELDER olarak, Rekabet Kurumundan eğitim aldırarak bunlara. Rekabet Kurumu geldi, dedi ki, "Yahu, siz ne yapıyorsunuz arkadaşlar; acemilikler yapıyorsunuz." Birçok yöneticimiz de eski TEDAŞ genel müdürleri, müdürleri, illerdeki arkadaşlar. Tabii, onlar da bilmiyorlar rekabeti, görmemişler, duymamışlar. Dolayısıyla, bir eğitim süreci için bu boşluğu verdiler. Dediler ki, "Bakın, sizi uyarıyoruz, yanlış iş yapıyorsunuz; ama acemiliğinize veriyoruz, bundan sonra yapmayın bu işi. Yoksa cironuzun yüzde 5'i, 10'una kadar size cezayı keseriz." Uymayan bundan sonra da cezayı yesin; artık bizim yapacağımız bir şey kalmadı, hepsine eğitim de aldırarak, şeyi de anlattık. Biliyorsunuz, Rekabet Kurumu ile EPDK bir antlaşma yaptı; artık iki taraf da ceza verecek gibi görünüyor böyle yapanlara.

Olgun Sakarya: Rekabet Kurumunun bu kararını bir hukukçu olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şadi Büyükeçeci: Rekabet Kurumunun hukukçularıyla biz bir araya geldik. Onlar diyorlar ki, "Biz bu şekilde bir karar veriyoruz, bu ilk oldu diye. Fakat birileri dava açar da, Danıştay'da bunu iptal ettirebilirse ettirirler." Dolayısıyla, yüzde yüz hukuki değil. Ama dediğim gibi, ilk dönem olması, acemiliklerin olması, böyle bir şeyin rekabetin içine girdiğini bilmemelelerinden kaynaklanan bir sorun diye düşünüyorum.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkür ederiz Şadi Bey'e. Söz Burhan Bey'in. 3 dakikanız var Burhan Bey.

Av. Burhan Uyar: Sorunun biri şuydu: "Nükleer santrale karşı uluslararası hukukta ve iç hukukta argümanlarımız neler?" İkinci soru: "Bölgeler arası antlaşmalarda ne olabilir?"

Türkiye Barolar Birliği olarak, çalışma tarzımızda bir değişiklik yapmak istedik ve şöyle dedik: Uluslararası antlaşmaların iç hukukta geçerli olabilmesi için, biliyorsunuz, Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanması gerekir. Onaylandığında artık iç hukuk hükmündedir. Dolayısıyla, bu itibarla bundan dönme şansımız hukuken var; ama uluslararası sözleşmedeki tahkim şartı sebebiyle fiilen yok diyebiliriz. Belki santral parası kadar bir para ödemek zorunda kalabiliriz, santrale sahip olmadan. Böyle bir risk var ve bu, dünyada çok yeni bir konu. Biz de olaya tersinden baktık. Japonya Barolar Birliğine yazdık; dedik ki, "Sizin bir şirketiniz Türkiye'de böyle bir antlaşma yapmış. Biz bunu 10 lira sanıyorduk, ama öğrendik ki aslında 7 liraymış. Bu 3 liranın da nerede olduğunu bulamadık. Bu konuda beraber çalışalım." Yani o Japon şirketinin bulunduğu ülkenin iç hukukunu uygulamanın bir yolu var mıdır bu uluslararası antlaşmayı tartışmalı

hale getirmek için diye. Japon Barolar Birliği de her türlü işbirliğine açık olduğuna ilişkin bize bir yazı gönderdi. Arkasından, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin barolarına teker teker yazı yazdık; dedik ki, "Bir ekolojik felaket bizi bekliyor, küresel iklim değişikliği sebebiyle; sonucunu öngöremiyoruz..." "Çünkü eleştirdiğiniz her şey için kendi ülkenizin iç hukuk sistemini belki düzgün olmayan cümlelerle tarif etmeniz gerekecek. Yani Türk Ceza Kanunu kapsamına girecek bir cümle kurmamaya çok özenle dikkat ediyoruz. Kendimizi aşağılıyoruz aslında, işin gerçeği bu. 12: 13 barolar birliğinden bize cevap geldi. Türkiye Barolar Birliği olarak, 2016'da, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin barolarıyla birlikte uluslararası bir konferans düzenlemeyi ve toplumsal farkındalık yaratmayı; bunun hukuki bir zemini var mıdır uluslararası hukukta, bunu tartışmayı kararlaştırdık. Çünkü çok yeni, belki içtihat yaratılması gerekecek. Bu konuda çok ağır bir çalışma var. Ama 2016'ya ancak yetişir; çünkü bazı yazılar henüz gelmedi.

İkinci soru: "Zeytincilik Kanunu, Kıyı Kanunu vesaire konusunda Barolar Birliğinin bir girişi var mı?"

Evet, var. Örneğin, Zeytincilik Kanunu. Barolar Birliğinin Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu üyesi arkadaşların açtığı davayla bir kanun iptal edildi. Mantık şu: Uluslararası açıdan, bir yere nükleer santral kurabilmeniz temel koşullarından biri, bu santralin ülkenin ekolojik yapısına zarar vermeyecek olması. Bu ekolojik yapı içerisinde kadim zeytin alanları da uluslararası anlamda korunan alanlar. Ama bunun bir şartı var. Zeytin alanlarının belli bir miktardan aşağı olması durumunda, bu, kadim zeytin alanları olarak görülüyor, dolayısıyla buraya nükleer santral yapabiliyorsunuz. Şimdi, nükleer santralin olduğu yere kalemin ucunu dayayın ve oradan 20 kilometre, 30 kilometre, 50 kilometre ve 100 kilometre daireler çizin. Onların içerisinde belli bir büyüklüğün üzerinde zeytin alanı varsa, bu, uluslararası hukuk açısından, bankaların kredi verme oranları açısından, imzaladığımız 160'a yakın uluslararası sözleşme açısından risk doğuruyor. Dolayısıyla, biz, iç hukukta zeytin alanlarının küçük küçükleştirilmesine ilişkin yasalar çıkarıyoruz ki, nükleer santrali uluslararası hukuka uygun hale getirelim. Ama zeytin alanlarını bölmeye çalışmak... O zeytinliği yok ederek, 6 bin yıldır var olan bir kültürü yok ediyoruz; bunun bizim için bir önemi yok. Orada yaşayan insanların, zeytin kültürünün bizim için bir önemi yok herhalde. Geldiğimiz sonuç o. Yani neyin karşılığında neyi yok ettiğimizin bile farkında değiliz aslında. Asla telafi edemeyeceğimiz bir şey, kültür yok edilmesi, ne demek! Bugün Suriye'deki kültürü yok ediyoruz mesela. Vandallık diyoruz. Pamira'daki antik kenti IŞİD darmadağın etti. Toplamda baktığınızda, bu da ondan çok farklı değil. Dehşet bir durum.

Dava açıyoruz. Avukatlık Kanununda diyor ki, "Baroların meslek örgütü olarak görevlerinden biri, hukukun üstünlüğünü sağlamak." Ama Danıştay'ın bazı daireleri diyor ki, "Kardeşim, sen meslek örgütüsün, ancak kendi mesleğinle ilgili dava açabilirsin." Biz de diyoruz ki, "Hayır kardeşim, kanunumuzda açık bir hüküm var, hukuku ben savunmayacaksam, başka kim savunacak!" Bir bölüm Danıştay diyor ki, "Hayır kardeşim, sen sadece meslekle ilgilenebilirsin." Bir bölüm diyor ki, "Evet, kanununda var, hukukla ilgilenebilirsin." Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulunun kararını titreyerek bekliyoruz. Yoksa barolar dava açamayacak. Bunu önlemek için de komisyon içerisindeki arkadaşlar bireysel olarak dava açıyorlar ve köydeki insanlar, bir tane küçük tapusu varsa bile, onun adına getirip dava açıyoruz. Yani her türlü yolu deniyoruz. Hukuk, ne yazık ki o kadar esnedi ki, biz de bu esneklikten kendimize bir şey bulmaya çalışıyoruz.

Enerji konusunda şunu söyleyeyim, onu atladık: Biz hep kafamızı geleceğe yoruyoruz. 3 yıl önce, "Dijital Çağda Avukatlık ve Avukatlıkta Geleceğin Uzmanı" diye birtakım çalışmalar tasarladık ve yaptık. 3 yıl önce. Konulardan bir tanesi de, dünyadaki gelişmelere uygun olarak, uzay araştırmaları konusunda asteroit madenciliği idi. Çünkü enerjiyle ilgiliydi, dünya kaynaklarıyla da dolaylı olarak ilgiliydi ve o zaman bize çok güldüler. Bakın, 10 gün önce, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barak Obama, 2262 nolu bir yasayı onayladı. 10 gün önce. Çeviride hata yapmışsam özür diliyorum. Tam adı şu: "Birleşik Devletler Ticari Uzay Uçuşları Rekabet Yasası." Ben, Amerikan Meclis tutanaklarından da baktım, kaynağını isteyen gönderebilirim. Kanunun içeriği şu: "Amerikan vatandaşlarının uzaydaki asteroitlere ticari amaçla serbest rekabete uygun biçimde sahip olması, asteroitleri madencilik ve enerji kaynağı olarak, bir kaynak olarak kullanması ve asteroitlerin her türlü ticari faaliyetlerin geliştirilmesinde bir araç olarak kullanılması" şeklinde bir kanunu onayladı.

Gelecek dediğimiz şey artık hayal gücü olmaktan çıktı ve şu anda somut biçimde ilerliyor. Şu anda büyük enerji firmalarının arkasındaki büyük devletlerin gerçek olarak imzaladıkları yasalar bizim hayalimizin ötesine geçti. Biz algımızı bile kaybediyoruz. Tüm meslek örgütleri olarak, Barolar Birliği dâhil, diğer meslek kurum ve kuruluşlarının yapması gereken temel şey şu: Ne kadar çok genç meslektaşlarınız varsa, lütfen onları bir araya toplayınız; 24 saat konuşmaya hazırız, bizi ne zaman çağırırsanız hazırız. Gelecek dediğimiz şeyin bugün somut olarak var olduğunu gençlere anlatmalıyız. Ne kadar çok genç burayı doldurursa, bizim o kadar ümidimiz var. Yoksa benim neslim, ben 50 yaşındayım, benim neslimle bu enerji savaşı, bu doğa savaşı, bu güç mücadelesi bitecek. Yok çünkü. Benden sonraki nesle bütün bildiğimi anlatmalıyım, yollar yöntemler gösterme-

liyim. Benden büyüklerden öğrenmeliyim, onlara yeni yöntemleri anlatmalıyım. Bakın, nesiller arasındaki bağımız ve gücümüz kopmak üzere. Lütfen, daha çok genç, daha çok genç. Başka çaremiz yok.

Oğuz Türkyılmaz (Başkan): Teşekkür ederiz.

Bu etkinlik üç günlük. Samsun'da düzenlenen iki günlük kısmı burada bitiyor. Birkaç söz söyleyerek bitirmek istiyorum.

Başka, yeni bir enerji politikasını savunuyoruz. Dün de tartıştık, bugün de konuştuk. Demokratik, katılımcı, toplum çıkarlarını gözeten; fosil yakıtlara değil, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı, çevreye asgari zarar veren, enerjiyi verimli olarak kullanmayı öngören başka bir enerji mümkün. Başka bir dünya mümkün diyorsak, başka bir enerji de mümkün.

Son söz olarak, kuşağımın efsanevi devrimcisi Che Guavera'nın sözüyle bitirmek istiyorum: "Gerçekçi ol, imkânsız iste."

Teşekkür ederiz.

5. Oturum: Nükleer Enerji

Oturum Başkanı: Erdal Apaçık

Zeki Karataş / Sinop NKP

Sinop  zelinde Ve Türkiye Genelinde
Nükleer Enerji Santralı Gerçeği

Yrd. Doç. Dr. İrfan Mukul

Sinop Yarımadasının Depremselliği Ve Nükleer Santral Gerçeği

Doç. Dr. Sedat al

Ülkemizde Nükleer Santrallerin Gerçekleştirilme Sürecinin
Hukuksal Değerlendirilmesi

Erdal Apaçık (Başkan): Arkadaşlar; merhabalar. Sempozyumumuzun üçüncü günü ilk oturumuna hepiniz hoş geldiniz.

TMMOB'nin bu etkinliği düzenlerken, hangi ilde düzenleyelim tartışmalarını çok yaptık. Öne çıkan illerden birisi Samsun ve Sinop'tu. En önemli gerekçelerden bir tanesi de nükleer santrallerdi.

Karadeniz, bir boydan bir boya enerji üretim modelleriyle tartışma konusuydu. Yerel direnişler vardı. Ta Artvin'den Zonguldak'a kadar her yerde hidroelektrik santraller ve bunun etkileri yüzünden yurttaş direnişleri vardı. 2000'li yılların başında Samsun'da bir mobil santraller tartışması vardı, yıllarca sürdü. Yanı başımızda Gerze var, Bartın var. Termik santraller Karadeniz'i boydan boya saran bir tartışma konusuydu. Sadece enerji üretiminin bu etkileriyle değil, Çernobil'den sonra yaşanan kanser olaylarıyla da tartışma konusuydu. Bu nedenle, Samsun'da, Sinop'ta bu etkinliği yapmamızın, Karadeniz'deki bu yerel direniş odaklarıyla buluşmamızın oldukça önemli olduğu tespitinde bulunduk. Bu nedenle bu etkinliği Sinop'ta yapmıyoruz.

Sinop, Elektrik Mühendisleri Odası için, bildiğimiz bir kent. Çünkü yıllarca Nükleer Karşıtı Platformun sekreteryasını da merkezi düzeyde Elektrik Mühendisleri Odası sürdürdü. Bu nedenle, Sinop'ta yürütülen Nükleer Karşıtı Platform çalışmalarının her daim içinde, yanında, mitinginde, toplantısında olduk. Bu açıdan bizim için oldukça tanıdık bir kent, önemli bir kent. Bu nedenle de mutluluk duyuyoruz burada olmaktan.

Bunları söyledikten sonra, şimdi, sunum yapacak olan arkadaşlarımızı çağırmak istiyorum. Zeki Karataş; Sinop Nükleer Karşıtı Platform temsilcisi ve sözcüsü. Sinop Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. İrfan Mukul. Kendisi bize Sinop Yarımadası'nın depremselliğini anlatacak. Doç. Dr. Sedat Çal. O da bize ülkemizdeki nükleer santrallerin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin hukuksal bir değerlendirme yapacak.

Arkadaşlarımızı buraya çağırıyorum. Çok vakit kaybetmeden, oturumumuza hemen başlamak istiyorum. İlk sözü de Sinop NKP Dönem Sözcüsü Sayın Zeki Karataş'a vermek istiyorum.

Sürelerimiz 20'şer dakika. Ardından soruları alacağız. Konuşmacılar süreye dikkat ederlerse çok sevinirim.

Buyurun Zeki Bey.

Sinop Özelinde ve Türkiye Geneline Nükleer Enerji Santrali Gerçeği

Zeki Karataş



Özgeçmiş: 1956 Fatsa doğumlu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Fatsa'da okudu. Ordu MYO'dan mezun. 36 yıldır Kamuda çalışıyor. TEK, TEDAŞ YEDAŞ gibi kurumlarda yöneticilik yaptı. Halen Sinop Üniversitesinde Elektrik Teknikeri olarak çalışmaktadır. 1992 yılından buyana Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonunun oluşumunda çeşitli kademelerde görev aldı. Eğitimden Sinop Şubesi Yürütme Kurulu Üyesi, çevre aktivite ve Sinop NKP'de Koordinatör olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Sinop Özelinde ve Türkiye Genelinde Nükleer Enerji Santrali Gerçeği

Sözlerime başlamadan önce, 10. Enerji Sempozyumunun, bölgedeki enerji yatırımlarının hassasiyetinden dolayı Samsun ve Sinop'ta yapılması nedeniyle, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve bu programı hazırlayan Elektrik Mühendisleri Odasına, şahsım ve Sinop Nükleer Karşıtı Platform adına teşekkür ediyorum.

Deniz üstünde yüzen kente; yeşilin, mavinin ve güneşin bir arada olduğu Sinop'a, bu kentin sahipleri adına, sizlere hoş gediniz diyorum.

Sunumuma başlamadan önce şunu söylemek istiyorum arkadaşlar: Sinop Nükleer Santralini yapmak üzere Japon ve Fransız şirketleri ortaklaşa bir konsorsiyumla bu işi yapacaklar. Aynı Japonya, 11-13 Aralık 2015 de Hindistan'ı ziyaret edecek ve Hindistan'da da, aynen Türkiye'de yapıldığı gibi, Japon Başbakanı Abe ile Hindistan üst yöneticileri birlikte protokolle, Sinop benzeri bir antlaşmaya imza atacaklar. Bu konuda Japonya Başbakanına buradan seslenmek istiyorum. Bu sevdadan vazgeçsinler, dünyanın hiçbir yerinde nükleer santral yaptırmayacağız. Bunu bilmeleri gerekiyor ve bu konuda kendilerine yazılan mektuba da Sinop Nükleer Karşıtı Platform olarak altına imza atıyoruz ve kamuoyuna da duyuruyoruz buradan. Böyle bir çalışma içerisinde olmamaları gerektiğini söylüyoruz. Çünkü Sinop'ta da yaptırmayacağız, orada da yapılmayacak.

Sinop misyonunu yıllar önce; kültür, turizm ve eğitim şehri olarak belirledi. Ama ne yazık ki, salonda Sinoplu az. Biz bunu yakinen biliyoruz. Zaman zaman inişli çıkışlı dönemlerimiz olmuştur, zaman zaman bu salonlara sığmamışızdır; ama bugün, maalesef, bilmediğimiz birtakım nedenlerden dolayı bu duyarlılık gösterilmemiştir. Bunun için de Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin Temsilcilerine, EMO'ya karşı mahcup duruma düştük ve sayımızın azlığından dolayı kendilerinden özür diliyoruz. Ama nedenini de bir şekilde inceleyeceğiz, bir araştırma konusu olacak bu.

Biraz coğrafyaya gireceğim, ama İrfan hocam beni affetsin.

- * Geçmişî MÖ 4500 yılına kadar dayanan ve coğrafi konumu itibariyle birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış tarihi bir yapıya sahiptir Sinop.
- * Bu nedenle tarihine ve geçmişine sahip çıkmayanların gelecekleri de olmayacaktır.
- * Sinop, 175 km kıyı şeridi, 300 km kara sınırı olan ve 5862 km² lik alana sahip olup Türkiye'nin en kuzey noktasıdır.
- * Topraklarının % 74,3 dağlar, %2,3 ovalar ve % 23,4 platolardan oluşur.

- * *Türkiye'nin balık ihtiyacının % 15-20'sini buradan bu havzadan Türkiye'ye gönderiyoruz ve damak zevkinize de hizmet veriyoruz burada. Eğer bir nükleer santral yapılırsa, böyle bir zevkimiz olmayacak, bunun da altını çiziyorum.*
- * *İnceburun Yarımadasının % 99 u ormanlık alan ve keşfini bekleyen endemik bitki türlerinden oluşuyor. Biraz İnceburun Yarımadası'ndan bahsederek;*

Bölge doğal sit alanı, Arkeolojik sit alanı, Tabiat Parkı alanı, Yaban hayatı koruma alanı, Göçmen kuşlarının geçiş yolu güzergâhı, Denizde balıkların üreme ve gelişme alanı ile Akliman ve Hamsaroz koylarının bulunduğu zengin bir turizm alanıdır. Burada sadece Akliman ve Hamsaroz koylarına kısaca değinmek isterim. Bu bölge deyim yerindeyse cennetten bir bölge olup Hamsaroz (Ham/olmamış körfez) koyunun benzeri sadece Norveç'te vardır. Bu bölgeye "Hamsilos Fiyordu" dense de bu bölge Fiyort değil Ria tipi kıyı oluşumudur. Koyun oluşumunda gerekli olan buzul aşındırması IV. Jeolojik Zamanlarda bu yörede oluşmadığından Deveci deresi ağzında yer alan 300-400 m lik bir deniz girintisidir. Hamsaroz limanı morfolojik delillere göre Deveci deresi vadisinin aşağı kesiminin karada oluşan çöküntüler sonucunda sular altında kalmasıyla oluşmuş dünyada sadece Norveç ve Sinop'ta bulunan Ria tipi bir kıyıdır. Bu bölge de Deniz, koy ve yeşil bir arada yer alır. Özetle Türkiye'nin 22. Özel Tabiat parkıdır.

Bölgede Korunmaya değer görülen Yabani karanfil, Kastamonu Soğanı, Deve diken, Sütleğen, Teke Sakalı, Sinop Çiğdemi gibi çeşitli endemik bitkilere ev sahipliği yapan bu bölgede 150 çeşit kuş türünün yaşadığı da bize ulaşan bilgiler arasındadır. Balıklar konusunda ise durum daha önemlidir. Protein bakımından en zengin balık türleri bu bölgede yetiştirilir ve avlanır. Türkiye'nin balık ihtiyacının büyük bir kısmı bu bölgeden Halkın hizmetine sunulur.

- * *Böylesi bir alana da Siyasi iktidar, bize rağmen **Nükleer Enerji Santrali** kurmak istiyor.*

Bu alan, gerçekten ormanlık bir alan olması, doğa harikası bir alan olması açısından bizim için önemli. Bu alanda şu anda birtakım çalışmalar sürdürüyor Japonlar ve Fransızlar. Bizlerle de köşe kapmaca oynuyorlar. Şehrin yöneticilerinin korumasındalar, bizim karşımızdalar. Böyle bir yapı sürdürüyoruz.

Sinop İnceburun Yarımadası / Akliman / Sarıkum Gölü/ Hamsaroz Tabiat Parkı Ve Sarıkum Sulak Alanı 1. 2. ve 3. derece doğal sit alanı, tabiatı koruma alanıdır.

Burada şunu da belirtmek istiyorum: Sinop/İnceburun Yarımadasında Nükleer Santral Sahası olarak önceleri 60 Km²lik (6000 Hektar) alan Orman ve Su İşleri Bakanlığınca Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına tahsis edilmişti. Ancak bu alanın içerisinde Yerleşim sahaları ve Kamuya ait yerleşim birimleri bulunmaktaydı. Bu sorun olacaktı. Bu sorunu önlemek için öncelikle bu alanı daraltmak gerekiyordu ve öyle de yaptılar. Bu doğrultuda Orman ve Su İşleri Bakanlığı; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına 26.12.2013 tarih ve 378 sayılı olur ile 10.517.882m²lik alanı 22.09.2016 tarihine kadar bedelsiz olarak tahsis edilmiş olup, anılan tahsis ve Sinop NES sahası koordinat bilgileri 19.02.2014 tarihinde Sinop Valiliğine bildirilmiştir.

Sinop Nükleer Karşıtı Platform Kuruluşuna gelirse, 1986 Çernobil felaketinden sonra Bölgemizde yaşanan sağlık sorunlarının boyutlarının büyüdüğünü gördük. Sinop Atatürk Devlet Hastanesinde yaşanan ölü ve sakat doğumlar arttıkça bölge ile bağlantısı olan bilim insanları durumun vahametini bizlere anlatıyorlardı. 1994 Yılında “Ölümler Elektrik Kullanmazlar” şiarıyla yola çıkarak bu günlere geldik.

İki yıl sonra Çernobil felaketinin 10.yılında [Çernobil’in 10.Yılı Ve Sinop’ta Nükleer Tehlike “Atom Santrali”] başlığıyla Sinop ÇDD (Sinop Çevre Dostları Derneği) öncülüğünde Bölgemizdeki Sinop, Ayancık ve Erfelek Belediye Başkanlıkları ve 32 DKÖ, Sendikalar, Siyasi Partiler ve Dernekler bir araya gelerek bir broşür yayınladık. Bu broşür ile birlikte broşüre imza koyan kuruluşlar eşgüdüm oluşturarak NKP’nin kurulması için adım atmış oldular.

Sinop NKP; 2006 YILINDA 55 Bileşenin katılımıyla kuruldu. Ve Nükleer Santrallere karşı mücadeleye devam etti. Platformun oluşmasından sonraki ilk eylemlikleri Paneller ve Çernobil’in 20. Yılında 29 Nisan 2006’daki ilk kitlesel katılımlı miting oldu. Siyasi iktidar (AKP) bu miting sonrasında bu projeyi bir süreliğine askıya aldı. Ve 2009 da Sinop NES projesi gündemden düştü. Bizlerde bu dönemde Çevre mücadelelerimize daha ağırlıklı katılabilmek için Sinop NKP’nin adını SÇP (Sinop Çevre Platformu) olarak değiştirmiş olduk. Çünkü Gerze İlçemizde Termik Santrale karşı mücadeleyi başka şekilde yürütemezdik.

2013 yılında Sinop NES Projesi tekrar gündeme taşındığında; Sinop NKP’yi ikinci kez 02.12.2013 tarihinde kurduk. Ve Mücadelemize kaldığımız yerden devam etme kararı aldık. Bu defada yanımızda yine EMO Genel Merkezi ve NKP- Türkiye Sekreteryası vardı. Son mitingimiz olan 25 Nisan 2015 mitingine 30.000 kişi katılım sağlamıştır.

Birde Sinop Nükleer Karşıtı Platformun neden ortaya çıktığından bahset-

mek istiyorum. Neden varız?

Biliyorsunuz, 1986'da Çernobil'de bir facia yaşadık. Ama Çernobil'den önce de yaşananlar vardı. Örneğin, 1979'da Tree Miles Island. Çernobil'den sonra, 2011 Fukuşima. Bunlar bizim için önemli etkenler. Biz, 1986'daki Çernobil felaketinin sonrasında, 1994'te, "Ölümler elektrik kullanmaz" diye yola çıktık. 1986-1994 arasında Sinop Devlet Hastanesinde, Atatürk Devlet Hastanesinde 3 bine yakın ölü ve sakat doğum vakaları vardı dostlar. Bunlar belgeliydi o zamanlar. Ama 1994'ten sonra bu yasaklandı. Bunun belgesi, Sinop Atatürk Devlet Hastanesindeki doktorların canlı anlatımı, bunun başka belgesi yok. Çünkü o dönemin başhekimisi ve aynı zamanda sağlık müdürü olan kişi, bunların hepsine "takdiri ilahi" yani "ecel" dedi. Oysa görüyoruz sonucunu ve hemen hemen, Sinop'ta yaşayanlar içerisinde, evlerde, iki tane hasta varsa, biri kanser. Bu kanser hastalıklarının Çernobil'le bağlantıları açık. Sağlık alanına giriyor bu, doktorların alanına girmeyeyim; ama bu bir gerçek, yaşadığımız bir gerçek. Dolayısıyla, yola çıkışımızda bunun da etkisi oldu.

O dönemler, Çevre Dostları Derneği'nin organizasyonunda, 32 sivil toplum kuruluşu, 4 tane de belediye, Sinop Belediyesi, Erfelek Belediyesi, Ayancık Belediyesi ve Gerze Belediyesi de dâhil olmak üzere, birlikte bir broşür hazırlayarak, 1996'da, Çernobil'in 10. yılında yola çıktık. Bu bir eşgüdüm şeklindeydi arkadaşlar ve bir şekilde yola çıkmamız gerekiyordu. 1994'te yola çıkarken de yine yanımızda Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi vardı. Uğur Mumcu Meydanı'nda, herkesin gıptayla izlediği bir animasyonla böyle bir olayı başlatmıştık. Bugün de yine Elektrik Mühendisleri Odası, bir bütün olarak, Genel Merkezi ve bütün şubeleriyle bizimle birlikte, beraber yürüyoruz.

Sayın Başkanım, az önce konuşmasında belirtti; Sinop İnceburun Yarımadası, öncesi Akkuyu ve devamında da İğneada'da planladıkları bu nükleer belasına hiçbir zaman Türkiye halkları olarak müsaade etmeyeceğimizi belirtmek istiyorum. En son söyleyeceğimi en başta söyleyeyim, Başkanım söylediği için tekrara girmeyeyim; buna kesinlikle izin vermeyeceğimizi, bir şekilde yaptırmayacağımızı ve engelleyeceğimizi söylüyoruz. EMO ile birlikte, Sinop NKP ve Türkiye'deki Nükleer Karşıtı Platformlar olarak birlikte bu yolun sonuna kadar gideceğimizi de buradan ifade etmek isterim.

İnceburun Yarımadası, gördüğünüz gibi, doğa harikası bir yer. Bu işaretli olan yerlerin hepsi enerji santralleriyle çevrilmiş. Bunun özeti şu: 90 kilometrelik yarıçapı olan bir alan içerisinde 1 nükleer santral, 4 tane termik santral, 8-10 tane de mikro HES kurulmak isteniyor. Biz, termik ve nükleer

leerle uğraşırken, HES'leri kaçırdık dostlar. Ayancık ilçesi tahrip edilmiş durumda; ağaçları, ormanları kesilmiş durumda ve gelinen noktada da kurdukları santrali kendileri çalıştıramıyorlar.

Balıklar konusunda ise durum daha da önemli. Protein bakımından en zengin balık türleri de bu bölgede yetişiyor demiştim.

Bu bölge tamamıyla organik bir alan, doğa cenneti. Yaşamak için, nefes almak için olması gereken bir yer. Bu alana, şu anda ekranda görmüş olduğunuz alanın bulunduğu yere bu doğa harikası alana nükleer santral kurmayı planlıyor bizim akli evvel yöneticilerimiz.

Böylesi güzel bir alanı Akliman koyunu yok edecekler. Nükleer santral sahasına 1 km mesafede. Bu alanda Sinop İnceburun Yarımadası, Sarıkum Gölü ve sulak alanı var ve bu yerler 1 ve 3. derecede SİT alanı.

Biraz önce söylemiştim, 60 kilometrekarelik alanı tahsis etmişler demiştim. Harita üzerindeki bu taralı olan bölüm, şu anda plan tadilatı için bu şekilde tahsis edilmiş görünüyor ve bu bölgede aslında müdahil olmayı da kaçırmışız. Bir araştırma yaptık hukukçu arkadaşlarla. Şehir Plancıları Odasının müdahil olması gerektiği görüşü vardı; ama maalesef, kaçırmışız. Yerel yönetimin müdahil olma durumu vardı; maalesef, böyle bir şey yapmamış.

Şimdi de 10,5 kilometrekarelik alanı görüyorsunuz. Harita üzerindeki koyu taranmış bölüm tamamen, şu anda Japon ve Fransız şirketlerinin çalışma alanı şeklinde.

Dostlar; 21 yıl oldu nükleer karşıtı mücadeleye başlayalı. O süre içerisinde düzenlediğimiz çeşitli etkinlikleri görüntüleriyle aktarmak istiyorum.

Ama süre sınırı nedeniyle bunları hızlıca geçmeye çalışayım. İlk yoğun katılımlı mitingi yaptığımız 2006'daki mitingden bir görüntü. Yine aynı dönemden görüntüler. 2008'den bir miting sahnesi. 2009 yılı etkinliklerinden bir görüntü.

Dostlar; Bir aralar Kore burada nükleer santral yapmak istemişti. Tarihi Sinop Cezaevinde kültürel bir etkinlik düzenleyerek bize kamufle etmeye çalışmışlardı. Sanki kültürel bir etkinlik düzenliyorlardı ama altında Nükleer vardı. Neyse ki biz bunu fark ettik ve tepki gösterdik. O gece yapmış olduğumuz eylemden bir sahneyi burada görüyoruz. "Sinop'ta Nükleer Santral İstemiyoruz" değişimizin bir sahnesi.

Dostlar, RTE ve avanesi, 2013'te nükleer belasını Sinop'a tekrar kurgulamak istediğinde Bizlere Nükleeri tekrardan müjdeliyordu, Kendileri öyle

diyorlar. “Sinop’u marka şehir yapacağız” demişlerdi 2006’da. Bu müca-delemizin sonunda, 2009’larda durmuştu. 2013’te demek ki meydana biz boş bıraktık ki, tekrar gündeme taşıldılar. Buda, 29 Ekim 2013’de, Japon Başbakanı Abe ile beraber imzaladıkları antlaşma sonrasında, Uğur Mum-cu Meydanı’nda kitlesel bir şekilde yaptığımız protesto gösterisinden bir sahne. Aralık 2013’de, Elektrik Mühendisleri Odasının o zamanki Genel Başkanı Sayın Cengiz Göltaş ve Yönetim Kurulu üyeleri ve Samsun Şube yöneticileriyle birlikte, Sinop’ta Nükleer Karşıtı Platformu yeniden kur-duğumuzu ifade eden bir basın açıklaması yaptığımız görüntü ekranda. Basın bu görüntüyü “Sinop NKP sokağa indi” şeklinde kamuoyuna duyur-muştu.

Bu arada, Nükleer Enerji Raporu kitabını o gün Sinop’ta tanıtmıştık ka-muoyuna. Bu da bizim için anlamlı bir gündü, o nedenle bu kareyi buraya aldık.

Çernobil Nükleer Santralinden bir görüntüyü ve Fukuşima’nın patlama-dan önceki hali ve patladıktan sonraki halini de burada görüyoruz. Bun-larda bize, neden Nükleer Santral kurmamamız gerektiğini anlatıyor. Bu nedenle bu resimleri buraya aldım.

Çernobil’in olumsuz etkilerinin en büyüğü Sinop’a ve Karadeniz bölgesi-ne olmuştur. Bizi etkileyen konu da budur. Biliyorsunuz, Çernobil Sinop arası kuş uçuşu 1960 km’dir. Ve Çernobil’den en olumsuz olarak etkilenen yer Karadeniz bölgesidir. Türkiye’imizde Sinop’a en uzak yer kuş uçuşu 885 km ile Hakkâri’dir. Böyle olunca olası bir nükleer kazada Türkiye’de etkilenmeyecek ve vurulmayacak yer yok gibidir. Kaldı ki Fukuşima ’da oluşan radyasyon bulutlarının dünyamızı 4 defa dolaştığı bilim insanla-rınca ifade edilmektedir.

TEPCO, IAEA ve WHO Fukuşima sahasında yayılan radyasyon haberlerini doğru bir şekilde vermemektedir. The TMI, Çernobil, ve Fukuşima fela-ketleri göstermiştir ki **Tamamıyla güvenli ve kaza ihtimali barındırma-yan bir nükleer santral yoktur.**

Ayrıca dünyada lisanslı kalıcı atık depolama tesisi de yoktur.

Çernobil sonrasında bize bir şey olmayacağını söyleyen beyler yönetti ülkemizi yıllarca.

İşte o dönemin Ticaret Bakanı Cahit Aral, “Ben çayı içiyorum” demişti televizyon ekranlarında ve “Radyasyon yok bu çayda” diyordu. Kendisi kanserden öldü. Başbakan Özal “Radyoaktif çay daha lezzetlidir”, Cum-hurbaşkanı Evren “Radyasyon kemiklere yararlıdır” laflarını ederken;

günümüzde de nükleer santrali mutfak tüpüyle benzeştiren RTE gibi yöneticilerimizin var olduğu bir ülkede, şaka gibi gerçekten, yaşamaya çalışıyoruz. Tüp gaz ile Nükleeri benzeştiren Cumhurbaşkanı döneminde Umarım, tüp gaz olayını yaşamayız.

Türkiye'nin enerji politikalarından da kısaca bahsetmek isterim.

Çernobil ve Fukuşima'daki kazaların kesin sonuçlarını bilmemekle beraber bugüne kadar kesin olarak tespit edilen zararları şöyledir:

ÇERNOBİL:

2005 yılına kadar ölen insan sayısı (Burada rakam farklılıkları da var) 4000 kişi (kaynak Dünya Sağlık Örgütü WHO), 200000 kişi (kaynak Greenpeace).

Tahliye edilen insan sayısı: 350.400 kişi,

Yüksek radyasyonla kaplı arazi: 260.000 m².

FUKUSHİMA:

Ölen insan sayısı: 1700 kişi (Kaynak Dr.Toshiya Morita)

Tahliye edilen insan sayısı: 160 000 kişi.

Yüksek radyasyonla kaplı arazi: Fukuşima'nın 20 km lik çevresi yasak bölge olarak tayin edildi.

Burada kısaca söylemek gerekirse ülkemizde nükleer santral kurulmasına karar veren kamu yöneticileri bir kaza halinde ekonomik ve sosyal sonuçları ölçülemeyecek derecede büyük ve yıkıcı olan ve bazı insani sonuçları yukarıda verilen riskleri göze almak zorunda olduklarını ifade etmektedirler. Yani bir elektrik üretim tesisi için ön koşul olan insan yaşamı için tehlikeli olup olmadığı koşulunu dikkate almamakta ve bunun gerekçesi olarak da ülkemizin mutlaka nükleer santrallardan elektrik elde etmesi gerektiğini, aksi takdirde elektrik talebinin karşılayamayacağını belirtmekte ve tüm gelişmiş ülkelerde nükleer santralların varlığını da gerekçe olarak göstermektedirler.

Ülkemiz yöneticilerinin bu büyük riskleri alırken öne sürdükleri gerekçenin geçerliliğini, nükleer santraldan elde edileceklerin kaza riskine değip değmeyeceğini iyice irdelemek gerekmektedir.

Sormamız gereken soru; "Nükleer santral yaparak elde edilecek getiri, alınan bu risklere değer mi?" sorusudur ve bunun yanıtını bilmemiz yurttaşlık hakkıdır.

Öncelikle çağdaş ve gelişmiş toplumlarda, ekonomik aktivitelerde toplum için oluşacak riskin en düşük düzeyde olması çağdaşlığın birinci koşulu olarak kabul edilmektedir.

Demokratik eğilimleri yüksek olan ülkelerde nükleer santral yapımı gibi toplumun duyarlı olduğu konularda toplumun görüşüne doğrudan başvurulmaktadır. İtalya, Almanya, Danimarka, Avusturya vb.

Nükleer santral yapmaya karar veren ülkeler bu kararı verme sürecinde mevcut olan son güvenlik analiz yöntemlerini kullanmaktadırlar. 1960 ve 70li yılların teknolojisi ve bilgisi ile çok güvenli görülen nükleer santrallar bugünün analiz yöntemleri ve teknolojisi ile riskli olarak görülebilmekte ve yapımından vazgeçilmektedir.

Bugün dünyada nükleer santral konusu, meydana gelen kazaların dünya çapındaki olumsuz etkileri nedeni ile toplumların çok duyarlı olduğu konulardan birisi haline gelmiştir. Yeni teknoloji ve yöntemlerle yapılan risk analizleri sonucunda nükleer santralların yapılabilmesini çok karmaşık güvenlik kriterlerine bağlamışlardır. Tabii bu koşullar nükleer santralların yapım ve işletim maliyetlerini önemli ölçüde arttırmıştır. Oluşan kamuoyu tepkileri sonucunda kendi toplumlarının duyarlılıklarına önem veren ve bu tür konularda demokratik gelenekleri daha fazla yerleşmiş olan Almanya, Fransa, İsviçre, Avusturya, İsveç gibi Avrupa ülkeleri ile ABD, artan maliyetleri de göz önünde bulundurarak, nükleer santrallardan elektrik elde etmek programlarını durdurmaya veya azaltmaya veya en alt düzeye getirmeye karar vermişlerdir.

Nükleer santralların ilk kuruluş yıllarında bilinmeyen güvenlik riskleri ve yaşanan kazaların sonuçları bu ülkeleri nükleer enerjiden elektrik üretme projelerinden vazgeçirmiştir. Bunları görmemezlikten gelen Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler kapitalist ülkelerin nükleer teknoloji satma ikiyüzlülüğünün etkisinde de kalarak nükleer güç santralları yapmaya devam etmektedirler.

Buradan bir sonuç çıkarmak gerekirse;

- *Elektrik satış fiyatı dünya ve Türkiye ortalamasının çok üzerinde olan,*
- *Bir arıza halinde yaşam ve çevre felaketi yaratacağı kesin olan,*
- *Türkiye'yi elektrik enerjisi üretiminde dışa daha fazla bağlayacak olan,*
- *Elektrik üretmek için başka alternatifleri bulunan, Türkiye'den çok büyük miktarda dövizin yurt dışına gitmesine neden olacak olan,*
- *Yakıt açısından sınırlı, dışa bağımlı ve stratejik olan,*

- *Atık yakıt depolanması ve taşınması büyük sorun olan Akkuyu ve Sinop Nükleer santrallerinin ülkemizde yapılması için halk yararına hiçbir gerekçesi yoktur.*

Eğer Türkiye’de NÜKLEER SANTRAL yapılırsa;

- *Atık konusu,*
- *Nükleer silah konusu,*
- *Su Sorunu,*
- *Kanser Sorunu,*
- *Çevreye karbon salınımı Sorunu,*
- *Nükleer teknoloji elde edilmesi,*
- *İstihdam Konusu,*
- *Nükleer Santral söküm maliyetleri,*
- *Kaza riski.*

gibi önemli sorunları da beraberinde getirmektedir.

ATIK SORUNU:

Nükleer santrallerdeki Atık Sorunu Nükleer Santral işletmesinin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Bu güne kadar hiç bir ülke tarafından tam bir çözüm bulunamamıştır.

Bilindiği üzere nükleer santrallerde diğer tehlikeli atıkların yanında plütonyum 239 izotopu da atık olarak bulunur. Bu izotop 250 bin yıl ömre sahiptir, solunum yolu ile alındığında zehirlidir ve radyasyon yolu ile alındığında kansere neden olur. Yüksek seviyeli atık olarak kabul edilir. Bu zararlarından arındırılması için 7 yıl soğutma havuzlarında tutulur ve daha sonra bazı işlemlerden geçirilir. Çıkan ürün yakıt olarak kullanılabilir ve geri kalanı da artık orta dereceli atık olarak kabul edilir. Ömrü 100 yıla iner ve depolanabilir. Ancak tehlikesi bitmez. Yeraltına yeraltı sularına karışmayacak şekilde depolanmalıdır ve çalınmasını engellemek için korunmalıdır. Aksi halde tehlikesi aynen devam eder.

İşte çözülemeyen bu depolama sorunudur. ABD 100 milyar Dolar bedelli bir proje başlattı ve sonra vazgeçti. Almanya 4 milyar Euro’luk bir proje ile uğraşıyor ve 30 yıl süreceği tahmin ediliyor.

İşte dünya nükleer atıklarla ilgili böyle büyük bir sorunla karşı karşıya. Şimdilik hemen hemen tüm atıklar ait oldukları santrallerde tutuluyor.

Bu nedenle kapatılan santrallar sökülemiyor. Bir taraftan atıkların yeraltı sularına sızdığı haberleri geliyor diğer taraftan bir miktar plütonyumun çalındığı veya çalınmaya çalışıldığı.

Türkiye’de anlaşması açıklanan Akkuyu NGS için atıklarla ilgili çok net bir açıklama yok. Sinop belli değil. Bu iki santral içinde ayrılan sahaların devasa büyüklükleri atıkların santral sahaları içerisinde bekletileceği tahminlerini güçlendiriyor.

Tüm dünyada 200000 ton yüksek seviyeli atık olduğu biliniyor. Bu atıklar her gün potansiyel tehlikeyi büyütüyor.

NÜKLEER SİLAH KONUSU:

Nükleer santral yapılması durumunda ortaya çıkan önemli konulardan biriside atık yakıttan nükleer silah yapılması konusudur. Nükleer santralin kullanmış olduğu yakıt belirgin işlemlerden geçirilerek(işlenerek) nükleer silah yapımında kullanılabilir. Bunun için büyük yatırım ve ileri bir teknoloji gereklidir. Ayrıca nükleer silahları kısıtlama anlaşması ile bu tür işlemlerin yapılması zorlaştırılmıştır. Bugün dünyada nükleer atıkların fazlalaşması bir miktarda nükleer silah yapımı sınırlamaları nedeniyle olmuştur.

Türkiye’nin Rusya ile yapmış olduğu anlaşmada yakıt artıklarının işlenmesi konusu yasaklanmıştır. Japonya ile yapılan anlaşmada ise bu konu muğlak bir şekilde anlaşmada yer almış ancak anlaşma maddesinin yakıtın silahlanma amacı ile değil de barışçıl amaçlarla yani yeniden yakıt olarak kullanılması amacı ile anlaşmaya böyle bir madde konduğu açıklanmıştır.

SU SORUNU:

Nükleer santral yapımında konu edilen en önemli sorunlardan bir tanesi de nükleer santralların soğutma suyunun deniz canlılarına ve çevreye olan etkileridir. Bilindiği gibi ilgili yönetmenlik denize verilen suyun deniz suyunun sıcaklığını kış aylarında 2°C, yaz aylarında 1°C’den fazla ısıtmasını nükleer santrallar hariç yasaklamıştır. Ancak nükleer santrallardan denize verilen deşarj suyunun tüm denizi ısıtacağını düşünmek biraz abartılıdır. Ancak bazı bölümleri fazla ısınabilir. Isınan bölümlerde ise deniz yaşamı önemli ölçüde etkilenir. Ancak asıl sorun;

1-Soğutma için çekilen su içerisinde bulunan larva, yumurta gibi küçük deniz canlılarının haşlanması,

2-Denize deşarj edilen suda bulunan klorun deniz yaşamına son verecek

derecede etkili olmasıdır.

Bu iki konuyla ilgili olarak ABD Kaliforniya’da bir santralda yapılan araştırma bu santralin yakın alanındaki deniz yaşamının tamamen etkilendiğini göstermektedir.

KARBON SALINIMI ARTIŞI:

Normal koşullarda çalışan bir nükleer güç santralının çevreye saldırdığı karbon miktarı diğer fosil yakıtlı santrallardan daha azdır. Ancak çevrecilik açısından bakıldığında bir nükleer santral yapımı için kesilen orman, kaybedilen toprak ve terkedilen alan yönünden çevreye negatif etkisi öteki santrallerle kıyaslanmayacak kadar çoktur.

NÜKLEER TEKNOLOJİ ELDE EDİLMESİ:

Bir ülkede nükleer santral yapılması o ülkeyi nükleer teknoloji sahibi yapmaz. Olsa olsa nükleer santral işleticisi yapar. Ülkemizde yapılacak nükleer santrallerin hiç bir teknolojik ürünü Türkiye’de üretilmeyecektir. Üretildiği Rusya, Japonya ve Fransa gibi ülkelere getirilerek Türkiye’de monte edilecektir.

Nükleer teknolojiye sahip olmanın yolu konu ile ilgili bilimsel çalışma, eğitim ve deneyimden geçer.

İSTİHDAM KONUSU:

Bugün dünyada nükleer santral işletmelerinde 200- 300 adeti uzman imalatçı firma elemanı olmak üzere 500-1000 arasında personel çalışabilmektedir. Buna tüm idari ve teknik personel dâhildir ve çalışan sayısı bilgisayar teknolojilerinin uygulanması ile hızla 250- 300 kişiye de düşmektedir. Türkiye de de ancak bu kadar eleman çalışabilecektir. Yapımı süresinde ise bir kısmı yabancı olmak üzere bu büyüklükteki bir inşaatla çalışan insan kadar eleman çalışır.

Türkiye’de en yüksek olarak 600 bin TL’lik yatırımın bir kişiye iş sahası açtığı kabul ediliyor. Buna göre örneğin 22 milyar Dolar yatırım yapılacak olan Sinop NES’de yaklaşık 75.000 kişinin çalışması gerekir. Dolayısı ile istihdam sağlamak açısından nükleer santraller öteki yatırımlara göre çok düşük oranda istihdam sağlamaktadırlar.

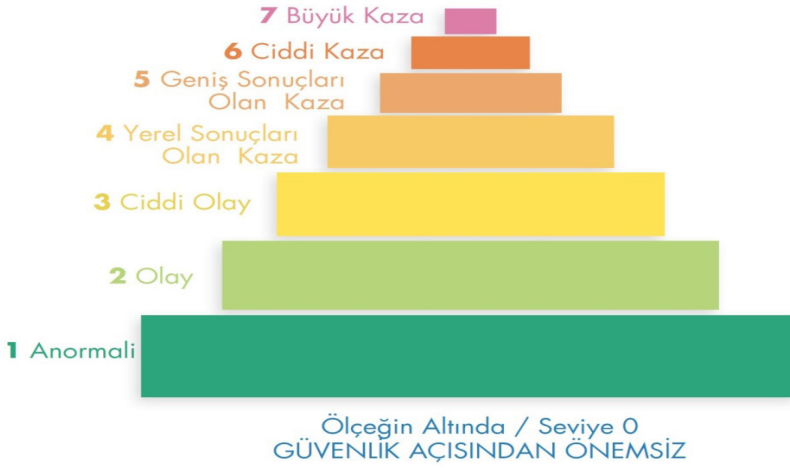
NÜKLEER SANTRAL SÖKÜM MALİYETLERİ:

Nükleer santraller için en önemli sorunlardan birisi de nükleer santrallerin teknik ömürleri tamamlanınca veya durdurulmasına karar verilince sökülmesi sorunudur. Yapılan hesaplara göre söküm maliyetleri yapım ma-

liyetlerinden daha fazladır. Bu nedenle bugüne kadar 150 adet santral durdurulmuş olmasına rağmen sökümü tamamlanmış tek bir santral bile yoktur. Santraller kapatılmakta ancak tesis olduğu gibi muhafaza edilmektedir. En son İngiltere kapattığı bir santralin söküm maliyetini çok yüksek hesaplayarak santrali 100 yıl boyunca olduğu gibi tutma kararı almıştır.

Bu sorun tüm dünyanın önünde çözüm bekleyen bir sorun olarak durmaktadır.

Uluslararası Nükleer ve Radyolojik Olay Ölçeği – INES



KAZA RİSKİ:

Daha önce bir nükleer santralde kaza olması durumunda insan yaşamına ve çevreye vereceği zararları detaylı olarak açıklamıştık. Şimdide bir nükleer santral için en önemli risk olan kaza riskini, açıklamaya çalışalım. Yukarıda nükleer santrallerde meydana gelen kazaların derecelendirmesini gösteren ve tüm dünyaca kabul edilen skala (INES ölçeği) yer almaktadır. Ölçeğe göre değerlendirmeler ve 1987 ile Haziran 2013 arasında olan kaza ve olay sayıları şöyledir.

Ölçeğe göre sonuçları itibarıyla değerlendirilen olay ve kazalardan 1, 2 ve 3. seviyedekiler **"olay"**, 4. seviye ve üstündekiler **"kaza"** olarak nitelenmektedir.

Nükleer santrallerde meydana gelen, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından yayımlanan olayların derlenmesiyle yapılan çalışmaya göre, 1987 yılı ile Haziran 2013 arasında nükleer santrallerde çeşitli seviyelerde INES ölçeğine giren 611 olay ve kaza bildirilmiştir. Bunların 6'sı kaza

(seviye 4 ve üstü) olarak isimlendirilmiş, 41'i ciddi olay (seviye 3) olarak belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi şimdiye kadar meydana gelen kazaların sayısı hiçte az değildir. İşletmede olan ve reaktör sayısı 443, kapatılan reaktör sayısı 150'dir. Demek ki dünya bugüne kadar 593 adet reaktörle tanışmıştır. Kaza ve olay sayısı 611dir.Yani reaktör sayısından fazla. Dolayısıyla risk hiç de küçük değildir. Etkileri çok büyük kaza olarak ifade edilen 7 ölçeğinde kaza sayısı ise Çernobil ve Fukuşima olarak 2 adettir. Bu iki kazada 4 reaktörde çekirdek erimesi bir reaktörde de büyük hasar meydana gelmiştir. Reaktör sayısı üzerinden bakarsak işletmede olan ve kapatılmış 593 reaktörden 5 adedinde büyük yaşamsal ve çevresel zarar veren kazalar olmuştur. Yani nükleer taraftarlarınca söylendiği gibi kaza riski 10 milyon da bir değil, gerçekleşen oranlara göre yüzde 0.83 yani %1'e çok yakındır.

Buradan bir sonuç çıkarmak gerekirse:

nükleersiz bir yaşam bu kadar yüksek bir kaza riskini de ortadan kaldıracaktır. temennimiz ve talebimiz yöneticilerin bu gerçekleri görerek ülkemizde yapılması düşünülen nükleer santrallardan vazgeçmeleridir.

Kazalardan kısaca bahsettikten sonra İnceburun Yarımadasının fiziki durumundan da kısaca bahsederek sunumumu bitirmek istiyorum.

Dostlar; Geçtiğimiz son bir yıl içerisinde İnceburun Yarımadası'nda 60 km² lik alanda 225 bin ağacı tıraşlama yöntemiyle katlettiler. Bu duruma Orman ve Su İşleri Bakanlığı Endüstriyel plantasyon diyor. Ama bu doğru değil. Bu Orman katliamını Seyreltme ve Gençleştirme olarak kamuoyuna sunup kamuoyunu yanıltıyorlar.

Biz bunu bir önceki dönemin TBMM Çevre Komisyonu üyesi Sayın Mel-da Onur aracılığıyla Meclise de taşıdık, 2 günlük bir Meclis ziyaretimiz ve çalışmamız oldu. O dönemki Çevre Komisyonu Başkanı olan AKP'li bir milletvekiline bu sahneyi anlattık. Dedi ki, "Mümkün değil, böyle ağaç kesemezler." Arkadaşım telefonda resimlerini gösterince; "Ben bunu inceleyeceğim ve size döneceğim Zeki bey" dedi. Ama hâlâ dönüyor, hâlâ dönecek. Yani böylesi bir coğrafyayı bu hale getirdiler. Sunumumun başında göstermiş olduğum o yemyeşil alan bu hale geldi. Olası bir ÇED süreci için bu alanı ormansız bir alan haline getirmek istiyorlar. İşimiz çok zor.

"Nükleer Santral İstiyor muyuz?"

A&G Araştırma Şirketi Başkanı **Adil Gür**'ün, **Greenpeace** adına 2010 yılında yaptığı araştırmanın sonucu böyle diyor.

Adil Gür; araştırmayı **Türkiye**'nin 34 il, 137 mahalle ve köyünde gerçekleştirmiş.

Ekibiyle yüz yüze **2 bin 469** kişiyle görüşme yapılmış.

Halkımızın **% 93,4'ü Fukuşima**'dan haberdar.

Ancak **Çernobil**'i bilenlerin oranı **% 56**'da kalıyor.

Biz Referandum fikrine karşıyız ama; Bugün nükleer santrallerle ilgili bir referandum yapılırsa sandıktan **% 64** oranında **"hayır"** çıkacağı görülebiliyor.

"Hayır"lar doğal olarak **Mersin** ve **Sinop**'ta daha yüksek.

Mersinlilerin **% 70**'i, Sinopluların **% 76**'sı nükleer santrale karşı.

Gençler ve üniversite mezunları arasında **"hayır"** oranları daha yüksek.

"Hayırcı" kadınların oranı (% 67,5) **"hayırcı"** erkeklere (% 60,6) göre daha yüksek.

A&G'nin "Elektrik için hangi enerji kaynağına yönelmeliyiz" sorusuna halkın **% 84'ü "riske girmeyelim"** diyor ve temiz enerjiye yönelmemizi istiyor.

Temiz enerji derken **%66,8'i** güneş enerjisi, **yüzde 66,4'ü** rüzgâr enerjisi, **% 27,5'i** doğal gaz, **% 23,2'si** ise hidroelektrik enerjiyi işaret ediyor.

Evet, biz Sinop sokaklarında Sinop'ta faaliyetlerini sürdüren Japonlara ve Fransızlara kendi dilleriyle hitap etmeyi hedefliyoruz. "Sinop, Nükleer Santral İstemiyor" diyerek.

Sonsöz Yerine...

Enerji politikalarının temel hedefi, enerjide dışa bağımlılığın ortadan kaldırılması ve tüm yurttaşlara; kesintisiz, kaliteli, güvenilir, temiz ve ödenebilir enerjinin sağlanması olmalıdır.

Dışa bağımlılığımızı arttıracak hiçbir politika, ulusal enerji politikası olarak tanımlanamaz!

Ne Sinop'ta, ne Akkuyu 'da, ne İğneada'da, nede Türkiye'nin bir başka yerinde nükleer santral kurdurtmayacağız. böylesi kirli enerji türünün bölgeye faydası da olmayacaktır.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler. Şimdi, sayın konuşmacıya soru varsa, salondan birkaç soru alacağım.

Soru sormak isteyen var mı? Yok. Gayet net anlaşılmış demek ki.

Sevgili arkadaşlar; bu Nükleer Karşıtı Platform örgütlülüğü, daha doğru-su ülkemizdeki nükleer karşıtı hareketler ta 1970’li yıllara kadar uzanıyor. Elektrik Mühendisleri Odası dergisinde, 77 ya da 78 yılıydı, “Nükleer santrallere ihtiyacımız yok” şeklinde yayınlar yayınlanmıştı. Ki o dönem, nükleerin en parlak olduğu dönemdi. Biz, Nükleer Karşıtı Platform olarak, yıllarca, “Nükleer santrallere ihtiyacımız yok” dedik, “Kırlıdır” dedik. Kaza risklerini anlattık; ki Çernobil’den ve Fukuşima’dan çok net olarak biliyoruz. Atık sorunu yüzyıllarca sürüyor. Doğa düşmanı olduğunu söyledik. Söylenilenlerin aksine, pahalı olduğunu söyledik. Hiç ucuz falan değil. Yapılan sözleşmeler de ortada işte. Her şeyden önce de demokratik değil. Hiçbir zaman halkların kararına sunulmadı bu; sürekli, egemenlerin ve devletlerin çıkar ilişkileri üzerinden gündeme gelen bir konudur. Nükleer Karşıtı Platform, bunları anlatmaya her yerde devam ediyor. Sadece burada değil, her yerde, Nükleer Karşıtı Platform çalışmaları tüm kurum ve kişilere açıktır; her birey ve kurum bu platform içerisinde nükleer karşıtı faaliyetlerini sürdürebilir.

Şimdiki konuşmamız Sinop’taki depremsellik üzerine. Sinop Üniversitesinden, Sinop’ta yaşayan bir akademisyen arkadaşımız bize bunu anlatacak. Kendi özgeçmişini de kendisinden isteyeceğiz.

Yrd. Doç. Dr. İrfan Mukul’u konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Buyurun.

Sinop Yarımadasının DepremSELLİĞİ Ve NÜkleer Enerji Santral- leri Gerçeğİ

Yrd. DoÇ. Dr. İrfan Mukul



İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü mezunu, aynı üniversitede yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. 2006'dan beri Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi. ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde ve ABD'de Binghamton Üniversitesi State University of New York Fernand Braudel Merkezi'nde doktora sonrası araştırmalarda bulundu. Yayımlanmış üç kitabı bölümler yazdı. Beşeri Coğrafya ve eğitim konularını içeren ellinin üzerinde makalesi Türk Coğrafya Dergisi, Eğitim Bilim Toplum, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Eleştirel Pedagoji, Bilim ve Ütopya, Bilim ve Gelecek, Düşünbil, Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji, dergileri ile Radikal İki ve BirGün gazetelerinde yayınlandı.

Sinop Yarımadasının Depremselliği Ve Nükleer Enerji Santralleri Gerçeği

GİRİŞ

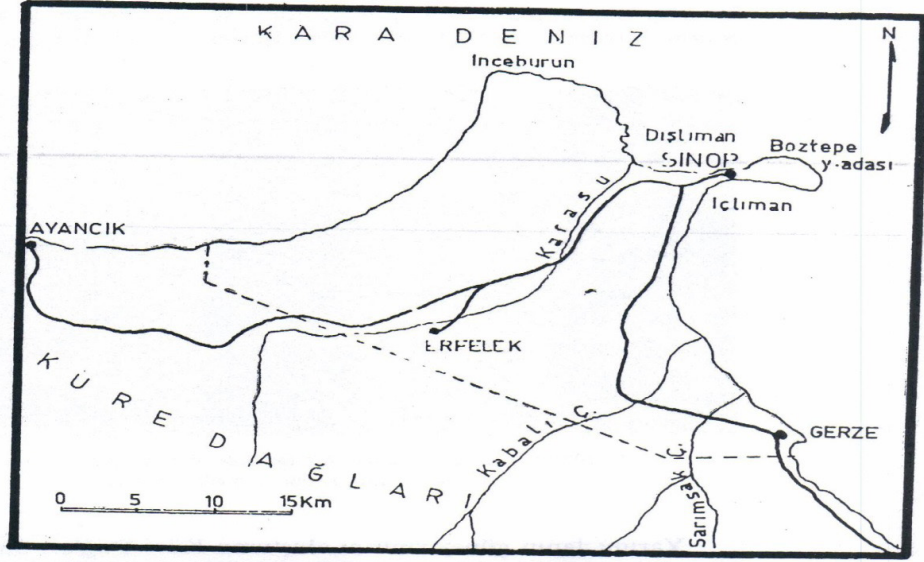
Her özel sorunu anlayabilmek için bu sorunun en önemli karakteristiklerini ortaya koyan bir genelleme düzeyini soyutlamak gerekir. Bu anlamda Sinop Yarımadasına kurulması düşünülen nükleer enerji konusunda yapabileceğimiz en önemli soyutlama bütün dünyada kurulu ve kurulacak nükleer santraller için geçerli olabilecek bir soyutlamayı içermelidir. Bu da insanın doğaya karşı egemenlik kurma anlayışının bir parçası olan düşlerden biran önce vazgeçmesi olmalıdır. Dolayısıyla bu soyutlamayı kabul ettiğimizde doğal sınırları kabul etmek, ekolojik döngülere ve ritimlere saygı göstermek, sonunda emekle ve emeğin üretkenliğinin artışının sınırlarıyla ilgili olması gerekir. Bu gereklilik insan özgürlüğünün sınırlarını kabul etmekten geçer. Ancak bu İnsan özgürlüğüne ket vurmamak değil aksine mümkün olan tek özgürlük ortak üreticilerin doğayla olan karşılıklı ilişkilerini akılcı bir tarzda düzenlemesiyle gerçekleştirilebilir.

Bu çalışmada konunun önemi açısından yukarıda sınırlarını çizmeye çalıştığım çerçevede sadece Sinop Yarımadası'nın depremselliğini anlatmakta kalmayıp; kapitalist üretim biçiminin mekânı yeniden nasıl ürettiğini nükleer enerji santralleri gerçeğine dayanarak anlatmaya çalışacağım.

COĞRAFİ KONUM

Çalışma konumuzun sınırlarını oluşturan Sinop Yarımadası İç Anadolu masifinin etkisiyle orta kesimlerinde kuzeye doğru bir yay çizen "Kuzey Anadolu Dağları" kavsine paralel giden Karadeniz kıyılarının oldukça düzgün olan uzanışı, bazı önemli burunların meydana getirdiği çıkıntılarla bozulur. Bu düzgün gidişi bozan çıkıntıların en önemlilerinden bir tanesi de Sinop Yarımadasıdır.

Sinop Yarımadası, Sinop kentinin üzerinde bulunduğu berzahla Sinop Yarımadasına bağlı küçük bir yarımada (Bozburun) ile İnceburun Yarımadasını da içerir. Sinop Yarımadası'nın sınırları; kabaca Gerze ve Erfelek güneyinden Ayancık doğusuna doğru çizilecek çizginin kuzeyinde kalan hattı içerir (Şekil 1).



ŞEKİL: 1 - SINOP YARIMADASI

Yarımada güneye doğru yaklaşık 30 km genişleyen bir tabanla Küre Dağlarına eklenir, yarımada'nın en geniş yeri güneyde 50 km'ye ulaşır. Yükseltisi güneye doğru artar ve ortalama yükseltisi 100 metreyi aşmayan bir plato görünümünü alır. Yarımadayı oluşturan ve Karadeniz'e doğru uzanan çıkıntının batısında Türkiye'nin en kuzey noktası olan İnceburun (42 05' 35" N) yer alırken, doğusunda Sinop kentinin yerleştiği yükselmiş tomboloyla bağlanmış diğer bir yarımada (yerel adıyla Boztepe ya da Ada) yer alır. Doğu- batı yönünde 5 km. uzunluğunda, kuzey- güney yönünde 3 km. genişliğindeki Boztepe'yi karaya bağlayan berzah son derece dardır; bazı kesimlerde genişlik ancak 300 metre dolayındadır (Akkan,1975:9). Boztepe Yarımadası'nın Anadolu'nun Karadeniz'in kıyıları içerisinde oluşturduğu tek doğal koronak ve liman özelliği ile insanlık tarihinin erken dönemlerinden beri cazip bir yerleşim yeri olma özelliğini korumuştur.

İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden beri tarih sahnesinde yerini alan Sinop kenti Karadeniz'in Anadolu kıyılarındaki tek doğal limanı olması sebebiyle doğuda İpek Yolu ile Karadeniz'e ulaşan mal ve bilgi akışının batıya taşınmasında Trabzon kenti kadar önemli bir merkez olmuştur. Bu süreç Anadolu'nun özellikle kuzey bölgelerinin ürünlerinin Kırım üzerinden Ukrayna ve Rusya'ya taşınması ve bu ülkelerdeki ürünlerin de Anadolu kentlerine ulaşmasının Sinop Limanı üzerinden gerçekleşmesi günümüzde Sinop halkının diğer Anadolu kentlerinden farklı toplumsal ve sosyolojik birikime sahip olmasını sağlamıştır.

Gelgelelim Antik çağın kolonileşme döneminde İyonya kolonisi, Roma ve Bizans döneminde Hristiyanlığın merkezlerinden biri olması Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde ise Antik çağ öncesine dayanan ticari niteliğini koruması bunun göstergesidir. Ancak sanayi devrimi sonrasında buharlı gemilerin ortaya çıkması ulaşım sistemlerini değiştirmiş ve dünya genelinde kapitalizmin ulus devlet aşamasına geçmesini tetikleyen faktörlerden biri olmuştur. Biraz gecikmeyle de olsa bu sürecin 20. yy başlarında Anadolu coğrafyasında kurulması ve kapitalizmin ulus devlet aşamasına eklenmesi Sinop kentinin Uzak Doğu ve Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelerle ticari bağlarının kopmasına bu itibarla binlerce yıllık birikimin kesilmesine bu da kentin günümüzde küçük bir balıkçı kasabası görünümü almasına yol açmıştır.

SINOP YARIMADASININ DEPREMSELLİĞİ

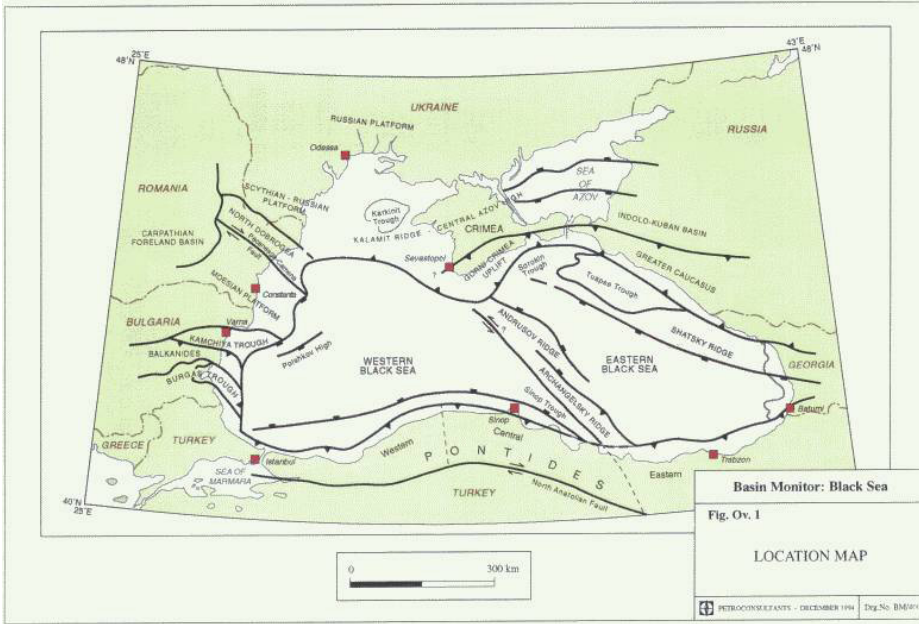
Sinop Yarımadasının depremselliğinin anlaşılması için bir bütün olarak Anadolu'nun oluşumuna bakılması gerekir. Anadolu ve çevresindeki komşu alanlarda Permien'den (280-230 my önce) günümüze kadarki levha tektoniği evriminin ana hatları izlenebilir. Bu evrim, Paleo-Tetis'in (Anadolu ve Akdeniz havzasını kaplayan eski okyanus) kapanışının ve daha sonra ortaya çıkan Neo-Tetis'in devreye girmesinin bir sonucudur.

Bütün bu dönemler esnasında birçok büyük okyanus, birbirini izleyen bir sıra içinde açılmış ve kapanmıştır. Özellikle öğretici olan husus şudur, her ne kadar ana hatları ile Tetis jeolojisi dünyadaki levha mozaığının evriminden ortaya çıkabilmekte ise de bu gelişmenin ayrıntısını dev boyutlu lavrasya ile Gondwana levhasının karşılıklı hareketlerinden çıkarmaya çalışmak hemen hemen olanaksızdır (Şengör ve Yılmaz, 1983).

Bununla birlikte Anadolu ve çevresinin depremselliği ve tektoniği birçok araştırmacı tarafından Afrika, Arabistan, Avrasya ve Anadolu levhalarının bağlı hareketleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölgedeki büyük depremlerin çoğunluğu ana levhaların sınırlarında oluşmakta olup, odak mekanizmaları levha hareketleri ile genellikle iyi uyum göstermektedir. Öte yandan iyi belirlenmiş levha sınırlarından uzakta oluşan depremlerin odak mekanizmalarının tektonik hareketlerle ilişkilerinin açıklanmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Doğu, Batı ve Orta Anadolu ile Türkiye'nin Karadeniz kıyı şeridinde bu tür depremler oluşmaktadır (Alptekin, Nabelek ve Toksöz; 1987: 90).

Gelgelelim Karadeniz'in Türkiye kıyı şeridinde sığ odaklı depremlerden oluşan ve diğer bölgelere kıyasla çok belirgin olmayan sismik faaliyet gözlenmektedir. Bu sismik faaliyetin Kuzey Anadolu Fay'ı ile ilişkisi şimdilik iyi anlaşılabilmiş değildir. Karadeniz'in Türkiye kıyı şeridinde orta

büyükölükte 8 tarihi deprem belirlenmiştir. 3 Eylül 1968 Bartın depremi bu kıyı şeridinde meydana gelen ve aletsel olarak kayıt edilen en büyük depremdir. Karadeniz'in jeolojik oluşumunun ve aktif tektoniğinin anlaşılabilmesi açısından önemlidir (Alptekin, Nabelek ve Toksöz; 1987: 91). Karadeniz muhtemelen eski bir ada yayının gerisinde gelişmiş olan küçük bir okyanus havzasıdır. Orta kısımlarda sismik aktivite bulunmayıp kenarlarda zaman zaman orta şiddette depremlerinde gözlemlendiği pek yoğun olmayan bir sismik faaliyet vardır (Şekil 2).

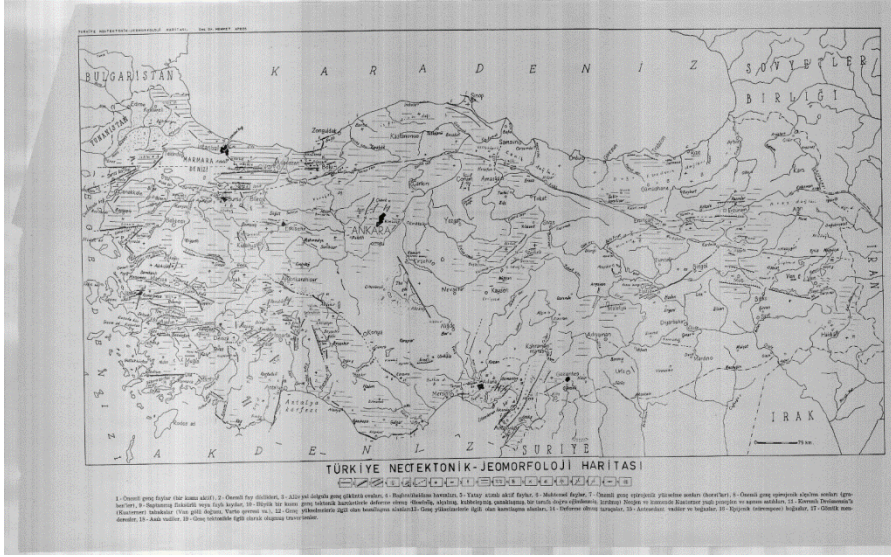


Şekil2:Karadeniz Çanağındaki Fayların Durumu (Kaynak:www.sinopbizim.org/kampanya/sinopvedeprem.html).

Karadeniz'in güney ve kuzeydoğu kenarında gözlenen orta büyüklükteki depremler ve bunların fay-düzlemi çözümleri bu kenarların tektonik bakımdan aktif olduklarını ve yaklaşık kuzey-güney doğrultulu sıkışmaların etkisiyle deformasyona uğradıklarını göstermektedir. Sismisite, fay-düzlemi çözümleri ve diğer jeofizik veriler Karadeniz'in bugün yaklaşık kuzey-güney doğrultusundaki bir sıkışmanın etkisiyle kapanmakta olduğunu düşündürmektedir. Karadeniz'in aktif tektoniğinin iyice anlaşılması için ayrıntılı sismolojik çalışmalara ihtiyaç vardır (Alptekin, Nabelek ve Toksöz; 1987:100).

Öte yandan Karadeniz sisteminin depremselliği ile ilgili bu genel bilgiler doğrultusunda Sinop Yarımadasının tarihsel depremselliğine baktığımız-

da Sinop şehrinin doğusunda yer alan NNE-SSW yönlü fay dikkat çekicidir (Şekil 3). Bu söz konusu fay halen aktiftir ve Sinop Yarımadası ve yakın çevresini etkilemektedir. Örneğin bu fay; 1942 yılında Gerze civarında şiddetli bir depreme yol açmıştır. Bu deprem neticesinde Gerze Sarımsak Çayı'nın hemen batısında bulunan falezler 1 km'ye yakın bir mesafe dâhilinde denize doğru kaymış ve bunların arkalarında kıyıya paralel geniş yarıklar teşekkül etmiştir (İnandık;1955:37). Sinop'un eski milletvekillerinden Özer Gürbüz söz konusu deprem tanığıdır ve bu deprem hakkında şunları söylemektedir: "deprem olduğunda ilkokulda dersteydik, hemen öğretmenimiz bizi bahçeye çıkardı. Aynı depremde üç katlı ve taş bina olan evimizin üçüncü katı da yıkıldı". Yakın zamanda ise aynı fay üzerinde 4 Nisan 2000'de ve 18 Ekim 2014'de sırasıyla 3.7 ve 3.9 büyüklüğünde depremler meydana gelmiştir¹ (Kaynak: <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/zeqdb/>).



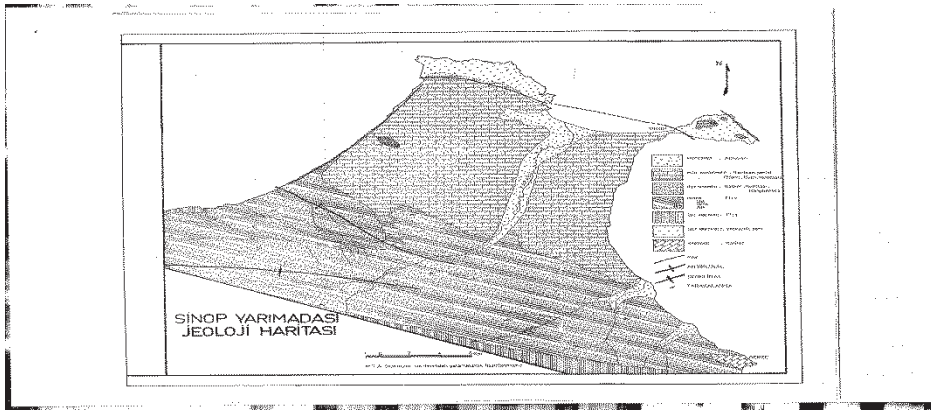
Şekil 3: Türkiye Neoteknik Jeomorfoloji Haritası (Kaynak: M. Ardos).

1 Gazeteci Şahin Alpay Prof. Dr. Celal Şengör'ün Sinop'un deprem durumu hakkında söylediklerini şöyle aktarıyor: "Sinopluları haklı olarak hayli kaygılandıran nükleer santral konusunda ne düşündüğünü yakın dostum Profesör Şengör'e sordum. Cevabı şu oldu: 'Sinop bir fay hattı üzerindedir ve günün birinde orada 5-6 Richter büyüklüğünde bir deprem olabilir.' Sanıyorum bu konudaki bilgilerini yakında kamuoyu ile paylaşacaktır. Onun için bana jeolojik terimlerle anlattıklarını buraya aktarmayacağım. Nükleer santral nerede yapılabilir ya da yapılamaz, üreteceği radyoaktif atıklar nerede depolanabilir ya da depolanamaz gibi soruları, hükümetin Celal Şengör ve meslektaşlarına sorduğunu umarım. Nükleer santral sahibi olmak zorundayız, başka türlü yaşayamayız zihniyetine karşı benim yapabileceğim tek şey, nükleer teknolojinin riskleri konusunda kamuoyunu uyarmaktan ibaret" (Şahin Alpay; Zaman Gazetesi, 22 Nisan 2006).

Bununla birlikte Sinop Yarımadasını ve yakın çevresini etkileyen önemli bir tarihsel deprem olan 1598 tarihli Amasya depreminin şiddeti 8, Tsunami yüksekliği 1m olarak tahmin edilmektedir. Tarihsel araştırmalar su baskınının kıydan 1 km'lik içeride bir alana kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bir diğeri ise 1939 Erzincan depremidir. Bu dönemde Fatsa, Ünye ve Giresun'da 20-100 metre seviyelerinde deniz çekilmeleri gözlemlenmiş, depremin tetiklemiş olduğu heyelan sonrasında oluşan Tsunami dalgaları Karadeniz'in kuzey kıyılarında Sovyetler Birliği'ne ait deniz seviyesi ölçüm cihazları tarafından kaydedilmiştir.

Yine Kandilli Rasathanesi verilerine göre 1968 Bartın depreminin yol açtığı Tsunami'nin 15 dakika arayla 100 metre ve 60 metrelik su baskınına neden olduğunu ve yerel Tsunami yüksekliğinin 3m olduğu şeklindedir. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE), ülkemizde ilk deniz seviyesi ölçümlerini yapmış olup günümüzde Harita Genel Komutanlığı (HGK) ile işbirliği yaparak halen HGK tarafından çalıştırılan mareograf istasyonlarının uluslararası Tsunami Gözlem ve Uyarı Merkezleri için geçerli standartlara uygun hale getirilmesine yönelik çalışmalar başlatmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak, ülke genelinde 3 istasyondan (Marmara Ereğlisi, Bodrum ve Sinop) eş zamanlı gelen deniz seviyesi verisi şuan IOC (Intergovernmental Oceanographic Commission) veri tabanına gönderilmekte ve diğer ülkelerle deniz seviyesi değişimi bilgisi paylaşılmaktadır (Kaynak: Kandilli Rasathanesi web sitesi).

Bütün bu verilerin ışığı altında Sinop Yarımadası ve yakın çevresinin şiddetli deprem ve Tsunami riski altında olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Buradan hareketle Sinop İnceburun'a kurulması düşünülen nükleer santralin yaratacağı riskler açık bir şekilde ortada durmaktadır (Şekil 4).



Şekil4: Sinop Yarımadası Jeoloji haritası (Kaynak: E. Akkan).

MEKÂNIN KULLANIMI

Sinop’a nükleer enerji santrali kurulmasının nedenlerini bir üretim biçimi olan kapitalizm mekânları nasıl kullanmaktadır ve nükleer enerji santral-lerine neden ihtiyaç duymaktadır? Sorusunun yanıtında aramak gerekir. Bu soruya verilecek kestirme yanıt kapitalizmin kendini yeniden üretir-ken mekânı da yeniden üretmek zorunda olmasıyla ilgili olmalıdır. Günü-müzde mekânların üretiminin arkasında asıl olarak kapitalist toplumsal üretim ilişkilerinin yeniden üretimi vardır. Kapitalist toplumsal üretim ilişkileri, hem üretimin toplumsal ilişkilerini (yaş, cinsiyet, aile gibi) hem de maddi üretim ilişkilerini (iş bölümü ve bu iş bölümünün hiyerarşik top-lumsal işlevler şeklinde örgütlenmesi gibi) içerir. Bu iki kümenin yeniden üretimi ise fabrika ya da iş yerlerinde değil; bir bütün olarak mekânda gerçekleşir.

Lefebvre’ye göre mekân, toplumsal üretim ilişkilerinin yeniden üretimi-nin yeridir. Bu sebeple kapitalizm kendisini yeniden üretirken, mekânı da bir bütün olarak yeniden üretmek zorundadır (Kaynar; 2015: 24).“Bir ürün olan mekân, etki ya da tepki yoluyla bizzat üretime müdahale eder. Üretken emeğin örgütlenmesi, ulaşım, hammadde ve enerji akışı, ürün paylaşım ağları... Kendince üretken ve üretici olan mekân, üretim ilişki-lerine ve üretici güçlere dâhildir. Mekân kavramı tek başına bırakılamaz ve statik kalamaz; diyalektiktir: Ürün-üretici olan mekân, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin dayanağıdır. Aynı zamanda, üretim aygıtının, genişle-tilmiş yeniden-üretimin, pratik anlamda ‘alanda’ gerçekleştirdiği ilişkile-rin yeniden üretimin içinde yer alır” (Lefebvre 2014: 24).

Sermaye, tarihsel süreç içerisinde hayatta kalma çabasıyla emeğin ücretli emek olarak satılmasının koşulları oluştuktan sonra ortaya çıkmıştır. Para, ancak emeği satın aldığı zaman sermaye olmuştur. Öte yandan serma-ye, yalnızca emeğin para karşılığında değişimi değildir. Sermaye, emeğin mülksüzlük koşullarını satın alma gücüne sahiptir. Bu yönüyle sermaye-nin kendisi üretici ve dönüştürücü bir güçtür; nüfuz ettiği tüm toplumsal üretim ilişkilerini kapitalist mülkiyet çerçevesinde yeniden düzenler. Ser-mayenin mekânı dönüştürme gücü sermayenin bu özelliğinin sonucudur.

Bu yolla kapitalizmde sermaye, toplum içerisinde gömülü olduğu yerden çıkmış ve topluma hükmetmeye başlamıştır. Bu durumda sermaye artık toplumsal mekân ve zamanda sınırlı bir bölgeyi ifade etmez; toplumsal mekânın bütünü sermayenin mekânı olmuştur. O halde denebilir ki kapi-talizm sermaye yoluyla mekânı piyasalaştırmak, yani piyasa haline getir-mek suretiyle dönüştürür. Kısaca sermaye mekânı piyasa olarak kurgular. Doğaya biçilen değer ya da ekolojik ekonomistlerin tercih ettiği kavramı

kullanırsak, doğanın sermayeye sunduğu hizmetlere taktir edilen parasal değer keyfidir. Zaman zaman mevcut kullanım değerlerinin ekolojik krizlere yol açacak ölçüde hiçbir ayırım gözetilmeden sömürülmesine yol açar. Sermaye çoğu kez doğanın bazı yerlerinde saklı kalmış kaynakları tüketir ve hatta tümüyle yok eder. Bu yıkım sermayenin coğrafi hareket kabiliyetine sahip olduğu durumlarda özellikle geçerlidir (Harvey; 2015: 261).

Günümüz dünyasında mekân ilk etapta malların aşırı tüketimine olan eğilim nedeniyle tehdit altındadır. Çevresel yıkımların temel nedeni biriktirme mantığıdır sermayenin temel açmazı olan rekabet dürtüsü benzersiz bir üretkenlik sistemini beraberinde getirmektedir. Bu durumun çevresel yıkıma yol açması kaçınılmazdır. Kuşkusuz yoksul topluluklar genellikle açlıktan kurtulmak için çevreye zarar verebiliyorlar, ama bu tavırlarını kendilerini üretimden dışlayan ve sorunlarını çözümsüz kılan küresel kapitalist ekonomik bağlamdan bağımsız olarak ele almak doğru olmaz (Tanuro; 2011: 55).

Hiç kuşkusuz kapitalist ekonomik bağlamın kendi karşıtlığını yaratması kaçınılmazdır. Bu diyalektik süreç küresel sermayeye karşı ekolojik mücadelelerin oluşmasına da yol açar. Ancak küresel sermayeye karşı ekolojik mücadeleler, gerek sınıf gerekse diğer verili mücadele kategorilerinin başka bir kolu gibi algılanması büyük bir yanılgıdır. Ekolojik mücadelenin bir anlamda nevi şahsına münhasır olduğu, kapitalist toplumsal ilişki rejimlerini aşan bir yapı sergilediğinde ısrar etmenin de, neoliberalizmle uyumlu bir toplumsal adalet ölçü standardının getirilmesiyle bağlantılı sınıfsal konumu ifade etmektedir. Böyle bir bakış, hem eşitsizliği şiddetlendiren güçleri anlayanın elverişli yollarını tıkayacak, hem de bu güçlerle mücadele etme yeteneğinin altını oyacaktır. Özetle “ekolojik mücadeleler sınıf mücadelesidir” (Mukul; 1014).Çünkü mekânların sermaye tarafından üretilmesi sınıf ilişkilerini de yeniden üretir. Bu nedenle mekân, emek ve sermaye sınıfları arasındaki bir ilişki olarak ele alınmalıdır.

Sermayenin doğa ile metabolik ilişkisini tasarlama ve bunu kendi ekosistemini kurarken kullanma tarzı ile sivil toplumda ve hatta devlet aygıtı dâhilinde farklı doğa kavramları ve doğa karşısında değişik tavırlar arasında sürekli çekişme yaşanmaktadır. Sermaye maalesef, doğayı meta formunda ve özel mülkiyet hakları şeklinde dilimlere ayırmaktan vazgeçemez. Buna meydan okumak bizatihi kapitalizmin ekonomik motorunun işleyişine meydan okumak ve sermayenin ekonomik mantığının sosyal hayata uygulanabilirliğini inkâr etmek olur. İşte bu nedenle çevreci hareket makyaj ya da düzeltme önlemlerinin ötesine geçtiğinde sermaye

karşıtı olmak zorundadır. Çeşitli çevreci felsefelerin temelindeki doğa kavramı sermayenin kendini yeniden üretmek için dayatmak zorunda olduğu doğa kavramıyla köklü uyuşmazlık içindedir (Harvey; 2015: 256).

Sermayenin mekânı piyasa olarak kurgulaması mekânın piyasalaştırması başka bir ifadeyle mekânı piyasa haline getirerek dönüştürmesi hiç kuşkusuz küresel ekonomik kapitalist bağlamda bağımsız düşünülemez. Bu itibarla bir mekân parçası olarak Sinop İnceburun'a nükleer enerji santralleri kurulma çalışmaları ile birlikte Sinop kenti toplumsal ilişkilerin yeniden üretildiği bir mekân parçası haline dönüştürülmüştür. Bu durumu gerek kentin mekânsal dokusunda gerekse sınıf ilişkilerindeki değişimlerde hatta nükleer karşıtı mücadelede gözlemlemek mümkündür.

NÜKLEER ENERJİ SANTRALLERİ GERÇEĞİ

Harvey'in deyimiyle çeşitli çevreci felsefelerin temelindeki doğa kavramı ile sermayenin kendini yeniden üretmek için dayatmak zorunda olduğu doğa kavramıyla uyuşmazlık söz konusu ise bu uyuşmazlıklar nükleer enerji santralleri üzerinden bir takım gerçeklere değinmek gerekir.

Bunlardan birincisi "pozitif bilime ait bu nesnel sürecin perde arkasında işleyen küresel sermayenin nükleer santraller konusundaki yerini görebilmek (ya da gösterebilmek) için nasıl bir enerji politikası gerekiyor sorusundan önce, nasıl bir toplumda yaşamak istiyoruz sorusunu sorup, gerektiği gibi tartışabilmek gerekir. Fikret Başkaya'nın sorduğu gibi: İçine sürüklendiğimiz anlamsız üretim/tüketim sarmalını sorun etmemek, hem de enerji sorununa çözüm arıyormuş gibi yapmak, sorunu yanlış zeminde ele almak, değilse savsaklamak değil midir?" (Mukul 2014).

İkincisi nükleer santraller sürekli enerji ürettikleri için, atıkları da sürekli artar. Bu nedenle santraller sürekli radyasyon üreten "birer radyasyon üretme tesisi" gibidirler. Bu atıkların uygun koşullarda saklanması büyük maliyetler gerektirir. Bu da kapitalizmin tahammül edemeyeceği şeydir. Çünkü kapitalizm, daha az maliyetle daha çok kar etme sistemi ve dürtüsü üzerine çalışır. Bu yüzden maliyet artışı kapitalizm için uzak durulması gereken bir şeydir. Bu nedenle ne yapar eder, bu radyoaktif atıklardan en az maliyetle kurtulmaya çalışır. Onun atıklardan kurtulmasıysa, insan canlı yaşamı, çevre ve topyekûn doğa için binlerce yıl sürecek bir felaket demektir.

Santrallerde birikmiş atıkların o ülke ekonomileri için büyük külfet halini almış, maliyetleri çok artmıştır. Özellikle atık sorununda santrallerin kendilerine çok pahalı gelmeye başlaması başta Japonya, Almanya, İtalya ve ABD gibi ülkelerin santrallerden vazgeçmesine yol açmıştır. Kimse kuşku

duymasın, insancılık giysisi giydirilmeye çalışılan bu ülkeler, koşullar biraz değiştiğinde, örneğin atık sorununa bir çözüm yolu bulup maliyetleri düşürdüklerinde veya fosil yakıtlar azalmaya başlayıp fiyatları arttığında hemen peş peşe yeni santraller açmaya başlayacaklardır (Ateş; 2015:73).

Üçüncüsü etrafımızda çok sayıda temiz ve tehlikesiz enerji kaynağı dururken, riski ne kadar düşük olursa olsun, potansiyel bir tehlike taşıdığı inkâr edilemeyen bu santrallere neden razı olunsun? O santrallerden tamamen kurtulma olanağı varken, her gün patlama korkusuyla neden yaşansın? Neden bombanın yanı başında ömür geçirilsin?

Dördüncüsü Uluslararası Nükleer Karşıtı Hekimler Birliği Başkanı Alman Doktor Angelika Claussen, 18 Nisan 2015’de İstanbul MMO’nda yaptığı açıklamada: Nükleer tesisler sadece ölçülebilecek bir zarar vermediğini bununla birlikte genelde çocukların lösemi ve kanser olmalarına sebep olduğunu söyledi. Bu konuda Almanya’da 20007 yılında 16 nükleer santral üzerinde bir çalışma yapıldığını ve bu çalışmada bir çocuk santrale ne kadar yakın oturursa kanser riskinin % 65-70 arttığını ve lösemi riskinin yine çocuklarda iki katına çıktığını söylemektedir.

Beşinci ve son olarak da Çernobil ve fukuşima nükleer felaketlerinde görüldüğü gibi sermaye-doğa ilişkilerinde nükleer enerji santrallerinin yarattığı ciddi sorunlar yanında dünyada kurulu dört yüzün üzerinde nükleer enerji santrallerinin çevrelerine verdiği olumsuz etkiler göz önünde bulundurulduğunda bu sorunlar sermayenin dışında değil içinde gelişen bir çelişkidir. Sermayenin kendini pisliklerden arındırabilecek ve en azından kendi iç çelişkilerini çözebilecek potansiyel karakterde bir gücü olduğunu kolayca inkâr ederken kendi ekosistemini yok etme gücüne sahip olduğunu iddia edemeyiz. Çünkü sermaye doğa ilişkisi sınıf mücadelelerinden bağımsız görülmemelidir.

SONUÇ

Sermayenin kendini, tabiatın tüm yönlerini elinden geldiğince özelleştirmekten, metalaştırmaktan, parasallaştırmaktan ve ticarileştirmekten alıkoymaz. Ancak bu yolla DNA’larımıza kadar tabiatın her unsurunu giderek artan oranda yutarak tabiatı her sermaye formu-bir birikim stratejisi- haline getirir. Bu metabolik ilişki sermayenin katmanlı büyümesi karşısında kaçınılmaz olarak genişler ve derinleşir. Giderek daha sorunla hale gelen platformlara yayılmaya zorlanır. Canlı türleri, genetik materyeller, biyolojik süreçler, doğaya ilişkin bilgi ve doğanın niteliklerini ve imkânlarını nasıl kullanacağımıza dair zekâ; bunların tümü ticarileşme mantığı kapsamına alınır. Hayatımızın sermaye tarafından sömürgeleştirilmesi ivme kazanır. Sınırsız ve giderek daha da çılgınlaşan katmanlı ser-

maye birikimi sürecine, sermayenin ekolojisinin hayatımıza giderek daha fazla, sınırsız ve çılgınca yayılması eşlik eder (Harvey; 2015; 266).

Öte yandan sermaye kesiminin de sermayenin ekolojisinin yarattığı yayılmaya itirazları da söz konusudur. Bu itirazlara nasıl yaklaşılmalı? Örneğin; dünyanın en zengin insanı Bill Gates kapitalizmden muzdarip olduğunu açıkladı ve tek kurtuluşun sosyalizm olduğunu söylüyor. Bununla birlikte geçtiğimiz günlerde Antalya’da toplanan G20 zirvesi kapsamındaki bir toplantıda benzer bir yorum Ali Koç’tan geldi: “Kapitalizmin ortadan kalkması gerek”. Gerçekten de bazı zenginler aykırılık olsun diye kapitalizmi yerden yere vurarak ruhlarını kurtarmaya çalışıyor gibi gözükebilir. Bu görüşleri dile getiren sözler bize pek inandırıcı gelmiyor. Harvey’in yukarıdaki paragrafta söylediği gibi “Sermayenin kendi eko sistemini yok edeceğini iddia edemeyiz. Bize göre doğru söz Rosa Luxemburg’un sözü olmalı; “Ya Sosyalizm Ya Barbarlık”².

Gerçekte bu, sermayenin kaçınılmaz olarak oluşturduğu ekosistem içinde varlığımızı sürdürmek için edinmek zorunda olduğumuz kimliğe kendi doğamızın isyanıdır. Bu isyan politik yelpazenin bütününde yükseliyor; taşralı muhafazakârlar doğanın tüm unsurlarının metalaştırılması, parasallaştırılması ve ticarileştirilmedi karşısında kentli liberaller ve anarşistler kadar çileden çıkmış durumda. Doğanın ve insanın salt meta formuna indirgenmesindeki insaniyetsizliğe karşı insancıl isyanın tohumları ekiliyor. Doğaya yabancılaşma bizim kendi türümüzün potansiyeline yabancılaşmak demektir. Bu olgu saygınlık, saygı, şefkat, merhamet ve sevgi gibi sözcüklerin devrimci sloganlar haline geldiği, dürüstlük ve güzellik değerlerinin soğuk toplumsal emek hesaplarının yerini alacağı bir isyan ruhunu açığa çıkarıyor (Harvey; 2015; 267).

David Harvey son kitabı için verdiği röportajında bir soruya verdiği yanıta şöyle diyor: “Farklı muhalefet türlerinin birleştirilmesi daima temel önemde olacak ve bunu İstanbul’da Gezi Parkı’nda veya Dünya Kupası sırasında Brezilya sokaklarında gördük. Aktivizm temel önemde ve yine burada da, sorunun solun hiçbir şeye nüfuz edememesinde olduğunu düşünüyorum. Bunun bir dizi sebebi var fakat en önemlisi, solun, gündelik

2 “Vahşi kapitalizm” açıklaması ile tartışma yaratan Koç Holding Yönetim kurulu Üyesi Ali Koç daha sonra yaptığı açıklamada “gelir eşitsizliği başta olmak üzere bu sorunları liderler ya da iş dünyası gönüllü olarak düzeltmezse birilerinin bunu zorla düzeltmeye çalışacağından emin olabiliriz. Benim dile getirdiğim sistem eleştirisinin temelinde, yüzyıllardır emek ve sermaye arasındaki dengede gidip gelen sarkacın bu kez fazlaca sermaye tarafına kaçmış olması yatıyor. Bugün geldiğimiz noktada iki sistem galip çıkmış: Kapitalizm ve liberal demokrasi eleştiri olduğunda da doğal olarak bu iki sisteme eleştiri oluyor. Benim açımdan konunun temeli, kapitalizmin ortadan kaldırılması değil, kapitalizmin daha sürdürülebilir, eşitlikçi ve adaletli bir sisteme dönüşmesi” (11 Ocak 2016 Birgün Gazetesi).

yaşamın politikası lehine, geleneksel olarak üretime odaklanmayı terk edememesi. Bana göre gündelik yaşamın politikası, devrimci enerjilerin birikeceği bir pota ve yabancılaşmamış bir yaşamın neye benzeyebileceğini tanımlayan faaliyetleri görebileceğimiz bir yer. Bu faaliyetler, çalıştığımız yerden ziyade yaşadığımız mekânların meselesi" (Harvey; 2015).

Bununla birlikte kapitalistlerin tüm iktidarı elinde tuttuğu, kar getirmeyenler için «masrafa» girilmediği bilinen toplumlarda ne yapılabilir? Yapılacak şeylerden biri (ki bence en iyi seçenek) şu hikâyede gizli. Hikâye şöyle: Budist keşiş, öğrencilerine bir soru soracağını, soruya, "evet" diye cevap verenleri de "hayır" diye cevap verenleri de sopayla döveceğini söylüyor. Soruyu sorduğu ilk öğrencisi "evet" diyerek sopayı yiyor. İkinci öğrenci "hayır" diyor ve yine sopayı yiyor. Diğer öğrencilerin sonu da farklı olmuyor. Ta ki son öğrenciye kadar... O zamana kadar olan bite-ni izleyen öğrenci geliyor, soruyu dinliyor ve... Sopayı kapıyor (Ollman; 2013).

Tıpkı Sinop Gerze Yaykıl Köylülerinin yörelerine termik santral kurmaya çalışan Anadolu Grubu'na karşı verdiği ve kazandığı mücadelede olduğu gibi ya da Gezi direnişçileri bütün ülkeye yayılan mücadelesi gibi sopayı kapmanın zamanıdır.

KAYNAKÇA

- A. Barka (1993). "Sinop Yarımadası Çevresindeki Geç Pleistosen Çökellerinin özellikleri ve Tektonik Yorumu" Türkiye Kuaterneri Workshop Bildiri Özetleri, İ.T.Ü.
- A. K. Kaynar (2015). *Sermayenin Coğrafyası*, Notabene Yayınları, Ankara.
- A.M. C. Şengör, Y. Yılmaz (1983) Türkiye'de Tetis'in Evrimi: Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım, Türkiye Jeoloji Kurumu, Yerbilimleri Özel Dizisi No:1.
- B. Ollman "Atları Hatırlayın Sopaları Hazırlayın", Redaksiyon Dergisi, Sayı: 10, Mayıs 2013.
- Birgün Gazetesi, "Eşitsizliği Düzeltmezsek Birileri Zorla Düzeltecek", 11 Ocak 2016.
- D. Tanuro (2011). *Yeşil Kapitalizm İmkânsızdır*, Habitus Yayıncılık, İstanbul.
- D. Harvey "Syriza ve Podemos üzerine", Mike Watson ile röportaj, <http://sendika8.org/2015/03/david-harveyle-roportaj-syriza-ve-podemos-uzerine-mike-watson-baslangicdergi-org/22> Mart 2015).
- D. Harvey (2015). *On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu*, Sel Yayınları, İs-

tanbul.

- E. Akkan (1975). *Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi*, A. Ü. DTCF Yayınları No: 261, Ankara.
- E. Tümertekin, N.Özgüç (2009). *Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân, Çantay Yayınları, İstanbul.*
- H. İnandık (1955-56). "Sinop-Terme Arasındaki Kıyıların Morfolojik Etütü", *Türk Coğrafya Kurumu Dergisi, Sayı 15-16, İstanbul.*
- H. Lefebvre (2014). *Mekânın Üretimi, Sel Yayınları, İstanbul.*
- H. Turoğlu (1999). "Sinop-Gerze Arası Sahil Kesiminin Uygulamalı Jeomorfolojisi", *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi Sayı 7, İstanbul.*
- İ. Mukul "Ekolojik Mücadeleler sınıf Mücadelesidir", *Birgün Gazetesi Pazar Eki, 04 Mayıs 2014.*
- İ. Mukul (2015). *Sinop Yarımadası Ekocoğrafyası, Ekoloji 2015 Sempozyumu, Sinop Üniversitesi.*
- K. Ateş "Nükleer Enerjiye Hayır Mı?" *Özgürlük Dünyası Dergisi, Sayı: 269, Ekim 2015.*
- M. Ardos (1979). *Türkiye Jeomorfolojisinde Neoteknik, İ.Ü. Yayın No: 2621, İstanbul.*
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü 1/100 000 ölçekli Sinop Paftaları.
- N. Tunçdilek (1984). "Ekoloji Karşısında Geoekoloji", *İ. Ü. Deniz Bilimleri Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul.*
- Ö. Alptekin, J., L. Nabelek ve M. N. Toksöz (1987). "3 Eylül 1968 Bartın Depreminin Kaynak Mekanizması ve Karadeniz'in Aktif Tektoniği Hakkındaki Düşünceler", (http://www.jeofizik.org.tr/resimler/ekler/e43bde9b497f736_ek.pdf?dergi=1).
- Petroconsultants (1994). *Basın Monitor, Black Sea Basın (Turkey, Bulgaria, Romania, Ukraine, Russia, Georgia).*
- S. Erinc (1984). *Ortam Ekolojisi ve Degradasyonel Ekosistem Degisiklikleri, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3213, İstanbul.*
- S. Erinc (1982). *Jeomorfoloji-1, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2931, İstanbul.*
- Ş. Alpay. "Sinop Deprem Bölgesi", *Zaman Gazetesi, 22 Nisan 2006.*
- <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/zeqdb/>.
- www.sinopbizim.org/kampanya/sinopvedeprem.html.

Erdal Apaçık (Başkan): Biz teşekkür ederiz. Birkaç soru alacağım.

Sorusu olan var mı? Buyurun.

Esen Fatma Kabadayı Whiting: Enerjinin hiçbir türüne karşı değilim kişisel olarak. Ama ülkede geldiğimiz noktada, nasıl ki her işte niyet önemlidir dedik, enerjinin her türüne karşıyız memlekette şu anda. Ben şahsen karşıyım. Mum ışığına dönmeye bile razıyım. Zaten bu süreçte modern çağın Donkişot'u olduk, yel değirmenlerine karşı çıkarken bulduk kendimizi. Biz bu mücadeleye Çeşme'de ilk başladığımızda hep şununla karşılaştık: "Nükleer mi olsun! Yenilenebilir enerji olsun, temiz enerji olsun." Ülkede temiz bir enerji yok. Önce bunu söylemek istiyorum ve bilimsel olarak tartışmamız gereken bir şeyler olduğunu düşünüyorum bu konuda, bu yüzden bir katkı sağlamak istedim.

Ben, mastır dönemimde disiplinler arası bir eğitim alırken, Türkiye'nin en iyi nükleer fizikçilerinden bir tanesinden ders alma şansına sahip oldum ve aslında temel fiziğin, nükleer radyoaktivitenin sadece bu enerji eldesinde değil, gündelik hayatımızın pek çok noktasında karşımıza çıktığını öğrendim. Bugün her birimiz doktora gittiğimizde, röntgen çekilirken ya da uçağa bindiğimizde... Ki hatta bunun da sınırlarını koydular, biliyorsunuz. Eğer bir insan 1 yıl içinde şu kadar sayıdan fazla uçarsa, çok ciddi radyasyona maruz kalır. Ki bunları biz günlük hayatta hiç dikkate almıyoruz. Ama nükleer enerjinin de aslında bu ülkenin tabii ki çok ihtiyacı olan, röntgende kullanılan iyotlar, bilimsel araştırmalarda gerekli radyoaktif elementler gibi birçok faydası var aslında ülkeye ve şu anda bunları ithal ederek ciddi sorun yaşıyoruz. Temel fizik şunu söylüyor: Diyor ki, nükleer santral patlasa bile, yani eğer siz bombalayarak bir milleti yok etmek istemiyorsanız ya da bir bölgeyi, 3 metrelik beton duvar ya da 3 milimetrelilik kurşun levha radyasyonu hapsedebilir ve benim hocam, ısrarla, nükleer atıklar konusunda, mesela nükleer santrallerin 1 senede 1 teneke atık ürettiği ve bunun da yine bu kurşun levhalar, koruma yöntemleriyle, eskiden kullanılmış, boşaltılmış maden odalarının içine sağlıklı ve kontrollü bir şekilde gömülebileceğini iddia ediyordu. Kaldı ki, küçük Fransa'da 35 tane nükleer santral yıllarca sağlıklı bir şekilde işletilmiş ve kapatılmıştır. Bir kere, fizibilite olarak baktığımızda, maliyetten değil, enerji açığını düşürdüklerinden kapattılar. 20: 30 yıl ömürleri var; kontrollü bir şekilde kapattıklarını düşünüyorum. Ama bunları konuşmamız gerekiyor. Nükleere karşı değilim, ama bu ülkede karşıyım. Hele bu ülkede yol yapan, TOKİ yapan müteahhitlerin 3 milimetrelilik şeyleriyle bunu patlatmak için yaptıklarını bile düşünüyorum.

Dolayısıyla, bence bu bilimsel taraflarını birazcık onları da gündeme ge-

tirerek tartışmak gerekir. Mesela, belki burada fizikçi olsaydı da, onunla biraz kavga etseydik diye düşünüyorum.

Bilmem yanılıyor muyum?

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkür ederim.

Bizim bu oturumun hemen ardından bir panel olacak. Panelde izleyiciler çok daha rahat katılım sağlayabilir. Bu oturumumuz tebliğler ve tebliğler üzerine yapılan tartışmalardan, soru: cevaplardan ibaret.

Başka sorusu olan var mı? Buyurun Hüseyin Bey.

Hüseyin Yeşil: Ben soru sormayacağım, sadece hocamın sunumunda bir isim geçti, o konuda bir şey söylemek için söz aldım. Bilimsel olarak Celal Şengör'e atıfta bulunuldu. Ben, Celal Şengör'ün artık o şekilde anılmasını istemiyorum, son açıklamalarından dolayı da onu hayırla anmıyorum. Onu söylemek istedim.

Teşekkür ederim.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler. Başka soru var mı?

Buyurun.

Dilek Aklıman: Sayın Başkan, nükleer santralin halkın oyuna sunulması gerektiğini söylediniz.

Erdal Apaçık (Başkan): Öyle bir şey söylemedim.

Dilek Aklıman: Yanlış anlamışım o zaman.

Erdal Apaçık (Başkan): Demokratik olmadığını, dünyanın hiçbir yerinde halkların onayına sunulmadığını, sunulması gerektiğini söyledim.

Dilek Aklıman: Yani bir anlamda sunulması gerektiğini söylemiş olduğunuzu kabul ettim.

Erdal Apaçık (Başkan): Peki. Buyurun, sorunuzu sorun o zaman.

Dilek Aklıman: Soru sormayacağım.

Bu, bir anlamda referandum demektir. Böyle yaşamsal önemi olan bir konunun halkların oylamasına sunulmasına karşıyım. Kaldı ki, ülkede referandum sonuçları ortada yani.

Erdal Apaçık (Başkan): Katılıyorum. Ben bu konuda yazılı olarak da görüşlerimi söyledim. Nükleer santral konusunun referandum konusu

edilemeyeceğini; çünkü yaşam hakkı içeren hiçbir konunun referandum konusu edilemeyeceğini daha önce söyledim. Ben bunun demokratik olmadığını söylerken, katılım mekanizmaları hiçbir yerde işletilmiyor anlamında söyledim. Bu katılım mekanizmaları sadece halkın oyu demek değil; karar alma, uygulama, tüm aşamalarında halk sürece katılmıyor dedim. Yani o konuda benzer düşünüyoruz, ben de aynı şekilde düşünüyorum.

Dilek Akliman: Yani bir yararı bile olsa, kesinlikle halk oylamasına sunulmasına karşıyım. Şu an aramızda dinleyici olarak gelenlerin bile, benim tanıdığım birkaç kişi, şiddetle bunu savunur durumda. İnsanları bilinçlendirmekte biraz geciktik gibi geliyor bana.

Erdal Apaçık (Başkan): Evet, tartışmak lazım. Zaten tartışıyoruz da bunu. Başka soru var mı? Yok galiba. Ben hocama vereyim mikrofonu.

Buyurun.

Yrd. Doç. Dr. İrfan Mukul: İlk soru soran ya da açıklamada bulunan arkadaşta bir önerim var. Elektrik Mühendisleri Odasının faaliyetlerini izliyoruz. Bence, Elektrik Mühendisleri Odasının yaptığı en iyi çalışmalardan bir tanesi, "Yeşil Kapitalizm İmkânsızdır" diye bir kitap var, onun çevirisine katkı vermişler, destek olmuşlar. Müthiş bir kitap. Bunu okumanızı salık veriyoruz. Zaten sorunuzun yanıtlarını burada bulacaksınız. Bu sisteme, bu üretim biçimine, yani sermayeye, kapitalizme, mekânı nasıl kullanıyor, buna baktığımız zaman, nükleer santral kurulması geçeği üzerinden bir söylemle hareket etmek bilim dışı. Kesinlikle bunu söyleyebilirim.

Celal Şengör konusuna gelince. Aynen, ben de katılıyorum. Ama bunları söylemiş olması, dünyanın en önemli yerbilimcisi olması gerçeğini de gizlemiyor. Dolayısıyla da... Benim hep şöyle bir değerlendirmem var Celal hoca konusunda: Celal Şengör hocanın yazdıklarına, Cumhuriyet Bilim ve Teknolojide köşesi vardı, orada yazıyordu, o dergiye bile üç: dört tane eleştiri yazdım, yayınlandı ve şu sonuca vardım: Hoca; sen jeolojide kal yahu.

Teşekkür ederim.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkür ediyorum.

Depremsellik konusu sadece Sinop'un konusu değil. Biliyorsunuz, Mersin'de de Ecemiş fay hattı şu anda Akkuyu'nun oldukça yakınından geçen bir fay hattı. Nükleer Karşıtı Platform olarak, orada da defalarca bu işin tehlikelerine dikkat çektik. Hiç unutmuyorum, 2007 yılında Mersin'de ya-

pılan bir sempozyumda, nükleer sever bir akademisyen gelmişti; “Bu depremsellik konusunu çok abartıyorsunuz. Bakınız, Japonya deprem bölgesi, bir şey oldu mu!” dedi. Fukuşima’yı gördükten sonra da onu görmedim bir daha.

Değerli arkadaşlar; ben, nükleer enerjinin demokratik olmadığını söylerken, bir şey daha eklemek istiyorum: Nükleer sektör, yalanın ve gizliliğin olduğu bir sektördür. Hiçbir zaman halka gerçekler söylenmez. Kazalar gizlenir, gizlenmeye çalışılır, radyoaktif etkiler saklanmaya çalışılır. Bu atık sorunu, belalarıdır, çözemezler, bunu da gizlemeye çalışırlar. ABD, Yucca Dağı’nda nükleer atıkları “kaybedebilmek” için milyarlarca dolar harcadı, henüz altından çıkabilmiş değil. Almanya da eski kömür depolarında varillere koyup atıkları bertaraf etmeye çalışıyor; çok ciddi çevre sorunları, yüzyıllarca sürececek çevre sorunları da devam ediyor. Yalan ve gizlilik, bu sektörün temel özelliğidir, bu açıdan da demokratik değildir. Bunu hatırlatmak istiyorum.

Şimdiki sunumu yapacak arkadaşımız, ben özgeçmişini okuduktan sonra dedim ki, tam nükleerin bütün alanlarına bulaşmış. Mühendislik eğitime başlamış, hukuk okumuş, daha sonra akademik hayatına dönmüş, birçok kuruluştaki da değişik altyapı projelerinde danışman olarak, uzman olarak çalışmış.

Sunumunu yapmak üzere, Sayın Doç. Dr. Sedat Çal’ı kürsüye davet ediyorum. Kendi ayrıntılı özgeçmişini de büyük olasılıkla size aktarır.

Buyurun Sedat Bey.

Ülkemizde Nükleer Santrallerin Gerçekleştirilme Sürecinin Hukuksal Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Sedat Çal



Özgeçmiş: Doç. Dr. Sedat Çal, ODTÜ Elektrik Mühendisliği Fakültesi'nde başladığı eğitimini (Yabancı Diller Yüksek Okulu'nu bitirdikten sonra), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne geçerek sürdürmüş ve buradan mezuniyetini müteakip, Hazine Müsteşarlığı'nda Uzman Yardımcısı olarak mesleki kariyerine başlamıştır. Buradaki görevi sırasında altyapı hizmetlerine yönelik dış finansman sağlanması yönünde çalışmalarda yer alan Dr. Çal, *"Uluslararası Kredi Anlaşmalarının Hukuki Boyutu"* adlı tez çalışmasıyla Hazine Umanı unvanını almış ve bilahare 1997 yılında *The American University Washington College of Law*'da Uluslararası Ekonomi ve Ticaret Hukuku alanında Yüksel Lisans eğitimini tamamladıktan sonra Hazine Müsteşarlığı'ndaki mesleki kariyerine devam etmiştir. Şube Müdürlüğü ve Daire Başkanlığı görevlerinde bulunan Dr. Çal, bu görevleri sırasında hemen hemen tüm altyapı sektörlerine ilişkin kamu dış finansmanıyla ilgili çalışmalara devam etmiş ve özellikle enerji sektöründeki yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri gibi özel sektörün altyapıya katılımına dair proje çalışmaları ile Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi'ne yönelik müzakerelerde etkin rol almıştır.

2003-2004 yılları arasında yaklaşık bir yıl süreyle Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Uzmanlığı ile Cumhurbaşkanlığı Enerji Danışmanlığı

ğı bünyesinde görev alan Dr. Çal, 2006-2012 yıllarında ülkemizin de üyesi bulunduğu Enerji Şartı Sözleşmesi kapsamında Brüksel’de kurulu Enerji Şartı Sekreteriyasında Enerji Yatırımları Kıdemli Uzmanı sıfatıyla görev yapmıştır. Dr. Çal, 2012 Ekim ayı itibarıyla Yrd. Doç. Dr. kadrosunu alarak Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalı’nda etkinlik göstermek üzere akademi dünyasına katılmıştır. Nisan 2013 itibarıyla Doçent unvanını almış olarak hâlihazırda anılan Üniversite bünyesinde akademik yaşamını sürdürmektedir.

Enerji sektöründeki proje uygulamaları bağlamında gündeme gelen uluslararası tahkim ve sektörün yeniden yapılandırılması çalışmalarına aktif katılım sağlayan Dr. Çal, bu bağlamdaki faaliyetlerini AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ana bilim dalındaki doktora çalışmasıyla akademik olarak da devam ettirmiş ve kamu hizmeti, imtiyaz ve uluslararası tahkime yönelik doktora tezini 2007 yılında tamamlayarak hukuk doktoru unvanını almıştır.

Dr. Çal, aynı zamanda, 2003-2006 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü ile ODTÜ İnşaat Fakültesi’nde altyapı finansmanı ve özelleştirme konularında İngilizce olarak yüksek lisans dersleri vermiştir. Ankara Üniversitesi Bankacılık ve Ticaret Enstitüsü’ndeki Enerji Hukuku Sertifika Programı’nda “Enerji Hukuku Uygulamaları ve Uluslararası Enerji Yatırımları” adlı dersi ise 2004 yılından bu yana vermeye devam etmektedir. Kasım 2013’ten bu yana Hacettepe Üniversitesi’nde idare hukuku alanıyla ilgili kimi dersleri vermektedir.

Dr. Çal bağımsız idari kurumlar, uluslararası tahkim, uluslararası finansman, imtiyaz, kamu hizmeti ve idare-anayasa hukuku, uluslararası antlaşmalar ve Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi ile yabancı sermaye ve enerji konuları da dâhil olmak üzere, Cumhuriyet ve Dünya gazeteleri ile Finans Dünyası, Sosyoekonomi, İnşaat İşverenleri, Hazine, Ankara Barosu, Türkiye Barolar Birliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Ankara Hukuk Fakültesi dergilerinde ve kimileri kitap bölümü olarak –çoğunlukla hakem incelemesinden geçerek- yayımlanmış toplam 30’u aşkın akademik yayın sahibidir (bkz. <http://www.idare.gen.tr/cal-yayinlar.htm>). Ayrıca, doktora tezinden kitaplaştırılan “Türkiye’de Kamu Hizmeti ve İmtiyazın Dönüşüm Öyküsü”, “Uluslararası Yatırım Tahkimi ve Kamu Hukuku İlişkisi” ile “Türk İdare Hukukunda Ruhsat” başlıklarını taşıyan üç kitabı yayımlanmıştır.

Dr. Çal, İngilizce bilmektedir.

Ülkemizde Nükleer Santrallerin Gerçekleştirilme Sürecinin Hukuksal Değerlendirilmesi

Beklentiye çok yükselttik; korkarım, karşılamak güç olacak. Benimle ilgili olarak yapılan takdim konuşmasında yer verilen özgeçmişin hikâyesi şu: Amerika'ya yüksek lisansa gönderdikleri zaman, "Bir özgeçmiş hazırlayacaksın" dediler. Amerikan kültüründe, hani benim beş tane parmağım var deyip onu da bir marifetmiş gibi yazmak gerekiyor, sizden konuyu köpürtmeniz, abartmanız isteniyor, doğmuş olmanız dahi neredeyse bir başarı olarak metne dâhil ediliyor. Her şeyi doldurunca böyle, görüntü aslında haksız rekabet içeren bir abartılı sunuma, kişinin kendisini reklamına dönüştürüyor korkarım. Sonraki zamanlarda bir dergi benden özgeçmişimi istemişti, aciliyetten dolayı veya belki de tembellik nedeniyle, hazırda bir köşede duran bu özgeçmişini onlara göndermek durumunda kaldım, ondan sonra bir tür kötü yola düştük, madem yayıldı, bundan sonra da öyle gitsin diye... Yani korkarım, biraz reklam kokan hareketler var içinde.

Bu arada, dinleyicilerden birinin önceki konuşmacıdan sonra yönelttiği soru/yorumda dikkatimi çekti; bir fizikçi istiyordu sayın dinleyici, nükleer enerji konusuna dair teknik sunum yapmak üzere; maalesef kalmadı, hukukçu verelim size bir tane, korkarım benle yetinmek durumunda kalıyor olacaksınız efendim.

Ben bu toprakların çocuğuyum. Özgeçmişimde o değini yok haliyle. Bu toprakların çocuğuyum deyince, bu derelerin, dağların vesaire diyeceğim. Siz de diyeceksiniz ki, "Herkes bir yerin çocuğu. Sen buraların çocuğusun da, biz nerenin çocuğuyuz!" Hani Ecevit'in bir sözü vardı, "Ben halk çocuğuyum" diye, bunu duyan Demirel demiş ki, "Ecevit halk çocuğu da, biz ne çocuğuyuz!"

O espriyle devam edeyim. Biraz da salonu uyandıralım diye. Bir saat boyunca koltuklarınızda sabit kalmak kolay değil, haliyle.

Bizde birazcık kültür sorunu var. Kültür sorunu derken; hem hukuk kültürü sorunu, hem de kültürün hukuksal boyutu ya da toplumsal boyutu bağlamında. Çünkü o kültür aynı zamanda bu hukuku da üretiyor. İşte, norm üretme, kural koyma, kanun koyma meselesinin düştüğü acizlik ortada. Torba kanunlarla, içine, ne olduğunu bilmediğiniz türlü türlü, dereden tepeden her şeye dair her konuda hükümlerin sokuşturulduğu bir bohça... Hanımlar bozulmasın, hanım çantalarının esprisini ben hiç anlayamamışımdır, içinden bir sürü şey çıkar, o kadar nesne arasından istenilen şey hemen nasıl da bulunur falan. Bu da onun gibi. Bir torba yasa çıkıyor, içinde ne var, kurcalayıp kurcalayıp ancak bulabiliyorsunuz,

kısacası torbada ne olduğunu bilemiyorsunuz, belki “her şey var, derde devadan gayri”. Bazen bir şey buluyorsunuz torbada ve korkuyorsunuz “acaba turpun asıl büyüğü heybede mi” diye. Bizde hukuk üretme kültürü de çok gelişmiş bir kültür değil maalesef. Onun altında, sorumluluk kültürü de pek gelişmemiş durumda, eh, az gelişmiş –yahut nazik deyişle “gelişmekte olan” bir ülkenin kurumları da bu kadar oluyor haliyle. Dinleyicilerimizden soru yönelten bir Hanımefendi dedi ki, “Ben yurtdışında olsam nükleer santrale karşı çıkmam, ama memleket müsait değil, deyiş yerindeyse ‘durumumuz müsait değil’. Bizim kültürel durumumuz biraz buna elvermiyor. Tüp gaz kaçağını çakmakla kontrol eden diye espri de yapılır ya hani, o hesap. Yahut, hani siyasal reisimiz demişti vaktiyle, “Ha tüp gaz patlamış, ha nükleer, ikisinde de risk var, ne fark eder?” Bir muhalefet partimizin sayın başkanınca geçtiğimiz aylarda Çinlileri protesto amacıyla hareket ederken Çinli yerine Koreliyi hesaba çeken partililerini bir tür savunurken ortaya konulan deyişi de hatırlarsınız; “O da çekik, bu da çekik; ne fark eder efendim?”. Kültür böyle bir düzeyde olunca, sorun da doğuyor. Çünkü bizde yol kenarlarında, hani “tabancamın sapını gülle donatacağım” diyen Karadeniz türküsünün sözleri gibi, yol kenarındaki tabelalara kurşun sıkarak yavuklusunun adını mermiyle yazan cengâverlerimiz var. Yılmaz Özdil yazıyor ikide bir köşesinde; İzmir’deki Amerikan Üssü’nde, soğuk savaş dönemindeki anti-balistik nükleer başlıklı füzelere bizimkiler tutup tüfekte nişan alıyorlar. Tabii, Amerikan kültüründe böyle bir şey pek rastlanılan bir durum değil. Sonra füzeler için bunlar minare falan demişler de yerel halka, öyle bir kılıf dikerek kurtarmışlar vaziyeti, bir tür “balistiği diken, kılıfını hazırlar” vaziyeti.

Dolayısıyla, kültür böyle olunca sorun da beraberinde doğuyor. Biliyorsunuz, “kazalar işin fitratında var” diye söylendi son yıllarımızın engin bakışlı siyaset reisi tarafından, maden facialarıyla ilgili olarak. Ben onunla alakalı, yabancı seyyahların Osmanlı dönemine ilişkin anılarını vesaire okumuştum; kültürümüzde tüm haşmetiyle devam ediyor bu anlayış: “Kaderde var.” Kaderde varsa, nükleer de kaderimizde varsa, çekeriz. Neticede, “Nükleerde bu fitrat neyler?” dersiniz; ‘Mevla’m neylerse güzel eyler’ diyerek geçip gidiyor oluruz herhalde. Sorun biraz da buradan kaynaklanıyor. Özetle, bu bağlamda Hanımefendinin söylemine katılıyorum.

Yine o kültür, biraz sonra hukuksal boyutuna değinirken ayrıca vurgulayacağım, yurtdışındaki birtakım ülkelerle işbirliği içerisinde yapılıyor olmasının boyutu, herhalde biraz da ona dayandırılıyor; “Biz yapmayalım bunu, yapan arkadaşlar gelip kendileri işletsinler. Birini Rus işletsin, ötekini Japon işletsin, dolayısıyla ve haliyle, ortada sorun da kalmasın, sıfırlayalım sorunları” gibi bir yaklaşımla hareket ederek, ‘uluslararası antlaşma kur-

gusu' üzerinden nükleer santral işleri götürülüyor ya da götürülmeye çalışılıyor.

Oradaki başlıca sorun şu: Bizim bir işletme kültürümüz var mı, takım halinde bir iş yapma, becerme, başarıyla kotarma potansiyelimiz var mı?

Tarihçi Bernard Lewis'i okuyanlarınız veya en azından adını yeterince duyanlarınız mutlaka vardır, onun bir ifadesi; diyor ki, "Ortadoğu coğrafyasında takım sporları yapabilen tek ülke Türkiye'dir, diğerlerinde bunu göremezsiniz." Boks vardır, güreş vardır; ama sözgelimi basketbol, futbol takımları bir başarı gösteremezler. Çünkü toplu şekilde hareket etme kültürü yoktur, bireysel takılma kültürü egemendir. Lewis ülkemizde takım sporları örneğinden hareketle bizdeki birlikte iş yapma becerisinin varlığına değiniyor gerçi, ama sanırım bu durum ancak diğer Ortadoğu ülkeleriyle kıyaslanınca görece olarak bir anlam taşıyabiliyor. Yoksa, takım sporlarında gelişmiş ülkelere karşı durumumuz pek de parlak değil haliyle. Böyle bir 'birlikte iş yapma kültürü' bizde de pek yok. Öyle olmayınca, nükleer santrali bırakın başkasının işletmesini, sizin onun çevresini güvenlik içinde koruyabilecek ortamınız veya kültürünüz ne ölçüde vardır, bu ciddi bir soru işareti. Ya Osman amcam burada nükleer yakıt taşıyan trenin önüne yatarsa? Biliyorsunuz, Fransa'daki tren nükleer atıkları bertaraf etmek üzere taşırken kuzeye doğru, eski maden yataklarına doğru, Almanya'dan geçer ve orada nükleer karşıtı görüş sahipleri, protestocu kişiler gruplar bu trenlerin önüne yatar vesaire. Biliyorsunuz bizde de siyasal jargon o konuda yerleşti, "Gerekirse önüne yatarım" yollu bir söylemle. Bizde nükleerin bu taşınması vesaire ne kadar güvenceli şekilde gerçekleşecektir, o da işin bir diğer boyutu, kültürel altyapı yetersizliği itibarıyla.

Sonuç olarak burada altını çizmek istediğim husus şudur, nükleer konusu ciddi bir iştir, korkarım ve maalesef bizde –sanırım Sakallı Celal'e atfedilen bir deyiş vardır, der ki "Mutlakıyet, Meşrutıyet, Cumhuriyet. hepsini denedik, artık biraz da Ciddiyet'i denesek?"-, işte buradan mülhem belirtmek istiyorum ki ciddiyetin pek de geçer akçe olmadığı bir sosyo-kültürel ortamda nükleer santraller çok ama çok ciddi bir endişenin kapısını aralıyor, endişe etmemiz için yeterli nedenimiz haliyle vardır bu konuda. Bu hususta son bir değini için yine tarihçi Lewis'e döneceğim: Bernard Lewis birkaç on yıl önce bir tarih araştırması yapmak için Afganistan'a gitmek üzere uçaktadır, Afgan dağlarının üzerine geldiklerinde yanında oturan bir Afgan yolcu gururla aşağıdaki engin dağları gösterir ve der ki "İşte, biz de Asya'nın İsviçre'siyiz neticede." Lewis şöyle anlatıyor olanları: "Bu kadarı da benim için artık fazlaydı; yan koltuktaki kişiye döndüm ve kolumdaki saati göstererek, biraz kaba da olsa şöyle dedim: "Size an-

cak bunu yapabildiğiniz zaman inanırım.”” Şimdi size bir başka anekdot daha aktaracağım, konuyla ilgili: Sinoplu bir hemşerimizle karşılaştım iki yıl önce, yeni kurulan bir muhterem üniversitemizde fizik doçenti imiş, kendi alanındaki bir teknikle ilgili buluşunun patentini almak üzere Ankara’ya gelmiş. Neticede konu, nereden döndü dolaştı anımsamıyorum, ama şu sözleri ben duydum, Atilla İlhan’ın Cinayet Saati adlı şiirindeki söylemle “kulaklarım duydu, vapur kuduz gibi böğürdü”, şahitlerim de vardı yanımızda ve ben bunun bir rüya olmasını çok ama çok istedim: “İstanbul Boğazı’nı Türkler açtı.” Ben şaşkınlıkla ‘Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u aldığı anda açık mıydı İstanbul Boğazı, yoksa fetihten sonra mı açtık?’ diye sorup, akabinde bir rahat nefes alıp kendime gelmek ihtiyacıyla kısa bir dolaşmaya çıktım. Yarım saat bir türlü kendime gelemedim. Döndüğümde, dostlarım, yokluğum süresinde fizik doçentimizin internete girip İstanbul Boğazı’nı Türklerin hangi tarihte açtığını kesin tarih olarak belirtebilmek için aramaya taramaya giriştiğini aktardılar bana, hafif kısık ve ziyadesiyle mahcup bir sesle. Bir ülkede bir fizik doçentinin ‘durumunun vaziyeti’ buysa, nükleer enerji santrallerini sağ selamet kurup tam bir güvenlik içinde işletecek bir ortamın varlığını nasıl oluşturabileceğimiz hususu, doğal olarak derin kuşkuları davet edecektir. Temeldeki sorumuzun bu olduğunu sanıyorum, samimiyetle böyle düşünüyorum.

Nükleer santrali biz niçin yapıyoruz? Bir de ona ilişkin bir-iki söz söyleyeyim, böyle devam edeyim sunumuma.

Amacımız dışa bağımlılığı azaltmak, ki biraz önce konuşmacılar da buna değindi, dışarıya bağımlılığı azaltmaksa, nükleer yakıt açısından dışa bağımlılığımız devam ediyor olacaktır. Eğer amacımız dış ticaret açığını kapatmaksa, ki bu çok söylenen bir şey; ama değerli hocam, Sinoplu hemşerimiz değerli Aziz Konukman hocamız buradayken, ekonomi konusunda sözler etmek benim haddimi epeyce aşar. Sadece, naçizane, saçmalama hürriyetimi kullanarak değineyim isterim: Dış ticaret açığıyla alakalı nükleer enerji yahut genel olarak enerji dış alımı bağlamında söz etmek ve eleştirilere bağlı kılmak, başka deyişle ‘dış ticaret açığımızın sorumlusu enerji sektöründeki dış alımlarımızdır’ diyerek enerji ithalatına yönelik faturamızı hedef göstermek pek anlamlı değil kanısındayım. “Efendim, enerji ithalatımız azalacak.” Eee, dış ticaret açığımızın bu yolla azalacağı belli mi? Dış ticaretimizin ne kadarı lüks telefonlara gidiyor ya da Iphone’lara gidiyor? Binlerce cep telefonu dış alımını yasaklayacak mısınız, türlü diğer lüks ithalatı kesecek misiniz? Yani, küresel serbest ticaret güzelleme modeli içinde mutlu mesut gidiyorken, gümrük birliği vesaire içinde devam ediyorken, bunları ne derece kesebileceksiniz de, nükleere gerekçe bulmaya hevesleniyorsunuz dış açık üzerinden gerekçelerle? Bu

da bir başka soru işareti. Kaldı ki, diğer yandan, nükleer enerjinin bize eskalasyon (yıllık enflasyon tutarınca artırım) öncesi maliyetinin 13-15 Amerikan cent/doları civarında kurgulanmış olması, enerji maliyetini düşürmek bağlamında da bir mantığın ortaya konulmadığını gösteriyor. O zaman, şunu mu diyeceğiz? “Elektrik ihtiyacımız çok fazla. Bir yakıt çeşitlenmesi de olabilir, ama bu olmasa dahi, elektrik üretim miktarını çoğaltmak istiyoruz.” Yabancı sermaye konusunda benim bir muzip deyişim yahut benzetmem var, Mevlana’nın “Gel, ne olursan ol yine gel!” deyişinden ilham aldığım; böylesi bir Neo-Mevlanacı yaklaşımla, “nükleer de olsun gel, mutlaka gel, hele öyle bir vakitte gel ki vazgeçmek mümkün olmasın” mı diyoruz? Gerekçesi ne? Onun altını biraz kalınca çizmek lazım, benim gibi görelî cahiller için en azından.

Bizdeki nükleer enerjiye geçiş konusu epey konuşuldu, edildi... Gayet hoş. En başta, biliyorsunuz, bu ikili ülkeler arasındaki uluslararası antlaşmalar yapılmadan önce, bu santraller devlet eliyle, devlet tarafından, klasik finansman ihalesi yöntemi kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmeye çalışıldı. Klasik finansman ihalesi nedir? Devlet der ki, “Kaç paraya yapıyorsun kardeşim? Gel, ihaleye çıktım. 10 milyar dolar, 20 milyar dolar? Eyvallah, şartlarımız da şunlar!” Bir şartname hazırladılar, daha 1990’lı yılların ANAP hükümetleri dönemlerinde. Sonra ihaleye çıkılmaktan vazgeçildi ve hatta dönemin ANAP’lı Başbakanının –sanıyorum kendisinin Başbakanlık dönemi sona erdikten sonra- yaptığı bir açıklama vardı: “Biz bunlara söz verdik, nükleer santrali ihale yoluyla yapmaya yeltendik, ve sonra vazgeçtik; ama, bu şirketler bizim ihaleye çıkacağımızı duyurmamızdan ötürü heveslendiler, aşka geldiler, türlü hazırlıklar yaptılar, lakin yarı yolda kalakaldılar. Dolayısıyla, bu şirketlerin her birine 25 milyon dolar hazırlık masrafı ödememiz gerekir.” Bu, bir gazetede yer alan açıklamasıydı. Muhterem eski siyasetçimiz tarafından yapılması önerilen bu ödemeler haliyle ciddiye alınmadı ve gerçekleşmedi. Evlilik vaadiyle yola çıkıp vazgeçerseniz, hukukumuzda vazgeçilen adaya kimi tazminatların ödenmesi söz konusu edilebiliyor haliyle, ama bu tür ihalelerden vazgeçildiği için devletçe tazminat ödenmesi rastlanılan bir husus değil, o nedenle ben bu açıklamayı okuduğumda epeyce şaşkına dönmüştüm doğrusu.

Yine, bu kez yakın geçmişteki bir siyasal iktidar döneminde, yani son 10 yıl içerisinde, tekrar klasik finansman yoluyla, “devlet ihaleye çıkarak bir özel şirkete nükleer santral yapım işini versin, yaptırsın, yapan şirket anahtar teslimi işi bitirip devlete teslim etsin, santrali devlet işletsin” mantığıyla yapım işini ihaleyle vermek gündeme getirildi. Uyarılar da yapıldı; “şartlar çok iyi belirlenmeli; nükleer atıklar nasıl bertaraf edilecek,

nükleer atıkların icabına bakılması masrafları proje maliyetine dâhil mi, değil mi”, vesaire vesaire. Bu süreç de başarıyla sonuçlandırılmadı. Ve dediler ki, “işte bakın, biz nükleer santral için ihaleye çıkıyoruz, ama bunu yapmaya kimseler gelmiyor.” Hatta, bir nükleer ihalesinde ihale belgelerini merak edip almak için başvuruda bulunan dahi olmadı. “O zaman, biz bu işi böyle ihaleyle, özel şirketlerle yapamayız; yöntemi değiştirelim, uluslararası antlaşmayla, ülkeler arasındaki ikili antlaşma kurgusuyla yapalım” dediler ve birincisinde Ruslarla gerdeğe girildi, Akkuyu Santrali; ikincisi de Japonlarla, Sinop Nükleer Santrali için. İki antlaşma da Resmi Gazete’de yayınlandı. İlki 2010, ikincisi 2013 tarihi itibarıyla. Sinop’unki 2013 yılında gerçekleşti.

Sözünü ettiğim bu iki antlaşmanın içeriğine baktığınız zaman, çok ilginç boyutların ya da hükümlerin varlığını göreceksiniz, sakın şaşırmayın! “Gemliği geçince denizi göreceksin, sakın şaşıрма” diye şairin dizelerine de bir yollama yapalım böylece!

Birincisi, Ruslarla yapılan antlaşma devletten devlete bir antlaşma ve sadece o noktadaki özelliğiyle yetinerek kalıyor. Muhatabınız Rus Atom, Türkiye’nin TAEK’i gibi bir devlet kuruluşu ve sadece şunu söylüyor: “Biz, muhatabımız Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’na karşı Rus Enerji Kurumu, yani Rus Devleti olarak yapımı yükümleniyoruz... ve yapım işini Ruslar adına şu Rus şirketi yapacak.” Dolayısıyla, kurgu burada bir devlet mekanizmasına dayandırıldığı için, çok daha basit, 15 sayfalık bir antlaşma. Sadece, hukuksal deyişle, bir “uluslararası antlaşma”, tek bir antlaşma kurgusu üzerinden yapılandırılmış vaziyette. İçinde, “uyuşmazlık durumunda, taraflar bu işi dostane çözmeye çalışır” şeklinde bir ifade var. Eğer Türkiye ve Rusya bir uyuşmazlık durumunda siyasi diyalog yoluyla uzlaşamazlarsa, konu ancak o zaman uluslararası tahkime götürülebilecek. Ama, devletlerarası bir uluslararası tahkimden bahsediliyor burada! Uluslararası Adalet Divanı tarafından üçüncü hakem belirlenir; iki taraf da kendi hakemlerini öngörür, yani Rusya bir hakem belirler, Türkiye bir hakem, ikisinin başına da bir üçüncü hakem Uluslararası Adalet Divanınca belirlenir. Bu ihtilafı, uyuşmazlığı çözmek için uygulanacak hukuk, dikkat ediniz, herhangi bir yabancı ülke hukuku değil, uluslararası bu işlerde uygulanabilecek genel hukuk kuralları şeklinde öngörülmüş bulunuyor. Kamusal bir hukuk çerçevesine oturtulmuş her şey. Çok kısa, net. Böylesi büyük bir antlaşmanın bu kadar kısa ve net hukuksal kurguya dayandırılması olması şunu gösteriyor: Olay iki tarafın siyasal uyuşmasıyla meydana gelmiş ve bir tür şu mesajı içeriyor; “ileride bu işle ilgili sorun çıkarsa, bunu siyasal ilişkiler bağlamında, diplomatik ortamda çözeriz.”

Rusya ile olan antlaşma bu basitlikteyken, Japonya ile olan uluslararası antlaşma çok daha karmaşık bir hukuksal yapıda. Bu tür altyapı projelerinde görülebilecek en karmaşık antlaşmalardan biri. O kadar karmaşık ki, ben size sadece şu kadarını söyleyeyim: Antlaşma'nın "Tanımlar" kısmında, "dâhil kelimesi, diğer seçenekler arasında bir sürü başka şeyin de olabileceğini, ama bunlarla sınırla olmayacağını ifade eder" gibi tanımlara yer verilmekte. Yani, ben size, içinde hukukçu olmayan birisine sorsam sözgelimi, "'Dâhil' kelimesi ne demektir?" diye... 'Dâhil' işte, bunu açıklamaya gerek var mı? Mikrofon, mikrofondur; bunun tanımına gerek yok dersiniz büyük olasılıkla. Bunun gibi. O denli ayrıntıda yapılandırılmış bir antlaşma. Aynen Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi'nde gördüğümüz uluslararası antlaşma ve bunun altındaki ticari antlaşmaları o uluslararası antlaşmaya eklemleyen ve siyasal boyut kazandıran bir antlaşma türü veya hukuksal açıdan fevkalade 'cinlik' içeren bir kurgu.

Bunun ne önemi var? Önemi şurada: nükleer santral projesine ilişkin olarak Rusya ile olan ilişkilerde uyuşmazlıklarınızı siyasal boyutta belki halledebilirsiniz. Ama, Japonya ile olan nükleer santral projesinde, projenin içine yapımcı ve işletici olarak Japon özel ticari şirketler sokulduğu için, orada ayrıca bir Japon özel şirketi kavramı işin içine giriyor ve onunla siz ayrıca bir sözleşme daha imzalıyorsunuz, ticari boyutları içeren ve hukuksal olarak da kimilerince ticari sözleşme niteliğinde görülebilen bir sözleşme. Bu ticari nitelik varsayımlı sözleşmenin içerisinde de, işletme süresi boyunca Japon şirketiyle bir uyuşmazlık yaşandığı zaman, buna ilişkin olarak ticari tahkime gidilmesi öngörülüyor. Ticari tahkim ile uluslararası hukuka ilişkin tahkim farklı şeylerdir ve ticari tahkimde hangi hukukun uygulanacağını da yazıyor antlaşma; ve diyor ki, "İsviçre hukuku uygulanacak." Bu, bir tehlike doğurur mu? Bu tür işlere ticari gözlerle bakarsanız, bundan yeteri kadar tehlike çıkar. Ben, bu konuyu yatırım tahkim boyutuyla ele alan bir kitap yazmıştım, haddim olmayarak; Türkiye'yi uyarmaya çalışan, "Ne yaptığının farkında mısın sevgili ülkem?" diye sorgulayan. Dolayısıyla, altı önemle çizilmesi gereken bir sorun alanı var burada, özellikle Sinop antlaşması itibarıyla ya da bu antlaşmanın hukuksal yönü itibarıyla.

Buraya kadar hukuk tekniği vs. konularından söz ettim. Aranızda hukukçu varsa, haliyle belki onları ilgilendirir bunlar, geri kalanlar için öğle yemeğinden önce katlanılması gereken bir son cümle gibi gelir belki de. Dolayısıyla, isterseniz şimdi konunun sizi biraz daha yakından ilgilendirebilecek diğer boyutlarına geçeyim.

Bu santrallerin uluslararası antlaşma imzalanması yöntemi üzerinden gerçekleştirilmesi, bu işlerin 'ihalesiz' yapılması anlamına geliyor. İhalesiz

yapılması ne demek? Miktar, bedel, koşullar, yükümlülükler vesaire itibarıyla kocaman bir sorun alanı demek. Bu uluslararası antlaşma dediğimiz şey, hukuksal anlamda şunu ifade ediyor: Meclis her konuda uluslararası antlaşma yapabilir mi? Yapabilir. Bu tür bir antlaşma mevzuatımıza değişiklik getiriyorsa Meclis'e sunularak orada kabul edilmek zorundadır. Peki, bu kurguda Anayasamız için neresinde yer alıyor? Anayasa'ya aykırı uluslararası antlaşma yapabilir misiniz? Yaparsanız, bunun bağlayıcılığı ne olur? Anayasa bu konuda şunu söyler: "Uluslararası antlaşmalar aleyhine Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne gidilemez. Eğer bir uluslararası antlaşma hükmü kanun hükmüyle çelişiyor ve bu antlaşma insan haklarına ilişkinse, antlaşma hükmü esas alınır ve uygulanır." O zaman, bütün uluslararası antlaşmalar gibi, nükleere ilişkin antlaşmayı da Anayasa Mahkemesi'ne götüremezsiniz. Ama en azından normalde bir uluslararası antlaşmayı, daha sonra aksine bir kanun çıkarır, delersiniz, uygulamazsınız; hele de bu antlaşma Anayasamıza aykırı hükümler içeriyorsa! Yabancı ülke sizi ancak siyasal sorumlulukla bağlı kılabilir. Bazı hukukçu büyüklerimizden bunun tam tersini söyleyenler de var; "Efendim, uluslararası antlaşma; memleketin şerefi söz konusu, ne imzaladıysak, sonuna kadar arkasında durmalıyız." Bu, kanımca çok sakat, yerinde olmayan bir anlayış. Neden böyle düşündüğümü, kimi varsayımsal örnekler üzerinden size açıklamaya çalışayım:

Bir siyasal iktidar, başka bir ülkenin, sözgelimi Paflagonya ülkesinin devlet başkanıyla şöyle bir antlaşma imzalarsa: "Benim ülkemdeki şu termik santral işlerini senin bacanak yapsın, karşılığında benim damat da senin ülkenin bütün nükleer santral işlerini yapsın." Mesela, Berlusconi ile oturdunuz, anlaştınız. "Berlusconi, sen Türkiye'deki işleri hallet; uluslararası antlaşma kılıfıyla geçirdik, ihale mihale yok. Benim oğlan da İtalya'da sizin santral işlerinizi ihalesiz kotarıversin." Tabii, örnek belki biraz siyasal oldu. Ben hoca kimliğimde fazla siyasal konuşmam, haliyle. Böyle bir uluslararası antlaşma kurgusu, bizim kimi hukukçularımıza bakarsanız, "Aaa, ne kadar anayasal, ne kadar güzel ve hukukun burnunu sokmaması gereken, politik düzlemdeki işler bunlar..." "Ne kadar güzelsiniz" diye bir şiir vardı, Cem Karaca'nın seslendirdiği, "ne kadar da bilimselsiniz" diyen, "bu zırvalarınızla siz, ne kadar da bilimselsiniz" terennümünü bir tür seslendiren. Oysa, böyle bir bilimsellik, böyle bir hukuksallık yok; benim anlayışım böyle ve bunu da ısrarla sağda solda yazıp çizip ortaya koyuyorum.

Bu tür uluslararası antlaşmalar, insan haklarıyla ilgili olmadığı yahut başka deyişle insan haklarına yönelik düzenlemeler getirmediği için, zaten kendinden sonraki bir kanuna aykırı olamaz; başka deyişle, sonraki bir kanunun aykırı hükmü kanımca bu antlaşma hükmüne üstünlük taşıya-

caktır. Diğer açıdan, böylesi bir antlaşmanın mevcut yasalara aykırı olan hükümlerini de uygulamak durumunda değilsiniz diye düşünüyorum. Bu tür bir durum, sadece uluslararası siyasal bağlamda, siyasal nitelikteki bir sorumluluğunuzu doğurur. Yani, bu tür “ahlaksız” diye nitelendirdiğim... İhalesiz bir iş, ahlaksız bir iştir diye, ben öyle bir algıya sahibim. Çünkü bu tür işlerin ikili protokoller vesaire altında, sadece nükleer alanında değil, başka alanlarda da pek güzelce kotarıldığını biliyoruz. Hatırlayın, bize Rusya’dan uzanıp Karadeniz’in altından geçerek doğal gaz getiren Mavi Akım’ı hatırlayın, Samsun’dan gelip Ankara’ya doğru devam ediyor. Mavi Akım’ın Samsun’dan Ankara’ya kadar olan boru hattını döşeme yapım işi, o dönemin iktidarı sırasında uluslararası antlaşmayla ihalesiz olarak kime verildi, biliyor musunuz; bir Türk-Rus ortak şirketine. Türkiye’den bir şirket, adını vermeyeyim şimdi, Ahmetoğulları şirketi diyelim, bilenler bilir; yanında öbür taraftan da Rusların bir şirketi. Buna ilişkin olarak, “Mavi Düş Gerçekleşti” diye, o dönemin bir bürokrati bir kitap yazdı. Enerji sektöründe olanlar bilir; çünkü enerji sektöründeki kişilerin oluşturduğu bir elektronik dağıtım grubunun isteyen tüm üyelerine ücretsiz de dağıtılmıştı. Kitabın yazarıyla eposta üzerinden yazıştık; kendisine sordum ve dedim ki, “kitabınız pek hoş, teşekkür ederim, ama böyle böyle de bir sorun var, burada bir kamu işini bir özel sektör şirketine ihalesiz olarak vermiş durumdayız ve bu bir kamusal iştir, ihalesiz biçimde siyasal iktidarın keyfince istediğine vermesi hukuka aykırı düşer.” Kendisinin buna yönelik eleştirime karşı savı ise şu, yani bir tür gerekçesi: “Ama Ruslar istedi onu, biz de onların isteğine uymak zorunda kaldık.” Yani Ruslar istemiş ve demiş ki; “Türkiye’den şu şirket gelsin, ben ancak onunla çalışırım.” Böyle bir kılıfla da bu işler gerçekleştirilebiliyor. Kılıfımızı dikenlere de selam olsun, diken dikene, bu serencam böyle gidip duruyor.

Dolayısıyla, benim bu uluslararası kurgu içerisinde temel gördüğüm en temel sorunlardan birisi, bunun maliyet itibarıyla ve koşullar itibarıyla ihalesiz biçimde gerçekleştiriliyor olması.

Bir gerekçeyi de şöyle söylüyor olacaktı muhtemelen: “Efendim, ihaleye çıktık, devlet bütçesinden yapalım diye, kimse gelmedi; biz de, mecbur, çareyi ikili ilişkilerde bulduk.” Ama, böyle bir gerekçe söz konusu değil, gerçekçi veya ikna edici hiç değil. “Aradık sorduk, ilan verdik, ama bizim oğlana bir kız bulamadık, ancak görücü usulüyle birini ayarlayabildik.” Bu gerekçedeki sakatlık şu: Eğer görücü usulüyle dahi birini bulabiliyorsanız, demek ki kaknem oğlunuzun alıcısı varmış, e bunu ihaleye çıkınca da bulacaksınız demektir.

Bu örneği niye veriyorum? Bizde, bu Japon özel şirketi, hatırlayacaksınız, onunla ayrı bir sözleşme imzalandı demiştik; onu biz normalde hukuk

gözüyle imtiyaz sözleşmesi diye algıların ve imtiyaz sözleşmeleri ciddi işlerdir, o yüzden de Danıştay'ın ön incelemesinden geçer, vesaire. Bu kurguyu 1999'da uluslararası tahkimde bir güzel baltaladılar, Danıştay'dan geçirmeden yapmanın da yolunu buldular maalesef, birtakım aldatmacalarla. "Yoksa milyar dolarlar gelmez kapımıza" diye. Ki sosyal demokrat bir parti önderliğindeki siyasal iktidar vardı başımızda 1999 yılında, bu aldatmacaya kapılan. Dolayısıyla, imtiyaz sözleşmelerini bu yolla uluslararası antlaşma kurgusuyla delmek de işin bir başka hukuksal garabetini, tuhaflığını oluşturuyor. Bu imtiyaz sözleşmelerinin bize Fransa'dan gelen örneği şöyledir: İktidar bu tür imtiyazları istediğine verir. "intuitu personae" diye Latince kökenli bir ilke vardır" Fransız hukukunda, bizim idare hukukçuları da aynen böyle aktarır, "Bu, idarenin eş seçmesi gibidir, canının istediğini seçer." Biz de zaten itaat kültürü esastır; yöneticiye, idareciye itaat asıldır! Bir ünlü idare hukukçumuzun bana söylediği söz şuydu: "Sen çok kuşkucu olmuştun. Bu, Anglosakson hastalığıdır. Yurtdışında bu hastalığa, virüse kapılmışsın. Oysa bizim şanlı tarihimizde idareye güven esastır. Öyle, idareden kuşkulanan falan, bu yüksek kültürümüzden nasibini alamamış sakat kafaların işidir." Çok da ciddi ciddi söylemişti bunları. Söyleyen dostumuz aslında çok zeki birisi, iyi bir insan, ama idareyi tanımadığı için herhalde bunları söyleyebiliyor; hep akademide kalınca, akademi kürsüsünden gerçekler pek görülemiyor maalesef... Ben idarenin içinden geldiğim için, bünyeyi yakinen tanıyorum. Özetle, böyle bir vahim yanlışlık, böyle bir tuhaf, sakat anlayış. Gerekçesi de şu: "Fransızlar da diyor ki, idare imtiyaz verirken muhatabını istediği gibi seçer, ihale falan gerekmez... Öyle ihaleyle yapılmaz bu işler. Gidersiniz, bakarsınız... Artık, "durumun vaziyetine" göre; idare ne eylerse, güzel eyler." Oğlana kız seçer gibi, ya da kıza damat bulur gibi bir mantık!

Böyle bir kurguyla yapılandırınca da, bunun altından derin yolsuzluklar çıkıyor. O yolsuzlukların faturasını da siz ve ben ödüyoruz. Hem gelir dağılımı adaletsizliği anlamında ödüyoruz; hem de liberal söylem deyip de, bu tür işlere tevessül etmek, liberal olmayan bir uygulama demektir. Daha önce de belirtildi, nükleer santrallerin elektrik enerjisi alım garantileri vesaire yoluyla yapılması, bunların bir başka tuhaf tarafı. Eğer 4628 sayılı Yasayla elektrik sektöründe liberal bir hukuk düzenine geçmişseniz, bırakın, nükleer yapılacaksa, nükleeri yapan özel şirket piyasaya satış yapsın. En fazla şunu dersiniz; "elektrik ticareti yapan şirketler nükleer enerjiyle üretilen elektrik enerjisini şu oranda satın almak zorundadır" gibi bir hüküm getirirsiniz. Ama hiç olmazsa, toplam elektrik tüketimi veya talebi düştüğünde, satın alınması zorunlu kılınan elektrik enerjisi miktarı da beraberinde düşer ve böylece, nükleeri yapacak olan yabancı şirket, belli bir talep riskini de üstlenir. Piyasa mantığı bunu gerektirir. Bizde liberalizm,

risk olmadan, bütün talep riskini, piyasa riskini vesaire devlete yükletip, aradan serbestçe uzanarak devletin sırtındaki davulu keyfince çalmak gibi anlaşıyor. Eh, bu tür çalmalar, hayırlı çalmalar değildir, hiç de “caiz” değildir. Ortaçağ feodalitesi dönemlerinde Hristiyan kültürünün “helal fiyat” kavramını üretebildiği düşünülürse, bu türden risksiz kazançları ihsan etmenin sözelimi bir “helal proje” olmayacağını herhalde bu kavrama meraklı birilerinin iyice bir düşünmesi gerekir diye düşünüyorum.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkür ediyoruz. Sorusu olan arkadaşlar varsa, soruları alalım.

Buyurun.

Oğuz Türkyılmaz: Sedat hocam, teşekkür ederiz sunumunuz için. Anlattınız, ama bir kez daha, açık seçik olsun diye soruyorum. Çünkü bu soru gazeteciler tarafından bana da çok yöneltiliyor. Türkiye ile Rusya arasındaki Akkuyu antlaşmasını sona erdirmenin pratik olarak imkânları neler?

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler Başka sorusu olan var mı?

Buyurun Hüseyin Bey.

Hüseyin Yeşil: Aslında benim sorum da Oğuz'unkine benzer. Yani 2019'da bu iktidar düşerse, sonlandırabilir miyiz, gelen iktidar sonlandırabilir mi bu antlaşmayı?

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Erhan Karaçay: Sayın hocam, sunumuna başlarken, "Santrallere teklif veren olmadı, o yüzden devletlerarası antlaşmaya geçildi" dedi. Ama bizim de muhatap olduğumuz, TMMOB olarak da dava açılan, bir tür komedyaya dönüşen bir süreç vardı. Onu herhalde kısa sürsün diye atladınız. Orada ihale komisyonları değiştirildi. O da çok önemli bir konuydu. Bunun altını çizeyim dedim.

Bir de bu süreçte, ülkemizde de, dünyada da en kirli alan yine bu alan. O Ecevit'in Başbakanlığı döneminde Almanya'da verilen rüşvetlerin yargılandığı mahkemede, Türkiye'de de verilen rüşvetler dile getirilmişti. İsmi herkes bilir. Onunla ilgili o dönem savcı görevden alınmıştı; o isimleri istediği için, Dışişleri Bakanlığı'ndan izin alınmadığı için.

Hukuki anlamda yapılan bu çalışmaların hem uluslararası düzeyde, hem ülkemizde ortaklaştırılıp, bir şeffaflık çalışmasıyla, teşhir ederek... Çünkü yasal olarak mümkün değil, öyle bir batağa girdik ki deniliyor. Bu yolla iptali mümkün olabilir mi?

Teşekkür ederim.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler. Buyurun Çetin Bey.

Çetin Koçak: Sedat hocam; çok teşekkür ederim sunumunuz için. Hocam; hukuk garabeti dediniz, birtakım uygulamalarla, özellikle ihalesiz, birtakım büyük enerji yatırımlarının verilmesi için.

Ben şunu sormak istiyorum: Sayın Hüseyin Yeşil Başkan, “2019’da yeni bir iktidar gelirse...” dedi. Ben de oradan devamla şunu sorayım: Böylesine garabetlerin olduğu olayları düşündüğümüzde, acaba siyasal iktidar değiştiği takdirde, bunun hukuki yaptırımı olmayacak mı? Çünkü “Sonuçta Anayasamız var ve uluslararası antlaşmalar veya belli antlaşmalar, ancak insan haklarıyla ilgili olursa, belli bir yaptırımdan uzak kalır” dediniz. En azından, çok umudunuz yok, ama inşallah olur, böyle bir iktidar değişikliğinde hukuk yaptırımı olabilir mi? Bu konuda sizden bir şeyler duymak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler.

Buyurun.

Mehmet Kayadelen: Benimki soru değil; terminoloji açısından küçük bir katkı. Nükleer santral ve Mavi Akım’ın iş yaptırma yöntemi olarak uluslararası antlaşmalarla yapıldığını söylediniz. Terminolojide, benim bildiğim, o, uluslararası antlaşma değil, hükümetler arası ikili antlaşma. Onu o şekilde düzeltirsek daha iyi olur diye düşünüyorum.

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler. Buyurun.

Ebru Tokder (EMO Basın Birimi): Sedat hocaya şunu sormak istiyorum: Rusya ile yapılan antlaşmanın biraz daha basit olduğunu söylemişsiniz. Yalnız, oradaki hükümlerden birisi, 1 sene öncesinden iki tarafın karşılıklı feshetme hakkından bahsetmekle birlikte, en az 7-8 maddenin yürürlüğünün devam edeceğini söylüyor. Ki bunlardan biri de, kurulacak olan Rus şirketinin her şekilde çalışmalarına devam edeceği. Bu durumda feshi kâğıt üstünde mi kalıyor diye sormak istiyorum?

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkürler. Bol miktarda soru var hocam. Mikrofonu size vereyim.

Buyurun.

Doç. Dr. Sedat Çal: Soru çok, işler kesat değil o zaman, Allah razı olsun. Soru çok, hacim çok. Biz de konuşma, belagat şehvetine kapılırsız böylece.

İptal etme meselesi: Ben, spesifik olarak antlaşmayı önüme alıp, uzun uzun onun üzerinden giderek cevaplamayı tercih ederim. 1930’larda ülkemize gelerek yıllarca kalan, hatta Türk vatandaşlığına geçen Alman kökenli müthiş ve muhterem hocamız Ernst Hirsch’in bir sözüdür: “Türk Ticaret Kanunu’nu ben yazdım; ama bir soru sorulduğu zaman şunu derim:

"Bir dakika, kanunu elime alıp incelemeden size bir yanıt veremem." Hani, halk arasında şöyle derler; "Avukatlar bunu para almak için yapıyor." "Önce yazıhaneme gel, danışma ücretini bir öde, yanıt ondan sonra... Ayaküstü cevap yok" diye. Samimi anlamda, akademik olarak da iyice bakıp cevap vermek isterim. Ama şu an itibarıyla size söyleyebileceğim şudur, maddelerden an itibarıyla anımsadığım çerçeve şu: Türkiye Cumhuriyeti'nin türlü sayıda ve konuda, değişik alanları yahut mevzuatı ilgilendiren izinler vermesi söz konusu. "Bunların alınmasında yardımcı olacaktır" gibi, yarı bağlayıcı türden, amaç belirten, ama bir süre koymayan hükümler var. Dolayısıyla, siz değiştirmek isterseniz, yeni bir siyasal iktidar, bitmiş olmadığı sürece, inşaatına başlanmış dahi olsa, gerekli düzenlemeleri yapabilir. Çünkü orada "Türk kanunlarına uyulacaktır" şeklinde hükümler de var. Dolayısıyla, burada özel hukuk bağlamında şirketler söz konusu olmadığı için ve siyasal ilişkilere dayandırılan, kamusal boyutta bir hükümetler arası yahut devletlerarası türden bir ilişki kurulmuş bulunduğu üzere, arada devletten devlete bir muhabbet olduğu için, bu, bir tür mafya raconu gibi, "Aramızda hallederiz; bu işte kaybederiz, önemli değil pek, başka bir işte buradaki zarar ziyanımızı telafi ederiz" yaklaşımı içerisinde, siyasal düzlem boyutunda çözülebilir.

Ama asıl sorun Sinop'taki nükleer santral projesi açısından söz konusu, yani Sinop nükleer santral antlaşması itibarıyla. Çünkü orada devreye Japon Hükümeti'nin dışında, Japon özel sektörü giriyor. O özel sektörü, "Biz seni başka şekilde telafi ederiz, zararını karşılıyoruz" deyip, başka yollarla, başka siyasal ilişkilerle çeldiremezsiniz, bu yolla işi halledemezsiniz. Devletten devlete bin tane ilişki türü vardır, bir işteki kaybınızı diğer 500 ilişki üzerinden birkaçını seçerek orada halledebilirsiniz; ama burada ilişkiniz tek. Kayserilinin tabiriyle; hani demişler ya, "Kaç paradır bu?" diye, Kayserili de demiş ki "Alcen miii, satcen miii?" Burada bir tek 'alacan-satan' ilişkiniz var, başka bir ilişki boyutunuz yok, yahut ilişkinizde yeterli genişlik boyutu, uzamı bulunmuyor. Dolayısıyla, o şirketler sizi tahkime götürür ve perişan eder. Yatırım tahkiminde ben Türkiye'nin lehine savunmada bulunmak üzere birkaç tahkim davasına katıldım, benim Hazine'de çalıştığım zamanlarla ilgili olarak, işte o dönemlerde neden Hazine garantisini vermedik bu davacı özel sektör şirketlerine falan filan diye. Oradaki havayı, o hakem seçilen kişilerin anlayış düzlemlerini, yaklaşımlarını, ortada dönen hukuk oyunlarını, numaralarını... Hakemlerin birçoğu avukat, yahut özel hukuk hocası, vesaire. Hâkim değil, hakem. Kaldı ki, bunlar hukukçu da olmayabiliyor, belki bir mühendistir, belki bir teknisyen, ama sonuçta karşınızdaki şapkası bir 'hakem'. Oradaki rezaletleri, fiyaskoları, dönen hukuksal görünümlü oyunları biraz görebildim, biraz da dolaylı yoldan biliyorum. Sözgelimi, Mahmutpaşa'daki bir oto yedek par-

ça ithalatçısı mesela, enerji yatırımcısı sıfatıyla Paris'te dava etmişti Türkiye'yi. Elinde nereden bulduysa bir imtiyaz sözleşmesi var. Soruyoruz, "Bu projeyi gerçekleştirecek sermayen nerede?" Çünkü üzerinde sadece İstanbul ve Fransa'da Cannes'da birer dairesi kayıtlı görünüyor, başka bir sermayesi yok! Yanıtı hazır, "Sermayem, işte bu sözleşme." Ama ne hikmetse, yüzlerce milyon Dolarlık bir projeyi yapmaya elverişli olduğu söylenen, 'sermaye' niteliği taşıdığı savlanan altın kıymetindeki o sözleşme benim elimde yok, fakat nasılsa arkadaşta var, nereden bulduysa. O vakti zamanında dönen işleri, bu işlerin nasıl kotarıldığını, vesaire, sanırım veya eminim yeterince biliyorsunuzdur zaten.

Dolayısıyla, soruya net bir yanıt vermeye çalışırsam, nükleer santral yapım sürecinde ev sahibi ülke olarak Türkiye çok rahat uzatma olanağına, erteleme yahut geciktirme imkânına sahiptir düşüncesindeyim, genel görünüm itibarıyla değinildiğinde.

İptal açısından da, Rusya ile olan sözleşme bağlamında, siyasal ilişkiye bağlı olduğu için daha rahat olabilirsiniz; ama Japonlarla olan ilişki çok daha sorun yaratır.

Değirmek istediğim bir diğer konu, saydamlık sorunu: Bizde idari usul yasası diye bir yasal düzenleme maalesef yok. Yani, bizde idare işlem koyarken sormaz bizlere bayramın arifesini; bizde idare sadece işlem koyar, hesap da soramazsınız. Bu işlemi koyarken, vatandaşa sorayım, görüşünü alayım falan, öyle bir kültür veya yasal zorunluluk yok. Ben Belçika'da yaşarken, bir döner kavşak için 6 ay belediye her bir mahalle sakinine yazıyla sorarak oturanların hepsinden görüşlerini aldı, ondan sonra o kavşağı bu görüşler ışığında düzenledi. Görüşleri toplayıp, halka sorarak, halkla birlikte yönetme diye bir uygulaması var gelişmiş ülkelerin. Gâvurda bu böyle. Biz, elhamdülillah, bu kâfir uygulamadan uzağız.

Bu yasa tasarısı, 1995'lerin ortalarındaki bir ANAP Hükümeti döneminde tasarı olarak hazırlatıldı ve fakat ne o dönemde ne de sonraki hükümetler döneminde hiçbir şekilde gündeme getirilmeyerek kadük bırakıldı, yasalaşmadı. Meclisimiz gayet başarılı bir şekilde bir sürü yasayı koyuyor, torbalara koyuyor, torbasız koyuyor, her türlü yasayı torbalı koyuyor, torbasız koyuyor, bir şekilde yasama yasayı koyuyor, yasıyor. Yasama teriminin daha muzır bir anlamı var Orta Asya'da, onu burada söyleyemeyeceğim. Meclisimiz bir güzelce yasıyor; ama bu çok acilen gereken, halk için, gerçek anlamıyla demokrasi için elzem olan İdari Usul Yasasını çıkartmıyor, idarenin işlem yaparken kimlere hesap vererek yahut nasıl uygun yöntemleri kullanarak bu işlemleri yapması gerektiğini söylemiyor. "İdareye güvenmek esastır" diyor bizim kimi anlı şanlı hocalarımız. "Avukat Güven

Kurtul.” İstanbul’da öyle bir avukat levhası vardı, Beşiktaş’ta bizzat gördüm, buna benzer şekilde espriyle söylersek, bizim idare hukuku kültürü de o yolda sloganlar üretiyor: “İdareye güven, kurtul.”

Terminoloji konusuna gelirsem: İmzalanan antlaşmaların bazılarının üzerinde bunlar yazar, bazılarında da sözgelimi ‘ikili protokol’ yazar. Adını değiştirebilirsiniz, adının önemi yok; “Adını Feriha koydum” da diyebilirsiniz hani neredeyse. Hemen belirtmek isterim ki, hukukumuzda bu konuyla ilgili olarak benimsenen ve yüksek mahkemelerimizin uygulayageldiği, öğretinin benimsediği anlayış şudur; bir hukuksal metne yazıcısının yahut normu koyanın verdiği isimden ziyade, o metnin içeriğine göre hukuksal nitelik belirlenir, eski deyişle ‘tebellür eder’. Ayrıca, Anayasamızın kendisi de terminoloji olarak ‘uluslararası antlaşma’ terimini kullanır. Ben hukukçu olduğum için, Anayasanın lafzına sadık kalmayı tercih ettim efendim.

Sanıyorum cevaplayamadığım soru kalmadı, en azından cevaplama teşebbüsünde bulunmadığım soru kalmadı.

Çetin Koçak: Benim sorumu cevaplamadınız. Hukuki yaptırımlar olacak mı? Şu açıdan söylüyorum: Şu anda tarafsız bir hukuk sistemi olmadığını biliyoruz, bunu açık açık da konuşabiliriz. Ama bütün bu garabetlerin bir hukuki yaptırımının...

Doç. Dr. Sedat Çal: Ha, siyasal iktidarlara. Tamam, ona da yanıt vereyim. Diyelim ki yeni bir siyasal iktidar geldi ve dedi ki, “Bu ne rezalet yahu, bizden öncekiler pek bir halt etmişler, neredeyse her haltı yemişler. Biz restorasyon hükümetiyiz” falan filan... Ama dikkat ederseniz, bizdeki siyasal muhalefetin son söylemleri şöyleydi: “Biz devri sabık yaratmayacağız.” İktidara gelme işi ciddileştiği zaman bu ilk değindiğim “hesap soracağız” yollu söylemler pek gerçekçi olmaz, biraz havada kalır. Ben, bir önceki iktidar döneminde ilgili bir bakanlığın başına gelen kişiyle görüştüm, yani ilgili bakanla. “Ne öneriyorsun?” dedi. Çünkü ben, Devlet Denetleme Kurulunda, o Beyaz Enerji dönemindeki projelerle alakalı rapor hazırlayan ekibin içindeydim. Dolayısıyla, o yap-işlet-devret’lerde nelerin yapıldığını, vesaire vesaire, biraz biliyorum. 10. Cumhurbaşkanı döneminde o rapor Cumhurbaşkanlığı’nın resmi internet sitesine konulmak suretiyle halka da duyurulmuştu. Ancak, daha sonraki Cumhurbaşkanı döneminde, raporun içeriğinde kişilere yönelik hücum var şeklinde algılamalar doğabilir, yanlış anlaşılabilir gibi gerekçelerle raporu kaldırdılar resmi internet sayfasından. Ama o raporla, şu şurada üç gösterip beş vurmuş; bu burada bir taşla üç kuş vurmuş, derenin taşıyla derenin kuşlarını pek güzel avlayıp afiyetle yemiş, maşallah, pek maşallah, gibi ortamlar ortaya serilmiş oldu. Yeni gelen iktidarın bakanı da, “Ne yapsak?” diye konuşurken; ben

de Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (DDK)'ndaki görevimi daha yeni bitirip dönmüşüm, ne desem bilemedim, zira yapılanlar ortada ve resmi raporlarla zaten halka duyurulmuş bulunuyor. Sonuçta, sanırım ileri geri biraz konuştum ve özetle bu yolda yaptırımlara gitmenin siyasal bir konu haline bürüneceği hususunun da altını çizdim. Haliyle bunun bir de siyasal boyutu vardır. Bunu yapan arkadaşlar... Yarın siyasetin finansmanı var, gerçekler var, siyasetin gerçekleri var, ve kısa sürede görüyorsunuz ki size de lazım oluyor bunlar siyasette.

Sonra bu işler neye evriliyor? Benim gördüğüm şu: İptal etmiyorsunuz; "Memlekete öyle de, böyle de olsa bir çivi çakılmıştır" diyorsunuz. Sonra yeni çivi çakıcıları beraberinizde, çakmaya devam ediyorsunuz. (Alkışlar)

Erdal Apaçık (Başkan): Teşekkür ederiz.

İki hafta önce İstanbul'da bir panel vardı. İktisatçı hocalarımızdan birisi, liberal uygulamaları anlattı, anlattı, en sonunda şunu söyledi: "Türkiye'de yapılanlar liberalizme bile uymuyor" dedi. Böyle bir tespitte bulunmuştu.

Ben, bu bölümde konuşmacı olan arkadaşların hepsine tek tek teşekkür ediyorum. Sizlere de teşekkür ediyorum.

Bir 15 dakika ara vereceğiz, 15 dakika sonra panelimize başlayacağız. Şimdi de konuşmacı arkadaşlara bir teşekkür plaketi değil, teşekkür gemisi vereceğiz, öyle diyelim.

2. Panel: Enerji Politikalarının Bölgesel Etkileri Ve Nükleer Santraller

Panel Başkanı: Mehmet Özdağ

Yusuf Gürsucu

Halkların Demokratik Partisinden - Ekoloji Komisyonu

Bülent Damar

Elektrik Mühendisleri Odası

Mehmet Özdağ (Başkan): O bir şarkıdır, nakaratı yarınlar taşıyacak.

Hiç yaşanmamış bir sevdadır, inadına yaşanacak.

O bir deryadır, beklilik bir balık,

Belki de balıkçı bu deryada.

O, bulutların içinde hiç keşfedilmemiş

Ve kapısından sadece çocukların girdiği bir gökler ülkesinde şimdi

O, JMO'nun yarına akan ırmağıydı,

Sınıfsız, savaşırsız ve sömürsüz bir okyanusa döküldü,

Oradan Deniz oldu.

Unutursak, kalbimiz kurusun.

22 Temmuz 2006 tarihinde, Nükleersiz Yaşam Şenliği esnasında yitirdiğimiz jeoloji mühendisliği öğrencisi sevgili Soner Balta, kardeşi Öner Balta ve sevgili makine mühendisliği öğrencisi Güneş Korkmaz'ı anarak, hepimizi saygıyla selamlıyorum değerli dostlar.

Değerli katılımcılar; 10. Enerji Sempozyumunun üçüncü gününde, bu oturumumuzda, "Enerji Politikalarının Bölgesel Etkileri ve Nükleer Santraller" konusunu sizlerle konuşacağız, tartışacağız.

Ancak, benim de ısrarlarım neticesinde, özellikle planlanandan erken bitirip, şehir dışından gelen katılımcılara, santral kurulması planlanan yeri ve inceburun'u göstermek istiyoruz. O nedenle, ben şimdiden, hem konuşmacı arkadaşlara, hem de katkıda bulunacak arkadaşlarıma zaman konusundaki kııda riayet etmeleri konusunda ricada bulunmak istiyorum. Özellikle şehir dışından gelen katılımcılar için buna özellikle dikkat etmenizi istirham ediyorum hepinizden.

Bu paneldeki konuşmacılarımız;

Sayın Yusuf Gürsucu, Halkların Demokratik Partisinden, zannediyorum Ekoloji Komisyonu'ndan. Elektrik Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanımız Sayın Bülent Damar.

Konuşmacıları buraya bekliyoruz.

Hüseyin Yeşil (EMO Yönetim Kurulu Başkanı): Sayın Başkan; şunu özellikle belirtmenizi istiyorum: Biz bütün partilere çağrı yaptık...

Mehmet Özdağ (Başkan): Tamam Başkanım. Bilgiyi tamamlayayım. Evet, önemli bir hatırlatmaydı.

Değerli katılımcılar; aslında panelin kurgusunda bütün partiler çağrılıydı, kendilerine gerekli yazılı: sözlü çağrılar yapıldı. Aynı zamanda Sinop Sanayi ve Ticaret Odası da bu oturuma davetliydi. Ancak, kendi programlarından dolayı veya başka bir sebeple, bilemiyoruz, başka bir siyasi parti katılımı olmadığı için, panel mevcut haliyle bu şekilde yapılacak.

Bir başka duyurum da şu: Panel tamamlandıktan sonra ne kadar zaman kalır bilmiyorum; ancak, saat 15.00 itibarıyla otobüsümüzü park ettiği yerden hareket ettirmeyi planlıyoruz. Çünkü başka türlü bu İnceburun ziyaretini gerçekleştirme şansımız yok.

Ben ilk sözü, biraz da konuğumuz olması hasebiyle, Sayın Yusuf Gürsucu'ya bırakmak istiyorum. Konuşmalara ilk turda 20'şer dakika süre ayıracağız. Kalan süreyi de soru ve yanıtlara bırakmak istiyorum.

Buyurun Sayın Gürsucu.

Yusuf Gürsucu (Halkların Demokratik Partisi):

Merhabalar. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Burada konumuz nükleer; ama ben, nükleere fazla girmeden, enerji politikaları üzerinden birtakım şeyler söylemek istiyorum. Yalnız, nükleer meselesi üzerinden Erhan hocamın bir katkısı olmuştu, hani bu rüşvetlerin nasıl döndüğüne dair.

Bugün nükleer santraller piyasa bulamadığı için, daha doğrusu nükleer sermaye piyasa bulamadığı için, bu piyasaları ancak rüşvet yollarıyla çözüyor. Hepimiz hatırlıyoruz, Mesut Yılmaz döneminde, basına da çok yansımıştı, 300: 500 milyon dolarlar dağıtıldı ve Ecevit Hükümetinin bundan vazgeçmesiyle birlikte nasıl açığa düştüklerini ve bunun nasıl bir sürü sorun yarattığı üzerine söylemler çok oldu. Daha sonraki süreçte, biliyorsunuz, bugünkü iktidar da maalesef bu nükleer santral işini gündeme getirdi. O gün 300: 500 milyon dolarlar dönerken, şimdi bilmiyoruz kaç para dönüyor.

Yani nükleer santralleri buralara getirmenin tek bir amacı var; yani o sanayi kesimlerinin buralarda o üretim süreçlerini başlatmak, aynı anda da yüksek elektrik fiyatlarıyla, piyasalaşan elektriği, oradan ürettikleri enerjiyle bizlere ulaştırmak gibi bir çaba içindeler.

Türkiye’de mevcut iktidarın bu süreci başlatmasının arka planında da kesinlikle rüşvet olduğunu söyleyebilirim. Bunun dışında hiçbir şey yok. Çünkü şu anda Türkiye’de enerji üretim kapasitesi 72 bin megavatı geçti ve sanıyorum 30: 35 bin megavat civarında bir güç fazlası oluyor Türkiye’de. Böyle bir enerji fazlalığı varken, Hükümet, 2023 planlarında bu enerji kapasitesini 120 bin megavata ulaştırmayı hedefliyor. Hatta bunu revize edip, 150 binlerden söz ettiklerine dair duyumları da sık sık alıyoruz.

Bu süreçte böyle bir enerjiyi üreterek ne yapacaklarına baktığımızda ise; Türkiye’de, biliyorsunuz, Enerji Piyasası Yasası çıktı ve bu Enerji Piyasası Yasasıyla birlikte, Türkiye’de herhangi bir noktada enerji üreten bir şirket, herhangi bir il ya da ilçe merkezinde bir kullanıcıya ya da dağıtıcıya bu enerjiyi satabilir hale geldi. Bunun dışında, enerji nakil hatları, enterkonnekte sistemle çevre ülkelerle entegre edildi. Şu anda Avrupa Birliğiyle bu entegrasyon sağlanmış durumda. Sadece fiyatlar vesaire konusunda onları ortaklaştırabilecek noktalarda birtakım pazarlıklar yürüyor. Bunun dışında, Suriye, Irak, Ermenistan, Gürcistan’a kadar bütün enerji nakil hatları entegre edilmiş durumda.

Burada yapmaya çalıştıkları şu: İnanılmaz bir piyasa yaratıyorlar enerji yatırımcılarına.

Burada şuna bakmamız gerekiyor bizim: Yani Türkiye’den üretilip, Avrupa’ya veya çevre ülkelere gitmekten çok; tüm dünyada bu piyasalaşan, neoliberal politikaların bir sonucu tabii ki bu. Türkiye de bunun çok ciddi bir alıcısı. Mevcut iktidar da profili açısından buna da çok denk düşüyor.

Biliyorsunuz, Paris’te şu anda İklim Zirvesi yapılıyor ve bu İklim Zirvesinde, karbon salımlarının belli düzeylerde tutulması gerektiği konuşuluyor. Şu andaki durumla gidilirse, yüzyıl sonunda 4 derecelik bir sıcaklık artışı olacağı şeklinde bir öngörü var. Bunu engellemek, 1,5-2 derecelere düşürmek için çaba harcıyorlar sözde. Ama 98 yılında Kyoto’da bir İklim Zirvesi yapılmıştı ve 2005 yılında da burada alınan kararlar hayata geçirildi, sözleşmeye döndü. Bugün, tahmin ediyorum, bütün ülkeler bunu imzaladı. Amerika ve Türkiye en son imzalayanlardı. Bu Kyoto’nun bize sunduğu tek şey, temiz havanın metalaştırılması oldu. Şöyle: Bugün temiz enerji üreten ya da kirli enerji üreten, aralarında bir becayiş, borsa aracılığıyla bir alışverişe ya da çok kirli enerji üreten ülke ile az kirli enerji üreten ya da karbon salımı az olan ülkeler arasında bir ticari alışveriş ortaya çıktı. Bununla birlikte soluduğumuz temiz hava da ticari bir metaa döndü.

Bugün Paris’te yapılan toplantılara baktığımızda da, orada bir film oynanıyor, aslında tam bir tiyatro oyunu. Sözde karbon salımını belli seviyelere çekmeyi planladıklarını söylemelerine rağmen, aslında bunu pek görmüyoruz. Çünkü atmaya çalıştıkları adım şu: Bugün konvansiyonel yolla üretilen, özellikle petrol ve doğalgaz tükenmek üzere dünyada. Özellikle Ortadoğu’da da 25: 30 yıllık bir ömrü kaldığı ifade ediliyor. Fakat bunun yerine başka bir şey yapılıyor dünyada. Kapitalizm, kendi birikim sürecinden asla vazgeçmiyor. Ama petrol bittiğinde de bunun yerine bir şey koyması gerekiyor. Bunun tartışmalarını yapıyorlar. Güneşti, rüzgardı, şuydu, buydu, birtakım tartışmalarla bizi kendilerine yedeklemeye çalışırken, aslında yapmak istedikleri, sermayeye yeni bir birikim yolu açmak, oradan yine bu enerji nakil hatları vasıtasıyla, üretilen enerjiyi piyasalaşan haliyle bize sunmak, yani bunun yine ticaretini devam ettirmek. Bunun için güneş tarlaları planlıyorlar; o da, maalesef, tamamen tarım toprakları üzerini örtüyorlar. Bunun yanında, rüzgâr enerjisi planlıyorlar; onların tamamı ormanlar ve meralarımızın üstünü örtüyor. Bunun dışında, biyoyakıt planlıyorlar; burada da GDO’lu ve benzeri birtakım tohumlarla yapılan üretim süreçlerinde, bizim ihtiyacımız olan üretimleri değil de, sanayinin enerji boyutuyla ihtiyaç duyacağı enerjileri üretmeyi planlıyorlar.

Bunların hepsini topladığımızda, aslında ilerlenen süreç, kapitalizmin

kendi restorasyonu ile ilgili. Ama bunun sonuçları bizi hiçbir şekilde ilgilendirmiyor, bize hiçbir şekilde yararı yok. Çünkü tarım alanlarımız yok oluyor, sularımız bu enerji süreçlerinde kullanılıyor. Çünkü 1000 megavatlık bir enerji santralini düşünürsek, ister termik olsun, ister nükleer olsun; saatte yaklaşık 7000 metreküp su kullanılıyor buralarda. Bu suyu bazıları denizden alıyor, bazıları da, termik santrallerin birçoğu da nitelikli içme sularını kullanıyor bu süreçlerde. Bu, önümüzdeki süreçte çok ciddi bir ekolojik krizi gösteriyor bize, kapitalizm eğer bu varlığını sürdürürse. Bu üretim ve tüketim politikalarını bize empoze edip, bize kabul ettirdiği sürece, maalesef, nükleerle üretmişler ya da termikle üretmişler, güneşle üretmişler; sonuçları bakımından bizim için değişen bir şey yok, doğal yaşam için değişen bir şey yok, insanlık için değişen bir şey yok.

Bugün Ortadoğu’da birtakım problemler yaşanıyor, görüyoruz. “Ortadoğu’nun ekonomik ömrü 25: 30 yıl olarak görülen konvansiyonel yolla üretilen petrolünün sonuna gelindiği ifade edilirken, neden bu savaş?” diye bakabiliriz. Bunun da arka planı var. Çünkü bugün Silvan’da, Diyarbakır civarında onlarca sondaj yapıldı. Shell firması yapıyor bunları. Kaya gazı ve kaya petrolü süreçlerini örüyorlar. Ortadoğu, bu anlamda zengin bir bölge. Fakat bu üretim süreçleri suyla birebir bağlantılı. Çünkü bir sondajda yaklaşık 300 bin metreküp suyu zehirleyerek yeraltına salıyorlar. Bu zehirlenen su, aynı zamanda bizim yeraltı sularımızı, akiferlerimizi kirletiyor ve gelecekte daha kötü bir süreç bekliyor bizi, yaşam açısından, insanlık açısından.

Bugün, farkındasınız, Kürdistan’da yaşanan bir süreç var. Orada halk, insanlar özyönetimlerini ilan etti ve buna karşı da çok ciddi dövülüyorlar, tankla, tüfekte. Bu süreçte Silvan’da sözünü ettiğim onlarca sondajın su kaynağı olarak Silvan Barajı yapılıyor. Silvan Barajı yapılamıyor. Çünkü PKK’li gerillalar sürekli orayı bombalıyor, sürekli yollarını patlatıyor. Bunun nedeni, o süreci engellemek. Geçtiğimiz günlerde, Uluslararası Enerji Ajansından bir Türk, ismini hatırlayamayacağım şimdi, “Şu anda oradaki savaştan dolayı 165 milyar dolar kaybımız var” diye ifade ediyordu.

Bunların toplamına baktığımızda, aslında bizim tartışmamız gereken şu: İrfan hocamın da biraz önce bahsettiği gibi, kapitalizmden kökten kurtulmadan bu süreçleri tersine çevirmek ya da yaşamı sürdürmek, idame ettirmek olanaksız gibi görünüyor. Artık dünya üzerinde gerçekten antikapitalist bir duruşla, kapitalizmi artık hayatımızdan çıkaran, onun üretim süreçlerini reddeden, onun bize dayattığı tüketim kültürünü, onun dayattığı üretim süreçlerini reddeden bir hayatı örmemiz gerekiyor. Bunu da nasıl yaparsak yapacağız, ama herhalde bu mevcut burjuva siyasi partilerle, AKP’si, MHP’si, CHP’siyle yapamayız. Burada, özür dileyerek

söylüyorum, CHP’li insanlarımız mutlaka vardır, ama ben şu örneği de vermek istiyorum: Sinop’un Belediye Başkanı, nükleer enerjiye karşı çıkmadığını, ama Sinop’a yapılmasına karşı olduğunu söyleyebiliyor. Yani böyle bir anlayışın bize gelecek örmesi, maalesef, olanaksız. Bu nedenle, biraz farklılaşmamız, yaşamımızı biraz yerellere indirmemiz, şu anda Sinop halkı eğer bu nükleer santrali istemiyorsa, yapılamamasını sağlamamız gerekiyor. Bunun da bizim için en önemli argümanı özyönetimler olabilir, yerel özerlikler olabilir, özerklikler olabilir. Yani bunları eğer biz hayata geçiremezsek, merkezi hükümette yer alan birtakım unsurlar, gelecek, bizim yaşam alanlarımızı talan eden politikalarını dayatacaklar, kabul etmediğimizde, tankıyla topuyla gelecekler. Bu süreçleri tersine çevirmek gibi bir problemimiz olduğunu düşünüyorum.

Ben bu noktada keseyim. Belki sorular üzerine konuşuruz.

Teşekkür ederim.

Mehmet Özdağ (Başkan): Yusuf Bey’e teşekkür ediyoruz.

Değerli katılımcılar; ikinci konuşmacımızdan sonra soruları alacağım. O yüzden Bülent Bey’e sözü bırakayım.

Buyurun Bülent Bey.

Bülent Damar (Elektrik Mühendisleri Odası):

Sayın katılımcılar; “Enerji Politikalarının Bölgesel Etkileri ve Nükleer Santraller” isimli, TMMOB 10. Enerji Sempozyumunun son gününün son etkinliğine hoş geldiniz.

Ben bu konuda her zamanki konuşmalarımdan birini yapmayacağım. Zaman kısıtlı olduğu için ve özellikle de Başkanın sert uyarısına da bağlı olarak, çok kısa, atlayarak bir konuşma yapmaya çalışacağım.

Panelin konusu, enerji politikaları. Konumuz enerji politikaları olduğu için, önce Türkiye’de uygulanan enerji politikaları ve bizim görüşümüzü çok kısa açıklayarak, mevcut enerji politikasının sonuçlarını da anlatıp, oradan nükleer santrale, nükleer santrale de değil aslında, Sinop Nükleer Santrali için yapılmış olan yasanın bize neler getireceğini anlatmaya çalışacağım.

Biz, Elektrik Mühendisleri Odası olarak, elektrik, bir insan hakkıdır diyoruz. Bunu neden diyoruz? Bugünün dünyasında elektriksiz olarak insanın yaşamasının çok zor olduğunu düşünüyoruz ve sağlıklı bir yaşam elde edebilmesi için de elektriğe ihtiyaç var diyoruz. İlk oturumda, “Enerjisiz de yaşarız” diyen arkadaş, tabii, isterse yaşayabilir, böyle yaşamak isteyenler de olabilir; ama toplumun genelinde enerjisiz bir yaşamın, elektrik enerjisiz bir yaşamın olamayacağına inanıyoruz. Bunu bir insan hakkı olarak değerlendirdiğimiz için de, toplumun kendisine elektrik sağlama görevi olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle de bunun bir kamu hizmeti olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylüyoruz.

Peki, şu andaki yönetim ne düşünüyor? Bunu bu kanundan anlayabiliriz. Kanunu buraya koydum, kısaca anlatacağım.

O da, elektriği bir ticari meta, bir piyasa aracı olarak görüyor ve diyor ki, “Bu kanunun amacı, yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreye uyumlu şekilde tüketicinin kullanımına elektrik sunulmasıdır.”

Burada şuna bakmak istiyorum ben: Acaba bu kanun, elektriği piyasa vasıtasıyla temin ederek bunu sağlayabilmiş mi, sağlayamamış mı?

Her ne kadar bizim devlet bunu tam bir piyasa olarak düzenlemişse de, geçmişten gelen elektriğin kamu hizmeti olması nedeniyle de, EPDK isimli kuruluş vasıtasıyla, son tüketicinin eline geçecek, ödeyeceği parayı bir tarifeye belirliyor ve diyor ki, “Bu tarifenin altında bir piyasa vardır, bu tarifenin altında ne şekilde olursa olsun bu piyasa oluşsun; ama son tüketicinin eline benim söylediğim rakamlarla elektrik satabilirsin.” Yani bir nevi müdahaleli bir piyasa olmuş oluyor.

Şimdi bir bakalım, öncelikle yeterli elektrik sağlamış mı?

Bu elektrik, üretildiğinde, tüketilmesi gereken bir şey. Dolayısıyla, depolanamıyor, beklenemiyor, bugün yapayım: yarın satayım olmuyor. Bu nedenle, piyasa ağzıyla konuşursak, ürettiğinizi satmanız lazım. Bunun ne kadar üretileceğini bilmek için de bir planlama yapmanız lazım, bir araştırma yapmanız lazım. Çünkü bilemezsiniz ki, bu kadar yatırım yapıp bir tane santral yapacaksınız, bunun elektriği tüketilecek mi, tüketilmeyecek mi.

Bunun çok çeşitli unsurları var. Öncelikle bir yerel planlama yapmanız lazım, arkasından da merkezi planlama yapmanız lazım. Merkezi planlama yapmanızın sebebi şu: Elektriği üretebilmek için kaynağa ihtiyacınız var. Bu kaynakların çok önemli bir çoğunluğu da doğal kaynak. Doğal kaynaklar da bütün halkın malı. Bütün halkın malını kullanırken, yerel bir planlamayla bunu yapamazsınız. Onun için bir merkezi planlama yapmanız lazım. Bu merkezi planlama içinde, tüketicinin ihtiyacını karşılayacak elektriği vermeniz lazım.

Bizde ne olmuş? Bizde, 2015 yılına gelmişiz, 72500 megavata yakın bir güç yaratmışız ve bu 72500 megavata yakın gücü yaratırken de, onu dünya standartlarına göre sağlamanız lazım. Bu kadar güçte santraliniz varsa, çeşitli kaynaklardan yapılmış santraliniz, dünya standartlarına göre üreteceğiniz elektrik 386.5 milyar kilovat/saat, sizin elektrik tüketiminiz 252 milyar kilovat/saat, buna karşılık böyle bir varlık yaratmışsınız. Yani doğadaki mevcut kaynakları fazlasıyla kullanmışsınız. Yani doğalgaz ithal edip de elektrik üretmişseniz, halkın parasını fazlasıyla harcamışsınız, artı, fazlasıyla yatırım yapmışsınız. Sonuçta bir arz fazlası yaratmışsınız. Planlamanın eksikliği nedeniyle bunu yaratmışsınız. Elektrikte ihtiyaçtan fazla yatırıma ihtiyaç vardır; ama yüzde 70 veyahut da yüzde 50 yatırıma ihtiyacınız yoktur, yüzde 10 fazlasına ihtiyacınız vardır, en fazla yüzde 20 fazlasına ihtiyacınız vardır.

Şimdi burada şu söylenebilir: “Santraller söylendiği kadar, saati kadar çalıştırılmıyor; onun verimi şu kadar değil, bu kadar; eksikliği var, fazlası var.”

Toplum adına hareket edenlerin görevi doğru yatırım yapmaktır. Eğer siz, senede 2 bin saat çalışabilecek bir santrali yaparsanız, bir su santralini, yanlış bir yatırım yapmış olursunuz. Onun ortalaması vardır, seçip, ona göre uygun saatlisini yapacaksınız. 3 bin saat çalışması için termik santral yapılmaz. Bu bir kaynak israfıdır. Dolayısıyla, bunu doğru yapmanız gerekir. Eğer yanlış yaptıysanız da, “Memleketin hali böyle, ne yapalım; yeni yatırım yapmak gerekir” dersiniz, doğal kaynakları, yani benim malımı,

sizin malınızı başka yere harcamış olursunuz. Hiç kimsenin buna hakkı yoktur.

Peki, elektrik fiyatlarında ucuzluk getirmiş mi? Hani amaçlarda o vardı ya.

Şurada bir tane grafik var. Bunu EPDK'nın Elektrik Piyasası 2014 Yılı Piyasa Gelişim Raporundan aldım. Şuraya bakarsanız, burada mesken, yani bizi en fazla ilgilendiren mesken, maviyle gösterilmiş; 10 kuruştan 30 kuruşa çıkmış. 2003: 2014 arası üç misli artmış. Bu, benim rakamım değil, EPDK'dan alınmış rakam. Aynı şekilde, bir de devletin alım fiyatına bakalım. Devletin elektrik alım şirketinin adı TETAŞ. O da 2002'de elektriği 6.82 kuruşa alıyormuş, 2014'te 17.2 kuruşa almış. Siz hesaplayın işte; üç misline yakın da o artmış. Yani elektrik fiyatları, piyasaya geçtiğimiz 2002 yılı ile 2014 arasında ucuzlamamış, onun yerine üç misline yakın artmış.

Peki, bir de başka ülkelerle karşılaştırarak bakalım.

Bu da OECD'nin son raporu. OECD'nin son raporuna baktığımız zaman da, Amerikan Doları cinsinden, mesken fiyatları 2006 ile 2014 arasında 1.6 misli artmış. Asıl enteresan olan şu: 2006 yılında Türkiye mesken elektrik fiyatları açısından OECD ortalamasının yüzde 20 altındayken, 2015 yılında yüzde 9 üzerine çıkmış. Yani yalnızca Türkiye'deki fiyat artışları değil, dünyadaki fiyat artışlarında da yukarı doğru bir sıçrama yapmış.

Bir de şöyle bir şey göstermek istiyorum: Amerika Birleşik Devletleri, 2040 yılına kadar kendi ülkesindeki son tüketiciye elektrik satış fiyatlarını tahmin etmiş ve ona göre bir grafik çizmiş. Burada, aradaki değişim 10.9 sent ile 11.4 sent arasında ve süre 40 yıl. Yani konulan hedef. 2000 yılında başlamış, 2015 yılında aynı şeyden gidiyor.

Bu, şunu gösteriyor: Dünya fiyatlarını tabii ki yakıt fiyatları ve her şey çok etkiliyor. Ama sonuçta kaynak çeşitlendirmenizle elde edeceğiniz sonuçla elektrik fiyatlarını istediğiniz sabitlikte tutabiliyorsunuz.

Kanunun üçüncü amacı, sürekli ve kaliteli hizmet sunmaktır. Bunu da çok uzatmayacağım, bunu herkes biliyor. Sürekli elektrik kesintilerinden, sürekli elektriksiz kalmaktan, kalitesiz elektrik bulunmasından dolayı herkes şikâyetçi. "Ama bunlar dağıtım şirketlerinin sorunları. Bunlar giderilebilir sorunlar aslında. Dağıtım şirketleri daha düzgün çalışmayla bunları belki giderebilirler" diyebilirsiniz. Ama geçenlerde, 31 Martta, dünyanın yedinci büyük elektrik çökmesi bizim ülkemizde oldu. Bu, yapısal bir sorun. Bu yapısal sorunun nedeni, yine başa dönersek, bizim merkezi planlamamızın olmaması, bu elektrik kümelenmelerinin, üretim kümelenmelerinin üç merkezde toplanması, bu elektriği taşıyacak iletim hatlarının

bunları taşıyacak nitelikte olmaması. 500 megavat taşıyabilecek bir hattı siz eğer 900 megavatla yüklerseniz, sonunda, bugün olmasa yarın bu olacaktı. Dolayısıyla, bunun gibi önemli güvenilirlik eksiklikleri vardır. Bu güvenilirlik eksikliklerinin bir somut göstergesi de şudur arkadaşlar: Türkiye, bu kadar yüksek elektrik arzına sahip olmasına rağmen, aynı zamanda bölgede en fazla dizel jeneratör satılan ülkedir. Herkes, elektrik ne olur ne olmaz diye, dizel jeneratör almaktadır.

Dördüncü ve son amacı, çevreye uyumlu elektrik sistemiydi. Bunu size şöyle anlatmak istiyorum: Bu Paris'teki toplantıda, uygulanan fosil yakıtlarından dolayı sıcaklık artışının 2 dereceyle sınırlandırılmasına ilişkin, daha önceki toplantılarda anlatıldı, Türkiye'nin vermiş olduğu birtakım taahhütler var. Bu taahhütlere bağlı olarak biz bu sınırlandırmayı yapmak durumundayız. Ben bunu sadece elektrik yönünden incelemek istiyorum.

2014 yılında ülkemizde üretilen elektrik enerjisinin yüzde 31.7'si, yani yaklaşık yüzde 32'si kömür ve diğer fosil yakıtlardan kaynaklanıyor. Doğalgaz ayrı. Bu da 2015 yılı başı itibarıyla yapımına başlanan lisanslı elektrik üretim projeleri. Bu projeler yapılır veyahut da yapılmaz, bunlar belli oranda gerçekleşir veyahut gerçekleşmez; ama bunların hepsinin şu anda lisansı var, yapımına, inşaatı için kazma vurulmaya başlanmış, para harcanmaya başlanmış yatırımlar. Bunların da yüzde 27.8'i, yani 9797 megavatı kömür santrali, yani fosil yakıtlı santral. Bu da nereden alındı? Bu da EPDK'nın yine kendi listesinden alınmış bir şeydir. Bu rakamlarda üç eksik, bir fazla olabilir. Bunun sebebi de şudur: Çünkü bu listeler sürekli değişiyor. Bizim aldığımız tarihte bir santral devreye giriyor, sonra tekrar devreden çıkıyor, o zaman bu değişiyor falan, listeden düşüyor. Ama bu şunu gösteriyor: 30 bin megavata varacak kömür santralleri, yani fosil yakıtlı santrallerimiz. Ama üretilecek enerji aşağı yukarı yüzde 100 oranında artacak. Çünkü mevcut fosil yakıtlı santrallerde aşağı yukarı 85 milyar kilovat/saat elektrik üretiliyor. Bu santrallerin hedefi ise, yapılmakta olan santrallerin hedefi ise 70 milyar kilovat/saat elektrik üretmek.

Dolayısıyla, iklim açısından, çevreye uyum açısından da Türkiye'nin kâğıt üstünde var olan bir hedefi olabilir, ama gerçekte yok. Çünkü bu santraller yapıyor.

Peki, çözüm nerede? Tabii, bu şeyde olmadı. Nasıl olacak bu iş diye, aynı yerde, aynı kanunda, "Yenilenebilir enerjiye önem verilecek, çevreye uyumlu elektrik üretimine dikkat edilecek" diyor. Kendi raporlarına göre 380 milyar kilovat/saat/yıl güneş, 140 milyar kilovat/saat/yıl rüzgâr, 16 milyar kilovat/saat/yıl jeotermal ve 145 milyar kilovat/saat/yıl su potansiyelimiz var. En son verilen şeyde, "16 bin megavat rüzgâr, 10 bin megavat

güneş yapacağız 2030 yılında” diyorlar. Verilen taahhüt bu. Yapılabilir mi, yapılamaz mı, onu da bilemiyoruz. Aynen kömür santrallerinde bilemediğimiz gibi. Ama sonuçta, eğer bu noktaya gelecek olursak, suyu saymazsak, yenilenebilir enerji kaynaklarında gelebileceğimiz rakam 26 bin megavat. 26 bin megavatla, bunları yılda 3000’er saat çalıştırır varsayarsak, bunlarla ne kadar enerji üretilebileceğini siz tahayyül edin. Demek ki bizim yenilenebilir enerjiden elde edeceğimiz enerji 2030 yılında da yüzde 5’i bile bulmayacak.

Bu çerçevede şimdi Türkiye’de nükleer santral yapılmaya çalışılıyor.

Hah, bu, 2040 yılına kadar satış fiyatları Amerika Birleşik Devletlerinin. Kendi sitesinden alınma. İşte görüyorsunuz değişimin ne kadar olduğunu 40 yılda.

Bütün bunların yanında, Türkiye’de üç tane nükleer santral yapılmaya çalışılıyor. Bir tanesi Akkuyu. Akkuyu üzerine çok konuştuk, çok anlattık, çok konuların derinine indik.

Öteki santral de içinde bulunduğumuz Sinop’a yapılmaya çalışılıyor. Sinop’ta yapılmaya çalışılan santralle ilgili olarak yapılmış olan antlaşmaları, kanun haline getirilmiş olan antlaşmaları incelemeye çalıştım arkadaşlar. Bu yasaların bize neler getireceğine bakıp, bu yasalara göre eğer bu santral yapılırsa başımıza neler gelecek, onu anlatmaya çalışacağım.

Öncelikle, bu yasalar nasıl yapılıyor, onun hakkında bir bilgi vereyim.

Bilinmeyen bir grup, birtakım insanlar, ekipler, şunlar bunlar, devletten bunlar, çıkıyorlar, “Biz Sinop’ta santral yapmak istiyoruz” diyor ve gidiyorlar, birileriyle görüşmeye başlıyorlar. Bunlar kim? Dünyada nükleer santral yapabilecek şirketler belli; Ruslar var, adı Amerikan, kendi Japon olan Westinghouse şirketi var, Kanada’nın bu işten vazgeçen Panda isimli şirketi var. Fransızların AREVA şirketi var, batık bir şirket, batmış durumda, şu anda hisseleri tamamen borsa deyimiyle çöp haline gelmiş olan bir şirket, Fransız Devleti kurtarmaya çalışıyor. Ruslar var; devlet olarak politikaları her yere nükleer santral yapmak. Bir de Japonlar var. Bu arada, Hintliler ve Koreliler de, “Biz de yaparız” diyorlar. Çinliler, Amerikalılarla birlikte yapmak istiyor. Bütün bunlarla görüşüyorlar ve bu görüşmeler sonucunda bir antlaşmaya varıyorlar. Vardıkları bu antlaşmayı kendi aralarında bir protokol yaparak kayda bağlıyorlar ve bunu kayda bağladıktan sonra da geliyorlar Hükümetin önüne, Bakanlık gidiyor.

Önce şu: O ülkeyle, bir kere, nükleer enerjinin barışçıl kullanımı adı

altında, uluslararası kaideler gereği bir antlaşma yapmamız lazım ve bunun bir milletlerarası antlaşma olması lazım.

Bu Rusya ile yapılacak nükleer santralle ilgili, yapılmadan önce, onlarla zaten eskiden yapılmış bir antlaşma varmış, yapılmaya gerek olmadığı için, ikinci safhaya geçilmiş.

Japonlarla böyle bir antlaşma yok. Önce oturuyorlar, bu antlaşmayı yapıyorlar. Bu antlaşmada ticari bir şey yok. "Nükleer enerji barışçıl amaçlarla kullanılabilir. İkimiz birbirimize bilgi vereceğiz, bilgi paylaşacağız, teknoloji paylaşacağız" falan filan. Ondan sonra, bunun hemen akabinde bir antlaşma daha yapılıyor. Japonya ile olanı anlatıyorum şimdi, Sinop için. Bu antlaşma da şu: İki bakan imzalıyor bunu. "Biz, Japonya ve Türkiye hükümetleri olarak, Türkiye'de nükleer santral yapmaya karar verdik, Japon şirketlerinin vasıtasıyla. Bunun için niyetimiz şu: Teknoloji transferi yapacağız, adamları eğiteceğiz ve santrali yapacağız. Bunun için niyet ettik. Yapacağımız antlaşmanın kısa esasları da şu" diye bir antlaşma imzalanıyor. Ondan sonra bir antlaşma daha imzalanıyor. Bu antlaşma da, ev sahibi hükümet antlaşması adı altında, daha sonra kurulacak olan bir ticari şirket ile Türkiye Hükümeti arasında imzalanacak ticari antlaşmanın esaslarını belirleyen bir antlaşma. Bu da hazırlanıyor. Hazırlanan bütün bu antlaşmalar bir araya getiriliyor, ondan sonra 6642 sayılı Yasayla bunlar yasa haline geliyor. Bundan sonra, bizim ülkemizde, Sinop'ta yapılacak santralle ilgili yasal zemin hazırlanmış oluyor. Hangi antlaşmayı imzalayacağız, bu antlaşmanın maddeleri ne olacak, bu antlaşmadan cayma maddeleri ne, öteki maddeleri ne, bunların hepsi belli. Eksik olan bir tane şey var, henüz daha yapılmamış olan şey. O da, Japon şirketinin, yani Japon konsorsiyumu deniliyor bunun adına, onun adı ve ortakları. Daha sonra bunun da ortakları olan şirketler belirleniyor. Fakat henüz daha şirket kurulmuş durumda değil. Şu andaki safhası o.

Bunun bağlayıcı bir antlaşma şeklinde olması yeterli olarak kabul edilmiyor, bunun yasa olması isteniyor. Yasa haline getiriliyor ki, biraz önceki oturumda konuşulduğu gibi, bundan cayma şartları iyice iyice zorlaşsın. Bu antlaşmanın bazı önemli maddelerini anlatacağım size.

Burada bir şeye dikkatinizi çekeceğim. Yani Türkiye'de nükleerin dışında başka kaynaklar da var. Hep aklınızda şu soruyu sorun lütfen: Acaba bu söylediğim şeyler öteki yatırımlara uygulanıyor mu, uygulanmıyor mu?

Proje için proje sahası, mülkiyetini vermeksizin, nükleer güç santrali söküm sürecine kadar proje şirketine bilabedel tahsis ediliyor; artı, altyapısı, proje sahası dışındaki bütün altyapı devlet tarafından yapılıyor.

Biraz önce söyledim, devlet tarafından bunlar yapılırken, öteki kaynaklara bu imkanlar neden verilmiyor? Orasını da geçelim; haydi, nükleer santrali çok önemli görüyor, onun için vermiyor diyelim. Şu E Maddesine lütfen bakar mısınız; E Maddesinde diyor ki, “Türkiye Cumhuriyeti, mevzuatına uygun olarak projenin uygulanması için onayların, izinlerin ve lisansların verilmesini kolaylaştıracaktır.”

Arkadaşlar; bu madde nedir? Siz bir iş yaparsınız, normal yaparsanız, zaten lisansınızı da alırsınız, ruhsatınızı da alırsınız, izniniz de alırsınız. Böyle bir madde koyarsanız, demek ki, izinde de, lisansta da, onayda da bazı eksiklikleriniz olsa da size bazı kolaylıklar gösterilecektir.

Bu, özellikle ÇED raporunda çok önemli bir hale geliyor. ÇED raporları ortaya çıktığı zaman, biz bunu Akkuyu’da gördük, geçmişten gelen bir kanuna dayanıp, öncesinde, “Akkuyu’nun ÇED’e ihtiyacı yoktur” dediler. Burada da aynı şeyi söyleyebilirler. Sonradan uluslararası baskı nedeniyle Akkuyu’da ÇED yapıldı.

Asıl önemli maddelerden bir tanesi de bu işte. “Sinop nükleer güç santrali, EÜAŞ...

Mehmet Özdağ (Başkan): Bülent Bey; sürenizi 5 dakika aştınız. Zamanımız kısıtlı, daha soru: cevap bölümü var, diğer konuşmacının hakkından da alıyorsunuz, onu belirtiyim.

Bülent Damar: Tamam. O zaman, kısa kısa anlatayım.

Burada 4 tane Akmea 1 tipi reaktör yapılacak. Şu anda dünyada Akmea 1 tipi çalışan reaktör yok. Ama yapılmakta olan var. Bu yapılmakta olan reaktörlerin ne sonuç vereceği, bu nükleer santralin nasıl çalışacağı, çalışıp çalışmayacağı henüz daha belli değil. Ama tipler bu. 4 tane yapılacak.

Ben pek fazla detaya girmeyeceğim. Ama burada bir önemli madde daha var.

Şirket bir fizibilite raporu hazırlıyor. Bu fizibilite raporunda ortaya çıkacak hususları devlet kabul etmiş. Bu da şu demek: Minimum maddeleri buraya yerleştirilmiş olan bu antlaşmanın maddelerinin şirket lehine olan bölümleri kullanılabilecek anlamına geliyor. Bunu ileride anlatacağım. Madde olarak da bu şekilde konulmuş durumda.

Sonra, elektrik satın alma antlaşmasına geldiğimiz zaman, ortaya bir başka durum daha çıkıyor. Buraya yazmış: “Elektriğin kilovat/saat başına fiyatı 10.80: 10.83 Amerikan sentidir.” Ünitelerin devreye giriş tarihleri belli. Birincisi 2023’te, sonuncusu 2028’de. 20 yıl süreyle alım garantili,

bütün elektrik, üreteceği bütün elektrik. "Tarife 20 yılın ortalamasıdır" diyor. Bu da çok önemli. Bu 20 yılın ortalaması demesinin çok önemli bir şeyi var. Bütün santraller krediyle yapılıyor. Krediyle yapıldığı sürece, eline bir tarife verip, "Ben bugün 30 sentten satacağım, öteki gün de 5 sentten satacağım" deme hakkına sahip. Fizibilite raporu bunun için önemli. Fizibilite raporunda, "Ben ancak krediyi böyle ödüyorum" diyebilecek yani. Zaten hemen altına yazmış: "Tarife, fizibilite çalışması sonucuna ve fiyat ayarlama mekanizmasına bağlıdır" diyor. Dolayısıyla, istediği gibi tarifeyi yapabilecek.

Arkadaşlar; bir şey daha var. Bunun da detayı var, ama detaylarına girmeyeceğim, kısaca anlatayım.

Diyor ki, "Elektrik kaybı en fazla yüzde 2 olacaktır." Yani santrale bir tane elektrik üretim değeri biçecek. Ondan sonra diyor ki, "Elektrik kaybı en fazla yüzde 2 olacaktır." Elektrik kaybı ne demek? Üretirken, yükün değişmesine göre, ülkedeki yükün değişmesine göre, santrallerin yükü indirilir, çıkartılır. Mesela, 100 megavatlık santrale der ki "80'e düş", ötesine der ki, "60 in", ötekine der ki "75'e çık" falan. Bu, "Ben de yüzde 2 ile sınırlandıracağım" diyor. Yani bütün 20 yıllık hayatı boyunca hep belli bir yük içerisinde çalışacak.

Bir önemli konu da şu: Yakıt masrafı tarifeye dahil değil. Onun detayı var, onun detayına girmeyeyim. Ama uranyumun 1 kilovat/saate etkisi, yani yakıtın 1 kilovat/saate etkisi 1 sente geliyor. Bu, Amerika'da 0.52 sent; ama kendi içinde, kendi yerinde yaptığı zaman. Fakat Türkiye'ye bunu getirmesi, bunun depolanması, bunun nakliye sigortaları, şusu, busu falan, bunu 1 sente denk getiriyor. 1 sent daha eklenmesi gerekiyor.

Ama burada da bir tane risk var. O da şu: Dünyada nükleer yakıtı yapmaya, yani doğadan çıkan uranyumu zenginleştirip, santrallerde, reaktörlerde kullanmaya elverişli hale getirebilecek 5 tane ülke var. Bu 5 ülkenin tekelinde bunun fiyatı. Şu anda borun fiyatı düşük, kilogramı 97 dolar. Ama yarın bu fiyatın yükselmeyeceği hiç belli değil ve bu 5 ülkenin verdiği kararla oluyor bu. Şu anda Rusya ile Çin bir tarafta; Amerika, İngiltere ve Fransa öteki tarafta. Onlar dengeliyorlar. Ama yarın dengenin ne kadar süreceğini bilmiyoruz.

Bir şey daha: Burada, Japon şirketi, bu santralin bütün ömrü boyunca yüzde 51'ine sahip oluyor. Yani her zaman için Japon şirketi, Japon konsorsiyumu bu santralin sahibi. 20 yıl boyunca. "20 yıl sonra ben istersem satar giderim" diyor. O da ayrı bir dert. Satıp gitmesi demek, bütün riskleri bize bırakması, alan kişiye bırakması demek. Yani bitmiyor.

EÜAŞ için de, “Diğer proje katılımcılarının farklılaştırılmış iç kârlılık oranı olacaktır” diyor. Bu santralde yüzde 30 ile yüzde 49 arasında kamu katılımı, yani EÜAŞ vasıtasıyla kamu katılımı var. “Bunun iç kârlılığı farklı olacaktır” diyor. Yani kâr edilecek, “Önce ben kârımı alacağım, ondan sonra sen” diyor. 20 yıl bittikten sonra bu iç kârlılık maddesi ortadan kaldırılıyor. Bu da şuna geliyor: İlk 20 yıl boyunca devlete diyecek ki bu, “Sen yüzde 5 kâr al, ben yüzde 95 kâr alayım.” Bunu diyebilecek durumda yani.

Mehmet Özdağ (Başkan): İsterseniz, son sözlerimizi söyleyelim, ondan sonra gelen sorulara göre devam edersiniz.

Bülent Damar: Tamam. Bitti zaten; iki konu kaldı, çok önemli, onları da söyleyip bitireceğim.

Burada bir şey söylendi; “Bu Sinop’ta yapılacak santralde Türkiye nükleer yakıt imalat fabrikası kuracak.” Bu antlaşmanın içerisinde nükleer yakıt imalat fabrikası kurma maddesi var. Diyor ki, “Japonya ile Türkiye, nükleer yakıt fabrikası kurma yönünde işbirliği yapacaktır.”

Şunu lütfen okur musunuz; işbirliği bu. Bakın, nükleer yakıt fabrikası şöyle kurulacakmış: Diyor ki, “Japon konsorsiyumu, nükleer yakıt imal edilecek firmaların ismini verecek ve o firmalarla ilişki kurmasını sağlayacaktır.” Bu kadar. Devamını okuyalım. Diyor ki, “Bunlar yapmış, yapmamış, ilişkiyi kabul etmiş, etmemiş, iş yürümüş, yürümemiş, bu, Japon konsorsiyumunun sorumluluğunda değildir.” İşte buradaki teknik işbirliği bu.

Bu aynı madde, aynen bu şekilde teknoloji transferinde de işliyor. Diyor ki, “Teknoloji transferi yapılmasında işbirliği yapılacaktır.” Teknoloji transferinde de aynı maddeyi söylüyor. Diyor ki, “Teknoloji transferini yapacak olan AREVA şirketi ile Türkiye bir araya getirilecektir, ondan sonrası onların işidir; kaç yapar, ne yapar, parasını verir, vermez mi, o ayrı bir konu.”

Bir madde daha var. Biliyorsunuz, 5970 sayılı Kanun diye bir kanun var Türkiye’de. Bu kanun diyor ki, “Nükleer yakıtın bertaraf edilmesi ve nükleer yakıtın taşınmasına ilişkin olarak yapılacak tesislere, Türkiye’de nükleer santral kuracak ve işletecek olan yatırımcılar katkıda bulunacaktır.”

Bakın, bu burada nasıl hale gelmiş, bu Japonlarla yapılan antlaşmada: “Kilovat/saatte 0.15 sent, yakıtın bertaraf edilmesi için; yine kilovat/saatte 0.15 sent, yakıtın depolanması için ve santralin sökümü için şirket devlete verecek, bu sorumluluklar bitecek.”

Hızlı geçmek zorunda olduğum için detaylarına giremiyorum, bunların

detayları hepsi burada yazılı olarak var. Yani kilovat/saat başına 0.30 sent verecekler ve biz, Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak, yakıtı bertaraf etmeyi... Dünyada hiç kimse beceremedi bu işi henüz daha, hiç beceren kimse yok yani. Bakın, ilk nükleer santral 1972’de kuruldu, o zamandan bu zamana yakıtı bertaraf etmiş bir Allah’ın kulu yok. Bunu biz yapacakmı-sız, 0.30 sent alıp. Ben hesapladım, bunun bütün ömrü boyunca bu para 4 milyar 264 milyon dolar ediyor. 4 milyar 264 milyon dolara senin ne yakıtı bertaraf edecek, ne de bu yakıtları depolayacak bir yer kurma imkanın yok.

Teşekkür ediyorum arkadaşlar. Anlatacak daha çok şey var, ama zamanı-mız kalmadı.

Mehmet Özdağ (Başkan): Evet, şimdi salondan soruları alalım. Buyurun.

Çetin Koçak: Her iki konuşmacıya da çok teşekkür ediyorum. Birisi ide-olojik açıdan, diğeri de teknik açıdan çok doyurucu, tatmin edici bilgiler verdiler, özellikle Bülent Bey.

Bülent Bey’e bir soru yönelteceğim.

Nükleer santrallere karşı çıkıyoruz, nükleerin getirdiği tehlikeden dolayı ya da insan sağlığına etkisi açısından. Bu, birtakım tartışmalar yaratabi-lir şüphesiz. Ama sizin anlattığınız kadarıyla, esas karşı çıkacağımız hu-sus, toplumda da çok daha fazla kabul görecektir olan husus şu olmalı: Bu santraller fazla enerji üreteceği ve alım garantisi de olduğu için, neticede diğer santrallerin kapasitelerinin düşmesine ve düşük kapasitede çalış-malarını sağladığı için, o santrallerin maliyetlerini ve dolayısıyla elektrik ücretlerinin çok fazla artmasına sebep olmayacak mı?

Sonuçta, böyle bir şeyin olması büyük bir ihtimal olduğu zaman, nükleer santrallerin tehlikesi yanında, en az onun kadar ciddi bir sorun olan elekt-riğin pahalılaşmasına da büyük oranda yol açması hususunu toplumda yaygınlaştırarak, buna karşı bir platformun güçlenmesini daha çok sağla-yabiliriz diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Mehmet Özdağ (Başkan): Teşekkürler. Buyurun.

Kemal Ulusaler: Ben sadece bu ikili antlaşmalar meselesinde kısa bir bilgi vereyim.

2006’da, Türkiye, ABD ile ikili bir antlaşma yaptı, nükleer yakıt zengin-leştirme konusunda. Bu antlaşma gereği, hangi amaçla zenginleştirirse

zenginleştirsın, ABD’den izin almadan, bu izin olmadan bunu zaten yapamıyor. Böyle bir şey var.

Mehmet Özdağ (Başkan): Teşekkürler. Buyurun.

İbrahim Aksöz: “Enerjide Toplumsal Yarar ve Kamusalılık” ana temasıyla düzenlemiş olduğumuz Enerji Sempozyumu gerçekten çok verimli geçti. Bugün de Sinop’tayız. Buradaki panelist arkadaşların hepsine çok teşekkür ederim.

Ancak, Yusuf Gürsucu arkadaşımızın sunmuş olduğu görüşleriyle ilgili bir ilave yapmak istiyorum.

Tabii, yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde, rüzgarın yanında güneş enerjisi de var. Orada sadece dedi ki, “Tarım alanlarımız yok ediliyor.” Bu güneş enerjisinin kurulumu aşamasında verilen izinlerin, tarım arazisi olmaması kaydıyla verildiğini hatırlatmak isterim.

Bir ikincisi de, burada olmayan Cumhuriyet Halk Partisinin programından bahsetti ve buranın Belediye Başkanının nükleer santral için evet dediğini söyledi. Hâlbuki, Cumhuriyet Halk Partisinin Enerji Raporunda, bilhassa nükleer bölümünde açık açık buna karşı olduğu yazılı. Hatta 2012 yılı Kasım ayında, nükleer santrallere karşı olduğuna ilişkin, partinin MYK’sından oybirliğiyle geçirilerek kabul edilen bir raporu da var. Bunu da hatırlatmak isterim.

Teşekkür ederim.

Mehmet Özdağ (Başkan): Teşekkürler. Buyurun.

Sami Koç (İnşaat Mühendisi): Ben inşaat mühendisiyim; bu konularda düşünen, araştıran bir kimliğim var, ekoloji alanında çalışıyorum.

Arkadaşımız, CHP’nin MYK kararından bahsetti, nükleere karşı aldığı bir karardan bahsetti. Ben bu kararlara henüz ulaşabilmiş değilim, yani benim dahilinde değil. Yani bizim anlamamız açısından da, ne zaman alınmış bu karar, hangi yerde alınmış, biraz daha bilgi verirse memnun olurum. Ama ben şunu biliyorum: İnternete girdiğiniz zaman, CHP’nin enerji politikalarıyla ilgili sayfaya girdiğiniz zaman, aşağıda, Cumhuriyet Halk Partisinin, iktidara geldiği zaman, AKP’nin yaptığından daha iyi nükleer santral yapacağıyla ilgili bir paragraf vardır. Ha, bu kaldırılmışsa, bunu da bilelim. Yakın zamanda girdim ve böyle bir şey var.

Teşekkür ederim.

Mehmet Özdağ (Başkan): Polemiğe sebep olacak şeylere girmezsek iyi

olur diye düşünüyorum.

İbrahim Aksöz: Ben sadece şunu diyeceğim: Buraya, Sinop'a, Nükleer Karşıtı Platform çalışmaları için gelen arkadaşımız, Necdet Pamir, hep bizim partimizin enerji politikalarını yazan kişidir. Demek ki buradaki platformlarda bulunmadınız ki, bu raporları bilmiyorsunuz.

Mehmet Özdağ (Başkan): Başka soru var mı arkadaşlar?

Buyurun.

Özden Kaya (Makine Mühendisi): Ben biraz rahatsızım, sesim kötü çıkabilir, kusura bakmayın.

Yusuf Bey'e şunu soracaktım: Sonuçta, Mecliste de bir temsiliyeti var partinizin. Burada söylüyoruz biz, çok deşifre edilmeye müsait şeyler var. Bunun Meclise taşınmasının bir yolu ve yöntemi yok mu ya da varsa, bununla ilgili bir şeyler yapmayı düşünüyor musunuz?

Mehmet Özdağ (Başkan): Teşekkürler.

Başka sorusu olan var mı? Yok. O halde, panelistlerimize söz verelim. Yusuf Bey'den başlayalım.

Buyurun.

Yusuf Gürsucu: Öncelikle, arkadaşın katkısı için teşekkür ederim. Gerçekten bilgim yoktu, bilgilendim.

Ama güneş enerjisi konusunda söylemek istediğim şey, dünyadaki enerji talebini karşılamak için tarım alanlarını tamamen kapatmak zorundalar vurgusuydu.

Onun dışında, arkadaş, "HDP'nin Mecliste bu konuda yapabilecekleri var mı?" diye sordu. Elbette var. Ama bu enerji politikalarını belirleyen güç iktidar. Yani iktidara gelmeden buradaki enerji politikalarını bertaraf etmek ya da onu geriletmek, Meclis çalışmaları içinde mümkün olamıyor. Ancak, arkadaşlarımızın çok yoğun çabası var. Bizim program ve tüzüklerimize, seçim beyannamemize bakarsanız, bu çok net bir şekilde görülür.

Mehmet Özdağ (Başkan): Çok teşekkür ederim.

Buyurun Bülent Bey.

Bülent Damar: Herhalde çok uzun konuştuğum için hiç kimse soru sormadı.

Hüseyin Yeşil: Hayır, aydınlandık.

Prof. Dr. Aziz Konukman: Her şeyi çok net anlattın.

Bülent Damar: Çetin Bey'in sorusuna şöyle cevap vermek istiyorum: "Bu nükleer santrallerin fiyatları yüksek olduğu maliyetleri artırmayacak mı?" dedi.

Benim gördüğüm kadarıyla, zaten bunların işaretleri de bugünden veriliyor. Yani "2030'larda 10 bin megavat güneş santrali ancak yapacağız; 16 bin megavat rüzgâr santrali yapacağız, daha fazla yapmayacağız" derken bunun işaretlerini veriyorlar. Bence bu alım garantileri verilmiş olduğu için ve bunlar yasa çerçevesinde olduğu için, bu nükleer santraller eğer yapılırsa : ki yapılacağı konusunda ben kuşkuluyum, onu da söyleyeyim ayrıca: bu santrallerden elektriği alacaklardır. Dolayısıyla, bunu yapmak için, serbest yatırımcıların öteki konularda elektrik yapması doğal olarak kısıtlanacaktır. Çünkü adam elektriği satacak yer bulamayacak, sonuç itibarıyla.

Biraz önce anlatmaya çalıştım, elektrik teminini piyasalaştırdığınız zaman, bu müşterisi hazır bir sektör olduğu için, bunun çok fazla üzerine atlayan oluyor. Ondan sonra, bugünkü gibi, kalkıp da santralleri başka ülkelere taşıyanlar, "Yandık, bittik, üretmeyeceğiz, kapatıyoruz" diyenler de oluyor. Ama sonuç itibarıyla, bu sektör geçmişte çok kârlı olarak görüldü, belli bir fiyat seviyesi yakalandı. Bu fiyatlar düşmeye yöneldiği zaman da, bunu yüksek tutmak için, nükleer santral gibi, alım garantili santrallerin ürettiği elektrik şey olacak.

Yani Çetin Bey, maalesef, iyi haber veremeyeceğim, elektrik fiyatları düşmez.

Mehmet Özdağ (Başkan): Çok teşekkür ederim.

Değerli katılımcılar; üç gündür, Samsun'da ve Sinop'ta, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği 10. Enerji Sempozyumunu birlikte gerçekleştirdik. Benim bu enerji sempozyumları konusunda çok fazla bir tecrübem yok, daha önce bir ya da iki tanesine katıldım. Yerel motiflerin sempozyuma katılıyor olması bana çok büyük keyif verdi gerçekten, hem dün, hem bugün.

Ben, her şeyden önce, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin, bilimi, teknolojiyi halkın yararına sunma söylemine katkı koydukları için, bunu ete kemiğe büründürdükleri için, "Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği halkın yanındadır" söylemini realize ettikleri için, buna yardımcı oldukları için Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve bileşenlerine; bölgemizde

yer alan Sinop Nükleer Karşıtı Platforma, Yeşil Gerze Çevre Platformuna, Terme Çevre Platformuna, Merzifon Çevre Platformuna ve Derelerin Kardeşliğine (Özellikle aklıma gelenleri sayıyorum, çünkü bunlarla çok omuz omuza yürüyoruz) burada görev alan, sorumluluk alan bütün arkadaşlarıma gönül dolusu şükranlarımı sunuyorum.

Bu sempozyumun Şubemizde düzenlenmesi için taraf olan, öneri sunan, bu öneriyi kabul eden ve şu ana kadar da desteklerini esirgemeyen Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanımıza, Yönetim Kuruluna, Enerji Çalışma Grubumuza, 10. Enerji Sempozyumu Düzenleme Kurulu ve Yürütme Kuruluna, emeği geçen bütün arkadaşlarımıza ve siz değerli katılımcılara şükranlarımı sunuyorum. sağ olunuz, var olunuz.

